הלכה · שולחן ערוך · מפרשים · עט סופר

עט סופר חלק ד

רבי אליעזר זוסמן סופר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

עט סופר חלק ד

רבי אליעזר זוסמן סופר

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/עט-סופר-חלק-ד/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

עט סופר חלק ד הקדמה 5
עט סופר חלק ד כלל פג טבילת כלים 14
עט סופר חלק ד כלל פד טבילה בזמנה 31
עט סופר חלק ד כלל פה רבוצה 36
עט סופר חלק ד כלל פו מצות כותי 49
עט סופר חלק ד כלל פז פתיחה לפתח פתוח 64
עט סופר חלק ד כלל פח סוגיה טבעת של עבודה זרה 79
עט סופר חלק ד כלל פט אמירה לעכום 90
עט סופר חלק ד כלל צ אין אדם משים עצמו רשע 101
עט סופר חלק ד כלל צב תעשה ולמ"ע 113
עט סופר חלק ד כלל צב דבר שגורם לממון 122
עט סופר חלק ד כלל צג שווה פרוטה במדי 133
עט סופר חלק ד כלל צד אסמכתא 141
עט סופר חלק ד כלל צה אין הולכין בממון אחר רוב 158
עט סופר חלק ד כלל צו שרטוט 170
עט סופר חלק ד כלל צז חדש 181
עט סופר חלק ד כלל צח קנוניא להקדש 192
עט סופר חלק ד כלל צט מומין 202
עט סופר חלק ד כלל ק בחבורה מקלקל 209
עט סופר חלק ד כלל קא עילאה גבר 221
עט סופר חלק ד כלל קב נקצר ביום 235
עט סופר חלק ד כלל קג דם שבישלו 244
עט סופר חלק ד כלל קד שליש 253
עט סופר חלק ד כלל קה חרש 260
עט סופר חלק ד כלל קו שיעורין כזית או רביעית 270
עט סופר חלק ד כלל קז קמא קמא בטל 279
עט סופר חלק ד כלל קח השוחט בשבת וביוה"כ 291
עט סופר חלק ד כלל קט סומא פסול לעדות 302
עט סופר חלק ד כלל קי קידוש החמה 309
השמטות לסימנים כלל לז בעט סופר 324
השמטה לחזקא דרבא עט סופר כלל סה 327

השמטה לכלל מ במקנה סוגיה דתרומת חמץ 328
השמטה למצות צריכות כוונה במקנה כלל נג 329

עט סופר חלק ד הקדמה

הקדמה:

יושב השמים ומשגיח הארץ, משפל מצבי ומעמקי לבבי לך תודתי אביע על כל חסדך אשר הפלאת לעשות עמי ושזכתני לראות גם ספרי זה עט סופר חלק ג' לצאת מדפוס, בשלהי שנת תרנ"ב זכיתי להוציא לאור חלק ב' מספרי זה, הזמן קצר, אבל מה רבו אנחותי וצרת לבבי אשר הכתי מבית מאהבי ית"ש מאז ועד עתה, עוד עיני עיני יורדות מים אזכרה ואשפכה עלי נפשי כי לוקח ממני מחמד עיני נתתי בכורי לפשעי בני בכורי ישראל מרדכי אפרים המכונה פישל ה"ה המאור הגדול האבדק"ק שארוואר זצ"ל שיצאה נשמתו בטהרה ג' כסליו שנת תרנ"ג [עי' בספרו היקר זכרון אפרים על ס' בראשית שהוצאתי לאור שמה נדפס הספד נהי וקינה אשר הרימותי עליו] הצור תמים פעלו ותנצב"ה, והנה בחוה"מ חג הסוכות העבר נחלתי בעו"ה מאוד ויו"ט האחרון של חג ושמחת תורה על משכבי הפכתי בחוליי בחום עצום והייתי בסכנה גדולה וברוך ד' ששלח עזרו מקודש וגמל אתי טוב, והנה בעוד דבקה לערש דוי בטני רעיוני על משכבי סליקו כי לא ידע האדם את עתו ולא עת לחשות כ"א עט לדבר ובאם יחזקני ה' מעט ועל דגלי יעמדני אתן קמא קמא דמטי לידי לבית הדפוס להוציאם לאור ובריך רחמנא דיהב לן אוריין תליתאי וזיכני לברך על המוגמר ה"נ מספרי זה אחד המרבה ואחד הממעיט בלבד שיכוין לבו לעשות פעלים לתורה וברוך ה' שלא עמלתי לריק וזכיתי שבמדינתינו וכן במדינות רחוקות גם גדולי ישראל אשר קטנם עבה ממתני עוסקים בחבורי וענותנותם תרבני כי שולחים פלפולם אלי ומי יתנני כירחי קדם שאוכל להשיב לכל איש לפי כבודו כי בעו"ה מרוב חלאים ויסורין שסבלתי כל ימי חיי כעת שקרבו ב"ה ימי זקנה חושי מאוד נחלשו ועורקי לא ישכבון, ומה יתרון לאדם מכל עמלו אך זאת ישמחני כי עשיתי ב"ה טוב בעמי לת"ח העוסקים ועמלים בתורה וח"ו לא מנים לבי בזה כי ידעתי מך ערכי ומיעוט ידיעתי ולא הלכחי בגדולות ובנפלאות ממני, וידעתי גם ידעתי שעוד חסרים כמה וכמה דברים חדשים וגם ישנים בכל ענין וענין ובפרט בחבורי האחרונים מרוב חולשת גופי וטרדתי לא יכלתי לכתוב תמיד כרצוני אבל קראתי עלי לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין להבטל ממנה ואקוה שמשכיל על דבר ימצא בכל ענין וענין מרגליות וגם ספרי זה יעלה לרצון וימצא חן בעיני רואיו, והאמת כי הי' בדעתי לדפוס עוד על כמה כללים וסוגיות אבל הוצאות הדפוס רבו ולא ידעתי מאין יבא עזרי גם על הוצאת ספרי זה כי רבה היא וברוך ה' אשר לא עזב חסדו מאתי קראתי למאהבי והמה סייעוני ולזכר עולם אזכיר שמותם ה"ה אהובי הרבני המופלג בתורה

וחסיד במעשיו הנגיד המפורסים נדיב לב מו"ה ברוך בלוי נ"י מפה, ואהובי התורני הנגיד המפואר נדיב לב החבר ר' מרדכי בעק נ"י מק"ק האלאש, ואהובי הנגיד המפואר נדיב לב החבר ר' מרדכי שווארץ נ"י מק"ק קיש-קערעש, ישלם די פעלם ויהי משכרותם שלימה, ואני טרם אכלה לדבר אליך ד' אקרא השקיפה ממעון קדשיך לברך עדתינו המפורסמת ק"ק פאקש יע"א, אשר ב"ה כולם אהובים ויריאים גדולי תורה עוסקים בתורה לשמה ועץ חיים היא למחזיקים עושים חסד עם בחורים ועניים עד להפליא אנה הי ברכם בברכה המשולשת ויה"ר שיהי' צאצאיהם כמוהם, ואנא ה' תברכני גם אני אבי חזקני ואמצני והפר מעלי נגעיך תברכני בזקנה ושיבה טובה ותזכני להוציא לאור עולם עוד חבורים ויקוים בי מקרא שכתב דברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך וזרע זרעך מעתה ועד עולם:

פה פאקש' ז"ך למב"י ששו"ן לפ"ק זוסמאן אליעזר בן לאה:

אפריון נמטי' לנכדי האהוב הבי המופלג כ"ה אברהם יעקב נ"י בן בני המאה"ג רי פישל ז"ל אשר טרח הרבה בהגהת ספר זה ישלם ה' פעלו ויעלה מעלה מעלה בקודש ולאילן רב יתעבד:

מי יתן לי רגלא דפרזלא ארוצה עד איש אלהים קדוש וטהור אחי מורי הגאון הגדול המפורסם צדיק יסוד עולם מו"ה נפתלי סופר נ"י האב"ד דק"ק פעטש חדש יע"א, בע"מ מטה נפתלי ושאר ספרים יקרים לקבל ברכותיו על ספרי זה, צדיק כתמר יפרח עוד ינוב בשיבה דשן ורענן עם כל ביתו הי"ו היום עד העולם:

ב"ה:

יתברך הבורא ויתהלל הנותן תורה לעמו ישראל ובזכות הורי ומורי הקדושים ז"ל זכיתי להיות מיושבי בהמ"ד מנעורי עד היום הזה ולהוציא חיבורים אשר יהי' תועלת לצעירי צאן קדשים, וחסדי ה' רבו עלי שגם גדולי ישראל אשר קטנם עבה ממתני הוגים בהם, על כן הרהבה נפשי עוז להוציא עתה חלק רביעי מספרי עט סופר, הגם שכבר כתבתי בהקדמה לח"ג מספרי זה שמרוב חולשת גופי וטרדותי לא יכולתי לכתוב תמיד חבורי האחרונים כרצוני ועוד חסרים כמה וכמה דברים חדשים גם ישנים בכל ענין וענין, ובפרט בחבורי הזה אשר כתבתי תמיד תחת עול היסורין, אולם אקוה שגם ספרי זה נטע רבעי ימצא חן בעיני רואיו וישמחו כעל הון שימצאו כמה וכמה סוגי' וכללים מסודרים לפניהם כשולחן ערוך. ויען שבעוה"ר כעת לוקח ממני עטרת ראשי אחי מורי הגאון הקדוש רבי נפתלי האבדק"ק פעטש חדש זצוק"ל שנסתלק בקדושה ובטהרה טו"ב אדר, עיני עיני ירדו מים גדול צערי מאוד כי הי' לי כאב שנתגדלתי על ברכיו מי יחוש חוץ

ממני שראיתי קדושתו ופרישתו מנעוריו שבחו מי ימלל, ומרוב צערי ויגוני מהשבר הגדול לא אוכל להאריך בהקדמה, אולם להיות שאחז"ל ארבעה צריכין להודות וא' מהן חולה שנתרפא ויען שבעוה"ר גם בחורף הזה נפלתי למשכב בחולי עצומה והייתי בסכנה גדולה ולא האמנתי שעוד אתהלך בארצות החיים וברוך המקום שבזכות תפילת צדיקים שלח דברו וירפאני ועל רגלי העמדני וזכני לראות בשמחת התורה סיום הש"ס שהי' פה בט"ו שבט העבר בקיבוץ עם גדול ות"ח מופלגים מכל הסביבות הי"ו אשר כל אחד ואחד למד לעצמו מסכתא א' במשך השנה אמרתי קרבן תודה לא בטל ואדפיס בכאן הדרשה שאמרתי אז לכבוד עם ה' ולכבוד תורתו הקדושה, מי יתן בכל מקומות שרבנים ות"ח יעשו כן לעורר אהבת התורה כי כמה ת"ח יושבים בכפרים בדד כר השנה לא שומעין פלפולא דאורייתא וע"י קנאת סופרים יתרבה הדעת גם המון עם כאשר יראו קיבוץ ת"ח יתלהב נפשם לגדל בניהם לתורה וליתן בנותיהן לת"ח:

ואני טרם אכלה לדבר אליך ה' אקרא השקיפה ממעוז קדשיך לברך עדתינו המפורסמת כ"ק פאקש יע"א אשר ב"ה כולם אהובים ויראים גדולי תורה עוסקים בתורה לשמה ועץ חיים היא למחזיקים עושים חסד עם בחורים ועניים עד להפליא אנא ה' ברכם בברכה המשולשת ויה"ר שיהי' צאצאיהם כמוהם, והטיבה ה' לטובים ק"ק האלאש יע"א אשר ישבתי בתוכם כ"ט שנה ב"ה בכבוד גדול שנתנו לכסף מוצא להוצאת הדפוס אנא ה' ברכם טהרם רחמם וצדקתך תמיד גמלם. ואליך ה' נפשי אשא רפאני ה' וארפא שמחני כימות ענתני חזקני ואמצני שאזכה ללמוד וללמד כימי נעורי ולהוציא עוד ספרים לאור עולם להרחיב גבול התורה ויקויים בי מקרא שכתוב דברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך וזרע זרעך מעתה ועד עולם:

הכותב בדמע פה פאקש יום ר"ח ניסן התרנ"ט לפ"ק:

זוסמאן אליעזר בן לאה:

לבי לחוקקי ישראל המתנדבים בעם אשר תמכו בידי שיכולתי לגשת אל המלאכה ולהביא ספרי לדפוס ויהי זכרם לברכה ה"ה אהובי הנגיד המפורסם התורני נדיב לב מוה' יואל וואלף נ"י רה"ק דק"ק פ"ב המעטירה, ואהובי הרבני המופלג בתורה וחסיד במעשיו הנגיד המפורסם נדיב לב מוה' ברוך בלוי נ"י מפה ואהובי התורני הנגיד המפואר נדיב רב החבר ר' מרדכי בעק נ"י מק"ק האלאש, ואהובי הנגיד המפואר נדיב לב החבר ר' מרדכי שווארץ נ"י מק"ק קיש-קערעש ותלמידי הרבני החרוץ הנגיד מוה' דוב מרדכי שטיינער נ"י ותלמידי הרבני החרוץ הנגיד מוה' אברהם פייגנבוים נ"י, ישלם הי פעלם ויהי משכורתם שלימה וצדקתם עומדת לעד:

אחרון חביב ש"כ אהובים נגידים נדיבים הרבני החסיד המפורסם מוה' יצחק צבי ראטצערסדארפעש נ"י ואחיו הרבני המפואר וחרוץ מוה' מרדכי נ"י ואחיו הרבני המופלג מוה' פישל נ"י ואחיו הרבני המפואר מוה' ליב נ"י ה' יברכם בברכה המשולשת לאורך ימים:

דרוש לסיום הש"ס בט"ו שבט שנת בונה ירושלים לפ"ק:

ד"ה קפיטל כ"ט, וישמחו העם על התנדבם כי בלב שלם התנדבו לה' וגם דוד המלך שמח שמחה גדולה, ויברך דוד את ה' לעיני כל הקהל וכו' רך ה' הגדולה וכו' וכי מי אני ומי עמי וכו' ויאמר דוד לכל הקהר ברכו נא את ה' אלקיכם ויברכו כל הקהל לה' אלקי אבותיהם, וצריך לדקדק המלך אמר ברכו נא אלקיכם וקהל ברכו אלקי אבותיהם, ונראה כי המלך ראה את אשר הכינו והתנדבו מזהב וכסף וסגולת מלכים ושמחו כי בלב שלם התנדבו ראוים הם בעצמם שה' עליהם נקרא על כן אמר ה' אלהיכם, אבל קהל ה' יודעים שרק זכות אבות הי' בעזרם להתנדב כן על כן ברכו לה' אלקי אבותיהם:

וכן רבותי, ברוכים אתם לה' אשר כ"ה נראה קיבוץ תלמידי חכמים וכמה ב"ב אישר היום להם למלאכה להביא טרף לביתם ולילה למשמר לקבוע עיתים לתורה כל אחד לומד מסכתא שבחר, גם ממרחקים ובני כפרים בסביבות בני תורה שיושבים בדד כל השנה בביתם התקבצי היום להרים קרן התורה ברוב עם הדרת מלך מ"ה הקב"ה הנותן תורה לעמו ישראל, נודה לה' שהחיינו לראות כך, בעת אשר בעוה"ר פרעה העם לשמצה מלעיבים במלאכי ה' ותורה מה להם התום בלימודו, ב"ה לא אלמן ישראל השרידים אשר ה' קורא לעורר לויתן לוית חן ללמוד תוה"ק, מי אני אשר זכיתי לראות כל קהל בשמחה אין זה אלא זכות הורים ומורים הקדושים הגאונים זצוק"ל שהי' פה, בפרט חותני מורי הגאון רבי יואל אונגאר זצ"ל ב"מ תשובת ריב"א, שהי' לומד בעצמו ש"ס כסדרן עם ת"ח בין מנחה למעריב זכותם יעמוד לנו שלא יבוש המעין ולא תמוש התורה מפי זרעינו עד עולם. משנה סוף עוקצין [אריב"ל עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא, אר"ש בן חלפתא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום.] פי' רע"ב יש בגימטריא הכי הוי שלש מאות ועשר, כלומר שהנאה וקורת רוח שיש לכל צדיק וצדיק בעולם הבא הוא שלש מאות ועשר פעמים כנגד כל העוה"ז שאין העולם הזה כלו אלא חלק משלש מאות ועשר ממה שיש לכר צדיק וצדיק נחלה לעולם הבא:

קול סופר על משניות כתב שמעתי מפי אדמ"ו ח"ס ז"ר בשם אבי זקנו מהרשש"ך דצדיק יקבל רק ש"י עולמות דחציו השני ש"י עולמות ממנין כת"ר תקבל אשתו אשר סבלה לעניות וגם מיעט הנאת עוה"ז דבעלה ישב בלימוד, והאשה נקראת אוצר של איש וזה אמר להנחיל לאוהבי רק יש עולמות יען וביען אוצרותיהם אמלא שאתן חצי השניות לאשתו דפח"ח, ולדעתי מרמז המשנה לכל צדיק וצדיק היינו הת"ח הצדיק וגם המחזיק אותו:

לתורה ועבודה כעין ישששכר וזבולון יקבל ישששכר ש"י עולמות וזבולון ש"י עולמות וזה ואוצרותיהם אמרא מי שהי' האוצר של הצדיק ימלא ה' חלק בחלק עכ"ל, עי' בסנהדרין דף ק' כתוב ליתן לכל צדיק ולא נקוט לשון להנחיל ועי' תויו"ט כאן שמתקשה על לשון נחלה בשכר מיירי ע"ב, ונב"י ח"ב יו"ד קס"א:

ואקדים שמ"ר פרק מ"ה, [והסירותי את כפי, א"ל הקב"ה אני מראה לך מתן שכרן של צדיקים שאני עתיד ליתן להם באחרית הימים, א"ר אסי הסעודה של ג"ע ראו הנביאים, ומתן שכרן לא ראו שנאמר עין לא ראתה וכו' וכן דוד אמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך] ופלא להבין, ונראה השי"ת נתן תורה שבכתב ותורה שכע"פ יחדיו נצמדים דלית דבר דלא רמיזא באורייי', והי' קשה לקבל תורה שבע"פ עד שכפאו עליהם ההר כגיגות עי' מדרש תנחומא פ' נח כי היא ארוכה ורחבה מני ים עמוק עמוק מי ימצאנו לראות נפלאות על קוץ וקוץ הצפון בכל אות ואות בתוה"ק ועי' מ"ר קרח, [ששים המה מלכות ס' מסכתות, ושמונים פלגשים פ' בתי מדרשי' שהי' בירושלים כנגד פתחיה, ועלמות אין מספר משנה החיצונה] עי' במתנות כהונה שמתקשה בו, ובדמ"א פי כי תצא אות נ"ה הבאתי פי' מקדוש דאפטע ז"ל שמונים פלגשים אלו פתחיהן הכוונה כי התחלות האותיות של ששה סדרים עולה בגימטריא שמונים, וז"כ אלו פתחיהן התחלות האותיות, ועי' מ"ר נשא פי"ג, צא וחשוב מ' מן מאימתי של סדר זרעים י מן יציאת שבת של סדר מועד, ח מן חמשה עשרה נשים מן סדר נשים, א מן אבות נזיקין מן סדר ישועות, כ מן כל זבחים מן סדר קדשים, א מן אבות טומאת מן סדר טהרות הרי שמונים גם מתחלת המשנה מאימתי מ' ומסיימת במ' ה' יברך את עמו בשלום הרי שמונים ע"ש באריכות:

עד"מ משאחז"ל שמ"ר פ"ו [כי העושק יהולל חכם, המתעסק בצרכי ציבור משכח תלמודו, אריב"ל ששים הלכות למדני ר' יודא בן פדייה בחרישת כבר וכולן נשכחו ממני בשביל שהייתי עוסק בצרכי ציבור] כי כל השונה הלכות תוה"ק בכל יום בזה יחרש וישדד אדמתו על מה ישכב וינוח השקט ובטח ער משכבן, רק כבר כתב רמב"ם אחד מן

המניעות השלימות של אדם, הצרכים המרובים כי אדם מדיני בטבע ועוסק מה שהמון עם מבקשים ויכלו בהבל ימיהם, מת"כ א"א להשיג השלימות נצחיי. והנה תורה מתחיל בבית ומסיים בלמד, מספר ל"ב, ותורה בע"פ התחלה וסוף שמונים עולה במספר יב"ק, ושם הוי ב"ה עם אלקים עולה יב"ק כידוע, תורה שבכתב מדת רחמים תורה שבע"פ מדה"ד עי' רקנטי ובהקדמה של תשובת מהרי"א, אולי הכוונה של מדרש תורה כתובה באש שחורה על גבי אש לבנה, עי' י"א ערך תורה אות כ"ד, רחמים עם דין, על כן מה טוב ונאה הש"ס חברא שבכל יום ת"ח נאספים בין מנחה למעריב ומי שלא יוכל לבא עכ"פ לומד מסכתא אחת כל שנה ושנה ובהתחברות יחדיו נלמד כל ש"ס כל שנה, והקב"ה שמח בפלפולי דאוריי' שכל אחד מעיין שואל ומשיב עד ידו מגעת, בודאי בא יבא ברכת ה' על כל עוסק בתורה כאחז"ל כל עוסק בתורה נכסיו מצלחין שיהי' לו מנוחה ללמוד בלא דאנה עם הארת השכל להביט נפלאות בתוה"ק כי הבא לטהר הי בעזרו ומסייע כי לולא כן כמעט שכנה דומה נפשינו כפי' אחי מורי הגאון הקדוש ז"ר בספרו שערי חיים תהלי' ע"ד מה שאמר דהע"ה לולא ה' עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי אם אמרתי מטה רגלי חסדך ה' יסעדנו, כוונה אם עלה במחשבה כי בכוחו ועוצם ידו יוכל לעשות חיל ולא צריך לסייעתא דשמיא גם לולא ה' עזרתה לי אז שכנה ודומה נפשי, אבל אם אמרתי אין בי כח כי מטה רגלי אז חסדך ה' יסעדני, וידוע מש"פ ידב"ש מאמר סוכה דף נ"ב לע"ל יהי' לצדיקי' היצה"ר כהר גדול ויבכו איך הי' יכולים לכבוש ההר הזה, ואף הקב"ה יהי' מתמיה, וצ"ב למה יבכו בכיה של חנם הא באמת כבשהו ומה הקב"ה מתמיה, וכוונה הצדיקים בוכים ואמרו איך הי' סיפוק בידינו לכבוש ההר הגדול, ע"כ ע"י עזר וסעד ה' א"כ מה נבוא כיום מחר על שכרינו, והשי"ת לישב לבבם ולנחמם מעצבונם אף הוא עמד ומתפלא כאמור בזכרי' ח' כה אמר הי צבאות כי יפלא בעיני שארית העם גם בעיני יפלא, וזהו ראיה שלא הי' עזר אלקי בצדו כי אלו מהי הי' זאת למה הוא בעצמו מתמיה ומזו יהי' לבב צדיקים מיושב ומנוחם ע"ב דרוש ב' וישמח משה פי' הפסוק תהלים קמ"ט יפאר ענוים בישועתו. ה' נותן כבוד ופאר לצדיקים בישועתו ע"ב, וז"ב המשנה בר ישראל יש לחם חלק לעוה"ב שנאמר ועמך כולם צדיקי' וכו' נצר מטעי מעשי ידי להתפאר, ונלאו כל מפרשים להבין הראיה מפסוק שיש לכל ישראל חלק לעוה"ב ע"ש:

ונראה גם שא"א לאדם להשלים עצמו בלא עזר אלקיי, אבל התחלה לדבר מצוה צריך להיות מאדם ואז הי מסייע כאמור וירא ראשית לו, התחלה הוא צריך, כי שם, בהתחלה, חלקת מחוקק ספון, החלק אשר יש לשי"ת הנקרא מחוקקינו בכל דבר ספון וטמון רק

אח"כ אם כבר אדם עשה שלו אז ה' בעוזרו, ואמר [ירמיה ב'] קדש ישראל לה', מה שישראל משיגים השלימות וקדושה שהם קדושים זה לה' בלא סייעתא דשמיא א"א: להיות קדוש, אבל ראשית, התחלה, תבואתו של ישראל, פרי מעשיו. ויש לאדם לבקש רק שכר על התחלה של מצוה ולא על כל המצוה, רק לך ה' החסר שמשלם לאיש כמעשהו כמו שהוא עושה כל המצוה, באמת אין לו משבר רוחניי מנחל עדנים אשר ישתה לרויה לעתיד, רק קצת חלק, כפי' מד"ש על לשון מתן שכרן של מצות, שנקרא השכר לשון מתן מתנה כיון ה' הי' מסייע על זה אין לו משפט לבקש שכר רק מתנה, וז"כ המשנה כל ישראל יחדיו יש להם רק חלק מעוה"ב אשר כל אחד ואחד זוכה לעתיד, כי נאמר ועמך כולם צדיקים. אם הם צדיקים זה נצר מטעי אשר ה' עושה, מעשי ידי להתפאר ישראל מתפאר במעשי ידי יוצר, וזה כוונת המדרש והסירותי את כפי. בזה שה' מתמיה איך יוכל לכבוש ומראה בזה שלא היי מסייע שמסיר בפיו וראית אחורי כביכול עומד מרחוק כאלו לא ידע כלל, ופניו מה שהי' מסייע לא יראה, בזה מראה מתן שכרן של צדיקים, ואמר ר' אסי הסעודה ראו, אבל מתן שכרן שיהי' שכר לא ראו כי הכל נעשה רק בישועת ה' עין אדם לא ראתה רק אלקים ולא דבר אחר מי שיוכל לכבוש הר הגדול ודוד אמר מה רב טובך חסדך גדול עלינו אשר צפנת ליראיך ה' מתמיה כאלו צפון וטמון ולא הי' מסייע כלל זה רב טובך, ח"ס זיל פי' ואכלתם אכול ושבוע והללתם ה' אלקיכם אשר עשה עמכם להפליא ולא יבושו עמי לעולם [יואל ב'] במה שעשה ה' מתמיה ופלא בעיניו בזה לא יבושו עמי ער זה יהללו ה' והנה בודאי יש לכל צדיק כת"ר עולמות נגד תרי"ג מצות מה"ת ושבע מצות דרבנן ורק יש לו בשכרו מחצה ש"י עולמות, ומחצה אשר הי נותן לו חלקו אשר ה' מסייע למתנה ג"כ ש"י עולמות, על השכר שייך לאמור עתיד להנחיל, ועל מה ה' נותן אמר עתיד ליתן:

ומסיים לא מצא וכו' אלא שלום זאת עיקר שיהי' אהבה ואחוה בין ת"ח בזה מתרומם קרן התורה, וגם אהבה ושלום עם אוהבי תורה אשר באים להתחבר ומחזיקים לעוסקי תורה, עץ חיים למחזיקים ותומכיה מאושר ראיתי סי' לא לבד חיים היא לעוסקי' בתורה, גם לתומכיה מי שתומך התורה מאושר, ובשני כרובים הפורשים כנפים על ארון רמז על יששכר וזבולון זה לעומת זה כל אחד משתדל לטובת חבירו, זה בתורה וביראת שמים, וזה נותן לכסף מוצא שישכר יוכל לישב באוהל תורה, [ואחז"ל [כ"ב דף צ"ט] פעם כתיב פניהם איש אל אחיו וכתיב פניהם אל הבית, אם עושין רצונו של מקום איש אל אחיו ואם אין עושין רצונו פניהם אל הבית] וכוונה אם עושין רצונו גם הסוחר ובעל מלאכה פניו אל אחיו יששכר להחזקו וישששכר פניו משתדל להשגיח בכל ענינים לתורה

וליראה לאחיו זבולון, כי לא טוב אם ח"ה יושב לבדו לעלות במערות הקודש כחנוך כי אם ישגיה על המון עם גם אם יתקטן עי"ב שלא יהי' כמלאך אלקים כידוע מח"ס שמעלת א"א למען יצוה ביתו ושמרו דרך ה' וכו' חשוב יותר ממדריגות חנוך, ואחי מורי הגאון הקדוש נ"י במטה נפתלי פי' מאמר גדול הכנסת אורחים יותר מקבלת פני שכינה, כוונה הנ"ל גדול מי שמשתדל להכניס תחת כנפי השכינה אורח אשר ברגליו לא בא בדרך התורה, ממי שיושב לבדו ומקבל פני שכינה, ואם אין עושין רצונו של מקום כל אחד הולך לבדו ופניהם אל הבית להרים כבוד ביתו ולא משגיח על אחיו, ועי' במ"ר פי"ט מה זה שלא הלך אלא על שהראה להם מבוא העיר [שופטי' א'] ניצל ישראל שעושים חסד עם גדוליהם בידיהם וברגליהם עאכו"כ, כן יברך ה' כל מי שבא לכבוד התורה ואתם הדבקים בה' אלדיכם חיים כלכם היום:

קודם הסעודה:

אכלו משמנים ושתו ממתקים שלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו [נחמיה ה'] קודם הסעודה טוב לשלוח לאיזה עניים שלא יהי' קטרוג ח"ו, ונביא אמר שלחו מנות אפי' לאנשים שאין ראוים לאין נכון לו כי אין מדקדקין היום יום קדוש לה', ר"ה אשר מלך יושב על כסא דין גם השי"ת לא ידקדק עם ישראל, ומצוה לשמוח בסעודת מצוה, בפרט בסעודה שת"ח יושבים כאחז"ל [ילקוט יתרו] כל הנהנה מסעודה שת"ח יושבים כאלו נהנה מזיו השכינה, גם שמואל עלה חכמתה לאכל כי לא יאכל העם עד באו כי הוא יברך הזבח אח"כ יאכלו הקרואים [שמואל ט'] ועי' מ"ר קהלת ויעש משתה מכאן שעושין סעודה לגמרה שר תורה, ועי' שבת קי"ט אמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן. עי' מהרש"א שם ותויו"פ תענית פ"ד משנה ח' באר שבע סי' ע"ג וא"ר סי' תקנ"א, יש"ש סוף פרק מרובה, וכן כתב רמ"א רמ"ו כשמסיים מסכתא מצוה לשמוח ולעשות סעודה ונקראת סעודת מצוה, וכתב הש"ך אפי' אבל תוך י"ב חודש על אביו ואמו יכול לסעוד שם, ואפי' מי שלא סיים מסכתא מצוה רבה שישמח עם המקיים דאפי' יחיד שסיים מחויבים אחרים:

לסיים עמו, ומביא מרי"ל ביצ"ט דנהגו עלמא להתענות אסור לאכול בסיום מסכתא ע"ש, ועי' יד שאול סי' רמ"ו עי' מג"א תקס"ח שנסתפק אי הוי חנוכת הבית סעודת מצוה, ואני מצאתי בשאלתות פ' בראשית וכן במ"ת דהקב"ה נח ביומא דשבתא וברכו וקדשו כאינש דבני ביתא ומצבית רי' וגמר לי' לעבידתי' עביד הלולא חד יומא כדאמרי אינשי הילול ביתא, וכן נהגתי כשזכיתי ליקות בית לדירתי וכן כשקניתי בית על ת"ת עשיתי משתה ושמחה לעשירים ולעניים עכ"ל, ועי' חו"י מובא בפ"ת דה"ה יום של

אחריו כנהוג שהרי שלמה המע"ה עשה משתה ז' ימים ע"ב. ועי' ילקוט אליעזר ערך סיום אות י"ג על מאמר שלחן של ת"ח כיצד שני שלישי גדיל ע"ב: מ"ר שה"ש ברח דודי [כשישראל אוכלים ושותין משבחין ומקלסין להקב"ה מקשיב לקולם ומתרצה ובשעה שאו"ה אוכלין ושותין ומחרפין ומנאצין להקב"ה בעריות שמזכירים, אותה שעה חושב הקב"ה להחריבו לעולמו וכו' ורוה"ק צווחת ברח דודי ברח מאו"ה והדבק בהם בישראל, ודמה לך לצבי, מה צבי זה בשעה שהוא ישן עינו אחת פתוחה ועינו אחת קמוצה, כך בשעה שישראל עושים רצונו של הקב"ה מביט אליהם בשתי עיניו, ה"ד עיני ה' אל הצדיקים, ובשעה שאין עושין רצון הקב"ה מביט להם בעינו אחת שנאמר עין ה' אל יראיו] ופלא להבין בפרט הנמשל לצבי שעין אחת קמוצה, ונראה עפ"י בע"ק שהבאתי בי"א ערך אלף בית אות א' שפי' המאמר בתחלה עלה במחשבה לברוא העולם במדה"ד ראה שאין עולם מתקיים ושתף עמו מדה"ר, הכוונה המנהג הטבע וסדורו הנוהג תמיד כמשפטו יוחס לשם אלקים, וכאשר יבא הצורך לשנות ולשדד הטבע ייחסו אל מדה"ר, וכבר ימצאו שני סדרים נכונים, האחד הטבע פשוט הנברא שנוהג בתמידות על טבעו מדה אחת לכר אנשים והזמנים, והשני אשר נמצא במדת החסד המבחין בין צדיק לרשע בין עובד ה' לאשר לא עבדו ע"ב שער ל"ח, וז"כ מ"ר ה' נצב עליו ח"א על סולם וח"א על יעקב, ח"א על סולם השגחה כוללות הסולם השתלשלת עליונים ותחתונים. וח"א על יעכב השגחה פרטיי שיש לצדיק לבדו, כאמור שם במדרש אלקים מתקיים על צדיקים תמיד בהשגחה נפלא, ועי' ברכות דף מ"ה [רבה שאל רחמנא היכי יתיב רבא אחוי לשמי טללא ואבייי נפיק לברא ואחוי כלפי שמיא] ופלא, וכוונה ששאל השגחת ה' על איזה אופן זה רמז לו על ביתו כי אלקים בדוד בבית צדיק וזה הראה לו כלפי שמיא השגחה כוללות משמים השקיף ה' על בני אדם, ואדמ"ו כ"ס ז"ל פי' הפסוק [מלאכי ג'] חנוני נא בזאת אם לא אפתח לכם ארובת שמים והרקותי לכם ברכה עד בלי די, עפ"י רמב"ם שכתב מה שבא עפ"י גם חוץ לטבע בא בצמצום ולא בשפע רב, כמו מן עומר לגלגולת, על כן אמר חנוני בזה אם לא אפתח לכם ארובות שמים להמטיר לחם מן שמים, כי הארץ תוציא צמחה. האדמה תתן יבולה בדרך הטבע אז הרקותי לכם ברכה עד בלי די שאחז"ל שיבלה שפתותיכם לאמור די, בזה פרשתי מ"ר קרח [און בן פלת למה נקרא און שכר ימיו באנינות, בן פלת בן שנעשה לו פלאות] ופלא להבין, בהנ"ל מובן כיון שנעשה לו פלאות לא הי' לו שפע רב והי' תמיד באנינות צועק לקשי יומו, וידוע שיש לישראל גם אם אינם עושין רצונו של מקום בכ"ז חשיבות ביחס הצטרפות נגד או"ה, אבל בעת שישראל אוכלים ושותים ומקלסי' בשיר ותשבחות וכל שולחנות מלאים בדברי תורה

מה יפית ונעשת אהבה בתענוגים כפי' השל"ה אהבה לשי"ת גם בתענוגים, אז לא צריכין יחם הצטרפות נגד או"ה כי יש להם יחוס לעצמן וראוים להשגחת נסיי וה' משגיח בשתי עינים אבל עין נסיי רק בצמצום כצבי מקומץ בעין אחת ועין אחת פתוח לרווחה, כה לחי עד מאה שנים נזכה שירווח ה' גבולינו בת"ח וצדיקים עד ביאת הגואל בב"א:

קודם בהמ"ז:

שיר המעלות בשוב ה' וכו' אז ימלא שחוק פינו וכו' עי' שבת קי"ט [א"ר חייא בר אבא פ"א נתארחתי אצל בעל הבית והביאו לפניו שלחן של זהב וכל מיני מגדים ובשמים כשמניחים אותה אומרים להק הארץ ומלואה וכו' כשמסלקין אותה אומרים השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם ע"ש] וצ"ב למה מתחילה אומרי לה' הארץ, ואח"כ אומרי' ארץ נתן לבני אדם הלא דבר הוא, ונראה כי ברכת ה' חל רק אם אדם עושה ג"כ איזה מעולה כאחז"ל יכול יושב ובטל ת"ל בכל אשר תעשה, כפי' מורי כ"ס ז"ל מה' מצעדי גבר כוננו. הכל משי"ת אבל ודרכו יחפץ. שאדם צריך לבקש הדרך אשר ילך להביא ברכת ה' לביתו, ועי' מדרש רבה איכה, [אשרי אדם עוז לו בך יכול לכל ת"ל מסילת בלבבם] כוונה יכול שיבטח ב"ה לכל לגמרי ולא יעשה שום דבר, ת"ל ממילת' בלבבם שאדם יסולל הנתיבות אח"כ יבטח בה' שיעזור לו, והנה ת"ח אשר עוסקים כל יום ולילה ועוסקים בתורה:

עט סופר חלק ד כלל פג טבילת כלים

פרט א':

חייב אדם לטהר עצמו ברגל:

ר"ה דף ט"ז וא"ר יצחק חייב אדם לטהר את עצמו ברגל שנאמר ובנבלתם לא תגעו תנ"ה ובנבלתם לא תגעו יכיל יהו ישראל מוזהרין על מגע נבילה, ת"ל אמור אל הכהנים בני אהרן. בני אהרן מוזהרין בנ"י אין מוזהרין, והלא דברים ק"ו ומה טומאה חמורה כהנים מוזהרין ישראלים אינן מוזהרין טומאה קלה לא כ"ש אלא מה ת"ל ובנבלתם לא תגעו ברגל:

טור אבן כתב ק"ל נהי דקרא מיירי ברגל אפ"ה לא נ"ל מיניה אלא שאסור לטמא א"ע ברגל בידים אבל אם נטמא כבר שיחייב לטהר את עצמו מנלן והרי כהנים יוכיחו שמוזהרין שלא לטמא למת ואם נטמא כבר אם רצה לעמוד בטומאתו אינו חייב לטהר וכו' וי"ל דהא ודאי הא דמוקי לקרא ברגל מ"ש רגל משאר ימות השנה בע"כ ה"ט משום חובת רגל הוא ראיי' וחגיגה שלמי שמחה שא"א לקיימן בטומאה מש"ה שדי לקרא ארגל

וכ"כ רמב"ם פי"ו מהלכות ט"א כל ישראל מוזהרין להיות טהורין ברגל מפני שנכונים לכנוס למקדש ולאכול קדשים, וכיון שכן תקשה לך למה ליה קרא מלטמא ברגל הא בלא"ה הא איכא עשה בכל אחד מחובת הרגל וממילא כשמטמא את עצמו ברגל הוא מבטל כל מ"ע אלו אע"כ אם אינו ענין לטומאה שברגל תני ענין לטומאה של קודם הרגל שלא יטמא בנבלה אע"ג דאכתי לא חל עליו חובת הרגל וכו', רק קשה מיבמות דף כ"ט אשתו ארוסה לא מטמא לו פי' רש"י ותוס' דלא מטמא לו ברגל שישראל מוזהרין מנבלתם ל"ת והא ליתא דבאשה מ"ש רגל מכל השנה הא אינן מצוין בראייה וחגיגה ואי משום שלמי שמחה הניחה לר"ז דס"ל חגיגה דף ז' דאשה איתא בשמחה אבל לאביי דאמר התם אשה בעלה משמחה ואין חיוב שמחה מוטל עליה כלל הא ודאי אין צריך לטהר עצמה ברגל, דאין עליה שום חיוב להביא את בעלה לידי חיוב שישמחנה וזה פשוט ע"ש, וערוך לנר ביבמות כ"ט כתב עכ"פ מבטלת מ"ע מאחרים וכי ס"ד דאין בזה איסור והרי בכה"ג אמרי' פסחים דף פ' מדחהו אתה מחגיגתו:

לטהר עצמו ברגל, ט"א כתב ק"ל מאי לטהר ברגל דקאמר דמשמע שיטבל ויטהר א"ע בתוך הרגל והא חייב לטהר קידם הרגל בעיו"ט כדי שיהי' לו ערב שמש דאם יטבל ביו"ט אפי' ביום א' הא בטל משלמי שמחה שנוהג כל שבעה ע"ש, וכ"כ ישי"ש בביצה פ"ב סי' י"ט, חל להיות אחר שבת בש"א מטבילין את הכל מלפני שבת בה"א כלי מלפני שבת ואדם בשבת, פרש"י הא דנקט לב"ה בשבת רבותא אשמעי' דאפי' בשבת שרי, ואני אומר דדוקא קתני דצריך לטבול בשבת כדי לטהר עצמו קודם כניסת הרגל, ושמן רוקח כתב ליש"ש לא יהי' הכרח ממשנתינו לאסור הטבילה ביו"ט היכא, דעבר ולא טבל, וחק יעקב תכ"ט כתב חייב אדם לטהר עצמו ברגל פי' סמוך לרגל:

רי"ף לא הביא כלל הדין שחייב לטהר ברגל יען שסובר כרמב"ם שעיקר בשביל הקרבנות ואין נוהג בזמה"ז, ורמב"ם פט"ז מטומאת אוכלין כתב כל ישראל מוזהרין להיות טהורים בכל רגל מפני שהם נכונים ליכנס במקדש ולאכול קדשים וזה שנאמר בתורה ובנבלתם לא תגעו ברגל בלבד, ואם נטמא אינו לוקה אבל בשאר ימות השנה אינו מוזהר:

מל"מ כתב ודע שאף שכתבנו דליכא איסר כלל במי שמטמא את עצמו ואפי' כהנים לא הוזהרו כי אם ממגע מת מ"מ ברגל איכא איסורא לטמא את עצמו כדאמרי' בר"ה אר"י חייב אדם לטהר ברגל שנאמר ובנבלתם לא תגעו ברגל, אלא שיש להסתפק אם הוא איסר תורה או אינו כי אם מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, אבל מדברי רבינו שכתב אם נטמא אינו לוקה נראה דס"ל דאיכא איסור תורה במי שמטמא עצמו אלא שאינו לוקה וכו' ע"ש, שמביא: רמב"ן פ' שמיני ע"פ ובנבלתם לא תגעו מה שאמר חייב אדם לטהר

עצמו ברגל מצוה מדברי סופרים ואין בזה מן התורה עשה או לא תעשה: צל"ח כתב לפי רמב"ם הא דחייב לטהר ברגל משום ביאת מקדש ואכילת קדשים לפ"ז אין חיוב זה אלא בשלש רגלים אבל בר"ה אין שם לא מצות ראיה וחגיגה שלמי שמחה ואין חיוב שיטהר עצמו בר"ה, אבל טור בסי' תר"ב מביא דר"ח מפקיד לרב שיאכל עכ"פ שבעה ימים בשנה חולין בטהרה והיינו מר"ה עד יוכ"פ והא דאמר לו שבעה ימים היינו שעל ר"ה לא הי' צריך להזהיר שהרי חייב לטהר ברגל יע"ש אלמא דגם ר"ה בכלל חיוב טהרה וא"כ אין הטעם כמש"כ רמב"ם משום קדשים אלא גזה"כ על כל ימים טובים: מר"ם ברבי כתב לכאורה קשה לרבא דאמר טעמא מפני שמתקן כלי וכתב השמ"ק הא דקתני נטמא ביו"ט מטבילין משום דהוי מכשירי אוכל נפש שא"א לעשותן עיו"ט מותר ביו"ט, וקשה בשבת דף כ"א שרי אפי' אפשר לעשותן מעיו"ט, והשתא לר"א קשה וכי פליגי על ב"ש וב"ה דתרווייהו סברו אין מטבילין כלי ביו"ט היכי דנטמא בעיו"ט ואי מכשירי אוכל נפש שרי ביו"ט אף דאפשר מעיו"ט אמאי אסור טבילת כלים בי"ט וצ"ע עכ"ל עי' צלח: ט"א מגילה דף ד' כתב מש"ה נאדי ר' יוסף גבי מגילה מהא דרבה אע"ג דגבי שופר ולולב לא סגי בלא"ה משום דרבה גופי' לא גזר משום העברת ד"א בר"ה אלא מטעמא דמפרש הכל חייבים בקריאת מגילה וכו' אלמא בהלות המצוה דקא גרים למגזר שמא ישכח שהוא שבת וכהאי לישנא נקט בר"ה גבי שופר הכל חייבים וכו' אע"ג פ"ד דסוכה לא נקט רבה גופי' בהאי לשנא ולא תלה טעמא משום דהכל חייבים למימרא דבהלות המצוה גורמת לו לבא לידי העברה, לק"מ דודאי אפי' לדבר רשות גמור גזר רבה שמא יעבור דטבילת כלים לדבר רשות הוא ואפ"ה גזר, א"ו ה"ט הא גזיר' שמא יעבירנו גזירה רחוקה ובמקום מצוה לא גזרי' אי לאו משום הא גופי' כיון דמצוה היא בהולות המצוה היא היא גורמת לו לבא לידי שכחה וה"ל מילתא דשכיחא ואפי' במקום מצוה נמי ראוי לגזור וכיון דהכי הוא לדבר רשות נמי חייש רבה לשמא יעבר מה"ט מסתם לה סתומי בסוכה וקאמר גזירה שמא יטלנו ולא תלה לטעמא משום דהכל חייבים וכו' ע"ש, עי' בפנ"י סוף סוכה שכתב דוקא בלולב דאיכא ד' מינים אפשר דאין הכל בקיאין דאל"כ כל מצוה שצריך ברכה יהי' אסור לעשות בשבת או ביו"ט ועי' בשו"מ ח"ד ה':

פרט ב'. הסוגי':

ביצה דף ח"י, חל להיות אחר השבת בש"א מטבילין את הכל מלפני שבה, ובה"א כלים מלפני שבת ואדם בשבת [והא דנקט שבת רבותא אשמועי' לב"ה דאפי' בשבת שרי באדם] וישש כתב דוקא לפני יו"ט צריך לטהר, שוין שמשיקין את המים בכלי אבן לטהרן אבל לא מטבילין, תוס' אבל לא בכלי עץ לפי שהוא מקבל טומאה מן המשקין

ונמצא שהוא מטבל כלי ביו"ט, וא"ת אמאי אין מטבילין אותו הא איכא תרתי לטיבותא חדא דנטמא ביו"ט, ועוד דלא נטמא כי אם בולד הטומאה וכ"ע מודים דמטבילין וכו' וי"ל דמ"מ אין לגרום הטומאה לכלי בידים כדי שיטבלנו דדוקא כשנטמא כבר בולד הטומאה הוא דמטבילין אותו אבל אסור לטמאוהו ע"מ להטבילו ביו"ט, ועי' אב"מ תשובה סי' יו"ד, ועי' צלח שמדקדק למה נקט מתני' בשבת:

דכ"ע מיהת כלי בשבת לא מ"ט אמר רבה גזרה שמא יעברנו וכו' ודברי ירמיה פ"ד מהלכות יו"ט כתב יש לעיין לרבה דס"ל הכנה דאוריי' למה לא אמר מש"ה אין מטבילין בשבת ויו"ט משום הכנה ונראה דלא הוי בגדר הכנה משום דהוי ראוי לשבת ג"כ וצ"ע, ועי' תוס' חגיגה כ"א שכתב ובהאי דביצה דאמרי' כלי שנטמא בולד הטומאה מטבילין ואקשי' והא בעי ערב שמש, הי' אומר הר"ר אלחנן דביו"ט שחל להיות בע"ש עסקי' דיו"ט מכין לשבת הילכך מטבילין אפי' ליומא אחרינא אך לישנא דמתני' לא משמע ליה אלא בכל יו"ט מיירי עכ"ל וצ"ע ע"ש, ואב"מ סי' יו"ד כתב אפשר הר"ר אלחנן סובר כהג"א פ"ב דביצה דאע"ג דאין יו"ט מכין לשבת ה"מ היכי דלא הניח עירוב תבשילין אבל אם הניח עירוב תבשילין מותר אבל ר"ן כתב דלא מהני עירוב תבשילין אלא לאוכל נפש ולא למכשירי אוכל נפש אלא נראה גם האידנא מדיחין כלים ביו"ט לצורך שבת ע"י ע"ת וצ"ע ע"ש:

פנ"י כתב הא דלא מקשה בשבת דף ל"ד קתני אין מטבילין את הכלים מ"ט נראה דהתם שפיר הוי ידע דטעמא משום מתקן דקתני התם בהדי אין מעשרין וכו' דבכולהו טעמא משום מתקן. אלא דהכי קשיא ליה בטעמא דב"ה דסברי אדם בשבת א"כ משמע דלית ליה טעמא דמתקן למאי דלא ס"ד דאדם נראה כמיקר וא"כ מקשה שפיר כלים מ"ט לא ע"ש:

תוס' נגזר השקה אטו הטבלה, והקשה לפרוך נגזר משום שמא יעבירנו ד"א בר"ה להשיקן, וי"ל דגבי הטבלת כלי צריך למיגזר שמא יעבירנו לפי שלהוט להטבילו אבל בהשקת מים אין להוט כל כך להשיקן דאפשר במים אחרים וכן בולד הטומאה לא פריך נגזר שמא יעברנו לפי שאין להוט כל כך להטבילו כיון דליכא אלא טומאה דרבנן, וכתב מהרש"א, ובהיא דמדלין בדלי לא תקשו להו דנפרך נגזר שמא יעברנו, דדרך הדלי מונח אצל הבור ולא שייך ביה שמא:

יעברו וכו' ובההיא דנטמא ביו"ט מטבילין אותו ביו"ט דפריך נגזר יו"ט אטו ערב יו"ט לא תקשו להו נגזר שמא יעברנו דכיון שנטמא ביו"ט דלא הי' לו להטבילו מבעוד יום

לא חשו לגזירה דשמא יעבירנו וכצ"ל נמי לרבא דטעמו משום דמחזי כמתקן דבנטמא ביו"ט לא חשו כיון דלא הי' לו להטבילו מבעוד יום:
שמ"ק כתב וא"ת מ"ש דלא גזרי' בכל צורך אוכל נפש יו"ט אטו שבת ותי' בתוס' דבאבות מלאכות שהן ברכות ובסקילה מידע ידע שלא הותרה אלא בי"ט אבל בטבילת כלי דאין איסור אלא מדרבנן יתיר אפי' בשבת:
איתיביה מדלין בדלי טמא והוא טהור וכו' [ולא דמי למטביל כלי ע"ג מימיו דמתני' דאסור דהתם כל עצמו לא בא אלא לטהר בין מים בין כלי הלכך מוכח מילתא דטבילה וטעמא דטבילה אסורה משום דנראה כמתקן כלי והאי מחזי אבל הכא אין הכל יודעים שהדלי טמא והרואה אומר לשאוב מים הי' צריך]:
מהרש"ל כתב דנראה כמתקן, אע"פ דהשתא אכתי לא אסיק אדעתיה טעמא דמתקן כלי היינו שלא רצה לפרש דמשום תיקון כלי לחוד אסור הטבילה אבל בתר דאסרו הטבילה משום שמא יעברנו, אז אפי' היכא דליכא חשש שמא יעברנו מאחר דאין עיקר הטבילה לכלי לחוד אלא אגב מים אפ"ה אסור משום מתקן כלי שהרי שאר כלים טמאים אינם ראוין לכלום שהרי אסורים לטבול משום שמא יעברנו עכ"ל, וצ"ב מאוד, ועי' מהרש"א דלרבה לא הוצרך רש"י לפרש כך, ונראה, עי' עט סופר כלל ח' פרט א' כתבתי עפ"י פנ"י במגילה שכתב אפי' יודע שהוא שבת אתי למטעי ולומר דמצות שופר ולולב דוחין שבת דהא לקושטא דמילתא לר"א דמילה שופר וכו' מכשירין דוחין שבת, וע"י שרואה שמותר לו לעבור על שבות יעבור גם על ד' אמות, אבל אם לא מותר לו לעבור על שבות לא יבא לטעות על כן לא קשה מהשקה וקושי' מהרש"א בנטמא ביו"ט וכדומה, כיון שלא נעשה שום איסור לא יבא לכלל טעות וסובר רש"י שרבה ג"כ סובר מצד מתקן יבא לשמא יעברנו, ולא קשה למה לא נגזר בכל מלאכות יו"ט אטו שבת כיון שיודע ביו"ט מותר כל צרכי אוכל נפש לא יטעה, ולשון רמב"ם פ"ב משופר הלכה ו' שכתב אעפ"י שתקיעה משום שבות ע"ש ומובן יען שהוא שבות ע"כ אסור כי יטעה שיעבר ד"א בר"ה:
ר"ב אמר גזרה שמא ישהא, תוס' פי' עד יו"ט שהוא פנוי ויבא לידי תקלה להשתמש בהן תרומה אבל אדם אין משהא עצמו מלטבול ועוד לא שייך למיחש לידי תקלה כל כך, וכ"כ רש"י שיבא לידי תקלה ואחרונים האריכו בפסחים דף כ' פלוגתי' ב"ש וב"ה אם חיישי' להקלה ע"ב, ור"ן פי' ועוד שנמצא שהוא משהה מלאכתו במועד, שמ"ק כתב שמא ישהא פי' ואיכא כמה איסורי חדא שהוא מכוון מלאכתו ליו"ט ומעכב טהרתו ונכנס מנוול לרגל, ואיפשר שיבא בהם לידי תקלה שיהא טרוד ביו"ט ולא יטהרם וכן משמע מלשון רמב"ם שכתב שישהא בטומאתו:

לכאורה צ"ע אם טבילת בזמנו מצוה אפי' על כלים כאשר כתב מהרש"א, א"כ למה חיישי' שישהא מלעשות המצוה, ואולי עפ"י ערוך לנר עי' כלל פ"ד פרט ב' בדברים שלא צריך ספירה אין כאן מצוה ועי':

כ"ס סי' ס"ט כתב קשה לי על ר"ב דאמר שמא ישהא ואפי' לשבת דזמן מועט הוא ודוחק לאמור דקאי על יו"ט דכולהי אמוראי אמרו כלים בשבת לא מ"ט וע"ז סובב הולך ר"ב ג"כ תינה לב"ש לב"ה מאי איכא למימר דלא חייש לתקלה לזמן מועט עי' פסחים דף כ' צ"ע ולא ידעתי פתר לקושיא זו ע"ש: רבא אמר שנראה שמתקן כלי, שמ"ק כתב פי' ואפי ביו"ט ובחצרו אסור ולא משום גזרה ודוקא בכלי אמרו אבל במים טמאים אין בהם משום תיקון דאין תיקון אלא בכלים ומשיקים אותם ומה שהתירו כלי שנטמא ביו"ט לפי שעשאוהו כמכשירים שא"א לעשות מעיו"ט, וכלי שנטמא בולד הטומאה כיון דאין הטומאה אלא מדרבנן לא גזרו לפי שאינו נראה כמתקן, אדם נראה כמיקר, פי' רא"ה ז"ל דטבילת גר אסורה בשבת מפני שהוא מתקן גמור, צ"ע על רבא כתב רש"י טעמא דמתני' ולא כתב כן על רב ביבי ועי' צל"ח הנה השמ"ק לא כתב למה לא שייך תיקון במים רק בכלים, ונראה הכפ"ת דף ל"ג ד"ה אין ממעטין ביו"ט והא קא מתקן כתב יש לחקור הך מתקן מנא תולדה דאיזה מלאכה היא ויראה דאפשר לומר שהיא משום מכה בפטש ע"ש וחידש בעיני הלא מבואר בה"ה פכ"ג משבת הבאתי פרט ג' שמתקן מצד מכה בפטש, ומנחת חינך מוסך שבת אות י"א מביא לבוש גם באוכלין שייך מכה בפטש, ובספר יד דוד תמה שלא מצינו באוכלין מכה בפטיש ע"ש באריכות ואולי סובר השמ"ק ג"כ באוכלין לא שייך מכה בפטיש על כן כתב דלא שייך מתקן במים, ועי' מנ"ח שם אות כ"ז שמחדש דוקא תיקון בדרך עולם, אבל בדבר שאינו מתקן בדרך העולם רק תיקון מה שנצטוינו בה כגון טבילת כלים או מילה נראה ברור דלא שייך מ"בפ אם מתקן משום מצוה רק מדרבנן אסור כמו טבילת כלים. ומגן אבות כתב דעל מילה חייב משום מ"בפ, לענ"ד ברור דל"ש מכ"בפ כיון דאינו מתקן בטבעו של עולם רק במצוה, רק אם חייב משום איזה מלאכה ה"ל מתקן דלא הוה מקלקל ע"ש, גם כתב שבת דף ע"ד אמר רבא האי מאן דעבד חביתא חייב משום שבע חטאת תטרא משום שמונה פרש"י כל מידי דהוה גמר מלאכה חייב משום:

מ"בפ אבל גבי חביות ליכא משום מכה בפטיש דמאליה נגמרה מלאכתו בתנור עכ"ל והסברא לזה כי מלאכת שבת ילפי' ממשכן ובשול סממנים הוא כדרך שמעמידין באור להתבשל ונתבשל ממילא דא"י להתבשל ברגע שמעמיד אצל האור א"כ בשבת ג"כ חייב אבל מ"בפ דהי' במשכן ע"י הנאתו בפטיש נגמר המלאכה א"כ בשבת ג"כ צריך

להיות דווקא בעשייתו נגמר המלאכה אבל אם אינו תיכף בשעת עשייתו רק נגמרה אח"כ מאליו אינו חייב ואינו דומה למלאכת המשכן ע"ש באריכות, לכאורה לפ"ז בטמא שטבל וצריך ערב שמש ולא נגמרה הטהרה תיכף האיך חייב משום מתקן שהוא מ"בפ ועי':

מצאתי בהקדמה לספר תשובת נטע שעשועים שכתב על רש"י שכתב בולד הטומאה דבמידי דרבנן אינו כמתקן והקשו המפרשים מדמאי אין מעשרין, ואפשר לומר מה דמפלגינן בין אב לולד הטומאה עפ"י מה שיש לכאורה לעיין דגבי טבילה איפלגי אמוראי בטעמא דרבא סבר משום מתקן ובגברא מותר משום שנראה כמיקר וגבי הזאה לא נקוט הש"ס פסחים דף ס"ט כי אם טעמא דרבה שמא יעברנה, ונלע"ד דבכל דוכתי דאסרי' משום מתקן היינו היכא שהתיקון נעשה מיד בעשייתו א"כ גבי טבילה דוקא הוא דשייך משום מתקן דהרי מיד לאחר הטבילה אינו מטמא כמו מקודם אבל גבי הזאה דלא קלישא טומאתן אחר הזאה לא שייך מתקן, כמש"כ מרכבת המשנה על רמב"ם שכתב שני טעמים לאסור תרומה ומעשר ביו"ט, דנפ"מ להפריש מעשר ראשון ולא מעשה שני שלא תיקון לא המעשר שהרי עדיין הוא טבול לתרומת מעשר ע"ש פכ"ג משבת, לפ"ז לכאורה הי' מותר להטביל אב הטומאה כיון שטעונה הערב שמש א"כ אין כאן מיד בשעת הטבילה תיקון אך זה ליתא כיון שמקודם הטבילה אסור להשתמש בו חולין ואח"כ מותר שפיר הוי תיקון, לפ"ז י"ל דזהו בעצמו החילוק בין אב הטומאה לולד הטומאה אם נאמר דגם ולד הטומאה טעון ערב שמש ע' תוס' חגיגה דאב הטומאה הוי מתקן בשעת הטבילה לחולין אבל ולד הטומאה כיון דגם אחר הטבילה טעון עדיין ערב שמש לתרומה ולחולין הרי גם קודם הטבילה שרי לכך אין כאן שום תיקון ע"ש:

פסחים דף ע' תוס' והא מדקתני סיפא חל י"ד להיות בשבת וא"ת אמאי לא פריך אי בשבת היכי שרי להטביל כלים הא ק"ל דלא מזין ולא מטבילין ע"ש ומר"ם ברבי מביא בשם שבות יעקב תי' דחיישי' שמא נטמא בולד הטומאה דמותר בשבת, והקשו אחרונים שתוס' בתגיגה כתבו דהוי ספיקא דרבנן ולקולא ע"ש באריכות:

פרט ג'. ריף ורמב"ם:

ריף כתב דכ"ע מיהת כלים בשבת לא מ"ט אר"י גזרה משום סחיטה תינח כלים דבני סחיטה נינהו, כלים דלאו בני סחיטה נינהו מאכ"ל גזירה הני אטו הני רב ביבי אמר גזירה שמא ישהה, תניא כוותי' דר"ב כלי שנטמא מעיו"ט אין מטבילין אותו ביו"ט גזירה שמא ישהה:

ר"ן כתב א"ר יוסף וכו' ודאמרי' בשבת קי"ח קערות שאכל בהן שחרית מדיחין לאכול בהן ערבית ולא גזרי' אטי כלים דבני סחיטה, התם היינו טעמא משום דבכלים דבני סחיטה לא שייך בהו הדחה אלא בכוס, רב ביבי אמר גזירה שמא ישהה אי שרית לאטבולינהו ביו"ט או בשבת משהה להו בטומאתם עד יו"ט שהוא פנוי ומת"כ אתי לידי הקלה להשתמש בהן בטומאתן ועוד שנמצא שהוא משהה מלאכתו במועד אבל טהרת גופיה כיון דחמירא לא משהה ליה וב"ש לא פליג:

ח"ס יו"ד סי' קצ"ו כתב כתב הרי"ף דפסק כר' יוסף לדידי' קשה אדם בשבת נגזר משום סחיטת שער בשלמא הש"ס לא הקשה כן ארב יוסף משום דרבה ור"י אמרו תרווייהו אין סחיטה בשער בשבת קכ"ח אך לדינא קשיא ע"ש: פ"ק דמגילה כתב רי"ף, אבל מגלה בשבת לא קרינן מ"ט אמר רבה הכל חייבין במקרא מגילה ואין הכל בקיאין במקרא מגילה גזרה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעברנו ד"א בר"ה, וה"ט דלולב וה"ט דשופר, גרסי' במסכת סוכה מפני מה אין לולב דוחה את השבת ביו"ט ראשון והלא מצוה מן התורה ואפי' בגבולין ואוקימנא משום דלא ידעי' בקבועא דירחא ומספיקא לא דחינן שבת וה"ט דשבת וה"ט דמגלה, ור"ן כתב מה שכתב רי"ף ה"ט דמגילה אינו מחוור דכיון דמדבריהם הוא אפי' היינו בקיאין בקביע דירחא לא הי' דוחה שבת ע"ש:

בפי' משניות כתב כשהכלים הן טמאים אסור להטבילן ביו"ט ולא בשבת לפי שקודם הטבילה לא הי' ראוין להשתמש בהן באותן הדברים שמשתמשים בהם לאחר הטבילה ונראה כמתקן מנא ביו"ט וכשיהי' אדם טמא באחד מן הטומאת מותר לו לטבול בשבת לפי שנראה כמתכוין לצנן גופו בלבד:

פכ"ג משבת הלכה ח', אסור להטביל כלים טמאין בשבת מפני שהוא כמתקן כלי, אבל אדם טמא מותר לטבול מפני שנראה כמיקר ואין מזין עליו בשבת ומותר להטביל מים טמאים בשבת כיצד יעשה נותנן בכלי שאינו מקבל טומאה כגון כלי אבנים וכו':

הלכה ט', אין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת מפני שנראה כמתקן דבר שלא הי' מתוקן:

הלכה י"ד, ואין מגביהין תרומות ומעשרות שזה דומה למקדיש אותן פירות שהפריש ועוד מפני שהוא:

כמתקן אותן בשבת. כתב ה"ה כבר נזכר דין זה למעלה וחזר רבינו ושנאו כאן לפי שיש שתי סבות לאסורי כמ"ש והאחת הוא מענין הנזכר למעלה שהוא מפני אסור מכה בפטיש והאחרת מפני מה שנכתב כאן שהוא מפני אסור הכתיבה [מבואר כאן שמתקן אסור מפני שמכה בפטיש ואחרונים לא הביאו]: פ"ד מהלכות יו"ט הלכה י"ז

כלי שנטמא מעיו"ט אין מטבילין אותו ביו"ט גזירה שמא ישהא בטומאתו ואם הי' צריך להטביל מים שבו מטביל את הכלי במימיו ואינו חושש:

הלכה ח"י כלי שנטמא ביו"ט מטבילין אותו ביו"ט נטמא הכלי במשקין טמאין שהן ולד הטומאה מעיו"ט מטבילין ביו"ט לפי שהוא טהור מן התורה ומדלין בדלי טמא והוא טהור מאליו נדה שאין לה בגדים להחליף מערמת וטובלת בבגדיה:

רלב"ח מישב רמב"ם בשבת מתקן אסור אבל ביו"ט מותר משום מכשירי אוכל נפש אע"ג דלדעת רמב"ם כל תיקון המכשירין אסיר ביו"ט כרבנן דלא כר' יודא ולכן לא חלק בשפוד שנרצף כמו שחלק רש"י פ' אין צדין דף כ"ח, עם כל זה נראה לחלק כי דוקא כשעשה מעשה בגוף הכלי אסור משום מתקן אפי' במכשירים, אמנם בטבילה כיון שאינו עושה מעשה בגוף הכלי אם הכלי ממכשירי אוכל נפש אין ראוי לגזור בו משום מתקן ומותר ומישב לשון רמב"ם בהלכות שבת אין מגביהין תו"מ מפני מתקן ואח"כ כתב עוד טעם שדמי למקח וממכר, כי לאסור בשבת די בגזרת שהוא מתקן אבל לאסור ביו"ט אינו מספיק בטעם זה כי כל דבר אוכל נפש אנו מתקנים ביו"ט לכך הוצרך הרב לומר מצד מקו"מ ואסור אפי' ביו"ט ע"ב ותוס' חגיגה דף ה' ד"ה משום סקרתה שנראה גם ביו"ט אסור להגביה תו"מ משים מתקן:

מחנה לו כתב לישב רמב"ם, לכאורה קשה לרב ביבי אמאי קתני בברייתא כלי שנטמא בולד הטומאה מטבילין ביו"ט הא גם בו"הט שייך גזירה שמא ישהא, רק די"ל בודאי מחמת שמא ישהא לא הי' לנו לאסור בשבת בזמן מועט כזה לא שייך למיחש לתקלה עי' יו"ד נ"ז סעיף ח"י, אלא דרב ביבי ס"ל ג"כ טעמא דרבא משום מתקן והא דהוצרך לטעמא שמא ישהא, לענין יו"ט ביו"ט לא שייך לאסור משום מתקן דצורך יו"ט הוא, לפ"ז בולד הטומאה לא שייך שמא ישהא ביו"ט כיון דבשבת מותר לטבול דלא שייך מתקן כמש"כ רש"י ומיושב קושי' תוס' למה אדם מותר לטבול ביו"ט ולא חייש שמא ישהא, כיון דמותר אדם לטבול בשבת משום נראה כמיקר בודאי לא ישהא עד יו"ט ומיושב רמב"ם דכתב בשבת הטעם שנראה כמתקן וביו"ט שמא ישהא, עי' צל"ח, עי' ח"ס יו"ד קצ"ו, וח"ס חלק ששי סי' ל"ג:

לדעתי הקלושה לישב רמב"ם למה לא נקיט בשבת שמא יעברנו, וגם למה לא מחלק בין אב הטומאה כמו שכתב ביו"ט ושארי קושי', עי' בעט סופר כלל ח' פרט ג', הקשיתי תנן בשבת ל"ד ספק חשיכה אין מטבילין בשלומא ביו"ט אם הי' מותר ליטבל וכל ישראל חייבים לטהר אפי' כלים, א"כ כל ישראל טרוד שפיר חשש שמא יעברנו כי מי יזכור לו כיון כל אחד טרוד, אבל בשבת כל השנה אם יש לאדם פרטי, כלי לטבול למה אסור

כיון שאחרים יזכרהו כמש"כ ר"ן במילה כידוע וצע"ג על כן סבר רמב"ם באמת כן בשבת לא חיישי' שמא יעברנו רק אם שבת לפני יו"ט אז כל עולם טרוד אם יהי' מותר לטבול על כן חיישי' לשמא יעברנו, ונקיט הטעם מצד מתקן וסובר אפי' בולד הטומאה שייך מתקן, ובהלכות יו"ט לא כתב שמא יעברנו כי סובר ביו"ט לא אסור ד"א בר"ה כאשר כתב הב"ל ועי' כ"ס סי' ס"ח באריכות, וסובר שמא ישהא לא כפי' רש"י בעבור מכשול שישתמש בטומאה, אלא כאשר מביא השטמ"ק שישהא ויו"ט יהי' טרוד ולא יטבול כלל ועומד ביו"ט בטומאתו וכן מבואר ברמב"ם שכתב שישהא בטומאתו, אבל בולד הטומאה אפי' נטמא מעיו"ט אין חשש כל כך אם יעמוד בטומאתו כיון שמדאוריי' טהור הוא מתקן ביו"ט מותר ומיושב ב"ה הכל:

פרט ד'. להטביל כלים חדשים:

רא"ש כתב בביצה, רב אלפס הביא טעמא דרב יוסף דאמר משום סחיטה וטעמא דר"ב דאמר גזירה שמא ישהא שביק טעמא דרבא דאמר משום גזירה שמא יעברנה ד"א בר"ה, וטעמא דרבא משום דנראה כמתקן, ותמהני למה האריך לפרש משנה זו מה שייך טבילת כלים האידנא, ועוד לפי הטעמים שכתב מותר להטבל כלים חדשים ביו"ט הלכך נראה דטעמא דרבה עיקר דהלכתא כוותיה לגבי דר' יוסף וכן מצינו זה הטעם גבי שופר ולולב ומגילה, וכן רבא בתראה הוא ומאלו ב' הטעמים חסור להטביל כלים חדשים ביו"ט:

הג"א כתב וכן אסור להגעיל קערות שאינן בני יומן ביו"ט משום בשול שלא לצורך אוכל נפש, ואפשר לעשות מערב יו"ט מש"ה אסור אבל מותר ללבן קערת בת יומא באור בי"ט כדי לאפות באותו ליבון תחתיה משום דהוי צורך אוכל נפש:

ט"ז סי' שכ"ג הקשה על ראש שכתב שכן מצינו גבי שופר ולולב. דהתם בשבת שפיר גזרינן, אבל כאן ביו"ט וס"ל לרבה גזירה יו"ט אטו שבת לא מצינו ע"ש, עי' כ"ס סי' ס"ט באריכות ופנים מאירות סי' ל':

שג"א סי' נ"ו כתב מה שתמה על ריי"ף דלמה האריך לפרש המשנה דמה שייך טבילת כלי האידנא דברי תימה הן הלא קושי' מתורצת בחברתה שכתב ועוד לפי הטעמים שכתב מותר להטביל כ"ח ביו"ט א"כ הביא ללמוד מה"ט להתיר כלי חרס ביו"ט וזה תימה שהקשה תרתי קושיין דסתרא אהדדי ע"ש באריכות שרבה הוא דס"ל דגזרי' שמא יעברנו אפי' שלא במקום מצוה אבל אינך אמוראי' ס"ל דוקא במקום מצוה הוא דבהול דגזרי' שמא יעברנו אבל שלא במקום מצוה לא ולפיכך יהבי טעם אחר בטבילת כלים ע"ש, אמנם בשמ"ק מבואר וז"ל דכיון שהוא בהול לקיים המצוה דטבילת כלים ברגל

מצוה היא איכא למיחש, וכ"כ רע"ב חל להיות אחר שבת משום דחייבין ברגל לטהר אדם וכלים ועי' אב"מ בתשובה סי' יו"ד:

ה"ה פ"ד מיו"ט מביא רשב"א שאין מטבילין יו"ט כלי תשמיש הנקחין מעכו"ם אלא כעין טהרת הכלי כלומר שאם הוא כלי העשוי לדלות בו או למלאות בו מים מן המעין ממלא בו והוא טהור, ולדעת רבינו שכתב פי"ז ממ"א שטבילת כלים מדברי סופרים ונתבאר שמטבילין ולד הטומאה מפני שטומאתו מדרבנן יש לומר שמטבילין את הכלים ביו"ט, מ"מ עם כל זה אני אומר שדין רב קיים לפי שאפי' מאן דלית ליה טעמא דמחזי כמתקן כלי ה"מ גבי טבילת טומאה שאפי' קודם טבילה היה הכלי ראוי להשתמש בו בטומאה לטמא ולמי שאינו אוכל חולין בטהרה ומש"ה לא חשבי הטבילה תקון וכולן שוין בטומאה של דבריהם שאין זה תיקון אבל כלי הנקחין מן עכו"ם דקודם טבילה לא חזו ודאי טבילתן מחזיא כמתקן כלי ואסורה לכ"ע:

הגהות מימונית פכ"ג הלכות שבת כתב הורה רבינו פרץ שמותר להטביל בשבת ע"י הערמה ששואב מים לשתות או לשאר צורך המים וממילא יהיו טהורים וכן איתא בביצה פ"ב שוין שמדלין בדלי טמא והוא מאליו טהור וכן ראיה מאדם דשרי משום דנראה כמיקר:

אב"מ בתשובה סי' י"א הקשה הא איכא חשש שמא ישהא בשלומא בדלי כתב השטמ"ק בדלי לא שייך שמא ישהא כיון שסמוך אצל הבור מסתמא אין משהה אבל בכל הכלים ודאי קשה ועי' מר"ם שיק סי' רע"ט, ותבואת השדה ח"ג דף ק"ג תי' דרך שאיבה מותר גם בשבת וליכא בזמן מועט שמא ישהא א"כ גם ביו"ט ליכא חשש שמא ישהא כיון שיוכל לטבול בשבת:

ב"י שכ"ג כתב לענין הלכה כיון דלרי"ף ורמב"ם משמע דשרי להטביל כלים חדשים ביו"ט הכי נקטינן ומחבר כתב מותר להטביל כ"ח הטעון טבילה ויש אוסרים וכתב רמ"א ואם הוא כלי שראוי למלאות בו מים ימלאנו מים מן המקוה ועלתה לו טבילה, וכתב מג"א דלא יברך דאז אינו מוכח שעושה לשם טבילה, ואב"מ בתשובות סי' יו"ד הקשה דקי"ל אשה טובלת בשבת בטעם דאדם נראה כמיקר א"כ האיך תברך הרי נראה כמתקן ואפי' למ"ד טבילה בזמנה מצוה, אסור לטבול בשבת כשהוא מתקן כמש"כ תוס' שבת קי"א משום טבילת בזמנה מצוה לא הוי שרינן איסור תיקוני מנא ע"ש:

יש"ש בביצה כתב הקארו כתב דכיון לרי"ף ורמב"ם משמע דשרי לטבול כלים חדשים ביו"ט הכי נהגין, וטעה טעות גדול דהא כתב רמב"ם דאין מטבילין כלים משום דמתקן לפ"ז גם כלים חדשים נמי אסורים ע"ש וט"ז שכ"ג, ונראה לישב ואקדים מה שהקשה

שג"א וצל"ח על רש"י שכתב בולד הטומאה אין כאן תיקון דמדאוריי' טהור מעליא הוא, ובשבת דף ל"ד ספק חשיכה וכו' אבל מעשרין את הדמאי והרי דמאי אינו אלא מדרבנן אפ"ה ספק חשיכה הוא דשרי אבל ודאי חשיכה אין מעשרין ורש"י פי' במשנה דהא דאין מעשרין הוא משום מתקן ע"ב, ונראה סברה אחת דמתקן אסור או משום מכה בפטיש או בונה עי' לעיל ונראה רק אם האיסר מונח על החפץ שפיר שייך דמתקן החפץ בהסתלק ממנו האיסור, אבל אם האיסר רק על גברא שהוא אסור לעשות כך ולא על החפץ לא שייך מתקן, וידוע כל איסורי דאורייי' הם איסור חפץ, אבל איסור דרבנן רק מונח על גברא, שפיר כתב רש"י באיסור דרבנן לא שייך מתקן, ועי' ש"ך ק"י ס"ק טוב, ח"י, בגבינות עכו"ם שאסרו חכמים מחמת ספק קיבת נבילה כודאי איסור הוא ולא שייך ספק דרבנן ע"ש א"כ בדמאי שחשש שטבל הוא ויש בו איסר חפץ שייך מתקן ואין מעשרין בשבת ורמב"ם נקיט אין מטבילין כלים טמאין באב הטומאה מיירי ושם מתקן, אבל בכלים חדשים שאין איסור חפץ רק חיוב על גברא שלא להשתמש בו בלא טבילה שפיר כתב הב"י שמותר ועי':

רלב"ח תשובה ט"ז כתב צ"ע לבאר אי דוקא כשבאו הכלים חדשים ליד ישראל ביום טוב מותר להטבילם לדעת רי"ף דליכא חששא שמא ישהא או אפי' כשבאו לידו קודם יו"ט ובודאי אי סברת רי"ף ז"ל שטבילת כלים מדרבנן שמותרת דבאסור דרבנן ליכא חששא דשמא ישהא כ"כ רמב"ם אבל אי סברת רי"ף שטבילת כלים מן התורה יש ספק אולי מש"כ רא"ש לרי"ף מותר להטביל כלים חדשים זה דווקא כשבאו לידו ביו"ט וליכא חששא דשמא ישהא אבל אם בא לידו קודם יו"ט אסורין כדין כלים שנטמא באב הטומאה קודם יו"ט לדעת רמב"ם ע"ש, שער אפרים סי' ט"ו כתב מש"כ ישיש לר"ב אסור להטביל כלים חדשים שמת ישהא זה אינו דדוקא גבי טבילת כלים טמאים גזרי' דאתי לידי תקלה הואיל ומותר להשתמש בתוכם חולין לכן גזרי' שמא יבא לידי תקלה ע"ש:

תיו"ט בביצה כתב בדברי רמב"ם יש לי מבוכה גדולה שבפירושו מפרש דמחזי כמתקן, ובהלכות יו"ט כתב גזירה שמא ישהה ואיכא בינייהו לענין טבילת כלים חדשים דלהשהות ליכא חששא דלא שייך תקלה לגבייהו דאין משתמשין בהן כל עיקר עד שיטבלו ואלו לתקן מנא איכא, וראיתי בישׁ שמסיק דאף לרב ביבי אסור להטביל כלים חדשים משום שמא ישהה וישתמש בו, עי' בית אפרים סי' נ"ב:

תוס' גיטין דף ל"א ד"ה במחשבה, וא"ת כיון דשרי תרומה כשנותן עינו בצד זה אמאי אין מגביהים תו"מ בשבת דתנן שבת דף קמ"א רי"א אף מעלין המדומע ופריך בגמרא

קמ"ב והא קמתקן ומשני דסבר כרשב"א דאמר נותן עיניו וכו' ולהכי לא חשוב מתקן כשמעלהו כיון דאפשר במחשבה וה"נ אפשר במחשבה, וי"ל דשאני מדומע שכבר הוא מתוקן אבל תחילת תיקונה של טבל לא שרינן משום דאפשר במחשבה ואפי' דמאי אסור לתקנו בשבת עי' שבת דף ל"ד, ועי' תוס' חולין דף ז' ע"ש, וטיב גיטין מסביר לכאורה לה"ה שמחלק בכלי טמא מדרבנן דראוי להשתמש בדברים טמאים משא"כ בטבילת כלים שאסור לכל תשמיש שבעולם שפיר מתקן אף דהוא דרבנן, א"כ בטומאה דאוריי' למה חשוב מתקן הא ראוי להשתמשות דברים טמאים, ע"כ צ"ל דיש שני מיני תיקון אחד בגוף הכלי אף שהי' ראוי לתשמיש עכ"פ הכלי שם טמא נקרא ועכשיו נטהר, ותיקין לצורך תשמיש שלנו ואמנם תיקון זה לא שייך רק בטומאה דאוריי', אבל בטומאה דרבנן לא חשוב תיקון לכלי כיון דטהור מדאוריי' לכן אנו מחשבין התיקון רק מחמת תשמשינו ולכן שפיר מחלקינן בין טומאה דרבנן לטבילת כלים דרבנן דבטומאת כלים לא שייך תיקון זה מה שראוי להשתמש בו וכו' וה"ה בהך תיקון דהפרשת תרומה יש שני מיני תיקון לגוף הטבל שתחילתו הי' אסור שם טבל ועכשיו מתוקן וגם מצד תיקון מה שמותר באכילה לצרכינו, ובתיקון גוף הטבל על זה לא שייך להתיר תיקון במעשה משום דאפשר לתקונו במחשבה דמה בכך הרי עכ"פ עתה אנו מתקנין אותו במעשה וכו' ובזה א"ש חילק התוס' במדומע אין התיקון משום עצמו שכבר נתקן ואין התיקון רק מה שבתחילה הי' אסור באכילה ועכשיו מותר שפיר מצרפינן הך סברא דאפשר ליתן עיניו אבל תחילת תקונו של טבל עיקור תיקון על הפירות עצמם אסור אף דאפשר לעשות בהיתר ע"ב: אולי מובן להבין סברת תוס' כאשר כתב בית אפרים או"ח סי' כ"ה, מש"כ תוס' שבת דף מ"ג בהא דקאמר טבל מוכן הוא אצל שבת שאם עבר ותיקנו מתוקן דמשמע אפי' במזיד וגבי בכור אמרי' ביצה דף כ"ז דכיון דאין רואין מומין ביו"ט אינו מבוקר, ופנ"י שם כתב לחלק בין בכור שהי' בחזקת איסור משעה שנולד ובין טבל קודם שראה פני בית לא הי' בחזקת איסור ולכן מהני תיקון בדיעבד וכוונת הדברים דדבר שהי' אסור מתחלה והיום בשבת וביו"ט עושה בו תיקון להוציא מאיסור חשוב תיקון גמור ואפי' עביד לא מהני, אבל בדבר שהי' מותר ונתחדש עליו אתה איסור והוא מתקנו מעתה שיחזור להיות מותר אין זה תיקון גמור שאינו רק מחזירו להיתר שהי' בו בתחלה לכן אף לכתחילה אין לעשות תיקון בדיעבד שרי עכ"ל על כן בטבל סובר תוס' זה נקרא אסור מתחילה [נגד פנ"י] ולא מצרפין שהי' יוכל ליטול במחשבה כיון שתיקון גמור הוא, אבל בדמאי ובמדומע שאין כאן תיקון גמור כיון שהי' מיתר מתחילה מצרפין הסברה

כיון שנוטל במחשבה, ומוסבר החילק של ה"ה בין כלים חדשים שאסורים מעיקרא לכלי טמא שמתחילה הי' היתר וטהור:

צל"ח דף יו"ד כתב אם נתערב איתו ואת בנו דקי"ל דנכבשינהו דניידי ואמרי' כל דפרש מרובה פרש ביו"ט אסור לעשות כן דהרי הוא מתקן ויש לדון בזה לומר דתלי' בפלוגתי' בסי' שכ"ג יש מתירים להטביל כלי חדש בשבת לפי שסברו ט"כ חדשים רק מדרבנן וכו' ונ"ל דלא שייך כאן מתקן ע"י דנכבשינהו עדיין לא הותרו אלא אח"כ כשפירשו נגמר ההיתר וזה נעשה ממילא, ועוד נ"ל באוכל נפש עצמו לא שייך לאסור ביו"ט משום מתקן שהרי כל המלאכות מותרים ביו"ט באוכל נפש א"כ מש"כ מג"א שכ"ג ס"ק י"ד דאסור לטבל איסור בשבת או ביו"ט, לענ"ד בשבת אסור אבל ביו"ט מותר ע"ש, אני לא זכיתי להבין דברי מג"א לשיטת דלא אמרי' נהפך איסור להיתר ואסור לאכול בבת אחת רק כל אחד לעצמו מצד רוב שהוא היתר ואיסור לא נתקן כלל, עי' מ"ח או"ח ח"ב סי' כ"ז אם נפל חלב בקדירה שמבואר בסי' צ"ח שצריך לשפוך אבנים שיציף החלב למעלה אם מותר לעשות כן ביו"ט ובשבת אם אסור דהוי כמתקן:

מג"א סי' שכ"ג אסור לבטל איסור בשבת או ביו"ט דאין לך תיקון גדול מזה, ומג"א סוף סי' של"ה, אם יזוב תירש וכו' צ"ע דהא אין מבטלין איסור לכתחיל' וכתב מחהש"ק ה"ה דהמ"ל דאין מבטלין איסור בשבת דהוי מתקן כמש"כ שכ"ו, נ"ל כי מש"כ לעיל שאסור לבטל בשבת כתב תוס' שבת שם דנפ"מ לדידן כגון יבש ביבש מב"מ שנתבטל חד בתרי דמותר להוסיף עד ס' כדי לבטלו ואין זה מבטל איסור דהא השתא היתר הוא ובשבת אסור, ונראה רק אם איסור בעין ביבש ונעשה היתר שייך לאמור מתקן מנא אבל בסי' של"ה בלח שבטול הממשות אין כאן תיקון ורק מצד מבטל ודו"ק ובני הרב יוסף ליב נ"י תי' באיסר חפץ שייך מתקן בסי' שכ"ג קאי לבטל איסר נבילה וטריפה וכדומה שפיר כתב מג"א שאסור משום מתקן כאן מיירי באיסר מוקצה זה רק איסר גברא לא שייך תיקון עי':

במקנה ח"ר דף קכ"ט יין לנזיר וחמץ אם זה איסר חפץ שתולה בזמן, עוד כתב לחלק בשעה שנותן המים תחת היין לא הותר עדיי' רק אח"כ כאשר נופל היין למים נעשה הביטל ממילא כאשר כתב הצלח לעיל, בסי' תק"ט כתב רמ"א אסור להגעיל כלי ביו"ט ומותר ללבן שפוד ע"ש ופמג"ד סי' שכ"ג כתב אין מגעילין ביו"ט באפשר מעיו"ט הא א"א שרי ביו"ט כמו כלים טמאים שנטמאו ביו"ט, ורדב"ז כתב אם עושה מלאכה בחימום מים הוי מכשירי אוכל נפש אסור בכל גוונא ואם צריך לחימום המים מותר בכל גוונא דליכא מתקן דראוי ביבש ול"ד לטבילת כלים דלא חזי למידי וכו' לפ"ז אשכחנא דרשאי

להגעיל כלים בשבת אם יש לו מים חמים בכ"ר ע"ש, ועי' בספר יהושע סי' י"א שמביא קושי' מש"כ תוס' פסחים דף מ"ו כי איכא כהן יוכל לקרות לו שם דחזי ליה ע"י ביטול ברוב, הא מבואר בסי' שכ"ג דאין מבטלין איסר בשבת דמיחזי כמתקן וה"ה ביו"ט וא"כ לא שייך לומר דחזי ליה ע"י ביטול, ועי' מג"א תק"ו ס"ק ח' בע"פ שחל בשבת ושכח להפרש חלה בע"ש מלחם חמץ שאפה לשבת אסור לאכול ממנו שא"א להפריש חלה ע"ש ועי' פנים מאירות ח"ר סי' ל' כתב אם איתא לדברי טו"ז סי' שכ"ג דטבילת כלים חדשים שהם מדרבנן לא חשוב תיקון כלל א"כ הא חלת ח"ל מדרבנן והא דאין מפרשין חלת ח"ל ביו"ט היינו היכי דאפשר אבל היכא דלא אפשר הי' היתר גמור להפריש וליתן לכהן קטן ע"ש:

פרט ד'. לקוטים:

מר"ם שיף הקשה להי"מ למאי צריך כלל טעמא דשמא יעברנו דאי לאב הטומאה בין נטמא בעיו"ט בין ביו"ט אין מטבילין משים דהו"ל צורך חול דבעי ערב שמש ואי לולד הטומאה ביו"ט שרי ע"כ מעיו"ט הא אין שייך בו גזירה דשמא יעברנו כמש"כ תוס' משום דאינו להוט ע"ש, והג"ה כתב לתרץ ביו"ט שחל להיות בע"ש דאז אף שנטמא באב הטומאה לא הוי טירחא לצורך חול דמצי להשתמש בו בשבת והוי מותר כי היכי דכל צרכי שבת נעשין ביו"ט כאפיה ובישל ולזה מהני גזירה דשמא יעברנו:

פנ"י כתב מאי מקשה א"ה אדם נמי דלמא הא דשרי באדם היינו משום עשה דרגל לכאורה נ"ל לישב משום עשה דרגל לא הוי שרינן לעבור בשבת כדאיתא במנחות דף מ"ח דעמוד וחטא בשבת כדי שתזכה בחול לא אמרי', אח"ז ראיתי בתוס' שבת קי"א מקשה מאי מקשה הש"ס הכא א"ה אפי' אדם נמי דלמא אתי כמ"ד דטבילה בזמנה מצוה ומתרצין משום מצוה אין להתיר טבילה דמחזי כמתקן ע"ש:

על קושי' תוס' למה לא נקוט שיוצאנו מר"הי לר"ה כתב לי בני הרב המאוה"ג מו"ה יוסף ליב נ"י כבר הקשו אחרונים כעת אין לנו ר"ה למה גוזרין על שופר ולולב עי' תשובת ריב"א סי' מ"ד ורצה לחדש עפ"י כפ"ת סוכה דף מ"ג שמישב קושי' תוס' על רש"י שדוקא מלאכת הוצאה מר"הי לר"ה ילפי' ממשכן ובעי להוי דומי' דמשכן שעקירה יהי' ע"מ להוציא לר"ה, אבל העברת ד' אמות בר"ה דחייב לא ילפי' ממשכן אלא גמרא גמירי לה עי' שבת דף צ"ו הלכך סבר רש"י מעביר ד"א בר"ה אע"פ שעקירה ראשונה לא הי' להעבירן ד"א אפ"ה חייב ע"ב הבאתיו בעט סופר כלל ח' פרט א' באריכות, א"כ י"ל גם מה שצריך ר"ה שיהי' ס' רבוא בוקעין בו רק שיהי' ר"ה לענין הוצאה מר"ה לר"ה דומי' דמשכן, אבל לענין ד"א בר"ה גם אם אין ס' רבוא בו חייב כך גמירי לה, על כן

נקוט רק שמא יעברנו ד"א אשר גם בזמן הזה חייב, חכם בני ישמח לבי גם אני, כעת מצאתי שכיון לתשובת מהרי"א סי' פ"ז שכתב כעין זה, וצ"ע משבת ד' אר"ה המעביר ד' אמות בר"ה מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי המדבר פרש"י, וכל מלאכות שבת ממשכן גמרינן:

תשובת ריב"א סי' מ"ד כתב על קושי' ט"א לב"ש דלית ליה מתוך וגם ביו"ט אסור להוציא לצורך מצוה א"כ לגזור שמא יעברנו גם כשחל בחול, נ"ל כיון דאיתא בסוכה דלא הי' מעמידין דבריהם לבטל מצוה ודאית רק משום דלא בקיאין בקבוע דירחא והוי ספק אם יעשה מצוה, א"כ ביו"ט לב"ש ממנ"פ אם היום יו"ט ומצוה לתקוע לא נבטל מצוה דאוריי' מגזירה דשמא יעברנו ואי לא הוי יו"ט א"כ גם חששא שמא יעברנו ליכא משא"כ בשבת דחיישינן דלמא אינו יו"ט וליכא מצוה וחששא דשמא יעברנו איכא מכח שבת עכ"ל, ועי' שעה"מ פ"ב משופר:

תוס' כתובות דף ו' ד"ה האי מסוכרייתא עוד י"ל דכל דבר שאדם עושה במזיד לא שייך למימר שמא יסחוט דסברא הוא כיון דלדעת כן הוא עושה ולהכי גבי מסננין את היין לא חיישינן שמא יסחוט ואתי שפיר האי דנדה מערמת וטובלת בבגדיה עכ"ל שעה"מ פכ"ב משבת כתב קשה טובא דא"כ גבי טבילת כלים היכי קאמר ר' יוסף דגזרי' שמא יסחט הא התם לדעת כן הוא עושה ע"ש:

עי' כלל ח' שמא יעברנו ששייך לכאן הרבה:

ח"ס או"ח סי' קמ"ז כתב הא דכתבו תוס' כתובות ה' דלא אמרי' מתוך אלא באוכל נפש עצמו ולא במכשירן, מ"מ בהוצאה כל שהיא בענין או"נ לאפוקי אבנים אפי' במכשירין הוה לענין הוצאה כאוכל נפש עצמו ואמרי' מתוך וראיה מסוגי' דפריך תינח שבת יו"ט מא"ל, וקשה הא טבילת כלים לא הוה אלא מכשירי או"נ ולא אמרי' מתוך:

ודוחק לאמור דרבה ס"ל חין ערוב והוצאה ליו"ט כלל דליתא דבתר דשמע מרב יוסף אלא מעתה לפלגו באבנים קבלה מיניה אע"כ פשיטא ליה דבהוצאה מקלינן ואמרי' אפי' במכשירין מתוך, ועי' אמרי בינה בסוגי': סוף מס' חגיגה משעבר הרגל מעבירן על טהרת עזרה עבר הרגל ליום ששי לא הי' מעבירן מפני כבוד שבת פרש"י דלא הי' מטבילין הכלים עד אחר השבת, והקשה ט"א מכדי טבילת כלים אינו משום לתא דטומאת דאוריי' אלא משום טומאת ע"ה שאינו אלא מדרבנן ואמרי' בביצה בולד הטומאה כיון דאינו אלא מדרבנן לית לן בה ע"ש ועי' אמרי בינה:

מג"א סי' שכ"ו ס"ק ח' דמומר שרי לטבול כיון דאינו מדאוריי' ומג"א תקל"א, שך יו"ד רס"ח ס"ק י"ג, ומחנה חיים או"ח חלק ב' סי' ל"ז בטבילת גר ביו"ט:

פרט ו':

למה לא גזרי' במילה בשבת לשמא יעברנו:

א' מגילה דף ד' א"ר הכל וכו' גזירה ויעברנו ד"א בר"ה, תוס' אבל מילה בשבת אין לדחות דהא חמירא שכן נכרתו עליה י"ג כריתות וגם אין אדם מל אלא א"כ הוי בקי דסכנה יש בדבר, ובספר תיקון משה כתב דבריהם צ"ב מ"מ ניחש על אבי הבן שיהי' בהול ויעברנו ד"א ברה"ר אצל בקי למולו, אבל תוס' שבת ק"ל ס"ל דחי נושא עצמו אפי' קטן בן ח', ומאירי במגילה כתב יש שואלין למה לא נאמר במילה גזירה ש"י את התינק וא"ת דחי נושא את עצמו אין כאן איסור תורה הלא בכפות מיהת לא נאמר כן ותינק בן ח' ככפות הוא ועוד ניחש שמא יעבור את האזמל עכ"ל ורשב"א ר"פ ר"א דמילה ס"ל דבקטן כזה ל"ש נושא א"ע ועי' תויו"ט שבת פי"ח משנה ב' עכ"ל: ב' ר"ן רפ"ד דר"ה תי' בשופר ובלולב שאני שהכל טרודים בהם ולא מדכר חד לחבריה משא"כ במילה ואע"ג דבהזאה גזרי' בפסחים דף ס"ט ע"ש ה"ט דנהי שאין הכל טרודים בהזאה מ"מ טרודים בפסחיהם ולא מדכרי ליה וצלח פסחים דף ס"ה יש לדקדק על ר"ן א"כ אם חל מילה בע"פ שחל בשבת לא תדחה המילה שבת שמא יעבור איזמל ברה"ר ואין מי שיזכרנו שהכל טרודים בעשיית הפסח ע"ש דברים נחמדים:

ג' ט"ז תקפ"ח תי' דמילה שהתירה תורה בהדיא לדחות ביום אפי' בשבת אין כח ביד חכמים לאסור, שעה"מ פ"ב משופר הקשה דבשבת קלא אמרי' ר"א דרש יום הרועה יום אפי' בשבת ועי' עט סופר כלל ח' ובספר בן אורי על שבת דף קל"א כתב לתרץ גבי מילה אם נגזר עקרת מש"כ בתורה ביום אפי' בשבת, אבל שופר ולולב דרק במדינה גזרו ולא במקדש ולא עקרת היתר המפורש בתורה דמשכחת לה במקדש וכ"כ בתיקון משה:

ד' ריטב"א ר"פ לולב וערבה כתב הטעם הוא משום דהוא דאורייי' וידעו שפיר בקביעא דירחא שהרי יום ח' שלו ברור וכיון שהוא מחויב מן התורה מעתה לא גזרו בו לדחות מצותו מעליו משא"כ בלולב שאינו ברור מן התורה משא"כ במגילה שהיא מדבריהם ומשא"כ בהזאה שאע"פ שזמן הפסח ברור והיא מצוה של תורה כיון שבעודו עכשיו טמא אינו מחוייב בפסח עד שיזה לפיכך גזרו בהזאתו משום דרבה שאין אנו עכשיו עוקרין ממנו מצות פסח אלא גורמין לו שלא יתחייב בו עכ"ל:

העולם מקשים על תי' זה משבת קלה דמקשה ארשב"ג דאמר כל שלא שהה ל' יום באדם נפל מימהל היכא מהלינן ומתרץ מהלינן ממנ"פ וכו' קשה ניחש שמא יעברנו כיון דספק הוא:

כ"ס סי' נ"ח מביא תי' מח"ס עפ"י תוס' נדה דגם לרשב"ג אינו אלא מיעוט המצוי וחייש רק מדרבנן ותו לק"מ ניחוש לשמא יעבירנו במקום ספק מצוה הא מדאורייתא ודאי מצוה איכא דאזלי' בתר רוב, אבל כ"ס הקשה מברייתא דשם ספק בן ח' אין מחללין עליו שבת והקשה נמהלי' ממנ"פ, י"ל הא דאין מחללין משום שמא יעברנו כיון דספק השקול הוא גזרו וצל"ע, ועי' אמרי בינה דיני שבת סי' ל' לדעתי הקלושה לישב קושי' מורי כ"ס ז"ל מספק בן ח' כי דחשש שיטעה ויעבר ד"א בר"ה כאשר כתב פ"ג שיחשב שמותר לעבור כדס"ל לר"א דמכשירי מצוה דוחה, הא תינח אם הוא עושה מצוה בודאי כשופר ולולב הוא לא יעלה במחשבה שהיום ספק יו"ט כי עפ"י רוב אין אלול מעובר על כן שפיר חששו חכמים וגזרו מחמת ספק שאין אנו בקאין בקביע דירחא, אבל בספק נפל גם לו הספק ולא יטעה, וגם שבהול על מצוה ג"כ ליכא בספק:

עוד תי' ריטב"א וכ"ל עוד יש במילה טעם אחר נכון כיון שמלאכת המילה עצמה מלאכה גמורה הוא ודחאה תורה לחלל בה שבת מצות מילה היאך יגזרו בה חכמים משום גזירת הוצאה דרבה, היא גופה לא דחיא מילה וגזירה דמלאכה אחריתי ידחה לה וזה ודאי א"א עכ"ל בתשובת נחלת בנימן סי' קט"ו מצא בריטב"א מרגליות להבין רמב"ם בפי' משנית פ"ד דר"ה כתב והטעם שנאסרה תק"ש בשבת גזירה שמא יעברנו, לפי שתק"ש אינה מלאכה, ובריטב"א מובן אילו הי' התקיעה מלאכה לא הי' בכח חכמים לבטלו מחשש דשמא יעברנו כמו במילה דאמרי' דהיא גופא לא דחי וגזירה דוחה, אבל תק"ש אינה מלאכה וליכא בקיום המצוה חילל מש"ה יוכלין לבטל מחשש שמא יעברנו:

עט סופר חלק ד כלל פד טבילה בזמנה

פרט א':

נדה דף כ"ט, תניא אשה שיצתה מלאה ובא ריקנות והביאה לפנינו שלשה שבועין טהורין ועשרה שבועות וכו' מטבילין אותה תשעים וחמש טבילות דברי ב"ש, ובה"א ל"ה ר' יוסי בר"י אומר דיה לטבילה שתהא באחרונה וכו' ש"מ טבילה בזמנה מצוה, ור"י בר"י אומר דיה לטבילה באחרונה ולא אמרי' טבילה בזמנה מצוה, תוס' כך פסק ר"ח דהלכה כב"ש וב"ה: פנ"י ביצה י"ט הקשה לב"ש דס"ל דאין טובלין בשבת, הרי יגרע מצוה טבילות ימי השבת, ותי' כיון דהטעם דאין טובלין בשבת ע"כ הוא משום מתקן דשאר הטעמים דקאמר שם לענין טבילת כלים שמא יעברנו שמא שהה שמא יסחוט לא שייכים באדם, וכיון דטבילות הללו לא מועילין לה לטהרה שהרי אסורה לשמש משום ספק א"כ ליכא כאן משום מתקן, ועי' סדרי טהרה סי' קצ"ז:

בית יצחק הלכות יו"ט סי' פ"ו אות י"א כתב לישב, דאיסור מתקן הוא משום בוכה או משום מכה בפטש ויבואר לקמן אם בא התיקון תיכף הוי משום מכה בפטש ואם לא בא תיכף הוה משום בונה, והנה בטבילת זבה לא בא התיקון תיכף דעדיין אסורה לשמש עד הלילה ולא הוה רק בונה, והנה רש"י כתובות דף ו' גבי מפיס מורסא פי' דאשכחן בנין בבע"ח כדכתיב ויבן את הצלע ע"ש בשמ"ק שרש"י בא לישב קושי' תוס' דמה פריך אשמואל והרי הוי פס"ר ומש"ה פי' דכיון דלא הוי במשכן בבע"ח רק דאשכחן בנין בבע"ח ומש"ה בעי שיכיון לבנין ואם לא יתכוין לבנין פטור אף לר"י אף בפ"ר ע"ש ואף אנו נאמר דמה דאסרו ב"ש טבילה באדם משום מתקן ולית ליה נראה כמיקר דוקא במתכוין לתיקון דמיחזי כבונה משא"כ בהך צה טבילות דעדיין אסורה מספק ורק שכונה למצות טבילה בזמנה איני אסור משים מתקן דאף בונה ממש בבע"ח אם לא מכווין לבנין פטור עכ"ל:

ביצה י"ז חל להיות אחר השבת בש"א מטבילין את הכל מלפני שבת [דקי"ל בר"ה ט"ז חייב אדם לטהר את עצמו ברגל דכתיב ובנבלתם לא תגעו ומוקים לה ברגל הלכך יטביל מע"ש דאסור להטביל בשבת ויו"ט] וערוך לנר כדה כ"ט כתבו' בין ב"ש בין ב"ה ס"ל טבילה בזמנה מצוה, אכן לא ראיתי טעם למה טבז"מ, דאין לומר דמצוה לטהר עצמו שלא להשאר בטומאתו, ז"א דרק ברגל חייב לטהר כדאמרי' בר"ה אבל בשאר ימות השנה מאי מצוה איכא, לכן פי' רש"י במתני' חייב לטהר ברגל, לכן נראה שבכל הטומאות שצריך הכתיב למנות הימים עד שיוכל לטהר בזה אמרי' שמיד שכלו הימים צריך לטבול שתהי' הטבילה סמוך להימים שמנה להיות הטהרה כדכתיב, שאף שבדיעבד אינו מעכב אם טבל אחר איזה ימים מכ"מ לא הוי הטהרה כמו שאמרה התורה שיטמא כך מספר הימים ואח"כ יטהר, לכן סוף יומא שמייתי בברייתא חייב טבילות טובלין כדרכן ביוכ"פ משום טבילה בזמנה מצוה, לא מנה רק טומאת שתלויין בימים, שהם הזב וזבה נדה וכו' שכולן צריכין למנות ימים עד שיטהרו שייך בזה טבילה בזמנה דהיינו כשיגיע הזמן שגבלה התורה לטהרה ואף שחשיב התם ג"כ בעל קרי שאינו טמא רק עד ערב מכ"מ שייך בו טבילה בזמנה כמש"כ רש"י שם מדכתיב והי' לפנות ערב ירחץ במים הרי שקבעה לו התורה העת שיטבול בו ביום לעת ערב, אבל בשאר טומאת נגיעה כגון נוגע בטמא מת או זב ומצורע או טומאת שרץ ונבילה שאינם טמאים רק עד הערב, בזה באמת לא שייך טבילה בזמנו שיכול להשהות בטומאתו עד הרגל, אמנם מטעם זה נ"ל לא בלבד באדם שייך טבילה בזמנה מצוה אלא גם בכלים שנטמאו במת שצריכים הזיה ג' וז' כיון שגם בהם כתוב שצריכין מנין הימים וטבילה

לכן מצוה שתהי' הטבילה סמוך להמנין, ופנ"י בביצה כתב על מהרש"א שכתב בכלים נמי טבילה בזמנה מצוה לענ"ד במחכ"ת דליתא דדרשינן בספרא הובא ברש"י פ' שמיני על פסוקי תנור וכירים יותץ טמאים הם לכם, מלמד שאם רוצה להשהותן בטומאתן רשאי ע"ש ולפי דברינו אין ראיה, דבתנור שטומאת ערב היא לא שייך טבילה בזמנה גם באדם, אבל במקום שיש משום טבילה בזמנה מצוה באדם דהיינו שצריך למנות ימים לטהרתו שתהי' הטבילה בסוף מנין הימים גם בכלים אמרי' כן ולכן הדין עם מהרש"א עכ"ל ועי' ח"ס סי' קצ"ו ביו"ד:

דתניא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט"ב בין ביוכ"פ, תוס' היינו דוקא להכי שטובלין טבילת מצוה בזמנה, אבל השתא שכל טבילות שנשותינו טובלות שלא בזמנה דהן סופרות ז' וקיים מספק שהן זבות אינן טובלות בט"ב וביוכ"פ וכו' ועוד אומר ר"י דבזמן הזה אין טובלין לא בט"ב ולא ביוכ"פ דדוקא הם שהי' עוסקין הי' צריך לטבול מיד כדי שלא יטמאו הטהרות אבל השתא דהטבילה אינו באה אלא לבעלה יכולה היא לרחוץ ולחוף עיוכ"פ וכן בט"ב ע"ש ותוס' נדה ס"ח ד"ה הא דאפשר:

טור תקנ"ד פסק רחיצה וסיכה אסורין, מיהו טבילה של מצוה מותרת, ובסי' תרי"ג כתב הרואה קרי ביוכ"פ יורד וטובל, ור"ם כתב כיון דקי"ל דבעל קרי אין צריך טבילה לא לתפילה ולא לתורה אף בשאר ימות השנה אזלי' לחומרא שאין לטבול ביוכ"פ וכו', ושאר חייבי טבילת כתב בה"ג שטובלין כדרכן ביו"כ ור"ת כתב שאין טובלין והא דתנן כל:

חייבי טבילות טובלין כדרכן ביוכ"פ ה"ד למ"ד דס"ל טבילה בזמנה מצוה ואנן קי"ל דלאו מצוה הלכך ימתין עד למחר:

ביו"ד סימן קצ"ז כתב ר"ח פסק טבב"ז מצוה הילכך מצוה שתטבול מיד אחר שיכלו ימי ספירתה ור"ת פסק דטבב"ז לאו מצוה ע"ש בב"י שלשון הילכך צ"ב, וי"ל דרבינו מיירי בנשי דידן ואיכא למימר דטבילה דידהו לאו בזמנה היא לכן כתב דליתא אלא כיון שאינן מהעכבות מלטבול אלא מהני תקנת חכמים כשמגיע הזמן שקבעו חכמים טבילה בזמנה מקרי ומצוה היא ע"ש:

פרט ב':

שבת דף קי"א, רבא אמר אפי' תימא מגמע ובולע כאן לפני טיבול כאן לאחר טיבול, ונימא מדלפני טיבול שרי לאחר טיבול נמי שרי דשמעי' לרבא דאית ליה הואיל דאמר רבא ליכא מידי דבשבת שרי וביוכ"פ אסור הוא י"ל דבשבת שרי ביוכ"פ נמי שרי, הדר

ביה רבא מהך, ממאי דמהך הדר ביה דילמא מההיא הדר ביה, לא ס"ד דתניא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט"ב בין ביוכ"פ:

תוס' וא"ת ולוקי הך ברייתא דטובלין כדרכן כמ"ד טבילה בזמנה מצוה ורבא כמ"ד לאו מצוה, וי"ל משום דטבילה בזמנה מצוה לא הוי שרינן איסור תיקנו מנא, ובדף קכ"א משמע דאפי' למ"ד טבילה בזמנה לאו מצוה טובלין כדרכן כל חייבי טבילות דתניא התם ר"י אומר מן המנחה ולמעלה אינו צריך לטבול משמע דאי בעי טבול אע"ג דס"ל טבילה בזמנה לאו מצוה מהרש"א הקשה לפי ס"ד השתא משום טבבז"מ שרינן איסר תיקון אמאי לא קשיא להו בפשיטות דאימא רבא לא הדר אלא מטעמא דהואיל אבל טעמא דנראה כמתקן קאי מיהו ס"ל דטובלין אף בי"ה משום דטבבז"מ ויש לישב דאי משום טבילה בז"מ לא הוי ליה לחלק בין טבילת כלים לאדם לרבא אבל הך מתני' כל חייבי טבילת וכו' שפיר מצינן לאוקמי דאפי' כלים טובלין ודו"ק עכ"ל, ועי' לעיל:

פנ"י בביצה וסדרי טהרה קצ"ז מקשים על רמ"א ופוסקים דבזמן הזה אין לטבול בליל שבת רק אם הגיע זמן טבילה אבל אם הי' יכולה לטבול מקודם אסור לטבול בשבת כאשר כתב התה"ד סי' רנ"ה הטעם בזמן הזה לא נהגו לרחוץ בשבת להקר מיחזי כמתקן לפ"ז לפי מש"כ תוס' דלא שרינן איסור תיקונו מנא משום טבילה בזמנה מצוה, ממנ"פ או דאין לטבול בזה"ז אף בזמנה כיון דמחזי כמתקן ולא שרינן משום טבילה בזמנה או דיהא מותר לטבול גם שלא בזמנה ע"ש, ובספר בן אורי כאן, תשובת שמלת בנימן יו"ד סי' חי באריכות:

ק"כ, תניא הרי שהי' שם כתוב לו על בשרו הרי זה לא ירחץ ולא יסוך נזדמנה לו טבילה של מצוה כורך עליה גמי ויורד וטובל, ר' יוסי אומר לעולם יורד וטובל כדרכו וכו' האי גמי היכי דמי אי דמיהדק קאי הוי חציצה, אי לא מיהדק עיילו ביה מיא וכו' אלא אי איכא גמי הכי נמי, הכא במאי עסקינן לאהדורי אגמי, רבנן סברי טבילה בזמנה לאו מצוה ומהדרינן, ור' יוסי סבר טבילה בזמנה מצוה ולא מהדרינן, וסבר ר"י טבילה בזמנה מצוה והתניא הזב והזבה ובעל קרי טובל והולך כל היום כולו, ר' יוסי אומר מן המנחה ולמעלה אינו צריך לטבול [ביום משום זמן טבילה דלאו מצוה לטבילה בזמנה] ההיא ר' יוסי בר יהודא הוא דאמר דייה טבילה באחרונה:

רמב"ם פ"ו מיס"ת אם הי' שם כתוב על בשרו הרי זה לא ירחץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום הטנופת נזדמנה לו טבילה של מצוה כורך עליו גמי וטובל ואם לא מצא גמי מסבב בבגדיו, ולח"מ כתב בשבת ק"כ אפליגו רבנן ור"י דרבנן אית להו כורך עליה נמי ור"י סובר לעולם יורד וטובל כדרכו, ואמר בגמרא דפליגי לאהדורי רבנן ס"ל טבילה

בזמנה לאו מצוה היא, ר' יוסי סבר טבילה בזמנה מצוה ולא מהדרינן, ורבינו נראה שהביא לשון ת"ק ומשמע לכאורה שפוסק טבילה בזמנה לאו מצוה היא, וקשה שרבינו פסק פ"ג משביתת עשור דכל חייבי טבילות טובלים כדרכן ובתענית דף י"ג מוכח דהיינו דוקא למ"ד טבילה בזמנה מצוה ע"ב שכתב שסובר כתוס' גם אם טבב"ז לאו מצוה מותר לטבול, ותוס' יוכ"פ סוף יומא מתפלא הא כתב רמב"ם שבעל קרי לא יטבל עי' פ"ג משביתת עשור, ועי' שעה"מ באריכות: פ"ד מא"ב הלכה ח' היתה חולה או שהי' מקום הטבילה רחוק וכו' הרי זו טובלת ביום השמיני, הג"מ כתב בירושלמי גר' עלה הדא אמרה שאסור לשהות בטומאה וכתב רבינו שמחה מכאן שאין אשה לדחות טבילתה אפי' אין בעלה בעיר וכ"ש כשבעלה בעיר ע"ש:

רא"ש סוף ר"ה מביא ירושלמי פ"ק דשבת רבי חייא רבה מפקיד לרב אי את יכול למינל כולה שתה בטהרה אכיל ואי לא אכיל שבעה ימים בשתא, ורא"ש סוף יומא נהגו לטבול בעיוכ"פ ואמר רב עמרם טובל אדם בשבע שעות ומתפלל תפלת המנחה ואמר רב סעדיה בעליתו מלטבול מברך על הטבילה ואין דבריו נראין בזה שלא מצינו בש"ס רמז לטבילה זו וכו' ואי משום דאר"י חייב אדם לטהר עצמו ברגל היינו לטהר עצמו מכל טומאות ואפי' מטומאת מת ולהזות עליו שלשי שביעי והאידנא אין לנו טהרות וכיון שאין בעלי קריין טובלין כל השנה כולה גם אין חובה לטבילה ו ואין לברך עליה אלא שנהגו העולם לטהר עצמן מקרי לתפילת יוכ"פ, ועי' שו"מ ח"ש קכ"ג שמתקשה בו, ועי':

תוספתא מובא בר"ש סוף ירים אומרים טובלי שחרות קובלנו עליכם פרושים שמזכירים את השם בשחרית בלא טבילה ע"ש:

בית יצחק או"ח סי' פ"ו כתב בענין טבילה בזמנה ראיתי במחנה לוי ביצה דף י"ח דס"ל דוקא בזמנה מצוה ע"ש, ולדעתי ז"א דלמ"ד טבז"מ ה"ה כשעבר זמנו, דאל"כ קשיא אמאי אמרי' בנדה כ"ט אשה טובלת צה טבילות והרי הו"ל מ"ע שהזמ"ג דזב וזבה טבילתן ביום נדה ויולדת טבילתן בלילה ונשים פטורות ממ"ע שז"ג, וע"כ דאף שעבר זמנה נמי מ"ע הוא מש"ה לא הוי מ"ע שז"ג דבעבר זמנה טובלת בין ביום בין בלילה, וזהו הוכחה גדולה, מיהו לפמ"ש בט"א מגילה דהיכא שאין צריך לעשות רק פעם אחת ואם יעשה עתה לא יעשה עוד כשריפת קדשים ומילה לא הוי מ"ע שז"ג ניחא ע"ש:

יומא דף ח' דתניא אחר זה ואחד זה מזין עליו כל שבעה מכל חטאת שהי' שם דברי ר"ע, ר' יוסי אומר אין מזין עליו אלא שלישי ושביעי בלבד וכו' מאי לאו בהא קא מיפלגי וכו' והכא בהא קמיפלגי ר"מ סבר טבילה בזמנה מצוה [דכתיב וחטאו ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ לא בא זה אלא על הטבילה שתהא ביום השביעי והזאה נמי מקשינן

לטבילה להיות מצוה בזמנה הילכך כל יומא מזינן עליה שמא היום זמנה] ור' יוסי סבר לא אמרי' טבילה בזמנה מצוה וכו':

תוס' ר"ת פסק דטבילה בזמנה לאו מצוה אע"ג דאמר בנדה ש"מ טבילה בז"מ אין הלכה כן אלא כר' יוסי ב"ר יודא דאמר דיה טבילה אחרונה וכו' ור"ח פסק כב"ש וב"ה דסברי טבילה בז"מ ע"ש, ועי' רמב"ם פ"ג מעבודת יוכ"פ פסק דמזין עליו בשלישי ובשביעי, ובפ"ב מהלכות פרה פסק דמזין עליו כל שבעה, ועי' בלח"מ מיוס"ת שמאריך בו, אדמ"ו מר"ם שיק על תרי"ג מצות סי' קפ"ב כתב, ב"י סי' קצ"ז הביא בה"ג דהא דנשים דידן מותרין לטבול בשבת אחז"ל משום דמחזי כמיקר היינו דוקא אי טב"ז מצוה סמכי' אסברא דמיקר אבל אי אינה טבילה בזמנה לא סמכי' על סברא דמחזי כמיקר וממילא אסורה לטבול בשבת, ומדבריהם הנ"ל מוכח דגם באשה אמרי' דטב"ז מצוה, וקשה לי הרי הא דאמרי' טבז"מ ילפי' מקרא וחטאו ביום השביעי ובקידושין דף כ"ט הקשה תוס' למה לי קרא דאשה אינה חייבת למול תפ"ל דהוי מ"ע שז"ג, ותי' נהי דקודם ח' אין יכולין למול מ"מ לאחר ח' משם ואילך יכולים ומחויבים למול ע"ש, וזה שייך במילה אבל בטבילה בזמנה מצוה דווקא בזמנה מצוה אבל לאחר זמנה הוא רשות וא"כ הוי מ"ע שז"ג וראוי' להיות שנשים פטורות והאיך אמרו דאשה טובלת צה, וכן מש"כ בה"ג דדוקא אי טב"ז מצוה רשאי לטבול בשבת וצ"ע ע"ש:

ר"ה דף ט"ז אר"י חייב אדם לטהר עצמו ברגל וכו' ורמב"ן פ' שמיני כתב הוא מצוה מד"ס אבל רמב"ם פט"ז מטומאת אוכלין הלכה יו"ד נראה דהוי ד"ת שכתב כל ישראל מוזהרין להיות טהורים ברגל מפני שהם נכונים ליכנס למקדש ולאכול קדשי' ע"ש ועי' תוס' פ"ק דחולין ד"ה טמא דאסור לטמא גופי באוכלין טמאים ורש"י חולין דף ל"ה כתב דמ"ת שרי ומדרבנן הוא דאסור לטמא גופו ועי' ארעי' דרבנן אות רס"ד:

עט סופר חלק ד כלל פה רבוצה

פרט א':

עי' במקנה כלל ה' סוגי' דרבוצה:

ירושלמי כלאים פ"ז הלכה ג' המסכך את גפנו על גבי תבואתו של חבירו ה"ז קידש וחייב באחריותו. ר"י ור"ש אומרים אין אדם מקדש דבר שאינו שלו אר"י מעשה באחד שזרע את כרמו בשביעית ובא מעשה לפני רע"ק ואמר אין אדם מקדש דשא"ש:

גמרא הנעבד אית תנייא תני בין שלו בין של אחרים אסור, אית תני שלו אסור של אחרים מותר הוון בעיין מימר, מאן דאמר בין שלו בין של אחרים אסור ר"מ ור' יודא, [דאינהו

ת"ק דמתני' וס"ל אדם אוסר דשא"ש] מאן דאמר שלו אסור של אחרים מותר ר' יוסי ור"ש, ר"י בשם רבי אילא דברי הכל היא כמה דתימר תמן דבר שיש בו רוח חיים אע"פ שאינו נאסר להדיוט נאסר לגבוה ודכוותי' דבר שאינו שלך אע"פ שאינו נאסר להדיוט נאסר לגבוה, [כתב ח"ס ירושלמי ס"ל דנעבד לגבוה נאסר של חברו בלא מעשה ופסקו רמב"ם פ"ד מאיסר מזבח]:

יבמות דף פ"ג, המסכך גפנו ע"ג תבואותו של חבירו ה"ז קדש דברי ר"מ, ר"י ור"ש אומרי' אין אאד"ש שלו וכו' אר"ב הונא א"ר אין הלכה כר"י וכו', תוס' וא"ת מ"ש מנותן נבילה או חלב בתבשיל של חבירו שנאסר, ואר"י בדבר התלוי במחשבה הוא דאמר הכי כגון משתחוה לבהמת חברו דאפי' עשה בה מעשה כגון ששחטה איכא מ"ד דלא אסרה ואיסר כלאים נמי תלוי' במחשבה וכו':

ר"ש בכלאים כתב אע"ג דשאר איסורין כגון בו"ח אוסר אין לדמות איסורין התלוין בנתינת טעם, מיהו:

קשה מכלאי בגדים ורובע ונרבע דלגבוה ויש מחלקין בין איסור התלוי במחשבה לשאר איסורים, דכלאים תלוין בניחותא דבעלים והיינו טעמא גבי עובד עכו"ם דאינו אוסר דבר שאינו שלו שתלו במחשבה שמחשבתו לעבודת כוכבים, ולא יתכן דהרי העושה מלאכה במי חטאת ובפרת חטאת דפטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, אלמא אוסר אע"ג דתלוי במחשבה כדאשכחן ב"מ דף ל' הכניסה לרבקה ודשה כשירה משום דלא ניחא ליה, אלא כל הני היינו טעמא גבי עכו"ם לאו שמיה תקרובת עכו"ם כיון שאינו שלו וגבי פרה תלה הכתוב בניחותא דעשה מלאכה דכתיב גבי עגלה ערופה עבד וקרינן עובד וגבי כלאים ה"ט דכתיב לא תזרע מה זורע דניחא ליה וכו':

רמב"ם בפי' משניות פסק אין הלכה כר"י ולא כר"ש, ובפ"ה כלאים הלכה ח' פסק ואין אדם מקדש דבר שאינו שלי, לפיכך המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו קדש גפנו ולא נתקדשה התבואה, סכך גפן חבירו על תבואתו קדש תבואה ולא קדש גפן חבירו סכך גפן חבירו על תבואת חבירו לא קדש אחד מהן ומפני זה הזורע כרמו בשביעית לא קדש, ח"ס כתב צ"ע איך אפשר זה כיון שגפנו נאסר שוב תאסר התבואה מיניקת גפן האסור ע"י תערובות דלא תלוי במחשבה כמו מטיל חלב לקדירת חבירו ונ"ל זה כוונת בדה"ב סוף בית א' שער א' שכתב ואפ"ה דאין אדם אוסר דבר שא"ש מחיצת הכרם שנפרץ אוסרת בתבואה ע"ב, [ועי' בספר ערוך לנר ביבמות דף פ"ג]:

הלכה ט' הרואה כלאים בכרם חבירו וקיימן, הרי זה הרואה אסור בהנאתן וכל אדם מותרין בהם, האנס שזרע כלאים בכרם חבירו אם נשתקעו הבעלים אע"פ שלא נתיאשו ה"ז קדש מן התורה, ואם לא נשתקעו הבעלים אע"פ שנתייאשו אינו מקדש אלא מד"ס: רבוצה לפני ע"ז, פרש"י לח מבעיא וכו' וחר"ן פי' כוונת רש"י דלא למקני קנין גמור נתכוין רש"י דהרי אינה קונה אלא כגזלן אלא אפ"ה רבותא טפי איכא דה"א כיון שעכ"פ קנאו לענין קבלת אחריות מש"ה תיהני מעשיו לצרף לאסרו קמ"ל דאפי' בלא צירף קנין אחריות נמי וכתב ח"ס בחידושים ויש להסביר דברי ר"ן עפ"י האמור בסנהדרין דף ע"ג אלקים אמרה רב אפי' נטל דהא יש לו דמיה ונאנסו חייב אלמא ברשותייהו קיימו וכו' נמצא לרב הגבהת הגנב הוה כעין קנין ואע"ג דליכא למימר דקנאו ממש מ"מ ס"ל אם יצורף לזה עוד חיוב מיתה דמחתרת קנאו לגמרי וכן עוד לר"ה אמר רב ב"ק ק' אלקים אמרו אפי' פקדון ע"ש נמצא לר"ה ורב ע"י גניבתו מצטרף לחיוב מיתה ושבועת שוא שלו למיקני לגמרי, וה"נ הגבהה ע"מ לגזלו יועיל שע"י מעשה יהי' כשלו לאסור של חבירו אבל זולת הגבהה לא קמ"ל אפי' במעשה שינוי לחוד נמי עם צירוף איסור נעשה כשלו לאסרו, הג"ה במר"ם שיף גיטין נ"ב מישב קוש' תוס' על רש"י ממנסך דהכי פריך אמאי במזיד חייב כיון דאין אדש"ש א"כ הא דאסור היין היינו משום דהגביה מקודם א"כ הגבה צורך ניסך ופטור משום דקילד"מ אלא ודאי א"א דש"ש והגבהה לאו צורך ניסוך הוא ע"ש ומר"ם מינץ סי' י"ב מתפלא כי גם בלא הגבהה חייב מיתה כי הוא עע"ז א"כ לא הוי הגבה צורך ניסך: המחבר סימן ה' שנים ששחטו וכו' במה דברים אמורים כשהי' לו בה שותפות אבל אם אין לו בה שותפות אינה אסורה וכו' ועי' ש"ך ס"ק יו"ד לעיל בסי' ד' מביא דעת רא"ש, דאפי' יש לו שותפות אינו אוסר ע"ב, וח"ס כתב דגוף הסברה לצעורי לחברו צ"ע דקי"ל דברים שבלב אינם דברים א"כ זה ששחט לפנינו ואומר ששוחט לע"ז אינו נאמר שבלבו הי' לצעורי וכו' ונראה כיון דבהמה אינה שלו וא"א לאסור מה שאינה שלו רק ע"י מעשה נקנית לו ונעשית כשלו כמ"ש לעיל א"כ לא סגי בדבורו שעושה לשם ע"ז דהא בעי גם מחשבתו לקנות ואם הי' במחשבתו שלא לקנות כדי שלא תיאסר ורק לצעורי הרי לא קנה וממילא אינה תקרובת א"כ כיון שאין דבורו ומעשיו מורים לחלוטין לאיסורא אפשר לאמור מחשבתו הי' לצעורי, ותינח כשאין לו שותפות, אם שלו מעורב בו ולשלו לא צריך קנין וא"כ אפי' יהי' מחשבתו לצעורי דברים שבלב אינה דברים כר"ש, ורמב"ם, עי' ש"ך ה' ס"ק יו"ד נראה לישב, לכאורה אפי' הוא צווח לא נתכוונתי לצעורי מ"מ אין ע"א נאמן לאסור של חבירו מה שהוא בחזקת היתר אך אם יש לו שותפות מתוך שנאמן על שלו נאמן על חברו, אך כל

זה בכשר לעדות אבל במומר השוחט לע"ז אם כן לדבריך עע"ז אתם ופסול לעדות אינה נאמן אפי' איתּ ליה שותפות אך כל זה בשוחט לע"ז דסי' ד' אבל בשוחט לקדשים דאינו נעשה פסול עדות מהימן על שלו ועל חבירו בשותפות וק"ל עכ"ל: בספר משנת חכמים דף ע"ט אות ל"ט, כתב לישב סתירת ש"ע עפ"י תוס' למ"ד מנסך ממש פריך וא"ת מאי קא משני בדאית ליה שותפות א"נ היינו מדמע וי"ל מ"מ קמ"ל אע"ג דחייב מיתה לא אמרי' קילד"מ דמעידנא דאגביה קני, הנה זה פשוט דאף דאי אין אאדש"ל אפ"ה חייב בנפשו אי שחוט לע"ז כמו משתחוה להר אבל אי נימא לצעורי קמכוין א"כ אין דעתו כלל לע"ז א"כ אין כאן חיוב מיתה כלל, לפי הוצעה זו כהך לישנא דאמרי' אין אדם אוסר שפיר אוקי הש"ס דאיירי דאיה ליה שותפות ונאסר חלק חברו גפנו שמעורב בשלו, ולא קשה א"כ היינו:

מדמע, דקמ"ל דלא אמרי' קילד"מ, אבל למה דאמרי' אף דאדם אוסר אבל ישראל לצעורי מכווין והקשה על זה ממנסך דע"כ דיכול לאסור, ואין מקום לומר דאיירי באית ליה שותפות א"כ חלק חבירו מעורב בשלו, א"כ הדרי קושי' לדוכתי' מנסך היינו מערב, וליכא לשנויי דאשמעי' דלא אמרי' קילד"מ, דהא עיקר חיוב מיתה על חלקו, ועל חלק חברו אמרי' לצעורי, והוא חייב מיתה על חלק שלו, ותשלומין על חלק חבירו ועל חלק זה לאו בר קטלא הוא, ולא שייך קילד"מ כלל, אבל לדינא דין אמת במנסך באית ליה שותפות חייב לשלם מפני תערובות ופסק בח"מ כן בשותפות במנסך חייב, ול"ק דה"ל לש"ס לאוקמי בהכי א"כ הוי נשאר הקושי' דהיינו מדמע ע"ש:

בדף קמה כתיב עוד לישב עפ"י פ"י בגיטין דף נ"ג מסביר טעם לצעורי קמכוין ואינו נאמן שעע"ז כי דקי"ל א"א משים עצמו רשע, והנה ר"ן כתובות ע"ב מביא ראב"ד לענין ממון אשה נאמנת על עצמה שהאכילה לבעלה טבל ולא אמרי' אא"מ עצמו רשע, א"כ א"ש דאף דלענין איסור יש שני דיעות אי נאמן לאסור בשותפות אפ"ה לענין תשלומין פסק שפיר שחייב לשלם כי לענין ממון נאמן, ומישב ש"ע סי' ה' שהקשה ב"י על הטור שלא הביא דעת רא"ש שם בשוחט לשם קדשים לא שייך אין אדם מע"ר דסובר דמצוה קעביד גם רא"ש מודו בשותפות יכול לאסור, אבל באין לו שותפות לא שייך לאמור מצוה קעביד דהא אין ארם מקדש דבר שאינו שלו שפיר אמרי' אין כוונתו אלא לצעורי ע"ב, [עש"כ לענין ממון נאמן כמו שכתב ראב"ד יש חילק גדול ביניהם אי אמרי' לענין איסור אינו נאמן ממילא אין כאן חיוב ממון אבל האשה שהאכילה איסור לבעלה נאמנות להפסיד כתובתה]: פרט ב'. רמב"ם:

פח מעכו"ם, כל שאין בו תפיסת יד אדם ולא עשהו אדם אע"פ שנעבד ה"ז מותר בהנאה לפיכך העכו"ם העובדים את ההרים וכו' ואת הבהמה הרי אלו מותרין בהנאה ומותר לאכול וכו' ואין צריך לומר הבהמה שהוקצה לעכו"ם שהיא מותרה באכילה וכו' בד"א שאין הבהמה נאסרת בשלא עשה בה מעשה לשם עכו"ם, אבל עשה בה מעשה כ"ש אסרה כיצד כגון ששחט בה סימן לעכו"ם וכו' בד"א בבהמת עצמו אבל אם שחט בהמת חבירו לעכו"ם או החליפה לא נאסרה שאין א"א דש"ש:

וראב"ד כתב א"א אינו כן אלא א"א דש"ש על ידי מעשה כדר"ה ובהכי קי"ל שמעתא בעכו"ם אליבא דהלכתא מיהו דוקא בעכו"ם או בישראל מומר אבל בישראל אחר אמרי' לצעוריה קא מכוין, וכתב הכ"מ יש לתמוה למה לא חילק רמב"ם בישראל בין אית ליה שותפות בגוה ללית ליה, וצריך לומר שסמך על מש"כ בהלכות שחיטה:

ולח"מ הקשה על ראב"ד דאיהו פסק כרב, א"כ איך כתב בעכו"ם או בישראל מומר דוקא הא זו היא סברת רב נחמן, דר"ה אפי' בישראל קאמר אדם אוסר: פ"ב הלכות שחיטה, שנים אוחזין בסכין שוחטין אחד מתכוין לשם דבר שהשוחט לו שחיטתו אסורה, והשני לא היתה לו כוונה כלל ואפי' נתכוון לשם דבר המותר להתכווין לו הרי זו פסולה, בד"א כשהי' לו בה שותפות אבל אם אין לו בה שותפות אינה אסורה שאין אדם מישראל אוסר דש"ש שאין כוונתו אלא לצעורי, וכתב הלח"מ מדכתב כן רבינו משמע אפי' אחד מתכוין לשם ע"ז ואחד לשם דבר היתר פסולה הוי אבל אינה אסורה בהנאה ונראה לתת טעם מפני שכיון דיש אחר שמתכוין להיתר מסתייא דאסרינן באכילה ולא בהנאה אבל לא ידעתי מניין לו כן שהרי בדף מ"א גבי השוחט לשם עולה אמרו זה וכן גבי שוחט לשם הר אמרו דשחיטתו פסולה ואינה אסורה בהנאה אבל בדבר שאסור בהנאה אפי' אחד מתכוין לדבר אסור ואחד לדבר מותר אסורה בהנאה:

איסור מזבח פ"ד, הלכה ה' הרובע ונרבע בין שהי' הבהמה שלו בין שהי' של חבירו בין באונס בין בזדון בין בשגגה בין לפני הקדשה בין לאחר הקדשה הרי זו אסורה למזבח, אבל המוקצה אם היא שלו והוקצה קידם שיקדש נפסל, הקצה של חבירו או שהקצה שלו אחר שהקדישו הרי זה מיתר שאין אדם מקצה דבר שאינו שלי. הלכה ו' הנעבד בין שעבד שלו בין של חבירו בין באונס בין ברצה בין בזדון בין בשגגה בין לפני הקדש בין לאחר הקדש הרי זו אסור, וירעה עד שיפול בו מום קבוע ויפדה בו כמו שביארנו:

ראב"ד כתב א"א במס' ע"ז דף נ"ד אוקמיה של חבירו בשעשה בה מעשה, וכתב הכ"מ לדעת רבינו יש לומר דהתם לאסרה להדיוט אבל לגבוה אע"פ שלא עשה בה מעשה נאסרה, וכתב הלח"מ מש"כ הכ"מ דאיירי להדיוט אי אפשר לומר כן דלחזקיה הא דנעבד

שלו אסור של חבירו מותר דאוקמי בדלא עביד מעשה ע"כ לגבוה איירי דאי להדיוט אם כן היכי קאמר נעבד שלו אסור הא אפי' שלו מותר מדאסרי' רחמנא לגבוה מכלל דלהדיוט שרי, גם על ראב"ד קשה מגמרא זבחים קי"ד אמרו בשלומא רובע משכחת לה דאקדשינהו והדר רבעו אלא מוקצה ונעבד אין אדם אוסר דש"ש אמאי לא משני דעביד מעשה וכו' וי"ל לדעתו ז"ל דאפי' בנעבד לא משמע ליה לגמרא לאסור במעשה אחר הקדש דאע"ג דבשל חבירו מהני מעשה לאסור בשל הקדש שהוא של גבוה לא מהני עכ"ל, ופלא מאוד כאשר אחי מורי הגאון נ"י בספר בני נפתלי מתקשה א"כ מה:

פריך ר"ג על ר"ה משוחט בשבת וכו' שם גבוה של הקדש לא נאסר אפי' במעשה, ורצה לישב בסברה שרק במוקצה ונעבד אי אמרי' שלא יוכל לאסור גבוה יהי' הקדש וראוי לגבוה אחר כך, אבל שם בשוחט לא יהי' עוד ראוי לגבוה יוכל לאסור ע"ב אבל פלא מכלי אחז נלמד אפי' בגבוה נאסר וצ"ע:

ברוך טעם כתב לישב קושי' לח"מ דגמרא לא הוי מצי לשנויי שמשכחת מוקצה ונעבד אחר שאקדשינהו וכגון דעבד בה מעשה, דאי בכה"ג דעבד מעשה הרי אסורה גם להדיוט, וכיון שכן כבר פקע קדושתה ומה"ת יהי' ס"ד לחייב בשחיטה משום שחיטה חוץ וקרא למה לי ע"ש באריכות:

ביאת מקדש פ"ט הלכה י"ד, מי שעבר ועשה בית חוץ למקדש להקריב בו קרבנו לשם אינו כבית ע"ז ואעפ"כ כל כהן ששימש בבית כזה לא ישמש בקדש לעולם, וכן כלים שנשתמשו בהן שם לא ישתמשו בהן במקדש לעולם אלא יגנזו:

שגגות פ"ד, השוחט בהמת קדשים בחוץ בשבת לע"ז חייב שלש חטאת משום שוחט קדשים בחוץ, ומשום מחלל שבת, ומשום עובד ע"ז שהרי שלשת האיסורין באין כאחת, בד"א באומר בגמר זביחה הוא עובד אותה, אבל אם לא הי' כונותו לכך משחט בה מעט לשם ע"ז תאסר, ואינו חייב משום שחיט' חוץ עד ששחט שנים או רוב שנים ונמצא כשגמר השחיטה שחט בהמה האסורה לקרבן שאינו חייב עליה משום שחוטי חוץ, היתה חטאת עוף והי' חצי קנה שלה פגום והוסיף בו כ"ש בשבת לשם ע"ז חייב שלש חטאת שהרי שלשת האיסורין באים כאחת, וכתב הלח"מ אע"ג דרבינו ז"ל פסק כר"נ דאין א"א דש"ש, של חטאת דבר שלו מקרא משום דכיון דקניא ליה לכפרה כדידיה דמי, ומרכבת כתב אין צורך לזה דהא הכא לא שייך לצעורי קא מכוין עי' כסף נבחר:

טומאת מת פ"י הלכה ה', החורש את הקבר בשדה שאינו שלו אינו עושה בית הפרס שאין א"א דש"ש אפי' שותף או אריס, חרש קבר בשדה שלו של חבירו כאחד שלו עושה בית הפרס של חבירו אינו עושה בית הפרס, כתב המרכבה בשם רלב"ח הטעם

דהכא אינו אוסר השותף כיון דאפשר לחלקו כל זמן שאינו נחלק לאו שלו קרי משא"כ בבהמת שותפין קי"ל דשותף אוסר וכה"ג בהמת שותפין ביו"ט ואסור לאפות ביו"ט עיסת השותפין דאפשר למפלגה בלישה עכ"ל, וכתב הכס"נ מה יענו למנסך דמוקי הש"ס בדאית ליה שותפות עי' יד שאול סי' רכ"ו שהקשה ג"כ ממנסך, וגם מקשה למה בחצר השותפין למה לא יוכל לאסור על חבירו, ומחלק אף למ"ד דאדם יוכל לאסור של חבירו אבל בנדר בודאי אין יכול לאסור פירות חבירו על חבירו התורה לא נתנה רשות לנדור רק על עצמו או דבר שלו על אחרים וכו' ובסי' רכ"ה כתב המחבר האוסר פירות של פלוני על חבירו אינו כלום וכתב הבאר הגולה מקורו מימרא דר"נ ורב עמרם חולין דף מ' ופלא מה ענין לנדר וזה לכ"ע ע"ב: חובל ומזיק פ"ז הלכה ו', המנסך יין חבירו לע"ז לא נאסר היין. שאין אדם מישראל אוסר דש"ש ואם הי' לו בו שותפות או שהי' מומר שהרי הוא כעובד כוכבים או שהתרו בו וקבל התראה שהרי הוא מומר, הרי זה אוסר היין וחייב לשלם, והאיך יתחייב זה לשלם והרי הוא מתחייב בנפשו, מפני שמעת שהגביהו נתחייב לשלם ואינו מתחייב בנפשו עד שינסך:

פ"ג מאיסורי מזבח הלכה ו' וכן הרובע ונרבע והמוקצה לע"ז והנעבד אע"פ שהן מותרין באכילה הרי הן פסולין לגבי מזבח ע"ש הנה מלשונו של רמב"ם משמע אפי' מוקצה או נעבד במעשה ג"כ רק אסור לגבוה ולא להדיוט, וחידש וח"ס בחידושיו כתב מבואר מרמב"ם פ"ח מע"ז דמוקצה לע"ז נאסר גם להדיוט ע"י מעשה בגופה דאע"ג דכל מוקצה לא נאסר אפי' לגבוה בלי מעשה שגזזו הכומרים גיזה לע"ז כמ"ש פ"ד מאיסר מזבח ומ"מ לא נאסרה להדיוט היינו במעשה כנ"ל כגון גיזה אבל מעשה ושינוי בגופה ממש נאסרה אפי' להדיוט כך משמע לכל מעיין בלשונו פ"ח מע"ז עכ"ל. מחנה לוי הקשה לפי תוס' ב"ק דף ע"א כתבו הא דפריך מחתך בעפר היינו כיון דנאסרה בשחיטה פורטי' תו לא חזי לפתח אוהל מועד, א"כ מה משני באומר בגמר זביחה עובדה הא משעה שעשה מעשה כל דהו ששחט פורטא תיכף נאסרה לגבוה דהא בתחלת שחיטה מיד הקצה אותו הבהמה לע"ז על גמר זביחה ומבואר המורה דף כ"ח דמוקצה לע"ז אסור לגבוה וא"כ מיד אינו ראוי עוד לפתח אוהל מועד ואמאי מתחייב משום שחוטי חוץ וכו', מזה ראיה לרמב"ם דאם הקצה בהמה שלו לאחר שהקדישו אפי' עשה מעשה אינו יכול לאסור דאין אדם מקצה דבר שאינו שלו ע"ש משמע ג"כ נגד ח"ס:

כלים פכ"ד הלכה ז', אין אדם מטמא במדרס משכב או מרכב שאינן שלו ואם נתייאשו בעלים טמא שו"מ ח"ר סימן קל"ז כתב דבר חדש תוס' הקשה ביבמות פ"ג א"כ שהפיל חלב בקדירה לא יאסר וכתבו דדוקא דבר התלוי במחשבה הוא דאין א"א דש"ש, לפ"ז

דכיון דמשכבו דחבירו דאינו מטמא הוא לפי שאינו שלו א"כ לכאורה צ"ב דמה בכך והא הוא מטמא בידים והנה כאלו מפיל חלב לקדירה של חבירו, וצ"ל דכיון דמה דמטמא משכב ומושב במדרס אף אלף משכבות ע"ג הוא מטמא אף שלא נגע כלל וא"כ זה אינו רק דבר התלוי במחשבה לבד ולכך במשכבו של חבירו אינו מטמא אבל בנגיעת גופו הוא מטמא אף שאינו שלו כאלו הפיל חלב, בזה מיושב רמב"ם שכתב דאם נתייאשו הבעלים טמא ולח"מ הקשה דהא פסק דיאוש לא קני, לפ"ז אתי שפיר דניהו דיאוש לא קני עכ"פ לענין שתהי' נחשב אינו שלו כל דבעלים נתייאשו שוב יוכל זה לאסרו ע"ש:

בית הבחירה פ"א הלכה ט"ו, אבני היכל ועזרות שנפגמו או שנגממו פסולין ואין להם פדיון אלא ננזים, כתב כ"מ תוספתא פ"ב דמגלה, ומל"מ כתב יש להכריח דין זה מגמרא ע"ז דף כ"ב, אבני מזבח ששקצו אנשי יון גנזו משום לאו ארח ארעא להשתמש בו הדיוט, הרי מבואר דאף שיצאו לחולין אפ"ה אסור להשתמש להדיוט, וליכא למימר דשאני התם שיצאו לחולין בלתי פדיון ומש"ה אסור להדיוט להשתמש בהם אבל כל שנפדה שכבר נכנס דבר אחר במקום ההקדש מותר להדיוט להשתמש הא ליתא דכיון דמן הדין כבר יצאו לחולין מה לי אם יצא ע"י פדיון או בלא פדיון, ועוד דאם איתא תיקשי דאמאי גנזום יפדו אותם עכ"ל, והקשה ינ"פ החריף מו"ה שלומה אונגאר נ"י שם יצאו לחולין ע' באו פריצים וחללוה, והאיך יכול עוד לפדות שאין כאן עוד הקדש:

פרט ג'. אסדר הקנוי' בסוגי':

א' ח"ס בחידושיו הקשה ביבמות אר"ה אין הלכה כר"י ור"ש דס"ל אין אאד"ש שלו אלא כר"מ דאדם אדש"ש, והתם מיירי בלא מעשה דסיכך גפנו לא הוה מעשה בשל חבירו כ"כ הר"ש בכלאים בשם ירושלמי, לפי"ז כיון דר"ה ס"ל דהתם כר"מ דאפי' בלי מעשה אוסר כ"ש ע"י מעשה א"כ מה הי' צורך לומר הי' בהמת חבירו רבוצה וכו' וס"ל כעולא, הלא אפי' בלי מעשה כלל אוסר וצע"ג, ונלענ"ד דהנה תוס' שם החליטו הטעם דכל תלוי במחשבה אין יכול לאסור של חברו ור"ש מפקפק ממכניס פרה לרבקה וכו' וע"כ העלה הוא דאין אדם מקריב תקרובת שאינו שלו כמו אין אדם מקדש לגבוה מה שאינה שלו ע"ש והנה טעמו מספיק להקרובות ומוקצה לע"ז אבל לנעבד לא שייך זה דאפי' למיכאל שר הגדול משתחוים ואין צריך להיות של עצמו וע"כ כטעם התוס' וקושי' רש מפרה ע"מ שתינק ותדוש, י"ל התם עיקר קפידא הוא שלא יעלה על הפרה עול בו"ד, וכל שהפרה עשית לרצונה אין כאן עול בו"ד, וכל שאדם רוצה במלאכתה הוי עול בו"ד מה לי בעליו חי אדם אחר ואין זה דבר תלוי במחשבה שנאמר אין אדם אוסר דבר שאינה שלו אלא שאינה נקרא עול אא"כ משועבדת הפרה לאדם, והבן זה, לפ"ז י"ל הא דאר"ה

אין הלכה כר"י אלא אדם אוסר דבר שא"ש היינו בכלאים ה"ה בנעבד ובכיוצא בו דלית ליה סברת תוס' דדבר התלוי במחשבה נמי יכול לאסור, אבל בתקרובת ובמוקצה מידה שאינה יכול לאסור שאינה שלו כסברת ר"ש דאין אדם מקריב מה שאינו שלו, ואהא קאמר בשמעתין דע"י מעשה מיהו אוסר ע"ב באריכות, עולא נקיט משתחוה היינו נעבד ור"ה בתקרובות השוחט:

ב הקשה הפלתי כיון דר"כ דאמר אא"א דש"ש פי' מטעם לצעורי אבל זולת זה מודה לר"ה דאוסר אפי' במעשה זוטרא, א"כ מה דמקשה ר"נ לר"ה מברייתא השוחט בשבת בחוץ לע"ז ליקשי לנפשיה דהא לא שייך לצעורי הא בשלו קשחיט ולמי יצער שבא לב"ד ישאל כמה חטאת נתחייב, ובתה"ב משמע דאמת מתחילה הי' דעת ר"נ אפי' במעשה אפי' מומר לא אסור, ולבסוף הדר ביה וס"ל דאוסר במקום דלא שייך לצעורי, אבל לא כן פשוטה דסוגי' וביחוד דברי תוס' ד"ה ר"נ וכו':

ג' עוד הקשה בע"ז אמרי' מנלן דאוסר שאינו שלו וילפינן מאחז וכו' ובדף נ"ב כתבו תוס' להדי' דלא אסרו כלים דאחז רק מדרבנן א"כ קשה מה פריך לר"ה משוחט חטאת כיון דשחט פורתא אסרה ואיך יתחייב משום שחוטי חוץ הא דס"ל לר"ה אוסר היינו מדרבנן ולענין שחוטי חוץ כיון מהתורה אינו אוסר וראוי לבא בפנים קרינן ביה וחייב משום שחוטי חוץ וכו': ד' גם הקשה לפי תוס' בע"ז דילפי' הואיל מעשה זוטא לגבוה ש"מ מעשה רבה להדיוט א"כ איך אמרי' בשמעתין אי לאו דאמר עולא מעשה זוטא לא הוי הך ברייתא דהכא קשיא דדלמא מה מעשה מעשה רבה, וקשה מעשה רבה מנלן דאוסר וצ"ל דילפי' מאחז וקשה קושי' תוס' הא כלים הקדש הוי וצ"ל תי' תוס' דנחית דרגא בהקדש אפי' במעשה זוטרא אסור א"כ עדיין קשה מהך ברייתא דחטאת דהקדש הוא דעכ"פ במעשה זוטרא אין ראוי לבא בפנים ואיך יחרב משום שחיטה חוץ על קושי' הפלתי באות ד' במעשה זוטרא אסור לגבוה דילפי' מאחז א"כ עשה גם לר"כ ונראה להסביר עפ"י תוספתא מובא במג"א סימן קמ"ז אם שימש דבר להדיוט אסיר לגבוה ועי' במקנה כלל ה' פרט ב' על כן במעשה זוטא כיון ששימש הדיוט לאו אורח ארעא להשתמש לגבוה, אבל כאן בשוחט בשוגג לע"ז שסבר שמותר לעבוד ע"ז כמבואר ברמב"ם יש הלכות ע"ז שטעו בו שחשבו שזה כבוד לשי"ת, א"כ לא שימש להדיוט על כן שפיר הקשה רק על ר"ה:

ה' עוד הקשה מה פריך מברייתא השוחט חטאת וכו' דילמא איירי בשוחט לע"ז להר א"כ חייב:

בשוגג חטאת אבל אין כאן תקרובת ע"ז שיאסר הבהמה ופשיטא שחייב משום שחוטי חוץ:

ו' תב"ש ס"ק ט' כתב בלבוש כתב דהא דאדם אוסר שאינו שלו ע"י מעשה היינו מדרבנן, והקשה מה פריך משוחט חטאת וכו' ואם איתא דמדאורייתא לא נאסרה, מאי פריך אטו משום דאסור מדרבנן לא מחייב משום שחוטי חוץ הא מדאוריי' מתקבל בפנים הוא ע"ב ועי' במקנה כלל ה' מה שהבאתי מכ"ס ז"ל, ונראה כי כ"פ מצינו כל מה שעשו דרבנן כמו דאורייתא, ורק אחרונים הניחו כלל גדול בזה אם תקנו ועשו כמו דאורייתא למשל קנין מעמד שלשתן שלא יוכל למחול ממילא אם מקדש אשה מקודשת מדאוריי' כי הקנין כמו קנין דאורייתא, אבל מכירת שטרות מדרבנן ע"כ יוכל למחול, א"כ לא עשו הקנין כדאוריית' כי אם הי' מכירת שטרות מדאוריי' לא הי' יכול למחול ממילא הקנין רק מדרבנן ועי' במקנה כלל כ' פרט י"ג על רמב"ן באריכות, ועי' כעין זה בתוס' ב"ק דף ע"ב ד"ה דאי ס"ד דאוריי', חילק בין קרובת ע"ז לחולין בעזרה ודו"ק הא תינח אם יוכל לאסור במעשה להדיוט כאשר סבר ר"ה א"כ איסור דרבנן כעין דאוריית', אבל אם לא יוכל לאסור להדיוט רק לגבוה, א"כ אין זה כעין דאורייתא, ולא יוכל לפעול איסור דרבנן שלא יהי' ראוי לפנים מדאוריי', ומיושב קושי' פלתי באות ג', ד' לר"ה שפיר הקשה משוחט חטאת שאין ראוי בפנים יען כח דרבנן כדאוריי', אבל לר"נ אם מודה לגבוה אסור עדיין ראוי בפנים מדאוריי' כקושי' תב"ש, כיון דסובר להדיוט אינה אסור אין כח איסור דרבנן לפעול על דאוריי':

ז קושי' תוס' על רש"י שפי' לא מבעיא עומדת דמשהגביה קני' וכו' ומשנת חכמים דף קמ"א מישב רש"י כי לכאור' צ"ע מה דאמרי' לצעורי קמכוין, מה צער יש כאן הא מחייב לשלם דמי בהמתו ולא יפסיד מידי, ונראה כיון דהשוחט לע"ז הוא מחייבי מיתת שוגגין דקי"ל דפטור מתשלומין וא"כ יפסיד בהמתו, לפ"ז הא דפרש"י דאם הרביצה הוי כשלו לא לענין כשלו ממש קאמר דא"כ קשה קושי' תוס', אבל ה"פ כיון דבהגבה קניא עכ"פ להתחייב באונסין, תו ליכא מיתה ותשלומין כאחד ומחויב לשלם לחבירו בכה"ג אף ר"נ מודה דאדם אוסר דש"של דליכא לצעורי בכה"ג, אלא אפי' רבוצה ואז חיוב מיתה ותשלומין כאחד ויש כאן סברה לצעורי כדס"ל ר"נ באמת, אפ"ה ס"ל לר"ה דאוסרה, דר"ה פליג אדר"נ ולא ס"ל סברא לצעורי ע"ב שמאריך בסוגי':

ח בדה"ב שער רביעי דף י"ג מביא מורי רבינו משה ז"ל, דישראל מומר לע"ז אין שחיטתו נבילה דמ"מ ישראל הוא ולא אמרי' נבלה אלא בשחיטת נכרי וכיון דמהני ההוא שחיטה לטהרה מידי נבילה דינא הוא דמחייב באותו ובנו למ"ד שחיטה שאינה ראוי שמה

שחיטה, ומשמרת הבית הקשה א"כ מה מותיב ר"כ לר"ה משוחט בשבת בחוץ וכו' הא בשחוטי חוץ לכ"ע שחיטה שאינה ראוי שמה שחיטה, א"כ אף בשוחט לע"ז חייב אפי' בבהמה דשחיטה היא ולא מחתך עפר, וח"ס כתב במומר ששוחט את שלו לע"ז הוי רק טריפה רק דהוי תקרובת ע"ז אבל שוחט את שאינה שלו והי' ראוי שתהי' תקרובת ע"ז והא דלא נאסר בהנאה משום שאינו אוסר את שאינו שלו א"כ אנו מסלקין מעשיו והי' כלא הי' וה"ל כסכין שנפלה מאליה, דא"א לתפוס החבל בב' ראשין לומר שמעשיו לתקרובת כמאן דליתא ולענין שחיטה כמאן דאיתי' זה לא אמרי' וכו' נמצא השוחט את שלו לע"ז נעשה תקרובת ע"ז ואסור בהנאה אבל אינו מטמא מן התורה כנבילה אע"ג דנעשה מומר בשחיטה זו מ"מ מטהרה מידי נבילה והשוחט את שאינו שלו לע"ז לא נעשה תקרובת דאין א"א שאינו שלו אך אי הי' מזיד ונעשה מומר והוה שחיטה קלישתא הוה כמתה מאליה וכנותר ומטמא במשא מן התורה ע"ש:

ט משמרת הקשה על רא"ה דף ט' שכתב אם כיון לצעורי אבל אסור באכילה, והקשה במשמרת זה שאומר ששחט לע"ז אינו אומר אלא לצער ומותרת לכ"ע באכילה, לק"מ דקי"ל, כל ספק בשחיטה פסול עד שיודענו במה נשחטה, בהמה בחיה בחזקת איסור עומדת, והשתא זה שחט לע"ז את שאינו שלו ואנו מסופקים אם כוונתו לצעורי ומותרת באכילה או לע"ז ונהי שאינו אוסר שא"ש מ"מ ה"ל כנפלה סכין מאליה נמצא ה"ל כבהמה שחוטה לפנינו ולא ידענו אם נפל סכין מאליו או הפילו אדם ה"ז אסורה עד שיודע לך במה נשחטה ע"ב:

י ב"י בסי' ה' הקשה ב' אוחזין בסכין ושחט אחד לשם אלו וכו' מוקמי' בישראל מומר א"כ למה צריך לשחוט לשם אחד מכל אלו גם בלא זה שחיטת מומר פסולה ע"ב, ובאמת תוס' חולין דף י"ד הקשה כן ותי' בפעם ראשון לא נעשה מומר, וכוונה אפי' בפעם שני כי כאן כבר הי' מומר ומכל ראשונים משמע רק באותו שחיטה שנעשה מומר לא נפסל השחיטה אבל מכאן ואילך כבר דין מומר יש לו, עי' מל"מ פ"ג משגגות שמאריך בזה ותשובת מהר"יא סי' כ"א. הבאר יעקב סי' ד' כתב מהרש"ל פ"ק סי' ז' דדעת רש"י אם ישראל ופסול אוחזין בסכין ושוחטין כשרה וטעם דלא דמי לשנים ששוחטין ואחד שוחט לשום דבר פסול התם מחשבת השוחט פסלה אבל הכא בסתם עכו"ם או מומר דלא אסור אלא משום דלאו בני שחיטה א"כ כשיש אחד זולתו דיו וכשר, וכיון שכן אין הוכחה דאי לא הי' שוחט לשם אחד מאלו הי' כשר אע"ג שהוא מומר כיון שיש אחד כשר זולת המומר, אכן דעת תוס' כרשב"א שמדמה האי דינא לאחד ששחט לשום דבר פסול וכן דעת הטור א"כ שפיר הוכיחו:

בפ"א לא נעשה מומר דאל"כ למה איצטרך למימר ששחט לשם אחד מאלו: יא פלתי בסי' כ"א לר"א בר אהבה, דס"ל דבעי בעוף דוקא ושט בשחיטה ולא קנה, קושי' גמרא במקומו עומדת מכי עביד בה מעשה אוסרה וצריך לומר תי' הגמרא בחצי קנה פגום, וצע"ג:

יב ב"י סימן ד' הקשה אמאי אוקמי בישראל מומר ולא בנכרי ע"ש, וקצה"ח סי' שפ"ה כתב ליישב בעירובין דף ס"ב אר"י ב"נ נהרג על פמש"פ ולא ניתן להשבון פרש"י משום דאזהרתן זו מיתתן וקילד"מ מש"ה לא ניתן להשבון א"כ הכא במנסך כיון דטעמא דחייב אינו אלא משום דכי אגביה קניה, וב"כ בהגבהתו נמי קילד"מ ע"ב:

יג הפמג"ד בפתיחה להלכות שבת ומנ"ח במלאכת הדש הקשו למה השוחט חטאת וכו' חייב ג' חטאות ולא ד' כי עובר משום מפרק אף שאין צריך לדם רמב"ם פסק מלאכה שאצל"ג חייב, ועי' פנ"י ביצה דף י"ב:

יד קושי' עולם מובא בצרור החיים, דמאי משנה הש"ס בחטאת העוף וחצי קנה פגום לדעת רבינו שמעון שהובא בתוס' לעיל דף דאי אמרי' א"א לצמצם, הא דמותר חצי קנה פגום הוא מטעם ס"ס, דלמא אינו אפי' מחצה ועוד דלמא הוא מחצה והוי ס"ס להיתירו, והקשו הא תינח שמה אבל הכא גבי חטאת אדרבה הוי ס"ס לאיסורא דלמא יותר הוא ממחצה ועוד דילמא הוא פחות ממחצה והוי מחתך בעפר ועי' בספר מנחת עני חולין דף כ"ח: טו יריעת שלמה סי' ד' כתב פלא גדול על כל אחרונים שטרחו הרבה למצוא ישוב על שיטת הרא"ה מסוגיא שני חטאת ולא חלו ולא הרגיש דהוא נגד כמה משניות, מחולין פ"א השוחט לע"ז חייב משום או"ב לרבנן דסברי שחיטה שאינה ראוי שמה שחוטה ולדברי רא"ה כל שוחט לע"ז הוי כנותר ובנותר פטור באו"ב, ודף פ"ה השוחט לע"ז חייב לכסות ובנותר פטור מלכסות, וב"ק ע"א השוחט לע"ז חייב דו"ה, ומברייתא גופא דקתני חייב שלש חטאת נהי דאיירי בחצי קנה פגום והוסיף כ"ש מ"מ מה שהוסיף עליו כ"ש שיהי' חייב עליו משום שחוטי חוץ הוי כנותר לפי סברת הרא"ה, ומשמרת משיג על רא"ה מקושי' הגמרא ולא השיב בקיצר מברייתא גופא ע"ב, ועי' בצרור החיים שכתב קושי' עצומה מאוד, לדעתי הקלושה, עי' זבחים דף ס"ט אמר רבא אם הועילה לו שחיטת חוץ לחייבו כרת לא תועיל לו לטהרה מידי נבילה, בודאי אם הוא שוחט שלו לע"ז מהני השחיטה לטהרה מנבילה כאשר כתב הרא"ה סוף שער ד' שחיטת מומר מטהר מידי נבילה, גם השוחט לע"ז אינה נבילה רק מצד קרובת ע"ז אסור, ורא"ה מחדש רק אם אין אדם אש"ש ונסתלק מעשיו כלא הי' וה"ל כסכין שנפלה מאליה ומיושב הכל, ב"ה כעת שנדפס חדושי' מח"ס מצאתי סברה הנ"ל ג"כ:

טז פלתי הקשה לר"נ דפריך לר"ה דס"ל א"א דש"ש מברייתא, וקשה לדידיה דאם אין אאדש"ש לא נאסר כלל משום ע"ז א"כ מה חידש אשמעינן הברייתא בזה דחייב ג' חטאת כיון דלא נאסר כלל וכל עיקר כוונת הברייתא לאשמעי' חידש כמ"ש תוס' ע"ש:

טוב מנ"ח סימן רצ"ח מביא קושי' מפלתי על משנה מכות יש חורש תלם אחד וחייב שמונה לאוין החורש בשו"ח וכלאים בכרם ומקשה הש"ס ולחשוב נמי זורע ביו"ט, מאי מקשה דיתחייב ביו"ט הא כלאים בכרם אסור בהנאה א"כ הוי מקלקל ומקלקלין פטורין, ותירץ דמבואר דהזורע כרמו בשביעית לא נאסר דאין אדם אדש"ש א"כ במשנה מבואר דמיירי בשביעית א"כ אין נאסרין משום כ"כ ואינו מקלקל ומקשה שפיר, ומנ"ח כתב הקושיא מעיקר' ליתא, דנראה רק אם הוא דרך קלקול והשחתה כמנהג של עולם כחובל וא"צ לדם ומבעיר וא"צ לעפר או קורע בגד ושובר כלים אבל מה שמתקן עפ"י מנהגו של עולם אף דאיסורא רביע עליו מ"מ לא נקרא מקלקל ע"ש באריכות: חי' ברוד טעם הקשה ב"ק דף ע"א מקשה ר"מ אמאי חייב שוחט לע"ז כיון דשחט פורטא אסרה וכתב תוס' הך סוגיא אתיא כמ"ד א"א דש"ש, הא מ"ד שסובר א"א דש"ש יליף לה מכלאים אשר הזניח אחז, ור"מ סובר בקידושין דף נ"ד דהקדש במזיד מתחלל ליכא למשמע דאדם אוסר דש"ש דהא אחז מעל בהכלים בשימוש לצרכו לע"ז ויצאו לחולין והוי כשלו דקנאו בהפקירא שפיר הי' יכול לאסרן ע"ש:

יט מתני' שנים אוחזין בסכין כתב תוי"ט הא דמסיק רע"ב פ"ז דכלאים דאין א"א דש"ש הא איכא הכא בגמרא תרי אוקמתא חדא דהכא ביש לו בה שותפות, וחדא בישראל מומר א"נ שהתרה בו, ותוס' רע"ק הקשה לפי מה דנקט הקושיא מכלאים דקי"ל דאין א"א דבר שאינו שלו מה מהני בזה מומר דלא מהני רק אם אמרו דאדם אוסר דבר שאינו שלו אלא דאמרי' לצעורי קמכוין בזה מהני מומר:

כ' בספר בנין אריאל הקשה האיך אמרו בב"ב דף קי"ט דמספקא להו אי א"י מוחזקת או לא וקשה דא"כ בביטל בעלמא סגי ליה דלא יכלו לאסור לא העכו"ם וגם הישראלים לא יכלו לאסור משום דניחא להו דעדיין לא הי' שלהם, ושו"מ מהדורא רביעאה סי' כ"ד מחדש דבר שאינו שלו אבל בודאי יהי' שלו אח"כ יכול לאסור, עפ"י שמ"ק ב"ק דף ל"ג באקדיש ניזק הקש' היאך יכול להקדיש דבר שאינו ברשותו, וי"ל דאחר שגבאו ובא: ברשותו אנו רואין כאלו מעיקרא כשהקדשו הי' כבר בא ברשותו וכן בהקדיש הנגזל ואח"כ העמיד הגזל בדין וב"ד הוציאו מידו הכי נמי דקדיש והא דאר"י שניהם לא יוכל לקדוש היכא שלא הוציאו בב"ד עכ"ל, לפ"ז ה"ה דיכול לאסור דבר שאינו שלו בדבר שבודאי יבא אח"כ לרשותו, ומיושב קושי' הנ"ל כי ישראל בטוחים הי' שבודאי יבאו

לא"י ויכלו לאסור למפרע, לדעתי הקלושה יש חילק גדול אם יכול להקדיש דבר שאינו ברשותו אבל אם יבא אח"כ לרשותו חל ההקדש, אבל בע"ז לא נאסר בדיבר רק אם נעשה ע"ז או קרובות ע"ז וכעת שאינו שלו לא נעשה ע"ז ולא קרובות ואח"כ כאשר בא לידו לא עבד ע"ז, ועי' רא"ש נדרים דף ל"ד בשם ר"א ממיץ במונח ככר של הפקר ויכול לזכות בו יכול להקדיש, וכי יכול לעשות ע"ז בהפקר או קרובות ע"ז בהפקר רק אם קנהו כמבואר ברש"י ע"ז נ"ד ועי' במקנה כלל ה' פרט ב':

כא ח"ס מביא קושי' מרבו הגאון רבי נתן אדלער זצ"ל מש"פ רש"י הקדשנום בשמן המשחה משבועות דף ט"ו דלדורות בשירות ולא במשיחה וכן פסק רמב"ם רפ"א מכלי מקדש ועי' מל"מ:

כב ח"ס יו"ד קכ"ז מביא רמב"ן בע"ז הקשה אהא דקאמר אשיריהם תשרפון באש הא אא"א דש"ש דלמא ע"י מעשה אסור, ותי' א"כ תו הו"ל ע"ז של גוי בעל המעשה ויש לו ביטול, ומקשים מאי קשיא לרמב"ן הא אפי' עשה בו מעשה מ"מ אינו ע"ז שעבדו ישראל רק גוי עבדו ומן התורה יש לה ביטול והכא אדאורייתא קיימא ע"ש:

כג לכאורה צ"ע מה הקשה למ"ד אא"א דש"ל משוחט חטאת וכו' אמאי לא נחשוב הקרבן שלו לאסור מצד הואיל וא"ב מיתשל והוי' כדידי' ועי' בתשובת נחלת בנימין סי' קכ"ז באריכות:

עט סופר חלק ד כלל פו מצות כותי

פרט א':

גיטין דף י' מתני' כל גט שיש עליו עד כותי פסול פירש"י דחשידי אעדות שקר, וכתב הפנ"י נראה שכתב כן למאי דמסקינן דמתני' כר"א דכותים חשידי לגמרי לעבור על כל המצות אלא דאפ"ה כשר בגיטין כדמסקי' דודאי כותי חבר הוא משא"כ אליבא דרשב"ג דבהוחזק ולא הוחזק תליא מילתא, א"כ א"א לפרש דחשידי אעדות שקר לענין שטרות, דא"כ פסול נמי לענין גיטין דהא ה"ל רשע ורחמנא אמר אל תשת רשע עד ומי עדיף מישראל דקי"ל דבחשוד לעדות ממון פסול לכל העדות שבעולם יעב:

פלס חיים כתב לישב, בשלומא בישראל שמאמין בכל התורה רק חשוד בעבור תאות ממון לעבור על לאו ה"ה חשוד אפי' על עבירה חמורה, אבל הכותי כך דרכו מה שהוא מקובל אצלו שזה הוא כוונת התורה אז לא יעבור בכל זהב וכסף פי ה', ומה שאינו מקובל אצלו למצוה לא נחשב בעיניו לעבירה כלל, וא"כ אם לא הוחזקה על עדות ממון וסברו שאינו עבירה, ועל עדות עריות הוחזקה שמאמין שציוה ה', אז בודאי לא שייך

לאמור מי שחשוד על ממון הקל חשוד על החמור עריות יען בעיניו לא הוה אפי' איסור קל, וז"כ ירושלמי שהביא פנ"י על ממון נחשדו על עריות לא נחשדו ע"ב, ובמחנה חיים ח"ר סימן ל"ד, ועי' כעין סברה זו ברדב"ז חלק ב' בסוף, ומובא ג"כ בתשובת שמ"ק סי' ג':
גמרא מתני' לא ת"ק ולא ר"א ולא רשב"ג, דתניא מצת כותי מותרת ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, ר"א אוסר לפי שאין בקיאין בדקדוקי מצות, רשב"ג אומר כל מצות שהחזיקו בה כותים הרבה מדקדקין בה יותר מישראל, מני אי ת"ק אפי' שאר שטרות נמי, אי ר"א אפי' גט אשה נמי לא ואי רשב"ג אי דאחזוק אפי' שאר שטרות נמי אי דלא אחזוק אפי' גט אשה נמי לא וכו':
פרש"י מצת כותי מותרת בפסח לאכילה ולא חיישינן שמא החמיצה, וצ"ב לשון בפסח, אולי דוקא בפסח מותרת לאכול ולא חיישי' על חמץ כי לא יעבור על בל יראה כאשר כתב הפלא"ה, אבל בערב פסח במצה מבושלת שמותר לאכול בע"פ, חיישינן כי אז אינו עובר על בל יראה:
אי ת"ק אפי' שאר שטרות נמי, כתב פנ"י משמע דפשיט' ליה דמילי דגיטין ומילי דשטרות מיקרי כתיבי, תינח לר"מ דדרש מקרא דוכתב וחתם דאעידי חתימה קאי הוי שפיר מן התורה, אבל לר"א דס"ל ע"מ כרתי ולדידיה קרא דוכתב בספר וחתם היינו עצה טובה א"כ עידי חתימה לא כתיבי באורייתא וכו' וכ"ש לרמב"ם דענין שטרות לא מהני כלל מדאוריית', אמאי פשיטא לתלמודא הכא דמקרי כתיבי לענין כותים, ותי' כיון שכותים יודעין שב"ד מוציאין ממון עפ"י עדותם בשטר חשוב שפיר כתיבא, דמקרא מלא אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס מש"ה לא חשידי לחתום שקר, אבל מ"מ קשיא לר"א דאמר ע"מ כרתי, ואמרי' בדף ד' דלא בעינן חתימה לשמה רק כתיבה לשמה אמאי כשירי' לגיטי נשים הא לא חתמו לשמה ע"ב ופלס חיים כתב בחתימה סתמא לשמה ע"ב שמאריך בזה:
וכ"ת רשב"ג היא ודאחזוק בהא ולא אחזוק בהא:
א"ה מאי איריא חד אפי' תרי נמי, וכתב פנ"י לכאו' הסוגי' תמוה מאוד דאגופא דמתנ' ה"מ לאקשוי הכי מאי שנא חד ומ"ש תרי:
לעולם ר"א וכגון דחתים ישראל לבסוף דאי לאו דכותי חבר הוה לא מחתים ליה מקמא א"ה שאר שטרות נמי אלא אמרי' רווחא שבק למאן דקשש מיניה, ה"נ רווחא שבק למאן דקשש מיניה:

תוס' אי לאו דכותי חבר הוא לא הוה מחתים ליה מקמיה תימא א"כ כולי' שטר מתקיים אפומא דחד ישראל דחתים לבסוף, וי"ל דאין לחוש כיון דהאי כותי כשר מדאורייתא דגרי אמת הן:

רשב"א כתב נראה לתרץ לפי מה שפרשתי למעלה דלא הכשר ר"א משום עדותו של ישראל אלא בדאתחזק דהכא לא עדות הוא דהא כולהו כותאי אחזוקי מחזקי בהא אלא דחשו להן לפי שאין בקיאין בדקדוקי מצות מצוה וכיון דישראל זה מחתימו מקמיה איגלאי מילתא דהאי מדקדק הוא וגלוי מילתא בעלמא ש"ד ודמי להאי דאמרי' יבמות שם ואשתמודענוה וכו' ע"ש, וקרבן נתנאל הקשה לרשב"א שצריך לר"א לאוקמי באתחזוקי אז מהני מה שישראל חתים לבסוף, א"כ קשה מאי מקשה א"ה שאר שטרות נמי, דלמא אחזקי בהא ולא אחזקי בשטרות ע"ב:

רמב"ם פ"ו מהלכות עבדים הלכה ו' כל שטר שיש עליו אפי' עד אחד כותי פסול חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים שהן כשרים בעד אחד ישראל ועד אחד כותי והוא שיהיה כותי חבר, וכתב הלח"מ קשה דבגמרא אמרו דחתים ישראל לבסוף כבר משני דעדי גט אין חותמין אלא זה בפני זה ואי לאו דהוה חבר לא הוה מחתום ליה מקמיה וא"כ למה רבינו לא ביאר זה עכ"ל, [למה לא כשר אפי' שני כותים, וגם למה פסול בשטרות צע"ג] בימי נעורי אמרתי לישב ע"ד חידוד, עפ"י קצה"ח בסי' ז' מביא מרדכי בשם שר מקיצי אמר הטעם שאין עד נעשה דיין משום דבעינן עדות שיוכל להזימה, וקי"ל אין העדים נהרגין ומשלמין עד שיזומו אחר שנגמר הדין אבל הוזמו קודם גמ"ד אין נענשים וכיון דקי"ל עד זומם למפרע נפסל א"כ אם יזומון הרי נפסלין מאותו שעה וא"כ נגמר הדין לפני פסולין וה"ל כמי שלא נגמר הדין ואין נענשין ע"ב, א"כ לכאורה קשה כאן שישראל חתם בסוף מעיד על הכותי שכשר הוא, ואם מזמין העדים א"כ שקר ענה על הכותי ואין זה חבר ואין זה עדות וא"א להזימם, אבל זה טעות כיון שמה"ת כותי כשר יוכל לעשות כאשר זמם, ומיושב קושי' רשב"א שהקשה למה לא מוקמי' כרשב"ג ולא אחזיק רק שחתום ישראל בסוף ע"ב, בהנ"ל ניחא אם לא אחזיק אז מד"ת פסול רק בעבור שחתום ישראל בסיף מעיד שהוא חבר, א"כ א"א להזימם [הגאון שבילי דוד ז"ל פלפל עמי כיון שכותי גר אמת רק חיישינן למשקר יוכל לעשות כאשר זמם וק"ל] הא תינח אם הגט כשר מד"ת, שפיר עדות יוכל להזימם, ולא חיישי' בעבור דרבנן, אבל אם הגט פסול מד"ת ורק כשר מדרבנן א"כ בודאי אם עדים פסולי' מדרבנן גם הגט פסול, כי ממנ"פ מד"ת אין כאן גט ומדרבנן אין כאן עדות, עי' ב"ש קמ"א ס"ק מ"ו כתב לרמב"ם דס"ל עדים החתומים מד"ת הוי מפי כתבם אלא חכז"ל תקנו דמקבלין עדותן אפי' בגיטין לכן

כל שאינו כתקנות חכז"ל הגט בטל עכ"ל, א"כ רמב"ם לשיטתו לא מהני עדות ישראל על הכותי כי א"א להזימם ע"כ כתב שיהי' חבר ודו"ק, ורק צ"ע בסוגי' שר"א סובר עידי מסירה א"כ עדי חתימה ג"כ רק מדרבנן, ועי' ר"ן במגרש שכתב שע"ח מעידין שנמסר לה ודו"ק הקב"ה שמח בפלפולי דאורייתא. כתב סופר על גיטין כתב רמב"ן מביא ירושלמי דס"ל למ"ד דאין עידי הגט חותמין זה בלא זה גם כשחתם ישראל תחלה אמרי' אי לאו דכותי חבר לא הי' חותם עמו, ומישב בזה רמב"ם שלא כתב שחתם ישראל בסיף ע"ש:
תוס' מצות כיתי מותרת, וא"ת הלא גזרו על פתן, ואר"ת דמיירי בעיסת ישראל שעשה כותי מצה ממנה, [ותוס' קידושין דף ע"ו כתב בלשון אחר, וי"ל היינו דוקא פת שהכותי לש ועושה בביתו אבל העיסה שכותי עושה בביתו של ישראל מותר,] וא"ת אמאי יוצא בה ידי חובה דילמא לא שמרה לשם מצה דחשידי אלפני עור, וי"ל כגון דקים לן דאין לכותי מצה אחרת שיוכל לצאת בה ידי חובתו כדמשמע בחולין קוטע ראשו של אחת מהן ונותנו לו אכלו מותר לאכול משחיטתו:
מהרש"ל כתב אבל לא מקשה למה אינו אסור משום חמץ דפשיטא דירא הכותי שלא יתן לו הישראל ממנו לאכול וא"א שלא יאכל שהרי הוא עשה לו עכ"ל, הפלא"ה כתב פי' דבריו ז"ל דאין צריך שיתן לו לאכול כמו שכתב תוס' מההוא דקוטע ראשו אלא כיון דכותי מתירא שמא יתן לו לאכול נזהר ע"ב, ואולי שם יש חזקת איסור וכאן העיסה הי' חזקת היתר:
ומהרש"א כתב ואירשא מצות כותי מותרת ודאי דל"ק להו הכי דכיון דעיסת ישראל הוא מסתמא הכיר בה דלא החמיצה שאין שם לא קרני חגבים ולא הכסיפו פניו דאפי' בצקות של גוים שרי בכה"ג כדאמרי' ס"פ כל שעה: פנ"י כתב לכאורה דבריו תמוהין דאתי בפשיטות דרישא אתי שפיר כגון בחותך כדת מן המצה ונותן לו כמש"כ מהרש"ל, אלא דברי מהרש"א מוכרחין מצד אחר:
אמאי מותרת אף אם אכל ממנו הכותי שמא הוא שיאור דרבנן ואינהו בדרבנן לא משגחי לסברת הת"ק דדוקא כתיבא בעינן אע"כ כמהרש"א שלא ראה סימן חימוץ, אלא לפ"ז קשה אמאי אוסר ר"א ע"ב שמביא פלוגתי' רש"י ותוס' חולין דף כ"ג אם יש שיאור דרבנן:
ובחולין דף ד' אמר מר מצת כותי מותרת ואדם יוצא י"ח פשיטא פרש"י פשיטא דיוצא בה כיון דמותרת והקשה ראש יוסף דמרישא לא שמעינן זה דהא דמותר לישראל לאכול הימנו במכירו שלא החמיץ כמש"כ מהרש"א ע"ש, וינ"פ הרבני החריף מו"ה יצחק מאיר צאבל נ"י אמר לישב כי לכאורה אם מכירו שלא החמיץ מה חידש שמותרת מאי קמ"ל ברישא בזה, בע"כ כמש"כ תוס' זו אף זו, הא תינח אם נקוט גם סיפא שיוצא י"ח בפסח

שייך זו אף זו, אבל בחולין שם מקשה למה נקוט שיוצא י"ח בפסח פשיטא כפרש"י, ואז א"א לאוקמי רישא מצת כותי מותרת בהכיר בו שלא נחמץ א"כ מאי קמ"ל שמותרת בע"כ בלא הכיר בו וכותי נאמן שפיר הקשה פשיטא כיון שנאמן ותי' מהו דתימא לא בקיאי בשימור קמ"ל:

הפלא"ה קידושין דף ע"ו כתב שלא קשה מרישא כי לא יעבור על בל יראה אפי' בעיסה של ישראל עובר כיון שהוא שומר וחייב באחריות ע"ש שמאריך בנפלאות דילמא שאור הוא, ולא זכיתי להבין כי ברגע שהוא פושע ונעשה חמץ פקע אחריות על איסר הנאה לא שייך אחריות, עי' צל"ח פסחים דף ה' נגד באר הגולה שסובר שחייב גם הנפקד, כיון שנאסר בהנאה פסק אחריות ע"ש, גם צ"ע מה הקשה אדם יוצא י"ח פשיטא, הא מרישא לא ידעי' שנאמן רק בחמץ שאינו עובר על בל יראה:

פלס חיים בסוף הספר בהשמטות כתב בקונטרס שלי חדשתי דכותי חשוד על לפ"ע רק באיסור לאו דלא ציוה התורה כפרה על שוגג לכן סובר הכותי דאין עושה עבירה במה שאומר שהוא היתר אבל באיסור כרת או מיתת ב"ד דבא קרבן על שוגג אז הכותי אינו חשוד להכשיל והוא פלא דלא מצינו דכותי חשוד רק באיסור לאו או עשה ומיושב קושי' מהרש"א מחמץ עכ"ל, ועי' במחנה חיים ח"ר סי' ל"ד באריכות [לכאורה צ"ע מנדה דף נ"ו שנאמן בבכורה והקשה שם, וי"ל]:

על קושי' אחרונים שמא שיאור שאסור מדרבנן יתן לו, וגם מה שהקשה פנ"י אם חתימה בשטרות רק דרבנן, עי' מחהש"ק סי' כ' שמביא ח"ץ סי' ט"ל כ' להכשיל את ישראל במקום דאין הגוי נהנה לא חיישי' דמאי מהני לגוי החליפין אי עושה רק להכעיס את ישראל דהא לפי טעות הגוי לא יקבל ישראל עונש על הדבר דהא לפי אמונת הגוי אין בו איסור אלא שעושה להכעיס את ישראל שלא נעשה רצונו וכיון שאין הישראל יודע שהחליפו אין בזה להכעיס עכ"ל, א"כ גם הכותי רק מכשיל בדבר שיש עבירה הוא עושה להתנקם אבל בדבר לפי אמונתו אין כאן עבירה וישראל לא ידע מזה אין עושה כן:

בקובץ על רמב"ם פ"ח מחמץ ומצה הלכה י"ג כתב לישב קושי' מהרש"ל עפ"י ירושלמי פ"ג דערלה הלכה א' לא יאכל חמץ לעשות את המאכל כאוכל, א"כ מלבד דין לפ"ע יש כאן עוד איסור מפורש מפשיטא דקרא לא יאכל וכותים נזהרים להאכיל חמץ לאחרים:

פרט ב'. פסק:

רמב"ם פ"ד משחיטה, הלכה ט"ז, אלו הצדוקין והבייתוסין ותלמידיהון וכל הטועים אחריהן שאינן מאמינים בתורה שבעל פה שחיטתן אסורה ואם שחטו בפנינו הרי זו

מותרת שאין איסור שחיטתן אלא שמא יקלקלו והם אינן מאמינין בתורת שחיטה לפיכך אינן נאמנין לומר לא קלקלנו:

טור סימן ב', וכותי האידנא דינו כגוי וצדוקי ובייתוסי כתב רמב"ם שחיטתו אסורה ואם שחט בפנינו מותרת שאינם כגוי אלא שאין נאמנים לומר לא קלקלנו, ורשב"א כתב אם שחט בינו לבין עצמו אפי' אם חותך כזית בשר ונותן לו אסורה שכל מצוה שאינה כתובה בתורה אפי' החזיקו בו אין סומכין עליהם, ועי' ש"ך ס"ק כ"ד ונב"י ח"ר יו"ד סי' ג':

תה"ב כתב אנן קי"ל דשחיטת כותי אסורה אפי' ישראל עומד ע"ג לפי שעשאום נכרים גמורים לפי שבדקו ומצאו שקלקלו כולם מעשיהם ונעשו נכרים גמורים כדגרסי' בירושלמי ע"ז כותאי דקסרין בעו מר' אבוה אבותיכם הי' מסתפקין משלנו אתם מפני מה אין אתם מסתפקין משלנו, א"ל אבותיכם לא קלקלו מעשיהם ואתם קלקלתם מעשיכם ע"ב:

פלתי סימן ב' כתב קראים בזמן הזה שהם אינם צדוקים רק המרו פי ב"ד בימי ר"י גאון ע"י ענן ימ"ש וראיתי כתבם שכתבו שאינם צדוקים כלל ודברו סרה על צדוקים לכן בחנם האריך בזה הש"ך כי מי יעיד דאתחזק אצלם וברוך המקום שנאבדו מתוך קהל ה' ואין מצוי כלל כת ההוא ימ"ש כי המה כופרים בהשארת הנפש ותחה"מ ואינם בכלל בני מקרא כלל עי' רמב"ם באבות על משנה אל תהיו כעבדים:

פ"ב משכב ומושב, הלכה יו"ד, נמצאת למד שזובו של כותי עכו"ם ודם נדה או דם זיבה ולידי של כותית והכותי וכותות ועכו"ם עצמן אע"פ שהם נקיים מן התורה:

מדם הזב ורוק העכו"ם ומימי רגליהן ומרכבן כל אלו אב הטומאה מד"ס ע"ש עי' עצי אלמוגים סי' שפ"ה שמישב רמב"ם שלא יהי' סותר עצמו ממתני': פ"ו מעבדים, הלכה ו', בזמן הזה שהכותים כעובד כוכבים לכל דבריהם אנו למדין מהן לצדוקים, שהצדוקין בזמן הזה כמו כותי באותו הזמן קודם שיגזרו עליהם שיהי' כעכו"ם לכל דבריהם עי' ש"ך רס"ז ס"ק נ"ט קראים בזמן הזה פסולי' לעדות:

פי' משניות פ"ק דחולין, מתנאי הג' שמותר לאכול משחיטתו הוא שלא יהי' צדוקי או בייתוסי והן שני כתות שהתחילו להכחיש בדברי קבלה כמו שבארתי באבות עד ששב האמת אצלם שקר ונתיבי האור חשך ואפלה ע"ש: פי' משניות קידושין דף ע"ד, כל איסורין לבא בקהל, האסורין לבא בקהל הם עמוני ומואבי וממזר שתוקי וכותי בזמן שלא הי' הכותי אצלם כנכרים אבל היום בארנו שהם כנכרים לכל דבריהם:

פי' משנית נדה דף כ"ו כל הכתמים וכו' אמנם היום הנה הכותי עצמו אם מת לא יטמא באוהל לפי שהם נכרים אין מטמאין באוהל ועי' רע"ב שכתב כבר נפסק הלכה בזמן הזה גזרו על כותים להיות כנכרים לכל דבריהם וכתמיהן טהורים ככתמי עכי"ם, ותויו"ט כתב אע"ג דלעיל פי' דגירי אמת הן ולחשבו ישראלים דאע"ג דחטא ישראל הוא, אבל הם אמרו דכתם לטמו והם אמרו דבכותים של עכשיו לא מטמא, נדה נ"ז כתב ערוך לנר, רמב"ם בפי"מ כתב האידנא הכותי עצמו שמת לא יטמא באוהל דנעשים נכרים גמורים ותויו"ט הקשה הואיל וגרי אמת הם למה לא יטמא ועי' תוס"ח, ובלא"ה ק"ל האיך אפשר לומר דס"ל להלכה גרי אריות הם דלפי נראה בחולין דף ח' ר"י ורב אמי הי' אוכלים משחיטת כותים אבל נראה שדעת רמב"ם דלגמרי עשאום כנכרים ואפי' להקל, ואע"ג דב"י סימן מ"ד הביא עובדא אצרכו גיטא לכותי שקדש וכו' ראיתי בב"ש שם שהוכיח מיבמות דף י"ז כותי שקדש בזה"ז אין חוששין שמא מעשרת שבטים הוא ואינו מקודשת אלמא דעשאום כנכרים אפי' לקולא ע"ש לא זכיתי להבין דשם איירי באותם שדרים בארץ כותים לחלח וחבור ואילו ודאי לא נתנייר ועי' ש"ך קנ"ט ע"ש, ובהגהות על ש"ע מח"ס מובא בליקוטי חבר חלק שמיני כתב נלפענ"ד שיש כח בכלל ישראל להוציא המורדים מכלל האומה ויחזרו לגוים גמורים אף להקל וזכר לדבר ראה ויתר גוים שהתיר להם ז' מצות וכו' ומצינו בעזרא יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה משמע שהוציאם מכלל ישראל:

טור א"ע סי' מ"ד, כותי הוה עובדא ואצרכיה גט וכתב ב"י ואע"ג דאמרי' בחולין דעשאום כגוים גמורים לכל דבריהם משמע להני רבוותא דהיינו דוקא לענין שלא נסמך עליהם באיסר והיתר אבל להפקיע קדושיהם לא, וב"ש ס"ק י"ג כתב אע"ג ביבמות ט"ו אמר שמואל עכו"ם כותי שקידש בזה"ז לא חיישי' שמא מעשרת שבטים הוא אפי' במקומות אשר הם שכיחים משום דעשאם כנכרי גמורים אפי' לקולא, צ"ל שם פ"ק דחולין אתמר לענין שאר איסורים י"ל לקולא לא אמרי' ואם קידש חיישי' לקדושין, אבל ביבמות אמר שמואל דינו לענין קידושין ש"מ דעשאו אותם לנכרים גמורים אפי' לקולא, [א"ה לא זכיתי להבין האיך מיושב הקושיא]:

טור בסי' ד' כתב כל אלו הספיקות כגון ספק ממזר ואסופי ושתוקי וכותי אסורים זה בזה, כתב ב"י כבר כתב רמב"ם כותי היום כעכו"ם ומטעם זה לא הזכיר כותי כלל בא"ב, ודעת רבינו שלא עשאום כגוים אלא להחמיר עליהם ולא להקל להכשיר פיסולם ולזה הדעת נוטה, מצאתי כתוב שהשיב ר' שמעון על הקראים שאסור להתחתן בהם לפי שנשיהם מקודשת להם בכסף או בביאה ומגרשין נשותיהם שלא כדת ומשכין ממטבע

שטבעו חכמים בגיטין ונשאות לאחרים בחיי בעלים נמצאו הבנים ממזרים מא"א עכ"ל ע"ש ורמ"א, בית הלל כתב ב"י השמיט כאן כותי, ולקמן מ"ד פסק דצריך גט ע"ב, ומר"ם שיק: מחבר יו"ד קנ"ט כותים יש להם דין מומר לעכו"ם, הקראים אין להם דין מומר ואסור להלוות ברבית, וכתב הש"ך כותים יש להם דין מומר משמע דאסור להלות מהן ברבית וצ"ע דקי"ל בכמה מקומות שגזרו על הכותים ועשאום כעכו"ם גמורים ודוחק לומר דוקא לחומר' ולא להקל, דכיון שעשאום כעכו"ם גמורים משמע דלגמרי עשאום כעכו"ם, ועוד דודאי אף להחמיר חומרא דאתי לידי קולא הוא ממקום אחר, וכן בסי' רס"ז סעיף מ"ז כתבו רי"ף ומחבר שגיטי נשים ושחרורי עבדים פסולים בזמן הזה בעד כותי משום דקי"ל דעשאום כעכו"ם אע"פ שהוא קולא שאם יקדשה אחר לא תהא מקודשת ולא תצטרך ממנו גט, ושם סעיף פ' כתב שכותי בזה"ז דינו כעכו"ם לענין מוכר עבדו דיוצא לחירות והוי קולא דמותר בבת חורין אלא ודאי הם כעכו"ם גמורים ומותר להלות מהן ברבית ע"ש שמאריך על קראים: ותאומי צביה בסמין מ"ד, כתב ראיה שמביא הש"ך מסי' רס"ז יש לדחות דהתם נמי לא הוי גט כ"א לחומרא, גם מה שמביא ראיה מנמכר עבד לכותי, יש לדחות דהא אפי' אם נמכר לנכרי אים מותר בבת חורין עד שכותב לו גט שחרור ע"ש ועי' מר"ם שיק יו"ד סי' ת"ג ת"ד:

עירובין דף ס"ב, הדר עם הנכרי בחצר או עם מי שאינו מודה בעירוב ה"ז אוסר עליו, אר"ג:

מעשה בצדוקי אחד שהי' דר עמנו במבוי בירושלים ואמר לנו אבא מהרו והוציא הכלים למבוי עד שלא יוציא ויאסר עליכם, [פרש"י קסבר ר"ג צדוקי אינו כנכרי ולא דמי לכותי דגירי אריות הן ואינם גרים גמורים אבל צדוקי ישראל הוא הנהפך לרשע ואינו מודה בתורה על פה כיון דישראל הוא יכול לבטל רשותו בלא שום שכירות]:

דף ס"ט, אר"ג מעשה בצדוקי, צדוקי מאן דכר שמיה, חסורי מחסרא והכי קתני צדוקי הרי הוא כנכרי ור"ג אומר אינו כנכרי ע"ש ברא"ש שמאריך אם הלכה צדוקי כנכרי וכו', וטור סי' שפ"ה כתב צדוקי הרי הוא כישראל ומבטל רשות וכותי הרי הוא כגוי וצריך לשכור ע"ש בב"י:

המחבר שפ"ה פסק צדוקי הרי הוא כישראל ומבטל רשות, כתב ט"ז בסעיף ב' שמחלל שבת בפרהסי' הוה מומר אפי' במידי דרבנן, מ"מ צדוקים דהאידנא לא חשיבי מומרים אע"פ שעוברים בפרהסי' אמילי דרבנן דמזיד דידהו כאונס דמי דמעשה אבותיהם בידם וה"ל כתינק הנשבה בין העכו"ם, עי' יד אליה סימן י"ב:

רמב"ם פ"א ברכות אם הי' המברך גוי או מין או כותי אין עונין אחריהם אמן וב"י סימן רט"ו כתב אע"ג בכותי משמע במתני' דהא דאין עונין אחריו אמן דוקא בשלא שמע כל הברכה אבל אם שמע כל הברכה עונין אחריו אמן, י"ל דהא דמפליג בגמרא בין שמע כל הברכה ללא שמע היינו דוקא קודם שגזרו עליהם אבל אחר שגזרו אפי' שמע כל הברכה אין עונין אחריו: פרט ג':

כותים צדוקים קראים:

חולין דף ג', רב אשי לא אמר כתרווייהו קסבר כותים גרי אריות הן. תוס' שחיטתן פסולה כמו של עכו"ם לקמן י"ג מוזבחת מה שאתה זובח אתה אוכל כלומר אותו שהוא בר זביחה, לאפוקי עכו"ם ואוכל נבילות להכעיס אע"ג דאמר ביבמות דף כ"ד אחד גרי אריות ואחד גרי חלומות כולם גרים גמורים היינו כשמתגייר לגמרי מפחד אריות אבל כותים לא נתגיירו לגמרי כדכתיב במלכים ב', ז' את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים ומאן דאמר גרי אמת הן קסבר דשוב נתגיירו לגמרי:

ת"ר שחיטת כותי מותרת בד"א כשישראל עומד ע"ג אבל בא ומצאו ששחט חותך כזית בשר ונותן לו, עי' ראש יוסף ופמג"ד סימן ס"ב למל"מ שאכילה פשטות הקרא בכ"ש למה צריך ליתן לו כזית, ועי' ח"ס בחידושים: דף ה', א"ר יעקב בר אידי איר ישב"ל משום בר קפרא, ר"ג ובית דינו נמנו על שחיטת כותי ואסרה וכו' מ"ט גזרו בהו רבנן כי הא דר"ש בן אלעזר שדריה ר"מ לאתוי' חמרא מבי כותאי אשכחיה ההוא סבא, א"ל ושמת סכין בלועיך אם בעל נפש אתה הלך רשב"א וספר דברים לפני ר"מ וגזרו עליהן, מ"ט אר"נ בר יצחק דמות יונה מצא להם בראש הר גריזים שהיו עובדין אותה ור"מ לטעמי' דחייש למיעוטא וגזור רובא אטו מיעוטא ור"ג וב"ד נמי כר"מ ס"ל וכו' עשאום כעכו"ם גמורים למאי אר"נ בר יצחק לבטל רשות וליתן רשות ע"ש, והקשה חו"ד בסי' קנ"ט לש"ך שם דסובר אפי' לקולא דינם כעכו"ם, א"כ מה מקשה למאי, הא עשאום כעכו"ם גמורים לקולא קידושין אינם קידושין וכדומה ועי' שבילי דוד שם:

רי"ף פ"ק דגיטין, כל גט שיש עליו גט כותי פסול חוק מגיטי נשים וש"ע והאידנא כל עד כותי פסול בין בגיטי נשים בין בשאר שטרות דגרסי' בחולין לא זזו משם עד שעשאום גוים גמורים בין לשחיטה בין ליין נסך ואפי' ליטול רשות ולבטל רשות דינן כגוי וכ"ש לעדות דדינו כגוי, ושלט"ג כתב נראה בעיני שראוי לומר בזמן הזה על הצדוקים כדרך שאמרו על הכותים מתחלה, שהרי הצדוקים אין להם מדרשי חכמים ואין מחזיקין בתורת גיטין וקדושין כישראל:

רמב"ם פ"א הלכות פרה אדומה, הי"ד הצדוקין הי' אומרים שאין מעשה הפרה כשר אלא במעורבי שמש לפיכך הי' ב"ד בבית שני מטמאין את הכהן השורף הפרה בשרץ וכיוצא בו וטובל ואח"כ עוסק בה כדי לבטל דברי אלו הזדים שמורים מהעולה על רוחם לא מן הקבלהע"ש:

ע"ז דף כ"א, תניא רשב"א אומר לא ישכיר אדם שדהו לכותי מפני שנקראת על שמו וכותי זה עושה בו מלאכה בחש"מ וכו' וכותי לא ציית דאמר אנא גמירנא טפי מינך ע"ש: נדה דף ל"ב, בנות כותים נדות מעריסתן וכו' ה"ד אי דקא חזיין אפי' דידן נמי ואי לא קחזיין דידהו נמי לא, אמר רבא בריה דרב אחא בר ר"ה א"ר ששת, הכא במ"ע בסתמא דכיון דאיכא מיעוטא דחזיין חיישינן, ומאן תנא דחייש למיעוטא ר"מ היא דתניא קטן וקטנה וכו':

תוס' וא"ת לר"מ דחייש למיעט וקסבר כותי' גרי אמת הן א"כ נדות מעריסתן מן התורה ולמה מנו לה מי"ח דבר, וי"ל דמסתמא לא ראתה מיד אחר ההולדה רגע אחד א"כ אוקמי בחזקת שלא ראתה וסמוך רובא דלא חזו לחזקה שלא ראתה והוו הנך דחזו מיעוטא דמיעוטא ולא מטמו מדאוריית' אלא מדרבנן הוא דגזרו עליהם מי"ח דבר, וכתב מהרש"א וליכא לאקשויי דאכתי תקשי לן אימר דשמעי' ליה לר"מ בחד מיעוטא אבל במיעוטא דמיעוטא מי שמעת ליה, דמשמע ליה לתלמוד כיון דבחד מיעוטא:

דשכיח חייש מדאורייתא אית לן למימר נמי במיעוטא דמיעוטא כיון דשכיח הוא לחוש מיהת מדרבנן אבל במיעוטא דלא שכיח אפי' מדרבנן אינו חושש ר"מ טפי מרבנן דפליגי עליה:

לישב קושי' תוס' אפשר לומר שפתיחת המקור נחשב למעשה, ושעה"ת ח"ג כלל ט"ו אות ט' כתב אם רוב לא תלי' במעשה ומיעט תלי' במעשה גם ר"מ מודה דלא חייש למיעט ומה שהקשה ר"מ האיך אכל בישרא דלמא במקום נקב קשחיט אין כוונת הש"ס שנעשה נקב בבהמה לאחר לידתה רק שמא הי' בתולדתה דבכה"ג לא הוי תלוי' במעשה ועי' ג"וו כלל כ"א, על כן גם לר"מ צריך לגזירת חי דברי' וק"ל, ומה דאמרי' מאן תנא ר"מ בלא זה צריך לישב כ"כ מהרש"א:

דף נ"ו, מתני' כל הכתמין וכו' ורבנן אי דישראל מטהרו דמאן מטמא חסורי מחסרא והכי קתני מבין ישראל טמא מבין הכותים ר"מ מטמא דכותים גרי אמת הן וחכמים מטהרין דכותים גרי אריות הן וכו': מתני' כל הכתמים הנמצאים בכ"מ טהורין וכו' נאמנים לומר על הבהמה אם בכרה אם לא בכרה נאמנים על ציון קברות ואין נאמנים על הסככות ולא

על הפרעות וכו' פרש"י סככות ופרעות בגמרא מפרש להו וספק נינהו ומדרבנן וכותים לית להו:

גמרא, אלו הן הסככות אילן המיסך על הארץ, פרעות דתנן אבנים פרעות יוצאות מן הגדר פרש"י גדולות ובולטות מן הגדר וקברו תחת אחת מהן ואין אנו יודעין תחת איזה מהן ובא כותי והעיד על מקצתן שהן טהורות אינו נאמן משום דלספיקא לא חייש ותולה הספק באחרות, וערוך לנר כתב אין להקשות אם אינו חושש לספק היאך מאמינים לו באמר לא קברנו ואוכל שם תרומה דלמא מסופק ולא חש על הספק, ולדידן טמא, די"ל דרק הכא בסככות ופרעות לא חש כיון מדאוריי' טהור כדין ספק טומאה בר"ה ורק הכא רבנן גזרו וכמו שכתבו התוס' ולזה לא חש הכותי אבל ודאי לשאר ספקי דאוריי' חש כישראל ע"ש, ומי נדה הקשה מחולין גבי קטע ראשו של אחד מהן מנ"ל דכולן שחוטין דלמא מקצת מהם שחוטין וכותי לא חייש על ספיקו ומחלק בהמה בחזקת איסור חזקה מעיקרא לכך חייש הכותי, אבל בסככות דליכא חזקה מעיקרא לא חייש ע"ב וע' בספר תפארת ישראל בק"א: ב"ק דף ל"ח, ת"ר שור של ישראל שנגח שור של כותי פטור של כותי שנגח שור של ישראל תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם ר"מ אומר שור של ישראל שנגח שור של כותי פטור ושל כותי שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם, למימרא דסבר ר"מ כותים גירי אריות הן ורמינהו כל הכתמים הבאים מרקם וכו' מבין הכותים ר"מ מטמא וחכמים מטהרין שלא נחשדו על כתמיהן אלמא קסבר ר"מ גירי אמת הן, והקשה בשמ"ק אמאי לא פריך נמי לרבנן דאמרי שיר של ישראל שנגח שור של כותים פטור, והכא אמרי גרי אמת טפי מר"מ שלא נחשדו על כתמיהן ומצניעין אותם ע"ש ועי' מר"ם שיק סי' ת"ד שמישב. מגיני שלמה ריש אלו נערות כתב לישב קושי' שמ"ק דרבנן אף דס"ל גרי אריות הן מ"מ גרים הם כדברי האומר הלכה כולן גרים ומ"מ אין מחזיקין אותם לישראל גמו' כמ"ש רמב"ם לא דוחין אותו וכו' דמחזיקין אותן לספק גרים עד שידעו ולכן ישראל פטור דה"מ עליו הראיה והוא חייב ח"נ ממ"נ אפי' אם ישראל הוא, אבל ר"מ דמחייב אותם נ"ש א"כ מחזיק אותם לודאי גוים והתם מטמא כתמיהן אלמא ודאי ישראלי' הן דאי ספק לא הי' רבנן מחמירין בכתמיהן שהוא חומרא דרבנן מספק כנודע ע"ש, ובהשמטות לפנ"י כתובות:

מס' ידים פ"ד אומרים צדוקים קובלין אנו עליכם פרושים ע"ש ברע"ב המכחישין תורה שבע"פ נקראים צדוקים על שם צדוק וביתוס שהתחילו בקלקלה זו תחילה נתחברו עמהם כתות מישראל ועד היום הזה נשארו פלטים במצרים בדמשק ובקוסטאניא והם

לשיכים בעינינו ולצנים בצידנו ואנו קוראים להם קראים לפי שאין להם אלא מקרא בלבד:

נדה דף ל"ד, ת"ר מעשה בצדוקי אחד שספר עם כה"ג בשוק ונתזה צנורא מפיו ונפלה לכה"ג על בגדיו והוריקו פניו וקדם אצל אשתו אמרה לו אע"פ שנשי צדוקים הן מתיראות מן הפרושים ומראת דם לחכמים ע"ש:

בשו"מ חלק רביעי סי' ק"ל מביא קושי' בע"ז דף כ"א ארשב"ג לא ישכור וכו' אבל לכותי שרי וכו, למה לא נחוש גם בבית שיעשה מלאכה ביו"ט שלנו ולפי חשבונו אינו יו"ט ורו"ק, עי' עט סופר כלל ע"ו פרט ד': קושי' מהגאון רבי אברהם ברודא ז"ל, חגיגה דף י"ז כתבו תוס' ד"ה ואצטרך דרבה בר שמואל לסתור דברי צדוקים, דהא שם כתבו תוס' איך ס"ד מה חג המצות אסור בעשיית מלאכה, הא מלאכת חוה"מ אינו אלא דרבנן ותי' דס"ד בשביעי יהי' אסור מדאורייי', והשתא ע"כ מוכח דליתא לדברי הצדוקים דאי עצרת אחר שבת א"כ תקשי דראב"י ל"ל ואי לאשמעי' דמותר בעשית מלאכה קשה קושי' תוס' הא בחג המצות גופא מותר בעשיית מלאכה ואי לשביעי קשה לדברי צדוקים שביעי בשבת בלא"ה אסור במלאכה אלא ע"כ דליתא לדברי צדוקים וקשה ל"ל דרשה דרבה בר שמואל ודו"ק:

פי' משניות ברכות פ"ח ובכאן אפרש לך ענין הכותי' העם שהביא סנחריב מכותה והושיבם בערי שומרון העיד הכתוב בהם את ה' היו יראים ואת אלדיהם הי' עובדים (מלכים ב' י"ז) אבל באורך הימים למדו התורה וקבלוה על פשוטה והמצוה אשר החזיקו בהן היו מקפידים עליהם וישימו לבם אליהם מאד והוחזקו שהי' מאמינים בדתינו ומיחדים ולא יעבדו ע"א עד אשר חקרו עליהם חכמים ומצאום מכבדי' הר גריזים וחקרו על הדבר ההוא ומצאו להם בהר ההוא דמות יונה וידעו שהם עובדי' ע"א אז החזיקום בחזקת כושיים גמורים לכל דבריהם, וכל מה שתמצא במשנה מן הדברים מענין הכותיים אשר תבין מהם שהכותי' נכבדי' מן הכושיי' ופחות מישראל כמו שאמרו מזמנין עם הכותי וכותי המברך וזולתו לא אמרו זה אלא קודם שחקרו עליהם אבל מעת שחקרו עליהם ומצאו אשר זכרנו הם פחותים מן הכושיים מאד, ועל כן דע אותו ול נצטרך לשנות לך זה העקר בכל מקים שנזכר כותי:

שביעית פ"ח מ"י ועוד אמרו לפניו אומר הי' רבי אליעזר האוכל פת כתים כאוכל בשר חזיר, ע"ש בתוי"ט באר כות:

תשובה מאהבה ח"א סי' ק' כ' צל"ע הנה מצינו כמה משניות שסתם התנא כמ"ד גירי אמת הן (ברכות פ"ז מ"א) אכל דמאי כו' והכיתי מזמנין עליהם ועי' בפי' הרע"ב שם

ועיי"ש בגמ' מ"ז ע"ב ועיי"ש פ"ח סוף מ"ח ועיין דמאי פ"ה מ"ט ועיין כתובות פ"ג מ"א ועל הכותית עיי"ש לשיטת תוס', ועיין נדה נ"ו ע"ב א"כ מה גם דרב אשי לעצמו ס"ל כותים גרי אריות הן מ"מ הו' לי' לאוקמי סתם מתניתין בכותי כאביי ורבא אחרי דרבי סתם כמה משניות כמ"ד גירי אמת הן ויש ליישב:

רמב"ם הלכות תשובה פ"ג כתב שלשה הן הכופרים בתור' וכו' וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבע"פ והמכחיש מגידיה כגון צדוק וביתוס וכו', ובספר ב"ש אחרון סי' ד' ביו"ד כתב יש להקשות דברי רמב"ם דסותר אהדדי, היכי פסק צדוקין ובייתוסין שחיטתן כשרה באם אחר עומד ע"ג, דהא כבר הוכחתי מדברי רמב"ם דמי שאין מאמין בדברי חכז"ל הוי כעכו"ם וכן פסק בש"ע סי' קי"ט, ונראה לישב דרמב"ם במתק לשונו בהלכות תשובה כתב כגון צדוק ובייתוס לשון יחיד, ובהלכות שחיטה כתב צדוקין ובייתוסין לשון רבים עי' תוס' חולין דף י"ג ד"ה שחיטת מין נראה אעפ"י ישראל עובד ע"ז שחיטתו אסורה ועכו"ם כיון דמעשה אבותיהם בידם עע"ז לא הוי שחיטתו שחיטת ע"ז, וי"ל כשם שבעובד ע"ז יש חילוק בין אוחזין מעשה אבותיהן בידיהם או לא, כך י"ל דהא דכופר בדברי חז"ל לחשוב כעכו"ם היינו אם האבות שלו לא הי' כופרין והוא התחיל לכפור בדברי חז"ל הוי כמומר לכל התורה לכך דקדק בהלכות תשובה כגון צדוק ובייתוס היו כופרים ראשונים ואין מעשה אבותיהם בידם, ובהלכות שחיטה כתב צדוקים בייתוסים והמה הקראים שמעשה אבותיהם בידם לכך שחיטתן כשירה אם אחר עומד ע"ג. הנה מצאתי כדברי ב"ש ברמב"ם הלכות ממרים פ"ג מי שאינו מודה בתורה שבע"פ וכו' אינו בכלל ישראל וכו', בד"א באיש שכפר בתירה שבע"פ במחשבתו ובדברים שנראה לו והלך אחר דעתו הקלה ואחר שרירות לבו וכופר בתורה שבע"פ תחילה כצדוק ובייתוס וכן כל התועים אחריו, אבל בני התועים האלה ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונולדו בין הקראים וגדלו אותם על דעתם הרי הוא כתינק שנשבה ביניהם וגדלוהו ואינו זריז לאחוז בדרכי המצית שהרי הוא כאנוס ואע"פ ששמע אח"כ שהוא יהודי וכו' לפיכך ראוי להחזירן בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה ע"ש:

פר"ח במים חיים על רמב"ם הלכות עבודת יוכ"פ הלכה ז' היו משביעין אותו וכו' וא"ת ומה מהני להשביעם והא לפי דעתם היו טועים הפרושים והם אנוסים בדעתם ואפשר שהיו נשבעים לשקר כדי לקיים מצות הקטרת לפני ולפנים כתקנה והרי הוא צדוקי כדמייתי הש"ס הך עובדא שנעשה כ"ג ועשה כסברתו ע"ש, לענ"ד כיון שרק שליח ב"ד הוא כאמרו אתה שלוחינו ועל אופן אחר לא נעשה שליח ולא עשה המצוה, ועי' ח"ס או"ח קע"ו: מרם שיק סי' ת"ט כתב אם נשבע הצדוקי דשחט שפיר הי' מותר לסמוך עליו

כדאיתא ביומא דף ח"י שהשביעו לכה"ג וכו' וילקוט הגרשוני אות כותים מביא מפלתי אין אנו אחראין לחקור מצפונים אם קיבל על עצמו הרי הוא בחזקת כשרות ע"ש:
נב"י ח"ב או"ח סי' צ"ז, אשר הקשה על ר"ן בפרק כירה שכתב שדעת רי"ף להחם חמין ביו"ט לצורך רחיצת כל הגוף מותר מה"ת ואסור רק מדרבנן, א"כ איך קאמר בע"ז דף כ"א כותי אימתי עביד בחוה"מ וכו' הא כותי לא נזהר בדברי סופרים ועביד ביו"ט מה שאסור לדידן, לא קשה מידי כי מפשוטו של מקרא אסור להחם ביו"ט לצורך רחיצה שהרי כתיב אשר יאכל לכל נפש, ורי"ף סובר דהלכה כב"ה דאמרי' מתוך שהותרה הבערה לצורך וכו' והא ודאי שהכותי' אינם זזים מפשטי' דקרא ולא אמרי' מתוך ולדידהו הבערה שלא לצורך אוכל נפש כתוב בתורה לאסור ובודאי זהירי בה: סנהדרין דף נ"ב אין אישות לכותים עי' מרם שיק סי' ת"ז. אמירה לנכרי לדידהו אסור מצד שליחות כי הדרש מה אתם בני ברית בודאי אינם דורשים עי' במקנה כלל ל"א פרט ב':
הוריות דף ד', אר"י אמר שמואל אין ב"ד חייבין עד שיורו בדבר שאין הצדוקין מודין בו אבל בדבר שצדוקין מודין בו פטורין מ"ט זיל קרי בי רב הוא, ד' מינים אתרוג ולולב לית להו, מנ"ח סי' תצ"ו, ח"ס חלק ששי סי' צ"ח מביא הג"מ פכ"ז שבת, וז"ל כתב הסמ"ג המינין אומרים אל יצא איש ממקומו כמשמעו והשיב רבינו משולם בר קלומינוס להקהות שיניהם מנבואות ישעי' ויחזקאל שכתוב בישעיה ובאוכל בשר להשתחות לפני וביחזקאל כתיב והשתחוו עם הארץ פתח שער ההוא בשבתות וכו' ואם אסור לזוז ממקומו איך יבאו כל בשר להשתחוות בבהמ"ק עכ"ל:
תוספתא מובא בר"ש פ"ד דידים, לדידהו בת יורשת כמו בן, לענין בישול כותים עי' שאילתות פ' דברים פסיקתא זוטרתא סוף פ' פנחס, לדעתם מ"ת לא הי' בעצרת, סנהדרין נ"ב צדוקין שורפין בת כהן שזינתה בחבילי זמורות, מ"ת פ' וישב אין מקבלין גרים מהם:
ירושלמי יבמות פ"ק, ב"ש מתירין את הצרות לאחים וכו' טעמן דב"ש לא תהי' אשת המת החוצה לאיש זר, החיצונה לא תהי' לאיש זר, אתיא דב"ש כאלין כותאי דהן מייבמין את ארוסות ומוציאין את הנשואות דאינון דורשין חוצה החיצונה וכו' א"ל ר' יוסי לא יחסדוך כותאי דאת מקיים דרשיהון. תני ר' שמעון בן אלעזר נומיתי לסופרי כותיים מי גרם לכם לטעות דלית אתון דרשין כר' נחמיה, דתני כל דבר שהוא צריך ל' בתחלתו ולא נתן תן לו ה"א בסופו כגון לחוץ חוצה, לשעיר שעירה, לסוכות סוכותה, מתיבין לר' נחמיה, ישובו רשעים לשאולה לדיוטי התחתונה של שאול:
ילקוט מלכים סימן י"ז, עלה עזרא מבבל וזרובבל בן שלתיאל ובאו עליהם השמרונים ק"פ אלף התחילו בונים בהיכל באדין קמו זרובבל בן שלתיאל וכי שמרונים היו והלא

כותיים היו על שם העיר נקראו שמרונים ואז נדו את הכותיים ושלא יגייר אדם מהם, ועוד שבקשו להרוג את נחמי' במרמה שנאמר לכו ונועדה יחדיו עד שבטלו מלאכת ה' שתי שנים והות בטילא וגו' מה עשו עזרא וזרובבל ויהושע בן יהוצדק קבצו את כל הקהל אל היכל ה' והביאו שלש מאות כהנים ושלש מאות תינוקות ושלש מאות ספרי תורות בידם ושלש מאות כהנים ושופרות בידם והיו תוקעין והלוים משוררין ומזמרין ונדו את הכותיים בסוד שם המפורש ובכתב הנכתב על הלוחות ובחרם בית דין התחתון ובחרם ב"ד העליון שלא יאכל אדם מישראל פת כותי מכאן אמרו כל האוכל פת כותי כאלו אוכל בשר חזיר ואל יגייר אדם מישראל כותי ואל יהא להם חלק בתחיית המתים וחלק ונחלה וזכרון בישראל ושלחו את החרם אצל ישראל שבבבל והם הוסיפו עליהם חרם על חרם והמלך כורש קבע עליהם חרם על חרם שנאמר ואלדא די שכין שמיה תמן ע"ש ועי' תוס' חולין דף ד':

מגילה דף כ"ה, נתנו על מצחו או על פס ידו הרי זו דרך הקראים [שמבזין מדרש חכמים והולכין אחר המשמע כמשמען בין עיניך ממש ועל ידך ממש ע"ש]:

ברכות דף יוד, אמר ליה ההוא צדוקי לר"א וכו', א"ל אתון לא דרשי' סמוכין ע"ש:

נב"י ח"ר א"ע סי' ה' אחד שנשא בת קראי, בא"ע סי' ד' החליט רמ"א לאסור כולם משום ספק ממזרות אמנם נוכל לאמור דע"כ לא אסר אלא באתרא דקביעי' אבל אם פירש אחת מהם אמרי' כל דפריש מרובה פריש וכו' אבל אם היא בעצמה הי' במקום קבוע בהיותה כבר גדולה הלכה משם ובאה לכאן לא שייך כל דפריש, כשם שהוא מוזהר עליה גם היא מוזהרת ולדידה לא חשיב פירוש שהרי היא ידעה בעצמה פרישתה ומקרי פירוש בפנינו ע"ש: מר"ם שיק א"ע סי' כ' הב"י יו"ד קנ"ט כתב דהקראים אין להם דין מומרים וטעם מדברי רמב"ם שהם רק כתינק הנשבה בין גוים וכאנוסים דמי וא"כ למה כתב כאן דאין למול בן של קראים ע"כ צ"ל בקראים לאו מדינא קאמר רק מפני דהן עם בפ"ע ואין הב"ד שלנו נקרא ב"ד שלהן ולא קרי' בהו המול לכם דילפי' מיניה דהחיוב על ב"ד למול וכיון שטוב להתרחק מהם אין עלינו חיוב לתווך בזה להם והחיוב עליהן לבקש להן מוהל מכת שלהן דהיינו מבין הקראים ע"ש:

פר"ח סימן קי"ב ס"ק ב', לענין פת של קראים יש להחמיר ולאסור פתם דומי דגוים שהרי הם ג"כ אינן אוכלין פת שלנו, ובתשובת מביט ח"ב סי' ל"ח הביא בשם תשוב' הר"ש ואלו הקראים המחללין את מועדות כאילו מחללין את שבתות וכאילו כופרי' בכל התורה כולה ע"ש ועי' תשובת מהרי"א י"ד סי' ל"א:

עט סופר חלק ד כלל פז פתיחה לפתח פתוח

פרט א':

בתולה נשאת ליום הרביעי וכו' שאם הי' לו טענת בתולים הי' משכים לב"ד [שמא היא זינתה תחתיו ונאסרה עליו ומתוך שיבא לב"ד יתברר הדבר כשיצא הקול שמא יבואו עדים]:

תוס' וא"ת תינח אשת כהן או פחותה מבת ג' שנים דליכא אלא חד ספיקא אבל בשאר נשים דאיכא ס"ס אמאי תנשא ליום רביעי, ואומר ר"ת דלא פלוג משום אשת כהן ופחות מג' שנים תקנו בכל נשים, ורש"י פי' מת"כ יתברר הדבר ויבאו עדים שזינתה ברצין, וקשה דאמרי' דף ט' אמר אביי תנינא דאומר פ"פ נאמן לאסרה וכו' והשתא היכי מייתי ראיה לפ"ה הא אע"ג דאינו נאמן מ"מ ישכים נב"ד מת"כ יבאו עדים ויתברר, וי"ל דלא מייתי אביי ראיה לר"א אלא שהוא בקי דאם אינו בקי לא יצא קול ולא יבא לידי בירור כי יאמרו שטעה וסבור שמצא פ"פ, וא"ת דהכא משמע משום חששא דזנות תקנו שניסת ברביעי ובדף י"ז איכא מ"ד משום בת אחותו לא חיישינן דזנות לא שכיח וי"ל דהתם קאמר דזנות דאתי לידי מיתה דהיינו בהתראה ובעדים דלא שכיח, א"נ הכא שלא תשב עמו באיסור כל ימיו חשו אפי' לזנות אע"ג דלא שכיח:

בילקוט גרשוני סוף חלק שלישי אות ס"ס מביא בשם הרב הגאון מו"ה יעקב טענעבוים ב"מ נהרי אפרסמון זצ"ל לישב קושי' תוס' על רש"י, דהנה פנ"י הקשה מאי פריך בגמרא והא ס"ס הלא ספק סוטה לא מהני ס"ס כל ספק שאתה יכול לרבות אפי' עד מאה ברה"י טמא וספק זונה ילפי' מסוטה, ותירץ דשאני סוטה דאיכא רגלים לדבר שקינא לה ע"ש, ומר"ם מינץ הקשה לפי בעל הלכות גדולות שאין לאסור אשה לבעלה עד שראו עדים כמכחול בשפופרת וזה לא שכיח והאיך עשו חכמים תקנה בשביל מילתא דלא שכיחא, אמנם א"ש באמת האומר פ"פ מצאתי נאמן לאסרה רק קשה בשאר נשים יש ס"ס לכן כתב רש"י שיתברר ויבאו עדים שראו כדרך המנאפין ומיד כשיעידו שראו כדרך המנאפים שוב עכ"פ רגלים לדבר יהי' וממילא שוב לא מהני ס"ס ושפיר נאמן לאסרה, ומיושב קושי' תוס' האיך מייתי אביי ראיה ממתני' לר"א הא אע"ג דאינו נאמן וכו' דבאמת עיקר כוונת רש"י רק שע"י עדים שראו כדרך מנאפין יהי' נאמן לאסרה עליו מצד פתח פתוח ועי' כי דבר נחמד הוא:

בתשובת אמרי אש א"ע סי' נ"ה בנו הגאון מר"ם ז"ל מדקדק מה שתוס' מוסיף על לשון רש"י שעדים יעידו שזינתה ברצין, לכאורה כיון דאין אנו מתירין אותה רק אם יש כאן ס"ס ואם יאמרו עדים רק שזינתה תחתיו ג"כ היא אסורה לבעלה דלא נשאר רק ספק

אחד, ורצה לישב כי ח"ס הקשה לשיטת הסוברים דבס"ס אף אם יכולין לברר לא צריך לברר עי' ש"ך ק"י ס"ק ס"ו ולדעת רש"י דעיקר התקנה שמא יבאו עדים ויתברר הדבר, והנה כיון דאיכא ס"ס ואם לא הי' תקנה ויבא הבעל לשאל אם צריך לברר היינו אומרים לו דאינו צריך לברר ולמה לנו זאת התקנה כדי שיבורר הלא מצד הדין אינו צריך לברר, לכאורה ראי' כרשב"א דגם בס"ס צריך לברר, ונב"י מחדש דהא דאמרי' דצריך לברר היינו אם כל שני ספיקות יכולין להתברר אמנם אם נשאר ספק אחד אז אין צריכין לברר, לכך כתבו תוס' דיעידו עדים שזינתה ברצון ויבורר כל ספיקות ע"ש, ועי' עט סופר כלל ל"ט פרט ב' אות ט"ו כתבתי שלא זכיתי להבין קושי' ח"ס כי בלא תקנה הי' זנות שכיח ואונס ספק גרוע וצריך לברר ע"ש:

לישב קושי' תוס' למה כאן חיישי' לזנות ולקמן אמרי' זנות לא שכיח, וגם לישב קיוי' ח"ס הנ"ל למה צריך לברר, עפ"י הכלל אשר הניחו אחרונים ישו"י תצ"ה באו"ח, ואמרי בינה דיני שבת סי' ל"א ונב"י ח"ב א"ע סי' י"ט ודג"מ יו"ד סי' ט"ו, לחלק בין הנושאים, בא"ע קס"ד ס"ז יבמה שנולדה ולד ומת תוך ל' יום ונשאה כהן סמכינן שרוב ולדות בר קיימי' ולא צריכה חליצה. ובעגל שנשחט תוך ז' ימים חיישי' שנפל הוא, דהיכי דאנו דנין על דבר פרטיי סמכי' על רוב ולא חיישי' על המיעוט, אבל כשאנו באין לעשות תקנה כללית צריכין לתקן גם המיעוט שלא יבא לאיסר, א"כ בעגלים אם אנו מתירין כל עגלים קודם שמונה ימים בודאי גם נפלים יבאר לכלל אכילה לכך החמירו וכן בנפל במים שאין להם סוף וכדומה בדמאי, משא"כ ביבמה שנשאה לכהן אנו דנין על דבר פרטיי סמכי' על רוב ע"ב, לפ"ז גם אם זנות רק המיעוט בכ"ז עשו חכמים תקנה בכלל על כל בנות ישראל נשאת ליום רביעי, שלא יבא מכשול איסור סוטה לשום אדם, אבל לתקן זמן בגט בעבור פרטיי אם ירצה לחפות על בת אחותי בזה אמרי' זנות לא שכיח, ומיושב גם קושי' ח"ס על כלל תקנו גם ס"ס לברר: שמ"ק מביא בשם תוס' רא"ש לישב קושי' תוס' באשה בעלה משמרה על כן זנות לא שכיח, ופלא מגמרא דף כ"ו א"כ בארוסה מודה רל"ק משום שמא יחפה, ובמקנה כלל מ"ב פרט א' הבאתי תי' מח"ס ומר"ם שיק ע"ש באריכות אם לא הי' תקנה לא הי' מתירא ואז זנות באמת שכיח:

בספר מים עמוקים הקשה על מש"כ תוס' שתקנה שלא תשב באיסר כל ימיה, מגמרא דף ט' אי למיתב לה כתובה, שוב יקשה הא זנות לא שכיח ותי' תוס' שלא תשב באיסור לא שייך כאן דהא לאיסור אינו נאמן, עי' שי"מ מ"ב ח"ד סי' מ"ב:

פנ"י הקשה למש"כ תוס' דף ט' דגם באשת כהן ובקיבל אביה קדושין, איכא ס"ס ספק מוכת עץ ורק דאם איתא דהיא מוכת עץ הי' טענת כן הא תינח אם היא באה:

לב"ד ואינה טוענת כן אבל מה צורך לתקנה הלא תמיד ס"ס ובאמת אם תבא לב"ד אפשר שטענת כן. ושוב איכא ס"ס, ושו"מ הנ"ל כתב, ח"ל ונראה דזה אינו דבאמת אם תטעון מ"ע לא יהי' ס"ס דהרי היא שוי' אנפשא ח"א דאינו טוענת שאינה תחתיו או אונס והיא אומרת מ"ע וא"כ לא הי' רק ספק אחד ואסורה מספק דאין לך לומר שמא אינה תחתיו דהרי היא אמרה שלא נבעלה כלל וא"כ שוב שייך לתקן כיון דאינו רק ספק אחד, וע"כ לא הקשה תוס' רק כמו שבא לפנינו ואינו טוענת כלל יש לפנינו ס"ס ע"ש באריכות, עוד הקשה פנ"י לשיטת רבינו יונה בשאמרה משארסתני נאנסתי נאמנת ע"ב, וחידש בעיני שלא הביא מתני' לקמן היא אומרת מ"ע אני והוא אומר דרוסת איש את רג"א ור"א נאמנת, כתב רע"ב נאמנת ולא הפסידה כתובתה מ"מ אי אשת כהן היא אסורה ומכי אמר דרוסת איש את שויתה אנפשיה חתיכה דאסורה וכו' ותיו"ט מביא ה"ה ותוס' עדיין יש ס"ס שמא מ"ע היא ותוס' כתבה דלהכי לא מספקינן במ"ע משום שאינה טוענת, א"כ הכא דהיא אומרת מ"ע ואפ"ה כתב רע"ב דאסורה ולא הוי ס"ס ע"ש, ולפי שו"מ שפיר כתב רע"ב יען שטוענת מ"ע אין כאן ס"ס ודו"ק ונב"י ח"ב א"ע סי' י"ד מתקשה בלשון רע"ב שכתב שוי' אנפשיה ח"א תמוה דהרי טענת הבעל הוא שמא ולא טענת ברי ע"ב:

ישו"י א"ע י"א ויו"ד קי"א מביא קושיא במוציא שיר שאמר לא מצא בתולים דאמרה תורה ולו תהי' לאשה ומה נעשה באשת כהן או באשת ישראל פחותה מבת ג"ש נהי שהעדים הוכחש' או הוזמו מ"מ הבעל שוי' אנפשיה חד"א, ותי' דבאמת פריך הש"ס כתובות דף מ' אמאי לא אמרי' ניתי עשה ונדחה ל"ת ומשני דאי אמרה לא בעינא ליתא לעשה כלל, ופי' תו"י ושמ"ק בשם רשב"א דה"ק דכיון שהיכא דהוא מוזהר היא נמי מוזהרת ולגבי דידה ליתא לעשה כלל שוב כופין אותה לומר לא בעינא ליה ע"ש, א"כ הכא שבאמת היא אמרה בתולה שלימה הייתי א"כ אין עליה שום איסור רק עליו משום דשוי' אנפשיה חד"א ובדידיה איכא עשה ודחי ל"ת ע"ש ובית יעקב מישב רמב"ם פ"ז מנערה פסק במוציא שם רע וגרשה אם כהן הוא לוקה יען שעשה דל"ת לא מחויב לגרשה ע"כ לוקה ובעט סופר כלל ב' פרט ג' אות טו"ב מש"כ לישב כיון שהוא משועבד לה לא יוכל להפקיעה ע"ש:

שו"מ ח"ר בסוף סי' קפ"ז מביא מחנה אפרים הלכות איסר ביאה בתשובה שם כתב הא דפריך דף ט' ס"ס הוא. היאך מועיל ס"ס הא היא טוענת בתולה אני וכל אומרת לא נבעלתי איך נאמן משום ס"ס דתחתיו או אונס דהו"ל כאומר לא לויתי כאומר לא פרעתי וה"ה הכא היא מודית דלא באונס הי', ותי' הטעם כל אומר לא לויתי משום הודאת בע"ד

כמאה עדים וכאן מה מועיל הודאתה דאיכא ס"ס ושרי' לו שוב משועבדת לו ואיך תוכל להפקיע שעבודו ע"ב:

חידושי הרי"ם כתב אמאי מיאנו התוס' באמת בסברת רש"י דתיקנו משום שמא יתברר ע"י עדים ונראה דפנ"י כתב דהך סברא דשמא יתברר הוא שיתברר הדבר שזינתה תחתיו וברצון, אבל אם גם אחר הבירור ישאר חד ספק לא שייך לעשות תקנה בשביל זה כיון שאח"כ ג"כ לא תאסר רק מספק ע"ש, רש להקשות דלכאורה נראה דזה הספק שמא אין תחתיו זינתה לא יוכל להתברר כלל דאף אם יבואו עדים שזינתה תחתיו מ"מ ישאר עדיין ספק שמא זינתה אין תחתיו כיון דקי"ל כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה לא הוי קידושין כלל א"כ אף הזנות שזינתה תחתיו עדיין הוא אין תחתיו כיון דלא הוי קידושין והיא מותרת אף שזינתה תחתיו כיון שזינתה אף אין תחתיו א"כ אף אם יבואו עדים שזינתה תחתיו וברצון ישאר חד ספק שמא אין תחתיו וא"כ לא שייך לתקן משום שמא יתברר ע"י עדים כיון שלא יתברר לגמרי ע"ש:

בספר דעת סופר כתב לישב רש"י מקושי' תוס' מה מייתי ראיה ממתני', כי שיטת בה"ג שעדים צריכים לראות כמכחול בשפופרת וזה לא שכיח על מה עשו תקנה, אך באמת לא קשה דבה"ג לא קאמר אלא דוקא בעדים שמעידים על זנות ולולי עדותם לא ידעינן כלל שזינתה בכה"ג צריכין להעיד כמכחול בשפופרת, אבל הכא הא ידעינן שזינתה ע"פ הבעל רק שלא ידעינן אם תחתיו וברצון לזה לא צריך כמכחול ושכיח שיתברר על ידי עדים כל זה ניחא אם הוא נאמן פ"פ אבל אם אינו בקי רק שיתברר ע"י עדים על זה לא עשו תקנה דהא צריכין לראות כמכחול בשפופרת וזה לא שכיח ושפיר מייתי ראיה ממתני':

בספר בית יעקב מחו"ד כתב לישב רש"י בסי' ק"י מביא ש"ך מחלוקת הפוסקים אי איכא ס"ס אי צריך לבררו ונראה דאפי' למדס"ל דצריך לברר היינו דוקא במקום שיש ריעותא ברורה לפנינו אבל כשיש ספק אי יש ריעותא ודאי לכ"ע אינו צריך לברר כמו דלא בעינן לברר בסירכא תלוי כתב רשב"א מ"ו משום דהוי ספק בריעותא וכן ספק מחט בחלל הגוף, לפ"ז הש"ס הוכיח דע"כ נאמן לאסרה עליו דקים ליה דאי אינו רק ספק קים ליה והרי יש ספק אי יש רעותא כלל א"כ אפי' בא וטען פ"פ ויבא לישאל אי צריך לברורי היינו פוסקים לו שאין צריך לברר בשלמא אי ודאי קים ליה אף דאיכא ס"ס כי דריעותא היא:

ודאי צריך לברר ומוכיח שפיר דקים ליה ושפיר כתב רש"י דתיקנו כדי שיתברר ע"ב, ועי' ר"ן ריש כתובות ג"כ כעין זה:

אעתק דבר נפלא מח"ס א"ע ח"ר סי' פ' כתב כי לא מצאתי מן התורה אלא ב' מיני חזקה, א' חזקת מנהג כאשה שבנה מורכב עליה, ב' דראינו וידענו בדבר אחד שהי' כך אמרי' לעולם נשאר כך בחזקתו וילפי' מויצא הכהן ומזה הענין הוא חזקת מרא קמא בממון כיון שידענו בודאי שמטלטלין זה הי' של פלוני שעה אחת שוב אינו יוצא מחזקתו. אך חזקת מה שביד אדם הוא שלו לא ידעתי לה מקום ושום סברא וכו' אלא אין שום אדם יכול להוציאו מידו אלא בראיה ברורה וכו' לענ"ד מש"כ תוס' בסוגי' פ"פ דמוציאין ממון בס"ס אין כוונתם כשיש לנו ס"ס נוציא ממון מזה, ז"א דאפי' ע"י רוב אין מוציאין אך הסברה הוא נהי כשהמוחזק טוען שמא מ"מ עדיין א"א להוציא מידו אבל בשחזקתו גרוע כל כך שהוא עצמו מסופק בשני שמא אם הוא שלו א"כ אין לו להניח ברי של חבירו ולתפוס ממון בספק עצום של עצמו, מש"ה אחז"ל אין להתיר עגונה על סי' כליו דחיישי' לשאלה ועמדו אחרונים דנימא חזקה מה שביד אדם שלו, ולק"מ כי אין כאן חזקה כלל ע"ש, [עי' מרי"ט ח"ר סי' קל"ח כתב חזקה כל מה שביד אדם שלו והצמידים בחזקת הנערה ע"ש]:

מר"ם ברבי כתב ריטב"א הביא בשם י"א הא דכתב רש"י מתוך שיבא לב"ד יצא קול ויתברר הדבר הכי פי' דוקא באשת ישראל שצריכין לבא לב"ד הוא דחיישי' לאקרורי דעתא אבל הנך שאין צריכין ב"ד כגון אשת כהן או קדשה פחות וכו' שנאמן על עצמו לא חיישינן לאקרורי דעתא ולא תקנו חכמים בהם כלל זמן נשואין עכ"ד, וקשה טובא מהא דאמרי' דף ב' ולדרוש להו דאונס שרי ומשני איכא נמי כהנות, ומאי משני הלא גבי כהנות לא תקנו חכמים זמן נשואין כלל וליכא סכנה גבייהו דהא משום ספיקא לא אתי הגמון ע"ש וצ"ע עכ"ל:

סנהדרין דף ב' מתני' המוציא שם רע בשלשה דברי ר' מאיר וח"א כ"ג, גמרא דף ח', וכי יש בו דיני נפשות מאי הוה אמר עולא בחוששין ללעז קמיפלגי וכו':

תוס' מוציא ש"ר פי' רש"י שבעל טוען פ"פ מצאתי להפסידה כתובה שמעתי מהר"ף דלר"מ דאית ליה כתובה דאוריית' בכתובות דף כ"ו אינו נאמן להפסידה כתובה דדוקא למ"ד כתובה דרבנן נאמן כדמוכח בכתובות דאמר ר"נ חכמים תקנו לבנות ישראל והם האמינהו ע"ש:

בישו"י יו"ד קי"א בקונטרס מבנו הגאון ז"ל, כתב לישב קושי' תוס' דרמב"ן כתב גם אם כתובה דאורייתא הי' לו להיות נאמן משום דיכול לומר קיים תנאך רק ר"ן כתב משום שלא יהי' בנות ישראל כהפקר, אבל לפי מאי דמסיק רבא דיש כאן חזקה דאא"ט בסעודה, א"כ לא שייך עוד שיתעולל בה שלא ירצה להפסיד סעודה שוב נאמן הבעל אף

אם כתובה דאורייתא שכיון שכינסה על תנאי שתהא בתולה עליה להביא ראיה ולכך שפיר פי' רש"י דמוציא ש"ר מיירי בטוען פ"פ ונאמן אף לר"מ דסובר כתובה דאוריי' ע"ש: פנ"י בפתיחה לכתובות כתב ירושלמי סוף גיטין מקשה על ב"ש למה איצטרך קרא דלא יוכל בעלה ראשון לשוב לקחתה ת"ל בלא"ה אסורה לו משום סוטה, ותי' לעבור בשני לאוין, לפי שיטת תלמודא דידן הי' נראה דאין צורך לאוקמי לעבור בשני לאוין, דנהי דב"ש ס"ל דאין לגרש אא"כ מצא ערות דבר, הא קי"ל דפ"פ כשני עדים, וא"כ שפיר איכא לאוקמי קרא בהכי כדמשמע לכאורה להדיא דבהכי אייריי פשטא דקרא כדכתיב כי יקח איש אשה ובעלה וכו' האי ובעלה היינו ביאה ראשונה ולא מצאה חן בעיניו משום דמצא ערות דבר ע"י שמצא פ"פ וצריך ליתן גט דקי"ל שנאמן לאסרה עליו, ואיצטרך קרא למימר שאם הי' לאיש אחר ואמר שמצא בתולה שלימה וא"כ סד"א שמותרת לחזור לראשון דאגלאי מילתא דראשון לא הי' בקי בפ"פ איצטרך קרא אפ"ה אסורה לחזור לראשון נהי דאיסור סוטה ליכא איסר מחזיר גרושתו איכא ע"ש:

שו"מ חלק ששי סי' מ"ח כתב הא דכתב רשב"א חולין נ"ז גבי על ארי דס"ס צריך לברר שם חזקת איסר ספק בשחיטה ומיושב קושי' ש"ך ברואה דם שמותר לשני ולא צריך לברר ע"י שפופרת שם לא איתחזק איסר לשני וכן בסתם כלי של עכו"ם שהקשה נב"י ח"ר סימן כ"ז שמותר מצד ס"ס ולא צריך לברר שם לא איתחזק איסר, ומישב רש"י במתני' שהקשה תוס' מאי ראיה דפ"פ מצאתי וכו' לפי הנ"ל אתי שפיר באמת הקשו תוס' דה"ל ס"ס לכן פרש"י שמא יתברר הדבר וכל דאיכא לברורי מבררינן, לפ"ז דוקא כשטען טענת דמים דקים ליה וא"כ יצאת מחזקת בתולה וע"י ס"ס אתה בא להוציאה מחזקת בתולה ולומר דמ"מ כשרה א"כ צריך לברר הס"ס אבל בטענת פ"פ אי נימא דלא נאמן דלא קים ליה בגוה א"כ אדרבה היא בחזקת בתולה וס"ס אין בא להוציא מחזקת כשרותה וע"י ס"ס אנו אומרין שהיא באמת כשרה וא"כ על כל פנים לא הי' צריך לברר עכ"ל:

פרט ב'. פתח פתוח:

כתובות דף ט', אר"א האומר פ"פ מצאתי נאמן לאסרה עליו פרש"י וטענת דמים אין לו כגון שהיא:

ממשפחת דורקטי שאין להם דם בתולים או שנאבדה ממנו מפה ולא ידע אם הי' דם או לאו אבל זאת ברורה לו שפתח פתוח מצא, נאמן לאסרה עליו ואע"פ שאין הדבר הזה יכול להתברר אלא על פיו, לגבי נפשיה הוי מהימן לשוייה עליה חתיכה דאסורי אבל להפסידה כתובתה לא מהימן:

תוס' ור"ח פי' דבוגרת ומכ"ע אין להם דמים אבל אין פתחן פתוח ויכול לטעון טענת פ"פ, ושמ"ק כתב עמש"כ טענת דמים אין לו דהא י"ל דיש לה דמים ומ"מ כשטוען פ"פ אמרי' שנבעלה ומ"ד לילות הוא דם ועי' בהפלאה: שמ"ק כתב ונראה מרש"י שכל היכא שמצא דם הדמים ראיה ואינו נאמן בפ"פ שהדמים ראיה ומכחשים אותו ושקורי משקר או לא הוה קים ליה בפ"פ לפ"ז כי אמרי' לקמן ופ"פ כשני עדים דמי היינו כשלא מצא דם, אבל יש שפירשו דקים ליה דפ"פ כעדים דמי ואפי' כשיוציא דם נאמן לאסרה עליו דהא אמר בריא לי דהאי פ"פ ושהיא חתיכא דאיסורא ואין הדם ראיה דדילמא דם ציפור הוא שהכניסה שם, מיהו להפסידה כתובתה לכ"ע אינו נאמן כשמצא דם ע"ש, אבל רמב"ם כתב דאף אם מצא דם אפ"ה אסורה אם מצא פ"פ דאפשר שהביאה דם אחר, וכן להיפך אם לא מצא דם אע"ג שהפתח סתום אפ"ה אסורה עי' פנ"י:

כתב פנ"י מדנקט לאוסרה עליו משמע דלכהן אחר שריא אם מת הבעל הראשון: אחרונים מקשים על קושי' תוס', נימא שר"א ס"ל כר' אליעזר יבמות דף נ"ט דפנוי הבא על הפנוי עשאה זונה וליתא לחזקת היתר לכהונה אף שנבעלה קודם לכן אסורה לכהן. מזה ראיה מש"כ במל"מ פ"ב מאיסור ביאה דרק אם נבעלה ברצין נעשה זונה ולא באונס ושפיר הקשה תוס' נוקמי בחזקת היתר לכהונה שנבעלה קידם לכן באונס עי' בספר נהרי אפרסמון: ואמאי ס"ס הוא ספק תחתיו ספק אין תחתיו ואת"ל תחתיו ספק באונס ספק ברצון [ספק תחתיו משנתארסה זינתה ספק אין תחתיו אלא קודם שנתארסה זינתה], וכתב בשמ"ק ספק אין תחתיו וא"ת ומאי פריך והא חזקת הגוף עדיפא ואית לן למימר השתא נבעלה דאוקמה אחזקת הגוף שהי' בתולה וכו' וי"ל דעכשיו הרי היא נשואה לפנינו וכלה בחופתה דהיינו אחר שנשאת ודאי דלא זינתה ומעתה אדרבה אית לן למימר כיון דעכשיו לאחר שנשאת פשיטא דלא זינתה העמידנה על חזקה זו ולא זיכתה אלא קודם שנתארסה וכיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי הר ליה ספיקא ספק תחתיו ספק אין תחתיו ואפשר שלזה כתב רש"י ספק תחתיו משנתארסה זינתה ספק אין תחתיו אלא קודם שנתארסה ע"ב:

הנה בעט סופר כלל ה' פרט ח' כתבתי להסביר עם סברת רשב"א שפסק בהמה שנטרפה ע"י סירכה או הוגלד פי מכה שא"א לאמור שנטרפה כעת קודם שחיטה אלא איזה זמן מקודם ממילא אמרי' שכבר נטרפה וכל גבינה שנעשה מחלבה טריפה כידוע, וכן כאן כיון שנבעלה מקודם נשואין אמרי' שנבעלה קודם אירוסין אבל באמת יש לחלק כי בבהמה שנטרפה מעולם לא הי' חזקת גוף חזקה עצמיי כאשר כתב תוס' שזה חזקה שלא נתבררה בשום פעם, רק חזקה מצד רוב בהמות כשירה שפיר י"ל כיון מכבר יצאה

מרוב לכה"פ ג' ימים בהוגלד פי מכה או סרכה, וכיון שיצאה מרוב אמרי' מכבר יצאה כעין סברת תב"ש במים במוח כידוע, אבל כאן באשה שהי' לה חזקת הגוף חזקה עצמיי נוכל להעמיד על חזקה עד יום אחרון קודם נשואין ולא קודם אירוסין, ופנ"י מתקשה מש"כ תוס' דהשתא נבעלה דאוקמי אחזקת הגוף, הרי בעולה לפניך כיון דהיא עכשיו בעולה כמו כן היתה קודם שנתארסה כדאיתא בריש נדה ע"ב להנ"ל י"ל במקוה אין לה חזקת הגוף כי המים לא נשתנה רק חסר עי' ש"ש ש"א וכן בבוגרת אין זה חזקה עצמיי באותו יום אבל כאן חזקת הגוף בתקפו עד יום אחרון ולא מקודם נבעלה, ועי' פנ"י גיטין י"ז בתוס' ד"ה משום:

פנ"י כתב מה מקשה ספק ספיקא הוא ואלו בספק טומאה דילפי' מסוטה לא מהני ס"ס כדאיתא במשנה בטהרות כל ספק שאתה יכול לרבות אפי' עד מאה בר"י טמא ע"ב, ושמ"ק כתב דה"מ כשהוחזקה שם טומאה אבל אם לא הוחזקה שם טומאה כלל בס"ס אין אוסרין:

הטעם שס"ס מותר, כתבו אחרונים לרמב"ם דסובר ס"ד לקולא ורק מדרבנן אסיר, א"כ ספק אחד עושה שמדאוריי' מותר ורק נשאר איסור דרבנן וע"י ספק שני גם זה מותר כי ספק דרבנן לקולא, או הטעם שכתב רשב"א בתשובה סי' ל' שספק אחד עושה מחצה וספק שני מצטרף למחצה ונעשה רוב, לזה הטעם הרעיש הפנ"י למה מוציא ממון בס"ס כיון שאין הולכין בממון אחר רוב, ואחרונים כתבו יען רוב וחזקה עדיף מחזקת ממון, וכ"כ פנ"י בעצמו בדף ט"ז בתוס' ד"ה כיון, וע"י ש"ש ש"א פ"כ, וב"ש סי' נ"ג ס"ק י"ג, וסי' ס"ח ס"ק י"ד:

הפלא"ה הקשה לשיטת ר"ח שביאת עכו"ם אינה אוסרת א"כ גם אם קיבל אביה קידושין פחות משלש שנים יש ס"ס, ספק אונס את"ל ברצון דילמא לעכו"ם נבעלה ותי' דהוי ספק אחד בגוף ספק אונס הוא בגוף הזנות וספק לעכו"ם הוא בתערובות ממי זינתה:

לא צריכה באשת כהן, תוס' וא"ת ונוקמה אחזקה שהיא כשירה לכהונה ונימא דלאו תחתיו זינתה, וי"ל דאדרבה:

אית לן למימר השתא נבעלה דאוקמה אחזקת הגוף שהי' בתולה:

הפלא"ה הקשה לרש"י שנאמן לאסרה ולא להפסיד כתובה א"כ קשה קושי' תוס' גם באשת כהן או בפחות משלש שנים יש ס"ס ספק מ"ע ואין לומר כתירוצם מדלא טענה מ"ע אם תטעון מ"ע אין לה אלא מנה דרי"ל לקמן כר"א לכך אינה טוענת מ"ע ושפיר איכא ס"ס ומותרת לכהן:

ואב"א באשת ישראל דקביל אביה קידושין פחות מבת ג' שנים ויום אחד, תוס' וא"ת אכתי איכא ס"ס ספק באונס ספק ברצון ואת"ל ברצון ספק כשהיא קטנה ופתוי קטנה אונס הוא, וי"ל דשם אונס חד, וא"ת ונוקמה בחזקת היתר לבעלה, וי"ל דאונס קלא איתלה והשתא דליכא קלא הוי ליה רצון רובא ומיעוט אונס ורובא וחזקה רובא עדיף, וא"ת א"כ בס"ס נמי תיאסר דספק אונס כמאן דליתא דמי ולא נשאר אלא חד ספיקא ספק תחתיו ואומר ר"י דהאי רובא דברצון אינו רוב גמור אלא הוי מדרבנן והילכך במקום ס"ס שרי ובמקום חד ספיקא חשבי רבנן רצון לגבי אונס רובא, וא"ת אכתי באשת כהן ובקיבל אביה וכו' איכא ס"ס ספק מוכת עץ ספק דרוסת איש וכו' וי"ל דאם איתא דמ"ע היא הוי טוענת דאין גנאי בכך כמו בביאה אונס ומדלא טענה אין להסתפק בכך, ועי' עט סופר כלל ה' פרט ח' שהבאתי מגאון דנייטרא ז"ל להסביר למה מיעוט אונס לא מצטרף למחצה ויהי' רוב ע"ש:

על מש"כ שיש ס"ס ספק מכ"ע כתב פנ"י נראה לתוס' לא צריכה בס"ס להתהפך כי אם יתחיל ספק זינתה תחתיו או אינה תחתיו תו לא מצי למימר את"ל תחתיו שמא מוכת עץ, ושמ"ק מביא שיטת ראשונים בזה, אבל מכאן אין ראיה שתוס' סברה שלא צריך להתהפך, כי מתחלה צריך לידע אם יש כאן זנות ספק מ"ע או זנות, ואת"ל זנות שמא אין תחתיו, כאשר כתב ש"ך ק"י בספק דרוסה צריך להתחיל ספק אם על כידוע:

מהרש"א הקשה לתוס' אמאי אמר ר"א נאמן לאסרה להימנא לדידה במגו שהי' טוענת מ"ע וגם באיסר אמרי' מגו בראהו מדברת, ופנ"י מישב דהכא לא שייך מגו כיון שהיא אמרה בתולה הייתי והוא יודע שמשקרת בזה א"כ שוי' נפשיה חתיכה דאיסורי והו"ל כמגו במקום עדים:

מאי קמ"ל תנינא האומר לאשה וכו' נב"י ח"ב יו"ד סי' ל"ח מביא קושי' לרמב"ם ס"ד לקולא רק מדרבנן, א"כ מאי ראיה מאיסור תורה לאיסור דרבנן דאף דמוקמי' באשת כהן או בקידשה אביה פחותה מג"ש מ"מ ספק אחד יש תמיד וקמ"ל ר"א דאפי' בדרבנן נאמן לאוסרה ושוי' אנפשי' חתיכא דאסורה ונוב"י מחדש ספק אשת איש שזינתה מקרי ספק סוטה ובסוטה התורה עשאה ספק כודאי ע"ש, ושיבת ציון סי' ע"ח מביא קושי' לפי נב"י מה מקשה ואמאי ס"ס הוא הלא ספק טומאה ברה"י דטמא ילפי' מסוטה וס"ס טמא ע"ש: ח"ס א"ע ח"ר סי' ע"ח כתב אמרו קדמונים דהך שוי' ח"א הוא מטעם נדר ועי' שעה"מ פ"ט מאישות ונ"ל הענין שאיננו כקונם דהרי המתפיס בדבר אסור אינו חל אלא מטעם קבלה שקבל על עצמו שיהי' זה עליו כשבועת הר סיני וקבלה דאורייתא

היא ונפקא מבפיך זו צדקה וכיון שקיבל עליו כשבועת הר סיני אין לו היתר ע"י חרטה מש"ה לא מצי הדר ביה אם לא יתן אמתלא שמעיקרא לא הי' פיו ולבו שוין ע"ש:

פנ"י כתב קשה לי טובא על קושי' תוס' האיך אפשר להתיר באשת כהן משום חזקת היתר ותיפק ליה דאיכא תרי ספיקי לאיסורא חדא שמא זינתה תחתיו ואת"ל אינה תחתיו ואפ"ה שמא זינתה לפסול לה שפסלה לכהונה, בשלמא לשיטת רמב"ם ורמב"ן דהא דקי"ל ס"ד לחומרא היינו מדרבנן, א"כ איכא למימר דנהי דאמרי' ס"ס לקולא היינו משום דה"ל ספיקא דרבנן דמדאורייתא בחד ספיקא נמי שרי וא"כ הספק השני הוי ספיקא דרבנן דלקולא, אבל להחמיר לא אמרי' ס"ס, דמדאורייתא אין לחלק בין חדא ספיקא לכמה ספיקי, אלא תוס' ורש"י ס"ל דספיקא מדאוריי' לחומרא מדאוריי' א"כ הדרא הקושי' לדוכתיה כיון דאמרי' ס"ס לקולא כ"ש להחמיר יש לאסור בתרי ספיקא, ונראה דתוס' סברו דלעולם לא אמרי' ס"ס היכא שהוא נגד חזקה בין לקולא בין לחומרא כיון דחזקה דאורייתא תו לא מקרי ספק כלל כשיטת משאת בנימין הביאו ש"ך וט"ז ק"י ע"ב:

שעה"מ פי"ט מא"ב מביא רשד"ם א"ע רל"ה כתב עפ"י ריב"ש סי' צ"ד שכהנים שבדורינו שאין כתב יחס ע"ש א"כ בשבויה אינו אלא איסר דרבנן ויש ס"ס מתהפך ספק כהן ספק מותר ספק אסור ע"ש והקשה השעה"מ כל ס"ס בתרי גופים לא אמרי' ע"ש:

תוס' אי למיתב לה כתובה וכו' משמע אם בא לב"ד הי' נאמן להפסידה וכו' וקשה דאמאי מפסידה כתובה והא הוה ס"ס וכו' ובפנ"י מרעיש מאוד בק"א מאריך בו כיון שאין הולכין בממון בתר רוב מכ"ש בס"ס אין מוציאין ממון וש"ש ש"א פרק כ"ד מביא מרדכי בכתובה כמוחזקת היא ומוציא עפ"י רוב וגם ס"ס:

איתמר אר"נ אמר שמואל משום רשב"א חכמים תקנו לבנות ישראל לבתולה מאתים ואלמנה מנה:

והם האמינוהו שאם אמר פ"פ מצאתי נאמן א"כ מה הועילו חכמים בתקנתם אמר רבא חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה, והקשה רמב"ן ת"ל אפי' הוי כתובה דאוריי' אפי' בלא חזקה אין אדם טורח בסעודה אפ"ה יש להאמין לבעל מעיקר הדין כיון שהוא מוחזק וטוען ברי עי' בר"ן, פנ"י כתב אם כתובה דאוריי' ואי לאו טעמא דחזקה דאין אדם טורח הי' בדין שהאשה נאמנת דקי"ל כר"ה דאין אשה מעיזה פניה בפני בעלה ולאו דוקא לענין גרשתני אלא לכל מילי ועי' מרי"ק ע"ב שכתב דוקא היכא שתפקיע עצמה מיד בעלה אבל היכא דיתבא תחתיו לא, אמנם עי' רמב"ם פכ"ב מאישות במצא מעות טמונים והיא אומרת שלי הן דנאמנת דחזקה אין אשה מעיזה עי' בקונטרס אחרון:

א"ר יוסף מקמ"ל, שמ"ק הקשה אמאי לא פשט ליה ממתני' הגיורת ושפחה יש להן טענת בתולים לאוסרה עליו ליכא לפרושי שהרי אינה אסורה עליו אלא באשת כהן או באשת ישראל וקבלה אביה קידושין וגר שנתגייר כקטן שנולד ואין אביה יכול לקבל קידושין ותי' דחכמים תקון ליה שיוכל לקבל קידושין וצ"ע ועי' שו"מ מהדורא ב' חלק ג' סי' מ"ב:

ר"ן כתב נאמן להפסיד כתובה והכא בשותקת מיירי או במכחשתו וכיון דאיהו נמי קא טעין בריא איהו נאמן, וכ"ת בכי האי גוונא נמי תהא נאמנת מגו דאי בעיא אמרה נאנסתי תחתיך או מכ"ע אני תחתיך, י"ל דכיון דחזקה הוא דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה כל בריא ובריא לא אמרי' ביה מגו לאפוקי ממונא, א"כ דלא מגו מעלי' היא דבטענת נאנסתי ומ"ע נמי מפגמה וכי אמרה בתולה שלימה נבעלתי לא מפגמה כלל, ומביא רשב"א כתב דמשמע דאי לא טרח בסעודה שאינו נאמן דהא ליכא חזקה וחזקה דגופא עדיפא מחזקת ממון אפי' בבריא ובריא דהולכים אחר הרוב דבתולות נשאת וחזקה דגופא ועי' ה"ה פי"א מאישות הלכה י"ד:

מרי"ט בחידושיו על כתובות כתב על קושי' רמב"ן יש לנו לתרץ דהא דאמר ליה לבעל תנאה קיים תנאך וחות לדינא לאו אכל מילי הוא אלא בתנאי שהוא מתקיים בקום ועשה אמרי' ליה אייתי ראיה שקיימת תנאך במעשה כדכתב ר"ן בפ' מי שאחזו, אבל זו סתמא אחזקתה וארוב נשים בתולות הם והבא להוציאה מחזקתה זו עליו להביא ראיה כ"ש שכבר נתחייב בשעת אירוסין ובא עכשיו להפטר בטענת שלא מצאה בתולים לא כל הימנו להפקיע חיובו דהך כי היכי דלא מצי למטען טענת פרעון או מחילה עכ"ל עי' בית מאיר ס"ח:

ריטב"א ורא"ה תירצו דס"ד נהמין לדידה מצד מגו דאי בעיא אמרה מ"ע אני תחתיך אבל השתא הוי מגו במקום חזקה:

הפלא"ה בק"א סי' ח' ס"ק יו"ד אם היא אשת ישראל וכו' נלענ"ד דמיירי הכא כשאין שהות אחר החופה לחוש שזינתה אח"כ אבל אם יש שהות למאי דקי"ל כרבא כתובות ע"ה דאמרי' כאן נמצא כ"ה. א"כ אפי' באשת ישראל אסורה דלא עדיפא חזקת היתר דידה נגד חזקת הגוף וחזקה דכנכ"ה, והא דלא משני הש"ס דמקשה והא ס"ס הוא דמיירי ביש שהות אחר החופה היינו משום דהתם קאי לר"א דס"ל בכתובות ע"ה דלא כרבא ולית ליה חזקה כנכ"ה ע"ב, עי' ד"מ בסי' ס"ח שמביא ר"ן במומין מזה:

מר"ם ברבי כתב קשה לי רא"ה כתב באשת כהן לא שייך ס"ס ספק מוכת עץ ספק אינו תחתיו דאף שלא הי' תחתיו מ"מ דלמא נבעלה לפסול לה וליכא אלא חדא ספיקא ספק

מ"ע עכ"ד, וקשה דאף בחדא ספיקא נימא דאוקי בחזקת היתר לבעלה ובחזקת שאינו מזנות ונימא דמ"ע היא וצ"ע עכ"ל:

פרישה הקשה האיך אמרי' חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה הא קי"ל ארוסה יש לה כתובה וא"כ ניחוש דילמא שנאה הוא ואי מגרשה הי' צריך ליתן לה כתובה ומשום הא טרח בסעודה כדי להפסיד כתובה, ותי' דודאי אם הי' יודע לו בבירור שיפסיד את כתובתה אמרי' אפשר מכח זה טרח בסעודה אבל אפשר שטועת תחתיו זינתה באונס ונאמנת כר"ג ור"א ואז אין מפסיד כתובתה לכן מספיקא אינו טורח בסעודה, ועי' מרם ברבי שמישב בזה הרי"ף:

פרט ג'. פסק:

רי"ף כתב אר"א האומר פ"פ מצאתי וכו' וה"מ באשת כהן פירוש דליכא אלא חד ספקא ספק תחתיו ספק אין תחתיו ולא מצית אמרת את"ל תחתיו ספק מו"ע ספק דרוסת איש דמ"ע פתחה סתום, א"נ באשת ישראל והוא שקבל אביה קדושין פחותה משלש שנים ויום אחד דהוה ליה חד ספיקא ספק באונס ספק ברצון וספק דאוריי' לחומרא אבל אשת ישראל שנתקדשה יתירה על בת שלש שנים ויום אחד מותרת דהוויין ליה תרי ספיקות ותרי ספיקי דאורייתא לקולא, [מה שמסיים תרי ספיקי דאוריי' לקולא, אולי הכוונה נגד הסברה שס"ס מצד ספק שני מדרבנן לקולא כדעת רמב"ם]:

ר"ן כתב מש"כ מ"ע פתחה סתום לא נהירא בגמרא אמרי אף אנן נמי תנינא בתולה נשאת ליום רביעי מאי לאו דקא טעין טענת פ"פ ודחינא לי' דקא טעין:

טענת דמים ובטענת דמים ודאי הא איכא למתלי במוכת עץ אלא י"ל דמ"ע מילתא דלא שכיח היא ולא חיישי' לה:

ב"ש וט"ז הקשו למה אמרי' כאן דאחר שמצא דם שוב אין לו טענה הא יש לחוש שמא זינתה קודם לבעילת הבעל והדם שראה ממנה הוא עדיין מדם מכת הבתולים שנשארה אחר זנות:

שו"מ ח"ר בסוף סי' קפ"ח כתב יש להקשות אף דנימא דלא בעינן ס"ס המתהפך היינו כשני הספיקות שווין ואף בלא הספק אחר הי' עכ"פ ספק אחד אבל כאן דספק באונס כל דליכא ספק אחר כתבי תוס' שרובא ברצון רק בשתי ספיקות לא הי' רוב וא"כ זה הספק מצד עצמו לא הי' ספק רק בשביל הספק אחר א"כ בכה"ג ודאי לא מקרי ס"ס דאינו מתהפך כלל ומיושב דברי רי"ף דלענין טענת דמים שוב לא מקרי ס"ס דהא אינו מתהפך ומיושב קושי' תוס' דלענין כתיבה לא מקרי ס"ס, משא"כ במשארסתני נאנסתי דהוא מתהפך ע"ש: רש"י כתב נאמן לאסרה אבל להפסיד כתובתה לא מהימן, והקשו

מלקמן דפריך אי למיתב לה כתובה הרי אף דאינו נאמן לאסרה מ"מ להפסידה כתובתה נאמן א"כ ר"א דס"ל דנאמן לאסרה מכ"ש דנאמן להפסיד כתובתה, ובספר אהבת ציון על מסכת זה כתב דבר שכליי ואעתק שכתב לרש"י ז"ל דס"ל לר"א אינו נאמן להפסיד כתובה והוא מטעם דלית ליה לר"א חזקה דא"א טורח סעודה ומפסידה, ובאמת הקשה רמב"ן למה לי הך חזקה וכו' ותי' פנ"י לפי תוס' לקמן הקשו תהי' נאמנת לומר בתולה הייתי במיגו דמו"ע אני תחתיך ותי' דהוי מגו במקום חזקה דאאט"ב א"כ שפיר צריך לטעם חזקה דאל"כ יש לה מגו, אכן לשיט' ראשונים דס"ל דמו"ע לא שכיח לא קשה קושי' תוס' א"כ אכתי קשה קושי' רמב"ן. אמנם הש"ך פ"ב הקשה אמאי נאמן החזרתי במגו דנאנסה הא נאנסה לא שכיח, וסמ"ע ק"ח תי' דהיכי הטענה שהיא טוען עכשיו יש לה ריעותא שהוא מעוז בטענה זו והטענה שיוכל לטעון אינו מעיז מגו כזה אמרי' אף דלא שכיח ע"ש, ותומים הוכיח שרא"ש ע"כ לא ס"ל הכי מדתי' כאן בסוגיין על הקושי' שתהא נאמנת בתולה הייתי במגו דמו"ע דמו"ע לא שכיח, והרי כאן דטענת בתולה הייתי היא העזה דמעיזה נגדו ומכיר בשיקרה ואעפ"כ תי' דא"נ משום דמו"ע ל"ש, אכן רש"י ס"ל דהא תליא אם קים ליה בפתח פתוח והיא מעת כנגדו לומר בתולה הייתי ובטענת מו"ע אין כאן העזה א"כ שפיר יש לה מגו אף דלא שכיח כסברת סמ"ע ותומים, אכן אם לא קים ליה א"כ אף בטענת בתולה הייתי אין כאן העזה כלל כיון דאינו מכיר בשיקרא א"כ אינה נאמנת במגו דמו"ע הואיל ולא שכיח, א"כ לפ"ז א"ש בגמרא לקמן אי למיתב לה כתובה אף דאין יכול לאסרה הטעם משום דלא קים ליה בפ"פ וכיון דלא קי"ל א"כ לית לה מגו דמו"ע ל"ש כיון שאף בטענת בתולה הייתי אינה מעיזה כיון דלא קים ליה וכיון דלית לה מגו אף דלית ליה חזקה דאאט"ב יכיל להפסידה מטעם ברי כקושי' רמב"ן, אכן ר"א דס"ל דנאמן לאסרה עליו משום דס"ל דקים ליה בפ"פ א"כ בטענת בתולה היא מעיזה וא"כ שפיר יש לה מגו דמו"ע אף דל"ש, על כן לא יכיל להפסידה כתובתה כיון דלית ליה לר"א חזקה דאאט"ב ודו"ק ע"ש:

רא"ש כתב והא דאמר נאמן לאסרה עליו היינו במכחשתו ואומרת שבתולה היתה או בשותקת אבל אם אמרה אמת שפתחה פתיח ונאנסה תחתיו באשת ישראל נאמנת ומותרת לו מפני שהיא טוענת טענת ברי והוא טוען טענת שמא שאינו יודע אם באונס אם ברצון וברי ושמא ברי עדיף, מצאתי כתוב זה בשם הר"ר יונה ז"ל וטעו תלמידיו לכותבו בשמו כי לא אמרה מעולם דכיון דליכא אלא חד ספיקא אזלינן לחומרא ובדיבורה לא מהימנא דהא אמרינן לקמן דקי"ל כר"נ דלא אמרינן ברי ושמא ברי עדיף אפי' היכי דהברי הוא טוב והשמא הוא גרוע כ"ש הכא דהברי גרוע שיודעת שאינו יכיל

להכחישה, והא דקי"ל כר"ג דאמר ברי ושמא ברי עדיף היינו דוקא היכא דאיכא חזקה כדלקמן שהיתה בחזקת בתולה ואוקמי אחזקתה ותחתיו נבעלה, אבל הכא ליכא חזקה שתחתיו נבעלה שהרי קיבל אביה קידושין פחות משלש שנים, ואין לומר הא דלא אמרי' ברי עדיף היינו כנגד חזקה לאפוקי ממונא מחזקתיה אבל היכא דליכא חזקה להגרע כח הברי אלא אדרבא יש חזקה עם הברי דאוקי איתתא בחזקת התר וצדקת ונאנסה ואמרי' ברי עדיף, ולא היא דאיכא הכא כנגד הברי רוב רצון דאונס לא שכיח ויש קול לאונס ורובא עדיף מחזקה הילכך לא סמכינן אברי דידה ואסורה, ומיהו נראה לי לקיים דבריהם מההיא דהיתה מעוברת דף י"ג דאלים ליה לרשב"ג ברי ומכשיר העובר ואע"ג דלית ליה חזקת כשרת ואפי' ברוב פסולין וכן בההיא דמשארסתני נאנסתי אע"ג דחזקת ממון מסייע לרוב דרצון אפ"ה אלים ליה ברי ומהימנא עכ"ל, עי' ח"ס א"ע ח"ר קל"א ועי' נב"י ח"ב א"ע סי' י"ד שכתב דברי רא"ש הם תמוהים שכתב שכאן ליכא מגו שהמגו זו עצמה שהי' לה לטעון מכ"ע אני דלא מיפסלא מכהונה שייך ג"כ כאן, וכתב רבינו יונה ובדברי רא"ש ור"ן לא נזכר היתר זה אלא באומרת משארסתני נאנסתי או מ"ע אני אבל לא נזכר בדבריהם באשת כהן שאמרה עד שלא ארסתני נבעלתי כי יש חזקת הגוף נגד חזקת היתר ולא שייך חזקת צנועות אולי נאנסה וחזקת היתר לחוד בצירוף הברי לא מהני כי היכי דלא מהני בשבויה ע"ש שמביא מר"ם אלשקר דהא באמרה נאנסתי נאמנת היינו באמרה סתם ולא הזכירה מי:

הוא הנואף אבל אם איתא נואף קמן ומכחישה מחשב לגבי בעל ברי וברי, עי' בשבילי דוד סי' ס"ח מש"כ לישב רא"ש, ותומים כללי מגו ס"ק מ"ו: נב"י ח"ב א"ע סי' י"ט מחדש עד כאן לא הוכיחו תוס' דרובה עדיף מחזקה אלא כגון טמא מת שהוזה עליו אפר פרה שרובה וחזקה סתרי אהדדי המעשה הזאה נעשה אלא אנו מסופקים אם הי' המעשה כשר או פסיל בזה רובה עדיף מחזקה, וכן בדינו של רבינו יונה באומרת נאנסתני שבודאי נבעלה תחת בעלה אלא אנו מסופקים אם נעשה המעשה באופן שאינה מוציאה מחזקת היתר דהיינו באונס או אם נעשה המעשה באופן המוציאה מחזקת היתר דהיינו ברצין אמרי' רובה עדיף מחזקה ורובה ברצון, אבל בנדון דידן שאנו מסופקים אם נבעלה לאחר כלל וע"י הולד אנו רוצים לאמור שמא בר קיימא וזינתה תחת בעלה או שמא נפל היא ומאישה נתעברה אף שרובה של ולדות בני קיימא הן, צריך אתה לומר שנעשה מעשה לא אמרי' רוב עדיף מחזקה אפי' החולקים על רבינו יונה באמרה נאנסתי יודו כאן שנאמנת לומר מבעלי העובר וטהורה אני ע"ש, ובהגה' מבנו הגאון ז"ל מתקשה מקדושין דף פ' תנוק נמצא בצד עיסה שהיא טמא דאף שיש לעיסה חזקת היתר רובא

עדיף ור"ת מפרש שם שרוב תנוקות מטפחין היינו שמטפחין בעיסה הרי מבואר דאף שמחוסר מעשה דהא אפשר שלא נגע כלל בבצק ואפ"ה ס"ל דרובא עדיף מחזקה ע"ש, ובמכ"ת יש לחלק הנב"י קאי על רוב אשר לא תלוי בעצם המעשה כמו רוב רצון, ונפל במים, המעשה לבדו ורוב לעצמו ורק מתיך הרוב יתחדש שנעשה מעשה זנות בזה לא אמרי' רוב עדיף מחזקה, אבל בתינק נמצא בעיסה אמרי' הרוב הוא שעושה התינק המעשה ממילא נסתר חזקת טהרה מן עיסה ודו"ק הטיב:

רמב"ם:

פי"ח מא"ב הלכה יו"ד כהן שקידש גדולה או קטנה ואחר זמן בא עליה וטען שמצאה דרוסת איש נאסרה עליו מספק שמא קודם הקידושין נבעלה או אחר קידושין, אבל ישראל שטען טענה זו לא נאסרה עליו שיש כאן שתי ספיקות שמא קודם קידושין שמא אחר קידושין ואפי' נאמר לאחר קידושין שמא באונס שמא ברצון שהאנוסה מותרת לישראל כמו שביארנו:

הלכה י"א לפיכך אם קדשה אביה לישראל והיא פחותה משלש שנים ויום אחד וטען שמצאה דרוסת איש נאסרה עליו מספק שאין כאן אלא ספק אחד שמא באונס שמא ברצון וספק איסור של תורה לחומרא:

ה"ה כתב רבינו כתב דרוסת איש ולא הזכיר פתוח והטעם שכבר נתבאר פי"א מאישות ששני סימנין הם לבתולה האחד דמים, והשני פ"פ וסבור רבינו דבכל אחד מהן הדין כן וכן מתבאר בגמרא, והוא סבור שאפי' מצא דם יכיל לטעון טענת פ"פ כנזכר שם ולפיכך כתב סתם דרוסת איש, ושם נתבאר שהבוגרת אין טוענין עליה פ"פ שכלן פתחן פתוח, ודע ששם נתבאר שהאשה נאמנת לומר מ"ע אני או משארסתני נאנסתי לענין ממון הכתובה, ויש מן המפרשים סבורים שהוא הדין להיותה נאסרת עליו שאם טענה בברי דבר המתירה שהיא מותרת ולא אמרו נאמן לאסרה עליו אלא במכחשת וטוענת בתולה שלימה נבעלתי א"נ בשיתק אבל במודה וטוענת שנאנסה קודם שנתארסה בכהן, אי נמי שנאנסה אח"כ באשת ישראל או טענת בשתיהן מ"ע אני נאמנת וכו' וכבר שאלו למה אמרו שאין כאן אלא ספק אחד והלא שמא מ"ע היא ויש כאן ב' ספיקות ותירצו שמ"ע דבר שאינו הוא ואין חוששין לו, ועי' מל"מ שמביא ירושלמי וגם ר"ן מביא ירושלמי שמשמע אפי' ס"ס אסור, דסובר דספקו כמו ספק סוטה ועי' תשובת אמרי אש א"ע סי' נ"ה, ונב"י חיב א"ע סי' י"ד לכאורה יפלא על ה"ה שכתב באשת כהן אם אמרה נאנסה קודם אירוסין נאמנת למה נקט נאנסה בעודה פנויה אין חילק בין אונס לרצון אפי' נבעלה ברצון מותרת מטעם ברי ושמא ברי עדיף אלא ודאי עיקר הטעם משום דאוקמי

בחזקת כשרות וכשמודת שנבעלה ברצון אבדה חזקת כשרות שלה ואינה נאמנת כלל ע"ש:

פי"א מאישות הלכה ט', מה היא טענת בתולים זה שנשא אשה שחזקתה שהיא בתולה וטוען ואומר לא מצאתיה בתולה, שני סימנין הן לבתולה האחד דמים ששותתין ממנה בסוף ביאה ראשונה, והשני הדוחק שימצא בה בביאה ראשונה בשעת תשמיש:

הלכה יו"ד, הנושא הבתולה וטען ואמר לא מצאתיה בתולה שואלין אותה אם אמרה אמת היא לא מצאני בתולה מפני שנפלתי והכני עץ או קרקע והלנו בתולי הרי זו נאמנת וכו' אמרה היא אמת שלא מצאני בתולה ואיש בא עלי באונס אחר שנתארסה לו הרי זו נאמנת וכתובתה מאתיים, והלכה י"ב אע"פ שמצא דוחק בעת תשמיש הואיל ולא יצא דם אין כאן בתולים וכו' שכל נערה בתולה פתחה סתום הוא ואע"פ שיצא הדם הואיל ומצא פ"פ אין כאן בתולים ע"ש, ה"ה כתב רבינו כתב אע"פ שיצא דם הואיל פ"פ אין כאן בתולים ואין כן דעת הרבה מפרשים, אלא כל שמצא דם אינו יכול לטעון טענת פ"פ ומה שאמרו בגמרא בפתח פתוח שנאמן להפסידה כתובה דוקא בשנאבדה המפה או כיוצא בזה אבל בידוע שמצא דם לא:

פ"ג מא"ב הלכה ב' הבא על הקטנה אם קידשה אביה נאסרה על בעלה וכו' וראב"ד משיג הא פתוי קטנה אונס הוא, וה"ה כתב שרבינו אם איתא קטנה שזינתה מותרת אכתי ס"ס הוא ומפרשים דחי דחדא ספיקא הוא דקטנה מותרת משום דאונס הוא. והקשו א"כ קבל אביה קידושין כבר שית ושבע תתסר דחד ספק הוא, ותירצו דקודם שנתארסו אי אתה צריך לטענת אונס כלל דאפי' את"ל דפתוי דקטנה רצון הוא אפ"ה שרי:

עט סופר חלק ד כלל פח סוגיה טבעת של עבודה זרה

פרט א':

זבחים דף ע"ד, אר"נ אמר רבה בר אביה אמר רבא טבעת של ע"ז שנתערבה במאה טבעות ונפל אחד מהם לים הגדול הותרו כולן דאמרי' חד דנפל היינו דאיסורא:

תוס' הותרו כולן משום דמדאוריי' ברובא בטיל הקילו כאן, ודווקא נפלה ממילא אבל הפילו אפי' שוגג קנסינן אטו מזיד, ודווקא לים הגדול שאינה בעין אבל פירש לא כדמוכח בההיא ופרשו ארבעים למקום אחד דלא מהניא כרישתה להתיר השאר וכו', ועי' טהרת הקודש שכתב הא דלא הוכיחו בפשיטות דאם איתא דאפי' פירוש לחוד סגיא לענין מה נקט רב ונפלה מהן לים ליתנו פירוש לחודא ע"ב, וראי"ש פג"ה כתב שמותר

ע"י ס"ס דאמרת דילמא דאיסורא נפיל ואת"ל דלא נפיל דאיסורא כיון דלא אכיל כולן כאחד אמרי' הנשאר היא האסור ע"ב:

מנחת כהן חלק ג' פרק שביעי כתב ויש מחלוקת בין הפוסקים אם מה שמותרת התערובת לאחר שנאבד האחד היינו לבד בהנאה כמו בטבעת ע"ז אבל בדברים של מאכל אסור לאכול הנשארים או דילמא ל"ש ורוב הפוסקים שמותרים באכילה, והנה בכאן הקושי' מבואר למה לא אמרי' גם כן בזה כל דפריש מרובא פריש וזה שנאבד הי' של היתר והאיסור נשאר באחרים שהם הרוב כמו שאמרנו למעלה שפירש אחד מעצמו אלא אנו אומרין להיפך שאותו שנאבד הוא האיסור והותרו האחרים, וכתב על זה רשב"א בתה"ב בית רביעי שער ב' טעמא דמילתא דכל דפירשה למקום אחר וישנה בעין ואתה צריך לדון עליה ועל השאר מפני מה נאמר בזו האחת שהיא אסורה אדרבא יש לנו לומר שהאיסור נשאר בתוך רוב, אבל כשנאכל אחת מהן או שנאבדה ואין אתה צריך לדון על אותה שכבר הלכה ואינה בפנינו לדון אלא על אלו אנו אומרים שאותה שנאבדה היא האסורה והעיקר לכל זה שכבר נתבטל ברוב היתר מן התירה וכל בדרבנן יכולים אנו לתלות ולומר הך דאיסורא נפל והני דהיתרא נינהו כנ"ל עכ"ל וכן כתבו תוס' דף ע"ג ד"ה אלא אמר רבא דמשמע נמי דבאחד ברבוי ומת חד מינייהו אמרי' דאיסורא מת והשאר מותרין ואמאי אדרבא הי' לנו לומר דהיתרא נפל ומית אלא היינו טעמא דהקילו משום דמדאוריי' ברובא בטיל עכ"ל, וכתב נראה לי שצריך שיפול לים אחד מתערובת עצמה קודם שפירש למקום אחר אבל אם אחד פירש מתערובת למקום אחר ואח"כ נפל לים או נשרף נראה לי שלא הותרו האחרים שהרי מיד שפירש אנו מתירין אותו מטעמא דכל דפריש מרובא פריש ואיסורא בגו רובא אשתאר וא"כ אם אח"כ נאבד איך נאמר שהאיסור חלף והלך לו ושהותרו הנשארים שכבר אסרנו אותם ע"ב, ומנחת יעקב כלל מ"ה ס"ק י"ב חולק על זה כיון דעכשיו כבר נאבד ולא צריך לדון עליה תלינן דאיסר הוי ושעה"ת ח"ג דף ל"ו מאריך בו:

לישב מה שהקשו למה לא אמרי' בנפל לים שמרובא פריש נראה עי' בכלל א' בפתיחה לקבוע אות ו' הבאתי שחתן סיפר מביא קושי' מביאור מרדכי על דין באו"ח סי' י"ב בנפסקו שני חיטין פסול שיש לחוש החוט הנפסק הוא מאותו החוט הנפסק מקודם וחסר חוט אחד שלם והקשה הגז"ל אמאי לא נימא כל דפריש ונפסק מחוט אחר ותי' דלא אמרי' כל דפריש אלא כשאנו דנין על הפרוש אם זה מרוב או ממיעט, אבל אם אין לדון על הפירוש רק על מה שנשאר להתיר הקבוע ע"ש, א"כ כיון שנפל לים אין אנו

דנין עליו רק על מה שנשאר בקבוע ולא שייך כל דפריש מרובא פריש ונשאר הקבוע מחצה על מחצה ומדא ריי' בטיל רק מדרבנן אסור ותולין להקל:

איתיבא רבא לר"נ אפי' אחת ברובא ימותו כולן אמאי נימא דמית איסורא מית א"ל רב דאמר כר"א, הקשה פלתי ק"י ס"ק כ"ב, לכאורה קשה על דמשני דרב כר"א דשמותי הוא לימא מתני' ר' יודא דס"ל אפי' ס"ס אסור וא"כ הך דינא דרב בנפל ליתא דכל הטעם כמש"כ תוס' משום ס"ס שמא האיסור נפל ואת"ל ההיתר דלמא לא זו האיסור לפ"ז לר"י גם זה אסור, ועוד לפי בה"ז דימותו ממילא וזה אינו בידו וקודם שמת אחד מהן כולן איסורין לימא מתני' כתנא דס"ל ב"ח נידחין ואין חוזר ונראה ע"ב:

בס"ק כ"א כתב נראה דאם בישל בכלי ונאכל וכלים עדיין קיימים אסור דהא אנו באין לדון מה טיבן של כלים אם בעי הגעלה ושבירה ואי קשה מה פריך אמאי ימותו כולן, אף על בהמה שמתה צריכין אנו לדין מה טיבו של העור והעפר אי אסורה בהנאה וכיון שאנו צריכין לדון:

הכל בכלל ספק, לא קשיא דהא נתערבה אסורה בהנאה כקדשים וגם קדשים שמתה הוי כשור הנסקל וכולן אסורין בהנאה ככל קדשים שמתו ואין אתה צריכין לדון כלל עליו:

צאן קדשים כתב יש מקשים מאי פריך דילמא טעמא דמתני' משום דב"ח נידחים מש"ה אינה ראוי להקרבה, ונ"ל דהך ימותו כולן במתני' היינו שהורגים בידים שלא יבאו לידי מעילה כ"כ תוס' בריש פרקין לפ"ז פריך שפיר דאם יש להם תקנה במיתת אחד מהם ויש בידו לתקן להמית אחד מהם וכל שיש בידו לתקן אפי' נראה ונדחה לא הוי דיחוי ולמה ימתו כולן, ואע"ג דגבי טבעת בעינא דוקא נפל ממילא לים אבל הפילו לא לפ"ז אין בידו לתקן להמית אחד מ"מ כיון שמצוה להרגן הוי כממילא ויש בידו לתקן:

א"ל רב אמר כר"א לפ"ז ע"כ צ"ל דמתני' דהכא דלא כר"א, אבל אפשר לפרש דכוונת ר"נ דמשני רב דאמר כר"א פירש דאמר אם קירב הראש של אחר דהיינו בשוגג אבל לכתחילה להקריב ראש של אחד כדי להתיר את כולן לא אמרי' מש"ה בטבעת ס"ל לרב נמי דאם נפלה בשוגג הותרו כולן אבל במתני' כיון דממית בידים אע"ג דמצוה להמית לא הותרו הנותרים והוי אין בידו לתקן ונידחים מש"ה פסק רמב"ם במתני' דהכא וכרב בטבעת ואינו מן הצורך ליכנס ליישב רמב"ם כפי מה שכתב מ"ו הבה"ז עכ"ל:

תוס' רב דאמר כר"א, תימא הא טעמא דר"א משום דכתיב מום בם הוא דלא ירצה הא ע"י תערובת ירצו, אבל בעלמא לא וי"ל דהא דאיצטרך קרא לא לחד בתרי איצטרך דבלא"ה ברובא בטיל אלא לחד בחד איצטרך, ופלתי ס"ק כ"ב כתב זה דחוק לדעת רוב הפוסקים דחד בחד לא מיקרי תערובת כלל, אבל י"ל דתערובת בעלמא חד בתרי לאדם אחד בב"א

אסור כמו דאמרו נבילה בשחוטה במגע לא מטמא דאין נוגע וחזר ונוגע אבל במשא מטמא דנושאין כאחד ומ"ה לאדם אחד ובפעם אחד הוה כמו משא דהוה כפעם אחת וא"כ כתבה התורה מום בם הא ע"י תערובות ירצו להקריבן על מזבח בפ"א ומזבח קרוי אדם אחד מ"מ גילה לנו התורה דירצו וא"ש עכ"ל:

אלא אם פירשו ארבעים כולן למקום אחד אין אוסרות פרש"י דאמרי' איסורי בששים איתיה ונהי דהנך עצמם אם לא נתערבו באחרות אסורות לעולם דאפי' ר"א לא אמר תולין את האיסור אלא בדבר האבד אבל לא לתלותו בששים ולהתיר את ארבעים דאין ביטול ברוב לעכו"ם והוה כולהו ספק עכו"ם אבל כי נתערבו באחרות הוו להו ספק ספיקא של עכו"ם, עי' טה"ק שמאריך מש"כ רש"י דאין ביטול ברוב לע"ז דנראה מלשונו שכמו שאינו יכול להתבטל ברוב כמו כן אין אומרים בו כל דפריש מרובא פריש ובאמת זה אינו שהרי בכל דברים חשובים שאין בטלין ברוב ואפ"ה אמרי' בהו כל דפריש מרובא פריש ע"ב:

הנה מבואר ברש"י שארבעים לעצמן אסורים אבל רשב"א בתשובה סי' שכ"ה כתב אתה מתיר את הארבעים לפי שפרשו כלן ממקומן ופרשו המעוט לצד אחד והרב לצד אחר שאני אומר כל דפריש מרובא פריש ועדיין האיסור בתוך הרב נשאר ע"ב וגם בבדה"ב כתב כן בשם רשב"א, ועי' ב"י ק"י שמאריך בזה: א"ר אושעי' חביות של תרומה שנתערבה במאה וחמשים חביות ונפתחו מאה מהן נוטל הימנה כדי דימועה ושותה ושאר איסורין עד שיפתחו לא אמרי' איסורא ברובא איתיה, וטעמא דמלתא דלא אמרי' איסורא ברובא איתא כתב מהרי"א בהגהת ש"ד הובא בט"ז סי' ק"א משום די"ל אדרבה כל שנשתנה מקדמותו הוא מן הרוב, וכתב ט"ז על זה דבלא"ה א"ל מטעם כל קבוע כמחע"מ משום דכאן יש לפניך ב' קביעות החלק הנחתך והשני שלא נחתך וא"כ טפי הי' לומר שהאיסר בחלק שנחתך כי חלק זה הרוב נגד קבוע הב' עכ"ל ועי' טה"ק:

מל"מ פי"ט שאר אבות הטומאות כתב הא דאמרי' שאם נפלה אחד לים הגדול או שנאכלה הותרה התערובות דהיינו דוקא בשנפל או נאכל קידם שנודע הספק אבל אם נודע הספק וכבר נאסרו כולן מדרבנן כי נפל או נאכל אחד מהם לא הותרה ע"ש, ושושנת עמקים כלל י"א כתב לא מצאתי אחד מפוסקים יאמרו כן והיפך מצאתי ביו"ד ק"י בדבר חשוב נאבד או נאכל בשוגג הותרו כולן ומדהוצרך לומר בשוגג ע"כ לאחר שנודע התערובת דאל"כ ל"ש שוגג ומזיד ע"ש:

ברה"ז הקשה מ"פ לימות חד הא הוי נפילה בידים, ועי' דברי שאול ק"י וילקוט גרשוני אות טבעת מביא בית מאיר כתב טעם דנפל מותר משום דקביע חידש הוא ואין לך בו

אלא כשיש שם ודאי איסור משא"כ כשנפל אפשר שאין שם עוד איסור אין נידון בקבוע ואזלינן בתר רובא, א"כ יכבישנהו דניידי ויהי' מותר ולא שייך שמא יקח מקבוע כי אין כאן עוד קבוע כיון שמת אחד ע"ש שמישב בזה רמב"ם:

פרט ב'. רמב"ם:

פ"ז מעכו"ם, הלכה יו"ד, ספק עכו"ם אסור, ס"ס מותר כיצד כוס של עכו"ם שנפל באוצר מלא כוסות כולן אסורות מפני שעכו"ם וכל משמשיה אוסרין בכל שהן, פי' כוס אחד מן התערובות ונפל לכוסות שנים הרי אלו מותרין טבעת של עכו"ם שנתערבה בכמה טבעות ונפלו שתים מהן:

לים הגדול הותרו כולן שאני אומר אותה הטבעת היתה בכלל שתים, נתערבה במאה ונתחלקו ארבעים למקום אחד וששים למקום אחר ונפלו הארבעים כולן לטבעות אחרות כולן מותרת שאני אומר אותה הטבעת האסורה ברוב היא, נפלו הששים לטבעות אחרות כולן אסורות, עי' שעה"מ שמאריך אם מהני הושלכת הנאה לים המלח:

פט"ז ממ"א הלכה יו"ד, נפל רמון אחד מן התערובת הזאת לשני רמונים אחרים מרמוני בדן ונפל מן השלשה רמון אחד לרמונים אחרים הרי אלו האחרים מותרין שהרי הרמון של תערובות הראשונה בטל ברוב, ואם נפל מן התערובות הראשונה רמון לאלף כולן אסורין לא נאמר בטל ברוב אלא להתיר ס"ס שאם יפול מן התערובות השנייה למקום אחר אינו אוסר וכן כל כיוצא בזה, וכ"מ הקשה למה מצריך שלשה תערובות ובע"ז הספיק בשתי תערובות: פ"ו מפסולי המוקדשין, כל הזבחים שנתערב בהן אחד מחטאות המתות או שור הנסקל אפי' אחד ברבוא כולן ימותו לפי שבעלי חיים חשובין הן ואינם בטלין, הלכה כ"א אברי של בעלי מומין שנתערב באברי קדשים אפי' אבר באלף אברים יצאו הכל לבית השריפה ואפי' קרבו כולן חוץ מאחד מן התערובות ה"ז ישרף בעזרה במקום ששורפין פסולי המוקדשין:

פט"ו מתרומות, חבית סתומה שנתערבה במאה חביות ונפלה אחת מהם לים הגדול הותרו כולן ואומרין של תרומה היא שנפלה מה שאין כן בתאנה שנפלה למאה ונפלה אחת מהן לים הגדול אלא צריך להפריש אחת לפי שהחבית נפילתה ניכרת ותאנה וכיוצא בה אין נפילתה ניכרת:

פי' משניות רא"א אם קרב ראש אחד וכו' דעת ר"א במה שאמר ראש אחד זוג ר"ל אם הקריב שני ראשים מן הראשים המעורבים אומר שחל הספק בשניהן יחד לפי שנאמר ראש בעל מום האחד משניהם ולא נדע איזה משניהן וכבר נקרבו שניהן והנשארים

כשרים, וחכ"א אפי' נקרבו כולן ולא נשאר אלא אחד אפשר שזה הנשאר הוא של בעל מום לפיכך יצא לבית השריפה והלכה כחכמים:

לח"מ כתב נראה רבינו מפרש לא התיר ר"א אלא שנים רוצה לומר שנקרבו שני ראשים כבר אבל במה שמקריב אפי' אחת אחת מותר, ויש לי על רבינו קושי' חזקות דבגמרא אמרו דרב דאמר הכי סבר כר"א דאמר קרב ראש אחד מהם יקרבו כולם ודלא כחכמים דאמרו אפי' קרבו כולם חוץ מאחד מהם יצא לבית השריפה ואוקמי מתני' כחכמים וא"כ קשיא רבינו דידיה אדידיה שפסק כאן כרב דסבר כר"א ובפ"ו מהלכות פמ"ק פסק כחכמים דאחת ברבוא ימותו כולן. ועוד קשה דכיון שהוא מפרש כאן תרתי תרתי קאמינא ר"ל שנפלו שנים לים ובפט"ו מתרומות חבית סתומה שנתערבה במאה ונפל אחד לים הגדול הותרו כולן הי' לו לומר ונפלו שנים ע"ב:

כ"מ הקשה כאן בע"ז הספיק בשתי תערובות ובפט"ז ממ"א ברמין שנפל וכו' מצריך שלשה תערובות, ש"ך ק"י ס"ק נ"ב מביא בשם הגאון ר' מרדכי אשכנזי דקשיא ליה לרמב"ם דבכולה סוגיא קאמר התם גבי כוס וטבעת של ע"ז דתערובת ב' מותר ובתר הכי ברמון בדן קאמר ר"ש בן יודא לרבוא אסורי' מרבוא לשלשה משלשה למקום אחר מותרי' וניחא ליה ע"כ לא בעי ר"ש ג' תערובות אלא ברמוני בדן להתיר באכילה אבל בהנאה בב' תערובת שרי והלכך בכוס ובטבעת של עכו"ם בב' תערובות שרי, ובתורת חטאת כלל מ"ג ס"ו הקשה מנחת יעקב צ"ע לפ"ז מאי מקשה הש"ס שם שמואל דאמר כמאן אי כר' יודא אפי' בשאר איסורים אסור דלמא לעולם כר' יודא ועד כאן לא קאמר ר' יודא דאסור בשאר איסורים היינו דוקא ברימוני בדן ולענין אכילה, משא"כ לענין היתר הנאה סובר כשמואל דמתיר ס"ס ע"ש. וטה"ק מקשה א"כ מאי מקשה הש"ס ממתניתין דהא קי"ל אפי' לא אסיר אלא מדרבנן לא הוי ממשקה לישראל א"כ לענין אכילה אסור להדיוט דל"מ ס"ס א"כ לא הוי ממשקה לישראל:

בפלתי בהקדמה נדפס מבנו ז"ל, לכאורה יש להקשות לפי הנ"ל מאי פריך לרב ממתני' הא תוס' ורא"ש כתבו דטעמא דנפל לים שרי מטעם ס"ס לפ"ז בטבעת דהוא איסר הנאה סמכינן אס"ס אמנם בזבחים קרבת מזבח כמו אכילת אדם עי' בפר"ח לא סגי בס"ס וצ"ל דכי אמרי' באסורי אכילה לא מהני ס"ס היינו אם רוצה לאכלו כסתמא דמלתא רמוני בדן אבל אם רוצה למוכרן ולהנות ממנו רק הנאה ודאי סגי בס"ס כמו טבעת מה יזיק מה דמותר באכילה לענין הנאה וא"כ י"ל קושי' הש"ס קאי לרב דמשמע בבכורות לחד אוקימתא דס"ל דפודין קדשים להאכילן לכלבים וא"כ שפיר פריך ונימא הך דמית אסורא מית והיינו לכנוס חד לכיפה עד שימות כמ"ש בה"ז ושאר ירעו עד שיסתאבו ואז

יפדו להאכיל לכלבים כי לא יהי' רק איסר הנאה לבד ומהני ס"ס, וא"ש, אמנם רמב"ם דפסק אין פודין קדשים וכו' לפ"ז מעיקרא לק"מ לשיטתו וכפי שהעמיד הש"ך סברתו לרמב"ם עכ"ל:

שו"מ חלק ששי סימן ח' מביא קושי' הא דאמרו כל זבחים שנתערבו בחטאת המתות ימותו ואמאי והא חטאת המתות הם אותן חמש חטאות שמתות כמ"ש רש"י שם והרי בתמורה דף י"ד דיש אחד בהם שהוא ספק אם מתה וא"כ לשיטת ר"ת בספק אחד בגוף וספק אחד בתערובות מיקרי ס"ס וא"כ כאן דבחטאות המתות יש אחת דרעי' ולר"נ ד' לרעי' כדאמרו בתמורה שם וא"כ אמאי ימותו כולן הא הו"ל ספק אחד בגוף וספק אחד בתערובות:

שעה"ת ח"ג דף ל"ו הקשה לסברת תוס' דלא אמרי' שמרובה דהיתרא פריש יען שבטל ברוב והנה דעת רש"י יבמות פ"א מבואר דסובר ר"י אפי' ביבש מין במינו לא בטיל, ורב סובר כר' יודא דמב"מ לא בטיל א"כ קשה אמאי סובר רב בטבעת דאמרי' דאיסורא נפל אדרבא נימא כל דפריש מרובא דהיתרא פריש ואיסורא ברובא איתא ונסתר טעם תוס' כיון מדאורייי' ברובא בטיל כיון מב"מ אפי' ביבש לא בטיל ע"ש שמאריך, לחומר הקושי' אמרתי בחפזי אולי רש"י סובר כריטב"א בע"ז דף ע"ג שכתב רב ושמואל סברי כרבנן וכי אמרו רבנן חד בתרי בטיל ה"מ בדאוריי' ולאפוקי מר"י דאמר אף מדאורייי' לא בטיל מב"מ אבל מדרבנן אף רבנן מודו במב"מ לא בטיל ע"ש. אבל נכדי הבחור החריץ כה' בישל כישער נ"י הראה לי רש"י חולין ק"ט כתב דקי"ל כר' יודא דמב"מ לא בטיל דרב ושמואל בשיטתיה קיימי דאמרו מב"מ לא בטיל ע"ש אולי י"ל עפ"י ריטב"א בע"ז דף ע"ג ומובא בישו"י קכ"ג מצאתי בראב"ד שכתב לכאורה לר"י דסובר מב"מ ל"ב א"כ כל תקנת חכז"ל דיי"נ במשהו וכן בדשיל"מ ללא צורך הוא דהרי בכל התורה מב"מ ל"ב, וכתב דר"י סובר מב"מ ל"ב רק לענין איסר אכילה ולא לענין הנאה כיון דחידוש הוא ולא ילפי' מדם הפר ודם השעיר עכ"ל ובטבעת שנפלה קאי לענין הנאה בודאי בטיל מדאורייי' וחידש בעיני שישו"י מביא זאת על ר' יודא שריטב"א כתב זאת על רב ושמואל דסברו מב"מ לא בטיל רק מדרבנן כמש"כ ריטב"א שם, ויש חילק בין אכילה להנאה, אבל לר"י דסובר מב"מ מדאורייתא לא בטיל אין חילק וכ"כ אמרי בינה פסחים כ"ט:

בתשובת מהרי"א יו"ד סי' שפ"א מביא קושיא נפלאה מח"ס, בחולין דף פ"ד אר"י א"ר ואבר עצמו אסור וכו' הא רב לטעמיה בביצה דף ל"ז ס"ל תחומין ינקי מהדדי וס"ל מב"מ לא בטיל א"כ עובר אמאי מותר בהחזירה ע"ש: פרט ג'. ס"ס:

אם ספק דאוריי' לחומרא או לקולא עי' כלל ה' פרט ה' ס"ס בשני גופים, פרט ו', ספק דרבנן לקולא ע"ש פרט ז' ס"ס אם צריך לברר פרט ר' אין לעשות ס"ס בידים פרט ט'. פמג"ד בסי' תל"ג וסי' שד"מ כתב הא דספק מה"ת לחומרא בל"ת דיליף מספק ממזר הא עשה דקיל מל"ת ספיקו לכ"ע י"ל מדרבנן, ועי' רשב"א סוכה מ"ו בספק שמיני מדאוריי' לחומרא, אולי לחלק אם בודאי הוא בר חיוב אז בעשה חמור כסברת חו"ד, אבל אם הספק אם הוא בר חיוב אז עשה קיל ודו"ק ועי' פנ"י ברכות י"ז דהא דק"יל דס"ד לחומרא היינו כדי שלא יפגע בספק באיסר דאוריי' בקום עשה אבל לא בשוא"ת, ועי' תשובת מרי"א או"ח סי' קע"ב, ובספר תיבת גומא פ' בשלח, בלאו שאין לוקין עליו לכ"ע ספק רק מדרבנן אסור, ספק חסרון ידיעה לכל עולם עי' בסדרי טהרה סוף צ"ק:

תה"ב דף ע"ג [דפוס וויען] רבינו יעקב לא גריס נתערבו באחרים ואחרים באחרים שלא מצינו מאן דאית ליה ס"ס אסור אלא ר' יודא בלבד מיהו אמרו משמו של רבינו יצחק הזקן דלא אמרו ס"ס להקל אלא בשתי ספיקות הבאות מכח שתי תערובות כגון טבעת של ע"ז שנפלה לריבוא ומריבוא לריבוא דכל חדא וחדא שבתערובת שניה איכא תרי ספיקי דבכל חדא והדא איכא למימר לא זו היא שנפלה כאן ואת"ל זו היא שנפל' כאן שמא לא זו היא שנפל' לרבוא ראשון אבל בעלמא שאינו בא מכח שתי תערובת לא וכו' ולדידי קשיא לי מאומר פ"פ מצאתי וכו' ואקשי' אמאי ס"ס הוא והתם אין הספק באות מכח התערובת ואפ"ה אתה דן בספק ספיקא להקל, וי"ל דהתם שאני שא"א לזו לבא לפניך חלא בשתי ספיקות ואי אתה יכול להחמיר עליה ולומר דהיאך נתיר וכבר אסרתה כמו שאתה אומר בספק נולד ביו"ט שמיד עמדה עלינו באיסר ואח"כ נתערבה באחרות וניתוסף בתערובת ספק זה השני, וכיוצא בזה בספק טריפה ואח"כ נתערבה היאך נאמר שמא לא זו היא ואת"ל זו היא שמא לא טרפה היתה והלא כבר אסרתה משעה שנולד בה ספק טריפה והאיך נתיר מה שאסרנו מפני שנתערב באחרות ונאמר מה שאסרנו מותר היה, ורבינו יעקב פי' דאודאי קאי דליכא אלא חדא ספיקא אבל ספק נולדה וכו' אם נתערב כולן מותרין דכל ס"ס מותר, ומדבריו נלמד דכל ס"ס אפי' בדשיל"מ מותר וכו' ואני תמה באותה שמועה בפרק התערובות דמהתם משמע דוקא בשנפל איסור לרוב ומאותו רוב למקום אחר הוא שאמרו ס"ס להקל מפני שכבר נתבטל מדאוריי' הא לאו הכי לא וקשיא לי כי ליכא רוב נמי הא איכא בכל חד וחד שבתערובות שני ס"ס ושמא לא אמרו ס"ס להקל אלא ע"י ב' תערובות וזה כדעת הר"י ע"ש באריכות:

בדה"ב כתב דאין הטעם של רבינו יצחק כמ"ש רשב"א אלא דטעמא דלא אמרי' ס"ס שרי בדאוריית' אלא היכא דבספק הראשון שרי מדאוריי' אלא מדרבנן חסור כגון הא

דתערובת הלכך הוו ליה ספיקא שני ספק דרבנן, אבל כל היכא דבספק ראשון מתסר מדאורייתא ספק שני אסור מדרבנן דלא חשוב אלא חד ספיקא לפיכך הוא מפרש נתערב באלף אספיקא קאי לומר שאפי' ספק נולדה ביו"ט נתערבה באחרות אסורות משום דספק ראשון איסור תורה: דהכא איכא משום הכנה דרבה דאיסר תורה, ובפתח פתוח, התם נמי מספק ראשון מותרת מה"ת דמוקמי' לה אחזקה דהיתרה, לישנא אחרינא אליבי' דר' יצחק ז"ל דכל ס"ס בגופו של איסר מותר וכל ס"ס בתערובת כגון שני תערובת מותר אבל חד ספיקא בגופו כיון דמתסר בדאורייתא לא משתרי בספק שני דתערובות משום טעמא דספק ע"ש:

דף ע"ז מביא דעת רבינו שמשון ז"ל שכל שנאסר שעה אחת מחמת קביעתן שוב אינן נתרין אפי' פירשו מעצמן והביא ראיה מדאמרי' כוס של ע"ז שנפל לאוצר מלא כוסות פירש אחד לריבוי ומריבוי מותרין ופרשו מעצמן משמע ואפ"ה משמע דוקא כשפירשו ונתערבו באחרים אבל פירשו מאליהן והרי הם עומדין בפני עצמן אסורין וטעמא כדאמרן דכל שנאסרו מחמת קביעותן אע"פ שפירשו באיסורין הן עומדים גזרה שמא יקח מן קבוע, ונראה לי שאין ראית הרב ז"ל מחוור דהתם כשפירש לפנינו מן הקבוע הרי זה כלוקח מן הקבוע ואסור ואפ"ה אם חזר אותו שפירש לפנינו ונפל להיתר מרובה מותר שאני אומר איסורא לתוך רובא אישתר דהו"ל ס"ס ומותר אבל כשפירש שלא בפנינו מותר ע"ש:

בסי' ק"י כתב המחבר הטעם כיון דספק ראשון הי' בגופו אין להתיר מס"ס, ורמ"א כתב וי"א הטעם דאסור הואיל וספק הוא איסור דאוריי' ולא נוכל לאמור עוד שאין כאן איסור רק שנתערב באחרים לא מקרי ס"ס וכתב הש"ך בשם או"ה דטעמא משום דאין הספיקות מענין אחד דספק ראשון מחמת עצמו שמא אינו טריפה והשני מטעם התערובת ועוד דאין הב' ספיקות בגוף אחד, את"ל טרפה שמא אין זאת והיינו שני גופים אבל היכא דהוי הב' ספיקות בגוף אחד כגון בספק תחתיו וכן באיש ואשה שעשו צרכיהם וס' ע"ש:

רשב"א בתשובה ת"א כתב אפי' בדאתחזק איסורא מתירין ס"ס תדע לך דהא ס"ס עדיף כרוב ואפשר דאלים היתרו יותר מרוב' דהא ר' יהושע לגבי יוחסין פסיל בחד רובא ומכשיר ס"ס וכיון שכן כי היכי דאזלינן בתר רובא להתיר בכל איסורין שבתורה ואפי' בדאתחזק איסור כגון חתיכה איסור שנתערב בשתים של היתר ה"ה בתרי ספקא דשרי' אפי' בדאתחזק איסורא ע"ש [כס"נ כתב מזה רצו האחרונים לדון כיון דס"ס מטעם רוב א"כ בממון לא אזלינן בתר ס"ס כמו דלא אזלינן בתר רובא, ועוד רצו לצדד דלר"מ דחייש

למיעט לא אזיל בתר ס"ס, ואני אומר דאע"פ דס"ס לא עדיף מרוב מ"מ הוי כמו רובא דאיתא קמן ובהא אפי' ר"מ מודה כמו שאמר ר' יוחנן בנדה דף נ"ט דר"מ מתיר בס"ס]: תוס' כריתות דף י"ז כתבו היכא דאקבע איסורא אפי' בס"ס מביא אשם תלוי ע"ש:

על מש"כ רמ"א אפי' הי' לו חזקת איסר וכו' כתב הש"ך הרב לא קאמר דמתירין ס"ס בחזקת איסור אלא כגון בנשבר הגף דוקא שאין החזקה סותר לס"ס אבל ס"ס בשחיטה ודאי אין להתיר כיון דהוי ליה חזקת איסר ממש והחזקה סותרת לס"ס, וכ"כ הט"ז דמהני ס"ס להתיר אם אינו סותר את החזקה עצמו כההיא דספק בשחיטה דאם מועיל בה ס"ס תסתור החזקה שהיה בחזקת שאינו שחוט ודומה לזה האשה שהיא בחזקת אשת איש ונולדו אח"כ ספיקות במיתת הבעל אפי' הוי כמה ס"ס לא יועיל כיון שאתה בא להוציאה מכלל אשת איש שהיתה תחילה ואתה בא לסתרה ממש אבל בשאר חזקת איסר שנולדו ספיקות להתיר מצד אחר ודאי מועילין ס"ס להוציא מן האיסר דמתחילה דאין כאן דבר הסותר זה את זה, ופר"ח מסיק כיון דס"ס הוי כרוב ואפשר יותר מרוב ואמרי' בחולין רוב מצוין אצל שחיטה מומחין אלמא אע"ג דאתחזק איסורא אתי רוב ומפקע ליה ה"ה ס"ס:

בס"ס שאינו יכול להפוך כתב הש"ך בשם מנחם עזריה, אם מתחילה צריך אתה לדון על דבר אחד אם נעשה כך או לא בעינן מתהפך, למשל בנמצא צפורן של ארי יושבת לו בגבו וספק אם נכנס הארי או לא מותר מטעם ס"ס, ספק לא נכנס ואת"ל נכנס שמא צפורן זה לא מיד הארי אלא בכותל נתחכך כמש"כ ב"י נ"ז דמתחלה צריך אתה לדון אם נכנס כלל או לא ואת"ל נכנס שמא לא דרס ואף שלא תוכל להפכו מקרי ס"ס דהאיך נאמר בתחלה שמא ציפורן זה מיד ארי א"כ תתפוס שבודאי נכנס ע"ש ועי' דג"מ אם אמרי' ס"ד לקולא רק חכמים החמירו א"כ יש להקל אף שאינו מתהפך:

ס"ס משם אחד לא הוי ס"ס, פלתי תמה דהא רוב ס"ס הן משם אחד כגון ספק מחט בחלל הגוף דמתירין מטעם ס"ס, וכן בספק על דחשוב ס"ס דאימר לא על ואימר לא דרס הא שם אחד הוא, וכן נשבר הגף עיקר הספק אם ניקבה הריאה וכו' וחו"ד כתב לא קשיא מידי, דכל היכא דלא חיישינן כלל להספק טריפה רק אם נמצא ריעותא ולא מצינן כלל לומר ספק טריפה עד דאמרי' הריעותא ואיכא ספק בהריעותא ס"ס גמור הוא ואין צריך שום תנאי לזה כמו בספק מחט בחלל הגוף דאין לנו לומר שמא ניקבו איברים הפנימים דמה"ת ניחוש לזה רק מחמת הריעותא, וכיון דבריעותא גופא איכא ספק וכן בשבירת גף ודכוותי', אבל במקום דאיכא ריעותא ברורה כגון בפתח פתוח שהריעותא ברורה שלא נמצא לה בתולים, רק שיש שני עניני מתירין ויכולין לומר כל ספק וספק

לבדו ואין ספק תלוי בחבירו כגון ספק אונס ספק קטנה בעינן שני המתירין משני שמות ולא משם אחד ע"ש:

רמב"ם פי"א מעשר שני הלכה י"ג הוליך חיטין לטוחן עכו"ם הרי הם דמאי שמא החליפין בחטים של ע"ה, וכתב ראב"ד הלא הוא ס"ס, וכתב כ"מ טעמו לומר דהוי ספק שמא החליפין שמא לא החליפין ואת"ל החליפין שמא אותו ע"ה עשר ותרם פירותיו, ואני אומר דמאחר דקי"ל רוב ע"ה מעשרין ואפ"ה חיישינן להו משמע דרבנן אחמור בהו למיחש בהו לס"ס:

ס"ס אי מהני נגד רוב כתב בשערי תורה ח"ג דתלוי' בזה אם רוב הוא מטעם ודאי לא מהני ס"ס נגד רוב אבל אם רוב לא הוי מטעם ודאי עי' שטמ"ק ב"מ מהני ס"ס נגד רוב ועי' פמג"ד או"ח סי' קע"ג אם ס"ס מהני בסכנתא, למ"ד ס"ס כרובא או עדיף מינה, י"ל דמהני ס"ס בסכנה כמו באיסורא: ילקוט הרועים מביא תשובת רעק"א העלה דלמ"ד סמוך מיעוטא לחזקה ל"מ ס"ס במקום חזקה דס"ס דמהני דהו"ל כרוב וכיון דאמרי' סמוך מיעוט לחזקה לא מהני הרוב:

המבי"ט הלכות שאר אבות הטומאת פי"ח כתב ס"ס נראה דטהור מה"ת אפי' ברשות יחיד דספק טומאה גומרת לה מסוטה והתם ליכא אלא חד ספיקא ועי' תוס' ב"ב נ"ה ד"ה ר"א ופלא ועי' שושנת עמקים כלל י"א:

חו"ד סוף בית הספק מחדש בדבר שבערוה לא מהני ס"ס להתיר כיון דבר שבערוה דבר דבר מממון ילפי' כמו דלא מהני ס"ס להוציא ממון כינו כן לא מהני ס"ס להתיר ערוה, וגם מיגו לא מהני לומר גרושה אני כיון דלא מהני מגו להוציא ממון אם לא שהגט בידה ויש לה מגו כה"ג ג"כ מהני מגו להוציא כשיש שטר בידו ע"ש:

שו"מ ח"ב סי' מ"ה מחדש בדבר תורה רק שעכשיו אין עליו רק ספק דרבנן יותר יוכל להיות כשר באיתחזק איסור ממה שגוף האיסור אינו רק דרבנן וחילי דילי ממש"כ ר"ש פ"ב דטבול יום בספק מים שאובין דהיכא דמן התורה יצא מחזקת טמא אף שמדרבנן עדיין ספק טמא עכ"פ א"א לאוקמי אחזקת טמא שכבר יצא מן החזקה מן התורה, ולפ"ז ה"ה בספק דרבנן שאתחזק אסיר תורה רק שכבר אין עליו איסור תורה המשל בזה כגון ספק שהייה במיעוט בתרא דמה"ת כבר יצאת מחזקת איסור שכבר כשר מה"ת, א"כ לעניין הספק דרבנן שוב אין לאוקמא אחזקתא, משא"כ במה שעיקרו דרבנן יש להחמיר טפי דכל שהוא ספק נוכל לאוקמא בחזקתו עכ"ל:

תשובת ריב"א סי' קי"ד כתב בנזיר י"ב בעשה שליח לקדש אשה הקשו דיאסרו כל יתומות אם הי' אז חי שאפשר שקיבל קידושין משליח, וקשה מאי קושי' וכי בכל אותן

לא מת פנויה אחת ושרי כולהון מחמת ס"ס דילמא מתה הנתקדשה ודלמא לא זו היא, ואם תרצה לומר דל"מ ס"ס דתערובת רק משום דמה"ת בטל ובאדם לא שייך ביטול עדיין קשה לבתר דתרצו דקבוע שאינו ניכר לא הוי קבוע דאוריי' למה להו לומר דרק משום קנס דקנסוהו משום שלא פירש, הא אף מדינא היא כמו בתערובות בהמות ונמצא אחד טריפה מכ"מ אם נאבד אחד הותרו כולן הה"נ משא"כ חששא דגמרא דלמשלח אסורות כולן מחשש קרובות אשתו כיון דאין ברור לנו דמתו כל בנות משפחה אחת דזי"ן קרובות אסר לן רחמנא, ולפי הנ"ל ניחא כיון דגם אם מתה המתקדשת מכ"מ צריכין לדון על קרובותי' אם הן מותרים להמשלח אף דנגד זה המקדש אין שום נפ"מ בהמתה מכ"מ כיון דאיכא ס' בעולם ע"י המתה תו אמרי' איסורא ברובא אשתאר עכ"ל:

עט סופר חלק ד כלל פט אמירה לעכום

פרט א':

גיטין דף ח' הקונה שדה בסוריא כקונה בפרוארי ירושלים למאי הילכתא אמר רב ששת לומר שכותבין עליו אונו ואפי' בשבת בשבת ס"ד כדאמר רבא אומר לעכו"ם ועושה ה"נ אומר לעכו"ם ועושה אע"ג דאמירה לנכרי שבות משום ישוב א"י לא גזור רבנן, תוס' אבל משום מצוה אחרת לא היינו מתירין אמירה לעכו"ם במלאכה דאוריי' וכו' ואין ללמוד מכאן היתר לומר לעכו"ם להביא ספר בשבת דרך כרמלית דלא דמי דדוקא משום מילה דהיא גופא דחיא שבת התרו, [וכ"כ רשב"א ושמ"ק ב"ק דף פ'] מיהו בה"ג משמע דאפי' איסורא דאורי' שרי על ידי עכו"ם לצורך מילה ע"ש:

כ"ס על גיטין למאי הילכתא אר"ש שכותבין אונו אפי' בשבת. מדלא קאמר שקונים מנכרי בשבת משמע דלקנות בשבת אסור הגם מקח וממכר דרבנן מ"מ אין מתירין לישראל עצמו לעשות שבות ולא התירו רק כתיבה ע"י נכרי דשבות דאית ביה מעשה דישראל חמירא טובא ועי' מג"א ש"ו:

ע"ז דף ט"ו אין מוכרין בהמה גסה מ"ט נהי דלרביע לא חיישי' מעביד ביה מלאכה חיישי' וניעבד כיון דזבנה קניה, פרש"י ואינה של ישראל ולפ"ע לא קעבר דב"נ לא נצטוה על השביתה ומה שאסור לישראל לומר לעכו"ם עשה לי כך זהו משום ממצוא חפצך ודבר דבר דבור אסור תוספת:

שבת סי' רמ"ג כתב קשה האיך מסיק רש"י דהטעם משום ודבר דבר, דהא לפי טעם זה ראוי להתיר אם עכו"ם עשה מעצמו לצורך ישראל, הו"ל לפרש בפשיטות דטעמא

משום שליחות, וגם האיך ס"ד דאיסר אמירה משום לפ"ע דא"כ יש בו איסר דאורייי' ואנן קי"ל דאינו אלא שבות ולא ידעתי לכוונין דברי רש"י כראוי ע"ש:
ר"ה דף כ"ד תוס' שאני ר"ג דאחרים עשי, ואע"ג דבכל מילי אמירה לנכרי שבות ואפי' בדרבנן איכא שבות הכא לא גזר משום מצוה, ועי' תשובת ריב"א סימן נ"ב מאריך בנפלאות:
ב"מ דף צ', איבעיא להו מהו שיאמר אדם לעכו"ם חסום פרתי ודש בה [דישה שלך] מי אמרינן כי אמרי' אמירה לעכו"ם שבות ה"מ לענין שבת דאסור סקילה אבל חסימה דאיסור לאו לא או דילמא ל"ש, תוס' חסום פרתי ודש בה פירש ודש בתבואתי דמרויח באמירה לעכו"ם דבתבואת עכו"ם פשיטא דשרי כיון שאין ישראל נשכר בחסימה אלא אדרבה מפסיד כמו שפשיטא שמותר לומר לעכו"ם בשבת הילך בשר ובשל לצרכך כשאין מוטל עליו לזונו דאין מרויח באותו אמירה כלום, מיהו אר"י דלא דמי לאומר לעכו"ם אכול נבילה דלא שייך התם אמירה לעכו"ם שהישראל עצמו יכיל ליתן נבילה בפיו אבל הכא אותו דבר שאומר לעכו"ם לעשות הוא אינו יכול לעשות כמו לבשל או לחסום וכו', עי' ח"ס חלק ששי סי' כ"ה, או"ח קפ"ג:
שמ"ק כתב פרש"י דישה שלך, והזקיקו לומר כן דאי דישה שלי קאמר למה ליה למימר פי פרתי לימא פי פרתך דהא ישראל הדש בפרתו של גוי עובר משום בל תחסום וכה"ג איכא למיבעיא במהו שיאמר לגוי, אלא ודאי מדנקט פי פרתי ש"מ דרש בה דישה שלך קאמר:
או דלמא ל"ש, פי' דבהא נמי גזרו משום אמירה לגוי שבות דלגבי שבת אפי' כשאמר לו מע"ש שהוא שעת היתרא דהכא קודם דישה אמר לו שהוא שעת היתרי ע"ש:
רא"ש כתב מכאן פסק רב סעדיה גאון ז"ל, דאסור לאדם שיאמר לנכרי ע"ש הילך מעות וקנה בשבת כך וכך דהא קחזינן הכא דאע"ג דאינו דש מיד כי אם אחר החסימה הי' אסור אם הי' איסור סקילה, ונראה לי דאין ראיה מכאן דהכא אמירה הי' בשעת איסור המעשה הילכך אע"ג דהמעשה הוא אחר האמירה אסור, כתב ראב"ד דהך בעי דחסימה לא איפשטא ואזלי' לקולא אע"ג דמסקינן שמטיל מום בקדשים ע"י נכרי אסור דאפי' בזה"ז שאין אסור אלא מדרבנן כדאי' בבכורות דף ל"ה, התם משום חומרא דקדשי' הוא ולא גמרי' מינה ע"ש ועי' נמ"י:
עירובין דף ס"ז, ההוא ינוקא דאשתפיך חמימיה אמר להו רבא נייתו ליה חמימי מיגו ביתאי, א"ל אביי והא לא ערבינן, א"ל נסמוך אשיתוף, א"ל הא לא שתפינן נימרו ליה לעכו"ם ליתי ליה וכו' א"ל מאי בעית לאותבי למר א"ל דתניא הזאה שבות ואמירה

לעכו"ם שבות, מה הזאה שבות ואינו דוחה את השבת אף אמירה לעכו"ם שבות ואינו דוחה את השבת, א"ל ולא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה, דהא מר לא אמר לעכו"ם זיל אחים:

תוס' וא"ת דבהאי יונקא לקמן דאמר להו רבא נשיילה לאימיה אי צריכה ניחיימוה ליה אגב אמו כי לא צריכה נמי וכי לא הי' עכו"ם בכל העיר שיאמרו לו שיחם בשביל הקטן למולו:

דברי שאול סי' ש"ז הקשה על סמ"ג שכתב לכך לא שחטו הטמאים הפסח וזרקו עליהם משום גדרה הזאה היא חמורה והי' גם בימי משה א"כ מאי מקשה כאן מהזאה לשבות דעכו"ם והא הזאה חמורה עי' אמרי אש או"ח סי' כ"ב: הקשה בעל תאומי צביה, לרמב"ם פ"ו מק"פ דטעם הזאה שלא עקרו ד"ת בזה רק דגרמו שלא יהא ראוי לקיים מ"ע דפסח א"כ מ"פ הכא מהזאה:

ריטב"א מביא בשם רב החסיד ז"ל שמפרש דכל שאנו עושין ע"י עכו"ם בדבר שמתחדש שום תקון בגופו של דבר נקרא דבר שיש בו מעשה בין שהוא של תורה או של דבריהם כמו חמום מים או בישול ואפיה ובזה החמירו לומר לעכו"ם עשה, אבל בדבר שאין מתחדש שום תקון אלא הבאה ממקום למקום בזה התירו אמירה לעכו"ם אפי' במלאכה של תורה ע"ש ועי' רשב"א שבת דף ק"ל שכתב היכא דקא מתקן ומחדש מידי בגוף הדבר משום דהוי טפי עובדין דחול אבל בשבות שאין בו מעשה בגופו של דבר כגון הוצאה מרשות לרשות אינה נראה כעובדין דחול ולא החמירו באמירתו ע"ב:

רבינו יונתן אצל רי"ף כתב ולא שניא לך בין שבית דאית ביה מעשה כלומר בהזאה דין הוא שנחמר בו לאסור משום שבות שהרי יש בטלטולו מעשה בידים ואפשר שיעבר איסורי דאוריי' אם יוליך השפופרת של מי חטאת ד' אמות בר"ה, אבל באמירה לגוי לא עביד באמירתו מעשה אלא דיבור בעלמא הוא ולעולם לא יבא לידי איסורא דאוריי', לפיכך זה האומר לגוי אפי' הי' אומר לו עשה מלאכה זו בשבת כלומר שיאמר לו זיל אחים עליו לעולם לא יבא לידי איסורא דאוריי' לפיכך דין הוא שנקל בו עכ"ל וחדא"ש מתקשה בו שסותר דברי רי"ף, ועי' תשובת כנסת יחזקאל או"ח סי' ט"ז שמישב הרי"ף: ר"ן פי' חבית כתב אהא דאמרי' כתובות ד' ס' צנור שעלו בו קשקשים ממעכן ברגלו במקום פסידא לא גזור רבנן, וא"ת א"כ למה אסרו לכבות דליקה בשבת והא מלאכה: שאצל"ג שלא לפחמין הוא צריך אלא להציל ביתו ולא מיתסר אלא מדרבנן דודאי כיבוי דליקה מתסר אפי' לר"ש ע"י גוי דתנן פרק כל כתבי וכו' י"ל שאני כיבוי דכיון דאם הי' צריך לגופי הי' אסור מה"ת ואין הכל בקיאין לחלק בין מלאכה צריכה לגופה לשאינה

צריכה לגופה מש"ה אסרו רבנן אפי' במקום פסידא אפי' ע"י גוי אסרו לפי שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה ע"י גוי אתו לכבויי איהו גופיה, א"נ שאני הכא שהוא שבות כלאחר יד ממעכן ברגלו וחמיר טפי שבות דשבת הנעשה כדרכו ע"י גוי מובא בב"י של"ד:

שבת קכ"א, נכרי שבא לכבות אין אומרי' לו כבה, פרש"י רבנן גזרו על אמירה לעכו"ם משום שבות, תוס' כתבו אפי' איסור דרבנן אמירה לעכו"ם שבות כדאמרי' דף ק"נ לא יאמר אדם לחברו שכור לי פועלים דמוקי לה בחברו עכו"ם וכן מוכח גבי נייתי חמימי מגו ביתי, משמע דאמירה באיסור תורה מדאוריי' אסור עי' דברי ירמיה:

דף ק"ן לא ישכור אדם פועלים בשבת [דכתיב ממציא חפצך] ולא יאמר אדם לחברו לשכור לו פועלים. גמרא פשיטא מ"ש הוא מ"ש חברו אר"פ חבר עכו"ם מתקיף לה רב אשי, אמירה לעכו"ם שבות וכו' ר' יהושיע בן קרחה אומר אומר אדם לחברו הנראה שתעמוד עמי לערב וכו' מ"ט דריב"ק דכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר, דיבור אסור הרהור מותר וכו' ודיבר מי אסיר והא רב חסדא ורב המנונא אמרי תרווייהו חשבונות של מצוה מותר לחשבון בשבת וכו' אמר קרא ממצוא חפצך ודבר דבר חפציך אסור חפצי שמים מותרין, [צ"ע מאי מקשה אמירה לנכרי שבות דוקא באיסר דאוריי' עי' חו"י]: תוס' ודיבר מי אסור, פי' מן התורה דהא משרינן דבור של מצוה מכלל דמדאוריי' שרי, פמג"ד סי' ש"ז סק"א כתב כוונתם דודאי דבור אסור כמה משניות שם לא ישכור פועלים פרש"י ממצוא חפציך, והל"ל ורימנהי ע"כ פי' מ"ה מקרא וסובר דהוי מה"ת ופריך א"כ מצוה למה שרי ומשני בפי' התירה חפציך אסורי' ושמים מותרין בין בעסק בין בדיבור וא"ת אמירה לעכו"ם לעשות לו מלאכה שבות דרבנן הא מ"ה אסור מקרא ודבר דבר, י"ל אפי' אומר לו להדליק נר ללמד אצלו דהוה חפצי שמים אסור לומר לעכו"ם אף למצוה עכ"ל, ראה זה דבר חדש, אבל חו"י נ"ג ג"כ הקשה מה אסרו אמירה לגוי אם כבר למדנו דדבור אסור, נ"ל דלא אסרה תורה רק מדבר דבר שהיא דרך בני אדם במשא ומתן למצוא חפציהם והוא השכירות ואחר שנאסר זה מעתה גם האמירה לגוי לעשות זה הוי אמירה לעכו"ם אע"פ דקרא סתמא אמר ודבר דבר מ"מ מדהקדים ממצוא חפציך לא נילף מינה רק דיבור שהוא דרך משא ומתן, ואמירה לגוי לאמור לגוי אחר אכתי לא נפשטה אפי' אם גוי השני עושה מלאכה דאוריי' בשבת ע"ש:

דף קנ"ג מי שהחשיך בדרך נותן כיסו לעכו"ם, פרש"י מבעוד יום, ורא"ש כתב לא נהירי לי וכו' ונראה לפרש נותן כיסו משתחשך והשתא ניחא מאי דפריך בגמרא מ"ט שרו ליה רבנן למיתב כיסו לנכרי ואי מבעוד יום איירי מאי קמבעי' מ"ט והא ב"ה מתירין בכולן

עם השמש וע"י קציצת שכר מותר, ובית מאיר סי' ה' כתב דרש"י סבר דלא כרא"ש דאלו בשבת דיש איסור אמירה לא התירוה מטעם אין אדם מעמיד:
מ"ט שרו ליה רבנן למיתב כיסיה לעכו"ם קים להו רבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אי לא שרית ליה אתו לאיתויי ד' אמות בר"ה, פרש"י מ"ט שרי ליה והרי הוא שלוחו לישאנו בשבת:
בית מאיר כתב הפנ"י תשובה סי' ג' ביו"ד הקשה לרש"י פרק א"נ דקים לן יש שליחות לעכו"ם לחומרא מה מיבעי אם יש איסור אמירה לעכו"ם שבות בחייבי לאוין ת"ל מטעם שליחות דחשוב כעושה בעצמו וכו' רציתי לומר דבאיסור שבת לא שייך כלל בעכו"ם צד שליחות לדבר עבירה דדוקא בעבירה שהמעשה מצד עצמו מתועב למקום ב"ה דומ' דסירוס וכו' שייך שפיר שליח לד"ע דהעבירה מ"מ נעשה, אבל שבת דאיסור מלאכה למען ינוח ישראל והמלאכה מצד עצמותה י"ל דאינו כלל עבירה, נמצא עכו"ם העושה בשליחות ישראל ל"ש כלל יש שליח לד"ע דהא עבירה לא נעשתה דהא ישראל נח וכו', אבל עיינתי ברש"י במי שהחשיך פי' הרי הוא שלוחא הרי פי' מצד שליחות ולחומרא יש שליחות, וקושי' פנ"י לק"מ דודאי איסור שליחות לחומרא גבי שבת דחמור הוא פשיטא כמו כן בריבית חמור איסורא עובר חמשה לאוין אבל לאיסור לאו הי' פשוט לש"ס דל"ש לא חמור מצד שליחות לחומרא זולת מטעם איסור אמירה שבות דחמור הוא דמבע' ליה ע"ש עי' ח"ס או"ח סי' פ"ד וסי' ר"א מזה:
פרט ב':
בספר משנת חכמים דף קמ"ו, הפנ"י הקשה קושי חמורה מאי קמבעי לש"ס לרבינא דס"ל דהיכא דשליח לא בר חיובא יש שליח לדב"ע ומחייב שלחו לפ"ז גבי עכו"ם דלאו בר חיובא ודאי מחייב שלחו וקשה לפוסקים הסוברים ביו"ד קס"ט דיש שליחות לעכו"ם לחומרא, ונ"ל בב"מ דף ע"א ת"ר ישראל שלוה מעות מעכו"ם וכו' ומשני רבינא דוקא שליחות לית ליה לעכו"ם אבל זכיה אית ליה וכתב שם השמ"ק לפ"ז י"ל דרבינא אית ליה דאף לחומרא: נמי אין שליחות לעכו"ם, א"כ שפיר בעי הש"ס לרבינא אם יש שבות באיסר לאו:
המחבר א"ע סימן ה', אסור לומר לעכו"ם לסרס בהמה שלנו ועי' ב"ש, ועי' חו"י סימן מ"ט אם מותר לאמור לעכו"ם שיאמר לחברו עכו"ם לעשות מלאכה, עי' ברכ"י סי' ש"ז: שעה"מ פ"ה מלוה ולוה, הקשה על טור שכתב שדעת הרא"ש כדעת ר"ת דמותר להלות בריבית ע"י גוי, ממ"ש רא"ש באבעי אי שרי למימר חסום פרתי כתב בפשיטות דאיפסיקא בעיין וקי"ל דאמירה לנכרי שבות אפי' באיסור לאו, והשתא קשה דאיך כתב

הכא דשרי להלות ברבית ע"י גוי מטעמא דאין שליחות לגוי הא ת"ל דאסור משום אמירה לגוי שבות:

המחבר בסי' רצ"ז פסק מותר לומר לעכו"ם לזרוע לו כלאי זרעים, והקשה הט"ז בסירוס בא"ע סי' ה' פסק שאסור ע"י עכו"ם, ואפשר דס"ל לרמב"ם כל מה דאסור אפי' בח"ל הוי חובת הגוף בזה אסור אפי' אמירה לעכו"ם משא"כ בכלאי זרעים דאין איסור אלא בא"י לא הוי חובת הגוף ומותר אמירה לעכו"ם:

ח"ס או"ח ר"א כתב האומר בע"ש לגוי לעשות לו מלאכה או אפי' עשה ממילא בשבת לדעת ישראל איכא רק שבות וישראל האומר בשבת לגוי או לחברו לעשות לו מלאכה למחר ליכא שבות אבל איכא עשה דדברי קבלה ודבר דבר, ואומר בשבת לעשות לו מלאכה בשבת איכא תרתי ודבר דבר וגם שבות: ירושלמי פ"ב דמועד קטן ה"ד, רבי יהושע בן לוי שאל לרשב"ל מהו ליקח בתים מן העכו"ם א"ל אימת ר' שאל בשבת ותני בשבת מותר כיצד הוא עושה מראה לו כיסין של דינרין והעכו"ם חותם ומעלה לארכיים שכן מצאנו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת דכתיב כה תעשה ששת ימים וכתיב וביום השביעי תסובו את העיר שבע פעמים וכתיב עד רדתה אפי' בשבת:

אמירה לנכרי בה"ש עי' מג"א רס"א ס"ק ז', אמירה לנכרי בפסיק רישא עי' מג"א רנ"ג ס"ק ח"י וס"ק מ"א ומחהש"ק ועי' תשובת ריב"א סימן ד' שמאריך בנפלאות אם קיבל שבת החיך מותר לצוות לאחר לעשות מלאכה הא אסור לו מצד לדבר דבר למצוא חפצו ע"ש:

תשובת ריב"א סי' י"ז כתב אני נבוך לרמב"ם דוקא השחתת אילן איכא איסור דאוריי' ולא דבר אחר אינו אלא בל תשחית דרבנן, ופר"ח או"ח תס"ח כתב דמותר אמירה לגוי לעשות מלאכה בע"פ דדוקא בשבת אסור שבות דשבות, וכן במשבצות סי' ש"ז כתב דמותר בע"פ אחר שש לומר לגוי שיקנה לו יי"ש דאחר שש אינו אלא עשה תשביתו ובעשה ל"ש אמירה לגוי, וא"כ מותר לומר לגוי שישחית דבר חוץ מאילן, וקשה מחולין דף זי"ן בכודנייתא דר' דאמר קטילנא להו איכא בל תשחית, והלא אפשר ע"י גוי וצ"ע עכ"ל, ועי' בשדי חמד מערכת אלף כללים אות קע"ג אמירה לנכרי באיסר דרבנן באריכות:

פרט ג'. שיטת רי"ף ובה"ג:

פי"ט בשבת כתב הרי"ף, אשכחן בהלכות גדולות כתיבי והיכא דאייתי איזמל במעלי שבתא לשבתא ואיגנב או איפגם מקמי מילה שרי ליה למימר לגוי לצבותיה או לאייתויי אזמל אחרינא כההוא דאשתפיך חמימיה אמר להו רבה לייתו מגו ביתאי וכו' וכמה מרבוותא טעו בהאי פירושא דהאי מימרא דקסברי דהאי דאמר ליה ולא שני ליה למר בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה אשבות דהזאה קאמר ליה דשבות

דהזאה שבית דאית ביה מעשה ושבות דאמירה לית ביה מעשה בידים דדיבורא בעלמא הוא, ואקשו בה הכי ואמרי הואיל ואמירה לגוי שבות דלית ביה מעשה מה לי אמר ליה אייתו ליה מגו ביתאי ומה לי אמר ליה זיל אחים ליה תרווייהו שבות דלית בהו מעשה נינהו דדיבורא בעלמא הוא שרי, ואטעו לכולהו נסחאי דגמרא דקסברי דליכא בגמרא דהא מר לא אמר זיל אחים ליה, אלא טעותא דנסחי הוא ולא כדקא סברי הוא ונוסחא לית בהו טעות אלא נסחי מעלייא נינהו ולא פירושיה כדקאי סברי להו, אלא האיך דאמר ליה ולא שני ליה למר בין שבית דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה לאו אשבות דהזאה קאמר ליה, אלא הכי קאמר ליה הא דאמרת אמירה לגוי שבות וקא מדמיתו לה לשבות דהזאה דאסירא לא שני לך בשבות דאמירה גופא בין שבות דאית ביה מלאכה לשבות דלית ביה מלאכה דהא מר לא אמר ליה זיל אחים לי דאית ביה מלאכה אלא אייתי לי מגו ביתי קאמר ליה דטלטל בעלמא הוא דלית ביה מלאכה דשמעת מינה דכי אמרי' אמירה לגוי שבית בדבר שהוא מלאכה אבל בדבר שאינו מלאכה כגון האי לא אמרי' ביה אמירה לגוי שבות וכו' וכבר נתברר לך דאסור למימר לגוי לצבותיה או לאיתויי דרך רשות רבים והאי דכתב בה"ג טעותא הוא ולא תסמוך עלויה עי' רשב"א שבת ק"ל יש מקשים על ריי"ף דאמרי' הלוקח בא"י כותבין אפי' בשבת אע"ג דאיכא אמירה לעכו"ם בדבר שיש בו מלאכה גמורה, וי"ל משום ישוב א"י לא גזרו רבנן ע"ש: ר"ן כתב דעת רב בה"ג ז"ל שמתירין אמירה לגוי אפי' בדבר שיש בו מלאכה גמורה גבי מכשירי מילה לפי שהוא מפרש הא דאמרי' גבי ההוא ינוקא דאשתפוך חמימי:

דאמרי' לא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה דכל שבות שנעשה ע"י ישראל כגון הזאה קרינן שבות דאית ביה מעשה ולפי' אע"פ שאין בהם אלא משום שבות העמידו דבריהם במקום כרת, אבל אמירה לגוי אפי' במלאכה גמורה קרינן שבות דלית ביה מעשה כיון דלא עביד ישראל מעשה כלל, לפ"ז לא גרסי' התם דהא מר לא אמר ליה זיל אחים לי שלפי שטתו ז"ל אפי' להחם ליה שרי, ונמצא פסקן של דברים לפי שיטה זו שמתירין אמירה לגוי אפי' במלאכה גמורה לגבי מכשירי מילה ואם באנו להשוות שאר מצות למכשירי מילה אף בכל המצות נתיר אמירה לגוי אפי' במלאכה גמורה ונראה שזהו דעת הרב בעל עטור שהתיר לומר לגוי להדליק נר לסעודת שבת, אבל דעת אלפסי ז"ל אינו כן שהוא סובר דלא שרי אמירה לגוי במכשירי מילה אלא בדבר שאפי' ע"י ישראל אינו אלא משום שבות, וכן דעת רמב"ם והוא ז"ל התיר שבות דשבות דהיינו אמירה לגוי בדבר שהוא משים שבות כמכשירי לולב ושופר, אבל רמב"ן ז"ל סובר דבכה"ג נמי לא שרי אלא במילה בלבד לפי שניתנה שבת לידחת אצלה אבל

בשאר מצות אין דוחין שבות כלל כדאשכחן דלא דחינן שבות במקום פסידא וזו היא ששנינו נכרי שבא לכבות אין אומרי' לו כבה ואע"ג דהוי שבות דמלאכה שאצל"ג, ועי' ראש דף קל"ד באריכות:

תוס' ב"ק דף פ"א לבה"ג הוי ליה למשרי לקבור מת בשבת אלא לפי שהיא מכוער ומגונה ומתבייש שנקבר בשבת שנעשה בו איסור שבת אפי' ע"י עכו"ם וכו' ועיי' מנחת כהן:

פרט ד'. רמב"ם:

פ"ו משבת הלכה א', אסור לומר לעכו"ם לעשות לנו מלאכה בשבת אע"פ שאינו מצוה על השבת ואע"פ שאמר לו מקודם השבת ואע"פ שאינו צריך לאותו מלאכה אלא לאחר השבת, ודבר זה אסור מדברי סופרים כדי שלא תהי' שבת קלה בעיניהן ויבאו לעשות בעצמן, [דברי ירמיה כתב הנה קודם שבת לא שייך דבר דבר והי' נראה הטעם מצד שליחות לחומרא א"כ יקשה להסוברים דלא אמרי' שליחות לחומרא רק בריבית ולא בשאר איסורים א"כ מ"ט לאסור בע"ש, אמנם מלשון רבינו נראה דגם בע"ש הטעם שמא יבא לעשות בעצמן בשבת]:

הלכה ח' ישראל שאמר לעכו"ם לעשות לו מלאכה זו בשבת אע"פ שעבר ומכין אותו מכות מרדות מותר לו להינות באותה מלאכה לערב אחר שימתין בכדי שתעשה:

הלכה ט', דבר שאינו מלאכה ואין אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לעכו"ם לעשותו בשבת, והוא שיהיה שם מקצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה, כיצד אומר ישראל לעכו"ם בשבת לעלות באילן או לשוט על פני מים כדי להביא לו שופר או סכין למילה או מביא לו מחצר לחצר שאין עירוב ביניהן מים חמין להרחיץ בהם קטן ומצטער וכן כל כיוצא בזה, [עי' מנחת כהן משמרת שבת פרק א' שמאריך מהיכן למד רמב"ם שמותר לומר לעכו"ם שיעשה דבר אסור משום שבית בשביל שצריך לדבר צורך הרבה אע"פ שאין שם מצוה או צער]:

מר"א ששון סימן קנ"ז, כתב מה שצריך רמב"ם צורך מצוה ומה שאסרו תוס' אפי' בצורך מצוה זהו דוקא לומר לגוי בשבת לעשות בשבת דבר אפי' שאין איסורו אלא מדרבנן אבל לומר לגוי מע"ש לעשות דבר בשבת שאין יסורו אלא מדרבנן לעולם לא שמעינן לא מדברי רמב"ם ולא מדברי תוס' ז"ל, ומל"מ פ"ו משבת:

הלכה י"א, הלוקח בית בא"י מן עכו"ם מותר לו לומר לעכו"ם לכתוב לו שטר בשבת שאמירה לעכו"ם בשבת אסורה מדבריהם ומשום ישוב א"י לא גזרו בדבר זה וכן הלוקח בית מהם בסוריא שסוריא כא"י לדבר זה:

הלכה כ"ב, מי שהי' בא בדרך וקדש עליו היום והי' עמו מעות נותן לעכו"ם, במה דברים אמורים בכיסו אבל מציאה לא יתן לעכו"ם אלא מוליכה בפחות פחות מד"א, וכ"מ כתב יש לתמוה אמאי התי' להוליכה פחות מד"א דעביד טלטול דהוי שבות שיש בו מעשה ובהזאה לא התירו שבות כזה ודחינו פסח ואסור אמירה לעכו"ם דהוא שבות דאמירה מוטב שיאמר לעכו"ם דלא עביד כ"א אמירה מלהוליכה דקעביד טלטול ואיכא למגזר שמא יוליכה ד"א ואיכא שני איסורים דרבנן וצ"ע ע"ש, אולי י"ל כאשר הבאתי בשם רבינו יונתן בהזאה דין הוא שנחמר שאפשר שיעבר איסור דאוריי' אם יוליך כלי של מי חטאת ד"א בר"ה עי' לעיל, א"כ בהזאה לא התירו אבל כאן בכיס שמותר להולך פחות מד"א ואם יטעה ויולך יותר מזה לא בא לאיסר דאוריי' כיון שעקירה ראשונה לא הי' רק על פחות מד"א [עי' כלל ס"ב פרט ו'], עוד נ"ל עפ"י פנ"י על כן גזרו בשופר ובלולב יען שסובר בעבור מצוה מותר לעבור עי' כלל ח' פרט א', וכן בהזאה כן, אבל במציאה לא חיישינן לזה:

המחבר בסי' ש"ו, מותר לקנות בית בא"י מן עכו"ם בשבת וחותם ומעלה בערכאות הגוי בכתב שלהם דאינו אסור רק מדרבנן ומשום ישוב א"י לא גזרו והקשה המג"א דהא ברייתא ס"ל כיבוש יחיד שמיה כיבוש וא"כ אסור ליתן להם חניה בקרקע מלאו לא תחנם לכן מותר לעבור איסור דרבנן אבל כיון דרמב"ם פסק ריש:

תרומות דכיבוש יחיד לא שמיה כיבוש למה נדחה דרבנן מפני דרבנן וביותר קשה דהא מסקי' ביו"ד קל"א דאפי' לכתחילה מוכרין בתים לעכו"ם בסוריא וק"ו שלא לקנות מהם בשבת וצ"ע, ואפשר דס"ל דעל כל פנים איכא קצת מצוה בקניית בתים, עי' כ"ס בגיטין:

רמב"ם פי"ג מהלכות שכירות, הלכה ג' אמר לעכו"ם חסום פרתי ודש בה אסור ואינו לוקה, מל"מ מביא סמ"ג לאוין קפ"ד, אמר לעכו"ם חסום פרתי ודש בההיא בעיא ולא איפשטא הלכך אסור ואינו לוקה עכ"ל, והם דברים תמוהים בעיני דלדידיה דלא איפשטא אמאי אסור הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא דעיקר איסור שבות דרבנן היא ע"ב, עי' בספר מאה שערים שער כ' שמישב הסמ"ג, עי' שבת קל"ט ר' משרשי' יהיב ליה פרוטה לתינק נכרי וזרע וכו' וכתב הר"ן יש ללמוד שמותר לאמור לגוי לזרוע לו כלאים ורמב"ם פ"א מכלאים כתב מותר לאמור לגוי לזרוע לו כלאי זרעים, ולא נהירא דהא אפי' מקיים אסור וכ"ש לומר לו לזרוע, ועוד אמירה לגוי בכל איסורין שבתורה בעיא ולא איפשטא בפ' השוכר דף צ' ונקטינן לחומרא ע"ש: פכ"ד משבת, יש דברים שהן אסורין בשבת אע"פ שאינם דומין למלאכה ואינם מביאין לידי מלאכה ומפני מה נאסרו משום שנאמר אם תשיב משבת רגלך עשות חפציך ביום קדשי ונאמר וכבדתו מעשות

דרכיך ממצוא חפציך ודבר דבר לפיכך אסור לאדם להלך בחפציו בשבת ואפי' לדבר בהן מה ימכר למחר וכו' שנאמר ודבר דבר דיבור אסור הרהור מותר וכו' מותר לרוץ לדבר מצוה ופוסקין צדקה לעניים והולכין לפקוח על עסקי רבים ע"ש וכתב ה"ה ודע שלא הותר שום שבות בשביל עסקי רבים לא אמירה לעכו"ם ולא שבות אחר ע"י ישראל ודאי לא ע"ב:

רמב"ם פט"ז מאיסר ביאה, אסור לאמור לעכו"ם לסרס בהמה שלנו וכתב ה"ה ואע"ג דלא קי"ל כמ"ד בן נח מצוה על הסירוס אסור לומר לעכו"ם לסרס דבכל המצוות איכא שבות דאמירה לעכו"ם:

פ"ב מילה, שכחו ולא הביאו סכין מע"ש אומר לגוי להביא סכין בשבת ובלבד שלא יביא אותו דרך ר"ה כללו של דבר כל דבר שעשייתו בשבת אסורה עלינו משום שבות מותר לנו לומר לגוי לעשות אותן כדי לעשות מצוה בזמנה, ודבר שעשייתו אסורה עלינו משום מלאכה אסור לנו לומר לגוי לעשותו בשבת, [עי' מג"א של"א ס"ק ה' במילה יש לסמוך אפי' במלאכה]: סמ"ג הלכות יו"ט סי' ע', תניא במכלתיה פ' בא, כל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה גוי מלאכתיך משמע מכאן שאסור לישראל להניח לגוי לעשות מלאכתו בין ביום טוב בין בשבת דאוריי' אבל אם מסר לו ישראל המלאכה מע"ש מותר ובלבד שיהי' בביתו של גוי, אמנם נ"ל שהיא אסמכתא בעלמא שאם הי' מן התורה לא הי' מתירין חכמים לעשותו אף בביתו של גוי ואף מסרה מע"ש, ולשון לא יעשה הכתוב בתורה מוכיח קצת שהוא דרשה גמורה עכ"ל, מובא בב"י סוף רמ"ד, [בפועל שידו כיד בעה"ב בודאי אסור מדאורייתא עיי' דברי ירמיה אות ו']:

טור של"ח, כתב עוד שמותר לומר לגוי לגנן בכלי שיר בחופות דאמירה לנכרי במקום מצוה שרי ואין שמחה חתן וכלה בלא כלי שיר וכו' אני כתבתי למעלה בסי' ש"ז שאין להתיר אמירה לגוי אלא בדבר שהוא בעצמו דוחה שבת כגון מילה, ועי' הג"א סוף ביצה:

ט"ז סוף סי' רס"א מי ששכח להדליק נר של יצ"ט מותר לומר לעכו"ם בה"ש שידליק ועי' סי' רס"א וסי' ש"ז, עי' מר"ם א"ש ח"ר סי' ל' שמותר לתקן עירוב שנתקלקל בשבת ע"י נכרי להציל רבים ועי' כ"ס בחידושיו ועי' מג"א תרנ"ה אם מותר לשלוח לולב ע"י עכו"ם בשבת לחברו:

כ"ס בחידושיו בגיטין כתב, ב"י סי' רמ"ד הביא מכילתא כל מלאכה לא יעשה בו לא ע"י נכרי והוא רק אסמכתא עי' ט"ז רמ"ג, והנה בר"ה דף ל"ב אין עולין באילן מ"ט דיו"ט עשה ול"ת, וכתב ר"ן דרבנן חזקו והעמידו דבריהם כמו עשה ול"ת, ונ"ל במלאכה שע"י נכרי שהוא משום שליחות להחמיר י"ל דלא אמרי' רק שיש בו ל"ת דלא יעשה מלאכה

דאם הי' שליחות לנכרי הי' שייך שליחות בל"ת אבל בעשה דשבות או למען ינוח דלא שייך ביה שליחות דמ"מ גופו של ישראל ונח שבת לא גזרו אומר שיהי' כשעשה ע"י נכרי כיון דלא שייך ביה שליחות כנ"ל נכון מאוד, ואחר כל זה אומר חלוקים רבים בין שבות הנעשה ע"י ישראל יש בו עשה ול"ת דרבנן, אבל הנעשה ע"י נכרי עבר רק על ל"ת מדרבנן. אבל ליכא עשה דשבת ונח, לכן ביותר יש להתיר במקום מצוה ע"י נכרי מע"י ישראל והן הן הדברים שאמר רבה ול"ש לך בין שבות דאית ביה מעשה ע"י ישראל ללית ביה מעשה רק ע"י נכרי כנ"ל עכ"ל ועי' תשובת כ"ס יו"ד ח"ב סי' קכ"ו:

נתיבות סי' שמ"ח כתב בתוס' שבועות דף ג' ד"ה על הזקן משמע דלמאן דס"ל דכשהשליח אינו בר חיובא חייב המשלח אפי' בשליח עכו"ם חייב לכאור' קשה לפ"ז אמירה לעכו"ם בשבת יהי' דאוריית', לכך נראה דדוקא עבירה שנעשה בישראל שהוא מצווה עליו המשלח חייב כשליח אינו בר חיובא ככהן שאמר לישראל קדש לי גרושה שע"י השליחות נתקדש הגרושה לכהן, אבל באומר לעכו"ם בשל לי בשבת שעכו"ם מותר לבשל בשבת ולא נעשה עבירה כלל ע"ש:

תוס' שבת סי' רמ"ג אות יו"ד, כתב אם מותר לומר לעכו"ם בבה"ש שיעשה דבר שהוא משום שבות שלא לצורך מצוה דבר זה לא מצינו מפורש בשום מקים אכן יש ראיה לאסור דמבואר בסי' רע"ט נר שכבה בשבת אסור לטלטלו ע"י עכו"ם מחמה לצל, ונר שכבה עיקר איסורו אינו אלא משום דכיון דאיתקצי לבה"ש איתקצי לכולי יומא ואיסר מוקצה אינו אלא מדרבנן ואי ס"ד דשרי לטלטל מוקצה בבה"ש ע"י עכו"ם ודאי פשיטא דתו לא שייך למיתסר בשבת ע"י עכו"ם מטעם הואיל ואיתקצי לבה"ש כיון דבבה"ש גופא שרי ע"י עכו"ם אלא ע"כ דגם בבה"ש אין היתר בזה:

באות י"א מביא פלוגתי' חו"י עם בעל הגרשוני לומר לעכו"ם שיאמר לעכו"ם אחר שיעשה מלאכה בשבת אף דהוי שבות דשבות דלית בהו מעשה, ועל קושי' למה הוצרכו חז"ל לאסור אמירה לעכו"ם דת"ל דאסור משום ודבר דבר, תי' משום ודבר דבר שרי לצורך מצוה וחז"ל אסרו בם בזה, או אפי' לומר לעכו"ם קודם שבת שיעשה בשבת ג"כ אסור משום אמירה לעכו"ם אף דלא שייך בהא איסורא ודבר דבר: ריב"ש סי' שפ"ז כתב בשם רמב"ן דאף לדעת בה"ג המתיר מלאכה ע"י נכרי משום מצוה ה"מ עשיית שופר לולב אבל להנות אסור וכו' שאם אתה אומר כן נתיר התבשיל שנתבשל בשבת ע"י גוי אפי' לצורך ישראל לסעודת מצוה ע"ש:

ב"י ש"ז מביא ראבי"ה דאמירה לנכרי אף בדאורייתא לא אסור אלא בדבר שא"א למצוא תקנה ע"י ישראל לעשות כגון להחם חמין אבל אם אפשר לעשות תקנה ע"י ישראל כגון

ברה"ר דיכול להביא ע"י מחיצות בני אדם מותר אמירה לנכרי ועי' מג"א ס"ק י"ב, וכן ראב"ן דף ס"ט כתב בור ברה"ר אסור לישראל למלאות ממנו שבור רה"י ומייתי לר"ה אבל אם מילא גוי לצרכו וכו' ויש מתירין לומר לגוי מלא לי הואיל דיכול לירד ולשתות יכול לומר דלה לי, ואמרי בינה הלכות שבת סימן י"ב מסביר מטעם שכתב רמב"ם שלא יבא ישראל לעשות בעצמו אסרו אמירה לעכו"ם, זה דוקא היכא דא"א לעשות בהיתר בזה חששו חכמים וגזרו אבל היכא דיש לו שיכול להשיג חפצו להינות בהיתר לא גזרו ע"ש:

עט סופר חלק ד כלל צ אין אדם משים עצמו רשע

פרט א':

כתובות דף י"ט, העדים שאמרו כ"י הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו הרי אלו נאמנים א"ר בר חמא ל"ש אלא שאמרו אנוסין היינו מחמת נפשות אבל אמרו אנוסין היינו מחמת ממון אין נאמנים מ"ט א"א מע"ר [אינו נאמן לפסול עצמו מחזקתו דקרוב הוא אצל עצמו וקרוב פסול לעדות] וצ"ע למה לא נקיט גם כאן כמו בשארי מקומות אדם קרוב אצל עצמו וא"א מע"ר, וכאן אמר סתם א"א מע"ר, ורק רש"י מסביר מצד קרוב הוא אצל עצמו, לכאורה גם בלא קרבות י"ל אא"מ ע"ר כי יש לו חזקת כשרות ואין ע"א נאמן נגד חזקה, ודוחק לאמור שאדם על עצמו כמו בעלים, ורק בפלוני רבעני שנעשה המעשה רק הספק אם ברצון או באונס וגם עוד ע"א אולי יהי' נאמן ע"כ צריך לאמור מצד אדם קרוב אבל כאן אולי לא נעשה שום אונס ואינו נאמן לפסול עצמו גם אם קרוב יהי' כשר אבל לא נגד חזקה אין שום ע"א נאמן ויש להאריך:

ת"ר אין נאמנים לפסלו דברי ר"מ וכו' מ"ט אר"ח קסבר ר"מ עדים שאמרו להם חותמו שקר ואל תהרגו יהרגו ואל יחתמו שקר. א"ל רבא השתא אילו אתא לקמן לאמלוכי אמרי' להוזיל חתומו ולא תתקטלון דאמר מר דאין לך דבר בפני פיקוח נפש אלא ע"ז ג"ע שפ"ד בלבד השתא דחתמו אמרי' להו אמאי חתמיתו וכו':

שמ"ק כתב אר"ח קסבר ר"מ, פירוש ה"ק דאע"ג דקי"ל שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש אלא ע"ז ג"ע שפ"ד, מ"מ דינא הוא דלקטלו ולא יחתמו שקר ומדת חסידות היא ואי לא עבדו הכי משוו נפשייהו ברשיעי וקסבר ר"מ אפי' בכה"ג אין אדם משים שאינו חסיד, ורבא קשיא ליה כיון דקא מודית שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש וכו', ורא"ה כתב ק"ל היכי ס"ד הא דרב חסדא הא הלכה רווחת היא אין לך דבר שעומד וכו' וי"א דהשתא לאו מדינא קאמרי' אלא מדת חסידות דאע"ג דקי"ל באידך דאין אדם רשאי

לנהוג מדת חסידות בעצמו שאם לא הי' עובר הי' מתחייב בנפשו בהא קס"ד דרשאי וכו' ורמב"ן כתב א"ד מדינא נמי יהרגו ואל יחתמו לפי שנמצא בברייתא שלשה דברים ע"ז ג"ע שפ"ד, ר' מאיר אומר אף הגזל ע"ב עי' ש"ש שמעתא ז' פ"ה ותומים סי' מ"ו:

דף ע"ו, מאכילתו שאינו מעושר, ה"ד אי דידע נפרוש אי דלא ידע מנא ידע לא צריכה דאמר ליה פלוני תקן לי הכרי וכו' וכתב ר"ן, והאי דלא אוקמה במודה, כתב ראב"ד משום דאינה נאמנות דאין אדם מע"ר, ולא נראה דלהפסיד כתובתה ודאי נאמנות דהודאת בעל דין כמאה עדים דמו ע"ש, ושעה"מ פ"ט מאישות מביא קושיא מסוף נדרים שהקשה אלימא באשת ישראל וברצון כלום יש לה:

כתובה, ולדעת ראב"ד איפכא הו"ל להקשות דכיון דאין אמ"ע רשע אינה נאמנות ואמאי קתני דיוצאה ונוטלת כתובה ויותר תימא על רמב"ם שפסק באומרת נטמא אני ברצון אינה נאמנות ואבדה כתובה ולא השיג עליו, לדעת ראב"ד הו"ל להשיג עליו ולומר דלא אבדה כתובה מטעם דא"א מע"ר, ולפי תוס' בב"מ מיושב דבאומרת טמאה אני ליכא למימר אין אמ"ע רשע משום דמכוונה לעשות תשובה ושלא לבעול בעילת איסור משא"כ בעוברת על דת דליכא למימר לטובה קא מכוין דאיסורי דעבר עבר ע"ש, וח"ק סימן ק"נ כתב וכי בתורת עדות באנו לאסרה רק היא נאמנות על עצמה ושויתא חתיכא דאיסורא מה ענין קרוב אצל עצמה לכאן ע"ש:

ב"מ דף ג', אמרו לו שנים אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי ר"מ מחייב וחכמים פוטרין אר"מ אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה לא יביאוהו לידי קרבן הקל א"ל מה אם ירצה לומר מזיד הייתי יפטר, תוס' וא"ת היאך נאמן לומר מזיד הייתי הא אין אדם מע"ר, וי"ל דאין נאמן לפסול עצמו אבל הכא עושה תשובה ואינו רוצה להביא חולין בעזרה, ושמ"ק כתב דלענין לפטור עצמו מקרבן נאמן אפי' כשמשים עצמו רשע כשם שנאמן לחייב עצמו קרבן במקום שמשים עצמו רשע כגון באשם גזלות:

כתובות י"ט תוס' שחב לאחרים וא"ת וליהמנא במגו דאי בעי מחיל ליה וכתב פנ"י מאי קושיא דאע"ג דאית למלוה מגו אפ"ה לא מהימן לומר שט"א הוא כיון שמשים ע"ר דעבר אלאו לא תשכון באהליך עולה ואפשר דאביי סובר דאפי' היכי דמשים ע"ר אפ"ה מהימן באיכא מגו ועי' כנסת גדולה סי' פ"ב:

מכות דף ב' מעידין אנו באיש פלוני שחייב גלות, הקשה תוס' האיך יכולין לחייבו גלות והא יכול לומר מזיד הייתי, והקשה מהרש"א הא אין אדם משע"ר ע"ש, ונראה ראיה לחקירת מל"מ שאם המעשה נעשה רק לא ידעי' אם בשוגג או במזיד נאמן לומר במזיד, וארעא דרבנן כתב באומר מותר לא שייך א"א מע"ר שלא אמרו אלא במשום

עצמו רשע במזיד גמור ומיושב קושי' מהרש"א ע"ש, משא"כ בחלב דאומר מותר שוגג ומביא חטאת, ופלא שכתב לא מצאתי טעם מ"ש ברציחה אומר מותר מזיד רמב"ם פ"ו מרוצח שאינה גולה ובחלב פסק רמב"ם אומר מותר שוגג וחייב קרבן ע"ב, עי' שבות יעקב סי' ק"ע מביא תוס' מכות דף ז' בשגגה יתירה פרט לאומר מותר זה מזיד, משא"כ בחלב אומר מותר שוגג:

סנהדרין דף ט' א"ר יוסף, פלוני רבעו לאונסו הוא ואחר מצטרפין להרגו לרצונו רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד. רבא אמר אדם קרוב אצל עצמו וא"א משים עצמו רשע ורבא אמר אין אדם נפסל לעדות בהודאת פיו דאדם קרוב אצל עצמו אינו נעשה רשע שהרי תורה פסלה קרוב לעדות ונהרג הרובע דפלגי' דיבורא ומהימנינן ליה לגבי חבריה ולא מהימנינן ליה לגבי דידיה לפסול לעדות]:

דף כ"ה, בר ביניתוס אסהידו ביה תרי סהדי חד אמר קמי דידי אוזיף ברביתא וח"א לדידי אוזפין ברבית פסליה רבא, והא רבא דאמר לוה ברבית פסל לעדות והוה ליה רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד, רבא לטעמיה דאמר רבא אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם מע"ר:

כריתות דף י"ב, איבעיא להו מ"ט דרבנן משום דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש או דילמא משום דאמרי' מגו דאי בעי אמר מזיד הייתי פטור כי אמר נמי לא אכלתי מהימן פטור, והקשה תוס' הא אין אמע"ר ותי' שאינה רוצה להביא חולין בעזרה, ותומים בכללי מגו אות ק"ד כתב הכל לרבא אבל לר' יוסף דסובר אדם משים ע"ר ופלוני רבעני לרצוני נאמן לשוי' עצמו רשע בלא"ה לק"מ ופשיטא דנאמן לומר מזיד הייתי:

רמב"ם טוען ונטען פ"ב ה"ג, אין אדם נעשה חשוד עד שיבאו עליו עדים שהוא עבר עבירה שנפסל בה אבל המודה מפי עצמו שהוא חשוד ושעבר עבירה שנפסל בה אע"פ שחוששין לו ואין ראוי לעשותו עד בתחלה אם נתחייב שבועה משביעין אותו שהרי אומרים לו אם אמת אתה אומר השבע ולא מפני שעברת עבירה אסור לך להשבע באמת ואם שקר אתה אומר הודה לבעל דינך, וה"ה כתב דברי רבינו פשוטים שהרי אין אדם נפסל לעדות עפ"י עצמו וכן הדין לשבוע, רבינו מאיר כתב וה"מ בנתבע אבל תובע הנשבע ונוטל ואומר חשיד אני נאמן להזיק עצמו, ועי' ח"מ סי' צ"ב ס"ה, וטור ל"ד אין אדם נפסל ע"י עצמו וארעא דרבנן כתב נסתפקתי אם הייני דוקא מדאוריי' אינה נפסל עפ"י עצמו אבל יהי' נפסל לעדות מדרבנן ע"ב:

רמב"ם פי"ב מעדות הלכה ז', אין אדם נפסל בעבירה עפ"י עצמו, כיצד הרי שבא לב"ד ואמר שגנב או גזל או הלוה בריבית אע"פ שמשלם על פי עצמו אינו נפסל, וכן אם אמר

שאכל נבילה או בעל אסורה אינו נפסל עד שיהי' שם שני עדים שאין אדם מע"ר לפיכך ראובן שהעיד עליו שמעון שהלוה בריבית והעיד לוי ואמר לי הלוה ברבית, הרי ראובן נפסל בעדות שמעון ולוי אע"פ שהרי הודה לוי שלוה ברבית אינו משים עצמו רשע ונאמן על ראובן ואינו נאמן על עצמו וכן מי שהעיד שפלוני רבעו בין באונסו של נרבע בין ברצונו הוא ואחר מצטרפין להרגו, פלוני בא על אשתו הוא ואחר מצטרפין להרגו ולא להרגה וכו':

פ"ג הלכה ז', אמרו פסולי עדות היינו בעבירה או שוחד לקחנו על עדות זו אין נאמנים שא"א משים ע"ר עד שיעידו עליו עדים שהוא רשע ע"ש: מל"מ מלוה פ"ד הלכה ו' שטר שיש בו רבית, הקשו ראשונים האיך גובה את הקרן בשטר זה הלא עדים פסולים הם, ותי' דלא מיפסלי משום דלא משמע להו איסורי וכו', איכא לאספוקי אם העדים נאמנים לומר ידענו שיש איסור ואעפ"כ חתמנו מי נימא דאינם נאמנים משום דאין אדם מע"ר, או דלמא לא דמי דשאני היכי שהוא מהוה האיסור דאז אינו נאמן. אבל היכא שהאיסור ראינו בעינינו ולא מפיו אנו חיים אלא שהיינו תולין שמא לא ידע שהמעשה הזה הוא אסור אז אפשר דנאמן הוא לומר שעשה האיסור בידיעה ע"ש, וארעא דרבנן כתב לא הבינותי ספיקי שהרי גבי א"ל אכלת חלב שהוא לא הי' מהוה האיסור והעדים הי' תולין לומר שאכל בשוגג ואמרי' דמצי למימר מזיד הייתי ואעפ"כ ק"ל לתוס' דהא אין אמע"ר משמע דקים להו לתוס' דאפי' דהוא לא מהוה האיסור אפ"ה איכא משום א"א מע"ר: יבמות דף כ"ה דאמר רבא אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים ע"ר, תוס' היינו לפסול את עצמו אבל נאמן הוא לומר גבי אכילת חלב מזיד הייתי כדאמר בכריתות דף י"ב דאין לנו לכופו להביא חולין לעזרה לפי דבריו, והא דקאמרי' בקידושין גבי הבא לי מן החלון דלא עביד אינש דמשוי נפשיה רשיעא לומר מזיד הייתי לאו משום שלא יהי' נאמן לומר מזיד הייתי דפשיטא דנאמן אלא כלומר שאין אומר ברצון בעניין דמשוי נפשיה רשיעא, וכ"ס א"ע ח"ר סי' מ"ב כתב נראה כוונת תוס' דודאי לנו אינו נאמן דאכל חלב במזיד אלא שאין לנו לכופו לעשות עבירה להביא חולין בעזרה לפי דבריו עושה איסור כעין שוי' נפשיה חד"א שהוא עומד וצוח שיודע בנפשו שעושה איסור וזה כוונת תוס' בב"מ לפ"ז בנדרים דשוי' נפשיה חד"א ליכא דמשועבדת לבעל ומיושב הרבה ע"ש:

קידושין דף נ', האומר לשלוחו הבא לי מן החלון הביא לו אע"פ שאמר בעה"ב לא הי' לי בלבי אלא על זה כיון שהביא לו מעל ואמאי אלא לאו דברים שבלב אינן דברים ודילמא שאני התם דלמיפטר נפשיה מקרבן קאתו, הוה ליה לומר מזיד הוה לא עביד איש דמשוי נפשיה רשיעא, תוס' הוה לו לומר מזיד, דנהי דאין אנו מאמינים אותו לומר בלבי הי'

כך מ"מ מזיד הייתי טענה מקובלת יותר, ואין נראה כל כך רמאות, ור"ם פי' ודאי מזיד הייתי אנו מאמינים לו יותר כהא דאמרי' ב"מ דף ג' גבי אמרו לו שנים אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי דחכמים פוטרים מטעם דאם ירצה לומר מזיד הייתי, ועי' תוס' ב"ב ל"ג ומה אם ירצה לומר מזיד הייתי לא משוי נפשיה רשיע פי' אינו אומר ברצון מזיד הייתי ואין כאן מגו אבל ודאי אם אמר מזיד הייתי פשיטא דמהימן:

מהרש"א כתב מדברי תו' יש ללמוד דלפי פי' ראשון במזיד הייתי נמי לא הי' נאמן אלא כיון דהוי טענה מקובלת יותר מלא הי' בלבי שלא פירש לו תביא לי מזה ולא טען כן מזיד הייתי ע"כ דלא למפטר נפשיה קאמר הכי, אבל לפי הר"ם קושטא הוא דבמזיד הייתי הי' נאמן ובמגו יש להאמינו בשלא הי' בלבי, ומשני דאין כאן מגו לומר מזיד הייתי משום דלא בא למשוי נפשיה רשיעא, והא דנאמן לומר מזיד הייתי ולא אמרי' דאין אמע"ר, דאיכא למימר שעשה תשובה ואין רוצה להביא חולין בעזרה, אבל לא הי' בלבי במגו דמזיד הייתי ודאי אין להאמינו דאיכא למימר דלא רצה לעשות עצמו רשע ולומר מזיד הייתי, והא דקאמר התם דנאמן לומר לא אכלתי מטעם דאם ירצה לומר מזיד הייתי לא משום מגו הוא ותדע דהא מגו במקום עדים הוא אלא כלומר מה שאמרתי לא אכלתי יוכל לתרץ דבריו לא אכלתי בשוגג אלא במזיד כ"כ תוס' בב"מ, ופנ"י כתב מתוס' בב"מ משמע להיפך ע"ב:

המקנה כתב פנ"י הקשה על תי' ראשון של תוס' איך נעלם מהם משנה בכריתות דאם ירצה לומר מזיד הייתי, נלענ"ד דהא הקשה תוס' הא אאמע"ר ותי' שאין רוצה להביא חולין בעזרה, אבל הכא לא הוי חולין בעזרה, כיון דממנ"פ אחד מעל או הוא או שליח וקי"ל דאדם מביא קרבן על חבירו להתכפר בו א"כ כיון דבאמת אינו נאמן לומר מזיד הייתי משום דאין אמע"ר יכולין ב"ד לכופו שיבא אשם להתכפר בו הוא או שליח עכ"ל:

בארעא דרבנן כתב אנכי תמה על רבותינו בעלי תוס' מאי קא קשיא להו דאם ירצה לומר מזיד הייתי דאין אמע"ר, לא איתמר אלא לענין מיתת ב"ד או לפסול עצמו דלא עבדינן מעשה עפ"י עצמו, אבל בחייבי כריתות דהוי בידי שמים לא שייך בהא למימר אין אמע"ר, מש"ה שפיר קאמרי רבנן אם ירצה לומר מזיד הייתי באכילת חלב דאינו אלא כרת, וכן מצאתי בכנה"ג הא דאמר רבא אאמע"ר לא לענין כריתות אלא לענין מיתת ב"ד, ודיוקא דש"ס בקידושין דנקט במעל במזיד דלא עביד אינש דמשוי נפשיה רשיעא דלא ניחא ליה ולא נקט משום דא"א מע"ר דייקא שפיר כוותייהו משום דבכריתות לא שייך למימר א"א מע"ר ע"ש:

הג"א ב"ק דף ק"ב, מעשה בפרגא, בראובן שנתן מעות לשלוחו לקנות לו סחורה ידועה והלך וקנה סחורה אחרת וטוען שקנה לעצמו ולכך שינה ודן הריב"ם שכל הריוח לשליח ונשבע שלכך נתכוין ויתיישב לפי דברי: רבי' שאומר דלמיפטר נפשיה ממונא אדם משים ע"ר כמו הכא שאומר ששינה וקנה לעצמו ומשוי נפשיה גזלן, ואבא מורי אומר דאין אדם מע"ר כלל והכא משום הכי נאמן שלפי דעתו שרצה לשלם לראובן מעותיו התיר' עבד עכ"ל, ומובא בב"י סי' קפ"ג, וקהלת יעקב מתקשה בו היכי קאמר דלמיפטר נפשיה משים ע"ר מקידושין דף נ' ומתוס' כריתות רק אם לטובה מתכוין שלא להביא חולין בעזרה, מש"ה בפלוני רבעני א"א משע"ר כיון דלא שייך למימר דמתכוין לטובה ע"ש, ויש"ש סי' ל"א כתב לא אבין איך ישמע אדם על עצמו שהוא גזלן א"כ סתרי אהדדי אם הוא גזלן פסול לשבוע: קה"י מביא חקירה כמו שאומרי' חזקה אין אדם עושה בעילת זנות דוקא לאיש נאמר ולא לאשה, כן א"א מע"ר לאיש נאמר ולא לאשה, ומיושב בזה הקושי' במשנה ראשונה האיך הי' נאמנת והא אאמע"ר עי' מח"א בהגהות על רמב"ם פכ"ד מאישות, גם מביא מר"ל חביב קי"ז, כהן שאמר שהרג נפש נאמן ואינו עולה לדוכן ולא אמרי' א"א משים ע"ר שהרי עושה איסור אם לא נאמין לדבריו ע"ש וישו"י א"ע סי' ג':

פרט ב'. פסק:

ביו"ד קס"ט סכ"ה, ראובן שאמר לשמעון לקחת ממני רבית מיד ליד ושמעון משיב לא לקחתי אלא ע"י עכו"ם נאמן בלא שביעה, וכתב רמ"א ודוקא שהלוה בא להוציא מן המלוה כגון שהי' לו משכון או שכבר פרע לו, אבל אם המלוה בא להוציא מן הלוה נשבע ופטור, וכתב הש"ך צ"ע דמרדכי כתב בסתם דנאמן המלוה בלא שבועה ומשמע אפי' במלוה ע"פ, אלא שב"י פי' אם הי' מלוה ע"פ פשיטא דאינו נאמן להוציא אפי' בשבועה עכ"ל ולא ידענו אמאי פשיטא דהא י"ל מטעמא דאין אמע"ר אינו נאמן, וכ"כ בסמ"ג לאוין קצ"ג בשם ר' יעקב דאם כופר ואומר מלוה ברבית היא אע"ג דאי בעי פטר נפשיה בפרעתי או להד"מ אינו נאמן דאין אדם משים ע"ר ועי' בסימן קע"ז סי"ב, המקבל מעות לחצי ריוח וטעון שמלוה ברבית היא אינו נאמן, וכתב הש"ך אע"ג דאי בעי פטר נפשיה בפרעתי או להד"מ אינו נאמן דאין אדם מע"ר, ועט"ז כתב כאן דנשבע הלוה ונפטר אע"ג דמשוי נפשיה ונפש המלוה רשיעי חזקה דממונא עדיפא ללכת אחריו ע"י שבועה עכ"ל, ולקמן קע"ז כתב אע"ג דאי בעי פטר נפשיה בפרעתי או להד"מ והוה נשבע ונפטר אינו נאמן אפי' בשבועה דא"א משים ע"ר עכ"ל, ודבריו סותרים זא"ז עכ"ל ועי' חו"ד, הנה משמע מהנ"ל אפי' אם יש לו מגו בכ"ז אין אדם עושה עצמו רשע ולא

נאמן אבל מתוס' כתובות שהקשה אנוסים מחמת ממון יהי' נאמנין מצד מגו אנוסים מחמת נפשות, משמע אם יש לו מגו נאמן ועי' שעה"מ פ"ט מאישות, ועי' ש"ך ח"מ פ"ב בכללי מגו אות כ"ד, מגו לא אמרי' היכא דמשים עצמו רשע דאינו נאמן לומר לא אכלתי מגו דיכול לומר מזיד הייתי גבי אמרו לו שנים אכלת חלב כריתות דף י"א וגבי פלוני רבעני לרצוני ולא מהימן במגו דאי בעי אמר לאונסי משמע מתוך אלו דברים שאינו נאמן לומר דבר אחד אע"ג דלא משווי נפשיה רשיעא מגו דמצי למימר דבר דמשוי רשיעא, וכן להיפך לא מהימן למשווי רשיעא מגו דאי בעי אמר טענה דלא משווי רשיעא ע"ש: התומים בכללי מגו אות ק"ה כתב בגוף הדין אני המה, אם נימא דאפי' להוציא ממון מיד המוחזק ואית ליה מגו אמרי' אין אמע"ר ש"מ דבריר לן הך מבלי שום ספק כי אלו יש בו ספק איך נוציא ממון מספק וע"כ דהוי אנן סהדי דמשקר, א"כ איך כשכבר פרעו הלוה ורוצה להטיל שבועות היסת על המלוה בטענתו שלקח ממנו ר"ק דשומעין לו ומשביעין המלוה כמבואר סי' קע"ז סי"א הא אנן אמרינן שקורי משקר ואין בטענתו ממש ע"ב: שם מביא התומים פני משה נתווכח עם מהר"א ששון אם שייך באומר שעבר עבירה דרבנן ג"כ א"א משע"ר, ונראה דתלי' במש"כ רש"י עדים שאמרו כת"י הוא זה אבל פסולי עדות היינו, פרש"י משחק בקוביא ונתקשה בו כל מפורשים הא אין אמע"ר, ונראה דרש"י ס"ל בפסול דרבנן ל"ש זה, אבל כל מפרשים שדחקו ל שב רש"י ש"מ דס"ל לדינא אפי' באיסר דרבנן ל"מ עצמו רשע ע"ש, ושמ"ק מביא רמב"ן פרש"י פסולין משחק בקוביא ואמאי מהימן והא אא"מ ע"ר איכא למימר כיון דאיסר דרבנן הוא משום שאינו עוסק בישובו של עולם מהימן, ועי' פנ"י ומורי בכ"ס יו"ד סימן פ"א מביא ב"ש קנ"ב ס"ק י"ג מביא ב"ח הא דעד נאמן לומר דבעל לא ציוה לחתום משום דלא נעשה רשע כיון שעידי מסירה הוי חתימה רק איסר דרבנן. משמע בדרבנן לא אמרי' א"א מע"ר ע"ש שמאריך, ישו"י קמ"א ס"ק כ"ח מביא ראיה מכתובת דף ע"ב באומרת פלוני טיהר לי כתם ע"ש: ח"צ סימן ג' כתב עד כאן לא אמרי' אין אמע"ר אלא במקום שאין אנו יודעין דבר רע ולא שום ריעותא כההיא דמודה שהאכילתו שאינו מעושר אבל כשיש ריעותא לפנינו כגון פנוי' או ארוסה שעיברה אע"ג דקי"ל באומרת לכשר נבעלתי נאמנת אפ"ה כשאומרת שנבעלתי לפסול הולד ספק ממזר, ולא אמרי' א"א מע"ר ואינה נאמנת לומר שנבעלה לאחר שאינו כשר וכו' ועוד דעד כאן לא אמרי אין אמע"ר אלא על מה שכבר עשה וגם שלא לעשות עצמו: חשוד ופסול לעדות אבל מכאן ולהבא לשווי' נפשיה חתיכה דאיסורא נאמן אפי' במקום שהוא עושה עצמו רשע, תדע באומרת טמאה אני לך אפי'

ברצון נאמנת והדבר פשוט כיון דשויא נפשיה ח"א אסורה מכאן ולהבא ע"ש עי' ברכי יוסף ח"מ סי' ל"ד ס"ק ל"ג:

טור סי' מ"ו דאין אדם מע"ר אפי' אם אומר שלעבר הי' רשע ועכשיו כבר עשה תשובה, ושו"ע מ"ו סל"ז עדים שאומרי' אנוסי' היינו מחמת ממון וכו' אינם נאמנים אפי' אומרים שעשו תשובה אעפ"כ אינם נאמנים לבטל השטר מ"מ לגבי דידהו נאמנים וחייבים לשלם ללוה ההפסד שבא לו מכח חתימתם, ועי' חו"י סי' רל"א, ועי' ה"ה פט"ו מאיסר ביאה שאשה אינה נאמנת לומר לממזר נבעלתי לפסול הולד משום שא"א מע"ר, כב"י ח"ב א"ע קנ"ו, סברת תוס' שאומר שעושה תשובה לקלקל אחרים אינו נאמן דאל"כ עדים שחותמים על גט ואמרו אנוסים היינו יהי' נאמנין שעושין תשובה ואינם רוצין שתנשא א"א על ידם ע"ש:

נב"י ח"ב א"ע סי' קנ"ו כתב, אולי לא שייך א"א מע"ר אלא בדבר שהתורה קראתו רשע דהיינו שנתחייב מיתה או מלקות שהוא נקרא רשע למות ובן הכית הרשע או מעיד עדות שקר שפסול לעדות ולשבועה בזה אמרי' א"א מע"ר אבל באומר שהכשיל אחרים אינו נפסל לעדות ואינו מתחייב מלקות ומיתה לא שייך א"א מע"ר ע"ש, תומים סי' מ"ו ס"ק מ"ב כתב דדוקא היכא דנפסל לעדות אמרי' אאמע"ר ועי' ש"ש ש"ז פ"ה, ותומים בכללי מגו אות ק"ד כתב בעבירה דאורייתא חף שאינו נפסל לעדות שייך ג"כ א"א מע"ר, עי' קצה"ח ל"ה:

פנ"י גיטין דף ל"ב לאחר התקנה שתיקן ר"ג שלא יוכל לבטל שלא בפניו ואע"ג דקי"ל אם בטלו בדיעבד מבוטל, היינו אם מביא עדים על כך אבל בטענה גרידא לא מהימן למשוי' נפשיה רשיעא לעבור על תקנת חכמים ועי' ישו"י קמ"א ס"ק כ"ח:

פמג"ד יו"ד סימן ה', כתב דע דקשיא לי הא דתנן פיגולן פגול וכן כה"ג ביוכ"פ אף דנימא דבעינן שיוציא בשפתיו אין שומע לו ואיך נאמן והא א"א מע"ר, ואולי התורה גילה ביוכ"פ או דפגול הוא לא יחשב לו מיותר וכו' אלא דא"כ השוחט בהמות חבירו ואמר שחטתי לע"ז אמאי מהימן נימא דא"א מע"ר וא"ל שיש לו מגו דהוה מקלקל בשחיטה. חדא דאף במיגו אינו נאמן, ועוד לענין הנאה לית ליה מיגו ע"ש:

ב"י סימן כ"ט אות ח' כתב כשהעיד אינו יכול לחזור בו משום דמשוי נפשיה רשיעא משום דלא דק מלהעיד עדות שקר אבל כי אמר אינו יודע מפני פחד לא משוי נפשיה רשיעא שהרי לא עבר שום עבירה ואעפ"י שנושא עון דאם לא יגיד מ"מ שב וא"ת הוא ע"ש:

קהלת יעקב אות טו"ב כתב חידושי דינים נאמרו בזה:

א מש"כ רשב"א ח"ב סי' רל"א דמודה שגזל את חבירו משלם על פיו ולא אמרי' א"א מע"ר, שלא אמרו אלא לענין לפסול את עצמו או לחייב את גופו לפי שאדם קרוב אצל עצמו ואינו מע"ר וכן שלא להרשיע את עצמו בתשלומי קנסא דכתיב אשר ירשיעון אלקים פרט למרשיע את עצמו הא שלא בכיוצא באלו נאמן ותדע שאילו הודה שהדליק גדישו של חבירו ואפי' ביוכ"פ נאמן ומשלם כמבואר במשנה גזלתיך ואינו יודע חייב לשלם וכו':

ב דלא מקרי משים ע"ר אלא המרשיע את עצמו ואומר כן עשיתי אבל כשאחרים מרשיעים אותו והלה שותק אין זה מרשיע את עצמו:

ג ח"ץ כתב דלא אמרי' אא"מ ע"ר אלא במקום שאין אנו יודעים דבר ריעותא אבל אי איכא ריעותא נאמן לומר דעבד איסור רבא:

ד עוד כתב דלא אמרו א"א וכו' אלא על מה שעבר אבל מכאן ולהבא לשווי' חתיכא דאיסורא נאמן, דהא באומרת טמאה אני לך נאמנת:

ה דלמיפטר נפשיה מממונא אדם מע"ר כמבואר בהג"א מעשה בפרגא ע"ש עי' רשד"ם ח"מ קכ"ג:

כה"ג ח"מ ל"ד כתב כשיש הוכחה לדבריו משים ע"ר, וארעא דרבנן כתב יש להסתפק בעדים ששמו עצמם רשיעא באומרן עשינו עבירה פ' וכסבורים היינו שהיה מותר אם נפסלין עפ"י עצמן או אמרי' בכה"ג א"א מע"ר, ועי' בהערות למוצל מאש סי' ע':

בית אפרים אשר חיבר אחי מורי הגאון הקדוש מו"ה נפתלי נ"י בדף ב' כתב חקרתי אע"ג דקי"ל א"א מע"ר, אם אשה אומרת שזנתה ברצון להציל נפשה או אומר מותר אע"ג דקי"ל בא"ע סימן קע"ח דאסורה לבעל משום מעלה בו מעל עכ"פ לא שייך עד"ז לומר אא"מ ע"ר אם אמרה כוונתה להציל נפשה ע"ש שהאריך בסוגי' סוף נדרים אם באופן זה יש לה כתובה:

מפרשי ים ב"ק דף נ"ו מביא מישו"י דעד כאן לא אמרי' אא"מ ע"ר אלא היכא דזה מעיקר העדות שאנו רוצים לפסלו ולומר שהוא עדיין רשע ופסול לעדות בזה אמרי' אאמע"ר, משא"כ היכא דאומר דבשעת מעשה הי' רשע ואין זה מעיקר העדות לומר שעדיין הוא רשע בזה אף שאומר באמת שעדיין רשע הוא מ"מ נאמן וזה עיקר כוונת התוס' מה שהקשו בב"מ בהא דקאמר הש"ס מה אם ירצה לומר מזיד הייתי, והקשו הא אין אמע"ר: ותרצו דרצונו לעשות תשובה, עיקר כוונתם לא דבעינן שיתכוון לעשות תשובה אלא אף באומר שמזיד הוא ואין מתכוון לעשות תשובה מ"מ נאמן כיון שאין זה מעיקר העדות ע"ש:

מ"ח או"ח ח"ב סי' כ"ב כתב עכו"ם אם יודה שעבר עבירה שחייב מיתה לא יהרג הגם שדיין או עד קרוב נאמן עליו בכל זאת עפ"י עצמו לא נהרג דשאני קרוב מבחוץ מאדם קרוב אצל עצמו, עי' סנהדרין דף ט' דמשמע מרש"י דכל הטעם דאאמע"ר יען שקרוב פסול לעדות א"כ במשמע דב"נ קרוב כשר לעדות יהי' ג"כ משים ע"ר וצ"ע:

פרט ג'. אומר מותר:

מכות דף ז', ת"ר בשגגה פרט למזיד, מזיד פשיטא בר קטלא הוא אלא אמר רבא אימא פרט לאומר מותר, א"ל אביי אי אומר מותר אנוס הוא, א"ל שאני אומר האומר מותר קרוב למזיד הוא:

תוס' פרט לאומר מותר, וקשה דגבי חלב וגבי שבת דכתיב בשניהם שגגה וחייבין פרק כלל גדול דף ס"ח בתינק הנשבה לבין עכו"ם, וי"ל דשאני הכא דכתיב שגגה יתירא למעוטי אומר מותר, עי' תוס' שבת דף ע"ב ותוס' סנהדרין דף ס"ב ע"א, וסוגי' דשם, ועי' לעיל:

דף ט', איתמר כסבור בהמה ונמצא אדם, עכו"ם ונמצא גר תושב, רבא אמר חייב אומר מותר קרוב למזיד, רב חסדא אמר פטור אומר מותר אנוס הוא ע"ש:

תוס' ר"ח אמר פטור דאומר מותר אנוס הוא, וא"ת ר"ח היכי מתרץ ברייתא דלעיל דף ז' דקתני פרט למזיד ואוקימנא דר"ל לאומר מותר ולדידיה הא אומר מותר לא הוי מזיד, וי"ל דר"ח סבר דמ"מ קרי ליה מזיד משום דבמזיד נהרג שיודע בטוב שהוא הורגו וכו':

רמב"ם פ"ה מהלכות רוצח, הלכה ד' גר תושב שהרג את ישראל בשגגה אע"פ שהוא שגג ה"ז נהרג, אדם מועד לעולם, וכן גר תושב שהרג גר תושב מפני שעלה על דעתו שמותר להרגו ה"ז קרוב למזיד ונהרג עליו הואיל ונתכוון להרגו:

פ"י מהלכות מלכים, ב"נ ששגג באחת ממצותיו פטור מכלום, בד"א בשגג באחת ממצות ועבר בלא כוונה כגון שבעל אשת חבירו ודמה שהיא אשתו או פנויה, אבל אם ידע שהיא אשת חברו ולא ידע שהיא אסורה עליו אלא עלה על לבו שדבר זה מותר לו וכן אם הרג והוא לא ידע שאסור להרוג ה"ז קרוב למזיד ונהרג ולא תיחשב זו להם שגגה מפני שהיה לו ללמוד ולא למד:

פ"ה הלכות תרומות הלכה ח', אין תורמין מן הטמא עם הטהור ואם תרם בשוגג תרומתי תרומה ובמזיד לא תקן את השירים וזה שהרים תרומה ויחזיר ויתרום, במה דברים אמורים שלא ידע בטומאה אבל אם ידע ושגג שמותר לתרום מן הטמא על הטהור הרי הוא כמזיד, וכ"מ מביא ירושלמי ר"פ בעי קומי רבי ייסא הי' יודע שהם טמאים וסבור שמותר לתרום מן הטמא על הטהור א"ל יאות רבי סבר כר' יודא ע"ש, עי' ח"ס יו"ד סי'

פ"ח: מל"מ פט"ו ממ"א הלכה כ"ה, כתבו תוס' בכורות דף כ"ג ד"ה סבר דהא דקי"ל דהמבטל איסור במזיד אסור ובשוגג מותר כסבור שמותר לבטל חשוב שוגג, ועי' מש"כ רבינו פ"ה מתרומות אבל אם ידע ושגג שמותר לתרום מן הטמא על הטהור הרי הוא כמזיד, ונראה שדין זה סותר למ"ש התוספות וצ"ע ושו"מ חלק שני סי' צ"ג מישב ע"ש: חו"ד כ' לפענ"ד לא קשה ולא מידי דהא חזינן דתרומה שאני מכל איסורין דהא בתרומות פ"ב משנה ב' מחלק ר' יהוד' ג"כ בשוגג דהתם בין לא ידע מעולם ובין ידע ושכח דבידע ושכח הרי הוא כמזיד ואין תרומתו תרומה ע"ש וטעמא דמלתא נ"ל דדוקא במקום דמזיד הוא מטעם קנס אמרינן דלא קנסו רק במזיד גמור ולא בקרוב למזיד דאפי' קנסא מקנסא לא ילפינן וכ"ש דלא ילפינן קרוב למזיד ממזיד אבל בתורם מטמא על הטהור דלאו מטעם קנס הוא דהא איכא למ"ד במס' יבמות פ"ט דלא עשה כלום דאפי' האי גריוא הדר לטיבלי' ובזה אין קנס לתורם כמ"ש התוס' שם בד"ה מזיד עבד רק תקנת חכמים הוא ועקרו דבר מן התורה בתקנתם משום הפסד כהן ואפי' בשוגג מהדר בירושלמי למצוא טעם למה לא עשו תקנה ע"ש בריש פ"ב דתרומות יש לומר דתיקנו אפי' בקרוב למזיד ומש"ה מחלק שם דוקא ר' יהוד' בין לא ידע מעולם ובין ידע ושכח מה דלא חילק כן בכל מקום שמחלקין בין שוגג למזיד וא"כ לדידן נמי ליכא למילף שאר איסורין מתרומה:

מרי"ק סי' קס"ח, אשר שאל באשה שזנתה ברצון והיא לא ידעה אם יש איסור בדבר אם יחשב שוגג, לענ"ד דאין לזו דין שוגגת להתירה לבעלה כיון שהיא מתכוונת למעול מעל באשה, דהא לא כתיב איש כי תשטה אשתו ומעלה מעל ב"ה דלשתמע דוקא במכוונת לאיסור אלא ומעלה בו מעל כתיב וכו' עוד ראיה דע"כ אין הדבר תלוי בכוונת האיסור כדי שנאמר דהיכא שלא נתכוונת לאיסור כגון שלא ידעה שיש איסור בדבר שתהא מותרת לבעלה, ממגילה כאשר אבדתי מבית אבא אבדתי ממך דעד השתא באונס והשתא ברצון שמע מינה דמאותה שעה נאסרה על מרדכי ואסתר לא עשתה שום איסור אלא מצוה רבה עשתה שהצילה כל ישראל ואפ"ה נאסרה על מרדכי, אשה:

שזנתה תחת בעלה לא כ"ש שאסורה עליו ואע"פ שאינה יודעת שיש איסור בדבר דמ"מ עשה היא עבירה וצריכה כפרה וחייבת בקרבן, עי' רמ"א וב"ש סי' קע"ח:

בני אהובה פכ"ד הלכה כ' מהלכות אישות כתב ראיה מאסתר אינה נכונה דהתם הי' האונס חוץ לגופה כי בעצמותה נעשה בזדון ואם כי עשתה להצלת נפשות אין זה אונס בגופה אבל כאן דהיא שוגגת וחושבת דמותר לעשות כן מה בין שוגג לשוגג ע"ש שמביא ירושלמי סוף נדרים שמשמע כמרי"ק: שבות יעקב ח"ב קי"ז שנשאל באיש שהלך עם אשתו ועם אחרים ביער ובאו רוצחים ולא ידעו להציל נפשם כי אם ע"י שהפקירה האשה

בעצמה להם ברצין בעלה אם מותרת לבעלה, והשיב עפ"י מרי"ק שהקשה מה הי' חילוק באסתר בין עד עכשיו שהי' באונס ובין עכשיו שנחשב ברצון כיון שהי' ג"כ להצלת ישראל, ותי' בסברא ישרה, אם האונס על הבעילה עצמה כמו שהי' נלקחה לאחשורוש זה נחשב אונס ומותרת, אבל בשאין האונס על הבעילה רק מחמת אימה אחרת הולכת אליו והיא מתרצת מרצונה לבעילה משום הצלה אע"ג דשפיר עבדה ומקרי אונס מכ"מ דכיון דהבעילה הי' ברצונה נאסרה על בעלה, ועי' בתשובת בנין ציין סי' קנ"ד מעשה נורא באורח שאמר שהיא אליה הנביא:

ט"ז סי' צ"ט, ס"ק ט' כתב מלשון הטור שכתב אם לא כיון לבטל האיסור, ואח"כ כתב אבל המכוון להרבות דהעיקר תלוי בכוונה להרבות אם נתכוון בזה אע"ג דטעה בדין וסבר שמותר להרבות לבטל האיסור מ"מ מקרי מזיד כיון שנתכוון במזיד לבטל האיסור, ובאמת לא נראה כך ומביא ראיה ומרי"ק בעבור למעול מעל, שמע מיניה בשאר דוכתי' דלא שייך האי טעמא שפיר מקרי שוגג אם טעה בדין ומצאתי תוס' בכורות דף כ"ג דאפי' למ"ד קנוס שוגג אטו מזיד במבטל איסור מ"מ בשוגג שקסבר שמותר לבטל מותר, ועי' פלתי ומר"ם א"ש ח"ר סי' ל' וק"ה וכתב הפלתי על ט"ז דהמעיין יראה דלא כתבו תוס' אלא למ"ד דלא קניס שוגג אטו מזיד והוי זה כמו שוגג ע"ב:

רמ"א סוף סי' טו"ב אשה שנתקדשה וטעתה וסברא שלא נתקדשה ונשאת לאחר תצא מזה ומזה, אבל אנסוה להנשא או שהורו לה ב"ד בטעות ונשאת על פיהם הוי כאנוסה ומותרת לבעלה הראשון, ב"ש כתב רשב"א למד דין זה ממיכל אשת דוד שהי' מותרת לדוד אחר הנשואים של פלטי משום דטעו ב"ד של שאול והורו מלוה ופרוטה דעתו אמלוה ע"ש ובסי' ל' ס"ק יו"ד, ועי' ט"ז מאריך, ועי' ברכ"י באריכות ושבות יעקב יו"ד ס"א, ומג"א שי"ח ס"ק ג' עשה ע"פ הוראת חכם מיקרי שוגג וה"ה שוכח ועי' ב"ש סי' י"ג ס"ק ט"ז: זבחים ק"ח, למעוטי שוגג אונס ומוטעה, הקשה תוס' אנוס למה ליה קרא פשיטא דאונס רחמניה פוטרה ושמא האי אנוס פרט לאומר מותר, ועי' רשב"א קידושין דף מ"ב, וחתנ"ס ח"ב שער הקרבנות אות ג':

אם ידע ושכח מקרי שוגג עי' פמג"ד צ"ט ס"ק י"ב וחו"ד ומג"א סי' ק"ח ס"ק י"א שכחה מקרי אונס ואגודה מביא ראיה מגיטין דף ע"ה בראשונה הי' הלוקח נטמן ביום אחרון של שנה שלא יוכל המוכר להחזיר לו המעות, והתקין הלל שיהי' מניח המעות בלשכה וא"א דבכה"ג מקרי אונס למה הוצרך לתקנו, אע"כ דלא מקרי אונס דה"ל לחוש פן יארע אונס ביום אחרון וה"ל לפדות קודם לו, ומג"א כתב דהתם לא מהני אונס, דאונס פטרי', אבל לחייב חבירו ע"י אנוס זה לא שמענו ועי' ירושלמי מובא בש"ך ח"מ כ"א, אונסא

כמו דלא עבד ועי' קצה"ח סי' נ"ה, וגורן דוד סימן ד' ותשובת ריב"א סי' קמ"ו מישב אגודה באריכות נפלא, וע' ש"ך ח"מ סי' ע"ד ס"ק י"א, וס"ק כ"ז:

ריטב"א סוכה דף כ"ו ת"ר אין ישנין שינת עראי חוץ לסוכה גזירה שמא ירדם, ויש למדין מכאן שהנודר שיעשה דבר בחצי לילה שאין לו לישן עראי קודם לכן שמא ירדם באותה שעה ולא יעשה מצותו וליתא שאין אומרין כן אלא בדבר שהוא אסור בגוף השינה כשיארך בשינתו כהאי דהכא אבל בנשבע זה שאין השינה אסורה לו כלל אלא שצריך לעשות מצותו באותה שעה אין לנו למונעו קודם לכן משינה, ועי' יד שאול סי' רכ"ח ס"ק מ"ד:

עט סופר חלק ד כלל צב תעשה ולמ"ע

פרט א':

סוכה דף י"א, מתני' הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסום וסיכך על גבה פסולה, ואם הי' סיכוך הרבה מהן או שקצצן כשרה:

גמרא יתיב רב יוסף קמיה דר"ה ויתיב וקאמר או שקצצן כשרה, ואמר רב צריך לנענע, [נהי דאין צריך לחזור ולסותרה כולה אבל צריך הוא לנענע קצת אותם שהוסככו במחובר לאחר קציצתן דתהוי להו הך כעשייה דאי לאו פסולה משום תעשה ולא מן העשוי דהכי משמע סוכות תעשה כשאתה עושה אותה תהא ראוי לסוכה ולא מן העשוי בפסול שאינה ראוי לסוכה ואתה מתקנו בתיקון מועט כי האי דמכשר לה בקציצה ולא הדר סתר לה, ומיה נענוע קרוב לסתירה הוא שמגביה כל אחד לבדו ומניח:

וחוזר ומגביה את חבירו ומניחו, רש"י] א"ל ר"ה הא שמואל אמרה ולא רב דרב אכשורי מכשר [בלא ניענוע דקסבר קציצתה זו היא גמר עשייתה והיכי דמי תעשה ולא מן עשויה כגון החיטט בגדיש לעשות לו סוכה שהסיכוך הי' מאליו ואינו נוגע בו לעשות שום מעשה אלא פוחת אחת מדפנותיו ונכנס לעומקו ונוטל העומרים ומשליך והסוכה נעשית מאליה דופנותיה וסככה אבל זה שקיצצן זהו מעשה שלה שנגמר בהכשר, רש"י] כי הא דרב עמרם חסידא רמא תכלתא לפרזומא דאינשי ביתה תלאן ולא פסק ראשי חוטין שלהן אתא לקמיה דר' חייא בר אשי א"ל הכי א"ר מפסיקנן והן כשרין פסיקתן זו היא עשייתן, ה"נ קציצתן זו היא עשייתן וכו' לימא כתנאי עבר ולקטן פסול דברי ר"ש בר יהוצדק וח"א מכשירין וכו' מאי לאו בהא קמפלגי וכו': רמב"ם סוכה פ"ה הלכה י"ב, הדלה עליה עלי אילנות ובדיהן וסכך על גבן ואח"כ קצצן אם הי' הסיכוך הרבה מהן כשרה ואם לא הי' הסיכוך שהי' מתחילתו כשר הרבה מהן צריך לנענע אותן אחר

קציצתן כדי שתהי' עשוי' לשם סוכה, והג"מ כתב צ"ע דהכא איתא התם ואם הי' סיכוך הרבה מהן או שקצצתן כשרה משמע דבסיכוך הרבה מהן אפי' בלא קציצה כשרה דהא או קתני ע"ש:

דף י"ב, מתני' חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין אין מסככין בהן וכולן שהתירו כשרות, גמרא א"ר יעקב שמעית מיניה דר' יוחנן תרתי חדא הא ואידך החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה, חדא משוה גזרת אוצר וחדא משום תעשה ולא מן העשוי ולא ידענו הי מינייהו משום אוצר והי מינייהו משום תעשה ולא מן העשוי וכו':

דף ט"ו מתני' תקרה שאין עליה מעזיבה רי"א ב"ש אומרים מפקפק ונוטל אחת מבינתים ובה"א מפקפק או נוטל אחת מבינתיים רמ"א נוטל אחת מבינתיים ואינו מפקפק, גמרא בשלמא ב"ה טעמייהו משום תעשה ולא מן העשוי, אי מפקפק עביד ליה מעשה, אי נוטל אחת מבינתיים עבד בה מעשה, אלא ב"ש מאי טעמייהו אי משום תעשה ולא מן עשוי בחדא סגי, אי משום גזרת תקרה בנוטל אחת מבינתיים סגי, לעולם משום גזרת תקרה והכי קאמרי אע"פ שמפקפק אי נוטל אחת מבינתיים אין אי לא לא וכו' עי' רי"ף ורא"ש ובעה"מ:

ריטב"א בדף י"א כתב תעשה ולא מן העשוי היינו בתרי אנפי חדא כגון הא שתחלתה בפסולת גמור דהוי מחובר ולא חשיבא סוכה כלל ואי קייץ להו ומתכשרי והוייא סוכה נעשית מאליה לפיכך צריך מעשה אחר כך, ואידך כגון חבילי עצים וכיוצא בהם פסולים לסכך וכגון תקרה דאסרי' לסכך בהם שמא יעשה סוכה מחבילין שהניח כבר על גגו ותקרה שהניח בביתו והו"ל תעשה ולא מן העשוי, וכ"ת בשלמא אנפא קמא דהוה מעיקרא פסול איכא למימר דאי לא עביד בה מעשה אחר הכשרה ה"ל תעשה ולא מן העשוי, אלא חבילי עצים ותקרה שהם כשרים לסכך מה מעשה בעו דהא כשרים הם מתחלתם אליבא דב"ה דלא בעי סוכה לשם חג אלא לשם צל והויא לה כסוכות יוצרים החיצונה או כסוכת גנבך דלא בעינן בהו נענוע ולא שום מעשה כלל ולא חיישינן בהו משום תעשה ולא מן העשוי, א"ל דחבילי עצים ותקרי נמי פסולה בתחלתה במעשה ראשון משום דלא אתעבידא לצל דחבלים ניתנו על גגו לייבש ותקרה ניתנה לביתו לדירה ושתיהן פסולות משום דבעינן סוכה לשם צל ולא לשם דירה הלכך כשמחשב עליהם לסוכה ולצל אי לא עביד בהו מעשה הו"ל סוכה מן העשוי שלא לשם צל וסוכה מכבר התורה אמרה תעשה שיהא בה לשם צל וזה נכון:

היכי דמי אלימא בשלא קצצן מאי איריא משום תעשה ולא מן העשוי ת"ל דמחוברין נינהו, לפום האי לישנא משמע דפסולא דאיכא במחובר לאו משום תעשה ולא מן העשוי

הוא, ותמיהא מלתא א"כ מהיכא נפיק פסוליה ומ"ט דהא גידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה ואע"ג דאיכא למימר דומיא דפסולת גורן ויקב בעי שהוא תלוש מ"מ מ"ט פסל ר"ח למחובר טפי מתלוש דכותיה, ונראה לומר דפסול מחובר היינו משום תעשה ולא מן העשוי, דאלו מחובר דנפיק מגורן ויקב לא נעשה בו מעשה כלל מתחלתו לשום ענין אבל תלוש שנעשה בו מעשה אדם לשם דירה וכיוצא בו הוי ס"ד דכשר כל היכא דהוי דומי' דגורן ויקב שגדולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה ואתא קרא ואסרי' והיינו דפרכי' הכא מאי אירייא משום תעשה ולא מן העשוי ת"ל משום מחובר דפסול טפי שהוא מן העשוי מעצמו שלא נעשה בו מעשה כלל כתלוש, [כס"נ כתב וזה דלא כרש"י שכתב במתני' דאין מסככין במחובר דאמר מר באספך מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר] ועי' ערוך לנר: רא"ש דף י"ב, אר"ח בר אבא אר"י מפני מה אמרו חבילי קש וחבילי עצים אין מסככין בהן לא מפני שהן פסולין לסיכוך אלא לפעמים שאדם בא מן השדה וחבילתו על כתיפו ומעלה ומניחו על גבי סוכתו ליבשה ונמלך עליה לסיכוך והתורה אמרה תעשה לשם סוכה תעשה ולא מן העשוי:

הג"א כתב מכאן הי' רבינו ברוך מריגנשבורג אומר שאם עשה סוכה בתוך הבית תחת התקרה ואח"כ הסיר התקרה דפסולה דהתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי, וה"ר יצחק הלבן הכשיר דאין שייך לומר תעשה ולא מן העשוי אלא היכא דגוף הסוכה הי' בפסול כגון גפן ודלעת וקיסוס:

מחוברים אבל הכא דגוף הסכך הוא כשר אלא שהתקרה גורמת לו הכי נמי דכשירה אחר שהסיר התקרה וכן הוא כדבריו:

ב"י תרכ"ו, מ"כ סוכה תחת הגג אומרים העולם שאסור לעשות קודם שיסירו הגג מעליה משום תעשה ולמ"ה וה"ר אלחנן פי' דוקא סוכה ישינה שייך לומר תולמ"ע אבל כה"ג לא וראי' מהא דאמרי' סוכה שהיא גבוה למעלה מעשרים אמה ימעט דהיינו כה"ג ולא אמרי' לסלק הסוכה והסכ' קודם שיסיר הגג מעליה עכ"ל, וז"ל א"ח נוכל לומר שאלו העושים סוכתם בתוך הבית ואין מסירין הרעפין עד אחר סיכוך הסוכה שא"צ לנענע הסיכוך אח"כ משום תול"מ לפי שהסרת הרעפים ופקפוק הדפין הוא המעשה להכשיר הסיכוך הנעשה בפיסל:

ד"מ כתב הכלבו בשם בעל השלמה ז"ל כל הפסולים שאינן בגוף הסכך כשמבטלן א"צ מעשה דביטולו הוי מעשה כגון סוכה שהיא גבוה למעלה מעשרים ובנה בה איצטבא ומיעטה וכן אלו העושין סוכה תחת הבית ואין מסירין הגג עד אחר העשיה א"צ לנענע הסכך אח"כ לפי שגילוי הגג והסרת הרעפים הוא המעשה להכשיר הסכך הנעשה

בפוסל קודם לכן עכ"ל וכ"כ מרי"ל דאותן גגים העשוים כמין צריף ובסוכות מגביהן אותן ומסככין דמותר להחזירן למקומם מפני הגשמים וכשחוזר ומגביה לא מקרי תול"מ בפסול וכן אם סיכך ואח"כ גילה הגג הסוכה כשירה:

רמ"א בסי' תרכ"ו כתב מותר לעשות הסוכה תחת הגגות העשוים לפתוח ולסגור ומותר לסגרן מפני הגשמים ולחזור ולפתחן, ומג"א כתב וב"ח כתב יש להחמיר לסלק הגג קידם ולסכך אח"כ וכו' ובאמת נ"ל דהמחמיר במרי"ל ס"ל בשלמא בסוכה תחת הגג כשמסיר הגג אח"כ הוי מעשה והגג עצמו נכשר כמ"ש ב"י בשם א"ח משא"כ כאן כשפותח לא מקרי מעשה משא"כ כשסיכה תחילה דנעשה בכשרות וסוגר אח"כ הגג מפני הגשמים וחוזר ופותחו כשר לכ"ע דהוי כפורס עליה סדין וחזר ונטלה ממנו דכשרה דכיון שנעשה בכשרות ולכן יש להחמיר, [עי' עט סופר כלל פ"א שייך לכאן]:

ישו"י בסי' תרכ"ו כתב אם עבר ולקטן כשר, אמאי אף אי נימא דלא חיישי' למצוה הבא בעבירה בכל מילי אבל רשב"א ביבמות ק"ג כתב היכי דאי נימא דלא יצא ידי מצוה יתוקן האיסור פשיטא בזה דאמרי' לא יצא בכדי לתקן האיסור, ה"ה בזה עיקר איסר לקיטה ביו"ט משום מתקן מנא לצאת בו ידי מצוה ואי נימא דלא יצא לא חשוב מתקן מנא א"כ מדוע עבר ולקט יצא, אמנם נכון הדבר לפי תוס' תמורה דף ד' שהקשה מצורם אוזן כיון אם נפל ממילא שרי כידוע א"כ ה"ה בזה בענבים ולא שייך א"ע לא מהני, אמנם אי נימא שילפי' הדס מסוכה ושייך תעשה ולא מן העשוי אם נעשה ממילא לא מהני כי צריך למעשה לקיטה ע"ב באריכות:

המחבר סי' ט"ו, אינו יכול ליקח הכנף כמו שהוא עם הציצית ולתופרו בבגד אחר משום דעל כנפי בגדיהם בעינן וכנף זה לא הי' מבגד זה בשעת עשייה וכתב המג"א מתוך דברי ב"י משמע דעיקר הטעם משום תעשה ולמ"ע דמיד כשנחתך הכנף נפסלו הציצית ואע"פ שחזר ותפרו הוי תולמ"ע אלא דקשה למה קי"ל אם נקרע הטלית חוץ לשלשה יתפור לזה אמר כנף זה לא הי' מבגד זה בשעת עשייה א"כ הוי תחלת עשייתו בפסול משא"כ כשתפרו בטלית עצמו דשרי דהוי תחלת עשייתו בבגד זה בכשרות עי' עט סופר כלל פ"א: סנהדרין דף פ"ח, אר"א א"ר אושעיא אינו חייב אלא על דבר שעיקרו מד"ת ופירושו מדברי סופרים ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע ואין לנו אלא תפילין וכו' והאיכא ציצית וכו' אי סבירא לן דקשר עליון לאו דאוריי' האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ואי ס"ל דק"ע דאוריי' גרוע ועומד ע"ש, ותוס' מנחות דף ל"ח ד"ה התכלת, כתב הא דלא מוקי לה התם בהטיל למוטלת משום דילמא לא מיפסלא בכך אע"ג דעובר על בל תוסף אם נתכוון להוסיף ואם לא נתכוין להוסי' שרי ע"ש, ועי' בספר נחלת בנימין סי' י"א שמתקשה בו,

ומביא מהגהות הג' ר' צבי חיות ז"ל שכתב לישב דבשלמא בענין קשרים וחוטים עיקר מה"ת ופי' מדברי סופרים דהא אין רמז בתורה על ענינים אלו, אבל הטיל למוטלת, זה עיקר מה"ת ופירושו מה"ת דהרי מפורש על ארבע כנפות וכו' וכ"כ ר"ן בחי' שם דהקשה הא משכחת בהורה להוסיף בברכת כהנים דעובר על ב"ת ותי' דאין כאן פי' מד"ס דכתיב כה תברכו בלשון הזה כמו שכתב בתורה א"כ לא הוי זקן ממרא דהורה רק לעבור על ד"ת ע"ש:

גם הקשה למה אמרי' בהטלת ציצית אחרונים עבר על ב"ת מסתמא עשה ציצית עד שלא לבשו א"כ בהאי שעתא אינו עובר על ב"ת, וי"ל דגמרא קאי אליבא דשמואל דסובר ציצית חובת טלית כדמוכח שם בש"ס דר"ז אמר שמואל וכו' לפ"ז שפיר עבר על ב"ת, ומיושב רמב"ם דודאי גם רמב"ם מודה אם בשעת עשיית המעשה עובר על ד"ת לא חל על המעשה שם מעשה ואז מהני פסיקתן וש"ס קאי לשמואל דחובת טלית הוא ועבר מיד, אבל להלכה דפסקינן חובת גברא הוא וא"כ בשעת הטלת ציצית אינו עובר וחל על הטלת ציצית שם מעשה ולא מהני אח"כ פסיקתן והוי תעשה ולא מה"ע ע"ש שכתב שמצא בישו"י כן: לי צע"ק כיון דחובת גברא הוא ומבואר בתוס' יבמות דף צ"ח ד"ה כולהו, דבשעת עיטוף לא מיחייב עד אחר:

שנתעטף ועי' שג"א סי' ל' א"כ אם עשה ציצית קודם שנתעטף לא הי' שום חיוב וכאשר מתעטף אח"כ למה לא יהי' פסולין מצד תולמ"ע:

פרט ב':

מנחות דף מ', א"ר א"ר סחורה אר"ה, הטיל לבעלת שלש והשלימה לארבע פסולה משום תעשה ולא מן העשוי, מיתיבי חסידים הראשונים כיון שארגו בה ג' הי' מטילין לה תכלת אימא כיון שפצעו בה ג' הי' מטילין לה תכלת, ומי אמרי' תילמ"ע וא"ר זירא הטיל למוטלה כשירה, [שהי' בה ד' ציצית והטיל לה ד' אחרים כשרים בהני בתראי ואע"ג דהדר פסקינהו לקמאי והא הכא דשלא לצורך עבדינהו בשעת עשייה ומכשרא בהו,] אמר רבא השתא בבל תוסיף קאי מעשה לא הוי [לעולם שלא לצורך מן העשוי קרינן ביה והכא להכי מכשרא בבתראי דקאי בבל תוסיף כי עבדינו להו ולא הוו מעשה דכיון דעובר על דברי תורה לא מקרי מעשה הילכך כי פסיק לקמאי היא הוי עשייתן דבתראי עשיה, אבל שלא לצורך דבעלת ג' שאינו עובר עליהן הוי מעשה לאקרוי ציצית העשויה בפסול ואיכא כשגומרה תעשה ולא מן העשוי], מתקיף רב פפא ממאי דגברא לאסופי קא מיכוין דילמא לאבטולי קא מיכוין ובל תוסיף ליכא מעשה איכא:

תוס' ד"ה אמר ר"ז וכו' תימא היכא ס"ד דר' זירא לית ליה תול"מ הא ר' זירא גופיה אית ליה לעיל [בסדין בציצית אסור שמא יקרע סדינו וכו'] וי"ל דס"ד כיון דתחלת הנחתן לשם מצוה לא שייך ביה תולמ"ע אבל לעיל כי חתך נתבטלה הנחתן:

תוס' בבל תוסיף קאי דכיון דעביד איסורא לא חשוב עשייה ובשעת קציצת הראשונים זו היא עשייתה, לא דמי להההוא פ"ק דסוכה דלא אמרי' קציצתן זו עשייתן וצ"ע, והגהות מגאון רצ"ח ז"ל בסוכה דף י"א כתב התוס' לא כתבו הטעם דלא דמי, ונ"ל דהנה להכשיר סכך פסול צריכין שתי מעשות אחד להכשירו ולקצצו שלא יהי' מחובר, שני צריכין לנענע שלא יהי' תולמ"ע והנה שם כיון דגברא בב"ת קאי ונעשה באיסר ולא הוי עשיה דכ"מ דא"ר ל"ת אי עביד לא מהני וא"כ כשחתך הראשונות נעשו עתה הציצית מוטלים בהכשר דעשיה הקודמת לא הוי עשיה כלל עכ"ל:

דף מ"ב אר"י א"ר עשאן מן הקוצים פסולה, תוס' פ"ה משום תולמ"ע, ולי נראה דמה דעביד אח"כ היינו העשייה דאמר רב גופיה תלאן ואח"כ פסק ראשי חוטין שלהן כשר דזו היא עשייתו וכן בסוכה דף י"א הדלה עליה את הגפן ודלעת דקציצתן זו היא עשייתן אלא טעמא משום דבעי תלייה לשמה ע"ש:

טהרת הקודש על מנחות כתב מצאתי במרדכי הלכות קטנות פ"ב ח"ל חסידים הראשונים וכו' הקשה הר' אלחנן הא בעינן כדי שיתכסה בו קטן ראשו ורובו, וי"ל כיון שעתיד הוא לגומרו מחייב מיד ולהכי נ"ל דוקא למ"ד חובת טלית עכ"ל, וצ"ל דהא דלא עשו בו ציצית קודם שארגו בה ג' מה"ט שעתיד הוא לגמרו משום דלענין זה שיהי' עליו שם בגד לא מהני האי טעמא מידי רק לענין מה דבעי' שיהי' בו שיעור להתכסות בו ראשו ורובו דכל עיקר מה ע"ש:

רא"ש בהלכות קטנות כתב אר"ז הטיל למוטלת כשירה פרש"י שהי' לה ד' ציצית והטיל לה ארבע כשרים בהני בתראי אי פסקינהו לקמאי ואע"ג דהנך לאו לצורך עבדינהו בשעת עשיה, ל"א הטיל למוטלת כשירה בהנך בתראי ואע"ג דכי עביד תלתא בתראי אכתי לא בטיל קמאי ואשתכח דהנך שלשה לאו ציצית נינהו דהא לא צריך להו וכי הדר עביד לרביעי ובטיל הנך קמאי לא קרינן בהו בהנך ג' ראשונות שבאחרונות תעשה ולא מן העשוי כיון דקאי בבל תוסיף לא הוי מעשה עכ"ל ועי' מעדני יו"ט:

ב"י בסי' יו"ד מאריך בו, ומביא ברמזים כתב טלית שיש לה ד' ציצית והטיל בה ד' אחרים כשרה אחר שפסק הראשונים, והיכא דפסקינהו לבתראי נראה דבכל גוונא כשרה בקמאי דדוקא כי בעינן לאכשורי בבתראי הוא דמפלגי בין נתכווין להוסיף לנתכוון לבטל משום דאיכא למימר בהו תעשה ולמ"ע, אבל בקמאי שנעשו בהכשר כי נתכווין

כשהטיל אחרונות להוסיף או לבטל מאי הוה, ואיפשר אפי' לא פסקינהו לבתראי כשרה בקמאי וכו' ורמב"ם שכתב הטיל ציצית על ציצית וכו' א"א לומר שמפרש כרש"י, דהא לרש"י כשנתכוון להוסיף כשרה וכשנתכוון לבטל פסולה, ולרמב"ם איפכא, ונראה שמפרש דהא דאמר רבא השתא בל תוסיף קאי מעשה לא הוי, היינו לומר דהטלת ציצית בתראי כיון דקאי עלייהו בבל תוסיף שפיר חשוב מעשה ולא קרינן ביה מן העשוי ולא דמי להטיל לבעלת ג' דחשיב מן העשוי משום דלא עבר בה משום בל תוסיף ולישנא בתמיה הוא כלומר השתא בל תוסף עבר בהטלת ציצית בתראי והיכא איפשר לומר דלא הוה מעשה ע"ב, ועי' דברי ירמיה שמביא מרכבת המשנה כתב דרבא דס"ל בעביד לא מהני לא נראה כפי' הב"י לרבינו, ועי' בספר תורת חיים על או"ח סי' יו"ד:

רמב"ם פ"א הלכות ציצית הלכה י"ב, וציצית שנעשה מן העשו מקודם פסול כיצד הביא כנף שיש בה ציצית ותפרה על הבגד אפי' יש באותה הכנף אמה על אמה:

פסול שנאמר ועשו להם ציצית לא מן העשוי שהרי זה דומה למי שנעשית מאיליה וכו':

הלכה ט"ו, הטיל ציצית על הציצית אם נתכוון לבטל את הראשונות מתיר הראשונות או חותכה וכשרה, ואם נתכוין להוסיף אע"פ שחתך אחת משתיהן הרי זו פסולה שהרי כשהוסיף פסל את הכל וכשהתיר או חתך התוספת נמצא השאר נעשה מן העשוי שעשייתו הראשונה פסולה היתה וכן המטיל לבעלת שלש ואח"כ השלימה לארבע והטיל לרביעית כולה פסולה שנאמר תעשה ולא מן העשוי, וראב"ד משיג ע"ש:

טור כתב הי' לו ד' ציצית בארבע כנפות ועשה לה עוד אחרות וחתך את הראשונות כשרה באחרונות ורמב"ם ז"ל כתב הטיל ציצית על ציצית אם נתכוין לבטל הראשו' חותך הראשונה וכשרה ואם נתכוון להוסיף אע"פ שחתך אחת משתיהן פסולת, וא"א הרא"ש ז"ל לא חילק, עי' מג"א וטו"ז: טהרת הקודש כתב מש"כ ב"י לשיטת רש"י דאם נתכוון להוסיף פסול היכי דקיימי תרווייהו ולענ"ד י"ל כמש"כ תוס' סוכה ל"א דגם היכא שעובר על ב"ת אפ"ה ידי מצוה יצא ע"ש ואף שתוס' כתב זה בלולב שאין צריך אגוד, מ"מ חכא בהטיל למוטלת גם בציצית דינא הכי כמו בלולב דהא כל ציצית כל חדא לחודא קאי:

בספר ארצות החיים מגאון מלבים ז"ל כתב לישב רמב"ם גם אם יפרש כפרש"י כי קשה על רבא שאמר דהיכי דמתכוין להוסיף כשרה באחרונות וזה היפך מסנהדרין פ"ח אם עובר על בל תוסיף מגרע גרע עי' ראב"ד, אכן רבא הולך בזה לשיטתו שאומר כמדא"ר ל"ת אי עביד לא מהני וממילא כאן כיון שעובר על בל תוסיף לא מהני מעשיו ואין עשייתו עשיה כלל כל שהראשונים קיימים, אבל בסנהדרין קאי אליבא דר' יודא, ור"י

ע"כ סובר דכ"מ דא"ר ל"ת אי עביד מהני, דבתמורה מסיק דפלוגתו' אביי ורבא הוא אם שינוי קונה ומבואר בתוס' ב"ק דף צ"ה דר"י ס"ל שינוי קונה וכן הלכה וממילא ס"ל אי עביד מהני וגם עובר על בל תוסיף מקרי עשייתו מעשה ושני הציצית פסולים ע"ש:

ביאור מרדכי כתב על רמב"ם קשה מסנהדרין כקושי' תוס' דנוקמי שם בציצית ובהטיל למוטלת, ונראה דלא קשה, דשם קאמר ואם מוסיף גורע ופסול משמע דפסולו הוא רק כ"ז שהוספתו קיימת אבל בניטל ממנו התוספ' חוזר להכשרו ומש"ה כ"ז שלא נטל ממנו התוספות עובר על ב"ת, אבל בהטיל למוטלת דס"ל לרמב"ם שנפסלו הציצית ואף בניטל ממנו התוספת נשארו בפסולן א"כ בכה"ג הו"ל ג"כ גרוע ועומד כיון שאף לאחר שינטל נשאר בפסולם וגם לפ"ז אין עובר זו על לאו דב"ת שהרי אין כאן מצוה כלל שכבר נפסלה הציצית ע"כ לא מוקי הש"ס שם בהטיל למוטלת ובהכי א"ש הא דכתב רמב"ם דבנתכוין להוסיף הציצית פסולים ע"ש. עי' שג"א סימן ל', שהקשה ג"כ על רמב"ם מסנהדרין, ועק"ל מ"ט לדבר דאם נתכוין לבטל את הראשונות נפסלו דכיון שנעשה בהכשר האיך אפשר לבטלן ולפסלן וכי ס"ת או תפילין שנכתבו בהכשר וכי אפשר להוציאם מהכשירן ע"י ביטול הא לא שמענו וכו' וכ"ל דרמב"ם לטעמיה דס"ל גבי גט פ"ו מגירושין השולח גט ביד שליח וכו' ואם אמר הבעל גט זה בטל הוא אינו מגרש בו לעולם ע"ש וה"ה בציצית ע"ב:

בספר מלאכת שמים כלל ט' אות כ"א כתב ודע שכל אות או תיבה הנכתבת על המטלית אפי' אם אינן מאותיות השם צריך לדבק המטלית תחילה בחוזק על היריעה ואחר שנתייבש הדבוק היטב יכתב עליו אבל לא יכתב על המטלית תחלה ואח"כ ידביקנו ביריעה, כי בסוף ספר מלאכת הקודש מביא קושי' מחתנו ז"ל מדוע כותבין הס"ת תחילה ואח"כ תופרין היריעות יחד הלא הפנ"י סוכה דף י"א כתב דתעשה ולמ"ע פסול אפי' בשאר מצות דלא כתיב בהו מעשה וא"כ כיון דעשה כתבו לכם היא מתקיימת בכל הספר דווקא ולא ביריעה בפ"ע וא"כ כשמחבר היריעות הי' לכאורה תעשה ולמ"ע. ותי' שמ"ע דכתבו קיים כשנכתב ביריעות ותפירת היריעות יחד אינה אלא משום כבוד הציבור ע"ש אבל אם יחבר המטלית אחר שכתב עליו בהיותו תלוש אית ביה משום תעולמ"ע וכ"כ גן המלך סי' ה', ואם נתפרד המטלית אין תקנה לחזור ולהדביקו מטעם זה אלא צריך להדביק מטלית חדש ולכתוב עליו אחר הדבוק ע"ש, ועי' תשובת ריב"א סי' נ"ט שהקשה ג"כ אם כתב ואח"כ תפר ליריעות אהדדי דפסול משום תולמ"ע, ותירץ כיון דאיכא איסורא לכתוב מגילה תפירתן זהו עשייתן ע"ש באריכות, בדרך חיים סידר דיני מזוזה אות י"א כתב בית שאין בו דלתות יש בזה מחלוקת הפוסקים אם חייב במזוזה לכן

יראה כשרוצה לקבוע מזוזה שיעמד הדלת תחלה ואח"כ יקבענו המזוזה משום דלדעת הפוסקים שאם אין לה דלת פטור אם יקבע המזוזה ואח"כ יעמוד הדלת הוי תולמ"ע, ונ"ל אם קבע כשהי' דלת ואח"כ כשנוטל הדלת וחוזר ותולה אותה שאין בזה חשש משום תולמ"ע כמו גבי סכך אם סיכך כשהי' דלתות מהרעפים פתוחים ואח"כ סוגרין ואח"כ כשפותחן אין בזה משום תולמ"ע, וכ"ס יו"ד סי' קל"ט חולק ומחלק בסכך לא נעשה פסול בגופו משא"כ בבית אם אין בו דלתות נתבטל עשיה ראשונה:

פמג"ד סימן ח"י כתב אם הי' בכסות בת ד' כנפות שהי' כלאים ועשה ציצית ואח"כ חתך הכלאים ממנו י"ל הוי תולמ"ה כיון דבשעת עשייתן לא קרינן ביה אשר תכסה בה עתה שאין לנו כלאים ואפי' נאמר מה"ת:

מותר כלאים עתה רק מדרבנן מ"מ מדרבנן הוי תולמ"ע, עוד כתב אם עשה ציצית בשבת ולא אמרי' כל מלתא דא"ר ל"ת, ולא הוי תולמ"ע, ואם עשה ציצית בכסות לילה שפטור ונמלך וייחדה לכסות יום אי הוי תולמ"ע הואיל בעת שעשאן הי' פטורה ע"ש, ואמרי בינה או"ח סי' ב' רצה לישב רמב"ם כיון שבגד אינו ראוי להתכסות בו מצד עבירות בל תוסיף נפקע הבגד בכלל מחיובו וכשחתך ונתחייב בציצית הוי כנעשה ממילא, וא"ש בזה הא דלא מוקי בסנהדרין פ"ח בהטיל למוטלת, דבזה לא שייך כל המוסף גורע כיון דמכל וכל נפקע החיוב ע"י התוספות וזקן ממרא אינו חייב רק אם הוסיף גורע המצוה המוטלת עליו כמו תפילין מה שאין כן אם הוסיף ד' ציצית נפסל הטלית להלביש בו נפקע המצוה דלא קרינן ביה אשר תכסה בו מצד האיסר:

פמג"ד סי' י"ח אם עשה ציצית בלילה כשר ולא הוי תולמ"ע אף דכסות יום פטור בלילה לרמב"ם דוגמא לדבר אין מחוסר זמן לבו ביום וזמן ממילא קאתי ולא הוי תולמ"ע ולא דמי לבעלת ג' שאין חייבת כלל ואין ראוי כלל לציצית ע"ש, ועי' נחלת בנימין סי' י"ב:

מגן גבורים סי' יו"ד כתב לכאורה קשה טובא על גוף הדין דאמר רבא הטיל לבעלת שלש והשלימה לד' פסיל משום תולמ"ה, האיך שייך בזה תולמ"ה בפסול הא מעולם לא הי' על הציצית הללו פסול כלל וכשרים היו רק דהי' בבגד זה שלא לצורך אבל אין להם חסרון כלל בגוף המצוה, ועד כאן לא אמרי' תולמ"ה רק בדבר שהי' פסול למצוה כסכך מחובר וכו' ומאריך בשיטות רבינו ברוך עם שיטת ר"י הלבן אם עשה סוכה תחת התקרה ע"ש: גם מביא שם ראב"ן סי' ס"א בענין שופר כתב בתוך דבריו וז"ל וא"ת הני מילי כשמאריך באחד מן השברים לא פסל אבל היכי שמוסיף על מנין השברים שמנו חכמים פסול, אברא לא פסול שהרי ציצית עיקר מנינם ד' ציצית ואם הוסיף החמישי לא פסל את הראשונות בכך דאמר רבא הטיל לבעלת ג' וכו' ומקשה והאמר ר"ז הטיל

למוטלת כשרה כלומר הטיל ציצית ה' לטלית שיש לה ד' ציצית כשרה כגון טלית בת ה' כנפות ולא אמרי' תולמ"ע, ומשני רבא השתא בבל תוסיף קאי מעשה לא הוה כלומר כיון דעבר על בל תוסף האי חמישי שמטיל אינו מעשה לפסול את הראשונות ה"נ האי שבר רביעי אינו מעשה לפסול הראשונות עכ"ל והוא פלאי שמפרש פירש חדש בש"ס ע"ש: שבילי דוד בסי' ט"ו כתב הא דאמרי' פסיקתן או קציצתן היא עשייתן זה דוקא היכא דאין הפסול רק דלא הי' ראוי לציצית בשעת עשייה, אבל אין הפסול בעשיית עצמה דמעשה עשייה עשה כהוגן רק פסול מצד אחר אבל פסול שלא לשמה זה הוא פסול בהעשייה עצמו לא מהני תיקון אח"כ לשמה דתיקון אח"כ לא מהני לתקן מה שכבר נעשה העשייה בעצמו בפיסול ע"ש שמיישב הרבה בזה:

בשערי תשובה סימן תרכ"ו מביא שיטות בסוכה שעושה מבית שדר בו כל השנה אם צריך אחר סוכות לקבוע מזוזה מחדש, כי יש בזה תולמ"ע ע"ש ובקיצר ש"ע מביא אם משכיר או מוכר חדר עם חמץ לעכו"ם על פסח, ולאחר פסח צריך לקנות מעכו"ם אם צריך לעשות מזוזה מחדש ע"ש:

עי' תשובת ריב"א סי' כ"ט קל"ט אם לא ישרטט עד אחר כלות מעשה הכתיבה במזוזה יפסול משום תעשה ולמ"ע:

עט סופר חלק ד כלל צב דבר שגורם לממון

פרט א':

פסחים דף ה', ת"ר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם מת"ל והלא כבר נאמר לא יראה לך שאור לפי שנאמר לא יראה לך שאור שלך אי אתה ריאה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הנכרים, ת"ל לא ימצא, אין לי אלא בנכרי שלא כיבשתו ואין שרוי עמך בחצר נכרי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר מניין, ת"ל לא ימצא:

פרש"י של גבוה שהקדש לבדק הבית, ועי' פנ"י למה לא פי' שגזבר, ורצה להוכיח יען שגזבר חייב באחריות דפשיעה ושייך לא ימצא ע"ב ומה שלא פי' רש"י אפי' הקדש מזבח, אולי חייב כסברת תוס' ב"ק דף ע"ו מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן רק בקדשי מזבח אבל בבדק הבית חייב דלא מקרי על שם בעלים ע"ב, ואולי בקדשי מזבח שיוכל לתשאל עליו קשה קושי' תוס' דף מ"ו שיהי' חייב מצד הואיל ע"ש, ומה שיוכל לתשאל גם על קדשי בדה"ב הסברתי [עי' במקנה כלל כ"א פרט ג' ובתשובת ריב"א במפתחות סי' קכ"ו], מצד שיש לבעלים כח יותר מאחרים שיוכלו לפדות שוה מנה בפרוטה עי' שמ"ק ב"מ נ"ו, וכעת שאסור בהנאה לא שייך זה, ולא באתי רק לעורר:

פרש"י אבל אתה רואה של אחרים כגון נכרים ושל גבוה, וכתב פנ"י מלשון רש"י משמע דאתה רואה של אחרים היינו דוקא עכו"ם משא"כ של ישראל אי אתה רואה אף של אחרים אפי' לא קיבל אחריות וכשיטת תורת חיים שסובר כן בפשיטות דישראל בשל ישראל חבירו עובר בב"י, ולכאורה ראי' מפורשת ממכילתא שהביא הרא"ש:

בבתיכם מה ביתך ברשותך אף גבולך ברשותך יצא חמצו של ישראל שהוא ברשות עכו"ם אע"פ שיוכל לבערו אבל אינו ברשותו יצא חמצו של עכו"ם ברשות ישראל, אע"פ שהוא ברשותו אבל אינו יכול לבערו עכ"ל, ומצינו למידין דעיקר הפטור בשל אחרים היינו לפי שאין יכול לבערו שיתחייב לשלם מש"ה פטרא רחמנא, משא"כ בישראל שפיר קרינן ביה יכול לבערו שהרי אם יבערו פטור מתשלומין דקי"ל חמץ בפסח לאו בר דמים הוא וכו' ונראה דמחויב הנפקד לבערו אף בלא אחריות עובר הנפקד בעשה דתשביתו שאור מבתיכם, והכא הא לא כתיב לך למעוטי דלא כפר"ח סימן תל"א שכתב דאין עוברין לא המפקיד ולא הנפקד וכו' א"כ שפיר פרש"י לעיל דהא דמדאורייי' בביטול בעלמא סגי, היינו מדכתיב תשביתו ולא תבערו, ולא פשיטא ליה דסגי בביטל מטעם הפקר כסברת תוס', דהפקר גופא לא מימעט משל אחרים, היינו דוקא עכו"ם לפי שאין יכול לבערו שיתחייב לשלם, משא"כ בשל הפקר כ"ש דיכיל לבערו ע"ש, ומק"ח סי' תל"א משיג וכתב לפענ"ד א"א לומר כן כלל כדמוכח בפסחים דף מ"ו דאמר לא זהו חמץ שמוזהרין עליו בב"י, ולדבריו לא יהי' אלא חמץ של הפקר, ועוד ראיה מהא דאמרי' שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאלו הן ברשותו, ולדבריו מה עשאן הכתוב שייך כיון דאפי' בהפקר גמור עובר עכ"ל, לדעתי הקלושה בודאי אין כוונת פנ"י אם יהי' מונח הפקר בחוץ שיהי' כל ישראל חייבים עליו יען שיוכלו לבערו, רק שקאי על בתיכם, כי אם לא יהי' מיעוט מלך הי' הסברה שאין רשאי לראות בביתו חמץ ועכו"ם שבא וחמץ בידו צריך להוציאו, ורק מלך מיעוט עכו"ם שבא הוא וחמצו בידו, או חמץ עכו"ם מונח בביתו בלא אחריות אינו עיבר, אבל חמצו של ישראל חבירו שמונח בביתו וחצירו חייב לבערו, אבל חמץ שלו אפי' מונח חוץ לביתו בחוץ עשאן הכתיב כאלו ברשותו וחייב לבערו. ואם יניח חלה חוץ לביתו אין זה חמץ שמוזהר עליו:

תוס' אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, הקשה ה"ר יעקב דאוליינש דהכא לא מצריך תרי קראי למעוטי נכרי וגבוה דמחד לך ממעטין תרווייהו, ובמנחות דף ס"ז קאמר תרי עריסותיכם כתיבי חד למעוטי נכרי וחד למעוטי הקדש, אולי לישב כי תוס' לקמן דף מ"ו הקשה על מע"ש דלא חשיב מצתכם ולא אמרי' הואיל ע"ש מה שתירצו וגם ר"ן בסוגי' מחדש מחוסר ממין או מחוסר מעשה לא אמרי' הואיל, ועי' במקנה

כלל ל"ט פרט ז' באריכות, ונראה לחדש בדבר שעומד לפרוק כמו מה שנשאר מעומר נפדה עי' מנחות ס"ו ורמב"ם פ"ח מתמידים, א"כ הי' הו"א שחייב בחלה מצד הואיל וקמ"ל הפסוק שפטור מחלה ע"כ צריך שתי פסוקים ועי', ולא אמנע להודיע כי זה. כמה שנים ת"ח גדול מפולין הרעיש מאוד בקושי' אחת ב"ב דף פ"א בקונה ב' אילנות מביא בכורים וכו' ופריך דלמא לאו בכורים וכו' ומשני דמקדש להו, ופריך והא מפקע להו מתרומה ומעשר, דמפריש להו, והקשה כיון דמקדיש להו א"כ ליכא חיוב תרומה ומעשר כלל כי הקדש פטור כמש"כ רמב"ם פ"ג ממעשר, ונראה כי שם הקשה, והא בעי למאכלינהו [לכהן ושמא קדושת דמים יש בהן ונהנה מן הקדש ומעל] ומשני דפריק להו ע"ש, ולכאורה קשה מצד הואיל כשלו הם ויהי' כל הקדש מחויב בתרומה ומעשר הואיל בעי פדוי, וצריך לתירוצם של ראשונים או מחוסר מעשה או מחוסר ממון, אבל כאן בע"כ צריך לפדות כדי להאכיל לכהנים א"כ אמרי' הואיל וחייב בתרומה ומעשר: אמר מר אין לי אלא בנכרי שלא כיבשתו ואין שרוי בחצר, נכרי שכיבשתו ושרוי בחצר מניין ת"ל לא ימצא, כלפי לייא, אמר אביי איפך, וראיתי בתל תלפיות סי' צ"א מביא קושיא מת"ח מו"ה יודא ג"וו ממוזשאן נ"י, הח"י סימן ת"מ כתב שמבואר בח"מ סי' ש"א דאין דין שומרים בעכו"ם, ועכו"ם שהפקיד אין דין שומרים ופטור מלשלם דרעהו כתיב, צריך לישב מ"מ כיון דהתנה בפירש וקבל אחריות אע"ג דמדינא אין חייב לשלם, מ"מ כיון דמחיק מדין מלכות חייב באחריות מחויב לבער אליבא כ"ע ע"ש, א"כ קשה להנ"ל אם הנכרי כבש תחת ידינו ממנ"פ פטור בדינינו ל"ש קבלת אחריות ובדיניהם אין לחוש כיון שהוא כבש ת"י לכן ס"ד דאינו עובר, אבל בלא כבש דאז בדיניהם חייב שפיר עיבר ועל זה צריך לא ימצא דבכה"ג שייך קבלת אחריות עכ"ל ועי' תוס' שבועות דף מ"ד ד"ה שומר אבידה בסופו, מביא בה"ג שחייב בעכו"ם אם קיבל אחריות גניבה ואבידה: אמר מר, יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הנכרים ת"ל לא ימצא הא אמרת רישא שלך א"א רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, לא קשיא הא דקביל עלי' אחריות הא דלא קיבל עליה אחריות וכו':

ואם ישראל הפקיד אצל ישראל חבירו מבואר בש"ע ת"מ חייב המפקיד, משמע ולא נפקד ובאר הגולה הגיה אף המפקיד, כי כן מוכרח מסעיף א' שפסק אם קיבל הנפקד אחריות עובר הנפקד, ואינו מחלק בין המפקיד ישראל ובין המפקיד נכרי, אבל הלבוש מחלק בין מפקיד ישראל כיון שמחויב המפקיד לבערו אין הנפקד מחויב, וא"ר מביא בשם ע"ש שהקשה על לבוש אם יש חילק בין מפקיד ישראל למפקיד נכרי, א"כ מאי הקשה והאמרת רישא שלך וכו' אבל אתה רואה של אחרים, דלמא רישא מיירי בשל

אחרים ישראלים, ועי' צל"ח באריכות בזה, קצת נ"ל להסביר סברת הלבוש, כי מצינו ב"ק ס"ו הכל מצוים לבערו בהגיע:

זמן איסור, וכיון שמפקיד חייב בבל יראו אז מחויב כל ישראל לבערו [אם לא יוכל למכור] א"כ האיך שייך שהוא מחויב באחריות, על כן כתב כיון שמפקיד חייב הנפקד אינו עובר בב"י, אבל גמרא הקשה יען שדרש אתה רואה של אחרים ואם אחרים ישראלים לא שייך אתה רואה בפסח של אחרים כי מחויב לשרפו:

בעירו חמירא דבני חילא מבתייכו כיון דאלו מיגניב ואילו מיתביד ברשותייכו קאי וכו' ועי' פר"ח סימן ת"נ שהקשה גם אם דגל"מ לאו כממון צריך לבער מצד רוצה בקיומו ע"ש ועי' דברי שאול דף ל', ולפי סברת ח"ס עי' כלל מ"ו פרט א' ודו"ק:

הניחא למ"ד דהג"ל כממון דמי [ר"ש קאמר ליה בב"ק דף ע"א קדשים שחייב באחריותן חייב] ועי' צל"ח על מה שכתב רש"י שזה מ"ד ר"ש הוא ומאריך ר"ש לשיטתו שחמץ אחר פסח מותר בהנאה ע"ש ופלא בסנהדרין קי"ב פרש"י ר"ש הוא דאמר בזהב קדשים שחייב באחריותן ממין בעלים הוא ויש בהם אונאה הילכך לעניין עיר נדחת נמי ממון בעלים, אלא למ"ד לאו כמ"ד מאי איכא למימר, שאני הכא דאמר לא ימצא, א"ד הניחא למ"ד דהג"ל לאו כממון דמי היינו דאיצטרך לא ימצא אלא למ"ד כממון דמי לא ימצא למה לי, איצטרך ס"ד הואיל וכי איתיה הדר בעיניה לאו ברשותיה קאי קמ"ל, וכתב הצל"ח, נלענ"ד שהכוונה שלא תטעה לחלק בהכי קמ"ל קרא לא ימצא שגם זה גורם לממון מקרי אבל לעולם שהטעם משום גורם לממון או נימא קמ"ל קרא דבכאן כממון דמי ויש גזה"כ בכאן מה שאינו בכל תורה כולה ע"ש: יש לי צ"ע לפי תוס' ד"ה דמצי מסלק בזוזי שמחלק בין אם מתחלה הי' הבהמה של נכרי וכיון דבעי מסלק בזוזי לא נפקא מרשותיה, ובין בהמה של ישראל לא נכנסה לרשותו ועי' תוס' ב"ב דף נ' ד"ה קסבר כעין זה, א"כ מה מקשה למ"ד דהג"ל כממון דמי לא ימצא למה לי דלמא ר"ש סובר בהקדיש בהמתו ועדיין דהג"ל לא יצא מרשותו, אבל בחמץ של נכרי וקיבל אחריות שע"י שגורם לממון יהי' נכנס לרשותו מניין זאת לר"ש:

פרט ב':

והנה מבואר דר"ש לא קאמר דבר שגל"מ כמ"ד רק בליתא בעינא, ועי' תוס' ב"ק דף ס"ו ד"ה דגזל קרבן דחבריה, תימא ל"ל קרא וכו' הא אמרי' בפסחים פ"ט המוכר עולתו ושלמיו לא עשה כלום, וכתב בפנ"י יש לישב אליבא דר"ש דאמר בפרק הזהב קדשים שחייב באחריו' הוי ממון בעלים, והאי ברייתא דפסחים דלא כוותי' עכ"ל וקצה"ח סי' שפ"ו מתפלא: א דלא אמר ר"ש אלא היכי דליתא בעינא ולחייבו על גניבתו ונזקיו, וא"כ

ודאי ליתא במכירה כיון דאיתא בעינא, והא דתנן בזהב רש"א קדשים שחייב באחריות יש להם אונאה משמע דאיתא במכירה, אחר שהוממה ודאי איתא במכירה:

ב מביא מבנו מו"ה בעריש ז"ל הקשה מסנהדרין קי"ג קדשים ימותו כר"ש דממון בעלים הוא, הרי מוכח דאפי' איתנהו בעינא קאמר ר"ש כממון דמו: ג מתוספתא פ"ד דב"ק שור של הקדש הבעלים חייבים באחריו' הבעלים נוטלין את נזקו ונותנין את נזקו, משמע אפי' איתא בעינא הו"ל דבר גורם לממון כממון:

מיהו נראה אפי' נימא דר"ש ס"ל דהג"ל כממון אפי' היכא דאיתא בעינא אפ"ה במכירה ודאי ליתא, הגע בעצמך המקבל פקדון מחבירו באחריות היעלה על דעת שיוכל הנפקד למכור דש"ש, וא"כ ה"ה בקדשים שחייב באחרי' ודאי ליתא במכירה דלא כפנ"י עכ"ל, לענ"ד כאשר כתבתי לעיל שיש חילק אם לא הי' החפץ מעולם שלו רק שקיבל אחריות בזה אינו שלו כל זמן שהוא בעין אינו חיוב לשלם מה כח יש לו שיוכל למכור, אבל בקדשים שהי' שלו ועדיין חייב באחריות וגם דאיתא בעינא שלו הוא להקריב נדרו או כפרתו בזה שפיר כתב הפנ"י ומיושב כל קושיא הנ"ל:

ברוך טעם רצה לישב עם חקירה אם השומר חייב משעת משיכה או משעת אונסים עי' ב"ק דף קי"ב אמר רבא הניח להם אביהן פרה שאולה וכו', ורוב פוסקים פסקו שאין החיוב משעת משיכה אלא משעת אונסים ורק רמב"ם פ"א משאלה הלכה ה' פוסק משעת שאלה יש חיוב, ועי' שמ"ק כתובות דף ל"ד ע"ב:

מחנה חיים ח"ב יו"ד סי' י"ג, כתב לישב דיש שני אופנים דבר הגורם לממון, א' קדשים שחייב באחריותן מחמת שחטא ונתחייב קרבן והפריש שור לקרבן, ואם נגנב הקרבן אין בעל החטא חייב להביא שור שני מחמת שלא שמר שור ראשון כראוי אלא מחויב להביא שור אחר לכפרה על חטאתו, א"כ אפי' שור זה עומד חי הוא ממון בעלים ברשותו עומד ושלו הוא. ב' אם קבל אחריות על חמץ אם יוגנב ונפסד צריך לשלם בעבור החפץ א"כ נגלה שחפץ זה גורם תשלומים תחתיו אבל בודאי כל זמן שהדבר בעולם אין נחשב לממון שלו רק משעה שנפסד בא עליו חיוב תשלומין החפץ וכו' רק בחמץ חידש רחמנא לא ימצא כיון שיוכל להיות שלו אם יוגנב ונפסד ע"י פשיעתו הוי כממונו לעבור בל יראה וכו' ראה ברש"י ב"ק דף ע"א:

דדייק קדשים שחייב באחריות כגון דאמר הרי עלי עולה והפריש זו, וכן בב"מ דף נ"ו פרש"י קדשים שחייב באחריותן שאמר הרי עלי עולה, וכן בדף נ"ח קדשים שחייב באחריו' דאמר הרי עלי והפרשן היוצא מזה דאייר באמר הרי עלי עולה וקבל בנדר אחריות דומה דחמץ אז אמרי' כל זמן דאיתא בעינא לא הוה כממון חוץ מחמץ דגלי

קרא, אבל בסנהדרין כתב רש"י הי' בה קדשי מזבח עולות ואשמות של רשעים בתוכה, א"כ איירי שעשו עבירות אשר על ידם מחויבים הרשעים עולות ואשמות, ואם נגנבו אין התשלומין בא מכח הבהמה שגנב אלא מצד שצריך כפרה אז אפי' איתיא בעינא הוי ממון בעלים ע"ש:

צל"ח דף ל' מחדש בחמץ שאינו שלו רק מחויב באחריו' אינו מצווה בעשה תשביתו, בשלמא ב"י יש קרא מיותר לא ימצא, ובעשה תשביתו כתיב רק פעם אחת תשביתו ולדידן דקי"ל דבר הגל"מ לאו כמ"ד אינו עובר בעשה, לפ"ז חומר בחמץ של עכו"ם שקיבל אחריות לוקה על לאו ב"י שאינו ניתק לעשה, ובחמץ ישראל אינו לוקה ע"ש ושג"א כתב שעובר בעשה, דאל"כ יהי' לאו כולל יותר מעשה, ורמב"ם כתב בפי' משניות ריש תמורה, הלאו כולל לכל בני אדם והוא שנאמר ולא ימירנו ועשה שבה והי' הוא ותמורתו יהי' קודש אינו כולל הכל כמו הלאו לפי ששותפין וצבור אינם עושין תמורה ולפי שלא השוה לאו שבה לעשה שבה לא היה דינו כדין לאו שניתק לעשה לפי שכל המימר לוקה ואין כל מימר עושה תמורה ע"ש, גם מקו"ח סימן תל"א מאריך בזה, ועי' במקנה כלל ט' פרט ב', ובעט סופר כלל ס"ח פרט ו' באריכות, וינ"פ הרב הגדול דיין דפה מו"ה יצחק קערפל נ"י אמר לישב לפי הנ"ל קושי' מל"מ על רמב"ם פ"א מחו"מ שפסק בקנה חמץ שלוקה נגד גמרא פסחים צ"ה דאינו לוקה על ב"י שניתק לעשה, דהנה לצל"ח דיוקא למ"ד דבר הגל"מ לאו כמ"ד שפיר י"ל דעל עשה תשביתו דליכא קרא לא מחייב אבל למ"ד גורם למכ"מ דמי הוי אחריות כשלו ממש הן לענין לא ימצא הן לענין תשביתו מעתה י"ל דהברייתא ס"ל גורם לממון כמ"ד וא"כ גם באחריות חמץ שייך עשה דתשביתו והוי שפיר לאו הניתק לעשה דאין הלאו כולל יותר מעשה, אבל רמב"ם שפסק דהג"ל לאו כמ"ד, לכן שפיר פסק דקונה חמץ לוקה דלא הוי לאו ניתק לעשה דהלאו כולל יותר מעשה: פסחים דף כ"ט, תוס' ד"ה בדין הוא דאפי' תוך זמנו מותר, פרש"י מותר באכילה, וקשה דא"א אם לא יהי' שלו בשעת אכילה דאם נתן לו הנכרי הרי הוא שלו ואם גזל מנכרי הרי חייב באחריות ולא גרע מחמץ שחייב באחריות דהוי כשלו ע"ש, ומג"ש כתב לענ"ד לישב ע"פ רמב"ם דאם הגוי אלם וכופהו לישראל אע"פ שלא קבל עליו אחריות הוי כדידיה ואסור, א"כ נלענ"ד דה"ה איפכא דאם הגוי חלש ולא יוכל לכופו לישראל לשלם אע"פ שחייב באחריות שרי כיון דלא ישלם לו כלום א"כ נוכל לומר דגזל מגוי וכיון שלא ישלם לו אע"פ שחייב באחריות לא הוי כדידיה עכ"ל, ופלא אם גזל עכו"ם אסור, וגוי יעמוד אותו לדין תורה יצא ישראל חייב בדיני ישראל ונשתעבדו הנכסים מה"ת עי' ח"ס יו"ד סי' שט"ז ד"ה גם פר"מ כתב להקל ע"ש:

בי"א או"ח סי' ל"ז כתב על מג"ש דבריו מתמיהים דהרי בפסחים דף ה' פריך הש"ס כלפי לייא דנכרי כבשו מסתבר טפי לאיסור, ולפי דבריו בנכרי שכיבשו באמת יותר נקל להתיר מטעם דאין קבלת אחריות על ישראל כלום ע"ש שכתב לישב קושי' תוס' גם אם גזל עכו"ם אסור אבל אם גזל אין חייב להחזיר וכ"כ כפ"ת ר"ה דף כ"ח, ונב"י יו"ד פ"א, ואם מגניב או מתביד לא בעי לשלומי ואפ"ה לאו דידיה הוא כיון דקי"ל גזל עכו"ם אסור, ועי' גם במר"ם מינץ:

ב"ק דף ע"א, גנב שור הנסקל וטבחו משלם דו"ה וכו' סבר לה כר"ש, דף ע"ד, רש"א קדשים שחייב באחריותן משלם דו"ה דקרינן ביה וגונב מבית האיש, ועי' ט"ז סי' ת"מ:

דף צ"ח השורף שטרותיו של חבירו לר"ש דאמר דהל"מ כממון חייב מתקיף לה ר"ה, אימר דשמעת לר"ש, בדבר שעיקרו ממון, כדאמר רבה גזל חמץ לפני פסח ובא אחר ושרפו במועד פטור, לאחר המועד לר"ש חייב וכו' בדבר שאין עיקרו ממון מי אמרינן:

ב"ב דף צ"ד אמר רבה בורר צרור מתיך גרנו של חבירו נותן לו דמי חיטין וכו' ע"ש בתוס':

שבועות דף ל"ב, משביע עד אחר פטור ור"א בר"ש מחייב הקשה רשב"א דהא מתני' אתיא כרבנן דר"א בר"ש ובודאי קי"ל כרבנן כסתם מתני', א"כ קשיא הלכתא אהלכתא, דהא קי"ל דינא דגרמי וכל דאית ליה דיני דגרמי אית ליה דבר הגורם לממון כממון דמי, ולא היא דהכא שאני דלא חייבי תורה אלא בכפירה שמאבד ממון ממש מחמת כפירתו אבל גורם לא אמרי' לדעת רבנן וקי"ל כוותייהו, אבל לגבי נזקין כל שגורם לממון מזיק חשבינן ליה ע"ש:

רמב"ם פ"ב מגנבה הגונב קדשים מבית בעליה בין ק"ק שבעלים חייב באחריותן פטור מן הכפל ודו"ה שנאמר וגונב מבית איש ולא מבית הקדש, פ"י משבועות כתב דבר הגל"מ לאו כממון דמי, ופי"ח ממכירה בבורר צרור וכו':

בח"מ שפ"ו מביא הש"ך דעת בעה"ת וראב"ד דפסק דבר הגל"מ כממון: ב"ק דף י"ב, מעילה הוא דלית בהו, הא מקדש קדשי מאן תנא אר"י בקדשים קלים ואליבא דריה"ג דאמר ממון בעלים היא וכו', וכתב בפנ"י הא דלא מוקי לה כר"ש דאמר קדשים שחייב באחרי' מיקרו ממונו, נ"ל דהכא לענין נזקי בהמתו אין לחייבו מטעמא דאחריותו עליו דלא הוי אלא גרמא בנזקין ובמזיק בהמתו לכ"ע פטור:

ב"מ דף נ"ח, בני עיר ששלחו שקליהן ונגנבו או שאבדו אם משנתרמה תרומה נשבעין לגזברים וא"ל נשבעין לבני עיר וכו' הא מני ר"ש היא דאמר קדשים שחייב באחרי' יש להן אונאה ונשבעין עליהן, שבילי דוד סימן ת"מ מביא בשם ספר בית יודא וישראל, תמוה על רמב"ם בפ"ג משקלים פסק וגונב חצי שקל חייב לשלם כפל או חומש, וכתב

בכ"מ דמשלם כפל זה בלא נתרם תרומה, ותמוה בשביל אחריות לדידן גורם ממון לאו כממון האיך ישלם כפל, ע"ש:

שמ"ק ב"מ דף ל"ד כתב קשיא לי לר"ש דאמר דבר הגל"מ כממון דמי כיון דשומר חייב באחריות ליחשבי' דבעלים, ואיכא למימר דלא דמי חיוב שמירה לאחריותה דבהמה משום דבשמירה איכא אנפי דלא מיחייב ואחריות בכל אנפי מיחייב עלה, ראב"ד, ואמרי בינה דיני פסח סי' ד' כתב להסביר, דע"כ לא קאמר ר"ש רק בקדשים שחייב באחריותן וזה יש עליו חיוב להביא הקרבן ובהפרשתו לא נפטר מחיובו עד שמביא לכהן ולכך אף שחל שם הקדש על הקרבן מ"מ זה חשוב אצל בעלים ככיס מלא מעות דבזה פוטר עצמו מחיובו שנתחייב מכבר, משא"כ בשומר דעלמא לא מבעי אם לא מתחייב רק משעת פשיעה א"כ לא חל עליו כלל החיוב ואינו גורם לו מה שהוא בעינא רק שלא יתחייב אלא אף אם חייבו דשומר הוא משעת פשיעה היינו כשנאבד אח"כ חל חיובו למפרע, אבל מ"מ כל זמן שהוא בעין אין כאן עליו שים חיוב, וזה כוונת ראב"ד כיון דבשמירה איכא אנפי דלא מחייב היינו דחיוב שמירה ליכא רק חיוב לשמור ולא על התשלומין דאכתי לא נאבד ואחריות בכל אנפי מיחייב עלה וע"כ חל עליו חיוב הגוף והוי ככיס מלא מעות ע"ש, ומביא ירושלמי פ"ב מ"ב דפסחים אית תנייא תני לא יראה לך. לך אין אתה רואה אבל רואה אתה לגבוה ואית תנייא תני אפי' לגבוה, א"ר בון בר חייא קומי ר' זירא תפתר בקדשים שהוא חייב באחריותן כר"ש ע"כ, ותמוה הא אם חייב באחריותן לכ"ע עובר ע"ש:

אב"מ בסי' כ"ח ס"ק ס"א מביא תשובת מ"ב שכתב המעות שנתן הנכרי בעבור החמץ שעבר עליו הפסח. מותרין בהנאה משום שחפץ אינו תופס דמים תוך הפסח ק"ו אחר הפסח, וראיה מגוזל חמץ ועבר עליו הפסח ובא אחר ושרפו חייב לשלם ואם הי' תופס דמיו למה חייבין לשלם מה מועיל לו תשלומין, וחו"י סימן מ"ח מתפלא על ראיה שמביא שהרי לא אמר רבה שחייב לשלם אלא אליביה דר"ש דאמר דהג"ל כממון דמי, ולר"ש הדמים שמשלם לגזלן לאו משום חליפי חמץ הוא רק חליפי הדמים שגרם לו לשלם לנגזל הוא משלם לו עכ"ל לדעתי הקלושה דברי מ"ב נכונים לפי רמב"ן בדיני דגרמי שכתב דר"ש לית ליה דיני דגרמי אע"ג דס"ל דבר הגל"מ כממון אפ"ה פוטר בהיזק גרמא דלא מחייב אלא בשור הנסקל ובשורף חמץ כיון דדבר הגורם לממון כממון הוי ככיס מלא מעות אבל בהיזק הנעשה ע"י גרמא מודה ר"ש דפטור ע"ש א"כ במה שגרם לו לשלם לנגזל לא מחייב כיון דר"ש לית ליה דינא דגרמי ואינו חייב אלא משום דגוף החמץ ה"ל ככיס מלא מעות וא"כ ה"ל חליפי חמץ ממש ומוכח דאינו תופס דמיו וראיתו

נכונה, אמרי בינה ועי': פסחים דף כ"ט, האוכל חמץ של הקדש במועד מעל וי"א לא מעל וכו' והכא בהא קמיפלגי בדבר הגורם לממון כממון דמי, מ"ד מעל קסבר דהג"ל כממון דמי, ומ"ד לא מעל קסבר דהג"ל לאו כממון דמי, וכתב פנ"י לכאורה לא דמי פלוגתי דהכא בדבר הגל"מ לאינך פלוגתי דש"ס וכו' דחמץ של הקדש מותר להשהותו לכתחילה ולאחר מועד יהי' מותר לגמרי שפיר הוי כממון גמור אף בזמן איסור בפסח ע"ש, שמחליט בפשיטות דאף למ"ד דהג"ל לאו כמ"ד מ"מ בחמץ של הקדש כיון שמותר להשהותו עד לאחר מועד שפיר כממון גמור לו, וברוך טעם מביא ראיה, כי מבואר שאיסר הנאה כהפקר, א"כ לרב דסובר בחולין קל"ט דקדושת דמים נפקע ע"י הפקר דהיינו כשמרדו פירות שובך, ומבואר במעילה דף י"ב קדשים שמתו יצאו מידי מעילה דאין פודין קדשים להאכילן לכלבים, א"כ קשה ברייתא לך למעוטי הקדש פרש"י שהוקדש לבדה"ב הא כיון שנתחמץ פקעה הקדושה והוה חמץ חולין של הפקר, דאף שחוזרת להיתר לאחר פסח מאי בכך הא פסקינן בדבר שגל"מ לאו כממון דמי, ואין עליו בשעת איסור שם הקדש, אמנם לפי פנ"י א"ש, ומישב רמב"ם פסק פ"א מבכורות פ"ח אסור בהנאה לפ"ז לית לבעלים שום זכות ופסק פ"ב מגניבה הגונב פ"ח של חבירו קודם שיפדה משלם כפל לבעלים אע"פ שאין עכשיו שלו ראוי להיות לו לאחר שיפדה עכ"ל א"כ חיוב הכפל אינו רק מצד דהג"ל והרי רמב"ם פוסק כמ"ד דהג"ל לכמ"ד, אמנם לסברת פנ"י א"ש דבכה"ג שהדבר כמו שהוא בעין יהי' ממון אחרי' גורם לממון כממון דמי עכ"ל [לא זכיתי להבין כי בפ"ח יש לו כעת זכות להאי דביני וביני שיוכל לפדות, ובידו לאו כמחוסר מעשה]:

פרט ג':

השמטה לסוגי' הרהינו עי' במקנה כלל י"ד:

והנה שיטת הגאונים אם קיבל הנפקד אחריות הנפקד חייב בביעורו ולא המפקיד, עי' במקנה כלל י"ד פרט ה' באריכות מש"כ רא"ש שמכילתא מיירי בנכרי שהלוה לישראל ודבריו סתומים, נראה הכוונה כי רא"ש סובר שמפקיד חייב יען שקונה המקום וביתו נקרא, אבל בנכרי שהלוה אז לא נתן לו העכו"ם המקום כיון שמשכון בידו והוא צריך למקומו אז גם רא"ש מודה לגאונים, ורש"י כתב יחד לו בית כלומר לא קיבלו עליו אלא אמר ליה הרי הבית לפניך הנח באחת מן הזויות אין זקוק לבער, מה רצה בזה שאמר הנח באחת מן הזויות, ונראה כוונה עמוקה מדייק רש"י, עפ"י מש"כ במקנה כלל ט"ו פרט ל"ג שבילי דוד רצה לחדש מה שקנה המפקיד המקום של נפקד כתב הקצה"ח דמפקיד קנה במה שמניח בו דשימוש זה הוה חזקה, אבל אם הנפקד מניח בחצירו אז

ודאי לא מהני לו חזקה של בעל דבר עצמו, ע"ש מש"כ באריכות וז"כ רש"י שאמר לו שהוא מניח באחת מן הזיות, והוא בעצמו עושה קנין, וזה דוקא אם לא קיבל אחריות. אבל בקיבל אחריות אז לא מקנה לו המקום, כי הוא צריך מקומו, ומיושב קושי' תוס' על רש"י, כי זה רבותא קמ"ל:

מה שהקשה צל"ח על רא"ש מה חילק בין למפרע לאביי למעכשיו לרבא, וקרבן נתנאל כתב למ"ד למפרע הוא קונה בלי שום קנין בלא הרהינו דלגבי שיעבוד דאוריי' אין צריך קנין וכ"כ פמג"ד ע"ש, ובמקנה כלל י"ד פרט א' הבאתי קצה"ח למ"ד שיעבודי דאוריי' גם שאין קנין לחצאין אבל התורה הקנה לו ומחדש רק זיבוריות זאת קונה משיעבודי דאוריי' אבל אם משעבד עידית יותר מחיוב דאוריי' אמרי' אין קנין לחצאין ע"ש וכן החילק בין למפרע גובה זאת קנין דאוריית', אבל אם רק יען שהוא אמר מעכשיו אין זה קנין דאוריי' ואין קנין לחצאין ומיושב כמה קושי' רק באתי לעורר: לישב קצת רמב"ם דסובר שצריך להגיע זמן פרעון קודם פסח, וזה פשוט אם גובה וב"ד משימים ופורע לו. בודאי לא צריך לזה מעכשיו או הרהינו, רק מיירו שעדיין לא גבה ועי' ש"ך סי' ע"ד ס"ק ט' במלוה על משכון אפי' הגיע פרעון אין ביד לוה לכוף המלוה שיקח המשכון, ועי' ברוך טעם בזה: וע"ד חידודי דאורייתא אמרתי מה שהקשה רא"ש למה לאביי ניחא ולא לרבא, לכאורה כבר הלכו אחרונים שתלוי בברירה עי' דברי חיים, שבילי דוד, אבל ידוע באיסר דרבנן אמרי' ברירה, והנה לשיטת אם חמץ של ישראל בבית עכו"ם כמבואר במכלתא אינה עובר רק מדרבנן כאשר כתב ר"ן, א"כ שפיר אמרי' ברירה, אבל רמב"ם סבר נגד הגאונים ועובר המפקיד על ב"י, א"כ בדאורייתא אין ברירה, ובכלל י"ד פרט א' הבאתי תשובת רשב"א הנפלא שמקשה האיך מהני אם מכר שדה אחת משדותיו אי עבד אחד הא שייך לברירה ופסקי' אין ברירה, ומחדש רק אם צריך לאמור ברירה למפרע כי אם לא אמרי' הוברר למפרע אין לו קיום כמו כתוב גט לאיזה שארצה, או אם מתי יהי' גט וכן בשותה יין וכדומה, אבל בדבר שיוכל להיות מכאן ולהבא גם אם לא חל המכר למפרע מוכר כעת השדה ואין צריך למפרע אז אין מעכב דין ברירה אפי' למ"ד דסובר אין ברירה, באופן זה יש ברירה ע"ש, והנה אם לאחר הפסח זמן פרעון בע"כ צריך לאמור למפרע גובה קודם פסח ושייך לברירה, ורמב"ם פסק אין ברירה, אבל בהגיע זמן קודם פסח גם אם לא אמרי' ברירה משעת הלואה, גובה כעת ועדיין חמץ מותר בהנאה שפיר אמרי' ברירה וקנה למפרע:

שמ"ק ב"ק דף צ"ו, חמץ ועבר עליו הפסח, וכן הדין אם גזל חמץ ועבר עליו הפסח, נראה לומר לא זה וזה עוברין עליו בבל יראה, ופלא שגזלן לא יהי' עובר וכי גרע מקבלת

אחריות, כל אחרונים כתבו בפשיטות שעובר ואולי כאשר כתבתי בכלל י"ד פרט ב' בסופו לישב רא"ש רק אם חייב באחריות בעבור החמץ אז התורה מגלה בלא ימצא שהוא חייב בב"י כי החמץ גורם התחייבות, אבל אם החיוב לא בעבור החמץ רק בעבור שהוא חייב מעות למלוה אין זה בכלל לא ימצא לחייב בבל יראה ע"ש, וכן גבי גזלן הוא חייב משעת גזילה שגזל קודם פסח בשעת היתר, ורק אם החמץ בעין יכול לאמור הש"ל, וכאשר נאבד החמץ הוא חייב לשלם בעבור שגזל קודם פסח ע"כ כתב שפיר שגזלן אין עובר בב"י:

קצה"ח סי' ס"ו ס"ק כ"ו, כתב התומים הקשה לשיטת תוס' דיכול למחול משום מכ"ש דרבנן דמדאורייי' אין המכירה חל לפי שבע"ח מכאן ולהבא גובה והקשה א"כ לאביי דסובר למפרע גובה המכירה מן התורה ואיך מצי מחיל, ונראה דלא קשה דאפי' לאביי דאמר למפרע ה"ג היינו כשגבאו לבסוף אבל אם לא גבאו לבסוף לא שייך למפרע ה"ג, וא"כ כשמוחל המלוה הרי לא בא לידי גביה וכו' ומה דאמרי' הקדש מלוה מהני לאביי דאמר למפרע ה"ג, היינו נמי אם גבאו המלוה בעצמו לבסוף חייל ההקדש למפרע אבל כל זמן שלא גבאו אין לגזבר כח לתבוע את הלוה עבור ההקדש ע"ש:

פי' משניות, נכרי שהלוה את ישראל וכו' התנאי בשניהם שיאמר לו אם לא הבאתי לך מעות ביום פלוני קנה מעכשיו אבל אם לא אמר לו זה הרי החמץ נחשב ברשות:

בעליו לא ברשות אותו שהוא ממושכן אצלו [ולא כתב רבינו כאן שצריך הגיע זמן קודם פסח]:

עי' נתיבות סי' ע"ב ס"ק ה', נראה הקנין שיש לו במשכון הוא לענין שני דברים, דהנה רש"י כתב במתני' נכרי שהלוה לישראל, ז"ל לקמן מוקי לה כשהרהינו אצלו כיון דמטא זמניה ולא פרעיה ומחוסר גובייא נמי לא הוי שהרי אצלו נתנן אגלאי מילתא למפרע דמשעה שהרהינו אצלו הוי דידיה עכ"ל, ובש"ס אמרי' דקני ליה לגמרי מדר"י אלמא דעיקר קנין משכון מדר"י היינו דקני ליה להיות למפרע גובה וממילא אי אקדיש מלוה וזבין מלוה וגבאו לבסוף הוי מוקדש ומכור כדאמר התם לאביי וזה הוי קנין גמור, ומזה נצמח ג"כ קנין השני שיש לו במשכון שבמשיכת משכון יכול למכור גוף החוב לאחרים אף דשאר מכירת חובות רק דרבנן והטעם כתבו תוס' ב"ב ע"ז כיון מכאן ולהבא הוא גובה הוי כדבר שאינו ברשותו לפ"ז במשכון דלמפרע גובה ממילא יכול למכור השיעבוד במשיכת המשכון כמו שיכול למכור גוף החפץ במשיכה, דבהא תליה הא דלמפרע גובה בזה י"ל קושי' תוס' דודאי כיון דגלי לן רחמנא דקונה משכון אין חילק בין שעת הלואתו לשלא בשעת הלואתו ע"ש ועי' במקנה כלל מ"ג הרבה:

עט סופר חלק ד כלל צג שווה פרוטה במדי

פרט א':

קדושין האשה נקנית בכסף בשטר ובביאה, בכסף בש"א בדינר ובשוה דינר וב"ה אומרים בפרוטה ובש"פ:

תוס' בש"א בדינר, במס' עדיות פ"ד תני ליה גבי קילי ב"ש וחומרי ב"ה ואע"ג דאי קבלה קידושין מאחר הוי ב"ש לחומרא מיהו לאו להכי מיתשיל, וכתב המקנה הקשה בפני' דבשוה כסף לא הוי מקולי ב"ש דניחוש שמא שוה דינר במדי כדאמר שמואל לקמן דף י"ב, והכריח מזה כדעת רמב"ם דמשכחת ליה בדבר שאינו מתקיים להוליכו למדי, ולענ"ד לפמ"ש לקמן דהך דשמואל אינו אלא כשנתרצה האשה להתקדש בתמרה זו אלא כיון דקאמר לקמן דבעינן שיהא שוה שיעור פרוטה שהי' בימי משה, דאל"ה לא מקרי כסף חייש שמואל לקדושי ספק דשמא ש"פ דמשה במדי ולמאי דקאמר לקמן דף י"א דפשטא ידה וקיבלה מודה ב"ש ודווקא כשקדשה בלילה או ע"י שליח א"כ בכה"ג הא מודה שמואל דאפי' שוה במקום אחר אין לך אלא במקומו ושעתו ולק"מ ע"ב, ועי' ישו"י ל"א, ובספר כתנות אור פ' כי תצא:

תוס' בפרוטה ובש"פ, תימא דלא הוה ליה למיתני אלא בשו"פ כדתנן בב"מ דף נ"ב, האשה מתקדשת בש"פ וכו', וכתב המקנה הא דלא הקשו לב"ש ג"כ דה"ל למתני רק בשוה דינר ע"ב:

דף ג' אשה פחות מש"פ לא מקניא נפשה [דגנאי הוא לה הלכך בטיל לה לתורת חליפין בקידושין וכו'], תוס' וקשה לר"ת דא"כ פשטה ידה וקבלה תתקדש בפחות מש"פ וכו' לכן נראה לר"ת דגרסינן בפמש"פ לא מקניא ולא גרס נפשה דלא בקפידא תליא מילתא אלא ה"ט משום דגמר קיחה קיחה משדה עפרון דכתיב ביה כסף ובפחות מש"פ לא מיקרי כסף וכו' ומקנה דף י"ב כתב יש להסתפק למאי דקי"ל דפרוטה היינו דוקא כמו שהי' בימי משה אם הפרוטה של אותו הזמן גדולה יותר משל משה אי נימא כיון דהוי פרוטה בימי משה מקרי כסף ואשה מתקדשת בו או נימא דאפ"ה כיון דבאותו זמן לא חשיבי אינה מקודשת עד שיהי' ג"כ כפרוטה באותה שעה, ונראה דתליה לר"ת לא גריס נפשא אלא הטעם דלא מקרי כסף בפחות מפרוטה א"כ כיון שיש בו כסף שהי' בימי משה שפיר מקודשת אבל לרש"י דלא מקניא נפשה ר"ל אפי' אם יש בו שיעור פרוט' שהי' בימי משה דמקרי כסף אפ"ה לא מקדשא עד שיהי' פרוטה חשובה באותו זמן משום דגנאי הוא להתקדש בפחות משוה פרוטה באותו זמן ע"ב, עי' תומים קכ"ג ללוי

אם אשה נתנה לאיש אפי' פמש"פ לא שייך בזיון אצלה ותהי' מקודשת בחליפין עי' מקנה כלל כ"ז פרט א':

דף ז', ההוא גברא דאקדיש בשיראי, רבה אמר לא צריכי שומא [שישומו אותן שמאים קודם שתקבלם] רב יוסף אמר צריכי שומא [וכיון שלא שמאם תחלה אינה מקודשת] אי דאמר לה בכל דהו כ"ע לא פליגו דלא צריכי שומא, אי דאמר לה חמשין ולא שוו חמשין הא לא שוו כי פליגו דאמר חמשין ושוו חמשין, רבה אמר לא צריכי שומא דהא שוו חמשין רב יוסף אמר צריכי שומא כיון דאיתתא לא בקיאה בשומא לא סמכה דעתה, איכא דאמרי בכל דהו נמי פליגי רב יוסף אמר שוה כסף הרי הוא ככסף מה כסף דקיץ אף שוה כסף נמי דקיץ וכו' אמר ר' יוסף מנא אמינא לה דתניא עגל זה לפדיון בני טלית זה לפדיון בני לא אמר כלום, עגל זה בחמש סלעים לפדיון בני בנו פדוי האי פדיון היכי דמי אילימא דלא שוי כל כמיניה אלא לאו אע"ג דשוי וכיון דלא קייצי לא, לא לעולם דלא שוי וכגון דקיבל כהן עילויה כי האי דרב כהנא שקיל סודרא מבי פדיון הבן אמר ליה לדידי חזי לי חמש סלעים. א"ר אשי לא אמרן אלא כגון רב כהנא דגברא רבה הוא ומיבעי ליה סודרא ארישיה אבל כל עלמא לא:

דף ט', הלכתא שיראי לא צריכי שומא, תוס' אמר ר"ת:

דוקא שיראי לא צריכי שומא לפי ששומתן ידוע קצת ואין רגילין לטעות בו כל כך אבל שאר דברים כאבנים טובות ומרגליות ורגילים להטעות יותר משוויים צריכין שומא משום דלא סמכה דעתה ולפיכך נהגו העולם לקדש בטבעת שאין בה אבן:

רמב"ם פ"ז מאישות הלכה ח"י, אמר לה הרי את מקודשת לי בבגדים אלו שהן שוין חמשים דינרים והיו של משי וכיוצא בהן שהאשה מתאוה להן אם היו שוין חמשים הרי זו מקודשת משעת לקיחה ואינן צריכין שומא בשוק ואח"כ תהי' מקודשת כדי שתסמוך דעתה אלא הואיל והן שוין כמו שאמר לה הרי זו מקודשת משעה ראשונה ואם אינן שוין אינה מקודשת:

ר"ן כתב מרמב"ם נראה דשיראי מתוך שהאשה מתאוה לה גמרה ומקניא נפשה מיד אבל מידי אחרינא לא וכו' ודברים שצריכין שומא נראה מלשון רש"י שאם קידש בהן את האשה קודם שומא אינה מקודשת שהרי כתב לר' יוסף דאמר צריכה שומא דכיון דלא שמאם תחילה אינה מקודשת, ומינה לדידן במידי דצריך שומא אבל מרמב"ם נראה דסבירא ליה דאפי' ר' יוסף לא פליג אלא שאינה מקודשת משעה ראשונה אבל לאחר שומה מודה דמקודשת וכו' על רב כהנא דגברא רבה וכו' כתב ונראה דהוא הדין שדרכו להתיקר באיזה חפץ שנותן לו לפעמים דמים הללו דמהני דאל"ת הכי עגל זה בחמש

סלעים במה בנו פדה אלא ודאי כדאמרן ומיהו משמע דבעינן שיהא דרכו להתיקר הא לאו הכי לא מצי למימר לדידי שוה לי, ויש לתמוה על רמב"ם פי"א בכורים נתן לו כלי שאינה שוה בשוק חמש סלעים וקבלו הכהן הרי בנו פדוי ולא חלק אם דרכו להתיקר אם לאו ומש"ה אני מסתפק דכיון דודאי ממונא הוא כי במקדש בדבר שאינה ש"פ אי מצי אמרה לדידי שוה דאפשר דכיון דלא שוה מידי לאו כל הימנה לתת עליו תורת כסף והכא שאני אמר לדידי שוה לי מהני ומיהו פשיטא לי דבשאין העדים יודעים שדרכה להתקיר בו לא מהני דהוי ליה כקדושין בלא עדים דלא מהני אפי' שניהם מודים:

אב"מ סי' ל"א הקשה על א"ד בכל דהו נמי פליגי ר' יוסף מדף מ"ז דתניא התקדשי לי בפקדון אם נשתייר הימנה שו"פ מקודשת, והתם ע"כ לא שמו מתחלה דאם אמר לה סכום ידוע אפי' נשתייר שו"פ אינה מקודשת כמ"ש רא"ש שם וכיון דלא הי' סכום ידוע תקשי לר"י דאמר בכל דהו נמי צריך שומא: גם מאריך שם למה צריך בכהן סמיכת דעת כיון נתינה בע"כ שמיה נתינה, ובקצה"ח סי' רמ"ג ס"ק ד' כתב אע"ג דפרעון בע"כ שמיה פרעון אבל מתנות כהונה בעינן דרך נתינה ואינו יוצא בנתינה בע"כ מש"ה בעי סמיכת דעת ע"ש:

דף י"א בש"א בדינר מ"ט אר"ז שכן אשה מקפדת על עצמה ואין מתקדשת בפחות מדינר א"ל אביי אלא מעתה כגון בנתיה דרבי ינאי דקפדן אנפשייהו ולא מקדשי בפחות מתרקבתא דדינרי הכי נמי דאי פשטה ידה חד זוזא מאחר ה"נ דלא הוו קידושין א"ל פשטה ידה וקבלה לא קאמינא כי קאמינא דקדשה בלילה אי נמי דשוי שליח, ר' יוסף אמר טעמייהו דב"ש כדרב יודא אמר רב אסי כל כסף האמור בתורה כסף צורי ושל דבריהם כסף מדינה, [הילכך פרוטה לא מצית למימר לפי שהיא של נחשת ובצורי מטבע של נחשת ליכא ובקידושין כסף כתיב דהא קיחה קיחה גמורה וכיון דאפיקתיה מפרוטה אלמא מידי דחשיבות בעי אוקמיה אדינר]:

דף י"ב, אמר שמואל קדשה בתמרה אפי' עומד כור תמרים בדינר מקודשת חיישינן שמא שו"פ במדי והא אנן תנן ב"ה אומרים בפרוטה ובש"פ, לא קשיא הא בקידושי ודאי הא בקידושי ספק [אם ישנו ש"פ במקומו הוו קידושין ודאי ואם בא אחר וקדשה אח"כ מותרת לראשון ואינה צריכה גט משני ואם אינו ש"פ במקומו קידושי ודאי לא הוו לבטל קידושי שני אבל קידושי ספק הוו ואינה מותרת לאחר בלא גט דחיישי' שמא ש"פ במדי ושיעור אהני לדעת אילו הן קידושין גמורים שמאחר שקידש בפרוטה במקומה אין גמגום בדבר]:

ב"ח כתב איכא לתמוה ודקארי לה מאי קארי לה הא שמואל חיישינן קאמר דמשמע ספק ולא ודאי, וי"ל דדייק מדקאמר חיישי' שמא ש"פ במדי אלמא דאי ידעי דש"פ במדי מקודשת ודאי ומתני' דתנן בפרוטה ובשו"פ משמע דבמקומם בעינן ש"פ דומי' דפרוטה דהיא שוה לכל המקומות, ומשני דשמואל נמי אפי' ידעינן דש"פ במדי אינן קדושין ודאי מדאורייי' דאין להקדש אלא מקומו ושעתו אלא קידושי ספק קאמר כלומר קידושין מדרבנן, והיכי דידעינן דש"פ במדי אע"ג דלא הוו קידושי דאורייי' ואם קדש אחר חוששין לקידושין מ"מ קידושי ודאי מדרבנן הם ואין צריך לקדשה קידושין אחרים, והיכי דאין ידוע דש"פ במדי צריך נמי לקדש קידושין אחרים עכ"ל: המחבר בסימן ל"א פסק המקדש באוכל או בכלי ששוה פחות מש"פ ה"ז מקודשת מספק שמא דבר זה שוה פרוטה במקום אחר, וכתב ב"ש וא"ל מה מהני אם ש"פ במקום אחר כיון דלא הוי ש"פ במקומו הוי כאילו קידשה בלא עדים דהא במקום שהעדים עומדים אינו ש"פ, וי"ל כיון דהאי ספק שמא ש"פ במקום אחר ספק הוא גם להעדים לכן חוששין לקדושין:

האי גברא דאקדש באבנא דכיחלא יתיב רב חסדא וקא משער ליה אי אית ביה ש"פ אין ואי לא לא, ואי לית ביה ש"פ לא והא אמר שמואל חיישינן, לא סבר ליה דשמואל, תוס' והכא לא מצי לשנויי הא בקידושי ספק כדלעיל משום דמיירי שקדשה אחיו אח"כ בפרוטה והי' בא רב חסדא להפקיע קידושי ראשון כדאמר לאו כל כמינך דאסרת לה אבתרא ואי הוה אמר דראשונים ספק הוו א"כ צריך לומר דצריכה גט מראשון א"כ תהי' אסורה משום דהוי גרושת אחיו, ופלא להבין למה דוקא אם קידש אחיו:

פרט ב':

רמב"ם פ"ד מאשות הלכה י"ט המקדש בפחות מפרוטה אינה מקודשת קידשה באוכל או בכלי וכיוצא בו ששוה פחות מפרוטה ה"ז מקודשת בספק וצריכה גט מספק שמא דבר זה שוה פרוטה במקום אחר הא למדת שכל המקדש בשוה כסף אם הי' באותה המדינה ש"פ הרי אלו קדושי ודאי ואם אינו ש"פ הרי אלו קידושי ספק יראה לי שאם קידש בתבשיל או בירק שאינו מתקיים וכיוצא בהם אם לא הי' ש"פ באותו מקום אינה מקודשת כלל שהרי דבר זה אינו מגיע למקום אחר עד שיפסד ויאבד ולא יהא ש"פ ודבר של טעם הוא זה וראוי לסמוך עליו, ולח"מ הקשה לרמב"ם דמחלק בין תבשיל וירק לשאר מילי מה מקשה בגמרא לשמואל ממתני' דב"ה בפרוטה ובש"פ אמאי לא תירצו דהתם איירי בדבר שאינו יכול להתקיים ע"ש, עוד הקשה לשמואל ממתני' דף נ' המקדש ב' נשים בש"פ או אשה בפחות מש"פ אע"פ ששלח סבלונות אינה מקודשת ואמאי ניחש שמא ש"פ במדי וכו' ומחדש דהך מתני' דקאמרה בפחות מש"פ היינו שקדשה במטבע

והוא בפחות מש"פ ובדידיה לא שייך לומר חיישי' שמא ש"פ ע"ש ועי' קרבן נתנאל על רא"ש: פ"ה המקדש במלוה אפי' הו' בשטר אינה מקודשת ע"ש בלח"מ אפי' אם הנייר אינה ש"פ חיישינן שמא ש"פ במדי:

רא"ש כתב אמר שמואל קדשה בתמרה חיישינן שמא שוה פרוטה במדי, חומרא דרבנן בעלמא היא דמדאוריי' אין להקדש אלא מקומו ושעתו וכו' ורמב"ם כתב שאם קדש בתבשיל וכו' ומתוך דבריו משמע שאם היינו יודעים שהוא שוה במקום אחר הי' מקודשת מדאוריי' כיון דאית ליה אורחי להתם שויא לה פרוטה וכו' ומחמת זה כתב שאם הוא דבר שאינו מתקיים להגיע למקום היוקר אינה מקודשת כלל מדאורייתא, ור"י פי' אפי' ידוע ששוה פרוטה במקום אחר דאין להקדש אלא מקומו ושעתו, והאי דנקט חיישינן שמא ש"פ במדי לרבותא נקט דאפי' בכי האי גוונא אמרו רבנן דהוי קידושין גזירה אטו אותו מקום ששוה פרוטה, א"כ אין חילק בין דבר המתקיים ובין דבר שאין מתקיים כיון דמשום גזירה היא ומסתברא כדברי ר"י דאשה לא מקניא נפשה בפחות מש"פ במקומו ע"ב:

ר"ן כתב, וכתב רמב"ן ותוס' דהא דאמרי' חיישינן לאו למימר דאי ידעינן בודאי להוי קידושין גמורין אלא לומר דאפי' בסתמא חיישינן שמא ש"פ במדי אבל אין הכי נמי דאפי' יודע דש"פ במדי לא הוי קידושין גמורין כיון דהכא לא שוה דהא לענין גזל גר אמרי' ב"ק דף ק"ג דבפחות מש"פ אין צריך להילך אחריו דאין חוששין שמח תיקר ולא חיישי' נמי שמא ש"פ במדי אלמא אין לממון אלא מקומו ושעתו כדאמרי' בערכין דף כ' לגבי הקדש אלא חומרא דרבנן בעלמא באיסר אשת איש, ולשון הא בקידוש ספק לפ"ז לא אתי שפיר, לפיכך נראה לי דאי שו"פ במד קדושי תורה הן דכיון שהיא נתרצתה בהן ושוין פרוטה באיזה מקום אלו ידעו העדים שדרכה לתת פרוטה באותה דבר הו"ל כאלו אמרה לדידי שוה לי כדאמרי' לגבי חמש סלעים של פדיון בכור לעיל:

יש"ש כתב נראה דוקא שידעה שאינו ש"פ כאן וש"פ במקום אחר ודיבר עמה על עסקי קידושין וקבלה בתורת קידושין דאל"כ תוכל לומר מעולם לא קבלתי לשם קידושין ומשטה אני בך שהרי אינה שוה פרוטה ע"ב:

דף נ"ג תוס' ד"ה איהו לא ניחא ליה משום אונסא דאורחא, פרש"י דע"כ אונסא דאורחא עליה דידיה רמיא שהמעשר אין כאן ש"פ שלא ניתן להוציאו אלא בירושלים שאפי' ימכרנו דמי' נתפסין בקדושתו וקידושין צריכין שיהו שוים ש"פ הילכך אי הוי ידע מעיקרא המעשר הוי כיון דבעי לקבולי עליה אונסא דאורח לא הוה מקדש לה ביה וכו' משמע מתוך פירושו שלא יחולו הקדושין במזיד עד שיהא בירושלים, וקשה בבכורות

דף ט' פריך והרי מעשר שהקפידה תורה בכסף צורה וקאמר ר"י במזיד קידש ומאי פריך והא איהו לא אמר שיגמרו עד שיהי' המעשר בירושלים ואירושלים לא הקפידה תורה בכסף צורה אלא ש"מ מקודשת אפי' בגבולין אם קבלה את המעשר ע"ש. מהרש"א מביא תו"י צ"ל דהמעשר ש"פ מצומצם שאם הי' הרבה תמצא שיתן לה ש"פ למוכרו מיד כדי להוליכו לירושלים ואז יהי' הקידושין נגמרים מיד, ועי' ריטב"א שהקשה אם אין כאן פרוטה אפי' שוה פרוטה במדי אינן אלא קדושי ספק שאין לך בקידושין אלא מקומו ושעתו ע"ב:

ב"ש כתב רא"ש כתב דרמב"ם ס"ל כשידוע ששו"פ במק"א היא מקודשת מדאורייתא, ונראה דאיירי:

דהעדים יודעים שש"פ במק"א אז י"ל דהיא מקודשת מדאוריי' אבל אם א"י לעדים אז הוי כאלו קדשו בלא עדים כמ"ש בסמוך וליכא אלא חשש קידושין משום דהעדים מסופק שמא ש"פ במק"א, ונראה אף אם ידוע לעדים צ"ל הטעם דהוי כאלו אמרה היא לדידי ש"פ כיון שש"פ במק"א אע"ג בעלמא מסופק הר"ן אם מהני מה שהיא אומרת לדידי ש"פ היינו היכא דא"י שש"פ במק"א אבל אם ידוע שש"פ מהני, מיהו קשה מקידושין נ"ג המקדש במעשר והסכימו תוס' לפי' שני דקידושין חלין מיד במקום שמקדש אותה אע"ג באותו מקום אינה ש"פ מ"מ מקודשת כיון שש"פ בירושלים וכו' א"כ איך כתב רא"ש בשם ר"י אפי' אם ידוע שש"פ במק"א אינה מקודשת מדאורייתא, ואפשר שם מיירי בשיש לה דרך להולך לירושלים אז היא מקודשת מדאוריי' ובח"מ מסופק ברין זה אם יש לה דרך לאותו מקום אי הוי מדאוריי' וקשה קושי' זו ע"ב:

א קרבן נתנאל כתב ולי לק"מ דאיירי שקדשה במעשר שני יותר משוה פרוטה בגוונא שימצא לה לוקחין בכאן בזול ע"מ שיעלו הם לירושלים והמעות חולין משא"כ בקידשה בשוגג כיון שלא ידעו הוא והיא שהוא מע"ש דעתה הי' על הכל כמו ששוה שיעור זה אם הי' חולין מש"ה איני מקודשת ואי להעלות לירושלים איהי לא ניחא לה משים טרחא דאורחא עכ"ל ועי' שבות יעקב ח"ב סי' קל"ב, ועי' ריטב"א נ"ג:

ב תאומי צבי כתב לישב שאני גבי מע"ש דהיא ש"פ מחמת עצמו רק אסורא רביע עליה מש"ה אפי' בגבולין מקודשת לפי דהוי ש"פ בירושלים משא"כ אם מקדש בדבר שאינו ש"פ מחמת עצמו אין מקודשת מדאוריי' שאין להקדש אלא מקומו ושעתו:

ג ישו"י כתב לישב עפ"י ט"ז ח"מ סי' ק"ט כתב דהך מילתא דאין להקדש אלא מקומו ושעתו דהיינו דוקא כשדרך למכרו כעת כגון בהמה לאיעלס דבאמת כמה אנשים מוכרין בהמה בלי השער ואמנם היכא שאין דרך שום אדם זולת להמתין עד השער בזה בוודאי

לא שייך אין להקדש אלא מקומו ושעתו דהיינו שעתו ממש ע"כ וכמו כן אני אומר בענין אין להקדש אלא מקומו דהיינו דוקא כגון כור תמרים בדינר אבל מ"מ נמכר בעיר הזאת לאכלו כאן וע"כ אזלי' אחר שער מקומו אבל במעשר דאין לו בכאן שער כל עיקר וכאן אינו ש"פ א"כ כל כוונתי של מי שקונה היינו להוליכו למקום שיוכל לאכלו כל עיקר א"כ עיקר השער שלו כמות שהו' בירושלים ודו"ק: ד בני אהובה פ"ד הלכה י"ט, כתב ונראה לתרץ דמע"ש כיון דהוא מצות עשה להעלותו לירושלים א"כ ודאי מעליהו לשם לאכלו כמצותו והרי כאן ש"פ, ועוד נראה לחלק אם הדבר בעצמו אינה ש"פ או רק איסורא דרביע עלי' דאל"כ כל איסורי הנאה דחשיב במתני' המקדש בערלה וכו' למה לנו למתנייהו הא אינו ש"פ אלא ודאי כיון דבעצמו שוה רק איסורא דרבעי' עלי' ה"א דאקרי כסף לולי דהוא איסורי הנאה והמקדש בא"ה אינה מקודשת וא"כ במע"ש כיון דיש היתר לאיסורו ובעצמותו ש"פ מקודשת, וצ"ע בסברא זאת כי תוס' בע"ז דף ס"ב לא משמע כן ע"ש:

דף נ' ההוא אריסא דקדש במוזא דשמכי אתא לקמי דרבא א"ל מאן אחלק וכו' וכתב ר"ן י"א דאפי' במוזא אם הי' שוה ב' פרוטות מקודשת שהרי אחת מהן שלו, ולא נהירא דא"כ אפי' בש"פ הי' מקודשת מספק שמא מחצה שלו ש"פ במדי ורבא משמע דלא חש לקדושי כלל דהא אמר מאן פלג לך ואפשר שלא הי' מתקיים עד מדי ומ"ה לא הוי אפי' קדושי ספק, אבל מ"מ נראה שאפי' הי' שוה כמה אינה מקודשת דכיון דאמר לה התקדש לי בזה במוזא קדש בפלגא דמוזא לא קדש עד שיאמר לה התקדשי לי בחלקי שבמוזא וכן דעת רמב"ם ז"ל, פ"ה מאישות הלכה ט', ובספר וידבר משה על בראשית ערך נשואין דף ק' כתב על ר"ן לכאורה תמוה הא מרא דשמעתא התם רבא הוא ובהדי' איתא בשמעתין דרבא לית ליה הך דשמואל. ורמב"ם פסק הי' סחורה בינו ובין חבירו וחלקה שלא מדעת חבירו וקידש בחלקו הואיל וצריכה שומת ב"ד אינה מקודשת שאין זה נוטל לעצמו מה שירצה ויניח מה שירצה ע"ש בכ"מ ולח"מ: טור מביא רמ"ה כתב אי קדיש במידי דלא ידעי' השתא אי היו ש"פ בעידן קידושין או לא אזלי' בתר השתא ואי אית בה ש"פ השתא הוו קדושי' ודאי וכו' ובד"ה כתב דכי לית בה השתא ש"פ ליחוש דלמא בשעת קידושין הוו ש"פ, י"ל דלא מחזקינן איסורא כיון דלית בה השתא מסתמא גם בשעת קידושין לא הוי בה ש"פ והעמיד אשה על חזקתה שהיא פנוי, וא"ת אכתי אמאי שרי ליחוש לה שמא שו"פ במדי כדשמואל, וי"ל דרמ"ה לית ליה לשמואל ע"ש ואב"מ ס"ק י"ג מאריך אי אזלינן בתר השתא:

רמב"ם פ"ה מאישות הלכה ח', ואם קידשה בדבר שאין בעה"ב מקפיד עליו כגון תמרה או אגוז הרי זו מקודשת מספק, וכתב הלח"מ אי הך תמרה או אגוז הוי אפי' פחות מש"פ קשה דהוי ס"ס שמא ש"פ במדי או בל ואת"ל דשוה ספק אם מקפיד או לא אבל אם שוה פרוטה ניחא דלא הוי אלא חד ספיקא אי מקפיד או לא וע"ש במל"מ וב"ש סי' כ"ח ס"ק מ"ד, עי' ח"ס א"ע סימן פ"ה, ומחנה חיים ח"ר סי' ס"ז:

מל"מ שם מביא רדב"ז מי שזרק קידושין לאשה ולא הי' ש"פ ולא הספיקו להגיע לידה עד שנתייקר ועמדו על פרוטה מהו בתר נותן אזלינן וליכא פרוטה או:

דלמא בתר מקבל אזלי' ואיכא פרוטה ומסיים בתר דידה אזלינן ע"ש ואולי נוכל להסביר מש"כ ר"ן גם שאין פרוטה במקומו היא אמרה לדיד' שוה עי' לעיל גם שהוא לא נתן לה פרוטה כאן אבל בתר מקבל אזלינן, שיטת תוס' רי"ד דאזלינן בתר נותן, ואב"מ ס"ק כ"ד מביא ראיה לרדב"ז מעירובין ס"ב אר"י שוכרין מן נכרי בפחות מש"פ והיינו משום לגבי ב"נ הוה ממון מוכח דאזלי' בתר מקבל ע"ש:

בהגה למל"מ סוף פ"ד מאישות חקירת מל"מ אם קידש אשה באתרוג שאין בו ש"פ מצר עצמו רק מצד מצותו אם היא מקודשת, ועי' נב"י ח"ב א"ע ק"כ מרמב"ם פ"ד ממרים כתב גבי זקן ממרא אם נחלק בציצית ולולב פטור שאינו בא לידי כרת, הא משכחת לה אם מקדש אשה בלולב ומצד עצמו אין בו ש"פ ומצד מצוה לדעת סנהדרין שהוא כשר ש"פ והיא מקודשת ולדעת הז"מ דפסול אינה מקודשת והבא עליה פטור, אלא מוכח דבעינן שיהי' ש"פ מצד עצמו, ועי' ברכ"י או"ח סי' י"ג שמאריך שהיא ספק מקודשת שמא ש"פ במדי ע"ש, ועי' בספר ויקן יוסף דף ק"ה, ועי' פחד יצחק אות קידושין כתב המל"מ מביא ראיה מרמב"ם פ"ד מהלכו' ממרים אבל במכ"ת אין הכרח בדבריו דלא נחית הרמב"ם להכי אלא הוא מדבר על לולב וציצית דשווה פרוטה, גם מביא יש"ש ב"ק פ"א סימן כ"ב דמאי דאמרי' שמא שוה פרוטה במדי מדרבנן אבל מדאוריי' אפי' שוה פרוטה במדי מאחר שאינה ש"פ במקומו אינה מקודשת: רשב"א בפ' כל נשבעין נסתפק בקידושי אשה בכלי פחות מש"פ אם היא מקודשת כיון דכלי חשוב ממון אפי' בפחות מש"פ לדין שבועה ה"ה לקדושי אשה, ואב"מ ס"ק ה' וקצה"ח סי' פ"ח מביא ראיה דלא מהני מהא דאמרי' ריש פ"ק למעוטי חליפין ואימא ה"נ חליפין איתנהו בפמש"פ ואשה בפחות מש"פ לא מקנה נפשה א"כ מוכח דאפי' בכלי לא מהני בקידושין:

מקנה בסי' מ' אם הי' פמש"פ בשעה שנתן לה ובסוף ל' יום נתיקר מקודשת ואם הי' ש"פ בשעת נתינה ובסוף ל' יום הוזלו אינה מקודשת ויש להסתפק אם הי' שוה בתחלה שני פרוטות והוזל אפי' שוה אח"כ פרוטה די"ל שלא הי' להתקדש לו אלא בשני פרוטות

ע"ב. מגאון ז"ל אשר נדפס במשניות סוף ברכות, דאיתא במשנה ב"ק הגוזל את חבירו ש"פ ונשבע יוליכנו אחריו אפי' למדי, יש לדקדק בלשון אפי' למדי מפני מה אמרו דוקא מדי, ונראה דאיתא בישעיה הנני מעיר עליהם את מדי אשר כסף לא יחשבו וזהב לא יחפצו בו, דפירושו מחמת שיש. להם כסף וזהב הרבה לכך אמר יוליכנו אחריו אפי' למדי, אף שבמדי לא חשוב פרוטה אעפ"כ צריך, לכך אמר חיישי' שמא ש"פ במדי, פי' מחמת שהמטבע לא חשוב כלל יכול להיות שהתמרים ש"פ במדי:

סנהדרין דף פ"ז, איתמר עשירי ר' יוחנן אמר עשירי כתשיעי ורשב"ל אמר עשירי כאחד עשר, תוס' וא"ת ולרשב"ל אי אמר זקן ממרא כר"י אמאי חייב הרי מחמיר הוא ואין כאן דבר שזדונו כרת, וי"ל דמשכחת לה אי נגעה בככר של תרומה וקידש בו את האשה דאי טמא הוא אין בו ש"פ דלא חזי אלא להסקה ואינה מקודשת. ואי טהור הוא יש בו ש"פ דחזי לאכילה ומקודשת, ודורש לציון דרוש ד', הקשה גם אם אין ש"פ דלא חזי אלא להסקה, אמאי מחייב הרי מחמיר הוא דאף שאינו ש"פ לדעת הממרא מ"מ אינה פטורה בלא גט דעכ"פ קידושי ספק יש שמא ש"פ במדי ומה קולא יוצא מהוראת הממרא שיהי' זדונו כרת ע"ש, לענ"ד י"ל, כי השעה"מ הלכה י"ט כתב אני מסתפק במפרש ואומר לה הרי את מקודשת בכלי זה ששוה פרוטה ואינו ש"פ באותו מקום אינה מקודשת כלל ואפי' ש"פ במדי וטעמא רבה איכא בשלמא בנתנה לה סתם הרי נתרצת היא להתקדש בפחות מש"פ אלא שמדין תורה הוא דאינה מקודשת משום דבעינן שיתן לה כסף דהיינו פרוטה ופחות מש"פ לא מקרי כסף והילכך איכא לספוקי שמא ש"פ במדי ונמצא דהרי שוה כסף האמור בתורה, אמנם באומר לה בהדי' שש"פ ודאי דאינה מקודשת כלל משום שדעתה ודאי היתה שיהי' ש"פ במקומה ולא אמרה ששוה במדי עכ"ל וכ"כ רשב"א דף י"ג היכא דאומר לה ש"פ דאי לא שוה הכא לא הוי קדושי כלל וליכא משום דשמואל ומיושב קושי' הנ"ל כמובן, גם עפ"י מל"מ פ"י מסופק אם שלח שליח לקדש והלך השליח וקידש קדושי ספק דלא מהני ע"ש ג"כ מיושב קושי' הנ"ל אם שליח קידש והבן:

עט סופר חלק ד כלל צד אסמכתא

פרט א':

ב"ב דף קס"ח, מתני' מי שפרע מקצת חובו והשליש את שטרו וא"ל אם לא נתתי [אתן עי' רי"ף] לך מכאן ועד יום פלוני תן לו שטרו והגיע זמן ולא נתן ר' יוסי אומר יתן. רי"א לא יתן, גמרא במאי קמיפלגי ר' יוסי סבר אסמכתא קניא ור"י סבר אסמכתא לא קניא

אר"נ אמר רבה בר אבוה אמר רב הלכה כר' יוסי, כי אתו לקמיה דר' אמי אמר להו וכי מאחר שר' יוחנן מלמדנו פעם ראשונה. ושניה הלכה כר' יוסי אני מה אעשה, ואין הלכה כרבי יוסי, ותוס' גורס אר"נ אין הלכה כר' יוסי:

פי' משניות, רבי יוסי סבר אסמכתא קניא והוא שיאמר:

אדם כשתעשה כך או כשיהיה דבר פלוני על ענין זה יש לפלוני על כך וכך מזהב וכיוצא בזה וכל מה שיהי' על דרך זה יקרא אסמכתא ואין מתקיים מזה כלום ואינו ראוי בשום פנים אלא אם כן נטל קנין על זה בב"ד חשוב ויתפס זכיותיו באותו ב"ד ויאמר כשיהי' הדבר תעשה ממה שבזכיותיו האלה כך וכך וראוי שיעיינו בזה הדבר שמא הוא אנוס ומצד האונס אינו יכיל לקיים אסמכתא ואין שום ב"ד חשיב אלא כשיהיו סמוכין בארץ ישראל: דף קע"ג, אר"ה מניין לערב דמשתעבד דכתיב אנכי אערבנו מידי תבקשנו מתקיף לה רב חסדא הא קבלנות היא דכתיב תנה אותו על ידי ואני אשיבנו [עי' מהרש"א שפלא ראובן אמר זאת] אלא א"ר יצחק מהכא לקח בגדו כי ערב זר וכו', אמר אמימר ערב דמשתעבד מחלוקת ר' יודא ור' יוסי, לר"י דאמר אסמכתא קניא ערב משתעבד, לר' יודא דאמר אסמכתא לא קניא ערב לא משתעבד, א"ל רב אשי הא מעשים בכל יום דאסמכתא לא קניא וערב משתעבד, אלא א"ר אשי בההוא הנאה דקא מהימן ליה גמר ומשתעבד נפשיה:

דף קע"ו, הילכתא ערב בשעת מתן מעות לא בעי קנין אחר מתן מעות בעי קנין ערב דב"ד לא בעי קנין דבההיא הנאה דמהימן ליה גמר ומשעבד ליה: פי' משניות פסק הלכה שכל ערב צריך קנין על איזה דרך שיהי' אלא ערב דב"ד או ערב בשעת מתן מעות ובאיזה צד שיהי' זולתו שני הפנים האלה לא יתכן בלא קנין והלכה כ' ישמעאל:

רי"ף דף קס"ח, כתב הלכתא אסמכתא קניא והוא דקני מיניה בב"ד חשוב, וקאמר הגאון דהאי דינא ליתא אלא במתפיס זכוותיה בלחוד ומסתברא כוותיה, ורא"ש כתב ותוס' פסקו דאפי' בלא מתפיס זכוותיה קניא אסמכתא בב"ד חשיב והכי נהגו עלמא, וב"ד חשוב הי' אומר ר"מ ז"ל שיהיו בקיאין בדיני אסמכתא:

נמ"י כתב אמר המחבר חלוק בין דיני אסמכתא לתנאי בני גד ובני ראובן ושאר תנאים לא אמרי' כל דאי אסמכתא היא אלא במאן דגזים וקניס נפשיה במידי כעין משנתינו ובדבר שאין הקנס מדעתו אלא לסבת דבר שהוא צריך ולאפוקי תנאים שבגיטין וגם באלו דוקא תולה בדעת עצמו במילתא דבידו ולא בידו לגמרי ולאפוקי תילה בדעת אחרים ולאפוקי דבר שהוא בידו לגמרי או שאין בידו כלל כדמוכח בסנהדרין דף כ"ה, וזה הכלל הגמור שכולל כל השמועות קבלתי מפי רבותי:

א"מ ריטב"א ז"ל, כל דאיתא במעכשיו אין בו אסמכתא פ' איזה נשך ויש למדין שסתם קנין אינו כמעכשיו ורשב"א ז"ל כתב בפ' איזה נשך דכל קנין כמעכשיו הוא דאי לא היכי קני לקמיה הא הדר סידרא למריה כדאמרי' בנדרים מ"ח, והא דבעי הכא בנדרים ב"ד חשוב, ובפרק איזה נשך במעכשיו לבד מפורש שם ע"כ, אסמכתא לא קניא, כלומר המבטיח לחבירו דבר ע"מ שיעשה דבר לעתיד וסומך בלבו בשעת התנאים שיוכל לקיים הדבר לזמן פלוני וכשיגיע הזמן נאנס ולא יוכל לקיים לא קניא ואינו נפסד בכך אע"פ שהתנה דכאנוס הוא וגם המלוה לא סמך על דבריו דספק הי' לו אע"פ שהבטיחו בדברים, והלכתא אסמכתא כי האי דאתן לך כך לא קנו אפי' קנו מיניה בב"ד אלא דוקא במתפיס ומחל אותו בב"ד משום דכשמחל אותו תכף זכה בי הנתבע וכו':

ב"י ר"ז מביא בשם ר"ן בשם הר"ר יונה בר יוסף, דלא אמרי' אסמכתא אלא בענין שי"ל שמתוך שצריך לאותו דבר התנה ולא גמר ומקני כמכירה והלואה, שבמכירה י"ל שצריך למעות והלה לא רצה לתת לו אלא א"כ עושה שדהו מכר אבל בגיטין וקדושין שמדעת עצמו עושה אם אינו גומר לקדש ולגרש למה הוא עושה ומתני וסומך שלא יעשה ומש"ה לית ביה אסמכתא ודבריו נכונים הם לפי דרך זה במתנה לית בה משום אסמכתא [הכס"נ כתב והקשו עליו דהא גבי ערב הוזכרה אסמכתא אע"ג דמדעתא דנפשיה עביד דמי הכריחו לעשות ערבות וכן משחק בקוביא וכן בנזירות]:

עוד כתב הר"ן וראיתי לרשב"ם ולאחרים שכללו כלל א' לעצמן שאמרו דמכולי תנאים ליכא לאקשוי לאסמכתא דכי אמר אסמכתא הני מילי כשאינו רוצה שיתקיים המעשה אלא שהן מתנין על דרך קנס אבל המתנה עם חברו אם תעשה כך אתן לך כך הרי דעתו בקיום המעשה ולא אסמכתא והיינו תנאי דבני גד וראובן, ויפה אמרו אלא שקשה לדבריהם משחק בקוביא דלאו אסמכתא והא התם אין אחד מהם רוצה בקיום המעשה שירויח חברו מעותיו ולפי דעתו צריכים הם לאותו טעם שכתבנו למעלה דבתולה בדעת אחרים ליכא אסמכתא:

רמב"ן ב"ב קס"ח כתב הכי גרסינן אר"נ אמר רב אין הלכה כר"י דאמר אסמכתא קני וכו' ופי' אסמכתא כל דאי איגזים לא קני אפי' הי' בידו לקיים תנאו ואי לא גזים קני אם הי' בידו מתחלה לקיים תנאו כדאמרי' התם בידו, אלא שתשובת רבינו הגדול ז"ל חלוק בדבר שהוא מפרש דאם אוביר ולא איעביד משום תנאי ב"ד הוא חייב אבל מדינא אסמכתא הוי ואע"ג דלא גזים ובידו, וכל דאמרי' באסמכתא הני מילי במתנה על עצמו כגון אם לא נתתי לך מכאן עד שלשים יום ליבטלן זכות או החזיר לו שטרו אבל האומר

אם תעשה כך וכך או לא תעשה או שאמר אם באת מכאן עד ל' יום אם לא באת שדי נתונה:

לך זו אינה קרוי אסמכתא אלא זה תנאי בני גד ובני ראובן אם לא יעברו ונתתי בין שהתנאי בקיום מעשה בין שהוא שב וא"ת וזהו דרך כל התנאין שבתלמוד וכו' אע"ג דלא אמר מעכשיו לאו אסמכתא היא וטעמא ברירא הוא דמימר אמר איהו מקיים ואזיל תנאיה דאיהו קים ליה בנפשיה טפי מינאי הילכך גמר ומקני גבי משחק בקוביא רש"ש אמר כל כי ה"ג לאו אסמכתא פי' לפי שאין הדבר תלוי בדעת עצמו אלא בדעת חבירו ובמעשה חברו וכו' ואי קשיא לך אי הכי היכי אמרי' לקמן קע"ג לר"י אסמכתא לא קני ערב לא משתעבד אלא משום ההיא הנאה דמהימן ליה י"ל שאני התם משום דעביד אינש דפרע חוביה ואנן סהדי דאהכי סמך מעיקרא וכטועה בדעת עצמו דמי תדע דהא ערב לאחר מתן מעות דליכא הנאה דמהימן ליה ואעפ"כ קנו מידו משתעבד ואלו אסמכתא גמורה שהתנה על עצמו לא קני עד דקני מיניה בב"ד חשוב ש"מ ערב לאו אסמכתא גמורה לפי שאין הכל תלוי בדעת עצמו וכי' ואי קשיא ד' שומרין דחייב היכא משכחת לה בשלומא שומר חכם וש"ש דהוי בידו אלא שואל לאו בידו, וכ"ת דרחמנא חייביה וכלוקח דמי עד שיחזרנו א"כ האיך שומר חנם מתנה להיות כשואל זו אינה קושי' כי תולה בדעת אחרים ע"ש והוי יודע שלא הוזכרה אסמכתא בתלמוד רק בממון ולא בגיטין וקידושין ויש להסתפק בתנאי שהוא בלא תעשה ועשה אם יש בו משום. אסמכתא לפי שכל אסמכתא שבתלמוד ישנן בביטל מעשה כגון אם לא נתתי אם לא באתי וסבור לעשות ולא עשה אבל מי שהתנה אם עשיתי כך וכך שדי נתונה לך ועשה י"ל ואם ירצה הי' מקיים תנאו ולא חשש ועשה מעשה גמר ומקני וכו' ועוד יש לר"ת סברה כתובה על ספר הישר דהיכא באמרו זה את זה לאו אסמכתא היא שמתוך שזה רוצה לקנות גמר ומקנה וקשי ליה מב"מ מ"ח דאם אני חוזר בך ערבוני מחול לך וכו' וניחא ליה דהתם שניה רוצין בקיום המקח ואסמכתא היא דסברי לקיים המקח ואין סברה זו עולה כהוגן במס' סנהדרין:

ב"מ דף מ"ח, איתמר עירבון רב אמר כנגדו הוא קונה ור"י אמר כנגד כולו הוא קונה מיתבי הנותן עירבון לחבירו וא"ל אם אני חוזר בו ערבוני מחול לך והלה אומר לו אם אני אחזור בי אכפול לך ערבונך נתקיימו התנאים דברי ר' יוסי ר"י לטעמיה דאמר אסמכתא קניא, ר"י אומר דיו שיקנה כנגד ערבונו [לא זה ימחל ולא זה יכפול אלא לא זה ולא זה יכולין לחזור מלקיים מן המכירה כנגד הערבון וחוזרים על השאר] וכתב ר"ן נראה מדבריו ז"ל דלדידן דקי"ל כר' יודא דאסמכתא לא קניא אפי' במחילה שהוא דבר שנתן

בידו כבר כיון שנתן לו בשביל הבטחה שמבטיח לחברו שיסמך עליו הוה אסמכתא ולא קניא לפ"ז דיו שיקנה ה"ק דיו ללוקח שלא יהא כח בידו לחזור בו אבל שיהי' מחילתו מחילה לא דאסמכתא היא ולא קניא, אבל רמב"ם כתב דלא אמר ר' יודא אסמכתא אלא באכפול לך אבל אם חזר בו לוקח אפי' ר' יודא מודה דערבונו מחול דכיון שהוא תחת ידו כמ"ד ליה מעכשיו דמי דלית ביה משום אסמכתא ואחרונים הקשו מב"ב קס"ח מי שפרע מקצת חובו וכו' ופליג ר' יודא ואמר לא יתן אלמא במחילה נמי שייכא אסמכתא כן דעת רמב"ן, והיינו דוקא במקרקע הוא דהוי אסמכתא אלא בדא"ל מעכשיו דוקא אבל במטלטלין לית ביה משום אסמכתא כדאיתא בתוספתא המלוה על המשכון וכו' ורמב"ן יהיב טעמא דכיון דקי"ל כר' יצחק בע"ח קונה משכון כמאן דא"ל מעכשיו דמי, והיינו בפסחים דף ל"א דאי אקדיש מלוה משכון מטלטלין שהרהינו אצלו ועבר זמנו והוחלט למלוה חיילי הקדש ומכירה למפרע דמשעה ראשונה קנייה מלוה ע"ש ועי' צל"ח פסחים ל"א, כתב כיון שמעכשיו מבטל אסמכתא א"כ לאביי דס"ל בע"ח למפרע גובה אין בבע"ח דין האסמכתא כיון שגובה למפרע נמצא קונה במעכשיו ובמעכשיו ליכא דין אסמכתא, לא כן לרבא דס"ל מכאן ולהבא הוא גובה אינו קונה באם הי' אסמכתא אא"כ אמר מעכשיו ע"ב:

ב"מ דף ס"ו, אר"ה בשעת מתן מעות קנה הכל לאחר מתן מעות לא קנה אלא כנגד מעותיו ור"נ אמר אפי' לאחר מתן מעות קנה הכל וכו' הדר אר"נ אפי' בשעת מתן מעות לא קנה כלום איתיביה רבא לר"נ אם אי אתה נותן לי מכאן ועד שלש שנים הרי היא שלי הרי היא שלו, א"ל אני אומר אסמכתא קניא ומניומי אמר אסמכתא לא קניא, ולמניומי קשיא מתני' איבעית אימא מתני' ר' יוסי היא דאמר אסמכתא קניא, איבעית אימא דא"ל קני מעכשיו: תוס' ד"ה ומניומי אמר אסמכתא לא קני, אפי' מעכשיו לא קני בשאר אסמכתות אלא דוקא בב"ד חשוב, מיהו קנס שעושין בשעת שידוכין מהני אפי' לא קנו בב"ד חשוב כיון שנוהגין בו כל העולם מידי דהוי אסיטומתא דף ע"ד דקניא, ועוד דבדין הוא להתחייב כל החוזר בו כיון שמבייש את חבירו וכן אם קבל עליו המלמד בשעה שהשכירוהו קנס אם יחזור בו ולא נמצא מלמד אחר מזומן אין זה אסמכתא דלא חשוב גזום כיון שמפסידו, וא"ת בנדרים דפריך מר"נ ארב הונא טפי הו"ל למיפרך דר"ה אדרב הונא דר"ה אית ליה הכא דאסמכתא לא קני אע"פ דתפיס המלוה והוי כמו אתפיס דהתם דקאמר לאחר מתן מעות לא קנה, וי"ל דהתפיסה דהכא דהוי קרקע לא חשוב כאתפיס דהתם דהוי במטלטלי, וכתב הפנ"י מצאתי בדברי ראשונים הטעם לחלק בין

תפיסה דהכא לדהתם, דהכא לא תפיס במשכונא אלא בתורת משכנתא ולא על דעת התנאי שימכר:

לו לאחר ג' שנים משא"כ התם עיקר התפיסה ליד הב"ד הי' אדעתו דליבטלן זכותיה ומש"ה לא הוי אסמכתא כל כך, אבל לשון התוס' א"א לפרש כן שכתבו החילק בין קרקע למטלטלין, ונראה דתפיסת קרקע לא מיקרי מוחזק דקי"ל קרקע בחזקת בעלים עומדת משא"כ במטלטלים שהם בחזקת המוחזק בהם ונראה שזה טעם התוס' פ"ק דמציאה דמשמע בהלואה על שדיהו פליגי ר' יודא ור' יוסי אי הוי אסמכתא ובהלוהו על מטלטלין כ"ע מודו דלא הוי אסמכתא ואפשר דהיינו מטעמא דפרשות:

ואמר ר"פ אע"ג דאמר רבנן אסמכתא לא קניא אפותיקי הויא למיגבי מינה א"ל ר"ה בריה דר' נתן לר"פ מי קאמר ליה קני לגובייאנא, א"ל מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא ואי אמר קני למיגבא מיניה קני' סוף סוף אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא:

תוס' וא"ת והא משמע בדף ע"ג דלא הוי אסמכתא אלא היכא דאין בידו אע"ג דלא גזים או היכא דגזים אע"ג דבידו כי ההיא אם אוביר אשלם אלפא זוזי אבל אי אוביר אשלם במיטב דלא גזים ובידו לא חשיבי אסמכתא והכא מאי אסמכתא איכא אם נותן לו קרע בחובו ע"ש וכתב פנ"י קושי' אינו מובן לי בע"כ הא דמחלקינן בין בידו לאינו בידו לאו בקיום המעשה איירי אלא על התנאי קאי שאם התנאי שמתנה אינו בידו הוי אסמכתא אע"ג דלא גזים וא"כ מה קשיא להו הכא דהא תנאי זה דאם לא אפרע לך תוך ג' קני קרקע זו לגובייאנא, ניהו דלא גזים מיקרי מה שנתן לו קרקע בחובו מ"מ אכתי אסמכתא היא משום שגוף התנאי שמתנה אם לא אפרע לך תוך ג' קני קרקע זו לגובייאנא אינו בידו דמה יעשה זה שלא ימצא לפרוע מעות מזומנים ע"ב: ב"מ דף ק"ד, ההוא גברא דקבל ארעא מחברי' אמר אי מוברנא יהיבנא לך אלפא זוזי אוביר תילתא אמרי נהרדאי דינא הוא דיהיב להּ ג' מאה ותלתין רבא אמר אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא ולרבא מ"ש אם אוביר אשלם במיטבא התם לא גזים הכא כיון דאמר מלתא יתירא גוזמא בעלמא הוא דקא גזים: כתב רא"ש בשם רי"ף דאלפא לא משלם אבל מאי דאוביר בשוה מחייב ליתן לו דלא קאמר רבא דהוי אסמכתא אלא מאי דגזים אבל שיעור מה דאוביר לא הוי אסמכתא, ולא נראה טעמי' כיון כשתסלק דבריו לא מחייב מידי ואעפ"כ הלכה כוותיה ולא מטעמי' אלא כיון שנהגו לכתוב כן אף אם לא כתב מחייב לשלם מה שמפסיד עכ"ל: דף ק"ט, ההוא שתלה דאמר להו אי מפסדנא מסלקנא אפסיד אר"י מסתלק בלא שבחא וכו' רבא אמר אסמכתא היא ולא קניא ולרבא מ"ש מאוביר וכו' התם מאי דאפסד משלם הא מאי דמפסיד מנכינן ליה ואידך יהבינן לי': דף ע"ד, א"ר חמא האי מאן דיהיב

זוזי לחבריה למיזבן ליה חמרא ופשע ולא זבין ליה משלם ליה כדקא אזיל אפרוותא דזולשפט וכו' רב אשי אמר אפי' יין סתם נמי לא מ"ט אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא מ"ש מדתנן אם אוביר וכו' התם בידו הכא לאו בידו, תוס' מכאן מקשה ר"ת לרש"י בסנהדרין דף כ"ד גבי משחק בקוביא דקאמר התם לאו אסמכתא פרש"י היכי דמי אסמכתא אם אוביר ולא אעביד דסמוך על דבר כסבור כל זה בידו לעשות וכו' והכא משמע איפכא דהיכא דלאו בידו הוי טפי אסמכתא ונראה לר"ת דהתם מש"ה לא הוי אסמכתא דאגב דבעי למקני גמר ומקנה וכו' עוד פי' ר"ת דוקא כי האי אם אני חוזר בו ערבוני מוחל לך וההיא דמשלש חשוב אסמכתא דכיון דגזים שאין מתכוין אלא להסמיך חברו על דבריו שיאמנהו אבל משחק בקוביא אדעתיה דהכי קאי עבדו שירויחו זה או זה ע"ש עי' תוס' סנהדרין כ"ד ורא"ש נדרים:

סנהדרין כ"ד, מתני' אלו הן הפסולין המשחק בקוביא וכו' משחק מאי קעביד אמר בר חמא משום דהוי אסמכתא וכו' רב ששת אמר כל כי האי גונא לאו אסמכתא היא אלא לפי שאין עסיקין בישובו של עולם, וכ"פ רי"ף המשחק מאי קא עביד אר"ש לפי שאין עסוקין בישובו של עולם, ונמ"י כתב הא דלא פסלינן משום גזל דהא אסמכתא היא, ויש מי שכתב טעמא משום דשלשה חלוקין הן בדין אסמכתא מידי דבידו לגמרי כגון ההיא דאם אוביר לא הוי אסמכתא דכיון דבידו לגמרי למעבד ולא עבד גמר ומקני וכן היכא דלאו בידו כלל אלא תולה בדעת אחרי' לגמרי ליכא אסמכתא דכיון דלא ידע אי עביד לה ההוא אחרינא כגון המשחק שהרויח או ההפסד תלוי בענין אחר וכן כל המתנה על מה שתלוי על דעת אחר ולא ידע אי עביד איהו למלתא ואפ"ה אתני גמר ומקני והני כולהו תנאיה דעלמא דילפי' מתנאי בני גד ולא בטלו משום אסמכתא משום דתולה בדעת אחרים הוא ולא תימא התם במעכשיו דליכא אסמכתא, דאי במעכשיו לא בעי תנאי כפול אלא ודאי בלא מעכשיו ומשום דתולה בדעת אחרים הלכך לא משכחת לה אסמכתא אלא בתולה בדעת עצמו ובמידי דבידו ולא בידו כגון אם לא באתי מכאן ועד ג' שנים הרי הוא שלך וכן אם לא נתתי לך עד ל' יום דסמכא דעתא דהוי ליה זוזי באותו זמן ומ"מ לאו בידו ממש הוא וכו' אבל דעת רמב"ן אינו כן אלא כל תולה בדעת עצמו הוי אסמכתא ואפי' בידו ממש דלא תימא כיון דבידו למעבד ולא עבד גמר ואקני דדילמא מעיקרא כי אתנו הוה בדעתיה לקיומי תנאים ולא גמר ואקני ובתר הכי הדר ביה וכל דלא גמר:

לאקנויי בשעת התנאי אע"ג דבתר הכי גמר לאו כלום הוא ע"ש עי' סמ"ע ס"ק ל"ו, גם אם התנאי הי' שלא לעשות ועשה יש ג"כ אסמכתא נגד רמב"ן בב"ב:

רמב"ם פ"י מעדות הלכה ג', וכן משחק בקוביא והוא שלא תהי' לו אומנות אלא הוא הואיל ואינו עוסק בישוב עולם וכו', וכתב הכ"מ וא"ת והרי פסול הוא משום גזל שכן כתב פ"ו מגזילה י"ל דהב"ע במשחק עם עכו"ם וכו' פ"ו מגזילה הלכה י' המשחק בקוביא ה"ז גזל מדבריהם, כתב ה"ה קצת תימה דהא משמע בפ' זה בורר דההיא אוקמתא דאמר אסמכתא הוא אידחייא וכו' ונראה סיוע לרבינו משבת דף קמ"ט ומכה גדולה כנגד מכה קטנה אף בחול לאחרים אסור מ"ט משום קוביא ועי' כ"מ, ומחבר בסי' שכ"ב כתב ליתן מנה גדולה כנגד מנה קטנה ולהטיל גורל עליהם אפי' בבני ביתו ובחול אסור משום קוביא, וכתב מג"א הקשה בש"ג דטור פסק בח"מ ר"ז דאין גזל בקוביא עי' מחהש"ק:

פרט ב':

נדרים דף כ"ז, ההוא גברא דאתפיס זכוותא בבי דינא ואמר אי לא אתינא עד ל' יומין ליבטלן הני זכוותאי איתנס ולא אתא, אר"ה בטל זכותיה וכו' ולר"ה מכדי אסמכתא היא ואסמכתא לא קני שאני הכא דמיתפסן זכותן, והיכא דמיתפסן לאו אסמכתא היא והתנן מי שפרע מקצת חובו והשליש את שטרו ואמר אם אין אני נותן לו מכאן עד ל' יום תן לו שטרו הגיע זמן ולא נתן ר' יוסי אומר יתן ור' יודא אומר לא יתן ואר"נ אמר רבה בר אבוה אמר רב אין הלכה כר' יוסי דאמר אסמכתא קניא, שאני הכא דאמר לבטלן זכותיה והילכתא אסמכתא קניא והוא דלא אנוס והוא דקנו מיניה בב"ד חשוב:

ר"ן כתב הקשו הראשונים ז"ל ב"ד חשוב למה לי דהא אמר ב"מ דף ס"ו דכל היכא דאמר מעכשיו ליכא משום אסמכתא וקנין סודר ע"כ כמעכשיו הוא דאי מעכשיו לא קני בתר הכי נמי לא קנה דהא הדר סודר למריה וה"ל כאומר לחברו משוך פרה זו ולא תקנה לך אלא לאחר ל' יום דלא קנה וכו' תירץ ר"ת דכי אמר מעכשיו מבטל אסמכתא ה"מ כי ההוא דמשכן לו בית משכן לו שדהו שמסור לו שדהו אבל הכא שלא מסר ליד מי שהתנה עמו כלום צריך קנין וב"ד חשוב ולפיכך אמר הרב ז"ל שכן הדין בכולהו אסמכתות בעלמא דכל שאינו מוסר ליד חבירו אין מעכשיו מועיל בהן אלא קנין בב"ד חשוב ואין כן דעת הגאון ז"ל שכתב דהאי פיסקא ליתיה אלא במתפיס זכותיה בלחוד, וכדבריו נראה שאין עסק לב"ד חשוב בתנאין שבין אדם לחבירו אלא הכא דוקא קאמר משום דהאי גברא לא מדעתו בלבד אמר דאי לא אתי לבטלן זכותיה אלא ב"ד הזקיקוהו לכך ומש"ה דוקא כי קנו מיניה ב"ד חשוב מהני אע"ג דלא אמר מעכשיו דב"ד חשוב אלים לאפוקעי ממונא, וכ"ת אפקועי ממנא דב"ד חשוב למה לי תיפק ליה דקנו מיניה וכל קנין מעכשיו הוא אין ודאי קושטא קאמר שמי שהקנה שדה לחברו סתם וקנו מידו לאלתר קנה אבל כי אתני אם לא באתי לא משמע דליקני מעכשיו וכו':

רא"ש כתב הלכתא אסמכתא קניא והוא דקני מיניה בב"ד חשוב יש מפרשים דקאי אההיא דר"ה דאתפיס זכוותיה אבל אסמכתא דעלמא לא קניא וכו' וכללא דאסמכתא כל היכי דגזים אע"ג דבידו לעשות כמו אם אוביר אשלם אלפא זוזי הוי אסמכתא דכיון דאמר מילתא יתירתא לא כיון להקנות אלא להסמיכו על דבר, אבל היכא דלא גזים ובידו לעשות כמו אם אוביר אשלם במיטב לא הוי אסמכתא, והיכי דלא הוי בידו כלל כמו משחק בקוביא שאין דבר לתלות בו לומר אדעתי דהכי התנה שהי' סבור שלא יבא לידי כך ודאי גמר ומקני, ולא דמי לפרוותא דזלוושפט, דהתם מצוי הרבה יין לקנות אלא שאינו בידו לגמרי שמא לא ירצו אחרים למכור לו והילכך מעיקרא לא גמר ומקני דסבור שמא אמצא הרבה יין לקנות הוי אסמכתא ע"ש:

ב"ב דף ק"מ, אם ילדה אשתי זכר יטל מנה ילדה זכר נוטל מכה, כתב נמ"י נוטל מנה ואין בזה אסמכתא שהרי אינו קונס את עצמו כלל ורוצה שיתקיים התנאי דדוקא אם אומר אי לא אתינן ליבטל זכותאי וכיוצא בו שקונס עצמו ואינו רוצה שיתקיים התנאי הוי אסמכתא אבל זה רוצה בקיום התנאי ובקיום המעשה הילכך אין זו אסמכתא אלא כתנאי בני גד וזה כפתור ופרח למדתי מפי מור"י רשב"א ומפי מורי הרא"ה ז"ל ומזה הטעם אין אסמכתא בניטין אם אומר אם מתי ולא באתי ואע"ג דלא ניחא ליה בקיום התנאי כיון שאין האיש מגרש אלא לרצונו אנן סהדי כי רוצה הוא בלב שלם שאם יתקיים התנאי שתהא מגורשת ולא תהי' עגונה ולא זקוקה ליבם הריטב"א ז"ל עכ"ל, וה"ה זכיה ומתנה פ"ח הלכה ו' כתב דוקא בשכ"מ בבריא לא משכחת לה דאי נמי קני מידו הא קי"ל אין מטבע נעשה חליפין ועוד אסמכתא היא דאם ילדה דקאמר ע"ש:

שעה"מ פי"א מהלכות מכירה מאריך אם מהני אסמכתא בנשואין כמו דמהני בדבר שאינו קצוב וכדומה שגומר בלבו כן גם באסמכתא ע"ש עוד כתב שם יש להסתפק בדין אסמכתא אם נאמר במתנה על תנאי דשלעבר כגון אם הלך פלוני למקום פלוני אתן לך כך וכך, ונראה שדבר זה במחלוקת שנוי לדעת רמב"ם דבמעכשיו:

אין בו אסמכתא, א"כ כל שהתנה בתנאי דלשעבר הרי הקנה לו במעכשיו שהרי מאותה שעה הוא קנוי לו אם הי' אותה מעשה, אולם לחולקים על רבינו וס"ל דאפי' במעכשיו יש בו דין אסמכתא נראה דאף בתנאי דשלעבר יש בו דין אסמכתא ע"ש:

ספר חסידים סי' תש"א, בני אדם שבספינה והי' רוח סערה אין רשאים להפיל גורלות שאם יפול על אחד מהם צריך להטילו במים אין זה לעשות כאשר עשה ליונה לפי דהשתא אסמכתא לא קניא לענין ממון וכ"ש לענין נפשות שלא יסמכו עפ"י גורל, ואשר כתוב ויאמר שאול להפילו בינו ובין יונתן בנו וילכד יונתן, שם הי' ארון מה' כל משפטו

והם ידעו באיזה ענין להטיל אבל עתה אין לסמוך על הגורל שנאמר ויריתי לכם גורל פה לפני ה' אלקינו ואפי' בממון אין מפילים גורל אלא כשחולקים בשוה אבל אין משימים שתי חתיכות כנגד חתיכה אחת אא"כ שוים שתיהם כאחד ולא חתיכה גדולה כנגד חתיכה קטנה אלא בשוה באומד הדעת ולפי שהי' צריכים ב' שעירי יוכ"פ גורל לכך הי' שווין במראה ובקומה עכ"ל:

הערה קטנה שלא זכיתי להבין מה שהקשו ראשונים שתנאי של מש"ר עם בני גד הי' אסמכתא, וכי אם אחד משכיר פועל לעבוד עבודתו, וכי לא צריך לו לשלם וליתן מה שהבטיח לו שכר פעולתו, ונראה עפ"י ר"ן ריש פרק השוכר כתב והא קא מחוסר משיכה שמעינן שהשוכר את הפועל ופסק עמו לתת לו חיטין או בגד אם רצה לחזור חוזר מ"מ נראה שחייב ליתן לו דמיו אע"פ שגוף הדבר לא נקנה מ"מ הרי מתחייב השוכר בשיוויו ע"ש ועי' נתיבות סי' ל' בקרדום והבן:

פרט ג'. רמב"ם:

פי"א ממכירה הלכה א' המקנה בין קרקע בין מטלטלין והתנה תנאין שאפשר לקיימן בין שהתנה המקנה בין שהתנה הקונה אם נתקיימו התנאין נקנה הדבר שקונה וכו', במה דברים אמורים בשקנה בדרך מן הדרכים שקונין בהם והרי יש עליו לקיים את התנאי אבל אם לא קנה עתה והתנה עמו שאם נתקיים התנאי זה יקנה ואם לא נתקיים לא יקנה אע"פ שנתקיים התנאי לא קנה שזו אסמכתא היא שהרי סמך קנייתו לעשות כך וכך וכל אסמכתא אינה קונה שהרי לא גמר בלבו להקנותו, וכתב ה"ה זה שכתב המחבר שאין דין אסמכתא במה שמוחזק מעתה מיד הקונה, הרבה חולקים בזה אפי' במה שבידו שייך דין אסמכתא אלא שבמלוה על המשכון מטלטלין וא"ל אם לא נתתי לך מכאן ועד יום פלוני הר' הוא שלך הרי הוא שלו ע"ש:

הלכה ד' לפיכך הנותן ערבון לחבירו וא"ל אם אני חוזר בו ערבוני מחול לך והלה אומר ואם אני חוזר בי אכפול לך ערבונך אם חזר בו הלוקח קנה זה הערבון שהרי הוא תחת ידו ואם חזר בו המוכר אין מחייבין אותו לכפול הערבין שזו אסמכתא היא ואסמכתא לא קנה, וראב"ד כתב אין הכל מודים בזה שהרי הצריכו הגאון שיהא מבטל זכותו שהיא מחילה ושלא יהא אנוס והוא דקנו מיניה בב"ד חשוב:

מל"מ מי שהתנה עם אשתו שאם ישא אשה אחרת שישלם לה התוס' נסתפק הרב אם יש בזה דין אסמכתא מיהו באומר שאם ישא אחרת שיתן לה כך וכך פשיטא ליה לרב ז"ל דהוי אסמכתא ולי נראה דלא שייך אסמכתא מכמה טעמים, חדא דכיון דתנאי זה הי' בשעת נשואין אפשר דאף אסמכתא מהני כי היכי דמהני דבר שאינו קצוב, ועוד דכל

תנאי שהוא בלא תעשה ועשה כתב הנ"י בשם רמב"ן דליכא אסמכתא, גם מה שנסתפק הרב אם התנה שאם ישא אחרת שישלם התוספ' אם יש בו אסמכתא דבריו תמוהים בעיני דלא נאמר אסמכתא אלא כשעיקר החוב תלוי בתנאי אבל כל שעיקר החוב אין בו תנאי אלא שתלה הפרעון בתנאי פשיטא דאין כאן דין אסמכתא ע"ב:

הלכה ו', וכן כל תנאין שמתנין בני אדם ביניהן אע"פ שהן בעדים ובשטר אם יהי' כך או אם תעשה כך אתן לך מנה וכו' שכל האומר אם יהי' אם לא יהי' לא גמר והקנה שהרי דעתו עדיין סומכת שמא יהי' או שמא לא יהי', וכתב הטור מש"כ אם יהי' או לא יהי', ולא חילק בין היכא שהוא בידו אם לאו זה תימא דהגמר' מחלק בזה, ע"ב ועי' כ"מ:

הלכה ז' כל האומר קנה מעכשיו אין כאן אסמכתא כלל וקנה שאילו לא גמר להקנותו לא הקנהו מעכשיו כיצד אם באתי מכאן ועד יום פלוני קנה בית זה מעכשיו וקנו מידו על כך ה"ז קנה אם בא בתוך הזמן שקבע וכ"מ הקשה מאחר דקי"ל שכל הדברים נקנין בקנין סודר אפי' לא אמר מעכשיו ע"ב, ומביא רשב"א כתב שלא אמרו דע"מ הוי כמעכשיו אלא בע"מ הבא על קיום מעשה וקיום התנאי כמו ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי ק' זוז ע"מ שתתן לי את הנייר הוא רוצה שיתקיים התנאי והיינו שתתן הנייר וק' זוז ורוצה שיתקיים המעשה בכך כלומר שיהי' הגט גט וקידושין קידושין מעכשיו ע"מ שיתקיים התנאי אבל ע"מ הבא על מניעת מעשה כגון שהי' מתנה שלא תנשא ואומרת ע"מ אם אנשא בכיוצא בזה לא מצאנו דאדרבה אנו רואים: אותה דמחייבת עצמה דרך קנס אם אנשא וכיון דאמר אם אנשא גם ע"מ זה אינו כאומר מעכשיו אלא באם כאילו אמרה ובתנאי זה אם אנשא וכיון שנתחייבה בלשון אם ואין כאן מעכשיו אינם קונים עכ"ל:

הלכה י"ג, אסמכתא שקנה מידו עליה בב"ד חשוב ה"ז קנה והוא שיתפס זכיותיו בב"ד, וה"ה מאריך למה צריך ב"ד חשוב תיפק ליה כל קנין הוא במעכשיו והעולה להם שלא הצריכו ב"ד חשוב אלא במתפיס זכותיו כגון זה אינה מקנה אותן מדעתו אלא שהם קובעים לו זמן ע"ש:

הלכה ח"י חכמי ספרד רוצים להקנות באסמכתא עושין קנין מזה שחייב לזה ק' דינרין ע"ש:

פ"ו ממלוה הלכה ד' המלוה את חבירו על השדה וא"ל אם לא תחזור לי מכאן עד שלש שנים הרי הוא שלי הרי זה לא קנה מפני שהוא אסמכתא וכו' ואם אמר מעכשיו קנה:

פכ"ה הלכה ז' ראובן שמכר לשמעון שדה ובא לוי וקבל אחריות עליו לא נשתעבד לוי שזו אסמכתא הוא ואם קנו מידו שהוא ערב לשלם הרי זה חייב ועיי' ראב"ד וכ"מ. ורמב"ם סובר אפי' בקנין יש אסמכתא עי' ה"ה: הלכה ח', וכן הערב או הקבלן שחייבו

עצמן על תנאי אע"פ שקנו מידו לא נשתעבד מפני שהוא אסמכתא שכל התולה שעבוד שאינו חייב בו באם יהי' ואם לא יהי' לא גמר והקנה קנין שלם ולפיכך לא נשתעבד:
הלכה י"ד, מי שאמר הלוהו ואני ערב לגופו של לוה כל זמן שתרצה אביאנו לך וכו' הרי זו אסמכתא עי' שו"מ ח"ד סי' מ"ה:
פ"ח משכירות הלכה י"ג, המקבל שדה מחבירו ואחר שזכה בה הובירה שמין אותו כמה היא ראוי לעשות ונותן לו חלקו שהי' מגיע לו, שכך כותב לבעל הקרקע אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא ומפני מה נתחייב לשלם מפני שלא פסק על עצמו דבר קצוב כדי שנאמר הרי היא כאסמכתא אלא התנה שישלם במטבא ולפיכך גמר ומשעבד עצמו אבל אם אמר אם אוביר ולא אעביד אתן לך מאה זהובים ה"ז אסמכתא ואינו חייב לשלם אלא נותן כפי מה שראוי לעשות בלבד והג"מ שם מביא פסק ר"י שהשוכר מלמד תינוקות וקבל המלמד קנס אם חוזר בו וחזר בו ולא נמצא מלמד אחר במקומו אין זה אסמכתא דלא חשוב גזים כיון שמפסיד בחזרתו ע"ש:
פ"ד מחמץ, ישראל שהרהין חמצו אצל עכו"ם אם א"ל קנה חמץ זה מעכשיו אם לא הבאתי לך מעות קודם פסח וכו' וראב"ד כתב אפי' לאחר הפסח אינו עובר ואם הגיע זמנו קודם פסח אפי' לא אמר מעכשיו קנאו שאין אסמכתא בעכו"ם ועי' מג"א תמ"א, ח"ס ח"מ סי' ס"ו:
עי' שו"מ ח"ד סי' מ"ה הקשה אם אין אסמכתא לעכו"ם היאך למד ערב מיהודא דלמא שאני התם דקודם מ"ת הי' להם דין ב"נ ולא שייך אסמכתא, גם קשה מירושלמי פ' אלו מגלחין דאין למדין דבר מקודם מ"ת ע"ב: רמ"א בסי' קכ"ט ס"ח מביא מי ששאל חפץ מחבירו וא"ל אם לא אחזרני לך לזמן פלוני אתן לך דמים כך וכך והעמיד לו ערב בעד הדמים אע"פ לגבי שואל הוי אסמכתא ופטור הערב חייב לשלם וכתב הסמ"ע בשם רשב"א אע"פ שאמרו אין נפרעין מן הערב תחלה דאלמא דאין הערב משתעבד בדאיכא לוה לא היא דכל דהלוה מתחייב אין נפרעין מן הערב תחלה אבל זה הרי חייב עצמו במה שלא הי' השואל חייב, ועי' מל"מ פכ"ה הלכה ג' ממלוה ובהג"ה שם האיך שנים קבלו ערבות במתן תורה, ועי' שו"מ ח"ד סי' מ"ה, ועי' במקנה כלל כ"ה פרט ג':
במקנה כלל י"ב פרט ט' הבאתי הגהות מרדכי פ"ק דב"מ האיך חייב הבעל בכתובה הא אסמכתא הוא דלמא היא מיית ברשא, ותירץ שחייבת הכתובה תיכף מתחיל רק אם היא תמות הוא יורש אותה וגם הכתובה ע"ש שהבאתי מגאון מר"ם פערלס זצ"ל דבר נאה:

ריב"ש סימן שמ"א מה שאמרת דבכח השביע נחת לאקנויי לגמרי כמו מעכשיו, לא דמי דמי שהקנה באסמכתא מ"מ כיון שאין הקנין חל מעכשיו אלא לאחר ביטול התנאי והתנאי הוא אסמכתא שהי' סומך דעתו עליו לקיים הנה אין הקנין חל כלל אבל כשהקנה מעכשיו כבר חל הקנין ואין כח באומדנת אסמכתא לבטל הקנין אשר חל כבר במעכשיו אבל בלא מעכשיו אע"פ שנשבע לקיים לא נתבטל דין אסמכתא אלא שחייב לקיים שבועתו וכו' ועי' סי' של"ה שכתב נפ"מ שאם מת ולא השלים אין בניו חייבין להשלים מדין התנאי כיון דהוי אסמכתא וכן אם נשאל על שבועתו והתירהו אין עליו להשלים ע"ש:

פרט ד'. אם אסמכתא קונה מדאורייי':

מרדכי פ' שור שנגח, מצאתי בשם ר' נתנאל מקנון דאסמכתא קניא לגבי הקדש וצדקה שהרי אסמכתא קונה מן התירה כדאמר מנין לערב מן התורה דכתיב אנכי אערבנו והיינו אסמכתא:

בפרק השובר את הפועל כתב, פסק ר' מאיר כל תנאי ממון שהתנה עליו בתחילתו בשעת מעשה תנאו קיים בלא קנין ומשתעבד מדין ערב בשעת מתן מעות מדאשכחן ליהודא שנשתעבד בדברים אע"ג דלא מטא הנאה:

לידיה בסוף גט פשוט עד דמסיק אפי' למ"ד אסמכתא לא קני משתעבד בהאי הנאה דמהימן ליה וחשוב כאלו קבל כסף על זה, ומה"ט מסקינן הכא מתנה שומר חנם להיות כשואל בדברים בההיא הנאה דמהימנא ליה ולא אמרי' אסמכתא היא דכל דאי לא קני דשאני הכא דמעיקרא בתחילת מסירתו עליה סומך ובההיא הנאה גמר ומשתעבד נפשיה דכל תנאי בממון כזה תנאו קיים היכא דלא גזים ובידו, וראיה אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא דלא חשיב אסמכתא והתם בלא קנין, [עי' ד"מ בסי' ר"ז אות ז' מכאן משמע דערב אין בו משום אסמכתא ועי' ש"ך ס"ק]:

הגהות מרדכי פרק זה בורר, מיהו מדאורייי' אסמכתא קניא דכתיב אנכי אערבנו ומיניה נפקא לן ערב דכל ערב הוי אסמכתא ומכאן אומר רבינו נתנאל דלגבי צדקה אסמכתא קניא דכח צדקה עדיף, פי' ר"ת כללא דאסמכתא כל היכא שמסמיך חבירו על דבריו כדי שיאמינהו ואין סבור שיבא לידי כך הוי אסמכתא ולא גמר ומקני כי ההיא דאשלם אלפא זוזי וכן אם אחזור בי וכו' והלויהו על שדהו דכולהו הוי גזים וסבור שלא יבא לידי כך אבל משחק בקוביא אע"ג דגזים הרי דעתו להרויח עכ"ל וכס"נ אות ט' כתב צ"ע הא אמר רב אשי דלא דמי לאסמכתא ערב משום דקא מהימן ע"ב, ועי' ש"ך ס"ק ח"י

שהקשה על ב"ח כן שב"ח סבר ג"כ מדאוריי' אסמכתא קונה כמו ערב ולא קשה מתנאי בני גד וראובן ע"ב:

הנתיבות כתב לישב דסברת גמר ומקני לא מהני רק אי אמרינן דאסמכתא קניא מדאוריי' רק מדרבנן לא קניא מהני לדחות הדרבנן, אבל אי מדאוריי' קנין ספק לאו קנין כלל הוא לא מהני סברת גמר ומקני דהא מ"מ לא קנין הוא אלא אי אמרי' דמדאוריי' הוי קנין אלא דאמדו חכמים שהוא מסמיכו בדברים וכשהוא אומדנא דגמר ומקני מהני ע"ש, לענ"ד שגם מתוס' בסנהדרין דף כ"ד כתבו במתני' ואלו הן פסול ין יש גורסין עבדים משום דס"ל דקא חשוב הכא פסולי דרבנן ודאורייתא, ולא נהירא משום דלא חשוב במתני' רק פסולי דרבנן דהא גזלנים לא קתני וכל פסולי דמתני' פסולי דרבנן נינהו משחק בקוביא אפי' למ"ד אסמכתא היא דאסמכתא לא קניא מ"מ אינו דאורייתא כיון שאינו סבור לעשות איסור לבא לידי פסול דאורייתא, ולמ"ד משים ישובו של עולם פשיטא דאינו אלא מדרבנן עכ"ל ואם אסמכתא מדאוריי' קונה אין כאן איסור גזל ולא צריך ליכתב מטעם שאינו סבור לעשות איסור, בע"כ שאסור מדאוריי' רק הוא לא סבר לעשות איסור, ועי' מח"א הלכות זכיה סי' ל"ה:

קצה"ח כתב והא דנחלקו הפוסקים בענין אסמכתא בפ' כל שעה בישראל שהשכין חמצו לנכרי קודם פסח והתנה עמו שאם לא יפדנו יהי' שלו וכן להיפך נכרי לישראל, וכיון דמן התורה אסמכתא קנה ה"ל חמצו של ישראל היינו משום דכיון דכבר אמרו חכמים דלא קנה אזלינן בתר דרבנן ע"ש: נמ"י בנדרים מביא ריטב"א כתב הא דאמר רבנן כל דאי אסמכתא ולא קניא דלאו כללא דוקא הוא דא"כ בטלת כל תנאין שבעולם אלא ודאי אין לנו אסמכתא אלא כשיש בו ג' דברים. האחד שתלה תנאי בלא תעשה אם לא באתי שהי' סבור שיוכל לעשות אבל כשתלה דברו באם אעשה והוא בא ועקר תנאי בידים ועשה אין כאן אסמכתא, ב' שהתנה על עצמו בדבר שהיא בידו ולא בידו שאלו ההנה בדבר שאינו בידו אין כאן מקים אסמכתא דעל מה סמך מפני זה כל תולה בדעת אחרים אין זו אסמכתא, וכן כשהדבר בידו לגמרי ליכא אסמכתא כי סביר הוא לעשות וגומר ומקנה מעכשיו, ג' שהוא מהנה על עצמו דרך קנס למיגזם כדי לרצות לחבירו ולאפוקי כל שעשה מעצמו בלא שום דוחק ולפיכך אין במתנה ולא בגיטין צד אסמכתא בכל התלמוד והיינו אם ילדה אשתו זכר יטל מנה ע"ש:

ב"י ר"ז מביא דבר חדש מתשובת רא"ש כלל ע"ב כתב שאם הרויח שמעון מראובן מעות בשחוק ונתן ראובן לשמעון משכון לפרעין בשביל אותן המעות שהרויח אח"כ בקש ראובן משמעין שיחזור לו משכונו ויסמך עליו שיפרע לו ועשה כן שמעון והחזר לו

הוושכון חייב ראובן לשלם אעפ"י שתחלתה הי' אסמכתא משום דקי"ל אסמכתא קניא ואין בה משום גזילה אלא שאין יכול להוציא בב"ד אם לא שיהי' הדבר בקנין וב"ד חשוב, ושחוק שהוא אסמכתא נהי שאין יכיל להוציא בב"ד מ"מ אם פרע לו זכה ואין בו משום גזל וזה שנתן לו המשכון לפרוע זכה בו ואם החזיר ונדר לו ליתן המעות חייב ליתן לו כי דמי משכון היא חייב ליתן לו וכבר פקע האחד שהוא אסמכתא עכ"ל, ולא ידעתי מנין לו זה עי' ב"י באריכות:

קצת נ"ל כי באמת אסמכתא מי שעושה ומבטיח בספק מהני קנין וחייב לקיים הבטחתו רק אנו אומרים שלא מקנה בלב שלם כי אם לא הי' חל קנין בספק אז לא מהני גם מה שמהימן לערוב כאשר כתב נתיבות עי' פרט לכאורה מה שחשב בלבו זה דברים שבלב שסוחר מה שדיבר ודברים שבלב אינה דברים וצ"ל יען שגלוי לכל עולם כתבו ראשונים הוי דברים, אבל כיון שיש סברה יען שמהימן ליה גמר ומקנה אין עוד גלוי לכל ממילא דברים שבלב לא הוי דברים, אבל סוף כל סוף בכל אסמכתא יש ספק אם גומר בלבו או לא, על כן אי אפשר להוציא ממוחזק בדבר אולי מוסבר סברת רמב"ם אם נותן בידו עכשיו א"כ:

הוא מוחזק בו, אמרי' להיפך שא"א להוציא ממנו, וז"כ רא"ש אסמכתא קונה כוונה קנין ספק מה שקוראין אסמכתא יש בו קנין רק אם בלב שלם מקנה, אבל כיון שיש ספק א"א להוציא בב"ד אבל אם נתן משכון כבר קנה, וכן מובן מש"כ ראשונים חילק בין קרקע למטלטלין, כי בקרקע יש חזקת מריה קמא כל היכי דאיתא בחזקת בעלים ראשונים עומדת משא"כ במטלטלים כמובן: פרט ה'. אסמכתא בהקדש ובנדר:

מרדכי פרק שור שנגח אות מ"ד, שאל ה"ר שלמה את רבינו מאיר אם אמירה דאסמכתא מועלת בהקדש דנהי דאמירתו לגבוה כמסירה להדיוט מ"מ טפי ממסירה להדיוט לא הוי, ומסירה דהדיוט באסמכתא לא מקני להדיוט דבעי קנין גבי גבוה נמי לא מהני אמירה ואפי' בקנין לא מהני אסמכתא אלא בב"ד חשוב ומטעם הפקר ב"ד הפקר וכו' והשיב דאין הפי' במסירה גרידא אלא ה"פ אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט כמסירה המועלת להדיוט באיזה ענין שתמצא שתועיל מסירה להקנותו להדיוט מהני נמי אמירה לגבוה וכו', וכ"פ רבינו מאיר דנדר ושבועה ותקיעת כף מהני אפי' באסמכתא דרובן על ידי אי הן, דאם יהי' אלקים עמדי, ואם נתן תתן את העם הזה בידי דהוי אסמכתא כמו כל דאי לא קני, וכן מפרש רבינו מאיר דברי שכ"מ ככתובין וכמסירין דמו, פי' כמסירה מועלת בכ"מ באיזה צד שתועיל שהרי כל דברי שכ"מ ומצוה מחמת מיתה אסמכתא היא אם ימות תנו וכו', ועי' ב"י יו"ד רנ"ח:

מל"מ פי"א ממכירה הלכה ב' כתב מר"ם פדואה סימן נ' מי שקנס עצמו אם לא יעשה דבר במנה מחציתו לצדקה ומחציתו לכשנגדו דהקדש קנה משום דאין אסמכתא בהקדש וכשנגדו לא קנה משום אסמכתא, ולדידי אף שכנגדו קנה, וראיתי בב"י ר"ז מביא רשב"א דהיכי דנתן ערבון בעד המחצית אין כאן דין אסמכתא, וד"מ יו"ד רנ"ח מביא רשב"א באחד שאמר אם ישחק יתן למלך כך וכך ולהקדש כך וכך הואיל דהוי אסמכתא לגבי הדיוט גם ההקדש לא קנה, וטעם כ' בט"ז שדומה לקני את וחמור דלא קני, [וכס"נ הקשה הא קי"ל בסי' ר"י דקנה מחצה] ויד שאול כתב דברי רשב"א אני תמה דריב"ש סימן שמ"ה כתב דוקא דברים הנקנין בקנין הוא דאמרי' כיון שנתבטל הקנין מאחד נתבטל כל הקנין אבל באמירה האי אמירה לחוד והאי אמירה לחוד ועי' נב"י ח"ר ח"מ סי' כ"ה, ובמקנה כלל י"ב פרט ו' ועי' שער משפט סי' ר"ז בזה:

ב"י רנ"ח מביא בשם רד"ך דאסמכתא שייכא נמי בדבר מצוה ויש ג' חילוקים בדבר, א' אם התנה לדבר רשות כגון שאמר אם לא אלך למקום פלוני אשב בתענית או אתן כך לצדקה הויא אסמכתא כיון שהליכה הי' לדבר רשות, ב' אם התנה לדבר מצוה כלומר לזרז עצמו אם לא אעשה מצוה פלוני אתן כך לצדקה או אשב בתענית מועיל ולא הוי אסמכתא, ג' אם התנה להציל עצמו מצרה כגון יעקב אם יהי' אלקים עמדי, או כיוצא בזה מועיל ולא הוי אסמכתא:

הג"א סנהדרין דף כ"ה, כת: אותם בני אדם שנדרו כך וכך לצדקה אם ישחקו פטורין מליתן דכיון דגבי הדיוט הוי אסמכתא כי ההוא דערב ה"ה גבי צדקה ואע"ג דמקני בדיבר כדרשינן פ"ק דר"ה בפיך זו צדקה מ"מ לא עדיפא אמירה דגבוה ממסירה דהדיוט ע"ש ובקונטרס כל דאי פרק ו' כתב עוד הכי מוכח בסמוך דקאמר ר' יודא בשם ר"ט דאמר אין אחד מהם נזיר ואע"ג דנזירות הוי באמירה ואפ"ה קאמר דאין נזיר משום דהוי אסמכתא והא דלא חשבינן אסמכתא עובדא דהילנה מלכה שנדרה ז' שנים בנזיר אם ישיב בנה ממלחמה שאני התם דאמרה שיועיל הזכות לבנה ודומה לנודר בשביל חולה לצדקה בשביל שיחיו בניו דהוי צדקה גמורה עכ"ל:

בסי' רנ"ח סעיף יו"ד כתב המחבר, נדר לצדקה באסמכתא כגון אם אעשה דבר פלוני אתן כך וכך לצדקה ועשאו חייב ליתן וכתב הש"ך נדר לצדקה, וה"ה בשאר נדר חייב לקיים דאין בנדר ושבועה משום אסמכתא כמו שנתבאר בח"מ ר"ז סי"ט:

נקודת הכסף מדכתב סתם ולא כתב בפירש אם אעשה דבר מצוה דוקא ולא דבר הרשות משמע דלא פלוג בין אם אעשה דבר מצוה או דבר רשות וב"י מביא שני דעות בזה וכו' ותימה באו"ח סי' תקס"ב בש"ע סעיף י"ט מביא יש מי שאומר שמי שנדר ואמר אם לא

אלך למקום פלוני אשב בתענית מאחר שמה שהתנה הוי דבר רשות דהוי אסמכתא וא"כ דבריו סותרים זה את זה דהכא משמע דלא פלוג בין דבר מצוה לדבר רשות, ובאו"ח מחלק, וליכא למימר דשאני בין תענית לצדקה דהא רי"ו מזכיר שניהם, וגם ליכא לחלק באו"ח אמר אם לא אלך ולא הלך מש"ה הוי אסמכתא דלא עשה כלום, משא"כ כאן דאמר אם אעשה ועשה כיון שעשה מעשה לא הוי אסמכתא [וכ"כ רמב"ן ב"ב] זהו ליתא דהרי במהרא"י איתא להדיא דבין אם אמר אם לא אעשה דבר פלוני ובין אם אמר אעשה דבר פלוני משמע דל"ש מהתימה על הפוסקים שלא הרגישו בקושיא זו וצ"ע עכ"ל, ועי' מג"א סי' תקס"ב ס"ק ט"ז:

המחבר בסימן תקס"ב. יש מי שאומר שמי שנדר ואומר אם לא אלך למקום פלוני אשב בתענית מאחר שמה שהתנה הוא דבר רשות הוי אסמכתא: אבל אם אמר אם לא אעשה מצוה פלונית אשב בתענית וכן אם אמר אם יצלני ה' מצרה או אם יצליח דרכי לא הוי אסמכתא, וט"ז הקשה מש"כ אם יצלני ה' בשם י"א והלא מקרא מלא הוא גבי יעקב אם יהי' אלקים עמדי, וא"ר כתב לק"מ דיש מי שאומר קאי על רישא על דבר רשות:

בקונטרס כל דאי, כתב בתולה בדעת קונו כד"א אם יהי' אלקים עמדי ושמרני וכן וידר ישראל נדר וכיוצא בהם אין בהם דין אסמכתא ולית כאן לא קנס ואינו צריך תנאי כפול ובכלל כל נדרים ושבועות וצדקות באם דין אחד להם וכן אם יהי' לו בן זכר אתן כך לצדקה או אתענה ובזה דין הילנא מלכה שנדרה בנזיר אם יבא בנה מן המלחמה, ואפי' למאן דסבר בצדקה יש אסמכתא אם קנה מידו אינו אסמכתא, וכתב רבינו ירוחם מי שנדר ואמר אם לא אעשה כך אשב בתענית או אתן כך לצדקה הוי אסמכתא כי אסמכתא שייך בדבר מצוה כמו שמי שמחייב עצמו לחברו והוא שאמר דרך קנס ויש ג' חילוקים בדבר, א' אם הוא התנה לדבר רשות אם לא אלך למקום פלוני אשב בתענית או אתן כך לצדקה הוי אסמכתא כיון שהליכה הי' לדבר רשות, ב' אם התנה לדבר מצוה כלומר לזרז עצמו אם לא אעשה מצוה פלונית אתן כך לצדקה מועיל ולא הוי אסמכתא, ג' שנדר להציל עצמו כמו ענין יעקב אבינו אינו אסמכתא עכ"ל:

ב"מ דף צ"ד מתנה ש"ח להיות כשואל במאי בדברים וכו' והקשה ר"ן ר"פ הנושא הא ר"י סבר חייב אני לך מנה בשטר חייב וכתב ש"ך סימן ש"א ס"ק ז' דוקא התם שמתחייב עצמו מיד בלי ספק משא"כ הכא שאינו מתחייב מיד רק אם יאבד דמי לערב, ועי' ח"ס ח"מ סימן ס"ו:

עט סופר חלק ד כלל צה אין הולכין בממון אחר רוב

פרט א':

ב"ב דף צ"ב, איתמר המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן רב אמר ה"ז מקח טעות ושמואל אמר יכול לומר לו לשחיטה מכרתיו לך וכו', רב אמר ה"ז מקח טעית בתר רובא אזלינן ורובא לרדיא, ושמואל אמר כי אזלי' בתר רובא באיסורא בממונא לא פרש"י באיסורא כגון תשע חנויות מוכרות בשר שחוטה והאחת מוכרת בשר נבילה דאמרי' בנמצא הלך אחר הרוב, לכאורה קשה למה נקיט דוקא רובא דאיתא קמן הא אפי' ברובא דליתא קמן קי"ל כחכמים דעדיף מחזקה מראורייי', בע"כ צריך לומר דנקיט לרבותא דבממון לא אזלינן אפי' בתר רובא דאיתא קמן, וכן מבואר בשמ"ק ב"ק דף מ"ו יע"ש, א"כ רשב"ם סותר עצמו בדף צ"ג כתב בתר רובא דליתא קמן לא אזלינן, עי' הגהות רעק"א בשמו ובשעה"ת ח"ג כלל י"א פרט ה':

שעה"ת כתב יש להתבונן לפמש"כ תוס' ב"ק דף כ"ז הטעם דסבר שמואל אין הולכין בממון בתר רוב דאמרי' סמוך מיעוטא לחזקת ממין ולשיטת ר"ת וסייעתו גם באיסורא אמרי' סמוך מיעוטא לחזקה כמ"ש תוס' בכורות דף כ' ע"ב א"כ שוה איסורא לממון, א"כ לא יוצדק הלשין דאמר שמואל כי אזלי' בתר רובא באיסר הא בכה"ג גם באיסורא לא אזלינן, וכתב לישב קושי' מהרש"א בבכורות שהקשה האיך אכלי' בשרא ולא אמרי' סמוך מיעוט טרפות לחזקת בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת. וכתב יש גוונא דאמרי' סמוך מיעוט לחזקה להחמיר ויש דלא אמרי' סמוך מיעוט נחזקה, והיינו היכי דמיעוט וחזקה הם משם אחד ומסייעין זה לזה שהם מענין אחד אלים כחם להכריע לרוב ואמרי' סמוך מיעוט לחזקה, אבל אם המיעוט הוא בענין אחד ובשם אחד, וחזקה הוא משם ומענין אחר לא המרי' סמוך מיעוט לחזקה דהא נגד כל חדא וחדא איכא כח הרוב והדעת מכרעת לזה, כעין סברא זו כתב א"ר סי' רי"ז לענין ב' מיעוטים דאין מצטרפין כיון שרוב מתנגד לכל מיעוט ואין להם שייכות להצטרף, ונראה בהאי דמיעוט חולבות אעפ"י שאינם יולדות וחזקה שהיא בחזקת שלא ילדה הוא מטעם אחד ומשם אחד דהמיעוט הוא שאינה יולדת וחזקה ג"כ היא שלא ילדה לכן חשוב לאיצטרופי כיון שמסייען זה לזה, ומגרע הרוב של בהמות שאינם חולבות אא"כ יולדת כמו כן בהא דהקשו מרוב מציין אצל שחיטה מומחין הם נימא סמוך מיעוט לחזקת איסור בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת הוא ג"כ מטעם אחד כיון דאיכא מיעוטא שאינם מומחין ולא נשחט כהוגן וכו' משא"כ בהך חששא כמא במקום נקב קשחוט אין המיעוט וחזקת איסור מטעם אחד ואינם מסייען זה לזה, דהא אנן אמרי' דרוב בהמות כשירות ואין להם נקב בוושט

ומיעוט יש להם נקב בושט, וחזקת איסור היא שבהמה בחיה בחזקת אינה זבוחה אינם מטעם אחד כי חזקת איסור לא הי' שבהמה תהי' טריפה מצד עצמה רק שארי' הוא דרבע עליה מצד איסור זבוח, לכן כיון שעכשיו שחוט לפנינו אלים כח הרוב וכו' לפ"ז לא קשה קושי' מהרש"א, ומיושב גם קושי' על שמואל דמחלק בין איסורא לממונא, וכוונתו שרוב קונים לרדיא ומיעוט לנכסותא וחזקה הוא שיש למוכר שקיבל המעות חזקת ממון, א"כ המיעוט וחזקה אינו משם ומטעם אחד כי חזקה לא הי' שקונה לשחיטה וכן בכל חזקת ממון דאמרי' סמוך ומיעוט לחזקה המיעוט וחזקה אינו מענין ומטעם אחד ובכה"ג באיסורא:

לא אמרי' סמוך מיעוט לחזקה רק דרובא עדיף מחזקה אבל בממון אלים כח של חזקת ממון לשמואל דאמרי' סמוך מיעוט לחזקת ממון, אף שאין המיעוט וחזקה מענין ומשם אחד והיינו דאמר שמואל כי אזלי' בתר רובא באיסורא בממונא לא ע"ש באריכות נפלא, ובספר שמלת בנימן סימן ב', ובעט סופר כלל ג' פרט ב', ועי' שמ"ק כתובות ט' ד"ה ואיבעית אימא מביא בשם גליון תוס' דלא שייך סמוך מיעט לחזקה אלא היכא שחזקה מענין אחר והמיעוט הוא מענין אחר אבל כשחזקה והמיעט מענין אחד רובא עדיף מתרווייהו עי' שו"מ ח"ר קצ"ה:

מיתבי האשה שנתאלמנה או נתגרשה והיא אומרת בתולה נשאת והוא אמר לא כי אלא אלמנה נשאתיך אם יש עדים שיצאת בהינומי כתובתה מאתים, הא ליכא עדים לא ואמאי לימא הלך אחר רוב נשים בתולות נישאת, עי' כתובות דף ט"ו שהקשה כיון דרוב נשים בתולות נשאת כי לא אתי ערים מאי הוי, וכתב תוס' לרב פריך דאית ליה הולכין בממון אחר רוב, ושמ"ק כתב לשמואל נמי מקשי דאית לי' דאין הולכין בממון אחר רוב אבל בתר רובא וחזקה אזיל והא איכא חזקה דרוב נשים בחזקת בתולות, וליתא דכיון שנשאת זה ימים רבים אזלה לה חזקה דבתולה שיטה ישינה, וכן כתב בעה"מ לשמואל פריך משום דהכא איכא תרתי רובא וחזקה דגופא, ורמב"ן כתב ליכא הכא חזקה דגופא שאין האשה עומדת בחזקת שלא נשאת מעולם ואין לך בה אלא רוב ע"ש:

הרי זה מקח טעות, הקשה בשמ"ק מ"ט דרב אמאי לא אמר סמוך מיעוטא דזבן לשחיטה לחזקה דממונא וה"ל פלגא ופלגא ונימא המע"ה, ותי' דסבר רב דכל חזקה שנשנית דלפעמים זה מוחזק ולפעמים זה מוחזק לא חשיבא חזקה דמעיקרא הי' הלוקח מוחזק ועכשיו המוכר עכ"ל, ושעה"ת כתב לא זכיתי להבין דא"כ מה פריך על רב ממתני' דאשה שנתארמלה, וממתני' שור שנגח, שאני התם שיש לבעל ולמזיק חזקת ממון מעליא

שמעולם לא הי' כנגדו מוחזק באותו ממון שמחולקים גם רב מודה בזה דאין הולכין אחר רוב דאמרי' סמוך מיעוט לחזקת ממון ע"ש:

שמואל אמר יכול לאמור לשחיטה מכרתיו לך משום דקי"ל המע"ה וכיון דשקיל מוכר זוזי מן לוקח בעידן מכירה לית ליה השתא להדרוני מיניה אלא בראיה, וש"מ דהיכא דלא שקיל להו מוכר עדיין לזוזי דלית לן לאפקונהי מן הלוקח אלא בראיה וכיון דליכא ראיה יכול הלוקח לומר לו לרדיא הוא דזבני מינה, וכן פסק בש"ע סימן רל"ב המוכר שור ונמצא נגחן אינו מקח טעות שיכול לומר לשחיטה מכרתי אע"פ שהרוב קונים לחרישה ולא אזלי' בתר רוב להוציא מיד המוכר אבל אם עדיין המעות ביד הלוקח לא מבעיא אם רובם קונים לחרישה אלא אפי' כי הדדו נינהו המוציא מחבירו עליו הראיה, והקשה הפרישה דה"ל לאשמעינן רבותא יותר דאפי' רובא לשחיטה מצי הלוקח לומר לרדיא זבניה ואין הולכין בממון אחר הרוב להוציא מיד המוחזק ועי' נתיבות:

ב"ק דף מ"ו, המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן רב אמר ה"ז מקח טעות זיל בתר רובא ורובא דאינשא לרדיא הוא דזבני ושמואל אמר יכול שיאמר לו לשחיטה מכרתיו לך ולא אזלי' בתר רובא כי אזלי' בתר רובא באיסורא אבל בממונא לא אזלי' בתר רובא אלא המוציא מחבירו עליו הראיה, א"ר שמואל ב"נ מניין להמ"מ עליו הראיה שנאמר מי בעל דברים יגש אליהם יגש ראיה אליהם מתקיף לה רב אשי הא למה לי קרא סברא הוא דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא ע"ש:

יש"ש פ"ה סי' ג' כתב ולענין פסק הלכה פסק ריי"ף ורמב"ם ורא"ש דהלכה כשמואל בדינים, והא"ז כתב בשם אביו שתמה דהלא אשכחן בפרק המוכר פירות סתמא כרב עכ"ל, ותימא עליו דהא סתמא דתלמודא מסיק הכא א"נ לכי הא אתמר וכו' ומוקי דברי חכמים דהילכתא כוותייהו כדשמואל ואף שתירץ כבר דכלל גדול אתייא לרבויי אפי' ברי ושמא, מ"מ ניחא לאוקמי יתורא דכלל גדול לרבות הא דשמואל, אלמא דהלכתא כוותיה עכ"ל:

פרט ב':

סנהדרין דף ג', מה דיני נפשות דחמירי אמר רחמנא זיל בתר רובא דיני ממונות לא כ"ש, תוס' תימא בב"ב צ"ב קאמר שמואל דאין הולכין בממון אחר רוב ואמאי לא נילף בק"ו מדיני נפשות כדאמר הכא, ואין לומר דדיני נפשות גופייהו לא אזלי' בתר רובא ברובא דליתיה קמן אלא ברובא דאיתי' קמן דהא בסנהדרין ס"ט משמע דבכל דוכתא אזלי' בתר רובא בדיני נפשות כגון רוב נשים לט' ילדן ורובא דאינשי טעו בעיבורא דירחא, וצ"ל דרובא לרדי' זבני לא חשיב כי הנך רובא הילכך לא סמכינן אהך רובא בדיני ממונות

עכ"ל, והקשה שעה"ת ח"ג כלל י"א פרט א', א"כ מה מקשה בב"ב על שמואל ממוכר לחבירו עבד וכו' הא יש לומר הכא גם שמואל מודה דמהני ושאני רוב לרדי' דהוא רוב גרוע:

ב"ח בסי' רל"ב כתב להסביר סברת תוס', כנגד אדם אחד שקונה ק' שורים לרדיא איכא ק' בני אדם שקונין יוד שורים לאכילה, ועי' בקונטרס ספיקות כלל ו' שמשיגו וש"ש ש"ד פ"ו רצה להסביר עם סברת רמב"ן וריטב"א קידושין דף נ' ברוב התלוי במנהג שאינו חיוב וכל:

אדם שרוצה יכול לנהוג כמנהג המועט ודאי חוששין למיעוט לחומרא, ורובא לרדיא תליא בדעת וברצון בני אדם ופעמים שאדם רוצה לקנות לשחיטה. אבל בשאר רובא דהוא בחיוב וטבע גם בממונא מהני ע"ב:

מלא הרועים אות רוב התלוי ברצין כתב דהא דלא אזלי' בהר רוב התלוי ברצון כשאנו דנין על אד זה בפרטי כגון בסבלונות אף דרובא מסבלי והדר מקדשי שמא רצון זה לא הי' כן אבל כשאין האדם לפנינו ואין אנו דנין על האדם הלזה רק על גוף הדבר אשר לפנינו אזי אזלינן בתר רוב הרצון כיון שאין אנו דנין על איש פרטיי רק על המציאות ניהו דהוא רוב התלוי ברצון מ"מ סוף כ"ס רוב המציאות כן והבן, ומיושב קושי' תוס' דף ג' ד"ה ואם שחט דס"ל לרבינא דלא אמרי' רוב מצויין אצל שחיטה מומחן הן ולקמן במצא תרנגולת שחיטה בחוץ אמרי' רוב מצויין וכו' וי"ל דהנך רוב מצויין אינו רוב חיוב והטבע רק רוב רצון שאין אדם רוצה לשחוט רק אם הוא מומחה ולכך רבינא מיירי היכא שאנו דנין על השוחט לכך לא אזלי' בתר רוב הרצון אבל במצא תרנגולת שחוטה ואין אנו דנין על השוחט כלל רק על התרנגולת שפיר אזלינן בתר רוב הרצון כיון דסוף סוף רוב המציאות הוא כן שמומחין שוחטין ומובן הראב"ן דהיכא דליתא קמן אף רבינא סובר דאמרי' רוב מצא"ש מומחין וש"ך סי' א' הקשה עליו מסוגין, דהתם כיון דמתחילה הי' לפנינו ואנו מכירים אותו א"כ אנו צריכין לדון על האיש הזה לכך אין הולכין בתר רוב הרצון אף בליתא קמן, וראב"ן מיירי בליתא קמן מתחילה ועד סוף ולא אנו דנין על הפועל רק על המתפעל דבר השחוט שפיר אזלי' בתר רוב ודו"ק:

כתובות דף ט"ו, אם רוב ישראל למאי הילכתא אר"פ להחזיר לו אבידה, מחצה על מחצה ישראל למאי הילכתא, אר"ל לנזקין, היכי דמי אי נימא דנגחיה תורא דידן לתורא דידיה לימה ליה אייתי ראי' דישראל את ושקול, לא צריכא דנגחה תורא דידיה לתורא דידן פלגא משלם ואידך פלגא א"ל אייתי ראיה דלאו ישראל אנא ואתן לכין:

תוס' להחזר לו אבידה, ואפי' לשמואל דאמר אין הולכין בממון אחר רוב, היינו במוכר שור לחבירו ונמצא נגחן שבהיתר באו המעות לידו ומדעתו נתנה לו הלוקח אבל הכא מודה דאזלי' בתר רובא ועי' עט סופר כלל א' פרט ט' באריכות, וכלל מ' פרט ג':

רא"ה כתב פלגא משלם, ודוקא מחצה ע"מ אבל רוב עכו"ם משלם נזק שלם, ותמה אכתי לימא להו אייתי ראיה דלאו ישראל אנא דהא אין הולכין בממון אחר רוב, איכא למימר דכיון דאם איתי דהוי עכו"ם לית ליה חזקה דממונא, והשתא מספקא לן בגופה אי הוי עכו"ם לא אמרי' בהא אין הולכין בממון אחר הרוב דלא אתמר אלא להוציאו מחזקתו, [עי' ריטב"א בכורות פ"ב אם גזל עכו"ם אסור יש גם לעכו"ם חזקת ממון]:

הפלאה כתב השעה"מ מטומאת מת הקשה בפדיון בכור במת לאחר ל' יום דחייב לשלם דילמא טריפה הוי, נלע"ד כיון דאוקמי התירה על הרוב דלאו טריפה הוי לענין שאר מילי כגון באדם לענין ההורגו דחייב ה"ה לענין ממון ולא אמר שמואל דאין הולכין בממון אחר רוב אלא היכא דלא נפקי מיניה אלא לענין ממון כגון בשור ונמצא נגחן, לפ"ז קשה על מה שכתב תוס' ואפי' לשמואל, לפמ"ש לא שייך הא דשמואל לכאן כיון דלכל מילי ישראל הוא [עיקר הסברה מרמז תוס' בבורות דף כ' ע"א ד"ה ר"י ע"ש], אחרונים מישבים בזה הקושיא למה בת כהן בשריפה כיון בין מיתה למיתה אין הולכין בתר רוב ודו"ק:

כס"נ כתב לי נראה דרשב"ם תירץ כל הקושיות במה שכתב בדף צ"ב בממונא לא אזלינן בתר רובא אלא אחר המוחזק אם יש לו שום טענה, וכוונתו דאם אין לו טענה שיוכל לומר דעתי לכך היה או שאני מן המיעוט בודאי אזלינן בתר רובא כיון דלדדיה נמי מספקא לי' עכ"ל:

רמב"ם פט"ו מא"ב הלכה כ"ו, הי' רוב העיר עכו"ם מותר להאכילו נבילות הי' רובן ישראל מחזירן לו אבידתו כישראל מחצה ע"מ מצוה להחיותו כישראל ומפקחין עליו הגל בשבת והרי היא לענין נזקין ככל ספק ממון המוציא מחבירו עליו הראיה:

ה"ה כתב ברוב עכו"ם חשבינן ליה כעכו"ם ומשלם נזק שלם כדין שור של עכו"ם שנגח שור של ישראל לפי שאין לו חזקת ממון כיון שהוא מעצמו מסופק אם הוא עכו"ם או ישראל, ויש לדקדק ברוב ישראל אם נגח שור של ישראל את שורו אם חייב הישראל לשלם נזק כלל ומסתברא דלא דקי"ל דלא אזלי' בממון בתר רוב והיינו דקאמרי דוקא להחזיר לו אבידה לפי שאין למוצא אותה חזקת ממון אבל לשלמא נזקא אפי' ברוב ישראל לא מפקינן ממונא מישראל למיתן לזה דאי לא לשמועי' לנזקין ברובן ישראל וכ"ש בחזרת אבידה עכ"ל:

תוס' יומא דף פ"ה ד"ה לא צריכה דנגחיה תורא דידיה לתורא דידן, תימא לי דהוי מצי למימר כולהו לנזיקן אם רוב ישראל ישראל דנגחי תורא דידן לתורא דידיה ע"ש, ותוס' יוכ"פ הקשה דאיך אפשר לומר דברוב ישראל ונגח תורא דידן לתורא דידיה שישלמו לו נזק הלא קי"ל כשמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב ודוקא באבידה אמרו דיחזירו לו משום דאין למוצא חזקה בממון אבל בעלמא לא אזלי' בתר רובא ע"ב:

ב"ש סימן ד' ס"ק נ"ו לענין נזיקין אם נגח תורא דידן לתורא שלו כתבו תוס' ביומא דמשלם לו נזק שלם אע"ג בממון אין הולכים אחר הרוב היינו כשבא לידו מדעת הבעלים ע"ש וש"ש ש"ד פ"ו כתב דבריו תמוהים דודאי מוחזק מעיקרו עדיף טפי מבא לידו מדעת בעלים, וראיה מכולו סוגי' בב"ב שהקשה לרב משור שנגח, ומרוב נשים בתולות נשאת משמע לשמואל ניחא ואי נימא דשמואל לא קאמר אלא במוכר שור שנגח דבא ליד מוכר המעות מדעת בעלים, והתם לא בא מדעת בעלים, אלא ודאי דמוחזק בהיתר מעיקרו אין לך תפיסה גדולה מזו, ותוס' ביומא דכתבו ברוב ישראל ונגח תורא דידן לתורא דידיה צריכין לשלם אע"ג דאין הולכין בממון אחר רוב. דאזלי לשיטתיה שכתבו בסנהדרין דף ג' דהא דסבר שמואל אין הולכין בממון א"ר, היינו דוקא ברובא לרדיא דאינו רובא מעליא אבל בעלמא אזיל בתר רובא אפי' בממון:

ב"ק דף כ"ז, אר"פ היינו כד היינו חבית למנפ"מ למקח וממכר, ה"ד אילימא באתרא דכדא לא קרו חבית וחבית לא קרו כדא הא לא קרו לה, לא צריכא דרובא קרו לה לכדא כדא ולחביתא חביתא ואיכא נמי דקרו לחביתא כדא ולכדא חביתא מהו דתימא זיל בתר רובא קמ"ל דאין הולכין בממון אחר רוב:

תוס' אומר ר"ת דאפי' רב דאמר הולכין בממון אחר רוב גבי מוכר שור, הכא מודה שיכול המוחזק לאמור למוציא אע"פ שרוב מסייעך לא תוציא ממני ממון דקים לי בנפשאי שאני מן המיעוט, אבל בנמצא נגחן לא מצי אמר מוכר קים לי בנפשך שאתה מן המיעוט דזבני לנכסא דאדרבה יאמר הלוקח למוכר אתה היטעתני דקים לי בנפשאי שאני מן הרוב דזבנו לרדיא: קמ"ל דאין הולכין, תימא מ"ט אין הולכין ליתי בק"ו מדיני נפשות כדאמרי' בסנהדרין דף ג' ואפי' רובא דליתי קמן אזלי' בדיני נפשות בתר רובא, וי"ל דהתם גבי דיינים שאני דחשיב מיעוט דידהו כמי שאינו וליכא למימר התם אוקי ממונא בחזקת מרי' דהא ב"ד מפקי מיניה אבל גבי שאר ממון דאיכא מיעוט וחזקה לא אזלי' בתר רובא:

ג"פ בסוף הספר כלל א' פירש כוונת תוס' כיון שאמרה תורה אחרי רבים להטות מיעוט הדיינים מבטלן דעתן מפני הרוב, ובקונטרס הספיקות כלל ו' הקשה לפ"ז האיך ילפי'

דניזל בתר רובא בט' חניות דאיכא מיעוט, וכתב נ"ל לפרש מש"כ התוס' דגבי דיינים ליכא למימר אוקי ממונא בחזקת מארי דהא ב"ד מפקי מיניה, ה"פ דודאי היכי דליכא חזקת ממון כגון שאין שום אחד מהן מוחזק גם שמואל מודה דאזלי' בממונא בתר רובא, ועיקר טעמא דשמואל דאין הולכין במא"ה הוא משום דסמוך מיעיטא לחזקת ממון וה"ל פלגא ופלגא, וחדשו תוס' דגבי דיינים לא שייך לומר אוקמה בחזקת מארי, דב"ד מפקי מיני' כלומר דכח ב"ד אלים לאפוקי מחזקת מארי' תו הוי כדבר שאין בו חזקת ממון לשום אחד מהם דבכה"ג אין לחלק בין ממונא לאיסורא ע"ש:

תומי' בקיצר ת"כ אות קכ"ד, פי' שמיעט כמי שאינו שרוב סנהדרין הם עושים המעשה והם מוציאם הממון והם אינם מוציאין ממון בספיקא כי להם דבר ברור שהוא חייב משא"כ במוכר שור נגחן, הב"ד אינם יודעים אם הוא מהרוב או מהמיעוט א"כ מספיקא לא מפקינן ממון מיד מוחזק ע"ש, ועי' תומים סימן י"ט מביא אם המיעוט מחויב לחתום הפסק של רוב, ומביא ירושלמי פלוגתי' ר"י ורל"ק בזה:

שו"מ ח"ר קצ"ה כתב דלכך בדיינים אזלי' בתר רוב לפי מל"מ פ"ז מעדות דבספק דדינא ל"ש לאוקמא אחזקה דאטו ע"י חזקתו של זה ישתנה הדין וה"ה כאן כיון שרוב דיינים אמרו שהדין כן ואטו ע"י שיש לאדם חזקת ממון ישתנה הדין והלא מסתמא הדין כרוב דיינים ומה מועיל בזה חזקה: ש"ש ש"ד פ"ח כתב מבואר מתוס' דאפי' ברוב מעליא לא אזלי' בממון בתר רובא ואפי' בדיינים אי לאו דמיעט דידהו חשיב כאינו, והקשה אחי דהיכי אזלי' בדיני נפשות בתר רובא אפי' ליתי' קמן, מ"ש ממון דאין הולכין בתר רוב ומשום דמסייע למיעוט חזקת ממון דאלים טובא ולמה לא נימא כן בדיני נפשות כיון דמסייע ליה חזקת הגוף ואם גופו נדון להרג ע"י רובא ממונו לא כ"ש והיא חושי' עצומה וכו' ונראה דבדיני נפשות ממונות לא אזלי' כלל בתר רובא ודוקא עפ"י שנים עדים יקום דבר ולא רוב ולא חזקה והא דסוקלין על החזקות כדאיתא גבי בנה כרוך נראה לרמב"ם פט"ז מסנהדרין פסק דאין צריך שני עדים למלקות אלא בשעת מעשה אבל האיסר עצמו בעד אחד הוחזק ע"ש ומש"ה סוקלין על החזקות דכיון דכבר הוחזק ע"י החזקה שזה בנה ומש"ה אחר שהתרה בו לוקין וסוקלין על החזקות, אבל לאחר מעשה לא מהני חזקות ליסקל על ידו וכו' ורוב נמי כה"ג הוא אם הוקבע האיסור ע"י הרוב ממילא דנין אח"כ מלקות ומיתה מש"ה בבת שלש שנים ויום אחד דמתקדשת בביאה ואיסר אשת איש הוקבע ע"י רוב דרוב לאו איילנות נינהו והו"ל אשת איש גמורה וכשהתרו בו מומתין כיון דכבר הוקבע איסור, כמו כן במכה אביו כיון דאיקבע איסורא ע"י רוב וכו' וברובא דלרדיא זבנו אין הולכין בממון אחר הרוב כיון דרוב בא אחר מעשה אין דנין דין ממון

עפ"י רובא ע"ש שמישב הרבה בסברה הנ"ל: אם בעל רוב טוען ברי ומוחזק טוען שמא אם מהני להוציא ממון כתב השעה"ת פרט ד' מצינו ג' שיטות א' שיטת רשב"ם דף צ"ב פירש פלוגתא דרב ושמואל רק בברי ושמא, ב' שמ"ק ב"ק דף מ"ו מביא המאירי מפרש פלוגתי דרב ושמואל בין בברי ושמא בין בברי וברי, ג' תוס' כתובות דף י"ג ע"ב ד"ה ור"ה בסופו, מפרש רב ושמואל מיירי רק בברי וברי, לפ"ז י"ל דשמואל מודה דרוב וברי עדיף מחזקת ממון, ויש להביא ראיה לשיטת הרב המאירי דפלוגתי דרב ושמואל מיירי אפי' בברי וברי, כי לשיטת אחרת מה מקשה בגמרא על רב למה לי עדים שיצאה בהינומא כיון דרוב נשים בתולה נשאת, דלמא דוקא במוכר שור שיש לבעל רוב טענת ברי דהא לוקח טוען ברי ומוכר שמא לכן ברי ורוב חזי לאיצטרופי להוציא ממון משא"כ במתני' שהוא ברי וברי שגם הבעל טוען ברי גם רב סובר דלא מהני רוב להוציא ממון. ולרב המאירי א"ש ע"ש:

פמג"ד בפתיחה כוללות חלק שני אות י"א כתב עי' אה"ע א' באביו שקידש אשה לבנו להב"ח שם או מכר וחוזר דאין הולכין בממון אחר הרוב, ואפשר רוב כי הא בטבע אפשר הולכין בממון אחר הרוב עכ"ל:

ג"וו כלל ל"ט וכלל ס"א כתב יש ליתן טעם דאין הולכין בממון אחר הרוב כיון דאיכא חזקה נגד הרוב חזקת מריה קמא סמוך מיעוט לחזקה והו"ל פלגא ופלגא והמוציא מע"ר וכו' לפ"ז היכא דהוי מיעוטא דמיעוטא גם בממון הולכין אחר רוב דכה"ג ליכא למימר סמוך מיעוטא לחזקה דהמיעוט כה"ג כמאן דליתא דמי, וה"ה היכא דאיכא חזקה נגד חזקה אית לן למיזל בתר רוב ועי' בעה"מ ופנ"י ריש אשה שנתארמלה:

עוד כתב עי' תוס' כתובות דף ט' ד"ה אי למיתיב לה כתובה דמשמע דמהני ס"ס אף להוציא ממון ועי' בפנ"י מה שהקשה על תוס', וי"ל דע"כ לא כתבו תוס' התם דמוציאין ממון מן המוחזק בס"ס אלא כה"ג דאיכא נמי חזקת הגוף דמשנולדה הי' בתולה נעמידנה על חזקה שלא זינתה ואוקי חזקה להדי חזקה ומש"ה הולכין בממון אחר הרוב ובס"ס נמי מהני היכא דאיכא חזקה נגד חזקה דל"ל סמוך מיעוטא לחזקה, אבל היכא דאיכא חזקה לחוד נגד הס"ס לא מהני ס"ס וגם בממון לא מהני דלא כמשמע מתשובת אחרונים דמהני ס"ס בממון:

בספר אוריין תלתאי סי' קל"ו כתב. רמב"ם סוף פ"א מנחלות אפי' קטן בן יומו ולא כלו לו חדשיו וכו' ה"ז נוחל את אמו ומנחיל ליורשיו, ובספר מכריע עמד עליו מהא דקי"ל אין הולכין בממון א"ר, ר"ל דניחוש שמא נפל הוא, לענ"ד ראיה למרי"ט ח"מ קכ"ד דהא דלא אזלי' בממון א"ר רק היכא דאיכא למימר אוקי ממונא בחזקת מ"ק דכל שידוע

בבירור שהי' שלו מתחילה א"א להוציא מחזקת בעלים הראשונים בלא ראיה ברורה אבל היכי דלית ליה להמוחזק חזקת מ"ק אעפ"י שאין להוציא ממון מרשות אדם מספק דקי"ל הממע"ה, אבל לענין זה שפיר מועיל הרוב ע"ש, וא"כ גם גבי נחלות לא שייך להעמיד בחזקת מ"ק דאף אם הירושה קאי ביד יורשי האם והמה המחזיקים מ"מ לית להו חזמ"ק דמעיקרא דהרי על זה גופא אנו דכין דלמא זה שיש להם אינו שלהם מעולם בכה"ג שפיר מוציאין מיד המוחזק עפ"י הרוב ע"ש:

רשב"א יבמות קי"ט כתב קשיא לי מדאקשינן על רב דאמר הולכין בממון אחר רוב משור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצידה וכו' לימא הלך אחר הרוב ורוב פרות מתעברות ויולדת והא ודאי מחמת נגיחה הפילה, ואם איתא אפי' לשמואל קשיא דכיון דהוחזקה עוברה לפנינו ואין חוששין למפלת הו"ל כודאי דמחמת נגיחה הפילה, ומסתבר לי דלשמא תפיל חיישינן לשמא הפילה לא חיישינן כדאי' בגיטין שמא מת לא חיישינן לשמא ימות תנאי היא ע"ש ועי' ערוך לנר:

פנ"י בק"א כתובות דף י"ב, כתב הא דקי"ל רובא וחזקה רובא עדיף היינו דוקא היכא ששניהם בענין אחד שרוב שבא אחר החזקה מבטל החזקה מכאן ולהבא משא"כ בעלמא היכא שרוב בפני עצמו והחזקה בפני עצמו לעולם איכא למימר דחזקה עדיף מרובא וכו' ואע"ג דקי"ל כשמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב אפ"ה אזלינן בממון בתר החזקה ע"ש:

פרט ג':

הטעם שאין הולכין בממון אחר רוב:

תה"ד סימן שמ"ט כתב נראה דהא דקי"ל אין הולכין בממון א"ר היכא דאיכא חזקת ממון נגד הרוב אע"ג דבשאר דוכתא אמרי' רובא וחזקה רובא עדיף, דשאני חזקת ממון דאית בה טעמא המוציא מחבירו ע"ר, ורובא לא מיקרי ראיה ע"ב, ושעה"ת ח"ג כלל א' כתב יש לתמוה הא בדיני נפשות ודאי עדים וראיה ברורה בעינן ואפ"ה הולכין בדיני נפשות בתר רובא, בע"כ אמרה תורה שרובא יש לו דין ודאי וכאלו הי' עדים שמעידים שכן הוא אמאי לא נימא גם בדיני ממונות דהוי כראיה ע"ש שמביא שמ"ק כתובות דף י"א, קשה לי וכי חמור ממון טפי מאיסורי תורה, י"ל משום דלעולם אין מוציאין ממון אלא בראיה ברורה ותדע לך דע"א נאמן באיסורין ובממון אינו פחות משנים עכ"ל:

תוס' ב"מ דף ו' הקשה בקפץ אחד מן המנוין וכו' דליבטל:

ברובא ולחייב כולהו במעשר, ושמ"ק תי' משום דעשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק ואפי' כי אמרי' כל דפריש וכו' עשירי ספק מקרי אלא שהתורה התירה ספק זה

באיסורין כדכתיב אחרי רבים להטות ונהפך איסור להיתר ע"י ביטול ברוב אבל הכא לא נפיק מכלל ספק עשירי ע"ש, וכיון דתוס' הניח בקושי' בע"כ ס"ל דרוב הוא בגדר ודאי, ופלתי ס"ג כתב בסברה הנ"ל נחלקו רב ושמואל אי הולכין בפיקוח נפש אחר ברוב, דלרב אין מחללין עליו את השבת דמרובא קפרש ובודאי הי' עכו"ם סובר כתוס', דאין כאן ספק כלל, אבל שמואל סובר אין הולכין בפ"נ אחר הרוב ומחללין עליו את השבת ש"מ דס"ל דמ"מ ספק הוי וספק פקוח נפש דוחה שבת ועיי' בפלתי ק"י וסוף ס"ג, וכתב השעה"ת שם עלה בדעתי שבזה נחלקו רב ושמואל אי הולכין בממון אחר הרוב, דאזלו לשיטתם רב לשיטתו דסובר רוב הוא בגדר ודאי לכן מהני להוציא ממון דהוי כאלו הי' לו ראיה ברורה שהאמת אתו, אבל שמואל לשיטתו דסובר דרוב הוא ספק לא התירה התורה רק באיסורא משא"כ בממון מהיכי תיתי נימא מספק לעשות מעשה ולהוציא ממון וליתן לתובע יותר מסתבר דהתורה התירה לספק להמוחזק בממון שלא לעשות מעשה והיכא דקם הממון תיקום ע"ש:

ש"ש ש"ד פרק כ"ד, כתב טעמא דמלתא משום חזקת ממון אלים טובא ועדיפא מכל החזקות כדמוכח בסוגי' דמומין ומשום דהא דרובא עדיף מחזקה היינו משום דרוב הוא השתא לפנינו הרוב אבל חזקה אינו אלא חזקה דמעיקרא, וחזקת ממון שהוא נמי עכשיו מוחזק בממון הוי כמו רוב ואין מוציאין ממון מחזקת בעלים שהוא מוחזק עכשיו ע"י רובא, לכן נראה לענ"ד בקרקע נגד חזקת מרא קמא מהני רובא דחזקת מרא קמא אין אלא כמו שאר חזקות חזקת אשת איש או חזקת טמא וכה"ג רובא עדיף וכו' ושעה"ת כלל י"א פרט ב' כתב אך הש"ך סי' צ"א ס"ק ל"ג בסופו נראה דסובר דרובא לא מהני נגד חזקת מרא קמא שכתב שם דלא מהני ס"ס נגד חזקת מרא קמא וס"ס הוא מטעם רוב, וכתב נראה לחדש דין אם תפס בעל הרוב אפי' בעדים שאין לו מגו מ"מ מהני תפיסתו כיון דעיקר טעמא דלא מהני רובא בממון כיון שיש למוחזק מעלה יתירה מבעל רוב, א"כ כשתפס א"א לב"ד להוציא ממנו אח"כ כיון שיש לבעל רוב אותו מעלה, ומצאתי בבעל התרומות שער נ"א חלק ח' ניהו משום רוב נשים בתולות נשאת לא מפקינן ממונא כשמואל, אבל אי תפס לא מפקינן מיני' ע"ש:

שעה"ת ח"ב כלל כ"ו פרט ו', כתב יש לומר כלל חדש בהא דקי"ל דלא מהני רובא להוציא ממון ומכ"ש חזקה, היינו היכא שאיתרע החזקה אבל היכי דלא איתרע החזקה כיון דקי"ל דסוקלין ושורפין על חזקות ולרוב פוסקים אפי' בחזקה דלא אתי' מכח סברה מכ"ש שמוציאין ממין כיון דאלים החזקה אפי' בדיני נפשות בע"כ גלי התורה שיהי' הדין כראיה ברורה שכן הוא והא דאין מוציאין ממון ע"י חזקה דוקא בחזקה דאיתרע

שנעשה מעשה שראוי להסתפק אף דמן התורה הוי חזקה היכי דליכא חזקה המתנגד כמו שנראה מתוס' כתובות דף כ"ג ד"ה תרווייהו, מ"מ כיון דאיכא חזקת ממון המתנגד לא מהני חזקה כזו משא"כ היכי דלא איתרע הוי כראיה ברורה לפנינו שכן הוא וכו', ומצאתי במל"מ פי"א מאישות הלכה ח' שכתב דלא אמר ר' יהושע דלא אזלי' בתר חזקה דגופא אלא באומרת משארסתני נאנסתי דאיתרע קצת חזקה דגופא שהרי עכ"פ לא הי' זו בחזקת בתולה כשנשאת ובחזקה גריע כזו אמר חזקת ממון עדיף אבל היכי דאיכא למימר בתולה הי' ומעולם לא איתרע גופה אף ר"י מודה דחזקה אלימא כזו עדיפא מחזקת ממון ע"ש:

אם מוציאין ממון ע"י ס"ס, מתוס' כתובות דף ט' למדנו שמוציאין ופנ"י מתפלא נהי דס"ס כרובא הא אין הולכין בממון אחר רובא ועי' ש"ש ש"א פ"כ ופכ"ג באריכות ועי' בקונטרס הספיקות כלל ו' אות ה' שמחדש הא דאין מוציאין ממון עפ"י רוב בממון דעלמא אבל בממון עניים אזלי' בתר רוב וראיה מחולין קל"ד גר שהי' לו בהמה מבואר שמחייב עפ"י חזקה מכ"ש היכא דאיכא רובא, ומיושב שרמב"ם פי"א מבכורים פסק שני ילדים וכו' הרי מפורש דמוציאין ממון בס"ס, ואחרונים הסכימו דאין מוציאין ממון בס"ס, לפי האמור ניחא כי מתנת כהונה דין מתנות עניים ע"ש, ועי' ט"ז א"ע סימן ס"ז סק"א שמאריך בס"ס אין מוציאין ממון שעה"ת כלל י"א פרט א' כתב לשיטת ברובא דאיתא קמן גם שמואל מודה דמוציאין ממון ע"י תה"ד סימן שי"ד, וס"ס הוי כמו רובא דאיתא קמן ועי' מרדכי כוף פ"ק דכתובות ועי' שמן רוקח ח"ר סימן ט':

רמ"א בסימן רצ"ב כתב אם שנים הפקידו אצל אחד ונאבד או נגנב אחד מהן אזלינן בתר רובא וכל דפריש מרובא פריש וכתב הש"ך בתשובת מרי"ל סי' קצ"ט מעשה שהביאו אתרוגים בסל אחד ד' שותפים לאחד כ' ולאחד ח' ולאחד ג' ולאחד ב' ובא אנס ולקח יוד ולא נודע של מי נלקחו כל דפריש מרובא פריש, ואנס מן הרוב לקח דהיינו מאותן שהי' לו כ' מה שהקשה מרי"ל אמאי לא נימא דהוי קבוע, נ"ל לתרץ דמיירי שלקח העכו"ם העשרה שלא בפנינו ועי' יו"ד ק"י, וקצה"ח כתב לענ"ד נראה דע"כ לא אמרו לחלק בין לקח עכו"ם ללקח ישראל אלא בלקח מתשע חניות מוכרת בשר שחוטה וא' בשר נבילה דכיון דאיסור נבילה ליכא בנכרי ומש"ה לא הוי ביה דין קבוע כיון דאין הספק נוגע אליו כלל, אבל באיסור גזל דנכרי מצווה כמו: ישראל א"כ מה לי לקח ישראל מה לי לקח נכרי וא"כ אפי' לקח נכרי שלא בפניו אמרי' ביה דין קבוע כמע"מ ע"ש נתיבות משיג דגבי עכו"ם ליכא עשה דוהשב דהא ב"נ נהרג ולא ניתן להשבן רק שעכו"ם אינו קונה הגזילה מטעם כל מידי דא"ר לא תעבוד אי עביד לא מהני ויכול הישראל ליקח גניבה

שלו בעצמו מעכו"ם, א"כ החילוק פשוט דבישראל הספק נולד למי שנתחייב במצוה דהשבה דלענין לא תגזול ליכא ספיקא דלשניהם איכא איסורא דלא תגזול ואין הספק רק לענין השבה, משא"כ בעכו"ם דליכא גבייהו מצות השבה וליכא נגדו ספיקא כלל ואין הספק רק בין הנגזלין מי שיפסיד ונגד הנגזלין נולד הספק שלא בפניהם ואמרי' בהן כל דפריש כדין כל ספק הנולד שלא בפניהם דאמרי' כל דפריש:

רמב"ן פ"ג דבכורות כתב ומסתברא לן דכי אין חוששין לטינוף משום דהוא מיעוט ולמיעוטא לא חיישי' דוקא לגבי בכור גופיה לאכשוריה למזבח ולמלקא עליה בגיזה ועבודה אבל לאפוקי כהן מינייהו דבעלים לא מפיק דקי"ל אין הולכין בממון א"ר אלא זה כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה הלכך כל שלקח בהמה מן הגוי חוששין שמא נפטרא בטינוף והבא ראשון נאכל במומו לבעלים וכן הלכתא, וע"ש ברא"ש:

ריטב"א כתב שם, והנה בענין זה דאין הולכין בממון אחר רוב לענין נתינת בכור לכהן נראה דאיכא ב' סברות דלדעת תוס' לא אמרי' תרתי דסתרן וכיון דאזלי' בתר רובא לכל דיני בכור לענין איסורא ממונא בתר איסורא גריר והוי בכור ודאי לכהן, אולם לדעת רבינו ורא"ש אמרי' תרתי דסתרן והאי כדיניה והאי כדיניה דלענין איסור הוי בכור ודאי ולענין ממון הוי ספק בכור והמוציא מחבירו עליו הראיה ע"ש, [עי' תוס' נדה דף כ"ה ד"ה גבי בהמה לחומרא ודו"ק]:

זה רבות שנים שכתב לי הגאון המחבר שבילי דוד זצוק"ל על קושי' שמובא בש"ש ש"ד פ"ח בשם אחיו הגאון ז"ל דטעם דאין הולכין בממון אחר רוב כתב תוס' דסמוך מיעוט לחזקת ממון א"כ כ"ש לענין נפשות דחזקת גופו וכי חזקת ממון עדיף מחזקת גופו ע"ש, ותירץ לפי מבואר בראשונים דחזקת ממון לא מכח חזקה קמייתא אלא מכח הממע"ה דא"א להוציא מרשותו בלי ראיה, וזה רק לענין ממון דהממון ברשותו לכן אין מוציאין מרשותו אבל בנפשות אנו דנין אם רשותו יחשב רשות או יתבטל כשנידון למיתה ואין לדון רק מכח חזקת קמייתא ובזה באמת רוב עדיף ודו"ק עכ"ל, ומיושב קושי' תוס' ב"ב דף כ' ע"ב ספק נפשות להקל והקשה תוס' גם בממון ע"ש ודו"ק:

רא"ש בבכורות כתב ואפי' למאן דלא חיש למיעוטא דמטנפה מודה הוא שאינו נותן לכהן שאין הולכין בממון א"ר ואפי' לרב דאזיל בממון אחר רוב במוכר שור לחברו ונמצא נגחן היינו משום דא"ל קים לי שאני מן רוב ע"ש, ובתשובת אמרי אש א"ע סימן מ"א הקשה סתירת רא"ש, עי' עט סופר כלל מ' פרט ג' באריכות:

המקנה דף מ"ה מחדש גם אם נימא דלא אזלי' בתר רוב בממון היינו כשטוען ברי נגד הרוב אבל הב"ד לא טעינן ליתומים בשבילם דאין הב"ד טעונין במידי דלא שכיח ונגד הרוב מקרי לא שכיח ע"ש, ושו"מ ח"ר סי' קצ"ה מאריך בו:

עי' במפרשי ים ר"פ החובל לב"י בסי' ל"ג שטריפה פסול להעיד האיך אנו מוציאין ממון עפ"י עדים ניחוש דלמא טריפה הם וקי"ל כשמואל דאין הולכין בממון אחר רוב, ובעט סופר ח"ג בסופו הבאתי מבני הבחור החריף מו"ה שמואל בנימן נ"י תירץ נכון כי גם המיעוט אינה מסייע לחזקת ממון כי מעידים נגדה גם שמואל מודה ודו"ק:

והנה אם טריפה פסול לדון עי' ערוך לנר נדה דף כ' מזה בע"כ כל סנהדרין רק מצד רוב הם כשרים ויש לישב בזה קושי' מרדכי שהקשה שיש קבוע כידוע, ובמקנה כלל ל"ח פרט ט"ו הבאתי מגאון מגן אבות לישב קושי' ספר כריתות האיך מותר לזרוע דלמא קרקע של נחל איתן היא כי קבוע היא, ותי' היכי דמבלעדי רוב דאף אם נערפה שם העגלה דלמא טריפה היתה ואינה אסורה אלא דאזלי' בתר רוב בהמות כשרות א"כ כל חשיבות הקבוע אינה אלא משום רוב אז אינו חשוב הקבוע שיבטל הרוב ע"ב, וכן כאן בסנהדרין בלא רוב אין כאן קבוע ודו"ק:

עט סופר חלק ד כלל צו שרטוט

פרט א':

גיטין דף ו' אמר ר' יוסף מאן לימא לן דרבי אביתר בר סמכא הוא ועוד הא איהו דשלח ליה לרב יהודא בני אדם העולין משם לכאן הן קיימו בעצמן ויתנו את הילד בזונה והילדה מכרו ביין וישתו וכתב ליה בלא שירטוט, וא"ר יצחק שתים כותבין שלש אין כותבין, במתניתא תנא שלש כותבין ארבע אין כותבין א"ל אביי אטו כל דלא ידע הא דרבי יצחק לאו גברא רבה הוא בשלמא מילתא דתליא בסברא לחיי, הא גמרא הוא וגמרא לא שמיע ליה, והקשו אחרונים מ"ש דנקט הא דר' יצחק, הא ברייתא נמי לא ידע דהא איהו כתב הרבה תיבות ומתניתא קתני ד' אין כותבין:

רשב"ץ על גיטין כתב לכאורה מה דמביא האי דר' יצחק אמר שתים כותבין שלש אין כותבין הוא אך למותר דהא ממתני' ג"כ קשה דקתני ארבעה אין כותבין ואיהו כתב יותר מארבעה בלא שרטוט, ונראה כי תוס' מביא ירושלמי דאף לשון צח באגרת אסור, ועי' במהרש"א שפי' דהאי ומיהא שמביא תוס' ר"ל ע"י שינוי אף בלשון דרשה גמורה מותר בלא שירטוט, ואמינא לומר זה תלי' בהדדי, א"א דאף לשון אגרת אסור וצריך דבר לשנות א"כ בודאי לשון דרשה אף בשינוי אסור וצריך דוקא שירטוט משא"כ א"א דלשון

אגרת מותר בלא שינוי, א"כ י"ל דלשון דרשה מותר בלא שרטוט ע"י שינוי וזה סברא אמתי לדעתי, ונראה דבאמת בקרא כתיב ויתנו הילד בזונה ולא כתיב תיבת את, ור' אביתר מצינו בגמרא שהי' כותב לר"י בני אדם קיימו בעצמן ויתנו את הילד, א"כ באמת הי' משני לשון הקרא, וכיון שזכינו לכך יתורץ הכל בטוב והוא דבאמת י"ל דר"י ומתני' לא פליגו אהדדי והיינו דר"י דאמר שלש אין כותבין מיירי בלשון דרשה ומתני' דמתיר בשלש ואוסר בארבע מיירי בלשון אגרת, הנה לפ"ז ממתני' לחוד אינו יוכל להקשות על ר' אביתר דהייתי אומר דמתני' מיירי בלשון דרשה אבל לשון אגרת מותר לגמרי, ובהיות כן אף בלשון דרשה מותר ע"י שינוי ובאמת הי' ר"א משני לשון הקרא וא"כ שפיר עביד דלא שירטוט, לפיכך מביא ג"כ האי דר"י ומכח דסתרי אהדדי מוכח לומר כנ"ל דר"י מיירי בלשון דרשה, ומתני' מיירי בלשון אגרת ומוכח אף לשון אגרת אסור בלא שינוי וא"כ ממילא בלשון דרשה אף בשינוי אסור ולא שפיר עבד ר"א דכתב בלא שרטוט ודו"ק:

תוס' וא"ת דאמר במנחות דף ל"ב דתפילין אין צריכין שירטוט והלא אפי' שלשה או ארבעה תיבות צריכין שירטוט, ואור"ת דתפילין לא בעי שירטוט על כל שיטה ושיטה אבל עושה שרטוט אחת למעלה וכותב תחתיו כמה שיטין, ואר"ת דאין לשרטט תפילין על כל שיטה ושיטה כדאמר עלה בירושלמי שבת פ"ב כל הפטור בדבר ועושה נקרא הדיוט, וכן משמע משם בקומץ רבה דקאמר תפילין אין צריכין שירטוט ופריך מהא דתניא ס"ת שבלה אין עושין מזוזה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקלה הא מורידין עושין והא מזוזה בעי שירטוט ומשני תנאי היא ומדלא משני הב"ע במשורטטין משמע דאין רגילות לשרטט כלל לא ס"ת ולא תפילין והיינו משום דנקרא הדיוט: מיהו אם אין הסופר יכול לכתוב יפה בלא שרטוט צריך לשרטט על כל שיטה ושיטה משום זה אלי ואנוהו ופלא א"כ קשה למה לא מוקי במשורטטין בכה"ג שלא הי' הסופר יכול לכתוב בלי שרטוט ועי' יד שאול סימן רפ"ד באריכות ומביא ב"ח באו"ח סימן ל"ב:

טור או"ח ל"ב, ואין צריך לשרטט בכל שיטה ושטה ואם ירצה הרשות בידו ומי שאינו יודע ליישר השיטה בלא שירטט טוב הוא שישרטט לישר הכתב, וכתב הב"ח מש"כ אם ירצה לשרטט רשות בידו, נראה שבא להוציא מדעת הר' שמחה דפוסל אם שרטט בין שיטה לשיטה, גם להוציא מדעת תוס' דכתבו דהוי בכלל כל הפטור נקרא הדיוט וכו' ויש להקשות לדעת רבינו הא דתני' תפילין שבלו וכו' ופריך הא מזוזה צריך שרטוט, והקשה תוס' דילמא במשרטט וי"ל כל פטור מדבר וכו' וא"כ רבינו שפוסק אם ירצה לשרטט רשות בידו א"כ מאי פריך דילמא במשרטטי, גם אם עושה שרטוט כדי ליכתב

ביושר רשאי לשרטוט, ותירץ דרבינו סובר דאפי' במשרטטי כיון דלא צריך שרטוט לא מהני האי שרטוט למזוזה דצריך שרטוט, וכך הדין למ"ד מזוזה אין צריך עיבוד דאפי' עיבוד לשם מזוזה לא מהני ליכתב בו תפילין דצריכין עיבוד לשמה:

תשובת רעק"א סי' נ' כתב על קושי' ראשונים כיון דקי"ל דאין כותבים בלא שרטוט למאי צריך הלכל"מ במזוזה שצריך שרטוט דאפשר לומר למש"כ המרדכי מובא בב"י להסתפק אם מהני שרטוט בבדיל וכדומה שאינה מתקיים או דבעי שרטוט מתקיים, א"כ י"ל דשלשה אין כותבים בלא שרטוט היינו משים שיהי' הכתב מיושר ומהני לזה שרטוט בבדיל דמה בכך שיתפשט אח"כ הא מ"מ ע"י שרטוט דבעידן הכתיבה נכתב מיושר משא"כ במזוזה ואינך דמדינא צריכים שרטוט בעצמותו בעי שיהי' השרטוט מתקיים ואינו תלוי בשעת הכתיבה דוקא ובעי שרטוט בקנה דוקא:

יבמות דף ק"ו, אמר אביי האי מאן דכתיב גיטא דחליצתא ליכתב הכי אקרינהו לדידה מן מאן יבמי עד אבה יבמי, ואקרינהו לדידיה מן לא עד לקחתה ואקרינהו לדידה מן ככה עד חלוץ הנעל [מפני שהגט אינה משורטט לא בעי למיכתב כולו פסוק דקי"ל אין כותבין ד' תיבות בלא שירטוט] מר זוטרא משרטט וכתיב לכולא פרשה [דקי"ל שלש תיבות של מקרא כותבין בלא שירטוט, ד' אין כותבין] מתקיף לה מר בר אידי והא לא ניתן ליכתב [פרשה בפני עצמה בגיטין דף ס' דקתני אין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה] והלכתא כוותיה דמר זוטרא [דכותבין דלא דמי לכותב מגילה לתינק להתלמד בה דהתם אדעתא דפרשתא כתיב ליה דתיהוי כמגילה קטנה וקי"ל תורה חתומה ניתנה אבל האי ספירת דברים הוא ולאו בקדושתיה הוא הלכך הילכתא כמר זוטרא דבמקום מצוה שרי]:

רא"ש כתב והילכתא כמר זוטרא דלדבר מצוה שרי, הא דקאמר ואקרינהו לדידי' מן לא עד לקחתה, לא ידענא למה דקי"ל גיטין דף ו' שלש כותבין: ברה"ז במנחות ל"ב הקשה במגילה פסק רא"ש כבה"ג:

דשתים כותבים שלש אין כותבים וכך פסק הטור בסי' רפ"ד בשמו, וקרוב בעיני דטעות נפל בספרי הרא"ש ביבמות וכצ"ל למאי דקי"ל לרש"י ג' כותבים דכן ס"ל לרש"י במצות חליצה ועיקר קושיתו אפרש"י, ותו כתב הרא"ש במגילה וטיו"ד שם דהיכא דכתב שיטה עליונה אף בלא שירטוט תו אין צריך לשום שרטט דכתיבת שיטה עליונה הוי כמו שרטוט, וצ"ע דלפ"ז למה הוצרך מר זוטרא במצות חליצה לשרטט והלא קודם שהיו מגיעי' לואקרינהו כתבו כמה שיטות לפנים המוזכרים בפ' החולץ והעתק הרא"ש וצ"ע: בספר מעין גנים על מנחות כתב ראיתי בקרבן נתנאל שכתב דאשתמיטתי לברה"ז מה

שכתב ר"ת גיטין דף ו' אם אין הסופר יוכל לכתוב בלא שרטוט צריך לשרטט על כל שיטה ושיטה משום זה אלי ואנוהו א"כ י"ל דמר זוטרא אפשר דלא הי' הסופר יכול לכתוב יפה בלא שירטוט עכ"ל, לפענ"ד דאין זה תירץ מספיק להציל הרא"ש מקושי' ברה"ז, דהא כמו דקשה על מר זוטרא כן קשה ג"כ אאביי דאמר התם האי מאן דכתב ג"ח ליכתוב אקרינהו לדידה מן וכו' דאסור ליכתב ג' או ד' תיבות בלא שירטוט כדפרש"י הא קודם שמגיעים לואקרינהו כותבים כמה תיבות לפניה, וכאן אין שייך תי' של קרבן נתנאל דהא אביי מדבר דרך כלל ע"ש, ועי' מג"א סי' ל"ב ס"ק ו' ומחהש"ק שם באריכות על מש"כ מג"א על קושי' ברה"ז דמר זוטרא לא הי' משרטט רק שורה עליונה ואח"כ כתב כל הפרשה בלא שרטוט שכוונת ברה"ז שמקשה על רא"ש שכתב דכל היכי דכתב שורה עליונה מדברים שאין צריך שרטוט אז הוה כמו אם הי' השורה הראשונה משורטטת ומותר אח"כ לכתב דברים הצריכין שרטוט אף בלא שרטוט, לזה מקשה ממר זוטרא שהי' משרטט והא בגט חליצה קודם שהי' מגיע לואקרינהו לדידיה כתב כמה שיטות מלפנים וא"כ למה נצרך לשרטט כלל, ועי' מגן גבורים:

המחבר רפ"ג לא יכתב מגלה בפני עצמה ואין כותבין מגלה לתינק להתלמד, כתב מגלה ג' ג' תיבות בשיטה אחת מותר אסור לרקם פסוקים בטלית כל כתבי הקודש אין כותבין בלא שרטוט אפי' כתובים בנייר אסור לכתוב ג' תיבות מפסוק בלא שרטוט אם הוא כתב אשורי וכו' י"א דאין ליכתב דברים של חול בכתב אשורית שכותבין בו התורה, ובית הלל שם כתב קשה לי על מה שנוהגין עכשיו בכל בהכנ"ס לכתוב י"ג מדות על הנייר או בחקיקה על הכותל וכו' וגם שכותבין על הטבלא בנייר כאן יש למכור יין או בשר ותולין על הפתח בכתב אשורית וזהו איסור גמור, ועי' פנ"י גיטין דף ו' שלא נכון מה שכותבים שויתי ה', כעת בעוה"ר נעשה היתר לידפס חדשות כל היום בכתב אשורית וכמה פסוקים נמצא בכל עלים, וגם באו לבזיון גדול מושלכים אותיות קדושות בראש כל אשפות והוא רחום יכפר עון:

פרט ב':

אם מותר לכתוב מגילה להתלמד:

גיטין דף ס', רבה ור"י דאמרי תרווייהו אין קוראין בחומשין בבית הכנסת משום כבוד הציבור [שיש שכותבין להן חמשה חומשין כל חומש אחד שלם לעצמו וכל ספריהם היו בגלילה כס"ת שלנו] ורבה ור"י דאמרי תרווייהו האי ספר אפטרתא אסור למיקרי ביה בשבת מ"ט דלא ניתן למיכתב [פחות מספר אחד שלם לעצמו] מר בר רב אשי אמר לטלטולי נמי אסור מ"ט דהא לא חזי למיקרי ביה ולא היא שרי למקרי, דר"י ורל"ק

מעיינו בספרא דאגדתא בשבת והא לא ניתן ליכתב אלא כיון דלא איפשר עת לעשות ל"ה הפרו תורתך ה"נ כיון דלא איפשר עת לעשות ל"ה הפרו תורתך [דלא אפשר שאין לכל ציבור וציבור יכולת לכתוב נביאים שלם]:

בעא מיניה אביי מרבה מהו לכתוב מגילה לתינק להתלמד בה תיבעי למ"ד תורה מגילה מגילה ניתנה, תיבעי למ"ד תורה חתומה ניתנה, תיבעי למ"ד תורה מגילה מגילה ניתנה כיון דמגילה ניתנה כותבין או דילמא כיון דאידבק אידבק [מגילה ניתנה כשנאמרה פרשה למשה הי' כותבה ולבסוף מ' שנה כשנגמרו כל הפרשיות חיברן בגידין ותפרן,] תיבעי למ"ד תורה חתומה ניתנה כיון דחתומה ניתנה אין כותבין או דילמא כיון דלא אפשר כתבינן א"ל אין כותבין ומה טעם לפי שאין כותבין [חתומה ניתנה לא נכתבה עד סוף מ' לאחר שנאמרו כל הפרשיות כולן והנאמרות לו בשנה ראשונה ושנייה הי' סדורות לו על פה עד שכתבן] אותיביה אף היא עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה וכו' הכא במאי עסקינן בסירוגין [תחילת המקרא הי' כותב תיבה שלימה ולבסוף ראשי תיבות]:

מג"א סי' רפ"ד כתב איתא בגיטין דף ס' שאסור לכתוב הפטורה משום מ"ש ביו"ד רפ"ג סעיף ב' אלא משום עת לעשות ל"ה הפרו תורתך כלומר שאין יכולת ביד הצבור לקנות להם נביאים שלימים עכ"ל, וכתב בתשובת מאהבה ח"ר סי' ס"ז מדכתב שאיסר הפטורה משום מ"ש בסי' רפ"ג דשם נאמר איסור מגלה של תורה מכלל דס"ל דגם בנביאים איכא איסר מגלה אם לא נביא שלם, ואני בעניי לא מצאתי בשום מקום מפורש שאיסר מגלה שייך בנביאים דמאי דקבעו אביי שם מהו למכתב מגילה, פרש"י פרשה לבדה של תורה ומאי דרבה ור"י אסרו למקרי בספר:

אפטרתא הוא מענין שאמרו לעיל דרבה ור"י דאמרו תרווייהו אין קוראין בחומשין משום כבוד הצבור ע"ש שמאריך:

רא"ש כתב רב אלפס לא הביא כל זה אלא כתב כותבין מגילה לתינק להתלמד בה וכן הלכתא, ותימא הוא כיון דרבה השיב לאביי אין כותבין וליכא מאן דפליג ועוד ראוי לפסוק הלכה כת"ק דר' יודא לא שרי אלא בדעתו להשלים, ואפשר דסבר הלכה כר' יוחנן דאמר תורה מגילה ניתנה ולא חייש להא דקאמר כיון דאידבק, דא"כ אפי' חומש לא נכתב אלא תורה שלימה כיון דאידבק ועוד ראה להקל משום דלא אפשר לכל עני בישראל לכתוב תורה שלמה לבנו:

ב"י סי' רפ"ג כתב דבריו תמוהים מש"כ דא"כ אפי' חומש לא ניכתב שאפשר לתרץ דכל חומש וחומש מילתא באפי נפשה היא ואפי' למ"ד תורה חתומה ניתנה כותבין,

ונראה לאמור דס"ל לרי"ף דלא קי"ל כרבה בהא משום דאיהו אזיל לטעמא דאמר התם האי ספר אפטרתא אסור למקרי ביה בשבת משום דלא ניתן ליכתב וכיון דאסיקנא ולא היא דהא ר"י ורל"ק מעייני בסיפרא דאגדתא ה"נ כיון דלא אפשר עת לעשות לה' הפרו תורתך הוא ממילא משמע דנקיטי דכותבין מגילה לתינק להתלמד מהאי טעמא גופיה דעת לעשות ל"ה וזה כפתור ופרח עכ"ל:

טור אבן מגילה דף ח' כתב דהא דאין כותבין מגילה לתינק להתלמד משמע דאיסר תורה הוא דאמר בסנהדרין דף כ' דמצוה לכתוב ס"ת מכתבו לכם את השירה הזאת ולא אמרי' דשירה דוקא קאמר רחמנא משום דאין כותבין מגילה כדפי' רמב"ם, ואם איתא דהא דאין כותבין מגילה אינו אלא מדרבנן, מצות כתיבת ס"ת מנין אלא ודאי אין כותבין מגילה איסור תורה הוא ע"ש: מרי"ט או"ח סי' ג' הקשה לרי"ף דאף דבתר דאדביק יכול לכתוב מגילה, א"כ איך אמרו בסנהדרין דמצוה ליכתב ס"ת וכו' אימא שירה לבדה דהא כותבין מגילה מגילה ע"ש, ויד שאול סי' רפ"ג כתב שרי"ף למד מיבמות ק"ו מר זוטרא משרטט ואמר הלכה כוותי' ואף דרש"י מחלק שם משום דסיפור דברים הוא באמת בש"ס סתום דהלכתא כמר זוטרא, לכן פי' רי"ף כפשטיה, עוד מביא ראיה מב"ב דף י"ד א"ל רבנן כתב ר"א ת' ס"ת ע"ש בתוס' ומהרש"א, וכ"מ פ"ו מס"ת כתב דמש"כ רי"ף שכותבין מגילה לתינק היינו בשדעתו להשלים והוא תימה דהא רי"ף סתם ואיך השמיט עיקר הדין: דרישה רפ"ג הקשה לרמב"ם וש"ע דפוסק דאין כותבין מגילה ע"כ כדאמר בגמרא אי תורה חתומה ניתנה ואי הואיל ואידבק אידבק א"כ אפי' חומש אין לכתוב לחודא ע"כ צ"ל לרמב"ם דבכותב חומש ע"מ להשלים אח"כ כל חומשה תורה ע"ב:

תמורה דף י"ד, ואי הוה ליה איגרתא מי אפשר למשלחא והא אמר רבי אבא בריה דר"ח בר אבא א"ר יוחנן כותבי הלכות כשורף התורה והלמד מהן אינו נוטל שכר וכו' ותנא דבי ר' ישמעאל כתוב לך את הדברים האלה אלה אתה כותב אבל אין אתה כותב הלכות, אמרי דילמא מילתא חדתי שאני, [חדשה שלא היו יודעין לתרץ הברייתות חדתי לחדש דבר כגון זו שחדשה היא] דהא ר' יוחנן ורל"ק מעייני בסיפרא דאגדתא בשבת ודרשי הכי עת לעשות ל"ה תפרו תורתך, אמרי מוטב תיעקר תורה ואל תשתכח תורה מישראל, וב"ח רפ"ג מביא מהנ"ל ראיה לרי"ף שכותבין מגילות להתלמד, גם שם הקשה הב"ח לרמב"ם ליכתב סירוגין מותר, א"כ מאי פריך ואי הוה ליה איגרתא וכו' דלמא הי' כותב איגרת בסירוגין, ועי' שער דעה רפ"ג:

ריטבא גיטין דף ס', והא דאמר באלף בית, פי' שעושה אותיות מפוזרות אבל כל האותיות הי' שם, ורש"י פי' שאין בו אלא ראשי תיבות, דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן ע"פ

פי' רבינו נ"י משום דבקריאתם ע"פ איכא הפסד דליכא למדרש חסרות ויתרות וכמה ציונין הנדרשים ועקומים וצפופים, הדברים שבע"פ אי אתה רשאי לאומרם בכתב משום דכשאינם כתובין כל א' וא' מוסרו זה לזה בדקדוק אבל אם נכתב יוצא ללמוד אותם מתוך הכתב כונת אמרן, מיהו עכשיו כותבין משום עת לה', תשב"ץ סימן ב' מביא בשם אביו של רמב"ם הרוצה ליכתב בלא שרטוט ינקד על האותיות וכן נהגו אנשי ארצות ישמעאל ואינו יודע טעם הדבר:

פרט ג'. רמב"ם:

פ"א מתפילין הלכה י"א, מזוזה אינה צריכה העבדה לשמה וכ"מ מביא תשובת רמב"ם מ"ט ס"ת ותפילין צריכין עיבד לשמן לפי שעצמו של ס"ת ועצמן של תפילין הם המצוה לפיכך הוצרכו לעשות להם חשיבות יתירה והוצרכו לעבדן לשמן לפי שיזהר בעיבודן למען יעמדו ימים רבים, ועצמם של מזוזה אינה המצוה ולא תחשב מצוה אלא מפני שהבית חייב ואם אין בית אין מזוזה אבל ס"ת ותפילין חובת הגוף התדירה עכ"ל:

הלכה י"ב, הלכה למשה מסיני שאין כותבין ס"ת ולא מזוזה אלא בשרטוט אבל תפילין אינן צריכין שירטוט לפי שהן מחופין [הג"מ כתב הטור ואין צריך לשרטט בכל שיטה ושיטה משמע דשיטה אחת צריך לשרטט, וסמ"ג כתב צריך לשרטט התפילין ד' שרטוטים סביב הגליון]:

פ"ז מהלכות ס"ת, מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ס"ת לעצמו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות, וח"ס בסי' רנ"ד מתקשה דלמא לעולם הכוונה על שירה לחוד אע"ג שאין כותבים מגילות מגילות מ"מ לא גרע מפרשיות שבתפילין ומזוזה ופ' סוטה שכל אלו נכתבים בפ"ע כי ה' ציוה וה"נ דלמא ה' ציוה על השירה לחודה, ויותר קשה על מרי"ט ח"ב סימן ג' שהקשה על רי"ף דפסק כותבים מגילה א"כ מנ"ל דועתה כתבו לכם הוא ס"ת דילמא שירה לחודה, הרי הגאון ז"ל עשה לפירש זה של הרמב"ם כאלו מקובל כן בלי שינוי ע"ש ובתשובת מאהבה סי' רס"ז, ועי' בהערות בתשובת ריב"א סימן כ"ט, ותשובת מהרי"א סי' רע"ט:

הלכה ד' ס"ת שכתבו בלא שרטוט פסול:

הלכה י"ד, מותר לכתוב התורה כל חומש וחומש בפני עצמו ואין בהן קדושת ס"ת אבל לא יכתב מגילה בפני עצמה שיהיה בה פרשיות ואין כותבין מגילה לתינק להתלמד בה ואם דעתו להשלים עליה חומש מותר כתב מגילה שלשה שלשה תיבות בשיטה אחת מותר, כ"מ כתב גיטין דף ס' רבה ור"י דאמרן תרווייהו אין קורין בחומשין מפני כבוד

הציבור פרש"י יש שכותבין להם חמשה חומשים כל חומש שלם לעצמו ואם איתא דאסור לכתבו הל"ל דאסור לכתבו וכ"ש דאין קורין בו, ועוד התם רבה ור"י אמרי האי ספר אפטרתא אסור למקרי בשבת מ"ט לא ניתן ליכתב כלומר שאין כותבין אלא ספר שלם לעצמו ואם איתא דחומשים אסור ליכתב הכי הל"ל אין קורין בחומשים מ"ט לא ניתן ליכתב ע"ש עוד כתב מש"כ רי"ף כותבין מגילה לתינק להתלמד בה וכן הלכה, ע"כ היינו בשדעתו להשלים עליה דוקא וה"ק כבר אפשר לכתוב מגילה לתינק והיינו בשדעתו להשלים עליה, ופלא עי' יד שאול רפ"ג:

הלכה ט"ז, כל כתבי הקדש אין כותבין אותן אלא בשירטוט אפי' כתבן על הנייר ומותר לכתב ג' תיבות בלא שירטוט יותר על זה אסור:

כ"מ כתב ודע שרבינו כתב בהלכות יבום שאסור לכתב שלש תיבות בלא שירטוט ושאלו זה מנגיד רבינו יהושע מבני בניו של רבינו והשיב שכמו שכתב רבינו בהלכות תפילין נקטינן דדוכתא עדיפא, וא"ת היכי אמרי' בתפילין לא בעי שירטוט והא מטעם שאסור ליכתב ד' תיבות בלא שירטוט צריך לשרטט וי"ל דהתם ה"ק דמטעם קדושת תפילין אינו צריך לשרטט ואלו רצה שלא ליכתב יותר משלשה תיבות בכל שיטות רשאי הוא משא"כ בס"ת אבל אה"נ שאם כותב יותר משלש תיבות בשיטה אחת צריך לשרטט דלא גרע מאיגרת שלם דבעי לשרטט ע"ש ובספר מנחת כהן על מנחות הקשה א"כ מאי מקשה הא מורידין עושין הלא בעי שירטוט, הלא גם תפילין צריכין שרטוט כשכותב ד' תיבות בשורה אחת וצע"ג עכ"ל, לפי סברת הב"ח כיון בתפילין לא צריך שרטוט לשמה רק כדי ליישר לא מהני השירטט למזוזה שצריך שירטוט לשמה כנ"ל:

פ"ד מיבום וחליצה, הלכה ל"ה כשכותבין גט יבמין או כתובות יבמין משרטט מקים הפסוקים שאסור לכתוב ג' תיבות בלא שרטוט, ועי' לח"מ: מגן גבורים בסי' ל"ב כתב לישב רמב"ם וכן קושי' רא"ש למה לא כתב אביי לא חפצתי לקחתה בפירש הא ג' כותבין בלא שרטוט, וגם קושי' למה לא כתב אביי כל ג' תיבות בסירוגין, יש לומר דע"כ לא אמרי' ג' כותבין רק היכי דשלשה תיבות הללו עוד לא נשלם בו הכוונה עדיין עד שיכתב עוד דברים רבים לזה, ואז שפיר אמרי' דאין בזה ענין מהתורה הצריך שרטוט כמו וידבר ה' אתו וכדומה דאין לו ביאר כלל עד שיגמר הענין, אבל היכי דהענין נגמר בשלשה תיבות הללן כגון הכא לא חפצתי לקחתה הוא ענין בפני עצמו בזה בודאי מה לי ג' מה לי ד' הרי כתב ענין מה"ת הצריך שרטוט, ומיושב רמב"ם בגט יבמין וכדומה דסליק ענינו בהנך ג' תיבות בזה ודאי אין חילק בין ג' לד' ולכך צריך שרטוט ע"ש, עי' ערוך לנר יבמות ק"ו:

פ"ה מהלכות תפילין הלכה א' ס"ת שבלה ותפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה, ומגן גבורים כתב שפלא א"כ קשה קושי' הש"ס הא מורידין עושין והא תפילין לא בעי שרטוט ומזוזה בעי שרטוט, וכתב לישב כי הב"ח הקשה לשיטת הטור דמותר לשרטט א"כ מאי פריך הא מורידין עושין הא מזוזה צריך שרטוט, דלמא במשרטט כקושי' תוס', וכתב דטור סבר דאף דמותר לשרטט כיון דלא בעי שרטוט לא מהני האי שרטוט לגבי מזוזה דבעי שרטוט לשמה כמו בעבוד דלדעת רמב"ם דמזוזה אין צריך עיבוד כתב הב"י דלא מועיל העיבוד לשם תפילין וס"ת כיון דבעי עיבוד וה"ה בזה ע"ב לפ"ז רמב"ם שפסק דמזוזה אין צריך עיבוד לשמה והטעם כתב בתשובה לפי שאינה מצוה חיובית לכך לא בעינן מעשיה לשמה רק הכתיבה לבד והוא מבואר בירושלמי פ"ג דיומא דעור שעיבדו לשם קמיע מותר ליכתב עליו מזוזה הרי דאין קפידא בעיבוד לשמה במזוזה, וא"כ כיון דלא בעינן מעשיה לשמה ממילא שפיר אצטרך רבינו הטעם דאין מורידין כגון במשרטט וכיון ליישר הכתב מותר לשרטט כשיטת הטור, והא דמקשה הש"ס והא מזוזה בעי שרטוט, משום דש"ס דילן סובר דמזוזה נמי בעי עיבוד לשמה וממילא ה"ה כל מעשיה כגון השרטוט וכדומה א"כ לא מהני מה דהוא משרטט כדי ליישר הכתב ודו"ק:

תשובת פ"מ ח"ב סי' קע"ט, רמב"ם כתב מצות עשה לכתוב ס"ת ועתה כתבו לכם וכו' והוא ש"ס סנהדרין דף כ"א אמר רבא אע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת מצוה לכתב משלו שנאמר ועתה כתבו לכם ומפרש בי' משום דקי"ל תורה חתומה ניתנה וכו' וכך הם דברי רמב"ם ותמהני מאוד א"כ למ"ד דמגילה ניתנה אין לנו לימוד על מצות כתיבת התורה ואני אומר דש"ס ערוך הוא בנדרים דף ל"ח מפסוק למען תהי' השירה לעד מוכרחים אנו לומר שפי' הפסוק ועתה כתבו לכם השירה מיירי בכל התורה אליבא דכ"ע ע"ש: רא"ש הלכות קטנות הלכות ס"ת כתב, ונ"ל דס"ת בעי שירטוט דילפי' כתיבה כתיבה ממזוזה והא דפריך הא מורידין עושין והא מזוזה בעי שרטוט הך פירכא אתפילין קאי כמו פירכא מציעתא דקיימא דוקא אתפילין, אבל פירכא קמייתא קיימא אס"ת דפריך מפתוחות וסתומות, וגם תפילין מי שאינו בקי לכווין השיטות לכותבן ביושר טוב לשרטט ואין בזה משום הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט וכ"כ רמב"ם דס"ת בעי שרטוט:

ברכי יוסף סי' רפ"ד מביא עיון יעקב תריץ דר"י דסבר שלש אלה לא יעשה איירי בתורה ומתניתא דקתני דכל בי תלתא שרו ואינן אסור אלא מלה רביע איירי בנביאים וכתובים ורמב"ם בהלכו' ס"ת איירי בכתבי קודש ופ"ד דיבום בפסוק של תורה:

ח"ס על נדרים דף ל"ח כתב דברי רמב"ם צריכין ביאור מ"ש פ' שירה מ"ד פרשיות שבתפילין ומזוזות, וצ"ל שאני הני דאיכא קפידא הני ולא אחרינא ואי מוסיף עליהם עובר על בל תוסיף, אבל פרשה שירה אפי' נימא אין כל אחד מחויב ליכתב ס"ת לעצמו מ"מ אין איסור בדבר ומצוה נמי איכא שהרי ניתנה כל התורה בכתיבה לישראל, ורק נימא שירה מחויב ואינך הוי רשות וזה הוה ככותב פרשיות פרשיות, זה נ"ל בכוונת הרמב"ם, וא"כ א"ש דבשמעתין לא מייתי מהא דאין כותבין התורה פרשיות, דהא השתא הוה ס"ד דבאמת לא ניתנה שאר כתב התורה לישראל אלא פרשה זו, וממילא ה"ל פ' שירה כמו ד' פרשיות שבתפילין עכ"ל:

אוהל דוד יבמות ק"ו מביא ראב"ן פ' נזקין כתב דהא דאין כותבין מגילה להתלמד דוקא פרשה אבל פסוק אחד או ב' וג' פסוקים כותבין דהא בתלמוד ובפיוטים ובאגדה של פסח כותבין, וכי כתבינן לא כתבינן אלא בשירטוט ובזה מיושב דברי תוס' דף ו' שהוכיחו מירושלמי דאף כשאינה כותב הפסוק רק לשם איגרת ג"כ צריך לשרטט והקשה הפנ"י דמנ"ל דירושלמי מיירי לענין שירטוט דילמא סובר כמ"ד אין כותבין מגילה להתלמד ולכך הפך הכתב, ולראב"ן ניחא דמשום אין כותבין מגילה להתלמד לא הי' צריך להפך דאינה פרשה שלימה אבל לענין שירטוט אפי' פסוק אחד צריך לשרוטט, ונב"י הקשה על ראב"ן מאי מקשה הש"ס מטבלא של זהב הרי לא כתב עליה כ"א ג' או ד' פסוקים ועי' בספר איל המלואים סי' רפ"ג:

מגילה דף ט"ז, דברי שלום ואמת, א"ר תנחם א"ר אסי מלמד שצריכה שירטוט כאמיתה של תורה [כספר תורה עצמה, שירטוט הלכה למשה מסיני] ורא"ש דף י"ח כתב, בגיטין דף ז' א"ר יצחק שתים כותבין בלא שרטוט שלש אין כותבין, בה"ג פסק כר' יצחק אע"ג דפליג אמתני' יודע הי' שאינה עיקר, ור"ת הי' אומר דוקא שמתכוין ליכתב הפסוק בדרשה כי הך דר"א אבל הכותב איגרת שלומים לחבירו וכותב לשון המקרא לדבר צחות מותר ליכתב כמה תיבות בלא שירטוט וקצת משמע מירושלמי דאסור וכו' והא דאמרי' תפילין אין צריכין שירטוט פי' ר"ת היינו דלא בעי שירטוט בין כל שיטה ושיטה אלא עושה שירטוט אחד למעלה וכותב למטה כמה שיטין, הילכך אני אומר הא דאמרי' שלש אין כותבין היינו בשיטה ראשונ' מכאן ואילך השיט' העליונה הוי כמו שירטוט כי היכי דאמרי' הכא דאם שירטוט העליונה שוב אין צריך שרטוט, ולא מסתבר לחלק דשאני הכא דכיון שהראשונה משרטטת נכתבה ביושר הילכך הוי כמו שרטוט לאותה שתחתיה לפי שסתם בני אדם יודעין לאמן ידיהם ליכתב כל השיטה

ביושר בלא שירטוט, ורמב"ן כתב דדוקא בכתב אשורית שכותבין הנך הוא דבעי שרטוט אבל כתיבה שכותבין בה כתבים ופירושים לא בעי שרטוט ולא ראיתי לרבותי נוהגין כן: בני יונה סי' רפ"ג כתב תמהני מש"כ ראב"ן דשנים ושלשה פסוקים מותר ואינו אסור כ"א פרשה שלימה ומביא ראיה ממאי דתלמוד והגדות פסח מלאים פסוקים, ואני אומר אין מזה ראיה וכו' נ"ל נמי ראיה לאסור לכתוב אפי' בכתב אחר שאינו כתב אשורי' דאל"כ ה"ל לתרוצי כיון בטבלה כתב אחר הי' ועוד כיון של זהב הי' ולא נכתב על הקלף כס"ת אלא ודאי דאין חילק בזה ע"ש:

יד שאול רפ"ד כתב נראה אם הסופר מתכוין לשרטט כדי שאם תארע שתבלה הס"ת והתפילין לא יהי' בטל הקדושה ויהי' כשר למזוזה א"כ ודאי לא נקרא הדיוט אדרבא שבח היא לו א"כ אכתי קשה מ"פ הש"ס והא מורידין עושה הא בעי שרטוט הרי אם הי' מותר להוריד לא נקרא הדיוט די"ל שעושה כן בשביל שיהי' ראוי למזוזה, אבל כל שאין מורידין שוב כל המשרטט נקרא הדיוט והיא קושי' נפלאה עכ"ל, ועי' זכרון שמואל גיטין דף ו': מגילה ד' ח"י, והלכתא תפילין אין צריכין שירטוט, מזוזות צריכין שירטוט רש"י כתב והילכתא וכו':

כך הלכה למשה מסיני, תוס' פי' ר"ת וכן הלכה עי' בספר רשב"ץ על גיטין שמאריך להבין כוונת רש"י ותוס' לשיטתם:

רי"ף והלכתא מזוזה צריכה שרטוט תפילין אין צריכין שרטוט וכתב הר"ן דהיינו טעמא לפי שהמזוזה נבדקת פעם אחת בשבוע והתפילין מתוך שנשמרין אינן נבדקין אלא פעם אחת ביובל לפיכך אין צריכין כתב המיושר כל כך ומש"ה אין צריכין שרטוט אבל ר"ת פי' דכי אמרי' מזוזה צריכה שרטוט, היינו שצריכה שרטוט בכל השיטות והתפילין אין צריכין שרטוט בכל השיטות שהוא ז"ל סובר דלא בעי' שרטוט בס"ת אלא בשטה ראשונה וכ"ש בשאר ספרים ומש"ה אצטרך הלכה במזוזה להצריכה שרטוט בכל השטות דאם איתא דכל כתבי הקדש צריכין שרטוט בכל השטות למאי אצטרך הלכה במזוזה, ותפילין נמי אמאי אין צריכין שרטוט וכי מגרע גרעי אלא ודאי אין הספרים צריכין שרטוט אלא בשטה ראשונה חוץ ממזוזה שהיא צריכה שרטוט בכל השטות, ותפילין כספרים שאין צריכין שרטוט אלא בשטה ראשונה אבל בשטה ראשונה מיהא צריכין, דהא א"ר יצחק שנים כותבין בלא שרטוט שלש אין כותבין, ואין אלו ראיות דלעולם כל כתבי קודש צריכין שרטוט בכל השטות והלכתא דמזוזה אצטרך ליה משום דכי בעי שרטוט ה"מ במה שנתן לקרות בו כדי שלא יתערבב הקורא בקריאתו, הילכך מדינא מזוזה ותפילין שאין קוראין בהם כל עקר אין צריכין שרטוט אלא דאתי הלכתא

לאצרוכי שרטוט למזוזה ותפילין בדיניהו קיימי ודאמרי' במגלה מלמד שצריכה שרטוט כאמתה של תורה כבר פרש"י ז"ל דהיינו ס"ת עצמו ע"ש:

סוטה דף י"ז, כתבה איגרת פסולה, [איגרת בלא שרטוט בספר אמר רחמנא והלכה למשה מסיני שהספרים צריכין שרטוט] תוס' אי קשיא מאי איריא משום דנקרא ספר תיפק ליה דבלא"ה אסור לכתוב שום פסוק בלא שירטוט, תרין אי לאו משום דנקרא ספר ה"א אע"ג דאסור לכתוב בלא שירטוט המגילה עצמה אינה פסולה קמ"ל דפסולה, ונראה שלא היו המים בודקין על ידה, מיהו לא ידענו אם שירטוט אותה בין שיטה לשיטה לאחר כתיבה אע"ג דבשעת כתיבה כתב באיסורא אי המגילה כשירה בהכי או לא וכו':

רבינו בכ"ס בחידושיו על גיטין דף ו' ובתשובת ביו"ד סי' קכ"ט מביא הקושיא בשמי, שצע"ג חקירת תוס' אם מהני שירטט לאחר הכתיבה מאי מקשה מתפילין שבלו וכו' הא מזוזה צריכה שרטוט, הא יכול לשרטט אח"כ על כן אמר רק משום אין מורידין ע"ש, ועי' תשובת ריב"א סימן כ"ט שרצה לישב אם ישרטט אח"כ פסול מצד תעשה ולמ"ע:

פי' משניות בסוטה כתב כבר בארנו שפרשת סוטה שהי' כתובה על לוח של זהב הי' כתובה כך אם ואת וכו' וטעם בזה שאינו מותר אצלנו לכתוב פסוק מן התורה על הסדר בשיטה אחת אלא בספר אבל על הלוחות אין כותבין אלא תיבה תחת תיבה או שתי תיבות:

ועי' בבני יונה רפ"ג הא דקי"ל שנים כותבין היינו אם אינו כותב כ"א שני תיבות מן הפסוק יחד או ג' למאן דמתיר ג' אבל כל שכותב יותר משנים יחד אפי' אחד מהן לא יכתב בלי שירטוט, ועי' כ"ס יו"ד קכ"ט מזה, ויד שאול סוף רפ"ד באריכות לישב רמב"ם:

עט סופר חלק ד כלל צז חדש

פרט א':

קידושין דף ל"ז, מתני' כל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ שאינה תלוי בארץ נוהגת בין בארץ בין בח"ל חוץ מן הערלה וכלאים ר"א אומר אף החדש, גמרא איבעיא להו ר"א לקולא פליג או לחומרא פליג, לחומרא פליג והכי קאמר ת"ק חוץ מן ערלה וכלאים דהילכתא גמירי אע"ג דאיכא למימר חובת קרקע היא, אבל חדש בארץ אין בח"ל לא, מ"ט מושב לאחר ירושה וישיבה משמע, ואתא ר"א למימר אף חדש נוהג בין בארץ בין בח"ל מ"ט מושב בכל מקום שאתם יושבים או דילמא לקולא פליג וה"ק ת"ק חוץ מערלה וכלאים דהילכתא גמירי וכ"ש חדש דמושב בכ"מ שאתם יושבים משמע

ואתא ר"א למימר חדש אינה נוהג אלא בארץ דמושב לאחר ירושה וישיבה משמע, ומאי אף אקמייתא וכו':
בשלומא למ"ד מושב כל מקום שאתם יושבים משמע היינו דכתיב ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח, ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכל אלמא אקרוב עומר והדר אכול, אלא למ"ד לאחר ירושה וישיבה ניכול לאלתר, לא הוו צריכי דכתיב ובנ"י אכלו את המן מ' שנה וכו' הא כיצד משה מת בז' אדר ופסק מן מלירד והי' מסתפקין מן המן שבכליהם עד ששה עשר בניסן: תוס' בירושלמי מקשה למה לא אכלו מצה מחדש ויבא עשה דבערב תאכלו מצות וידחה לא תעשה דחדש ומתרץ דאין עשה דקודם דוחה ל"ת דאחר הדיבר, אי נמי י"ל דגזירה כזית ראשון אטו כזית שני, וגור אריה כתב דכל דמשכחת לה בתבואה ישינה אף שאין לזה מ"מ לא דחי הל"ת, עי' ב"י או"ח סי' י"א ושאגת ארי' צ"ו כעין זה ועי' שו"מ חלק ששי סי' ל"ח באריכות: פנ"י מסביר וכתב הטעם מבואר דכיון דאין מוקדם:
ומאוחר בתורה וכל כללי עשה ול"ת נאמרו בסיני א"כ כל היכא דכתיב העשה סתם משמע דאפי' במקום דאיכא ל"ת אפ"ה נקיים העשה דעשה דל"ת, משא"כ הכא בעשה בערב תאכלו מצות שנאמר במצרים דאכתי לא הוי נהוג איסור חדש כלל לא שייך לומר דכיון דסתם משמע אפי' מן החדש דהא אכתי לא נהוג, לפ"ז נתיישב מה שמקשין העולם על תוס', ביבמות דף ה' מקשה הש"ס להיפך דלא מצינו למילף דעשה דל"ת מפסח ומילה ותמיד שדוחין שבת דמה להנך שכן ישנן לפני דיבור א"כ משמע דעשה לפני דיבור חמור טפי לדחות ל"ת, ועי' מרי"ט בחידושיו, וכ"ס ח"מ סימן מ"ו הקשה לפנ"י קשה סברת ריב"א חולין קמ"א דל"ת נדחה רק דעשה אינו נדחת עכ"פ לא נאמרה עשה זו דכיסוי נגד לאו דיו"ט וכיון דלא ציותה התורה שנקיים מצות כיסוי במקום ל"ת דיו"ט ממילא אינו נדחת כיון דלא נאמרה העשה נגד ל"ת זו ע"ש:
ריטב"א כתב קשיא לן מאי האי דמפרקינן הכא לא הוה צריכי דהא הוה צריכי ליה לחובת מצה של לילה הראשון שאינה אלא מחמשת המינים, תירצו תוס' דאה"נ דאכלו מיניה בליל הפסח לחובת מצה כזית והדר אכלי מן כל הלילה ויום חמשה עשר ואח"כ יום ששה עשר אכלו חדש בלא הפסק וקרא לא חשוב אלא ההוא דאכלי בלא הפסק:
רי"ף כתב וקי"ל כר"א דסתם לן תנא כותיה דתנן החדש אסור מן התורה בכל מקום, וכ"כ הרא"ש, ובתשובה כלל ב' כתב. דבר תימה הוא למה לא לנהוג בשל עכו"ם דמאן דאמר שקנין לעכו"ם בא"י להפקיע ממעשר דריש ליה מקרא דגנך ולא דגן עכו"ם ואי לא קרא תבואת עכו"ם בעי עשורי, ובחדש כתיב לחם וקלי וכרמל לא תאכלו ואפי' בח"ל

דכתיב ממשבותיכם מהיכי תיתי לן למימר דלא לנהוג בשל עכו"ם ע"ב, בסוף פסחים כתב אסור למיכל חדש עד אורתא דשיבסר נגהי תמניסר דכתיב ולחם וקלי כרמל לא תאכלו ותנן ערלה פ"ג חדש אסור מה"ת בכ"מ ואמר במנחות אמרה לי מים אביך אכיל באורתא דשיבסר נגהי תמניסר סבר לה כר"י דאמר מן התורה אסור שנאמר עד עצם היום הזה עד עיצומו של יום וסבר עד ועד בכלל וחייש לספיקא הילכך שיבסר ספק שיתסר הוא הילכך לא אכיל עד אורתא:

מתני' חלה פ"ב, פירות ח"ל שנכנסו לארץ חייבים בחלה, ור"ש מביא ירושלמי ר' יודא אומר פירות ח"ל שנכנסו לארץ ר"א פוטר ורע"ק מחייב מ"ט דר"א והי' באכלכם מלחם הארץ ולא מלחם ח"ל, מ"ט דרע"ק הארץ אשר אני מביא אתכם שמה, שמה אתם חייבים בין בפירות ח"ל בין בפירות הארץ, ואמרי' התם דהשיב רע"ק לר"א אי אתה מודה לי בשעה שנכנסו לארץ ומצאו קמחין ובציקות דחייבין בחלה ולאו גדולי פטור הן וכו' וא"ת היאך רע"ק מחייב בבציקות שמצאו והלא נכרי פוטר אפי' לאחר שנכנסו לארץ י"ל רע"ק לטעמיה דאמר לקמן פ"ג הכל הולך אחר הקרימה בתנור דאין גלגול נכרי פוטר וכו':

ירושלמי ר' יונה בעי קומי ר' ירמיה, בשעה שנכנסו ישראל לארץ ומצאו קמה לחה מהו שתהא אסורה משום חדש א"ל למה לא עד כדין לחה אפי' יבשה א"ל ואפי' יבשה אפי' קצירה מעתה אפי' חיטין בעלייה כך אני אומר לא אכלו ישראל מצה בליל פסח, א"ר יונה מן דנפקי' תהי בי דלא אמרי' ליה שנייה היא שמצות עשה דוחה ל"ת, על דעתו דר' יונה דאמר עשה דל"ת אפי' שאינה כתובה בצידה ניחא ועל דעתי' דר' יוסי דאמר אין עשה דל"ת אא"כ הי' כתובה בצידה וממה שהי' תגרין נכרים מוכרין להם, וכר' ישמעאל דאמר כל ביאות שנאמרו בתורה לאחר י"ד שנה כאמרו ז' שכבשו וז' שחילקו וכו', פי' לחה חדשה יבישה ישינה משל אשתקד סבר דכולהון אסורין קודם לעומר דהשתא, ותימה גדול למה לא התירן העומר של אשתקד, ושמא דלא חל איסור חדש עד השתא וגם לא קרב העומר במדבר דביאה כתיב ביה ואז נאסר הכל אפי' ישן ולא הי' להם ממה לאכול וקאמר ר' יונה דעשה דנ"ת, ור' יוסי פליג וקסבר דלא דחי משום דאין כתוב בצידו ומשני דאכלו מצה ממה שתגרי נכרים מוכרין להם כר' ישמעאל דלא נאסרו עד לאחר ירושה וישיבה ע"ש:

מתני' ערלה פ"ג החדש אסור מן התורה בכל מקום, פי' רמב"ם לאמרו השי"ת ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו ולא נתן זה תלוי בארץ. עי' ש"ך רצ"ג ומג"א תפ"ט, וח"י שם, אם מותר לשתות שכר ופנ"י בק"א באריכות ולח"מ על משניות סוף תרומה כתב שכר

שעושים משעורים דשרי והא דתניא חולין ק"כ החדש משקה היוצא ממנו כמוהו היינו לר"א דפליג ולדידיה יליף מבכורים ותרומה ומחד מהנך, אבל לר' בבכורים ותרומה גופה משקה היוצא אינו כמותו וכו' וא"ל דילמא הא דקי"ל משקה של שאר פירות הוי זיעה בעלמא דוקא היוצא מן הפרי עצמה ע"י כתישה וסחיטה אבל כשמבשלין הפירות במים כ"ע מודו דאותו משקה הוי שתיה בכלל אכילה, דהא ליתא דליכא חילק ע"ש, ובאר יעקב תמ"ב באריכות וח"ס יו"ד קי"ד:

פרט ב'. הקושיות:

א בית אפרים יו"ד סי' ס"ז, אשר שאל כענין על ירושלמי דעשה דל"ת, הא אמרינן פסחים דף ל"ח, דבעינן מצה הראוי לשבעה, אמינא בדרך פלפול, לכאורה שפיר הוי מצי:

לאכול מחדש בשבע שכבשו השתא דבר טמא הותרה וכו' ונראה ראיה לרמב"ם שפסק רק אם לא מצאו דבר לאכול, וכיון דהיתר שכיח קמייהו לא הותר להם חדש, לפי"ז שפיר פריך ירושלמי דיבא עשה וכו' דשפיר מיקרי מצה ראוי לשבעה כיון דליכא היתר קמיה שפיר מצי למיכל אף שהיא מחדש, בזה ניחא מה שמקשין על תוס' במצה של טבל תיפק ליה דהוי מצוה הבא בעבירה, ומקשין המפורשים דהא אי לאו קרא דאין יוצאין הי"א עשה דל"ת דטבל, לפמ"ש י"ל דתוס' מקשין שפיר דהא אין לומר מחמת דחיית עשה ס"ד דיצא, זה אינו שוב הו"ל מצה שאינה ראוי לשבעה, עי' ברוך טעם כלל עדל"ת פ"ג וטעה"מ נדרים פ"ג, ובסוף הפלאה שבועות כ"ד בנשבע:

ב פסחים דף ל"ה, ת"ר יכול יוצא אדם ידי חובתו בטבל וכו' ת"ל לא תאכל עליו חמץ מי שאיסורו משום בל תאכל עליו חמץ יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ אלא משום בל תאכל טבל ואיסורא דחמץ להיכא אזיל, א"ר ששת הא מני ר"ש היא דאמר א"א חל על איסר וכו' וכרב ישו"י מבואר בירושלמי דהי' אוכלין מצה משום דעשה דל"ת ועדיין קשה למאן דלית ליה כולל איך אכלו מצה הא אין איסורו משום בל תאכל חמץ ע"ש, עי' ברוך טעם כלל עדל"ת פ"ב:

ג ברוך טעם הקשה למה צריך קרא דאין יוצא בטבל לתוס' דעשה קודם הדיבר אינו דל"ת לאחר הדיבר אפי' לרבנן אין יוצאין בטבל דאין לומר עדל"ת עי' מנוחת אשר:

ד מקנה הקשה למה הקשה תוס' כאן דעשה ידחה ל"ת, ולא הקשה על קרא ששת ימים תאכל מצות ובמנחות דף ס"ו אמרו מן חדש ששה ע"כ הקרא בא לאורוי אפי' באין לו מצה אחרת א"כ קשה ליתי עשה וידחה ל"ת, שו"מ חלק ששי סי' ל"ח:

ה גדולי אחרונים כתבו כל קושי' תוס' דניתי עשה ונדחה ל"ת, דקצירה לפני עומר נמי איסור הוא, והקשה מנוחת אשר הא מבואר במנחות דף ע"ב דלמצוה שרי לקצור א"כ

כיון דעשה דל"ת הוי הך קצירה קצירה של מצוה: ו קושי' רבינו יונתן, האיך נימא עשה דל"ת הא נשכחו שיעורין כשמת מש"ר א"כ אולי יקחו מעט מכזית א"כ יאכלו ח"ש איסור ולא יקיימו המצוה, ואולי יהי' יותר מכזית ויאכלו איסור מה שלא צריך למצוה, ועי' מ"ח חלק ראשון סי' ל"ג שמאריך בענין שיאכלו שלא כדה"נ, ועי' עט סופר כלל ט' פרט ו' הבאתי כמה תרוצים מאחרונים:

בספר ילקוט הרועים אות מאכילין לו הקל קל מביא חמדת שלמה העיר דבשעת כיבוש לשיטת הרמב"ם אפי' אם שכיח להם היתר ואכלו איסור אין לוקין ועפ"ז י"ל בקו' הירושלמי דאמאי לא אכלו מצה מחדש דנימא עדל"ת והקו' נודע דהא נשתכחו השיעורין ואם יאכלו ב' זיתים דלמא השיעור ז"א ואם יאכלו ז"א דלמא השיעור ב' זיתים וחצי שיעור אסור ולהנ"ל א"ש דבאמת הי' שעת כיבוש דאשתרי האיסורין רק כיון דהי' להם מה שיאכלו ולהנ"ל דמ"מ מלקות אין כאן ובאיסור שא"ב מלקות דל"ש חזי לאצטרופי למכות העלו המפו' דבכה"ג ח"ש מותר עכ"ל, עי' בית אפרים או"ח סי' ה' מביא כמה תרוצים:

ז למאי דאמרי' היקש דמי שאיסורו משום בל תאכל חמץ יוצא ידי מצה ומי שאינו עליו איסר חמץ אינו בקום אכיל מצה, א"כ בשבע שכבשו הותר להם איסר חמץ ואינם בקים אכול מצה והאיך עשה דל"ת, עי' פני יצחק: בספר מקרי דרדקי פ' אמור אות תשל"ה, כתב על קושי' ט"א נ"ל משום דמסתבר לומר נהי דהיתר לאכילת הדיוט אבל לצאת בזה ידי מצוה לא משום דמאיס לגבוה עי' יו"ד ק"ד דהגם שנתבטל האיסור והותר להדיוט ואפ"ה אסור לגבוה מכ"ש לאכול האיסור בעינא שיש סברה לומר הגם שהותר להדיוט אפ"ה אסור לגבוה, א"נ אפשר לתרץ בענין אחר, כי הפלתי הקשה דלמא יאכל יותר מכשיעור ויעבור על איסר, ונראה דחדא מתורצת בחברתא כחה היתר קדלי דחזירי גרידא אינו מקיים העשה משום דמחוס מש"ה הוצרך לומר מטעם עשה דל"ת ומיושב קושי' הפלתי שאוכלין הרבה ומה שצריך לקיים המצוה מותר מטעם עשה דל"ת ומה שהוא יותר מכשיעור מותר מטעם היתר קדלי דחזירי עי' בספר הישר והטוב בסוגי' דחדש כעין זה דהתורה התירה בשעת מלחמה דלא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר כמו יפ"ת אבל מצוה לא הי' יכולין לעשות בזה המאכל ע"ש:

פרט ג':

ר"ה דף י"ג, דבעי חברייא מרב כהנא עימר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ מהיכן הקריבהו אם תאמר דעייל ביד נכרי, קצירכם אמר רחמנא ולא קציר נכרי, ממאי דאקריבו דלמא לא אקריבי, לא ס"ד דכתיב ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח, ממחרת

הפסח אכול מעיקרא לאו אכול דאקריבו עומר והדר אכלי מהיכן הקריבו, אמר להן כל שלא הביא שלש ביד נכרי וכו' ודלמא עייל ולא קים להו וכו' והקשה פלתי בבית הספק לרמב"ם ס"ד לקולא מה קושיא ע"ב ועי' חו"ד שם:

תוס' ולא קציר נכרי, ואע"ג דירושה היא להם מאבותיהם כדאמר בע"ז דף נ"ג מכדי ירושה היא להם א"א אדש"ל, מ"מ יש לו במה שזרע ע"ש: או"ח הקשה לפי מה דאמרו בקידושין דלא הוו צריכי שהי' מסתפקין ממן שבכליהם א"כ מנ"ל דאקריב עומר דלמא לא אקריב כלל, ונב"י ח"ר ח"מ סימן ט"ז, תי' דעקר הוכחה מה שאכלו ביום ההוא מכלל שהביאו עומר ע"ש: ט"א קצירכם ולא של נכרי משמע ה"ה נמי של הפקר דהא לאו קצירכם היא, וק"ל לפ"ז אין עומר בא בשביעית שהכל הפקר, ותנן פ"ד דשקלים שומרי ספיחי שביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ולצורך העומר קאי עי' ב"מ דף קי"ח, עוד הקשה הא קצירכם מ"ל להא דדריש בפסחים דף כ"ג דחדש מותר בהנאה ע"ש:

אבל מעיקרא לא אכלי, הקשה אמאי לא אכלו אפי' דבר טמא אשתרי להו בשבע שכבשו כ"ש חדש דאמר בחולין י"ז אברי בשר נחירה וכו' מיהו ללישנא בתרא דהתם כי אשתרי שלל של גוים דידהו לא אשתרי א"ש הא דלא אכלו כיון דא"י מוחזקת היא ה"ל כדידהו, ואע"ג שיש לנכרי נמי חלק במה שזרעו הא ס"ל אין ברירה ע"ש, עי"ל דלא הותר להם אלא איסור שא"א לבא לעולם ליד היתר כמו דבר טמא, אבל איסור אפשר לבא להיתר כמו חדש לא, למה לו למיכלי באיסור, תדע דהא בכתובות דף כ"ה איתא בשבע שכבשו נתחייבו בחלה, ואמאי הא אפי' דבר טמא אישתרי להו א"ו איסור שיש לו תקנה לא הותר להם, ולרמב"ם שכתב שהותר להם אם לא מצאו לאכול אלא מאכלי' אסורים א"ש:

לדעתי הקלושה מה שהקשה הט"א וכל אחרונים משתמשים בו למה לא אכלו חדש גם קדלי דחזירא מותר בשבע שכבשו, נראה רק האיסור מותר לאכול מקרא שלל עמים, אבל בודאי מחויבים במצות עשה אשר מחויב כל בר ישראל להניח תפילין וציצית וכדומה, והנה לאכול חדש קידם עומר גם אם אין איסור בכ"ז יש מצוה שלא לאכול קודם הקרבת עומר כמבואר במנחות דף ס"ח, ר"י ורל"ק אמרו אפי' בזמן שבהמ"ק קיים האיר מזרח מתיר והקשה והכתיב עד הביאכם, למצוה, פרש"י מצוה להמתין עד שיקריב העומר אבל בלאו לא עבר, ומיושב קושי' הנ"ל ע"כ לא אכלו חדש שגם שאין איסור לאכול אבל מצוה יש שלא לאכול קודם עומר וכן במצות חלה מחויבים בשבע שכבשו ואין ראיה מכתובות שהביא כמובן:

תוס' היכן הקריבו, משמע דאי לא הקריבו הי' אסורין כל היום ודלא כמ"ד דאף בזמן שבהמ"ק האיר המזרח מתיר, וט"א באבני שוהם מתפלא אפי' למ"ד עומר מתיר ובזמן

שאין בהמ"ק האיר המזרח מתיר משום תרי קראי כתיב עד עצם וכו' מ"מ לא א"ש דהא אם אין עומר בעולם ממה להביא הא ודאי האיר המזרח מתיר דמה לי אי איכא עומר וליכא בית להקריבו דמתיר האיר המזרח, מה לי איכא בית ועומר אין, והא למאי דס"ד דחבריא דר"כ דלא הי' בשעת כניסתן לארץ שום תבואה שראוי להקריב עומר ממנו מאי דיוקא מדמעיקרא לא אכל ש"מ דהקריבו עומר דאפ"ת לא הקריבו אפ"ה אכל משום שהאיר מזרח התיר להם כיון דא"א להביא עומר דהא אין ממה להקריבו לפי דס"ד ובע"כ צ"ל דס"ל לחבריא דר"כ דבזה"ז כל יום הנף אסור כמ"ד התם הכי וה"ה נמי אי ליכא עומר למאי דס"ד חבריא ומדאכלו ש"מ דהקריבו עומר לכן מבעיא להו מהיכן הקריבו עומר עכ"ל, ועי' שב"ד תפ"ט: מנחות דף ה', רשב"ל אמר מנחת עומר שקמצה שלא לשמה כשירה ושירי' אין נאכלין עד שתביא מנחת העומר אחרת ותתירנה, מקרב היכי קרב ממשקה ישראל מן המותר לישראל וכו' אלא אר"פ ה"ט דרל"ק דסבר האיר מזרח מתיר, דר"י ורל"ק דאמרי תרווייהו אפי' בזמן בהמ"ק קיים האיר מזרח מתיר:

תוס' וא"ת נהי דמתיר הלאו עשה מיהא איכא כדמוכח לקמן דף ס"ט דעד הביאכם את קרבן אלקיכם למצוה וכו' לפיכך נראה דאינו אלא מצוה מן המובחר בעלמא ואפי' עשה ליכא:

ת"ר כשהוא אומר מן הבקר למטה שאין ת"ל אלא להוציא את הטרפה וכו' א"ר משום דאיכא למימר מנחת עומר תוכיח שאסורה להדיוט ומותרת לגבוה, מה למנחת עומר שמתרת חדש, בשביעית, שביעית נמי שכן מתרת ספיחין בשביעית כר"ע דאמר ספיחין אסורים בשביעית א"ל רב אחא לר' אשי לר"ע נמי לפרוך מה למנחת עומר שכן מתרת חדש בח"ל ואפי' למ"ד חדש בח"ל לאו דאוריי' שכן באה להתיר לאו שבתוכה [פרש"י דמתר לאו שבתוכה דלחם וקלי וכרמל לא תאכלו שבתוך מנחה עצמה מתרת אפי' לר"ע שאם נאכלו שירי' לא יעבור האוכלן משום חדש אלא משום שביעית] מה למנחת העומר שכן מצותה כך וכו':

תוס' פ"ה שלא יעבור בה האוכל שירי העומר משום לאו דחדש אלא משום שביעית, וזהו תימא אם לא יתיר עומר איסר שביעית איקרי כאן ממשקה ישראל וכו', ועי' תוס' דף פ"ד ד"ה שומרי ספיחי שביעית, וא"ת ולרע"ק דאמר ספיחין אסורין הא בעינן ממשקה ישראל לאו פירכא היא דבשאר שנים נמי לאו ממשקה ישראל הוא ושרייה רחמנא דאמרי' דף ה' משום דמצוותה בכך שאני בשביעית נמי לרע"ק הרי מצוותה בכך ע"ש:

דף ס"ו, רשב"א אומר כתוב אחד אומר ששת ימים תאכל מצות וכתוב אחד אומר שבעת ימים מצות תאכלו הא כיצד מצה שאי אתה יכול לאוכלה שבעה מן החדש:

אתה יכול לאוכלה ששה מן החדש [שלמחר יקריב עומר] והקשה ישו"י אמאי לא נאכל שבעה מחדש נימא עשה דל"ת:

דף פ"ד, כל הקרבנות הציבור והיחיד באין מן הארץ ומח"ל מן החדש ומן הישן חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן החדש ומן הארץ, גמרא מתני' דלא כי האי תנא דתניא עומר הבא מן הישן כשר שתי הלחם הבאות מן הישן כשרות אלא שחיסר מצות עומר דכתיב תקריב את מנחת בכוריך ואפי' מן העליה שתי הלחם דכתיב ממושבותיכם תביאו ולא מן ח"ל ממושבותיכם ואפי' מן העלייה וכו' ע"כ לא פליגי אלא בחדש אבל בארץ לא פליגי דעומר ושתי לחם מארץ אין מח"ל לא, כמאן דלא כי האי תנא דתני' ר' יוסי בר ר' יודא אומר עומר בא מח"ל, ומה אני מקיים כי תבאו אל הארץ שלא נתחייבו בעומר קודם שנכנסו לארץ וקסבר חדש בח"ל דאורייתא היא דכתיב וממושבותיכם כל מקום שאתם יושבין וכי תבאו זמן ביאה היא וכיון דאורייתא היא אקרובי נמי מקריבין: תנן התם שומרי ספיחין בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ורמינהו לאכלה ולא לשריפה [והיכי מקריבין קומץ לשורפו ע"ג מזבח] א"ל רחמנא אמר לך לדורותיכם ואת אמרת תיבטל, א"ל ומי קאמינא אנא תיבטל לייתו מנדאשתקד, בעינא כרמל וליתא, ליתי מכרמל דאשתקד, אמר קרא כרמל תקריב בעינא כרמל בשעת הקרבה וליכא:

רמב"ם פ"י ממ"א כל אוכל כזית חדש קודם הקרבות העומר לוקה מן התורה בכל מקום ובכל זמן בין בארץ בין בח"ל בין בפני בית בין שלא בפני הבית אלא בזמן שיש בהמ"ק משיקרב העומר הותר החדש בירושלים ובזמן שאין בהמ"ק כל היום כולו אסור מה"ת, פ"ז מתמידין כתב אין מביאין אלא מא"י שנאמר והבאתם את העומר ראשית קצירכם, וכתב הלח"מ ואע"ג שרבינו פסק דחדש בח"ל הוי דאורייתא מ"מ איץ ליה דאיקרובי לא מקרבינן אלא מן ארץ משום דכתיב קרא כי תבאו אל הארץ דבביאה בארץ הכתב מדבר, ועי' ישו"י תפ"ט:

מנחות דף ס"ח, מתני' משקרב העומר הותר חדש מיד וכו' רב ושמואל דאמרי תרווייהו בזמן שבהמ"ק קיים עומר מתיר, בזמן שאין בהמ"ק קיים האיר מזרח מתיר מ"ט תרי קראי כתיבי, כתיב עד הביאכם וכתיב עד עצם היום הזה, הא כיצד כאן בזמן שבהמ"ק קיים, כאן בזמן שאין בהמ"ק קיים, ר"י ורל"ק דאמרי תרווייהו אפי' בזמן שבהמ"ק קיים האיר מזרח מתיר, והכתיב עד הביאכם למצוה וכו' [מצוה להמתין עד שיקרב העומר אבל בלאו לא עבר] ותוס' הקשה אי איכא עשה דאורייי' היכי משנינן דף ה' טעמא דרל"ק בעומר שנקמצה שלא לשמה כשירה דהוי מן המותר לישראל משום דקסבר האיר המזרח מתיר מכ"מ אסור מדאורייתא ע"ש:

ר"פ ור"ה בריה דר"י אכלי חדש באורתא דשיתסר נגהי שבסר קסברי חדש בח"ל דרבנן ולספיקא לא חיישי' ורבנן דבי ר' אשי אכלו בצפרא דשבסתר, קסברי חדש בח"ל דאורייתא:

פסחים דף ל"ה, ת"ר יכול יוצא אדם בטבל ת"ל ל"ת עליו חמץ מי שאיסורו משום ב"ת חמץ יצא זה שאין איסורו משום ב"ת חמץ אלא משום ב"ת טבל, ואיסורא דחמץ להיכא אזלא, אר"ש הא מני ר"ש דאמר א"א חל על איסור, ורמב"ם פ"ו ממצה פסק אין יוצאין במצה של טבל, והקשה הלח"מ בש"ס לא קאמר אלא לר"ש דל"ל אחע"א משא"כ איסורא דחמץ להיכן אזל, וח"ס או"ח קל"ז כתב כי תוס' בלולב הגזול הקשה מצה של טבל ל"ל קרא תיפק ליה דהוי מצה"ב, ותי' השג"א צ"ו דעכ"פ אי לית ליה אלא כזית מצה זו של טבל ה"א ליתי עשה ולידחי ל"ת ולא שייך כאן מצה"ב ע"ש, וי"ל משום דאפשר לקיים ע"י אכילה שלא כדה"נ דלענין איסור אינו עובר ולענין מצוה אפשר שיצא כמ"ש מ"ל משו"ה הו"ל מצוה הבב"ע מיהו לר"ש דכ"ש למכות גם שלא כדה"נ אסור וא"א לקיים שניהם וה"א אתי עשה ודחי ל"ת לולי קרא ל"ת עליו חמץ ומיושב הרמב"ם:

פרט ד':

אם חדש נוהג בעכו"ם בארץ ובח"ל:

תוס' כל מצוה התלויה בארץ, בירושלמי פריך אמאי לא תני לה חלה ומשני לפי שאינה בעיסה של נכרי ולא מיירי מתני' אלא בדברים הנוהגים בישראל ובנכרי וכו' ומשמע שחדש נוהג אף בשל נכרי דפריך עלה מתני' דקתני החדש אמאי לא תני חלה ומשני לפי שאינו בשל נכרי משמע דחדש דקתני במתני' נוהג בשל נכרי:

ב"ח סימן רצ"ג כתב, ותימא מאי ראיה מביא מירושלמי דהא ודאי הוא דהא דפריך אמאי לא תני חלה לאו אדברי ר"א דאמר אף החדש פריך אלא את"ק דקאמר חוץ מן ערלה וכלאים פריך אמאי לא תני חלה ומשני לפי שאינו נוהגת בשל גוים והשתא איכא למימר דחדש אינן נוהג לר"א אלא בשל ישראל והא דלא תני ר"א חלה כדתני חדש היינו משום דבחלה לא פליג את"ק דת"ק נמי מודה דנוהג בשל ישראל אלא דחדש דס"ל לת"ק דאינו נוהג בח"ל אפי' בשל ישראל קאמר ר"א דאף החדש אסור בשל ישראל ע"ש ועי' תשובת גאונים בתראה סימן א' מש"כ תיו"ט לב"ח:

ברה"ז סוף מנחות כתב, דודאי כוונת תוס' מבואר, דאי כדברי ב"ח דאת"ק קאי הירושלמי א"כ קשה מנ"ל לר"א לחלוק את"ק דלמא גם הת"ק ס"ל דחדש נוהג בח"ל והא דקאמר חוץ מן ערלה וכלאים ולא קחשיב חדש משום דלא נהיג בשל גוים וכמו חלה דלא חשוב לה מה"ט לדעת הב"ח הת"ק אלא בע"כ דס"ל לה"ט בפשיטות דחדש כל היכא דנהוג

נהוג אף בשל נכרים ואפ"ה לא חשוב הת"ק ש"מ דס"ל דלא נהיג כלל בח"ל לכך ר"א לפלוג אהת"ק וס"ל דגם חדש נוהג בח"ל כערלה וכלאים וא"כ הקשה הירושלמי את"ק ור"א אמאי לא חשיבי חלה ומשני וכו' זה נ"ל ברור ע"ש ועי' כנסת יחזקאל סי' מ"א באריכות ומסיים תבואת עכו"ם בח"ל יש לצדד להתיר ועי' בשו"ת מאמר מרדכי מסימן י' עד סי' ט"ו, תשובת עולת שמואל או"ח סי' ס"ג: ב"ח מביא ראיה מר"ה דף י"ג ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכל וכו' ואי אמרת איסר חדש נוהג אף בשל גוים, לא צריך לומר ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכל, בלאו הך דיוקא נמי מצי למימר לא ס"ד דכתיב ויאכלו מעבור הארץ שאם לא הקריבו היכי הוו אכלי ממחרת הפסח הלא אסור משום חדש אלא בע"כ דחדש אינו נוהג בשל גוי וכיון דהשתא קס"ד דלא הקריבו כיון דעייל ביד גוי לכך צריך להך דיוקא דממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכל דאי איתא דעייל ביד גוי ולא הקריבו עומר מעיקרא אמאי לא אכל הלא בשל גוי אינו אסור משום חדש אלא ודאי דהקריבו עומר משל ישראל ולהכי לא אכיל מעיקרא משל ישראל מהיכן הקריבו ומשני שלא הביא שלש ביד גוי הרי מוכח להדיא מדאוריי' אין איסור חדש אלא בשל ישראל ע"ש, וש"ך רצ"ג וט"ז השיגו על ראיה הנ"ל דאי לאו האי דיוקא דממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכיל, ה"א דאכלי ישן וכו', ואדרבא מכאן ראיה שחדש נוהג בגוי, דהא כיון דפריך מהיכן הקריבו וכו' מסיק אדעתי' דכל ארץ ישראל של עכו"ם הי' אפ"ה כי דייק ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכיל ל"ק ליה אלא מהיכן הקריבו אבל האי דמעיקרא לא אכיל אתי ליה שפיר ש"מ דנוהג בשל עכו"ם ועי' מג"א תפ"ט:

מנוחת אשר, הקשה במנחות דף ה' איתא האיך מביאין עומר הא בעינן ממשקה לישראל מן המותר לישראל, ותי' מצותה בכך, לפ"ז אי אמרי' דאין איסור חדש נוהג בשל עכו"ם מנ"ל דקרא קצירכם אתא למעט קציר עכו"ם דלמא קרא אתא לאשמעי' דה"א דוקא משל נכרי יהי' העומר משום איסר חדש אינו נוהג בו והוה מן המותר לישראל, על זה אתא קרא קצירכם דגם משלכם מותר להביא ע"ש לא זכיתי להבין אם אין חדש בעכו"ם אז אין מביאין עומר כמבואר במנחות דף פ"ד ומקנה כתב ג"כ ראיה ברורה כיון דאמרו מקרא דקצירכם שאין עומר בא מנכרי ה"ה דאין חדש נוהג בשל נכרי: יש"י סי' תפ"ט מביא מגאון אחד הקשה דקאמר בש"ס דף ה' מה לעומר שמתרת חדש וקאמר בשביעית, וקשה הא מתרת בשביעית ג"כ תבואות של נכרי כמש"כ רמב"ם פ"ה משמיטה דזריעת נכרי אינו אסור משום שביעית מזה ראיה לב"ח דגם איסר חדש ליכא בנכרי ע"ש שמאריך לישב לרע"ק דסבר ספיחין אסורין מה"ת פשיטא דאף של נכרי אסור בשביעית, וסוגי' דשם לר"ע ע"ש עוד שכתב לישב דבשל נכרים כיון דלכ"ע אין עומר בא מתבואתו א"כ

פשיטא דהאיר מזרח מתיר ולא שייך לומר שכן מתרת, שכבר התיר האיר המזרח, עי' בספר קרבן ראשית סי' ב':

ילקוט גרשוני אות חדש מביא בשם מורי מרם שיק ז"ל השגה על ראית הב"ח דפשטא דקרא ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח משמע דמעיקרא לא אכלו מעבור הארץ אפי' מצות של מצוה, דאי בעי רק לאשמעינן דמעיקרא לא אכלי חדש זה כבר נשמע מדאכלו קלוי בעצם היום הזה וע"כ ברישא דקרא אתי לאשמעינן דמצות נמי לא הי' יכולים לאכול מעבור הארץ, וקשה באמת הלא יכולים לאכול מצד עשה דל"ת, אמנם כבר כתב המקנה דאיכ"ל דבחדש נמי הוי איסור מצד הקצירה דאסור לקצור קודם העומר ואין עשה דוחה לאו ועשה דראשית קצירכם, ומיושב קושי' תוס' בר"ה מנ"ל דאיקרב עומר דילמא האיר פני מזרח מתיר, ז"א דזה עצמו תוכיח הש"ס מעיקרא לא אכול ואפי' מצה של מצוה ואמאי בע"כ משום דאיקרב עומר וא"כ איכא איסר של קצירה לפני העומר וא"כ קשה מהיכן הקריב, וא"כ מיושב קושי' ב"ח דבלא מעיקרא לא אכיל לא קשה דאיכ"ל האיר מזרח מתיר:

עוד מביא משו"מ, כי או"ח הקשה מה הקשה מעיקרא לא אכלי משום שהי' להם מן, וירושלמי הקשה אמאי לא דחי עשה ותי' עשה קודם הדיבר וכו', ושפיר דייק מעיקרא לא אכלי מצה דא"א לקיים במן עכ"ח משום חדש ומיושב קושי' דקדלי חזירא ג"כ מותר, דרמב"ם סובר דוקא ברעבון וצמאון מותר וכיון שהי' להם מן שוב לא מותר, ומיושב קושי' הב"ח ממה דאכלו אח"כ אין ראיה לעולם לא הקריבו עומר ואפ"ה אכלו כי קדלי חזירא מותר וה"ה חדש כי לא הי' להם עוד מן:

בית אפרים יו"ד סי' ס"ז כתב על ראיה של ב"ח, עפ"י טור אבן שלא הותר בשבע שכבשו רק דבר איסר שאסור לעולם אבל מה שניתר לאחר זמן לא הותר, לפ"ז א"ש דמהא דאכלו ממחרת הפסח א"א להוכיח דהקריבו עומר די"ל דאכלו משום דהותר, אך מהא דמעיקרא לא אכול:

ע"כ מוכח כסברת הט"א דמה שיש לו היתר אח"ז לא הותר להם וא"כ ע"כ מוכח דהקריבו העומר, [לא זכיתי להבין כי האיר מזרח מתיר]:

רמב"ם פ"י ממ"א, הלכה י"א ספק ערלה וכ"כ בא"י אסור. כתב המל"מ אליבא דמאן דאית ליה דתרומה בזמן הזה מדרבנן משום דקדושה ראשונה לא קידשה לע"ל, כלאי כרם בזה"ז אף בא"י אין איסורו כי אם מדרבנן דכי היכי דבטלה קדושת ארץ לגבי תרומה ה"נ בטלה לגבי כ"כ, ונראה ה"ה לחדש אליבא דמ"ד דחדש בח"ל דרבנן דה"ה בזה"ז אף בא"י לא אסור כי אם מדרבנן ע"ש, ועי' שו"מ ח"ג סי' קס"א:

הלכה כ"ב, הטבל והחדש והקדש וכו' משקין היוצאין מפירותיהן אסורים כמותן ואין לוקין עליהם, כ"מ כתב ואע"ג דיליף בחולין ק"כ מקרא משמע לרבינו דאסמכתא בעלמא הוא, ועי' ח"ס יו"ד קי"ד:

פסקי תוס' מנחות אות ר' חדש הוי דאוריי' ואף בשל נכרי והר"א אומר דבשל נכרי הוי דרבנן וספיקא הוי אך הירושלמי לא משמע הכי:

בקרבן ראשית סי' ב' כתב מה שהקשה דמאי דקאמר במנחות עומר בשביעית יוכיח א"כ י"ל דמתיר חדש בשל עכו"ם, ואינו דמאן דס"ל חדש בח"ל לאו דאוריי' ודאי אינו נוהג בשל נכרי כיון דס"ל כל זמן שקרקע ביד נכרי ודאי לכ"ע יש קנין, עי' רמב"ם תרומה פ"א, א"כ הוי כמו ח"ל, א"כ התם במנחות דס"ל כמ"ד אין חדש נוהג בח"ל מדאורייתא א"כ בודאי אינו נוהג בשל נכרים, אבל דברי הב"ח הוא אף למ"ד חדש נוהג בח"ל מדאורייתא ע"ש: עי' בתשובות רבינו משולם איגרא או"ח סימן מ', מ"א מ"ב, בנפלאות:

עט סופר חלק ד כלל צח קנוניא להקדש

פרט א':

ב"ב דף קמ"ח, א"ר אחא בר מניומי אר"נ שכ"מ שכתב כל נכסיו לאחרים ועמד אינו חוזר חיישי' שמא יש לו נכסים במדינה אחרת, ואלא מתני' דקתני לא שייר קרקע כ"ש אין מתנתו מתנה קיימת היכי משכחת לה, א"ר חמא באומר כל נכסי, מר בר רב אשי אמר במוחזק לן דלית ליה וכו' איבעיא להו הקדש כל נכסיו ועמד מהו מי אמרי' כל לגבי הקדש גמר ומקני או דלמא כל לגביה נפשיה לא גמר ומקני, הפקיר כל נכסיו מהו וכו' חילק כל נכסיו לעניים מהו תיקו, עי' סמ"ע סי' ר"נ ס"ק יו"ד, ובתשובת רשב"א סימן אלף נח כתב, חיישי' שמא יש לו נכסים, יש לומר דהכא כשקנו מידו היא, דאי בשלא קנו מידו אדרבא כל שאתה אומר שיש לו נכסים אחרים לא מבעיא אם עמד אלא אפי' מת אין מתנתו כלום וכיון שקנו מידו הרי נהג במתנתו כמתנת שכ"מ במקצת דאי בכולן למה לי קנין אלא מדלא אמר כל נכסי ועוד שקנו מידו חיישינן שמא יש לו נכסים במקום אחר עכ"ל, עי' סמ"ע סימן ר"נ ס"ק כ"ח:

בספר יד הרמה על ב"ב כתב ברם צריך לידע דכל היכא דקאמרינן בהאי ענינא אם עמד אינו חתר מחמת חששא דיש לו נכסים במדינה אחרת הויא לה במתנת שכ"מ במקצת לכל מילי דבעיא קנין בין בשמת בין בשעמד ואי לא קנו מיניה אע"ג דמית נמי לא קנו דהשתא לאפוקי ממונא מחזקת מאריה חיישינן שמא יש לו נכסים במדינה אחרת, לאוקמי ממונא בחזקת נותן לא כ"ש:

הקדיש כל נכסיו, הפקיר וכו' וכתב הנ"ל כלהו עלו בתיקו הילכך מספיקא מצי למהדר ביה דנכסי בחזקתיה דנותן קיימי דאלת"ה מתנה גופה היכא דלא כתוב בה ש"מ הייתי דקאמרו רבנן המוציא מחע"ה אמאי מצי הדר ביה אלא לאו ש"מ דכל כה"ג נכסי בחזקת נותן קיימי והמע"ה, ומ"ש מדרב נחמן דאמר חיישינן שמא יש לו נכסים במדינה אחרת אלמא מספיקא מוקמינן להו לנכסי בחזקת מקבל מתנה, שאני התם דלא אתברר דכותב כל נכסיו הוא ולא מחזקינן ליה בהכי אלא בראיה:

רמב"ן כתב חיישי' שמא יש לו נכסים במדינה אחרת, קשיא לרב אב"ד ז"ל אמאי חיישי' להכי הא נכסי בחזקת נותן קיימו ואדרבה הו"ל למימר המע"ה, וניחה ליה דכיון דאמר שדה פלונית ופלונית ולא אמר כל נכסי מוכחא מילתא דאית ליה נכסים אחרים ע"ב:

שמ"ק כתב, וא"ת מספיקא היכי אמרי' דאינו חוזר נימא שמא אין לו נכסים עוד ואוקמנא בחזקת מאריה, לא קשיא כיון דאיכא קנין ליכא לאורועי אלא באומדנא דמוכח, וכשאנו יודעים שאין לו נכסים עוד כגון במוחזק דלית ליה, או באומר כל נכסי האומדנא דמוכח שאין אדם עשוי ליתן כל נכסיו אלא מחמת מיתה וכשאנו מסופקים אם נתן כל נכסיו ואם לאו אין כאן אומדנא והקנין בחזקתו, ועוד דהו"ל אומדנא כעין דברים שבלב כיון דלא מוכח וכו':

רא"ש כתב והא דחיישי' מספיקא לאפוקי ממונא, ה"ט משום דיש כאן מתנה גמורה בקנין אלא דמחמת אומדנא הוא דאמרי' אם עמד חוזר והאי אומדנא לא אמרי' אלא היכא דבריר לן בודאי דהוה מתנה בכל נכסיו אבל: היכא דמספקא לן לא אמרי' אומדנא ע"ש, איבעיא לן הקדש הפקיר, חלק לעניים, תיקו, וכיון דסלקו בתיקו מספקא לן אי שייך הכא אומדנא או לא יראה שאין מבטלין ההקדש והפקר והחילק שחילק שאין מבטלין מעשיו אלא היכא דבריר לן אומדנא וכו', וב"י סימן ר"כ כתב דבריו תמוהים בעיני דהכא ודאי איכא אומדנא ברורה דלא עביד אינש דיהיב כל נכסי לאחריני והוא יחזיר על הפתחים אלא דמשום דלדבר מצוה נינהו מספקא לן דילמא גמר ומקני הילכך מספיקא לא מוציאין מידו כדברי רמב"ם פ"ט מזכיה, וד"מ מביא מרדכי פסק כרא"ש דבהקדש והפקר לעניים דהוה איסורא אזלינן לחומרא:

נמ"י כתב וסלקא בתיקו הילכך אם עמד חוזר דנכסים בחזקת נותן קיימו ואע"ג דאמרי' דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט היינו דלא מצי למהדר על מה שידענו בבירור דעתו אבל הכא מי יימר דדעתו הי' להקדש אפי' אם עמד הילכך ודאי נכסים בחזקת נותן קיימו ואף ספק איסור מעילה ליכא דאיהו ידע בנפשיה ולענין עניים כמי אמרינן אע"ג

דאמרי' ספק לקט לקט ואפי' הוה ליה כספק ליכא למיחש דהא פרשו לה בירושלמי דוקא במתנות עניים ומקראי ילפי' לה:

קצה"ח סימן ר"נ ס"ג כתב רא"ש וטור ס"ל דאינו חוזר מספיקא משום דלא אמרינן אומדנא לבטל המתנה אלא אומדנא הברור וכו' ונראה ביאר דברים משום דקי"ל דברים שבלב אינן דברים והא דמהני אומדן דעתי' שהי' לזה התנאי אע"ג דלא פירש היינו משום כיון דאומדנא כך ה"ל דברים שבלב כל אדם דמהני וא"כ היינו דוקא אומדנא דברירי ה"ל דברים שבלב כל אדם אבל באומדנא דמספקא אע"ג דהנותן מחשבתו הי' לתנאי ה"ל דברים שבלב כיון דאינו בלב כל אדם:

דף קע"ד, אר"ה שכ"מ שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן חזקה אין אדם עושה קנוניא על הקדש, תוס' קשה לר"י הא דבעי לעיל דף קמ"ח שכ"מ שהקדיש כל נכסיו מהו, תפשט מהכא דאם עמד אינו חוזר דאי חוזר חוזר כמו במתנתו וא"כ פשיטא דנאמן ומאי קנוניא שייך והלא הי' יכול לחזור בו מיד, ונראה לר"י דמיירי בשכ"מ שהקדיש כשהי' בריא את נכסיו ואמר השתא נמי מנה לפלוני בידי נאמן והאי דנקיט שכ"מ משום דדוקא השתא מהימן כדאמרי' בערכין כ"ג ובשבועות דף מ"ב דאין אדם חוטא ולא לו, אבל בבריא בודאי חיישינן, תוס' דרעק"א כתב בערכין י"ל הך דר"ה הקדיש נכסים הידועים לנו ולא שאמר כל נכסי ובזה א"י לחזור דחיישי' שמא יש לו נכסים במדינה אחרת מזה נראה שתוס' ס"ל כמ"ש רשב"א בתשובה שם איכא הוכחה דיש לו נכסים כיון שעשה קנין דבכולו לא צריך קנין וא"כ הכא בהקדש אף דאמירתו לגבוה כקנין מ"מ לא עשה דבר מיותר וליכא הוכחה למיחש דיש לו נכסים במקום אחר ויכול לחזור:

יד רמה כתב אר"ה וכו' ולא תימא דוקא היכא דאמר בשעת הקדש א"נ בתוך כ"ד אבל היכא דאמר לאחר כ"ד לא מהימן, אלא אפי' אמר לאחר כ"ד מהימן דאי בתוך כ"ד מה אירא דאין אדם עושה קנוניא וכו' אפי' הדיוט כה"ג נאמן אלא ע"כ גבי הקדש כגון דאמר בתר כ"ד אע"ג גבי הדיוט כה"ג לא מהימן גבי הקדש מהימן תדע בפ' שבועות הדינין ליפרע מנכסי הקדש וכו' פריק ה"מ ש"מ אבל בריא חיישי' והתם גבי שבועה דכי חיישי' לקנוניא דבשעת גבי הוא דחיישינן והאי שעתא לאחר שעת הקדש היא ובבריא חיישי' לקנוניא אבל בשכ"מ לא חיישי כדר"ה וכו' נימא אדם עשוי שלא להשביע, וכ"ת מי דמי בשלמא התם כיון דממון לבניו הוא קא שביק אדם עשוי שלא להשביע את בניו, אלא הכא גבי הקדש כיון דכוליה ממוניה הוא דאקדיש מנ"פ ליה מיניה שלא להשביע א"ע אי אית ליה פורתא דהקדש הוי, וכ"ת לא קשיא דאפ"ה ניחא ליה שלא להשביע א"ע

דכיון דאמר שמואל הקדש שוה מנה שחללו על ש"פ מחול חיישי' דילמא אכתי דעתיה עלוה למחליה אפחות משוויו, א"נ איכא למימר דדעתיה עילויה דאי קאי ממרעיה הדר ביה דכיון דאי בעיא וכו' אלא מסתברא דהאי שלא להשביע את עצמו דקאמרינן הכא כמה דמאריך במרעיה הוא דאע"ג דלא מסיק אדעתיה דחיי חייש דלמא מאריך במרעיה וכמה דמאריך במרעיה ניחא ליה שלא להשביע את עצמו מפני הגזלנין וכו' וכ"ת וכיון דברשותיה קיימי בין למהדר ביה בין לאחוליה אשוה פרוטה מאי איריא משום חזקה דאין אדם עושה קנוניא אפי' גבי הדיוט דליכא חזקה נמי להימניה משום מגו ועוד גבי הקדש גופיה מאי איריא ש"מ אפי' בריא נמי להימנא מטעמא דחילל, היינו טעמא דלא מהימן ליה משום מגו משום דריע האי מגו מכל מגו דעלמא דכיון דקי"ל סתמא דשכ"מ מידק דייק והדר יהיב מדה"ל למימר בתפקידתיה קמייתא דהיינו שעת הקדש ולא אמר אלא לאחר זמן איכא למיחש לקנוניא ע"ש:

נמ"י סוף ב"ב כתב, ש"מ שהקדיש, אמר המחבר מפ' במס' ערכין דדוקא כשאמר כן כשהוא שכ"מ ועל ההקדש, אבל בריא אפי' על ההקדש אינו נאמן וכן ש"מ על נכסי הדיוט והתם משמע דכל היכא דאיפשר בשאלה אפי' בריא נאמן מגו דאי בעי מתשיל עלה, ולא אמרי' מי יימר דמזדקיק ליה חכם או בי דינא הילכך לא אתיא הא אלא בדלא איפשר בשאלה כגון שהקדיש על דעת רבים או שבאו נכסים ליד הגזבר דתו ליכא שאלה כדפרקינן בנדרים בתרומה ביד כהן:

רמב"ן במלחמות סוף ב"ב כתב לפי דעתי אינה אלא בש"מ שהקדש מעכשיו או שהקדש ונעשה ש"מ והוא שהקדישן נמי על דעת רבים שאם הקדיש סתם אפי' אדם עושה קנוניא על הקרש ואפי' בריא נאמן מגו דאי בעי מיתשל דקי"ל יש שאלה בהקדש בין בפתח בין בחרטה ואסיקנא בערכין בבריא כ"ע לא פליגי דעושה קנוניא על הקדש וביש שאלה בהקדש קמפלגי מ"ס אין שאלה בהקדש כב"ש וחיישינן ומ"ש כיון דיש שאלה בהקדש כר"ה ליכא למיחש לקנוניא דאי בעי מיתשל עליה וקי"ל כמאן דלא חייש כב"ה וליכא למינדא מינה:

פרט ב':

ש"ך רנ"ה מביא רמב"ן במלחמות סוף ב"ב דר"ה מיירי שהקדישן על דעת רבים שאם הקדיש סתם אפי' בריא נאמן מגו דאי בעי מיתשל דקי"ל יש שאלה בהקדש וכו', לכאורה קשה אפי' נדר עד"ר יש לו הפרה לדבר מצוה ופריעת בע"ח מצוה היא, לק"מ דאי לאו דנאמן לא הי' לו הפרה דלמא אינו חייב לאחרים וא"כ אין מצוה בהתרתו הלכך צריך לטעמא דחזקה אין עושה קנוניא להקדש, לפ"ז אין הכי נמי אם הוא אומר

שחייב לאחרים מלוה על פה ואין לו לשלם ורוצה להתיר משום פריעת בע"ח נאמן אע"פ שהקדיש עד"ר ומתירין לו משום חזקה אין ש"מ עושה קנוניא על הקדש, ואין להקשות למה הוצרך רמב"ן לומר דר"ה מיירי במנה פקדון דאל"כ הא מלוה ע"פ אינו טורף מהקדש, הי' לו לפרש ר"ה מיירי שרוצה לשאל על ההקדש ואומר שחייב לאחרים דנאמן הוא בכך לענין שיש מצוה בהתרתו מטעם חזקה אין אדם עושה קנוניא על הקדש, לק"מ דפשט דברי ר"ה לא משמע הכי וכו', ועוד דהא פריעת ב"ח מצוה פליגי בה אמוראי בכתובות דף פ"ו ע"ש, ושבילי דוד כתב פלא דמחלוקת אמוראי אם הוא רק מצוה לחוד כמ"ש רמב"ן הביאו ש"ך ל"ט, ומי זה יאמר דפריעת ב"ח לא מיקרי מצוה:

וכתב הש"ך לולא דמסתפינא הוה אמינא דבהקדש אפי' בנדר עד"ר יש לו הפרה דמידי הוא טעמא דנדר עד"ר אין לו הפרה אלא לדבר מצוה משום דלמא אין מסכימים הרבים בהתרה אבל בדבר מצוה ניחא להו, אבל בהקדש כיון דלכ"ע מיתסר כמו לדידיה א"כ לכ"ע ניחא דלא להוי איסורא דהקדש רביע עלייהו בהני נכסי ויהיו מותרים בהנאה בנכסים אלו הילכך יש לו התרה וכו' ולפי זה י"ל דר"ה מיירי שמסרם ליד גזבר דלא מצי מיתשל כתרומה ביד כהן עי' נדרים דף כ"ט ואין להקשות הא אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ואפ"ה יכול לתשל עליו א"כ כשמסרו נמי, כמסירה להדיוט ואפ"ה יכול לתשול עליו א"כ כשמסרו נמי לאו מלתא היא בתשובת ר' בצלאל סימן ט"ו מביא רשב"א דאמירה לגבוה אינה כמסירה ממש ליד גזבר דהא קי"ל כב"ה דיש שאלה בהקדש ואלו המסור ליד שוב אין יכול לשאול, ונ"ל הטעם דדוקא באמירה לגבוה נהי דהוי כקנין גמור מ"מ כיון דלא קנה אלא מצד אמירה אתי דבור ומבטל דבור אבל כשמסרו לגזבר אמרי' דל אמירה מהכא דלא יהי' כח הדיוט חמור מכח הקדש דהא בהדיוט כשהקנהו במשיכה תו לא מהני שאלה א"כ בהקדש נמי כיון שמסרו לגזבר הרי קנהו הקדש במשיכה ופשיטא דלא אתי דבור ומבטל משיכה לפ"ז ה"ה היכא דקנהו הקדש בקנין חליפין או בשאר קנינים תו לא מהני שאלה ע"ש ועי' במקנה כלל כ"א פרט ד', הבאתי מחיצי יונתן שכתב אם מהני שאלה אם בא ליד גזבר תלי' בפלוגתי' דר"י ורל"ק אם מעות או משיכה קונה לרל"ק משיכה קונה בהדיוט א"כ בהקדש ובנכרי ס"ל דאין קונה במשיכה לפ"ז גם ביד גזבר יש שאלה שלא קנאו בקנין גמור ע"ש:

עוד כתב הש"ך, כי רמב"ן כתב דמיירי שאמר מנה של פלוני פקדון בידי דאל"כ האיך נפרע מן הקדש בעל פה בלא שטר, וא"כ אפי' איתי ליה מגו דאי בעי מתשל אם הי' בריא אינו נאמן דחזקה דכל מה שביד אדם הוא שלו מגו במקום חזקה לא אמרי', ובזה ניחא מה שהקשה ראשונים דתפשוט מר"ה דש"מ שהקדיש נכסיו אינו יכול לחזור דאם יוכל

לחזור למה ליה למימר דאין עושה קנוניא על הקדש הא בלא"ה נאמן שיוכל לחזור בו בזה ניחא כיון דמנה פקדון קאמר אע"ג דיכול לחזור מ"מ השתא מיהא אינו חוזר אלא דאית ליה מגו שיוכל לחזור ומגו במקום חזקה לא אמרינן ע"ב, וקצה"ח כתב לפי ר"ן בפ' האומר במיגו שבידו לעשות אמרי' אפי' נגד חזקה ה"נ מגו בידו לתשאול או לחזור שפיר מהני אפי' נגד חזקה:

הנתיבות כתב מה שתירץ דהוי מגו במקום חזקה, תמוה לי דע"כ לאו מטעם מגו אתינן עלה דמטעם ודאי דלא הי' גובה מהקדש דאין לך מגו להוציא גדול מזה, אלא ודאי דאנן הכי קאמרינן כמבואר ב"מ דף י"ג כשהלוה מודה בחובו אי לא הי' חיישי' לקנוניא הי' מהני לטרוף מלקוחות וכיון דאפשר בשאלה ודאי ליכא למיחש לקנוניא ממילא מהני הודאתו אפי' נגד הלקוחות ע"ש:

עוד כתב לישב קושי' ראשונים למה לא יהי' נאמן הא יכול לחזור בו, דעד כאן לא מיבעיא ליה בש"ס בהקדיש כל נכסיו אי יכול לחזור בו רק בעמד אבל בחליו נראה דאין יכול לחזור בו, וכן נראה דמבואר בסימן קכ"ה באומר הולך דהוא כזכי בשכ"מ דאין יכול לחזור בחליו, וכתב ט"ז שם דאף כל שחוזר אם עמד חוזר במתנתו הוא דוקא:

כשהקנין הוא מטעם דברי שכ"מ אבל כשהקנין הוא מצד מסירה אין יכול לחזור בחליו כשמת רק אם עמד חוזר דהוי כתנאי אם ימות מחולי זה, לפ"ז נראה בהקדש דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמי, והרי הקנין של הקדש דדמי למסירה לאו מטעם דברי שכ"מ הוא רק מטעם אחר הוא כמסירה וכמשיכה מצד אמירה לגבוה דמי ממש לקנין שבא מחמת זיכוי ע"י אחר דא"י לחזור בחליו רק אם עמד ע"ש שמאריך לישב עוד קושי' ראשונים. שר"ה סובר כירושלמי עי' ר"ן נדרים כ"ט בהקדש לאחר ל' יום לא יוכל לחזור ה"ד בחולה שהקדיש לאחר מותו לא יכול לחזור, ועי' מחנה אפרים הלכות צדקה סי' ד' כתב ג"כ לישב כהנ"ל כל שלא עמד לא יוכל לחזור דכבר זכה הקדש מחיים באמירה לחוד ונראה שכן הוא דעת רא"ש שכתב בהני בעיין דאע"ג דסלקי בתיקו אין מבטלין ההקדש והפקר ואחרונים הקשו ע"ד אבל יראה דס"ל בהקדש כבר חל המעשה מחיים אלא דמספקא לן אי הוי הקדש ע"ת אם ימות או לא והוי הקדש ודאי ואומדנא ספק, וכן נראה דעת רמב"ם שפסק דוקא אם אמר תכ"ד אבל אם אמר בתר הכי לא ע"כ סבר דלא יוכל לחזור ע"ב:

אלא אר"נ אידי ואידי דנקיט שטרא ולא קשיא הא דמקום הא דלא מקום, תוס' וא"ת בשטר מקום מה צריכין לנאמנות וכו' וי"ל לגבות בלא שבועה וכו':

רי"ף כתב אר"ה ש"מ שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן חזקה אין אדם עושה קנוניא על הקדש ודוקא דאיכא בידו שטרא דמקויים אבל איכא בידו שטרא דלא מקויים אמר תנו קיימה לשטריה ונותנין לא אמר תנו אין נותנין מ"ט אדם עשוי שלא להשביע את עצמו וה"ד היכא דליכא שטרא בידיה אי אמר תנו נותנין, ובהמ"א כתב תמה על עצמך אף כשאמר תנו היאך נותנין לגבות מן המשועבדין בלא שטר מקויים, ומה שאמרו אין אדם עושה קנוניא על הקדש לא אמרו אלא בשטר מקויים ולגבות בלא שבועה אבל לגבות מן המשועבדין בשטר שאינו מקויים אין לנו, ועי' רמב"ן במלחמות וש"ך רנ"ה:

ערכין כ"ג, המקדש נכסיו והי' עליו כתובת אשה, ר"א אומר ידור הנאה ר"י אומר אינו צריך, גמרא במאי קמיפלגי ר"א סבר אדם עושה קנוניא על ההקדש, רי"ס אין אדם עושה קנוניא על הקדש, ואלא הא דאמר ר"ה שכ"מ שהקדיש וכו' אלא הכא בשאלה דהקדש קמיפלגי, והתניא המקדש נכסיו והי' עליו כתובת אשה ר"א אומר כשמגרשה ידור הנאה, ר"י אומר אינו צריך, ואר"א בר שמעון הן הן דברי ב"ש הן הן דברי ב"ה שבש"א הקדש טעות הקדש ובה"א הקדש טעות אינו הקדש [ר"א סבר אין נשאלין הלכך זה המגרש את אשתו בהקדישו מתחרט ואינו מוצא חכם שיתרנו ולכך עושה קנוניא זו, ור"י סבר נשאלין והכא אינו צריך לידר הנאה דאי משום קנוניא הוה מתשיל על נדריה ולא בעי לגרשה]:

רבינו גרשון הנדפס בש"ס החדש פי' להיפך, ונ"ל בשאלה דהקדש קאמיפלגי שכשהקדיש נכסיו גירש את אשתו וגבתה כתובתה מהו אם יכול זה המקדש לישאל על הקדשו לפני חכם ולומר אילו הייתי יודע שהיא יכולה לחזור ולגבות כתובתה מן ההקדש לא הייתי מקדש ונמצא שלא הי' הקדש שהי' הקדש טעות שמא יהי' מחזיר את אשתו והיו אוכלין הנכסים הילכך סבר ר"א ידירנה הנאה כדי שלא יהא נשאל, ור"י סבר אינו צריך להדירה שאין אדם יכול לשאול על הקדש שאפי' יאמר על דעת כן לא הקדשתי אפ"ה הוי הקדש דהקדש טעות הוי הקדש עכ"ל [ממילא מיושב רמב"ם וגם קושי' ש"ך ותיו"ט שר"א סותר מסוגי' דהואיל כמובן]:

תוס' תימא קצת דקי"ל כב"ה דהקדש בטעות לא הוי הקדש וא"כ יש שאלה וא"כ היאך קאמר ר"ה דבבריא אדם עושה קנוניא להקדש ולמה יעשה קנוניא כיון דמצי שאול על הקרש כמו שאמר ר' יהושע לפי מש"פ לעיל ניחא דקנוניא דשבוע דבר שהיא קל עביד ולא ישאל על הקדשו אבל גבי גירשה כי האי לגרש אשתו כדי להחזירה לא עביד כיון דמצי שאיל על הקדשו וצאן קדשים הקשה למה הקשו מר"ה דלא אמר בפירש

דבבריא אדם עושה קנוניא רק מדיוקא שמעינן ליקשו ממתני' שבועות ל"ח דתני נשבעין להקדש ואוקימנן ליפרע מנכסי הקדש ומשום קנוניא ליקשא לימא מתני' דלא כב"ה ויש לישב עכ"ל:

פרט ג':

רמב"ם בפי' משניות פסק הלכה כר' יהושע וסותר עצמו בפ"ז מערכין פסק המקדש כל נכסיו ואח"כ גירש אשתו וגבתה כתובתה מן הפודה מיד הקדש אינו גובה עד שידרנה הנאה שמא קנוניא עשו על הקדש ואין אומרין אילו רצה הי' אומר בטעות הקדשתי ושאל על הקדשו לחכם ויחזור לו, וכן אין נאמן לומר אחר שהקדיש מנה לפלוני חוב עלי או כלי זה של פלוני הוא שמא יעשה קנוניא על ההקדש, ואפי' שטר ביד בע"ח אינו גובה על פי זה אלא כדרך שגובין כל בעלי חובות, בד"א בבריא אבל חולה שהקדיש כל נכסיו ואמר בשעה שהקדיש מנה לפלוני בידי נאמן שאין אדם עושה ערמה על ההקדש בשעת מיתתו וחוטא לאחרים שהרי הוא הולך למות לפיכך אם אמר תנו נוטל בלא שבועה, ואם לא אמר תנו אין נותנין אלא א"כ הי' בידו שטר מקוים הרי זה נוטל מן ההקדש מפני הצואה:

ואם אחר שהקדיש אחר תנו אין שומעין לו אלא הרי הוא כשאר בעלי חובות אם נתקיים שטרו נשבע וגובה מן הפודה ולא מן ההקדש:

ראב"ד משיג אפי' אחר שהקדיש שבשעה שהקדיש כל אדם נאמן וש"ך רנ"ה כתב יש בידי לישב רמב"ם והוא דאין הכי נמי דחזקה דש"מ אין עושה קנוניא שייכא אפי' לאחר שהקדיש רק דמ"מ תקשי הלא הש"מ אינו אלא אדם אחד ולמה יהי' נאמן יותר מע"א לכך צריך לומר כן בשעה שהקדיש דאז הוי עדיין קצת בעליו עליו ע"ש:

רא"ש פרק אלמנה ניזונת אות כ"ג פסק הלכה כר"א דחיישינן לקנוניא בהקדש ור"ן שם כתב דקי"ל כר' יהושע, אלא שרמב"ם פסק כר"א ותמה אני למה, ואפשר דסמך לו אדר"ה דאמר התם שכ"מ שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן חזקה אין אדם עושה קנוניא על הקדש ומשמע התם דדוקא שכ"מ הא בבריא חיישינן לקנוניא ואין מאמינין אותו מתוך שיכול להפקיעו בשאלה, ואי מהא לא איריא, דהתם דבורא בעלמא קיל ליה טפי משאלה ומ"ה חיישינן. אבל מעשה קשה דגירושין לא עביד כיון דאפשר בשאלה ומ"ה לא חייש ר' יהושע עכ"ל, וש"ך רנ"ה כתב לא כראה לי לחלק בזה דכיון דחזינן דהואיל ויכול לישאל על הקדשו לא עביד דמגרש אשתו אף על גב דלא עביד איסורא מ"מ אמרי' דלא עביד מילתא יתירתא דלא צריך ליה מכ"ש כשיאמר מנה

לפלוני בידי דאם נאמר שמשקר קעביד איסורא וחוטא הוא שגוזל ההקדש מכ"ש דנימא למה לו להיות חוטא הא מצי למיעבד בהיתרא ולשאול על הקדשו וכו':

שעה"מ פ"ג מיבום מביא קושי' מו"ה אהרן ז"ל, דאכתי קשה דיהא נאמן לומר מנה לפלוני בידי במגו דאי בעי אמר נשאלתי על הקדשי דנאמן והכא לא שייך תי' כלל דהא נמי דבור ודבור הוא, ושעה"מ תי' עם מש"כ הש"ך כי האומר מנה של פלוני בפקדון דאל"כ האיך נפרע מן הקדש בלא שטר, ואיכא למימר דמה"ט לא קשה לר"ן דיהא נאמן במגו דאי בעי אמר נשאלתי על ההקדש דהו"ל מגו במקום חזקה, אמנם משום מגו דבידו דאי בעי לאתשולי ק"ל שפיר לשיטתיה שכתב בפ' אומר דמיגו דבידו אלים טפי אפי' נגד חזקה והוצרך לשנויי מטעמא דדבורא קיל ליה טפי ממעשה ע"ש, עוד הקשה קצה"ח מאשה רבה שנאמן על הקדש משום בידו לתשאול, וכן זה בני נאמן משום בידו לגרשה, וכן גרשתי אשתי משום דבידו לגרשה אלמא אמרי' מגו אע"ג דהאי דיבור והאי מעשה: לדעתי הקלושה לישב כל הקושי' כי בודאי אין סברה בעבר טירחא קצת יעשה איסור כקושי' הש"ך על ר"ן אבל יען שויוכל לתשאול על הקדש א"כ מורה היתר שאינו גוזל להקדש וגם אין מעילה כי צריך לפדות ואח"כ גובה מן הפודה, ולא קשה קושי' מו"ה אהרן שיוכל לאמור כבר נשאלתי כי אז יהי' מעילה בהקדש אם משקר ואיסר אינה עושה, ובזה י"ל רמב"ם יען שפסק כב"ה שיוכל לתשאול על כן חיישי' לקנוניא וקצרתי:

ערכין דף כ"ג, המקדיש נכסיו והי' עליו כתובת אשה ובע"ח אין האשה יכולה להגבות כתובתה מן הקדש ולא ב"ח את חובו אלא הפודה פודה על מנת ליתן לאשה ולב"ח [בעלים פודין אותו מן ההקדש בזול בדינר ע"מ לשלם דודאי לא חייל עלייהו הקדש שהרי אינו שלו] גמרא למה לי למימר הפודה פודה משום דר"א דאר"א שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון תוס' מכאן מביא רש"י ראיה דהא דאמר רבא הקדש מפקיע מידי שעבוד דוקא קדה"ג דחמיר אבל קדושת דמים לא ע"ש גם כתב רש"י שבעלים בעצמן פודין, נגד רמב"ם: פי"ח מאשות הלכה ט' המגרש את אשתו ידירנה הנאה ואח"כ תפרע כתובתה מן הקבלן או מאביו אם הי' ערב שמא יחזירנה ונמצאו עושין קנוניא על נכסיו של זה, וכן המקדש נכסיו וגרש את אשתו ידירנה הנאה ואח"כ תפרע מן הפודה מיד ההקדש שמא יעשו קנוניא על ההקדש:

פי"ח ממלוה, המקדש נכסיו אין ב"ח יכול לטרוף מן ההקדש שההקדש מפקיע השעבוד וכשפודין הקרקע מיד הקדש אומרין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ע"מ ליתן לב"ח את חובו ולאשה כתובתה לפיכך לכשתפדה ותצא לחולין ביד הלוקח, יבא ב"ח ויטרף אותה או אשה בכתובתה וכתב ה"ה לדברי רבינו ז"ל כל הקדש מפקיע מידי שעבוד ואם הוא

קדה"ג ההפקעה עולמית ואם הוא קדושת דמים נפקע עד שיפדה וכל מפורשים חולקים עליו אין קדושת קרקע מפקיע מידי שיעבוד ע"ש עי' במקנה כלל י"ד פרט ד' באריכות: פ"ז מערכין הלכה י"ד, המקדיש כל נכסיו והי' עליו כתובת אשה או שטרי בעלי חובות אין האשה יכולה לגבות כתובתה מן ההקדש ולא בע"ח את חובו שהקדש מפקיע השיעבוד שקדם אבל כשימכר ההקדש את הקרקע שלו ותצא השדה לחולין יש לב"ח ולאשה לגבות מן הפודה שהרי שעבודה עומד על הקרקע זו, הא למה זה דומה לשני לקוחות שכתבה לראשון דין ודברים אין לי עמך ומכר לשני שהיא טורפת מן השני וכו': המחבר סי' ק"ז, אם הקדיש כל נכסיו ומגרשה לא תגבה כתובתה עד שידרנה הנאה, וב"ש הקשה למה לא פסק כב"ה, ול"ד לבריא דחיישינן לקנוניא כמבואר בסימן רנ"ה, שם אינו עושה שום מעשה משא"כ:

לגרש אין מגרש בשביל כן כיון בידו לתשול, וכן קשה על רמב"ם ורא"ש ועי' תויו"ט ערכין:

שבועות דף מ"ב, ליפרע מהקדש, תנינא מנכסים משועבדים לא יפרעו אלא בשבועה ומה לי משועבדים להדיוט ומה לי משועבדים להקדש, איצטרך ס"ד אמינא הדיוט הוא דאדם עושה קנוניא על הדיוט אבל הקדש דאין אדם עושה קנוניא על הקדש קמ"ל, והאמר ר"ה שכ"מ שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן חזקה אין אדם עק"ל ואמרי הנ"מ שכ"מ דאין אדם חוטא ולא לו אבל גבי בריא ודאי חיישי':

בני אהובה פי"ז מאישות הקשה דקי"ל מלוה ע"פ מוקדם קודם למלוה בשטר מאוחר לגבי בני חורין כמבואר ח"מ סימן ק"ד סי"ג לפ"ז בהקדיש כל נכסיו ומגרש אשתו יש חשש ערמה הוא יודע בלבו דיש עליו מע"פ בעדים קודם לכתובות אשתו ולכך כשישאל על הקדשו ויהי' נכסים בני חורין יבא המלוה ע"פ הקודם ויגבה הנכסים ותצא אשתו ריקם, ולכך מניח הקדשו בלי שאלה ויהי' נכסים משועבדים ואין מע"פ גובה הימנו אמנם האשה בכתובתה גובה הימנו ועושה ערמה להפקיע כח הקדש וכח המלוים הקודמים ע"ש שמאריך בנפלאות אי ש"ד או לאו דאוריית' ומישב רמב"ם:

כתובות דף י"ט אי דאמר מלוה שטר אמנה תע"ב, שו"מ מ"א ח"ג סי' קצ"ד מביא קושי' דנפ"מ אם הי' המלוה שכ"מ וכתב כל נכסיו רק אותו שטר לא הניח ועמד דאם הי' השטר אמת הי' מתנת במקצת ואין יכול לחזור ואם הוא רק שטר אמנה הוה מתנה בכולה וחוזר ע"ש:

עט סופר חלק ד כלל צט מומין

פרט א':

כתובות דף ע"ה, מתני' היו בה מומין ועודה בבית אביה האב צריך להביא ראיה שמשנתארסה היו בה מומין הללו ונסתחפה שדהו, פרש"י, אם בא לתבוע כתובה מן האירוסין מזה שממאן לקחתה, אולי כוונת רש"י דוקא מבעל שממאן לקחתה ויש לו חזקת ממון שעדיף מחזקת הגוף על כן צריך עדים, אבל אם מת ויורשים טוענים שמומין הי' קודם שנתארסה ולא רצו לשלם כתובתה, אולי לא צריך האב להביא עדים, כי אין ליורשים חזקת ממון כי אם חייב כתובה מעולם לא ירשו המעות ואז חזקת הגוף עדיף:

גכ: נכנסה לרשות הבעל, הבעל צריך להביא ראיה שעד שלא נתארסה היו בה מומין אלו והי' מקחו מקח טעות, פרש"י הבעל צריך להביא ראיה עדים ופלא למה לא פי' כן ברישא, פנ"י בק"א כתב אע"ג דבעל מוחזק בממון אפ"ה לא סגי ליה בע"א משום חזקת הגוף ה"ל כודאי לאפוקי מחזקה צריך ב' עדים ואפי' לפוסקים דבשאר איסורין אף באיתחזק איסורא ע"א מהימן בהקדש וטבל, אפ"ה כיון בדבר שבערוה אין פחות משנים באיתחזק איסורא א"כ כ"ש בממון וכו' ובלא"ה הא קי"ל דאין ע"א קם בממון אלא לשבועה, או היכי דשייך מחייב שבועה ואי"ל ומשלם, ולכאורה לא שייך הכא דלא ה"ל לידע מיהו לשיטת רמב"ם דאפי' היכא דלא ה"ל למידע שייך מחויב שבועה ואיל"מ, א"כ אפשר דה"נ סגי בע"א בין בבבא דרישא ובין בבבא דסיפא וצ"ע:

גמרא טעמא דמייתי אב ראיה הא לא מייתי האב ראיה הבעל מהימן הא מני ר' יהושע אימא סיפא וכו' אתאן לר"ג דאמר נאמנת, והקשה בני הבחור המופלג כ"ה שמואל בנימין נ"י עי' רשב"א חולין דף י"א שכתב שאין לאסור הגבינות דוקא בטריפות שאפשר לומר דהשתא סמוך לשחיטה וכו' אבל בטריפות סירכא שא"א לתלותם בשעת שחיטה בהא ודאי אסורין דהא א"א לומר העמידנה על חזקתה דהא ודאי נפקא לה מחזקתה ואי אתה יודע מתי נטרפה ומתי יצאתה מחזקתה וכיון דודאי יצאתה מחזקתה ואי אתה יכול לברר מתי ולא לתלות בזמן ידו אוסרין אותה למפרע כענין שאמרו בנדה בכתמים שהאשה טמאה משעת כיבוס כיון דכתם זה יבש וע"כ לא ראתה עכשיו אלא מכבר ולא אמרי' בה העמד אשה על חזקתה ולא נחזיקנה בטמא למפרע אלא בכדי שיוכל הכתם להתייבש אלא אמרי' בשעת כיבוס ראתה ואע"ג דגבי מומין אמרו העמד אשה על חזקתה ובחזקת הבעל נולדו ואעפ"י שהמומין הללו שנולדו בה מומין שא"א שנולדו בה עכשיו ממש, התם הוא דמכל מקום ברשות הבעל נמצאו ואין לנו להחזיקה מרשות לרשות אלא אמרי' כאן נמצאו וכאן היו, כלומר ברשות זה נמצאו וברשות זה אנו מחזיקין שיהיו

עכ"ל, א"כ מבואר דלאו משום חזקת הגוף אתי עלה דהא במומין שא"א שנולדו עכשיו ממש לאו חזקה היא אלא משום דאין מחזקין מרשות לרשות, א"כ ברישא גם ר"ג מודה כי לא שייך חזקת הגוף במומין שא"א שנולדו עכשיו, ולא שייך שאין מחזקין מרשות לרשות כיון שעדיין ברשות אביה כימי קדם, כאשר כתב הרא"ש כיון שהיא ברשות אב לכל מילי וכתובה שלו אמרי' כאן נמצא ע"ש:

אמר רבא לא תימא ר"י לא אזיל בתר חזקה דגופא כלל אלא כי לא אזיל ר"י בתר חזקה דגופא היכא דאיכא חזקה דממונא אבל היכא דליכא חזקה דממונא אזיל ר"י בתר חזקה דגופא, דתניא אם בהרת קודם לשער לבן טמא אם שער לבן קודם לבהרת טהור ספק טמא, ר"י אומר כהה מאי כהה א"ר כהה טהור: ספק טמא הקשה ר"ת מ"ט דרבנן דאמרי טמא אמאי לא אזלינן בתר חזקה דהא אמרי' בפ"ק חולין מנא הא מילתא דאמור רבנן אוקי מילתא בתר חזקה ומייתי לה מקרא, אר"ת דהכא מיירי כשנזקק לטומאה וכו' וסובר תוס' דמחזקינן מאיסור לאיסור עי' ש"ש ש"ב פ"א לכאורה צ"ע בנגע שפיר אמרי' אוקמי אחזקה שלא נתקטנה הנגע קודם ההסגר כי לא נראה שום ריעותא, אבל אם נראה ריעותא כעת לא אמרי' אוקמי אחזקיה:

נדה דף י"ט תוס' רי"א כיהה, הקשה ר"ת מ"ט דרבנן דמטמאי מספיקא נוקי גברא אחזקיה, ור"י נמי אמאי צריך קרא וכו' כתב מהרש"א יש לדקדק מאי קשיא ליה הא כל ספק טומאה מסוטה ילפי' לטמא ברה"ר אפי' בדאיכא חזקת טהרה כמ"ש בכמה דוכתין, ואף לתירץ אחד של תוספות בריש מכילתין דלא גמרי' מסוטה אלא טומאת מגע ולא טומאת ראיה והכא נמי נגעים טומאת ראיה היא, מיהו הך ספיקא דמשארסתני נאנסתי איכא לדמויו לסוטה וצ"ע עכ"ל, ופלא עי' פנ"י כתובות דף י"ב במתני' הנושא אשה שכתב פסק ותני נאמנות ל"ש לענין כתובה ל"ש לענין אסורא דאיכא ס"ס ואסורא ליכא אלא מקח טעות, א"כ מה מדמה לסוטה:

וש"ש ש"א פט"ו כתב על קושי' מהרש"א דספק טומאה ברה"י ספק טמא היינו אם נולד הספק ברה"י אבל ספק שאינו ידוע אימת ומתי ובאיזה מקים אם ברה"י אם ברה"ר בזה לא אמרו ספק טומאה ברה"י וזה הו"ל ספק רשיות, וה"נ במשארסתני נאנסתי דהזנות אינו גרוע אם ברה"י אם ברה"ר הי' א"כ אין זה ענין לספק טומאה ברה"י וז"ב עכ"ל, ובשמעתא ב' פ"א כתב עוד לישב, דלא ילפי' מסוטה אלא שאר חזקות אבל חזקת הגוף עדיפא לפי פנ"י מרוב, ובספק טומאה ברה"ר בט' צפרדעים ושרץ אחד ביניהם דטהור משום דמהני רובא אפי' ברה"י עי' חולין דף יו"ד גבי צלוחית, וא"כ ה"ה חזקת הגוף דעדיפא מכל החזקות אין למידין מסוטה, וניחא קושי' מהרש"א דחזקת הגוף עדיף

משאר חזקות, לפ"ז יתיישב דאמר רבא לא תימא דלא אזל בתר חזקת הגוף כלל אלא דנגד חזקה אחרת עדיפא ליה לר"י מכל החזקות, דתניא אם בהרת קדם, ר"י אמר כהה וטהור ומשום חזקה, וברה"י הא לא מהני חזקה, אע"כ משום דחזקה דגופא עדיפא גם לר"י וע"כ לא קאמר ר"י אלא משום חזקה דממונא דהוא אלים טפי, אבל נגד שאר חזקות מודה ר"י דחזקה דגופא עדיף ע"ב, אבל שעה"ת ח"ב דף כ' משיג עליו ע"ב: תוס' תימא לר"י דהיכי מצי למימר דאי לאו חזקת ממון דהכא הוי אזיל ר"י בתר חזקת הגוף והא הוי חדא במקום תרתי דאית לן למימר העמידנה בחזקת פנויה וכו' ונראה לרשב"א דחזקת פנויה לא חשיבא חזקה לגבי חזקת הגוף. ושעה"ת ח"ב דף כ"א מסביר דבחזקת פנויה נכלל ב' חזקות דהיינו חזקה קמייתא שמסתמא לא נעשה שינוי וגם שהי' לה זכות להנשא לכל מי שתרצה וכו', וכיון דודאי נתקדשה רק הספק אם חלין הקידושין דאולי הי' בה מומין והי' מקח טעות, א"כ נסתר חזקה קמייתא כסברת תוס' בכתובות דף כ"ג ח"א קרוב לו וח"א קרוב לה לא מהני חזקת פנויה וכו', וגם מטעם שכתבתי לעיל דאין לחזקה שייכות על הספק דאטו משום חזקת פנויה דידה נימא דהי' לה מומין מקודם והוי מקח טעות, ואין לה רק חזקת היתר שעכ"פ הי' לה זכות הנ"ל ונגד חזקה זו עדיף חזקת הגוף דאתי מכח ודאי וראוי לומר שלא נעשה שינוי והתחדשות רק בזמן מאוחר ע"ש באריכות: ש"ש ש"ב פ"ב, הקשה שמשמע מתוס' דכיון דחזקת הגוף עדיפא מכל חזקות מש"ה אפי' חסר לפניך לא חשיבא חזקת פנוי למשוי על ידה תרתי לריעותא, וקשה בריש נדה גבי חביות ונמצא חומץ אמרי' העמד טבל על חזקתו ולא אמרי' העמד יין על חזקתו משום דה"ל תרתי לריעותא ואע"ג דחזקת טבל לא הוי חזקת הגוף דגופו לא אשתני אלא כמו חזקת פנויה והיין ה"ל חזקת הגוף דעל ידי שנעשה חומץ אשתני גופה וחזקת הגוף עדיף ולא מהני תרתי לריעותא עד חזקת הגוף וא"כ ה"ל להיות ודאי תרומה, ונראה כיון דאמרינן בב"מ דף ע"ג מעיקרא חמרא חמרא דחלא חלא פרש"י קלקולא בתוכו הוא אלא שאינו ניכר וכיון דחומץ לפניך הרי מעיקרא חלא הוי אלא שאינו ניכר וכל זמן שלא החמיץ רשאי להפרישו תרומה אבל חזקת הגוף תו לא הוי כיון דמעיקרא חלא חלא הוא קלקולו בתוכו אלא שאינו ניכר ע"ש: פנ"י בסוגי' ובכתובות דף י"ג בק"א מאריך שמשמע בחזקת הגוף מפקיע ממון וקי"ל אין הולכין בממון אחר רוב מכ"ש בחזקה, ומחדש דחזקה בפני עצמה בלא רוב המנגד היא עדיפא במעלה מרובא ע"ש וש"ש פ"ד כתב בחזקה לחוד בלא ברי אין מוציאין ממון וטעמא דכל מי שנולד הספק ברשותו עליו ראיה ומפקא ממון אפי' בשמא כמו במחט, הטעם והוא דודאי היכא דליכא ריעותא ואין מקים להסתפק ודאי לא נחתינן לספיקא כגון טבח שלקח

בהמה ונאבדה ותובע המוכר הדמים ודאי לא מצי לוקח טעין ולומר אימר טריפה היתה והי' מקחי מקח טעות ואין:

הולכין בממון אחר רוב דכיון דליכא מקום ריעותא לספק ודאי לא מחתינן לספיקא והא דאין הולכין בממון אחר רוב היינו היכא דהספק לפנינו, וא"כ במחט שנמצא הריעותא לפנינו שגורם הספק לומר אימר טריפה היתה מקודם ובזה אמרו הך כללא כל מי שנולד הספק ברשותו עליו הראיה ומשום דאין מחזקין ריעותא מרשות לרשות וכיון דריעותא דרשות זה לא מרע לרשות אחרת ה"ל רשות הקודם כאלו אין בו ריעותא וכל שלא נולד ריעותא ה"ל כנאבדה בהמה דלוקח לא מצי טעון אימר טריפה הי' ומש"ה חייב הלוקח לשלם למוכר עכ"ל:

לולי דמסתפינא אמרתי לחדש ולישב קושי' פנ"י למה מפקיע ממון בחזקת הגוף הא אין הולכין בממון אחר רוב, גם לישב ב"ש בסימן ד' ס"ק נ"ו כתב אם נגח תורא דידן לתורא דידיה כתבו תוס' ביומא משלם לו נזק שלם, אע"ג דאין הולכין בממון אחר רוב, היינו כשבא לידו מדעת הבעלים, וש"ש ש"ד פ"ו כתב דבריו תמוהים דודאי מוחזק מעיקרא עדיף טפי מבא לידו מדעת בעלים ע"ש, ונראה כי יש חזקות זה מזה שונים, עי' במרי"ט בסוגי' על תוס' ספק נגע, שיש חזקה עצמיה כמו הגוף לא הי' בו מומין ושארי חזקות כמו שהי' לא נשתנה ונקרא רק חזקה מדינא למשל שהי' טהור כן עדיין, טהור, וכן חזקת פנויה, ועי' שעה"ת ח"ב כלל ה' פרט ב' שהאריך בו, והכה בממון יש ב' חזקות, א' שממון זה שלו. ב' ועוד שהוא מוחזק מי יכול להוציא ממנו, בזה מוסבר למה חזקת ממון אלים משארי חזקות, יען בשארי חזקות אמרי' כמו שהי' כן אוקמי אחזקה עד השתא, אבל בממון עדיין מוחזק ולא בעבור שהי' מוחזק מתחילה כן עדיין ודו"ק היטיב, והנה במוכר שור לחבירו וקבל המעות והי' המעות שלו, ואח"כ טען לרדיא לקח ממילא המקח טעות ומעות לא הי' שלו, וסבר שמואל אין הולכין בממון אחר רוב להפקיע חזקת ממון שלו ולהוציא מידו אבל אם עפ"י רוב צריך לשלם ממון שלו בזה לא אמרי' אין הולכין אחר רוב ומיושב קושי' האיך חייבה תורה במפותה קנס לאביה כיון שהיא מחלה ולאב יאומר אייתי ראיה עי' בינת אדם שער רוב וחזקה סי' מ"ח, ומוסבר תוס' כתובות דף ט"ו להחזיר אבידתו, הולכין אחר רוב, יען שאין לו חזקת ממון שלו, רק חזקת שמעות בידו, נגד חזקה זו מהני רוב להוציא, והנה כאן אם חייב לה כתובה, וכי אנו אומרין שממון זה שישלם לה אין זה ממון שלו בודאי שלו הוא רק מחויב ליתן לה מצד חיוב שלו, רק אנו דנין מי יוכל להפקיע ולהוציא ממון שבידו רק מחמת חזקת הגוף שלה הוא מחויב ועדיף מחזקתו שבידו הוא, וכן בנזקי שור אנו אומרי' שממון

שלו הוא רק מצד רוב מחויב לשלם נזקו שהוא ישראל, ורוב עדיף מחזקת ממון שבידו, ומוסבר היטיב סברת ב"ש רק בממון שבא מיד בעלים לידו וממון הי' שלו. רק מצד רוב לרדיא לא יהי' הממון שלו אז אמרינן אין הולכין בממון להוציא שלו בתר רוב, ומיושב ג"כ קושי' תוס' יבמות דף ס"ה ע"ש ודו"ק:

שעה"ת ח"ב דף צ"ה כתב כיון דילפי' מפרה אדומה לא אמרינן רובא וחזקה רובא עדיף רק בחזקה דאיתרע וכו' אבל היכי דאיכא חזקה דלא איתרע כלל והא בשלימות דליכא ריעותא דשעת מציאתן י"ל חזקה עדיף מרובא כיון דברובא איכא עכ"פ מיעוט המתנגד משא"כ בחזקה, ומצאתי מל"מ פי"א מאישות הלכה ח' ד"ה אשר, שכתב היכי דחזקה בשלימות וליכא שעת מציאתן מהני להוציא ממון מחזקתו, בשלומא היכי דשור נשחט עכ"פ ואין אנו יודעין באיזה זמן נשחט או באיזה אופן נשחט כיון שעכ"פ נשחט עליה להביא ראיה, אבל היכי דאיכא למימר דמעולם לא נשחט פשיטא שעליו להביא ראיה שנשחט, לפ"ז גבי קנס אפי' ר"י מודה דיש לחרשת ולשוטה קנס ע"ש: תוס' כל שנולד ספק ברשותו עליו להביא ראיה, וא"ת מהא דפריך בשואל דף ק' גבי מחליף פרה בחמור וילדה ונחזי ברשותא דמאן קיימא וליהוי אידך המע"ה וכו' וצריך לחלק בין ספק שנולד לטיבותא כי התם לספק שנולד לגריעותא כי הכא, וריב"ש סימן שע"ג כתב הטעם דכל שנולד ברשותו הספק לריעותא כמו בהך דשמואל יש לנו לומר שעל בעל הפרה שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראיה לפי שמפני ספק זה הוא בא לבטל קנין שהיינו מוחזקים בקנינו וכיון שנולד ברשותו הספק עליו להביא ראיה, אבל בהאי דהתם אין הקנין מתבטל מפני הספק שאין דנין אלא על הולד ומפני זה אין הולכין אחר מי שנולד הספק ברשותו אלא אחר הממע"ה זה מה שנראה לי בביאר לשון התוס' בכוונתם, וש"ש ש"ב פ"י מביא ראיה מתוס' חולין דף נ"א הקשה הר"ר יו"ט בנדה תניא השאילה חלוקה לחברתה היא טהורה וחברתה תולה ומפרש רב ששת דלא חייבת לכבס הבגד, ואמאי לא אמרינן כאן נמצא כמו גבי מומין, ותי' דלא דמי דודאי כדי לקיים המכר ובקידושין, סברא הוא דאמרינן הכי שאומר המוכר ללוקח קח פרתך שברשותך נטרפה, והאב אומר לבעל קח אשתך שברשותך נולד המום, ואין לנו לבטל המעשה הזה, אבל גבי חלוק ליכא למימר הכי עכ"ל, ומבואר דלא אמרי' האי כללא דכל הנולד ספק ברשותו אלא שלא לבטל הקנין והמעשה ומש"ה במחליף פרה בחמור אע"ג שאנו באין לבטל מכירת הולד מ"מ אין הביטול בעיקר הקנין אלא בולד תו לא שייך האי דכל מי שנולד ספק ברשותו עליו הראיה ע"ש:

שעה"ת ח"ב דף א' כתב יש לחקור בהא דקי"ל דמהני:

חזקה אי הסברא חיצונה מסייע שיהי' לו דין ודאי ומכריע ומברר הספק או דמצד הסברא הוא ספק רק חידש שחידשה התורה שיהי' לו דין ודאי, וכיו"ב כתב השמ"ק ב"מ דף ו' בהא דאזלי' בתר רובא כתב בשם הרא"ש דמצד סברא הוא ספק רק שחוקת התורה שיהי' לו דין ודאי וכו', לכאורה י"ל דנחלקו בזה ר"י ור"א כתובות דף י"ג ר"י סובר מאן דמכשיר בה מכשיר בבתה דסובר דחזקה מכריע ומברר הספק כמו עדים ואם הי' לאשה עדים פשוט שהי' מהני להכשיר הבת, וה"ה בחזקה, ור"א סובר מצד סברא הוא ספק רק שחוקת התורה שמניחין הדבר בחזקה קמייתא לכן לא מהני לבת כיון שאינו מברר הספק ע"ש וינ"פ הרב המאוה"ג מו"ה יצחק שווייגער נ"י כתב לי בזה להסביר הסוגי' מנה לאבא בידך ודו"ק:

פרט ב':

מבני הרב המאוה"ג מו"ה יוסף ליב רב דק"ק דערעטשקע נ"י:

הבעל צריך להביא ראי' פרש"י עדים ובאב לא כ' ראי' עדים וכבר עמדו בזה המפרשים, ונלע"ד דהפנ"י בק"א הקשה קושיא עצומה דהא קי"ל אין ע"א קם בממון אלא לשבועה וכל היכא דמחויב שבועה ואינו יכול לשבע משלם א"כ סגי בע"א בין בבבא דרישא ובין בבבא דסיפא וצ"ע עכ"ל ולי הצעיר נראה לישב כיון שכתובה ניגבת ממקרקעי הו"ל כפירת שיעבוד קרקעות ולא שייך מתוך שאינו יכול לשבע משלם כיון דבלא"ה אינו יכול לשבע דהו"ל כפירת שיעבוד קרקעות [ועיין תוס' ב"ב קע"ה וב"מ ד' שהקשה שבמודה במקצת גופא האיך יכול לשבע אם שיעבודא דאורייתא ע"ש] ואע"ג דר"מ סבר בכתובות דף ד' דכתובה נגבית גם ממטלטלין וסתם מתניתין ר"מ, מ"מ גם כה"ג הוי כפירת שיעבוד קרקעות כיון שיכול לגבות גם ממקרקעי כמו שמוכח מפ"ק דב"מ גבי דינרים ע"ש הא תינח בנכנסה לרשות הבעל דאז גובה כתובתה גם ממשעבדי וא"כ הוי כפירת שיעבוד קרקעות ולא שייך מתוך שאינו יכול לשבע משלם דלא יכול לשבע בלא"ה ע"כ צריך שני עדים. אבל ברישא שמיירי בארוסה ובארוסה כ' הרמב"ם דאפילו אית לארוסה כתובה אינו גובה רק מבר חרי אבל לא ממשועבדים ואפילו אמרינן דארוסה אין לה כתובה ומתניתין בכתב לה דוקא עיין בפ' הכותב דף פ"ט מ"מ גם כה"ג כ' הרמב"ם דניגבת רק מבני חרי עיין בפ"י מה' אישות הלכה י"א, ואם לא נגבית רק מבני חרי לא הוי כפירת שיעבוד קרקעות וי"ל דבאמת סגי בעד אחד כקושי' פנ"י דקם לשבוע ומתוך שאינו יכול לישבע משלם ע"כ לא פרש"י בבבא דרישא ראי' עדים דסגי באמת בע"א, רק בנכנסה לרשות הבעל דאז גובה גם ממקרקעי והוי לי' כפירת שיעבוד קרקעות ולא

סגי בע"א דבלא"ה לא יכול לישבע ע"כ הוצרך רש"י לפרש דאל תטעה דראי' בע"א כינו בבבא דרישא אלא ראי' עדים ב' עדים ודו"ק כנלע"ד:

יבמות דף קי"ט בתוס' ד"ה סיפא, צ"ע גבי גבינת ע"ז ל"ד אסר ר"מ משום רוב עגלים נשחטים לע"ז ופריך מאי אירי רוב אפי' מיעט נמי דר"מ חייש למיעט ומאי קושי' כיון דרוב עגלים אין נשחטים וחזקה דחלב בחזקת היתר א"כ איתרע ליה רובה כדאמר הכא, וערוך לנר כתב שמ"ק כתובות דף ט' מביא רא"ש כתב דלא אמרי' רובא וחזקה רובא עדיף אלא היכי שרוב מתנגד לחזקה וחזקה לרוב באותו דבר באופן שכל אחד מגרע כח האחר אבל לא בשהחזקה בדבר אחד והרוב בדבר אחר, וכן במחנה אפרים כתב בשם רשב"א דלר"מ לא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה אלא בשהחזקה מגרע כח הרוב לפ"ז י"ל קושי' תוס' דבשלמא הכא החזקה שהיא זקוקה ליבם ואין הצרה מתעברת מתנגד לרוב מתעברת ומגרע אותו לכן אמרי' סמוך מיעוטא לחזקה, אבל התם החזקת היתר דחלב אינו מגרע הרוב דנשחט לע"ז ולכן לא שייך בזה סמוך מיעוטא לחזקה:

עי' בפנ"י בק"א בסוגי' מה שהקשה על רא"ה וב"ש סימן ל"ט ס"ק י"א שסוגי' קאי אפי' גט אינה צריכה אף שהיא טוענת מאירוסין נעשה המומין ושווי' נפשיה ח"א, ועי' בית מאיר ואב"מ שהקשו שפלא להבין למה לא אמרי' שווי' נפשיה ח"א אפי' עדים מכחישים אותה אומרי' שווי' נפשי ח"א, ונראה עי' ריטב"א קידושין דף מ"ג שעדים אחורי גדר לא מהני בקידושין כי יש ב' מיני עדות א' שעדות רק לברר אמיתי הדבר, שזה לוה מנה מפלוני ואם מודה בעצמו מחויב, א"כ גם עדים אחורי גדר שראו שלוה מפלוני אף שלוה לא ראה אותם חייב לשלם כיון שנודע הדבר שזה אמת, ב' עידי קידושין לא מהני אחורי גדר, כי גם אם היא והוא מודים לא מהני, א"כ כיון שלא ראו העדים ויודעים שאין בו ממש בקידושין ולא מכוונים כלל לקידושין לא מהני מה שעדים ראו אחורי גדר ע"ב, וז"כ הרא"ה אף אם אשה אומרת קדשתני שאינה נאמנות לאחרים אבל היא אסורה מטעם שווי' נפשי' ח"א. שם היא אומרת עפ"י עדים קבלה קידושין והוא מכחיש אינה נאמנת עליו לאסור לקרוביה אבל היא על עצמה נאמנת לאסור בקרוביו, אבל כאן היא לא אומרת קדשתני, רק עפ"י עדים ידענו שקידש אותה, ורק לפי טענתו ומצד כחן נמצא ומקח טעות והיא פנויה ומי שיבעל אותה אין העדים יכולין לחייבו כיון שהיא עפ"י ב"ד פנויה, ואף שהיא צועקת שלא הי' לה מומין ולא:

הי' קדושי טעות בכל זאת אין כאן עדים על ק קידושין ולא צריכה גט כלל ולא שייך שווי' נפשי' ח"א, אבל אם היא אומרת קדשתני בפני פלוני אפי' עדים מכחישים אותה אסרה על עצמה כי היא פסלה העדים שמשקרים ודו"ק היטיב:

עט סופר חלק ד כלל ק בחבורה מקלקל

פרט א':

שבת דף ע"ג, א"ר כהנא זומר וצריך לעצים חייב שתים אחת משום קוצר ואחת משום זורע, תוס' נראה דאפי' לר"י דמחייב מלאכה שאצל"ג בעינן צריך לעצים דלא מיקרי בעצים קוצר אלא בענין זה, מידי דהוה אקורע ע"מ לתפור ומוחק ע"מ לכתב כדאמר ר' יוחנן בדף קמ"ה אחד כבשים ואחד שלקות שסחטן לגופן מותר למימיהן חייב חטאת ואמאי שרי לגופן ליהוי כמלאכה שאצל"ג, אלא טעמא לפי שאין דרך דישה בכך ועי' ה"ה פרק י"ב הלכה ב' שכ' מדברי רבינו שכתב שהכל תלוי בכוונתו נראה שכל שאינו מתכוין אין ראוי לומר בו פסיק רישא ולא ימות היא וליחייב מפני שכשהוא מתכוין הוא עושה מלאכה וכשאין מתכוין אין בו מלאכה כלל שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי דומה לקטימת קיסם שזכרנו פי"א שכל שאינו קוטמו לחצות בו שניו אע"פ שראוי לכך בקטימתו פטור שכל שהוא מפני תיקן כלי מי שאינו מתקנו פטור אפי' לר"י המחייב בדבר שאינו מכוין ע"ש ומחהש"ק סי' תקכ"ו בגוזז שער:

א"ר אבא החופר גומא בשבת ואינו צריך אלא לעפרה פטור עליה ואפי' לר"י דאמר מלאכה שאצל"ג חייב עליה, ה"מ מתקן האי מקלקל הוא, [מתקן, כמו מוציא את המת לקברו אינו צריך לגופה דהוצאה ולא במת אלא לפנות ביתו והוצאה הצריכה לגופה כגון שהוא צריך לחפץ זה במקום אחר]:

דף ק"ה, מתני' הקורע בחמתו ועל מתו וכל המקלקלין פטורין וכו' גמרא ורמינהו הקורע בחמתו ובאבלו ועל מתו חייב ואע"פ שמחלל שבת יצא ידי קריעה, ל"ק הא במת דידיה הא במת דעלמא וכו', תינח מתו אלא חמתו אחמתו קשיא, חמתו אחמתו נמי לא קשה הא ר"י הא ר"ש הא ר"י דאמר מלאכה שאצל"ג חייב עליה, הא ר"ש דאמר מלאכה שאצל"ג פטור עלי', אימר דשמעת ליה לר"י במתקן במקלקל מי שמעת ליה, א"ר אבין הא נמי מתקן הוא דקעביד נחת רוח ליצרו, מי שרי וכו' לא צריכא דקא עביד למירמא אימתא אאינשא ביתיה וכו', וכתב ריטב"א דעבד למירמא אימתי, ומינה דכל היכא דלא עביד משום הכי אלא למעבד נחת רוח ליצרו בלבד פטור אני תמיה על רמב"ם פי"ב שכתב מפני שכוונתו להנקם ונתקרר חמתו ע"ש:

תוס' הא ר"י והא ר"ש, ונראה לר"י דלא מתרץ אלא חמתו אחמתו אבל בעל מתו לא פליגי דמת בעלמא פטור דמקלקל הוא, ובמת דידיה דאיכא מצוה חשוב מתקן, אע"ג דלקמן משמע דלצורך מצוה לא חשוב ר"ש תיקון דהא יליף ממילה והבערת בת כהן דמקלקל בחבורה ובהבערה חייב, התם מקלקל הוא לגמרי שאינו צורך אחר אלא מה שהוא צורך

מצוה אבל גבי קריעת אבל הוי תיקון הבגד ע"י קריעה שיוכל ללובשו בכל שעה ואית בו חימום ועוד כמו שמחלק לקמן ר"ת דהתם התיקון בא לבסוף שבשעת חבורה והבערה אינה בא הכשר מצוה עד הגמר אבל הכא בשעת קריעה בא התיקון ולא חשיב קלקול: רש"י כתב אין לך מבעיר שלא יהי' מקלקל אפי' מבעיר לצורך קדירה מקלקל לעצים, ומגן אבות הקשה א"כ למ"ל גמרא לילף מקלקל חייב משריפת בת כהן ת"ל מגוף קרא לא תבערו, עי' בית יצחק או"ח סי' ל"ה אות ז': פי' משניות כתב, ואמרו בחמתו פטור, סברא דחייה היא והלכה הקורע בחמתו או על מת שחייב עליו קריעה חייב והטעם שיהיה הקורע בחמתו ועל מתו חייב מפני שדעתו מתישבת וחמומו מתפשר לאותו הקרע והוא דומה למתקן:

תני ר' אבוה קמיה דר' יוחנן כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר, א"ל פיק תני לברא חובל ומבעיר אינה משנה ואם ת"ל משנה חובל בצריך לכלבו מבעיר בצריך לאפרו, והאנן תנן כל המקלקלין פטורין, מתני' ר' ידא, ברייתא ר"ש, מ"ט דר"ש מדאיצטרך קרא למישרא מילה הא חובל בעלמא חייב, ומדאסר רחמנא הבערה גבי בת כהן ש"מ מבעיר בעלמא חייב ור' יודא, התם מתקן הוא כדרב שי דאמר מה לי לתקן מילה מה לי לתקן כלי מה לי לבשל פתילה מה לי לבשל סמנין:

רש"י כתב מתני' ר' יודא דאית ליה מקלקל בחבורה פטור, ולא איתפרש היכא, ול"נ מתני' ר"י דאמר מלאכה שאצל"ג חייב עליה הילכך חיובא דחובל בצריך לכלבו ומבעיר בצריך לעפרו משכחת לה דאע"פ דמקלקל הוא א צל מלאכה עצמה מתקן הוא אצל אחרים ולר"י כי האי גוונא מלאכה היא משום תיקון אחרים, אבל מקלקל ואינו מתקן פטור, ובריייתא ר"ש היא דאמר מלאכה שאצל"ג פטור עלי' הילכך אין לך חובל ומבעיר שאין מקלקל ואפי' מבעיר עצים לקדרתו מקלקל הוא אצל עצים ומה שהוא מתקן אצל אחרים לר"ש לא חשוב דהא מלאכה שאצל"ג היא אלא משום דמקלקל:

בחבורה ובהבערה חייב וכו', ותוס' כתב נראה דר' אבוה ור' יוחנן אליבא דר"ש פליגי, דר"א סבר דחובל ומבעיר אע"פ שאינו צריך לכלבו ולאפרו חייב לר"ש דגמר ממילה והבערת בת כהן, ור' יוחנן סבר דר"ש נמי לא מחייב אא"כ איכא קצת תיקון כגון דצריך לכלבא ולאפרו, דמילה והבערה איכא קצת תיקון שהוא צורך מצוה, אבל לר"י אפי' צריך לאפרו ולכלבו פטור דאין זה תיקון חשוב דאין דרך לחבול בחבירו כדי ליתן לכלבו או לשרוף גדיש בשביל האפר וכו' ור"ת מפרש דהא דחשיב לר' יודא מקלקל בצריך לכלבו ולאפרו לפי שאין התיקון בא באותה שעה אלא לאחר מכאן דלאחר שנעשית חבירה בא הדם ולאחר שכלתה ההבערה בא האפר, אבל בשוחט בשעת הקלקול בא לו

התיקון שמוציאה מאבר מה"ח וכו' וקורע ע"מ לתפור ומוחק ע"מ לכתב דמיחייב לכ"ע אע"ג שבשעת הקילקול אינו בא התיקון היינו משום שהקלקול גורם תיקון יותר טוב לבסוף ותיקון גמור הוא שהרי אינו יכול לעשות התיקון אלא ע"י הקלקול:

תוס' בחובל וצריך לכלבו, וא"ת לר' אביה דמחייב אפי' אין צריך לכלבו כיון דאין צריך כלל הוי מלאכה שאצל"ג דאע"ג דמחייב ר"ש מקלקל בחבורה מ"מ בעי צריכה לגופא כדאמרי' בסנהדרין דף פ"ד מאן שמעת ליה דאמר מקלקל חייב ר"ש האמר מלאכה שאצל"ג פטור, וי"ל דאפי' במקלקל גמור משכחת לה דהוי צריכה לגופא כגון חובל ומבעיר באיסר הנאה שסבר שיכול ליתן לכלבו ולבשל בו קדרה, ורבי אבהו אע"ג דלא חשוב צורך מצוה תיקון מ"מ צריכה לגופה חשיב, וא"ת צריך לכלבו ולאפרו היכי חשיב צריכה לגופא מ"ש מחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה, וי"ל דלא דמי דהכא הוא צריך לנטילת נשמה כדי לתת לכלבו דהיינו הדם כי הדם הוא הנפש, ומבעיר נמי צריך להבערה כדי לעשות אפר כמו מבעיר כדי לבשל קדרה אבל חופר הגומא נעשית מעליה ואינו נהנה ממנה כלום:

שמ"ק ב"ק ל"ד כתב מקשים היכי ילפי' הבערת בת כהן קלקול חבורה דילמא התם אסר רחמנא משום נטילת נשמה ע"ש:

תוס' ד"ה מה לי לבשל וכו', וא"ת בשלמא לר"י שפיר שמעינן דהבערה ללאו או לחלק יצאת מדלא כתב לא תעשה כל מלאכה בכל מושבותיכם וכתב הבערה ש"מ ללאו או לחלק, אבל לר"ש דאיצטרך למיכתב הבערה לחייב מקלקל בהבערה מנ"ל דיצאת לחלק או ללאו ע"ש הך פלוגתא דמקלקל בחבורה פירש רש"י דנפקא לן מפלוגתא שאינה צריכה לגופא משמע דלא בעי לר"ש צריך לכלבו ולאפרו, לפ"ז צריך לומר דר' אבהו כר"ש ור"י כר' יודא ואין נראה וצ"ל הך פלוגתא דמקלקל בחבורה קבלה היה בידם:

רמב"ן בחידושיו כתב דמילה ודאי מלאכה הצריכה לגופה הוא שהוא צריך שיהא אדם זה מהול ומהדומה לזה הנוטל צפרניו בכלי וכן שפמו שחייב משום תולדה דגוזז ואע"פ שאינו צריך לגוף הצפרניים והשיער מלאכה צריכה לגופה נקראת והבערה דבת כהן נמי כיון שמדליק האש לבשל פתילה הרי היא מלאכה צריכה לגופא דומיא למדליק האור להתחמם כנגדו ולא שמענו מלאכה שאצ"ל במדליק אלא במכבה אלא ודאי תרווייהו מלאכה צריכה לגופה נינהו אלא שהצורך עצמו נקרא קלקול בגופו שהנימל נשאר חביל וחולה ויש בה תקון שאינה מגופה של מלאכה שהיא קיום המצוה ולר"ש אין אותו התיקון כלום ומ"ה בעי ר"ש חובל וצריך לכלבו מבעיר וצריך לאפרו כדי שתהא המלאכה צריכה לגופה לא משום דבעי שום תיקון ע"ש באריכות: רשב"א כתב מה

לי בישול פתילה וכו', קשה לי א"כ לר' יודא שאר מיתת ב"ד יהי' מותרת בשבת דהא מקלקל גמור הוא, וי"ל דלרבי יודא נמי שאר מיתת ב"ד אסורות דיש בהם תיקון מצד שהן מתבערין מתוך העדה והוי לה כהוצאות כזית מן המת וכעדשה משרץ דחשיב תיקון הרחקת הטומאה סילוק הנזק והא דאמרינן מה לי בישול פתילה לרבותא נקטי' ולא צריך ע"ש: שבת דף ע"ה, ת"ר הצד חלזון והפוצעו אינו חייב אלא אחת, ר"י אומר חייב שתים שהי' רי"א פציעה בכלל דישה, אמר רבא מ"ט דרבנן קסברי אין דישה אלא לגדולי קרקע, וליחייב נמי משום נטילת נשמה, א"ר יוחנן שפצעו מת, רבא אמר אפי' תימא שפצעו חי מתעסק הוא אצל נטילת נשמה והא אביי ורבא דאמרו תרווייהו מודה ר"ש בפ"ר שאני הכא דכמה דאית ביה נשמה טפי ניחא ליה כי היכי דליציל ציבעיה: תוס' ד"ה וליחייב נמי משום נטילת נשמה, אפי' לר"י דאמר מקלקל בחבורה פטור פריך שפיר דהיכא דאיכא תיקון קצת חייב כדאמרי' בפסחי' דף ע"ג, והכא נמי במה שממיתו יש תיקון קצת שאינו מפרכס לכאן ולכאן ונוח ליטול ממנו הדם וכו':

תוס' ד"ה מתעסק הוא אצל נטילת נשמה האי מתעסק לאו דוקא דהא מתעסק בחבורה חייב לר"ש דאמר בכריתות י"ט הנח לתינוקת הואיל ומקלקל בחבורה חייב מתעסק נמי חייב וטעמא כדיליף מדאיצטרך למישרי מילה מכלל דמקלקל בחבורה חייב ולא חיישי' למלאכת מחשבת דמקלקל דעלמא לא מיפטר אלא משום מלאכת מחשבת כדאמר חגיגה דף יו"ד, ומתעסק דהכא היינו דבר שאינו מתכוין כיון דאין מתכוין כלל למלאכה מותר אפי' בחבורה אע"פ דלא בעי מלאכת מחשבת כמו כל איסורי' שבתורה: דלא שייך בהו מלאכת מחשבת ושרי אין מתכוין כדאמר מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני חמה, וכן מוכח בכתובות דף ה' ע"ש: ח"ס בחידושיו כתב מש"כ תוס' דמתעסק היינו אינו מכוין דלא אתי' מטעם מלאכת מחשבת דבשארי איסורים נמי מותר, עי' חר"ן סנהדרין פ"ד דבשארי איסורי תורה דוקא בחייבי לאוין כגון כלאים ללבוש מותר אין מתכוין אבל חייבי כריתות דקפיד רחמנא אשגגה לחייבי חטאת אין מתכוין נמי אסור משא"כ בשבת אע"ג דאיסור סקילה מ"מ כיון דמלאכת מחשבת אסרה תורה פטור אין מתכוין א"כ הדרה קושי' לדוכתא ועכצ"ל דמתעסק ממש קאמר: תוס' ד"ה טפי ניחא ליה, פי' אע"ג דהוי פס"ר דמודה ר"ש, הכא מיפטר משום דהוי מלאכה שאצל"ג דאפי' במקלקל פטור ר"ש במלאכה שאצל"ג כדאמר בסנהדרין פ"ד, וכי מודה ר"ש בפס"ר היינו במידי דניחא ליה אי מתרמי דהוי צריכי לגופה וכו' ותימא בחגיגה דף יו"ד משמע הא דפטר ר"ש מלאכה שאצל"ג היינו משום דבעי מלאכת מחשבת וא"כ בחבורה דלא בעי מלאכת מחשבת ליחייב בה מלאכה שאצל"ג:

פרט ב':
סנהדרין דף פ"ד, רב לא שביק לבריה למישקל ליה סילוא דילמא חביל וה"ל שגגת איסור, א"ה אחר נמי, אחר שוגגת לאו בנו שיגגת חנק, והתנן מחט של יד ליטול בה את הקוץ ליחוש דילמא חביל וה"ל שיגגת סקילה, התם מקלקל היא הניחא למ"ד מקלקל פטור אלא למ"ד חייב מאי איכא למימר מאן שמעת ליה דאמר מקלקל בחבורה חייב ר"ש היא ור"ש אמר כל מלאכה שאצל"ג פטור עליה, [כל מקלקלין פטורין בחלול שבת דמלאכת מחשבת כתיב ואין מחייב אמקלקל אלא ר"ש ומקלקל בחבורה ר"ש נמי לא מחייב אלא במתכוין לכך דהוי צריך לחבלה אבל הנוטל קוץ אין צריך לחבלה וברצונו לא יחבל]:
חדר"ן כתב שגגת לאו דאמרי' מותר, פי' בתוס' שהוא דבר שאינו מתכוין ומותר באסור לאו כדאמרי' גבי כלאים מוכרי כסות מוכרין כדרכן אבל באיסר מיתה לא הותר דבר שאינו מתכוין ואע"ג דהותר דבר שאינו מתכוין באיסר מיתה דהיינו בשבת דאיכא סקילה, ה"ט משום מלאכת מחשבת אסרה תורה וכו' לפי פי' זה קשה מאי קושי' דמחט של יד הוי דבר שא"מ הא אמרינן בשבת מותר משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה ובשאר חייבי מיתת חייב ואי הוה פס"ר מש"ה קא מקשה דהוי איסור לגבי שבת א"כ אפי' שגגת לאו נמי כי הוי פס"ר אסור, אלא נראה שהטעם הנכון דשגגת לאו מותר מפני שלא מצינו שענש הכתוב כלל ואפשר אפי' בדיני שמים אינו מתחייב ע"ש, וקובץ על רמב"ם הלכות שבת פ"א מביא מחכם אחד שהקשה שר"ן מביא בשם תוס' דדבר שא"מ מותר בשבת משום מלאכת מחשבת אסרה תורה זה סותר מש"כ תוס' כתובות דף ה' דדבר שאינו מתכוין אין הטעם משום מלאכת מחשבת כי דשא"מ גם בכלאים מותר ע"ש ועי' בספר בן אורי על שבת: כתובות דף ה', איבעיא להו מהו לבעול בתחילה בשבת דם מיפקד פקיד או חבורי מיחבר וכו' ואת"ל הלכה כר"י מקלקל בחבורה או מתקן בחבורה הוא, ואת"ל מקלקל בחבורה הוא במקלקל הלכה כר"י או הלכה כר"ש וכו' ורב שרי והאמר משמיה דרב האי מסוכריא דנזייתא אסור להדוקה ביומא טבא, בההיא אפי' ר"ש מודה בפס"ר ולא ימות וכו':
תוס' את"ל הלכה כר"י מקלקל וכו' משמע אם הלכה כר"ש שרי אפי' מתקן כיון דאין מתכוין, וקשה בכריתות י"ט אמר לר"ש הואיל ומקלקל בחבורה חייב מתעסק נמי חייב ומ"ש דאין מתכוין פוטר ר"ש בחבורה טפי ממתעסק, וי"ל דמתעסק שמתכוין למלאכה לא מיפטר בשבת אלא משום דאין זה מלאכת מחשבת ומש"ה חייב לר"ש מתעסק בחבורה כמו מקלקל בחבורה דמחייב ר"ש אע"ג דאין זה מלאכת מחשבת ולהכי

תלינן ליה במקלקל משום דטעם שניהם דפטורין בשאר מלאכת שבת הוי משום דבעינן מלאכת מחשבת אבל שאינו מתכוין כלל למלאכה לא משום דבעינן מלאכת מחשבת מיפטר דהא בשאר מקומות נמי מיפטר אין מתכוין כגון כלאים ובנזיר דף מ"ב הילכך בחבורה נמי שרי:

ורב שרי וכו' הקשה הפלא"ה למאי דקאמר ביבמות דף ל"ד דבנשואין מיקרי טעה בדבר מצוה וקי"ל כר"י היכא דטריד לעשות מצוה וטעה ועשה מצוה פטור א"כ אפי' למ"ד דש"מ אסור מ"מ כיון דטריד בטרדת המצוה והוא אינו מתכוין אלא להטות בשבת ואף אם יעקור הבתולים הו"ל טועה בד"מ ועשה מצוה דפטור ולא דמי לשאר דבר שא"מ דליכא טרדה ע"ב, וחידושי הרי"מ כתב לישב הפלא"ה הקשה מאי אמר או דלמא מקלקל בחבורה פטור, הלא אמרינן ר"י סבר מקלקל בחבורה פטור משום במילה הוי מתקן משום דעושה מצוה והוי תקון מצוה והוצרך התורה להתיר מילה, א"כ גם הכא כיון דבועל בעילת מצוה הוי מתקן אף לר"י דמקלקל בחבורה פטור כמו התם במילה ואמאי אמר הכא לר"י דפטור הא הוי מתקן ע"ש ונראה לישב לכאורה יש להקשות למאי דקי"ל מצהב"ע לא הוי מצוה כלל א"כ לכאורה קשה לר"י דמקלקל בחבורה פטור:

רק דהוצרכה להתיר מילה דאל"ה היא דאסור למול משום תיקון מצוה, למה הוצרך להתיר מילה, אם אין דוחה מילה הוי מצהב"ע וליכא תיקון כלל כיון דליכא מצוה והוי מקלקל בחבורה ולמה צריך להתיר מילה לר"י, אך לא קשה מידי דשפיר הוצרך התורה לצוות למול בשבת דאל"ה ודאי לא מולין כלל, ומיושב קושי' הפלא"ה הפנ"י כתב דאיירי הכא דרוצה לבעול באמת בהטיה ורוב בקיאין בהטיה אעפ"כ חיישי' שמא לא יבעל בהטיה כיון דאיכא חשש איסור סקילה א"כ א"ש דאם מקלקל בחבורה פטור מותר שפיר לבעול בהטיה גם אם יבעל בלא הטייה לא יהי' איסור סקילה דהוי מקלקל ואין לומר דהוי מתקן משום מצוה זה אינו דאם יבעל בלא הטייה יהי' מצהב"ע ולא יהי' מצוה כלל ולא יהי' תיקון ולא הוי עבירה רק דגם מצוה לא יהי' משום מצהב"ע על זה שפיר סמכינן על רוב בקיאין בהטייה ולאיסר סקילה לא יבא ומיושב קושי' הפלא"ה, אמנם לכאורה כיון דמצה"ב רק היכא שא"א לקיים המצוה בלא עבירה, אבל היכא דאפשר בלא עבירה לא הוי מצהב"ע כלל, א"כ עדיין קשה שמא לא יבעל בהטייה ויבא לאיסר סקילה ויהי' מתקן תיקון מצוה ואין כאן מצה"ב דכיון דאפשר בהטייה יכול לקיים המצוה בלא עבירה, אך באמת זה אינו כשבועל בהטייה אינו מצוה כלל א"כ א"א לעשות מצוה בלא עבירה, ומיושב קושי' הפלא"ה דאי נימא גם בהטיה איכא מצוה

לא הוי כלל מקלקל דהוא מתקן מחמת תיקון מצוה דלא הוי מצהב"ע דאפשר לבעול בהטייה וע"כ דאין מצוה בהטייה ע"ש דברים נפלאים:

כריתות דף י"ט, אר"נ אמר שמואל מתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה מתעסק בשבת פטור מלאכת מחשבת אסרה תורה, א"ל רבא לר"נ והא תינוקת דכי מתעסק דמי ותנן מי שהי' לו שני תינוקות אחד למול בשבת וכו' אמר לו הנח לתינוקות הואיל ומקלקל בחבורה חייב מתעסק בחבורה חייב: ב"ק דף ל"ד, תני ר' אבוה קמיה דר"י כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר א"ל פוק תנא לברא חובל ומבעיר אינה משנה ואת"ל משנה חובל בצריך לכלבו מבעיר בצריך לאפרו, [בצריך לכלבו דהוי מקלקל ע"מ לתקן והא דתניא שבת ק"ז נצרר הדם אע"פ שלא יצא משום צובע]:

תוס' וא"ת ור' יוחנן מ"ט לא מחייב מקלקל גמור דהא טעמא דמקלקלין פטורין היינו משום דבעינן מלאכת מחשבת כדמוכח מחגיגה דף יו"ד, ולענין חבורה לא חיישינן אמלאכת מחשבת כדמוכח בכריתות י"ט דאמר הנח לחבורה הואיל ומקלקל חייב מתעסק נמי חייב ומתעסק לא מיפטר אלא מטעם מלאכת מחשבת, וי"ל נהי דלא בעינן מלאכת מחשבת מיהו כיון דגמרינן ממילה ומהבערת בת כהן לא מחייבינן אלא דומיא דהנהו דלא הוה מקלקל גמור אלא תקון במקצת, ור' אבוה נהי דצורך מצוה לא משוי ליה תקון מ"מ צריכה לגופה משר ליה מה שהוא צריך למצוה [עיי' ח"ס שבת ק"ו שכתב מתוס' ב"ק נראה איכא מ"ד דס"ל מקלקל בהבערה חייב ומלאכה שאצל"ג ג"כ חייב]:

חגיגה דף יו"ד, הילכת שבת מיכתב כתיבן לא צריכה לכדר' אבא דאר"א החופר גומא בשבת ואין צריך אלא לעפרה פטור עליה כמאן כר"ש דאמר מלאכה שאצל"ג פטור עליה, אפי' תימא לר"י התם מתקן הכא מקלקל [הקובר את המת מתקן הוא והאי חופר גומא מקלקל הוא את חצירו] מאי כהררין התלויין בשערה, מלאכת מחשבת אסרה תורה ומלאכת מחשבת לא כתיבא [דאלו מלאכת מחשבת בשבת לא כתיבא אלא במשכן הוא דכתיב ולפי שסמך בפ' ויקהל פרשת שבת לפרשת משכן אנו למדין מלאכת מחשבת לשבת] דברי שאול כתב על כן חובל ומבעיר לא נלמד ממלאכת משכן רק ממילה והבערת בה כהן שוב גם מקלקל חייב עי' עט סופר כלל נ' פרט ב':

פסחים דף ע"ג, בעי מיניה לדברי אומר מקלקל בחבורה פטור שחטו שלא לאוכליו חייב מה תיקון, תיקון אם עלו לא ירדו, תוס' קשה לר"י כיון דס"ד דליכא תיקון כלל במתני' א"כ תקשי לכ"ע היכי חייב לר"ש מקלקל בחבורה הא מלאכה שאצל"ג היא ופטור אפי' בחבורה כדמוכח סנהדרין פ"ד מאן שמעת ליה דאמר מקלקל בחבורה חייב ר"ש האמר מלאכה שאצל"ג פטור עליה:

תשובת רעק"א הקשה על גמרא שאמר תיקון להוציא מאבמ"ח לב"נ, כיון דאין השחיטה מותר לישראל אסור מפרכסת לב"נ מטעם אבמה"ח ומותר רק כשמתה, ולא הוי התיקון בשעת הקלקול ולפי' תוס' שבת ק"ו בעינן תיקון תיכף בשעת קלקול, ועי' ילקוט הרועים אות מתקן:

חולין דף ח' אר"נ אמר רבה בר אבו' סכין של עכו"ם מותר לשחוט בה בשר מקלקל הוא. תוס' אע"ג בפסחים ע"ג מחייב לענין שבת משום תיקון כל דהו שאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה וכיון שיש תקון פורטא חשוב מלאכת מחשבת שלכך נתכוין אע"פ שקלקולו יתר על תקונו אבל לענין נהנה מעכו"ם לא חשוב הנאה כיון שקלקלו יתר על תקונו:

דף י"ד השוחט בשבת, חידושי ר"ן כתב והא קי"ל דמומר לחלל שבת וכו' כתבו תוס' דאינו נעשה מומר אלא עד גמר זביחה וראיה מאותו ואת בנו לרבנן שחט השני לע"ז חייב ואם איתא דשחיטה ראשונה שחיטת מומר חשבינן:

ליה אמאי חייב הלא אינה שחיטה כלל אלא ודאי דאין שם מומר אלא מאותה שחיטה ואילך, ויש דוחין דלא דמי שבת לע"ז בשוחט בשבת בתחילת שחיטתו חלל שבת דחובל הוא הלכך אפי' בשחיטה ראשונה הוי מומר, ואין זה כלום אצלי דבשבת נמי לא מחייב עד גמר שחיטה דמקמי הכי הו"ל מקלקל בחבורה דקי"ל דפטור ע"ש ותשובת מאהבה ח"ר סימן ק"כ, ומר"ם ברביי בחולין כתב, בפלוגתא דמקלקל בחבורה לא מצינו שום תנא דפליגי אלא ר' יודא ור"ש, א"כ י"ל הא דקאמר הש"ס בס"ד ונסבין חבריא לומר ר"י הוא ה"פ כלומר דמתני' אתי בלא"ה כר"י מתני' מוכח דסבר מקלקל בחבורה פטור כמ"ש ר"ן, עד לבסוף דמסיק רב אשי ר"י דמבשל היא ובשוגג, והשתא לא מוכח דמתני' סבר מקלקל בחבורה פטור דהא בשוגג לא נעשה מומר ע"ש שמישב גם רמב"ם:

בית יצחק הלכות שחיטה סי' ט"ז מביא קושיא מת"ח מו"ה דוד לאנדא, על המל"מ פ"א מתמידין שכתב דפסולין דאם עלו לא ירדו אסור להקטיר בשבת [עי' פמ"ג שכ"א] והקשה דמשני בפסחים למ"ד מקלקל פטור מה תיקון דאם עלה לא ירד ושם בשבת קאי ואי ס"ד דבשבת אין מקטירין אף אותן שעלו א"כ לא הוי תיקון בשעת קלקול ותוס' שבת ק"ו כתב דבעי דוקא תיקון בשעת הקלקול ע"ש:

מעין חכמה כתב על הקושי' למה שחיטת קדשים דוחה שבת הרי יכול לקיים שישחטו שנים כאחד דקי"ל חולין דף ל' שנים שוחטים זבח אחד, ולענין שבת הו"ל שנים שעשאו מלאכה פטורים, וכתב רק למ"ד מקלקל בחבורה פטור ושוחט בשבת אינו חייב אלא משום מתקן ואם ישחטו שנים נעשה התיקון ע"י שניהם ופטורים, אבל אם מקלקל

בחבורה חייב הרי כל אחד מהם עושה חבורה במשיכת הסכין על צואר הבהמה וכיון שמקלקל חייב גם שניהם חייבים ע"ש במצות עומר:

פרט ג':

רמב"ם פ"א משבת הלכה טוב, כל המקלקלין פטורין כיצד הרי שחבל בחבירו או בבהמה דרך השחתה וכן אם קרע בגדים או שרפן או שבר כלים דרך השחתה הרי זה פטור וחפר גומא ואינו צריך אלא לעפרה הרי זה מקלקל ופטור אע"פ שעשה מלאכה הואיל וכוונתו לקלקל פטור, כ"מ מביא רמ"ך כתב הל"ל ה"מ בבית אבל בשדה חייב דהא פסק כר' יודא דאמר מלאכה שאצל"ג חייב עכ"ל:

פ"ח הלכה ז' הדש כגרוגרת חייב ואין דישה אלא בגדולי קרקע, והמפרק הרי הוא תולדה דדש וחייב, וכן החובל בחי שיש לו עור חייב משום מפרק והוא שיהי' צריך לדם שיצא מן החבורה אבל אם נתכוון להזיק בלבד פטור מפני שהוא מקלקל ואינו חייב עד שיהי' בדם או בחלב שהוציא כגרוגרת:

הלכה ח' במה דברים אמורים בחובל בבהמה וחיה ועוף וכיוצא בהם אבל החובל בחבירו אע"פ שנתכוון להזיק חייב מפני נחת רוחו שהרי נתקררה דעתו ושככה חמתו והרי הוא כמתקן ואע"פ שאינו צריך לדם שהוציא ממנו חייב:

פ"י הלכה יו"ד, הקורע כדי לתפור שתי תפירות ע"מ לתפור שתי תפירות חייב אבל הקורע להפסידה פטור שהוא מקלקל, הקורע בחמתו או על מת שהוא חייב לקרוע עליו חייב מפני שמיישב את דעתו בדבר זה וינוח יצרו והואיל וחמתו שוככת בדבר זה הרי הוא כמתקן וחייב:

פי"ב הלכה א' המבעיר כ"ש חייב והוא שיהא צריך לאפר אבל אם הבעיר דרך השחתה פטור מפני שהוא מקלקל והמבעיר גדיש של חבירו או השורף דירתו חייב אע"פ שהוא משחית מפני שכוונתו להנקם משונאו והרי נתקררה דעתו ושככה חמתו ונעשה כקורע על מתו או בחמתו שהוא חייב ובחובל בחבירו בשעת מריבה שכל אלו מתקנים הן אצל יצרן הרע:

פ"ד חובל ומזיק חבל בחבירו בשבת אפי' הי' שוגג פטור מן תשלומין מפני שהוא עון מיתת ב"ד וכבר בארנו שלא חילק הכתוב בדבר שיש בו מיתת ב"ד בין שוגג למזיד לפוטרו מתשלומין, והלא החובל מקלקל הוא וכל המקלקלין בשבת פטורין מן המיתה ולמה נחשוב זה החובל עון שיש בו מיתת ב"ד הואיל ועשה נחת רוח ליצרו הרע בעת שחבל בחברו הרי הוא כמתקן ונמצא עון מיתה לפיכך פטור מתשלומין:

רי"ף כתב כל מקלקלין פטורין ואפי' חובל ומבעיר לר' יודא, אבל לר"ש כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר ע"ש ושלטי גבורים מאריך: רמב"ם הלכות מילה פ"א הלכה י"ד, ספק בן שבעה ספק בן שמונה מלין אותו בשבת עכ"פ אם בן שבעה הוא ושלם הוא בדין הוא שידחה שבת ואם בן שמונה הוא הרי זה שמל כמחתך בשר הוא לפי שזה נפל אם הוא בן שמנה ע"ש בכ"מ: ירושלמי יבמות פי"א, ר' יוסי בעי אילין תינוקות ספיקות מהו לחלל עליהן את השבת, א"ר יוסי בי רבי בין ויאות מה נפשך בן ט' הוא ימול בן שמונה נעשה כמחתך בשר שלא לצורך, רבנן דקיסרן אמרי ר' יעקב בר דסיי שאל מי אמר שמותר לחתוך בשר שלא לצורך עי' במפרשים שם שיהי' אסור מצד טלטול שלא לצורך, ועי':

בית יצחק או"ח סימן ל"ה שמאריך בו מצד גוזז, ועיי' ט"ז או"ח סוף של"ו שמביא ירושלמי התולש מבהמה מתה חייב מצד גוזז:

פרט ד'. אסדר קושי':

א אם יש במקלקל איסור, כתב רש"י דף קמ"ו במתני' שובר אדם את החבית לאכול הימנו, דאין במקלקל שום איסר בשבת, ור"ן כתב ולא נהירא דנהי דכל המקלקלין פטורין איסור מיהא איכא אלא היינו טעמא דכיון דבעלמא מקלקל פטור אבל אסור הכא משום צורך שבת שרי לכתחילה עי' קובץ על רמב"ם שבת פ"א שמביא מלחם שמים כתב דמקלקל אסור מה"ת כמו ח"ש, לכאורה משמע כן מרש"י ב"ק דף ל"ה דאמר רבא מתני בשוגג ותוס' מקשה שם וכו' ואי ס"ד שיש בו איסר תורה א"כ מאי קאמר מדאצטרך למשרי מילה ש"מ מקלקל חייב בחבורה, הא עכ"פ אצטרך למשרי דלא יהי' איסור כלל מה"ת ע"ש חתן סופר תי' על זה לא צריך קרא כי אמרי' עשה דלית כי אין זה לאו דכרת כמובן, עי' תשובת יעב"ץ סי' מ"א כתב מקלקל פטור אבל אסור, ובהגהות בש"ס מגאון בצלאל ב"מ הורה גבר כתב מה שמקשים על רמב"ם מהא דקי"ל מקלקל בחבורה פטור, תי' הגאון מו"ה מרל פשלס די"ל פטור אבל אסור מן התורה:

ב דברי ירמיהו פ"א משבת אות ט' כתב לכאורה נראה דהנה בשבת עשה ול"ת ועשה שבתון כמש"כ רמב"ן שלא יהי' עמל וטורח בשבת א"כ יש להבין בשא"מ ושאצל"ג אף דמסתברא דמשום לא תעשה דמלאכה לא הוי בכלל זה משום דלא הוי מלאכת מחשבת בתר כוונתם מ"מ לענין שבתון דמ"מ המלאכה מצד עצמו נעשית כראוי יהי' באתה כוונה שתהי' לא שבת מעמל וטורח מלאכה וא"כ לענין ביטול שבתון מה לנו לחלק בין שא"מ ושאצל"ג וא"כ יש לנו סברה לומר אף דדרשי' מלאכת מחשבת לענין מקלקל לפטור שא"מ ושאצל"ג ג"כ לפטור משום דלא עבר על ל"ת מ"מ איסורא הוי

ומצוה דשבתון ביטל ע"ב: ג כ"ס או"ח סימן ל"ה מביא קושי' אשר ח"ס מביא מנ"ל לר"ש שמקלקל בחבורה חייב מדאיצטרך קרא להתיר מילה בשבת, דלמא קרא אתי' להיכא דאיכא צרעת דדרשי' את בשרו דדחה מילה צרעת וליכא קלקול דאין לך תקון גדול מזה וקרא הכי מתפרש וביום השמיני אפי' בשבת ימול את בשר במקום צרעת ערלתו, עי' תשובת מהרי"א י"ד סימן רמ"ה תי' דא"כ בשר דיליף מיניה אפי' במקום בהרת יקוץ למה לי ות"ל מביום דע"כ לכה"ג אתי' ומדאיצטרך בשר למקום בהרת ע"כ ביום אפי' בשבת גם בלא בהרת, גם הקשה שם למה לי קרא בשבת ק"ו למשרי מילה, ת"ל דאי נימא דחילל שבת הרי הוא מילתא דא"ר ל"ת וא"ע לא מהני וה"ל מקלקל ולא עביד איסור למפרע כלל ע"ש לא זכיתי להבין כלל, מי ימול בנו בשבת כיון דלא מהני וצריך קרא שמחויב למול בשבת:

ד חתן סופר מביא קושיא מגאון הקדוש ר"י אסאד זצ"ל למה ליה למילף מביום דמקלקל בחבורה חייב: תיפק ליה דהרי אסרה התורה מילה שלא בזמנה ביו"ט ובשבת הרי מוכח דמקלקל בחבורה חייב, ותי' שאין ראיה שחיוב כרת רק איסר ושלא בזמנה אין דוחה איסור ודו"ק:

ה חדושי ח"ס בשבת ק"ו, מביא קושי' מברוך טעם בעטרת חכמים סימן ד' מנ"ל דמקלקל בחבורה חייב דלמא במילה גופא דהוה מקלקל לא הוצרך קרא להתיר דתיקון מצוה לאו תיקון הוא אלא משום מציצה שאחרי' שהיא בודאי תקוני גברא להצילו מסכנת נפשות והרי רשב"א ס"ל אשתפוך חמימי אחר המילה אין מולין אותו משום שיצטרך לחלל שבת וה"נ ה"א שלא למולו משום מציצה קמ"ל ע"ש, אולי י"ל ואקדים קושי' פמג"ד בפתיחה לשבת הקשה האיך אמרו ספק בן ז' ממלינן ממנ"פ מחתך בשר הוא לרמב"ם חובל מצד מפרק חייב גם בבשר, ואמרתי מכבר [עי' תשובת ריב"א סי' ה' במפתחות] כי מגן אבות הקשה לרמב"ם האיך חייב במילה מצד חובל הלא אין כאן דם כגרוגרת, ותי' המצוה אחשביה כמש"כ ר"ן שצריך להטיף דם ברית ע"ב, א"כ אם אינו בר קימא מצוה אין כאן ולא שייך אחשביה ודו"ק, הא תינח מצד מצוה שייך אחשביה אבל המציצה להציל מסכנה לא שייך אחשביה וגרוגרת אין כאן עי' כ"ס יו"ד סי' קט"ז:

ו בענין זה ראיתי בספר בן אורי דבר נכון ואעתיק בקיצר, שבת קל"ו א"רב אדא בר אהבה ספק בן ח' מלין אותו ממנ"פ, ורי"ף פסק ספק בן ח' אין מחללין שבת ותמהו למה עי' ר"ן ורשב"א, ואמר בפמג"ד הנ"ל לרמב"ם חייב משום מפרק, ולק"מ די"ל רשב"ג סובר כר"י דמקלקל בחבורה פטור ורק במילה חייב משום דמתקן גברא ממילא בבן ח' מחתך בשר בעלמא ולא מתקן ושוב פטור משום מקלקל, הניח לר"י אבל לר"ש דסובר מקלקל

חייב באמת ליכא ממנ"פ כקושי' פמג"ד, א"כ רי"ף שפוסק כר"ש במלאכה שאצל"ג ממילא מקלקל בחבורה ג"כ חייב כר"ש שוב ליכא ממנ"פ על כן שפיר פסק ספק בן ז' אין מחללין ורמב"ם לשיטתו דפסק דחובל דרך השחתה פטור וכר"י באמת פוסק בפ"א כרב אדא בר אהבה:

ז הגאון מו"ה אלעזר פאשקעס אבדק"ק גאלאנטע זיל מובא בבן אורי עי' מג"א ומחהש"ק תקכ"ו אם שייך גזיזה במת וא"כ האיך דייק דמקלקל בחבורה חייב:

הקשה ג"כ על גמרא פסחים ע"ג ועי' בית יצחק יו"ד סימן ט"ז ג"כ: טו שבילי דוד בכללים אות כ"ו כתב בסנהדרין הקשה תוס' לרש"י דס"ל כל שמקלקל אצל עצמו אף דמתקן אצל אחרים מיקרי משאצ"ל א"כ הקשו מה תועלת דס"ל מקלקל חייב עכ"פ הוא משאצ"ל דפוטר ר"ש אף בחבורה ועי' מג"ש, לענ"ד נראה בכוונת רש"י דודאי אם מקלקל פטור ורק דנתחייבו בשביל דמתקן אצל אחרים מיקרי משאצ"ל, מש"כ לפי האמת דמקלקל חייב א"כ לא מיקרי כלל משאצ"ל דהרי רוצה הוא לקלקל וקלקול זה הוא כמתקן א"כ מיקרי צריך לגופא בלי שים תיקון כמו דאם מתקו כלי מיקרי צריך לגופא כן אם מקלקל בחבורה ג"כ צריך לגופא כיון דרצה בקלקול זה א"כ צריך הוא לגוף המלאכה עכ"פ, ואח"כ מצאתי ברמב"ן על שבת שכתב כזה: טז בית יצחק או"ח סימן ל"ד, בשבת צ"א איבעי זרק כזית תרומה לבית טמא אי אמרי' מגו דנצטרף לענין טומאה, והדבר יפלא דהרי הוי מקלקל דנטמא תרומה ונאסרה וכל מקלקלין פטורין, ומחדש דמקלקל בהוצאה חייב דבכל מלאכה שעושה בגוף החפץ בעינן שיעשה תיקון בגוף החפץ ולא קלקול אבל בהוצאה שאינו עושה פעולה בחפץ ואין זאת המלאכה גם כשחפץ נתקלקל חייב (במצפה ארי' סימן מ' הקשה ג"כ מכתובות ל"א בזרק חץ וקורע שיראין שמקלקל הוא):

טוב בהגהות לסי' הנ"ל מביא קושי' בשם מו"ה פנחס צימעט בדברי רש"י יחזקאל כ"ג את שבתותי חללו שהי' שוחטין בניהם בשבת והרי הוא מקלקל בחבורה, ותי' לריטב"א כתובות דף ס' בבשר אדם איסור אמ"ה לב"נ לפ"ז שייך תיקון אמ"ה, וי"ל דרש"י לשיטתיה דס"ל מקלקל הוי איסור דאוריית' ומיקרי זאת גם כן חילל שבת:

חי בית יצחק או"ח סי' צ"ו אות ח' כתב דמקלקל בחבורה ובהבערה חייב דוקא בשבת דילפי' ממילה ושריפת בת כהן אבל לא ביוכ"פ ע"ש:

יט שו"מ מה"ד ח"ב סי' קמ"ה כ' לדידן דקיי"ל שנים שוחטין זבח אחד אף בקדשים כדאמרו בחולין דף ל' א"כ למה שחיטת קדשים דוחה יו"ט והא אינו רק דחויה ולא הותרה כמ"ש בטוש"ע סי' שכ"ח וא"כ הי' להם לשנים לשחוט וקי"ל דכל ששנים עשו

אינם חייבים בשבת ועכ"פ לא שייך בו כרת או מיתה, והנה מצאתי קושיא זו במעין חכמה על המצות מהגאון בעל עצי ארזים, והנראה לפענ"ד בזה דהנה באמת בכל שחיטה מהראוי' להתחייב משום מפרק רק דכיון דא"צ לדם אינו חייב כמ"ש ה"ה פ"ח משבת ע"ש ולפי"ז בשחיטת קדשים דצריך לדם ודאי חייב משום מפרק ועי' בפנ"י בחידושיו לביצה דף י"ב ולפי זה לא מתקן גם בשנים שישחטו דבשלמא אם אינו חייב רק על התיקון בשחיטה דהו"ל מקלקל בחבורה רק דתיקן להוציאו מידי אבמה"ח שפיר שייך לומר דהו"ל שנים שעשו מלאכת התיקון אבל הפירוק אינו שנים שעשו דכל אחד כששחט פירק הדם וז"ב וכעין זה כתב המעיין חכמה שם דלמ"ד מקלקל בחבורה חייב אין מקום להקושי' דכל אחד מקלקל בחבורה לעצמו וה"ה לענין מפרק ח"ב:

עט סופר חלק ד כלל קא עילאה גבר

פרט א':

פסחים דף ע"ה, מתני' נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו [יקלוף מן הפסח מקום שנוגע בתנור כדמפרש בגמרא שנתבשל שם מחום התנור ולא צלי אש הוא] נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו [דלא סגי ליה בקליפה אלא בנטילה יפה יפה בעובי דשומן נבלע בתוכו הרבה ואותו שומן מבושל מן החרס], ובספר תיקון משה כתב דיל"ד בלישנא יקלוף יטול דהול"ל אסור כדי קליפה כדי נטילה וממילא ידע מעצמו שיקלפנו ויטלנו משם ומה צריך לצוות אותו ע"ב, ואולי הכוונה שיהי' זרת שיקח רק מה שאסור ולא יטול יותר רק קליפה ונטילה שלא יביא קדשים לבית פסול: נטף מרוטבו על הסולת יקמוץ את מקומו, מפרש בגמרא בסולת רותחת דמטוי רוטבו מחום הסולת והוי צלי מחמת ד"א ואסור למיכליה להההוא רוטב שבתוך הסולת משום אל תאכלו כי אם צלי אש הילכך יקמץ את מקומו וישרוף אותו קומץ כשאר קדשים פסולין] ולמה כתב רש"י כאן וישרוף אותו ולא כתב גבי קליפה ונטילה, כתב תויו"ט, ואין צ"ל גבי קליפה ונטילה שאין בהן תערובות חולין עכ"ל ועי' צל"ח, ורמב"ם פ"ח מקרבן פסח כתב וישליכנו כתב לי בני הרב המאוה"ג מו"ה יוסף ליב נ"י אבד"ק דערעטשקע שרמב"ם לשיטתו פ"י ממ"א דמשקין היוצאין מקדשים אינן כמותן וע"ש בכ"מ דהוא רק דרבנן עכ"ל אבל לפי ח"ס יו"ד קי"ד הבאתי בע"ס כלל נ"ז פרט ב' כיון שנכנס באוכל חייב כי יש לו דין אוכלין ע"ש נדחה סברת בני נ"י: סכו בשמן תרומה אם חבורת כהנים יאכלו, אם של ישראל אם חי הוא ידחנו ואם צלי הוא יקלוף את החיצון:

תוס' יטול את מקומו ולא סגי ליה בקליפה לפי שהרוטב נבלע יותר בתוכו, וא"ת נגע בחרסו של תנור:
אמאי סגי ליה בקליפה הלא הרוטב שיש באותו כרי קליפה נבלע בפסח עד כדי שיטול את מקומו כמו נטף מרוטבו וחזר אליו וכל דבר הנאסר בצלי דקי"ל דאינו נאסר אלא כדי קליפה מחמת הרוטב שבו יאסר עד כדי שיטול את מקומו, ואיכא לאוקמי בשאין רוטב כי אם מעט ומעט רוטב אינו איסור כל כך כדאמרי' בגמרא שאני סיכה דמשהו עבדי ליה:
איתמר חם לתוך חם ד"ה אסור, צונן לתוך צונן ד"ה מותר, חם לתוך צונן וצונן לתוך חם, רב אמר עילאי גבר ושמואל אמר תתאה גבר, תנן נטף מרוטבו על חרס וחזר אליו יטול את מקומו קא ס"ד בחרס צוננת, בשלומא לרב דאמר עילאי גבר מש"ה יטול את מקומו דאזל רוטב מרתח ליה לחרס והדר חרס מרתח ליה לרוטב וכי הדר רוטב אפסח קא מטוי פסח מחמת חמימותא דחרס ורחמנא אמר צלי אש ולא צלי מחמת דבר אחר אלא לשמואל דאמר תתאה גבר חרס כיון דצוננת היא אקירי מיקר ליה לרוטב אמאי יטול את מקומו [ולא גרסינן בקולף מקומו סגיא], כדאמר ר' ירמיה אמר שמואל בסולת רותחת הכא נמי בחרס רותח, תנן נטף מרוטבו על הסולת יקמוץ את מקומו בשלומא וכו' א"ר ירמי' אמר שמואל בסולת רותחת וכו' [פלתי צ"א ונב"י סימן כ"ח הקשו איך שייך פלוגתא אם תתאה או עילאה גבר נטעימנו לקפילא ותירץ שא"א לעמוד על המבחן ע"ש] ושעה"ת ח"ג כלל כ"ב פרט א' כתב שאינם נאמנים כיון דסבר עילאי גבר או ת"ג:
תוס' תנן נטף מרוטבו על החרס וכו' מרישא דקתני נגע בחרסו של תנור יקלוף מקומו ליכא לאקשויי אפי' למאי דס"ד בחרס צוננות דכ"ע מודו דתתאה בלע כדי קליפה, וה"ה לאחר שהוחם מעט מבשל בפסח כדי קליפה: תוס' בשלמא למ"ד עילאי גבר, וא"ת למ"ד עילאי גבר למה הפסח אינו נאסר מחמת השפוד ויהיה צריך ליטול את מקומו סביב השפוד, ואומר ר"י דאין שפוד של עץ קולט חום כל כך כמו חרס, ובפירש ר"ח גרס וכי הדר רוטב אפסח מיטוי פסח מחמת חמימות החרס, וקשה דתיפק ליה שרוטב איסר נבלע בפסח, ונראה דהא דקאמר ומיטוי פסח ארוטב קאי מדאמר מחמת חרס דאי אפסח קאי הול"ל מחמת רוטב:
מהרש"א כתב על קושי' תוס' למה פסח אינו נאסר מחמת השפוד, הך קושיא הוא אף לדברי המתרץ דהפסח מרתח ליה לשפוד שבפנים והדר לי' השפוד מרתח ליה לפסח, וא"כ הוא למה נקטו בדבריהם למ"ד עילאי גבר כיון דהשפוד הוא תוך בשר הפסח באמצע ויש בשר הפסח למטה ולמעלה משפוד למ"ד נמי דתתאי גבר למה הפסח אינו

נאסר מחמת השפוד. ויש לישב עכ"ל: תוס' אלא למ"ד דתתאי גבר אוקורי מיקר ליה, הכי גרסינן בכל הספרים ובפר"ח ביטול את מקומו סגי, ורש"י מחקו משום דקשיא ליה כיון דאוקורי מיקר מה איסור יש ברוטב וכו' ולר"ת נראה דגרסי' ליה שפיר דע"כ מיירי כגון שהרוטב לא נצלה כל צרכו והוה ליה אברנים, דבנצלה כל צרכו לא הוה תו מפסיל משום צלי מחמת ד"א וצלאו ואח"כ בישלו דאסור היינו דווקא במים משום ריבוייא דובשל מבושל אבל בד"א לא, ותדע דהכי הוא דבע"א הי' אסור לחתוך בסכין פסח בעוד שהוא חם דמחמם לי' לסכין ומחמם לדידיה והו"ל צלי מחמת ד"א, אלא בנצלה כל צרכו לא מיפסל, וא"ת מ"מ למה נאסור הסולת משום זה יאפה אותו ויצלה נמי הרוטב, וי"ל דאז הוי צלי מחמת ד"א שהרי ע"י חמימות הסולת הוא נצלה ע"ש:

מהרש"א כתב משכ"כ תוס' כיון דאוקורי מיקר מה איסור יש ברוטב, אף לפי משכ"כ תוס' לעיל גבי חרס צוננות כ"ע מודה דתתאה החרס בלע כדי קליפה ואח"כ מבשל בפסח כדי קליפה, הכא ברוטב שהוא דבר לח לא שייך ביה קליפה כמו בחלב לקמן כמ"ש תוס' לשיטת ר"ת:

פלתי סי' צ"א כתב דבריו אינם מובנים לי דודאי עד עד כאן ס"ל לר"ת דקליפה אינו אוסרת היינו אם הקליפה נאסרת מחמת בלועה, אבל אם הקליפה בעצמה אסורה וכי ס"ד שלא יהי' אוסר והקולף מחתיכות נבלה דקה שבדקים לקדרה לא יאסור בנ"ט וכאן כיון שנצלה כדי קליפה הרי הוא אסור כמו נבלה דהוי צלי מדבר אחר ואסורה כמו נבלה ולית ביה בלועה ולמה לא יאסר בנ"ט ע"ב, וחו"ד סימן צ"א ס"ק ח' כתב דבדבר לח המעורב לא שייך ביה בישול כדי קליפה וע"כ האיסור אינו אלא מטעם שמה שנבלע בחרס נאסר וחוזר ומפליט לרוטב ובזה שייך סברת ר"ת דבדבר לח מותר הכל ועי' בתשובת אבני צדק יו"ד סי' ל"ד:

רמ"א בסי' צ"א כתב ובמקום שהבשר צריך קליפה אם לא קלפוהו ובשלו כך מותר בדיעבד, וש"ך הקשה מסוגיא דירך ומסימן יו"ד בשחט בסכין של עכו"ם וכו', וכתב שרק דומי' דחלב שהוא דבר הנבלל וקליפה נתערבה וכה"ג אם נתבשל הבשר בלא קליפה ונבלל בענין דאינו מכירו דלא שייך ביה קליפה מותר בדיעבד, אבל כשנתבשל ועדיין מכירו בענין דשייך ביה קליפה צריך ששים, וניחא משכ"כ רמ"א בסימן צ"ח דכלי שנאסר במליחה כדי קליפה צריך אחכ ששים ע"ש:

מג"א בסי' תס"ז כתב דוקא בחם לתוך צונן דבעי רק:

מכח חומרא בעלמא קליפה הוא דאין אוסר תערובות אבל לא בדוכתי דמדינא בעי קליפה ע"ב ופלתי צ"א כתב לא הבנתי הא ר"ת דדייק כן מדקתני חלב מותר, ור"ת ס"ל

חם לצונן בעי קליפה מדינא הוא דעירוי מבשל כדי קליפה עי' תוס' שבת מ"ב, ומתוס' פסחים שכתבו בנגע בחרסו של תנור יקלוף אדמיקר ליה נצלה ולכך קולף וש"מ מדינא ולא מחומרא כי איך החמירו להביא קדשים לפסול ע"ש גם ח"ס בחידושיו כתב מג"א כ"ק הוא חומרא בעלמא הוא מהנמנע דהרי לר"ת מבשל אפי', אך נ"ל מש"ה אין רוטב נאסר דדבר לח לא שייך אדמיקר דמתערב כרגע ואינו ואין שום טפה ידוע מתעכב לקבל חום כי בכל רגע ורגע מתבלבל ואינו מקבל חמימות כלל:

בספר אומר לציון אות שע"ה כתב לישב קושי' מהרש"א על תוס' שרוטב נאסר כדי קליפה ומחדש דבר חדש כמו שכתבו ראשונים אם נולד איסור בתערובות גם דשיל"מ בטיל, כן הדין במין במינו כמבואר בר"ן נדרים שדשיל"מ משום מין במינו, וכמו דם פר ודם שעיר כל אחת הי' ניכר בפני עצמה קודם התערובות אז לא בטיל, אבל אם לא הי' ניכר לעצמה בטיל, וקליפת רוטב שנצלה מחרס ונאסר נולד בתוך שאר רוטב ממילא חד בתרי בטיל וליכא איסור ברוטב ומיושב גם קושי' צל"ח ע"ש שמאריך לישב רמב"ם, וסברה הנ"ל מצאתי ג"כ בשו"מ ח"ו סי' נ"א בשם אבי זקינו הגאון ז"ל, וכן בתשובת שערי צדק סימן מ"א באו"ח:

בספר אבני שהם כלל ל"ג כתב לישב קושי' או"ח שכתב על מהרש"א לאחר מחילה כ"ת נראה שאין הדבר כן דעד כאן לא כתב ר"ת דינו כ"א לפי הלכה דקי"ל מב"מ בנ"ט א"כ שפיר י"ל היכא דלא נאסר כ"א כדי קליפה אינו נ"ט כלל משא"כ לשמואל דס"ל מב"מ במשהו ודאי דרוטב זה כולה נאסרת דכיון דהסולת צולה כדי קליפה מ"מ משהו איכא, ולפי סברה הנ"ל היכא דלא ניכר איסר לעצמו בטיל גם מב"מ ודברי מהרש"א נכונים:

תניא כוותיה דשמואל, חם לתוך חם אסור, וכן צונן שנתן לתוך חם אסור, חם לתוך צונן וצונן לתוך צונן מדיח, חם לתוך צונן מדיח כיון דחם הוא אדמיקר ליה א"א דלא בלע פורתא קליפה מיהא ניבעי, אלא אימא חם לתוך צונן קולף צונן לתוך צונן מדיח, תניא אידך בשר רותח שנפל לתוך חלב רותח וכן צונן שנפל לתוך חם אסור חם לתוך צונן וצונן לתוך צונן מדיח, חם לתוך צונן מדיח כיון דחם הוא אדמיקר ליה א"א דלא בלע פורתא קליפה מיהא ניבעי, אלא אימא חם לתוך צונן קולף צונן לתוך צונן מדיח:

תוס' תניא אידך. תימא הא תו למה לי להביאה, ואומר ר"ת דקמ"ל דאפי' חלב שרי דאע"ג דחם לתוך צונן בעי קליפה בדבר שיוכל לעשות קליפה, בדבר דלא שייך קליפה כמו בחלב מותר. מדלא קתני איסורא גבי חלב כדקתני קליפה גבי בשר, וריב"א חולק בזה ומצריך ששים כדי קליפה: תוס' דרע"ק פסחים פ"ז אות ל' כתב וא"ת מה מקשה בסולת צוננת נימא אקורי קא מיקר לוקמי כגון שהרוטב ירד עד קרקעות הכלי ועשה

גומא והסולת נפל לתוכה והוי עילאה, וי"ל מ"מ מקרי הסולת תתאה כיון דהוא במקומו והרוטב נכנס לגבולו הוא גובר ומיקר ובהכי מתישב קושי' תוס' למה לי להביא אידך ברייתא, ולמ"ש ניחא דאלו הביא רק ברייתא קמייתי הייתי אומר דמירי בשני חתיכות ועדיין בחתיכה שנפל לדבר לח כסולת או מסקה סד"א דמקרי תתאה כיון דשקוע בו לזה מביא אידך לאשמועינן דאף בכה"ג מקרי החתיכה עילאי, עוד י"ל קו' תוס' די"ל דס"ד דרק בברייתא ראשונה אמרינן אדמיקר משום דאף אם הוא רק חששא בעלמא אי בלע מ"מ אסור כיון דהוי חשש דאוריי', אבל באידך ברייתא דאף אם בלע ליכא דאוריי' דהא מ"מ לאו דרך בישול הוא למסתר בב"ח מדאוריי' ולגבי דרבנן לא חיישי' כולי האי לומר אדמיקר לה בלע לזה מביא אידך ברייתא למפרך עלי' אדמיקר לי' בלע ותמהני על רשב"א שכתב בב"י סימן צ"א על שיטת רש"י בבר יונה דנפל לכדא דקמחא ואי צלי הוא בעי קליפה דהכוונה בצלי חם דוקא וכתב עליו רשב"א אעפ"י שהבר יונה שקוע והכמחא צף עליו מלמעלה וכו' אינו כצונן לתוך הם וכו' ולא זכיתי להבין איך תלה קושי' זו ברש"י הא גם לאינך פרש"י יקשה מברייתא דהכא בשר חם שנפל לתוך חלב ויקשה הא הבשר שקוע והוי תתאה וצע"ג ה' יאיר עיני עכ"ל ועי' בתשובת רעק"א סימן קפ"ג וכ"ס יו"ד סימן נ"ו:

פסחים דף ע"ה, אר"י תנור שהסיקו וגרפו וצלה בו את הפסח אין זה צלי אש שנאמר צלי אש צלי אש שני פעמים וכו', תוס' מביא ירושלמי כשהפסח נצלה בתנור והגחלים תחתיו הלא חום התנור כמו כן מבשלו והוי צלי מחמת דבר אחר, ומפרש כי איכא אש האש נוצח כח התנור, והתנור מצרף חום הגחלים שלא יתפזר:

דף ל"ז, המעיסה ב"ש פוטרין וב"ה מחייבין, החליטה ב"ש מחייבין וב"ה פוטרין, המעיסה קמח שע"ג מוגלשין החליטה מוגלשין ע"ג קמח וכו' מ"ש המעיסה ומ"ש החליטה וכו', תוס' תימא לר"י מאי קבעי מינה נימא דמר סבר עילאי גבר ומ"ס תתאי גבר ותי' ר"י דקפסיק ותנא אע"ג דלית ביה אלא שיעור חלה מצומצם ולהכי קבעי מ"ש דבין עילאי גבר ובין ת"ג א"א שלא יתבשל מעט ממנו וחסר ליה משעוריה:

פרט ב'. פסק:

רי"ף פרק כל הבשר גרסינן בפרק כ"ק, איתמר חם לתוך חם וכו' ואמרי' תניא כותיה דשמואל חם לתוך חם אסור וכן צונן לתוך חם אסור, חם לתוך צונן וצונן לתוך צונן מדיח, חם לתוך צונן מדיח אדמיקר ליה מיקר בלע וקליפה מיהא ליבעי אלא אימא חם לתוך צונן קולף וכו', [מחנה חיים ח"ב יו"ד סי' כ"ה מדייק בגמרא הגירסא כיון דחם הוא אדמיקר ליה בלע, אבל רי"ף ורא"ש לא גרס כיון דחם היא, ומישב שם הטור בסימן ק"ה

כתב ואפשר דחם לתוך חם אינו אוסר ג"כ אלא כדי קליפה וכן ראיתי לקצת מהמחברים ואינו כן אלא אסור כולו ע"ש שב"י משיג א"א לומר כן דמדאמרי' חם לתוך חם וצונן לתוך חם אסור ובחם לתוך צונן אמרי' קולף א"כ א"א לומר דאסור דאמרי' גבי חם בתוך חם לאסור כדי קליפה בלבד אמרו דא"כ דינם שוה לדין חם לתוך צונן ובמאי קמיפלגי רב ושמואל וזה דבר שאפי' בר בי רב דחד יומא לא יטעה בו ע"ש שמאריך בנפלאות]:
ר"ן כתב פלוגתי דרב ושמואל בשנטלו מן האור אלא שעדיין הוא חם שאלו אחד מהם על האור כולהו מודי דכחם בתוך חם דמי וכו', וכתב הרא"ה דכי אמרינן שצונן לתוך חם אסור ואמרינן נמי דבשר צונן שנפל לתוך חלב רותח אסור היינו דבעי נטילת מקום ומיהו בהכי סגי ונראה שלמד מדתנן נטף מרוטבו על חרס וחזר אליו יטול את מקומו ואמרי' התם בשלמא למ"ד עילאי גבר אמטו להכי יטול מקומו, וסובר הרב ז"ל דכיון דלמ"ד עילאה גבר סגי בנטילת מקום, ה"נ לדידן דק"ל דתתאה גבר סגי בנטילת מקום בצונן לתוך חלב רותח, ולא נ"ל כן אלא התם מפני שהוא צלי דאין שם רוטב אינו אוסר אלא כדי נטילת מקום, ומי' הצריכו נטילת מקום ולא התירוהו בקליפה מפני שהוא מפעפע ומה שלא אסרוהו כולו היינו מפני שיש בו ששים לבטלו אלא שכיון שנפל למקום ידוע צריך נטילת מקום וכו' אבל התר צונן שנפל לתוך רוטב של איסור חם כיון דקי"ל דתתאה גבר משמע שכולו אסור ע"ש:
ח"ס בחידושיו כתב לישב קושי' תוס' אמאי לא בעי נטילה ותי' תוס' דמשהו עבדי ליה, והנה בס"ד דלא סברא דמשהו עבדי ליה, י"ל קושי' תוס' כמ"ש רשב"א חולין ח' ובתה"ב בית ד' סוף שער א' דכל צלי מפעפע בכלו ומ"מ כיון שידעי' מקום בליעתו בעי נטילה או קליפה באותו מקום ע"ש וא"כ ה"כ נימא הכא, אה"נ שהרוטב שבקליפה מפעפע לפנים ומתבטל בששים ובנטף מרוטבו על החרס דצריך נטילה אע"ג דמתבטל בששים מ"מ כיון שידע מקומו צריך ליטול כן י"ל, ואמנם הרא"ה בבד"ה שם חולק על זה וס"ל כל שמפעפע ומתבטל בששים אין מקום לנטילה וקליפה ור"ן פג"ה מייתי בשם רא"ה דס"ל חם לתוך חם מפעפע בכולו ומתבטל בששים, ולהנ"ל לא בעי נטילה, אבל חם וצונן אע"ג דחד מינייהו גבר ועושה שניהם חמים לכל מר כדאית ליה, מ"מ אין כח חמימתו להתבטל בששים כי אינו מפעפע אלא בעי דוקא נטילה, א"ד ר"ן בשם הרא"ה, אבל ברא"ה שלפנינו בבד"ה לא נמצא כזה ע"ש יהי' איך שיהי' כך היא סברתו עפ"י ר"ן ע"ב:
רמב"ם בפי' משניות כתב אסור לצלות בשפוד של ברזל לפי שהוא מחמם וצולה הבשר ואנו צריכים לצלותו בחמימות האש בלי אמצעית כמו שאמר השי"ת צלי אש ולא צלי דבר אחר וכו' וכן כשיזוב מלחלוחיתו על הסולת כאשר זכר יסור אותו הסלת כי אסור

לאכול ממנו אלא מה שנשאר בעצמותו קשה אבל מה שיזוב ממנו הרי הוא כמרק עכ"ל, והקשו אחרוני' א"כ מה הקשה גמרא חרס כיון דצוננות היא וכו' והרי אין איסור ברוטב משום צלי מחמת דבר אחר עי' צל"ח:

פ"ח מקרבן פסח, הלכה י"א, נגע הבשר בחרסו של תנור יקלוף את מקומו מפני שהוא צלי החרס, הלכה י"ב נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו יטול את מקומו שכל המרק והליחה שתפרוש ממנו כשיצלה אסורה שהרי אינו בשר צלי, הלכה י"ג, נטף מרוטבו על הסלת יקלוף את מקומו וישליכנו, והקשו למה לא כתב בחרס רותח אמנם לשיטתו שאין האיסור משום צלי מחמת דבר אחר רק משום רוטב ואינו בשר אין חילוק עי' צל"ח, [שבילי דוד ק"ה מדייק שרמב"ם נקט וחזר עליו ולא אליו]:

ראב"ן בדף ע"ג כתב, בשר חם שנפל לתוך חלב חם וכיוצא בהן ד"ה אסור תרווייהו דבלע ופלט, חם לתוך צונן וצונן לתוך חם רב אמר ע"ג ואם החם למעלה מחמין את הצונן ובולע הצונן וגם פולט ואם צונן למעלה מקרר את החם ולא בלע החם ולא פליט וגם מחמו שפולט ופלוגתי' דרב ושמואל בששוין החם והצונן נראה לי אבל אם רבה אחד מהן הרבה גבר ומשערינן בששים ואי קשיא לך דשמואל אדשמואל דהכא אמר ת"ג ובפסחים ל"ז המעיסה ב"ש פוטרין מן החלה וב"ה מחייבין החליטה ב"ש מחייבין וב"ה פוטרין וכו' ומ"ש חליטה ותי' שמואל כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו או בתרווייהו פטרי ב"ה או בתרווייהו מחייבי ולא שני ליה לשמואל בין עילאי לתתאי, תריץ הכא רותחין הן ולא שני ליה לשמואל בין נותן לתוך הרותחין בכלי בין שופך רותחין על הקמח מכלי ראשון דתרווייהו מבשלו, וכי אמר שמואל ת"ג בצונן וחם שאינו רותח ושמואל אמר ת"ג דאם החם למטה מחמם את הצונן ומבליעו דלא סגי ליה בקליפה, ואם הצונן למטה מצנן את החם הנופל שאינו:

בולע מן הצונן בילוע גמור שיאסר כולו מיהו קליפה בעי מבחוץ וגם מצנן את החם שאינו פולט וקי"ל כשמואל דתתאי גבר עכ"ל:

בסי' כ"א כתב למלוג תרנגולין בתוך הכלי ולערות עליהן רותחין אסור דהוי כאילו הכניסן בכלי ראשון וכו' ואי קשיא הא דאמר שמואל תם לתוך צונן ת"ג ומצנן לחם והכא חם לתוך צונן הוא שהתרנגולת צונן ולישתרי לזרוק רותחין עליהן, תריץ כי קאמר שמואל בחם לתוך צונן אבל ברותחין עלי צונן לא אמר ת"ג, וראיה מברייתא דתניא כוותיה דשמואל בשר חם לתוך חלב חם או רותח לתוך רותח וכן צונן לתוך חם אסור חם לתוך צונן קולף צונן לתוך צונן מדיח ולא קתני חם לתוך צונן ורותח לתוך צונן קולף ש"מ דשאני רותח מחם דרותח לתוך צונן לא סגי בקליפה משום דמבשל ומבליע, וא"ת

כיון דאמר שמואל ת"ג אמאי שרי ליתן תרנגל ברותחין לימא ת"ג ומבשל לתרנגל תי' שמואל נמי אית ליה דכ"ש אינו מבשלו במתני' ובריייתא הוא כדאמר דכצונן לתוך חם אית ליה דחם של איסור מחמם לצונן ומבליעו האיסור, אבל הכא מים רותחין שבכלי שני אין בהם איסור לאסור התרנגול והדם שבתרנגלת לא מבשל ליה בגויה דליתסר דכלי שני לא מבשל הילכך שרי התרנגל אפי' לשמואל וליכא למימר שיפלט דמו והדר בלע ליה דכל זמן שטרוד לבלוע לא פליט וכשבא לרותחין מיד מתחיל לבלוע ע"ב: וח"ס בחידושיו מסביר הא דפליג בין חם לרותח, צ"ל רותח היינו לא נפסק הקילוח וחם היינו נפסק קילוח דאס"ד כל רותח דכלי ראשון אפי' נפסק הקילוח קרי ליה רותח, א"כ מאי פריך ש"ס אשמואל מנטף מרוטבו על החרס והסלת הא התם רותח הוא אע"כ כל שנפסק הקילוח תו לא קרי ליה רותח: ב"י ק"ה, כתב הג"מ פט"ו בשם ר"פ גבי תתאי גבר סגי בנטילה מקים אם אין בו שומן מיהו אין להקל בזה דפעמים יש בו שומן ולאו אדעתיה מיהו אפי' בלא שומן יש לאסור כולו והא דסגי בנטילת מקום בנטב מרוטבו על החרס משום דאין הרוטב נופל על כולו אלא טיפה בעלמא הוא דנפל אבל גבי תתאי גבר חתיכה האיסור נוגע כולה ולכך אוסרה דמפעפע בכולה עכ"ל ועי' שו"מ חלק ששי סי' נ"ז, שהקשה מסכו בשמן וכו':

איסור והיתר כלל י"ד אות ג' מביא מהר"ף הגיה בסמ"ק גבי נוטף מרוטבו על חרס שצריך נטילת מקום ולא סגי ליה בקליפה אפי' היכא דאיכא ששים דשמא רוטב אינו מפעפע אלא כנגד אותו מקום בעומק אע"ג דהתם נמי אוסר הכל אי ליכא ששים מטעם דשמא רוטב מפעפע בכולו עכ"ל הובא בפמג"ד ק"ה ס"ק י"א, א"כ הבין דלכן בעי ששים ונטילה, דיש להסתפק אולי אינו מפעפע רק בשיער נטילה לכן בעי נטילה, ובנטילה לחוד לא סגי דאולי מפעפע בכולו לגמרי לכן בעינן ג"כ ששים, וכתב השעה"ת ח"ג כלל כ"ב פרט ו', לפי דבריו לא קשה קושי' הנזכר בפרט ה' על מתני' דנטף מרוטבו וכו' דנימא חנ"נ ותאסר נטילה אחת לחברתה, דבממנ"פ אי מפעפע בכולו כיון דאיכא ששים לא נאסרה הנטילה מעולם ואי אין מפעפע בכולו רק כשיעור הנטילה אזי אין יכול הנטילה לאסור חברתה ושניה אח"כ כיון דאין מפעפע יותר שפיר שייך סברת תוס' דאין הנאסר יכול לאסור במקום שאיסור עצמו אין יכול לילך שם וכו':

גם כתב שם לישב קושי' תוס' על מה מביא ברייתא בתרא, עפ"י ברוך טעם מישב קושי' פלתי בסימן צ"ח על ש"ך בב"ח כ"ע טע"כ דאורייתא האיך סמכינן על טעימת עכו"ם, דהנה קשה למה לן טעימה כיון דאיכא ספק אם איסור נותן טעם בהיתר נוקי התבשיל בחזקת היתר, וצריך לומר דכמו שיש להיתר חזקת היתר יש לאיסור חזקת איסור, מיהו

כל זה באיסור והיתר, אבל בב"ח שכל אחד בפני עצמו מותר ועכשיו אנו רוצין לאסור ראוי לומר דמוקמינן התבשיל בחזקת היתר וא"כ מדינא לא צריך כלל טעימה מעכו"ם, ובע"כ הטעימה הוא חומרא בעלמא חכמים החמירו שלא לסמוך על חזקת היתר כמ"ש פנ"י כתובות דף ט' ובדרבנן נאמן עכו"ם עכ"ד, א"כ לא קשה קושי' תוס' דמוכרח הש"ס להביא הברייתא, דאי מקמייתא לחוד הו"א דחכמים הי' מסופקים אם יש טבעי אוכלין שבולעין ע"י עירוי כ"ק ודוקא בשאר איסורין דליכא חזקת היתר החמירו מספיקא, אבל בב"ח דליכא חזקת איסור אזלינן בתר חזקת היתר ואין צריך קליפה, לכן מביא הברייתא להורות גם בב"ח בחם לתוך צונן צריך קליפה דהי' ברור לחכמי ש"ס או קרוב לודאי שטבע האוכלין שבלעו כדי קליפה, ע"ש באריכות נפלא:

או"ה כלל כ"ט אות א' קי"ל כשמואל דאמר תתאי גבר וכו' והכא שהתם למטה הוי כחם בתוך חם דהעליון מכביד על התחתון ומפליטו והילכך ת"ג בין לחמם בין לקרר בין לחומרא בין לקולא, פי' שנידונין כמו התחתון שאם התחתון חם אפי' שהיתה הכשירה ועליה בשר נבילה צונן אפי' חי ותפל נידונין כרותחין ונאסרה אף הכשירה דלמטה לפי שהעליון מפליט חום התחתון וגם כח האש עולה תמיד ונעשו שניהם חמין וה"ל חם בתוך חם, וכ"ש אם בשר נבילה רותחת למטה ושחוטה הצוננות עליה דנאסרה דהתחתון אין צריך להפליט העליון, ומסיק בסמ"ק ואפי' אם חתיכת איסור התחתון החמה קצרה שאינה רחבה:

כל כך כמו העליונה הצוננות אפ"ה מיתסרי כולה וכו' וכ"ש אם חתיכת היתר היא למטה והיא חמה ואינה רחבה כחתיכת איסור העליונה שהיתר נאסרה כולו וכו':

סמ"ג סימן קל"ח כתב נטף מרוטבו של פסח כשצולין אותו על החרס וחזר אליו אותו טיף שנתחמם מן החרס יטול את מקומו מן הפסח לפי שמתבשל ע"י חמימות אותו טיף והרי הכתוב אומר צלי אש ולא צלי מחמת דבר אחר, ובסימן שנ"א כתב נגע הבשר בחרסו של תנור יקלוף את מקומו מפני שהוא צלי החרס נטף מרוטבו על החרס וחזר על הבשר יקלוף את מקומו שזה כעין בישול עכ"ל ואמרי בינה בחידושיו על פסחים כתב לכאורה יפלא לפ"ד אמאי צריך לאוקמי בחרס רותחת ת"ל דאסיר מטעם בישול ע"ש שמאריך עם דין המשקין היוצא מהקדש כמותן עי' לח"מ פ"י ממ"א הלכה כ"ב:

יש"ש פכ"ה סי' ע' כתב, רשב"א פסק נמי דצונן לתוך חם אוסר בכולו אם אין ששים כנגדו, אלא שמחמיר ומצריך בכל דבר שמפעפע נמי בכדי נטילה אפי' איכא ששים וראייתו מהא דנטף מרוטבו של חרס וחזרו אליו יטול מקומו, אכן כל שאר המחברים לא ס"ל הכי אלא כל היכא דבטיל בששים לא צריך לא נטילה ולא קליפה, ומהתם אין

ראיה דגזירת הכתוב הוא צלי אש ולא מחמת ד"א וא"כ אותה מקום נצלה מד"א ואין שייך ביטול ס' כנגדו ע"כ יטול אותו מקום משא"כ בבליעת איסור ע"ש:
מרדכי פכ"ה אות תשט"ו, שמואל אמר ת"ג הלכתא כשמואל והא דאמרי' לקמן גבי טהור מלוח וטמא תפל ולא מפליג בין תחתון לעליון היינו ע"י מליחה שאין בו כח להפליט את חבירו אבל בשר חם מפליט את חבירו, וי"מ דאין חילק בין רותח ע"י מלח בין רותח ע"י האש, והא דטהור מליח וטמא תפל מותר היינו כשהן סמוכין זה אצל זה אבל זה על גבי זה פלוגתי דרב ושמואל דמחמת שמכביד אחד על חבירו מפליטו ולא נראה לר"י שהרי דין תתאה ועילאי מייתי מנטף רוטבו של פסח וחזר אליו וכן סכו בשמן ואין שום כובד בנטיפה ובסיכה עכ"ל:
פרט ג'. אסדר הקושי':
א פלתי סוף סימן ק"ה כתב מדברי כולם שכתבו דלכך אין קליפה חוזר לאסור כדי קליפה דאין נעשה נבילה או אין הבלוע יוצא, לא הבנתי משנה דנגע בחרסו של תנור יקלוף מקומו, דהא איירי בתנור חם וא"כ צולה בחומו קליפת הפסח וא"כ הרי הוא איסור גמור ונבלה גמור ולמה לא יאסור שניה כדי קליפה ויהי' בעי פעמיים כדי קליפה וצ"ע, ועי' בעט סופר כלל ע"ז פרט א' שכתבתי לישב עפ"י נב"י או"ח סימן ס"ב בח"ב מחדש גם דקי"ל כר"ת טע"כ דאורייי' דווקא באיסור לאוין שיש בהם מלקות וכו' ואיסר נבלה ע"י ד"א רק עשה צלי אש ע"ש, כעת אמרתי לישב לכאורה קשה למה צריך קליפה ולא אמרינן עשה דאכילת פסח דוחה לעשה דצלי אש כי עשה דוחה לאו הבא מכלל עשה, כעין שהקשה ישו"י סי' צ"א על מתני' סכו בשמן של תרומה ע"ב, אבל זה טעות דמאחר הקליפה צלי מחמת דבר אחר אין כאן עשה, הא תינח בקליפה גופה שנצלה מחמת ד"א, אבל אם הקליפה אוסרת הקליפה הסמוכה שפיר אמרינן עשה דל"ת, ומיושב קושי' תוס' למה צריך שרוטב הדר אפסח קא מטוי תיפוק ליה שרוטב איסר נבלע בפסח, על טעם רוטב שפיר י"ל עשה דוחה ל"ת ומיושב גם קושי' צל"ח במין במינו וכדומה כמה קושי', [כעת יצא לאור ספר תקון משה מצאתי הרבה מזה] ועי' ישו"י תמ"ז שו"מ מ"ג ח"ג סי' מ':
ב צל"ח הקשה שמואל דסובר מב"מ לא בטיל וכו' לפ"ז נסתר קושי' הגמרא מנטף על החרס דאף דמיירי בחרס צונן הרי הרוטב מחמם החרס כדי קליפה ושוב מבשל החרס ברוטב כדי קליפה וברוטב לא שייך קליפה שמתערבת הקליפה עם כל הרוטב ונאסר הרוטב במשהו ושוב אוסר הפסח כדי נטילה ופסח הוא מין במינו עם הרוטב ע"ב, לכאורה י"ל עפ"י ר"ן חולין דף ק' אוקי רב אמורא עליה ודרש כיון שנתן טעם בחתיכה

אוסרת כל חתיכות כולן מפני שהן מינה, וכתב ר"ן אע"ג דאר"י מב"מ לא בטיל אבל כל שטעם אחר של היתר מעורב בו מב"מ בטיל כידוע א"כ לכאורה הרוטב נאסרה רק כדי קליפה א"כ יש גם טעם היתר ברוטב כאשר חזרה לפסח ולא שייך מין במינו ומיושב קושי' הצל"ח, אבל בכל זאת שפיר הקשה על גמרא שמקשה על שמואל דלמא שמואל לא סבר סברה הנ"ל, גם אם יש טעם היתר מעורב בכל זאת במ"ב לא בטיל, אבל בזה יהי' מיושב שואל ומשיב חלק ו' סימן נ"ז מתמיה על צל"ח למה מקשה על שמואל גם על רב קשה, לפי הנ"ל על רב שאמר שם בחולין כיון שנתן טעם בחתיכה ח"ע נעשה נבילה והקשה ר"ן למה לי טעמא ח"ע נעשה נבילה אפי' אי לא נעשית נבילה אסור מצד מין במינו, ומוכח סברת ר"ן אם טעם אחר מעורב לא אמרינן מין במינו ל"ב, על כן רב לשיטתו לא קשה קושי' צל"ח, וגם מיושב קושי' אחרונים על ר"ן שכתב שיש ששים, הא מב"מ לא בטיל כיון שיש טעם אחר מעורב לא שייך מב"מ: ג תוס' ד"ה אם צלי הוא יקלוף את החיצון, בכל עניין מיירי בין חם בין צונן דמתוך שהוא רך בולע אע"פ שאינו חם דדומיא דחם קתני, והקשה ישו"י סימן צ"א מהא:

דהקשה הש"ס לשמואל דסובר ת"ג מהך דסכו בשמן של תרומה, מאי קושיא דלמא אייריי בצלי צונן דל"ש לא תתאי ולא עילאי מ"מ בעי קליפה וזה תימה גדולה עכ"ל:

ד שבות יעקב ח"א סי' ג' הקשה על פסקי תוס' במס' ע"ז דף ל"ה שכתבו דשמן זית חשוב דבר חריף ואף בצונן בעי קליפה, והכא משמע מש"ס דאינו אוסר רק ברותח ועי' שו"מ חלק ששי סי' נ"ז ובאר יעקב סי' ק"ג: ה שעה"ת חלק שלישי כלל כ"ב אות נ' מביא שמן רוקח ח"ב סי' י"א הקשה אמאי בנטף מרוטבו על חרס וחזר אליו יטול מקומו משום שרוטב נצלה מחמת חום החרס, הא קי"ל זה וזה גורם מותר כדאי' בסימן קמ"ב ס"ט בט"ז בקדירה שבשלה בעצי איסור ועצי היתר אם נותן שניהם בבת אחת מותרת, א"כ איך קאמר הש"ס מש"ה יטול את מקומו דאזל רוטב ומרתח לחרס וחרס מרתח לרוטב ורוטב נצלה מחמת חרס הא הוי זוז"ג דהא הרוטב בעצמה נתחממה ג"כ מחמת חום האש ע"ש:

ו צל"ח הקשה לרב לקמן דריחא אוסר א"כ מאי אריא וחזר אליו בלא"ה יאסור רוטב שעל החרס בריחו את הפסח ולדברי רי"ף הא דרב אוסר בריח הוא משום דרב לשיטתו דס"ל מב"מ במשהו וא"כ לשמואל ג"כ ס"ל ריחא אוסר וא"כ מאי אריא חזר אליו, לפי סברת הר"ן הבאתי באות א' אם יש טעם היתר מעורב לא שייך מב"מ לא בטיל, וכן כאן יש ג"כ ריח היתר: ז בספר יהושע אות תקע"ז כתב הנב"י הביא קושיא האיך פליגי רב ושמואל שיוכל להבחין ע"י קפילא אם יש בו טעם, והשיב דאין זה בודאי שדבר הנותן

טעם שתמיד יתן טעם ע"ב בסי' כ"ח, ולא זכיתי להבין דהא יש להבחין אלף פעמים ואם נמצא באמת באלף פעמים שיש בו טעם הרי ע"כ ת"ג, ואם לא נמצא בשום פעם טעם כלל ע"כ דעילאי גבר:

ח פלתי סימן יוד, אם בה"ש רותח קשה איך שחטינן הפסח הא סכין השחיטה מחמם בה"ש ואח"כ מטוה הסכין לקליפת בה"ש והוי טוי מחמת ד"א עי' פסחים ע"ו כן הקשה תוס' אצל שפוד, עכצ"ל דאינו חום רק לרב דס"ל עילאי גבר א"כ אין הסכין נתחמם כלל ולא מטוי לפסח ושפיר י"ל דחום בה"ש אלים לכך ס"ל לרב קולף ע"ש ושו"מ מ"ג ח"ג סי' מ':

פרט ד'. ת"ג בכרי:

רמ"א בסימן ק"ה ס"ג כתב איסור שהניחו בכלי היתר או להיפך אמרינן ביה ג"כ דין תתאה גבר כמו בשני חתיכות, וכתב הש"ך רשב"א פכ"ה כתב לפי סברת האומרים דקערה שמלח בה בשר אחר הדחה צוננת היא אם נתן בה בשר רותח סגי ליה בקליפה דחם לתוך צונן תתאה גבר ובקליפה סגי ומהרש"ל פכ"ה סי' ס' חלק על זה, דלא שייך למימר גבי קערה או כף עילאי גבר או ת"ג כ"א בשני מיני אוכלים שטבען להיות חם וקר משא"כ כלי שאינו טבע בכך א"כ חם שאצלו מפליט ובולע וא"כ כ"ז שהוא חם שהיד סולדת בו אוסרה וגם נאסרה מגוף האיסור בכלי היכא דליכא ששים לפי מה דקי"ל דחום הצלי וחום הבישול הכל בששים עכ"ל ובפסחים דף ע"ו גבי נטף מרוטבו לא משמע לכאורה כן וכו':

פלתי ק"ה ס"ק ז' כתב לישב דס"ל דודאי לענין בליעה ופליטה בזו יש לומר בכלי כיון דלית ליה פליטה מגופו לא שייך ביה תתאי גבר דקל לפלוט ולבלוע וזהו לענין בליעה אבל שיהי' גוף הכלי מקבל חום מן הדבר שנפל לתוכו עד שיהי' חומו ככלי ראשון ויחזור ויצלה להדבר הנופל ברוטבו בזו אין חילק בין כלי לאוכל דמה ענין זה שיקבל בעצמותו חום להך דלית ליה פליטה בעצמתו הלא אנו דנין על גוף ועצם הדבר אם מקבל חום ומשמר חומו כ"כ או לא ושם בפסחים קושי' הגמרא מנטף מרוטבו על התנור דיהי' התנור מקבל חום כ"כ שיחום ויצלה הדבר בזו אין הבדל בין כלי לאוכל ושפיר קדייק לרב דעילאי גבר עי' בד"ה ומשמרת בית שלישי סוף שער רביעי פלוגתי אם אמרי' בכלי ת"ג:

עי' פלתי שם ס"ק ה' לכאורה האיך משכחת כלי שני לרב דאמר עילאי גבר דאם הי' הכלי צונן ונתן לתוכה רותחין מכלי ראשון א"כ עילאי גבר והו"ל כלי ראשון כמו לשמואל דנתן צונן לכלי ראשון דתתאי גבר: חו"ד ק"ה ס"ק ט' מחדש אם הוחם ונתלבן באור

נראה דאפי' אם התתאה צונן אוסר דמה שנתלבן באור אינו מתקרר מתתאה הצונן ויכול אפי' לבשל תתאה צונן, דאלת"ה תיקשי לרב דאמר ע"ג משבת דף מ"ח מהא דגלגל ביצה בתולדות דאור דחייב אלמא דבר המתלבן באור יכול לבשל עילאה לרב. ה"ה תתאה לשמואל וגם החוש מעיד אם יניח ברזל מלובן על חתיכת בשר שיצלה ע"ש:

תוס' רי"ד פסחים ע"ו, ד"ה אלא למ"ד ת"ג אקורי קא מיקר ליה, פי' לא אמרי' הכי אלא שאין כח בחרס צוננת להתחמם מן הרוטב ולחזור ולבשל את הרוטב, אבל לענין בליעת איסור אע"פ שהקערה צוננות אם תשים בתוכה דבר חם בולעת מן האיסור וגם פולטת האיסור שהי' מובלע בה כדכתבית במה"ק דלא דיבר שמואל ת"ג אלא באוכלין ולא בכלים ועי' רמ"א וש"ך ק"ה ס"ג, אם גם בכלים דין זה:

שבת דף מ"א, המיחם שפינהו לא יתן לתוכו צונן בשביל שיחמו וכו', ת"ר נותן אדם חמין לתוך הצונן ולא הצונן לתוך החמין דברי ב"ש [דקסבר ת"ג ואין החמין מרתיחין את הצונן אלא מפשירין, ולא צונן לתוך חמין, שהתחתונים מרתיחים את העליונים דתתאה גבר] תוס' נותן אדם חמין לתוך צונן אפי' בכלי ראשון דחמין לתוך צונן אינו מבשל ולא צונן לתוך חמין אפי' בכלי שני דגזרי ב"ש כלי שני אטו כ"ר, ולא משום דסברה הך ברייתא דתתאי גבר כדפירש בקונטרס דא"כ יקשה מהכא למ"ד עלאי גבר ולמ"ד תתאי גבר נמי הא מבשל כדי קליפה, אלא נראה כמו שאומר ר"ת דחמץ לתוך צונן משמע שהצוננין שלמטה מרובים שדרך ליתן המועט במרובה ולכך אין מבשלים החמין המעוטים כלל לפי שמתערבין בצוננין המרובין ומתבטל חמימותן וכו':

רשב"א כתב פרש"י משום דתתאה גבר ואינו מחוור דא"כ לותביה מהא למ"ד עילאי גבר, ועוד דאפי' למ"ד ת"ג הרי מבשל כדי קליפה, אלא ודאי נראה דבמים שהן מתערבין אלו לתוך אלו ליכא למימר בהא תתאה ועילאה וכו': תוס' רי"ד, קשיא לי דכיון דס"ל כשמואל דאמר ת"ג וצונן לתוך חם אע"פ שהן מרובים נימא קמא קמא דנפל איבשיל, ונראה דודאי התם בפלוגתא דרב ושמואל דפליגו בנותן טעם וכו' ומיד הוא נותן טעם האיסור בהיתר ואע"פ שלא שהה הרבה, אבל גבי איסור שבת אינו תלוי האיסור בנ"ט אלא בבישול הילכך אם נתן צונן מרובה לתוך חמין מועטין אע"פ שיש כח לאותן חמין המעוטין ליתן בהם טעם אין להם כח לבשלם כי אם להפשירם הילכך שרי וגם אין לומר קמא קמא דנפל איבשיל שאינו מתבשל מיד עד שישהה שיעור בישולו וקודם שישהו נתרבו עליו צונן מרובין עד שאין כח בחמין לבשלן ואי קשיא רב דאמר עילאי גבר ושרי צונן לתוך חם והא בעינן למימר לקמן האלפס וכו' לא יתן לתוכן תבלין דהוי צונן לתוך חם, תשובה אמר לך רב מרותחין שאני דכיון דהוא כלי ראשון ומרותח כנתון

ע"ג האש דמי וכי קאמינא אנא בחם בעלמא בלא רותח, א"נ בכלי שני: תוס' אבל נותן לתוך הקערה וכו', רבינו שמואל מביא ראיה דעירוי ככלי שני מהא דקי"ל תתאה גבר, ור"י נראה דעירוי ככלי ראשון וכו' ונראה דעירוי לא הוי ככלי ראשון ולא ככלי שני אלא מבשל כדי קליפה דקיי"ל ת"ג ומ"מ מבשל כדי קליפה ע"ש ותוס' זבחים צ"ה באריכות וש"ך ק"ה ס"ק ה' מאריך בו ופר"ח ס"ח:

פנ"י כתב פרש"י דקסבר ת"ג וכו' נראה דאין כוונת רש"י דשייך הך מילתא בפלוגתא רב ושמואל וכו' דאין לדמות כלל איסור שבת דתלי' בבישול דוקא לשארי איסור והיתר דלאו בבישול לחוד תלי' אלא בנתינת טעם ואפי' ע"י פליטה ובליעה אסור ועוד דבלא"ה ע"כ צ"ל דלא אמר רב עילאי גבר אפי' באיסר והיתר דצונן לתוך חמין מותר אלא שקדם וסילק את הצונן מיד לאחר הנפילה אבל כשלא סילק ודאי שהצוננים עצמם חוזרים ומתחממים ומיקרי חמין לתוך חמין ותדע דהא רב לא פליג אמתני' דטיפת חלב שנפלה ומסתמא החלב איירי בחלב צונן ע"ש וח"ס בחידושיו מתפלא עליו מסוגי' דפסחים: ש"ך בסי' ס"ח כתב רבינו ירוחם דאם עירה יורה בשר לתוך כלי נחושת של חלב אין צריך הגעלה דכלי נחושת אינו בולע אלא א"כ האור מהלך תחתיו ועי' ב"י צ"ג, והאריך להשיג מזבחים צ"ה אחד שבישל בו ואחד שעירה לתוכו רותח טעון מריקה שטיפה וכו' ועי' בית אפרים סי' ל"ב שמביא תשובת פנ"י אשר ש"ך מרמיז עליו ע"ש, ושלמי נדבה זבחים דף צ"ו כתב לישב דר"יו לשיטתו לק"מ ב"י באו"ח סימן תנ"א כתב בשם ר"יו כתב וכן הדין בכל הכלים שלשין וכו' אבל אם אין רגילין ללוש כגון אוגן של נחשת די לו בקליפה, א"כ י"ל דר"יו כאן נמי ס"ל דנהי דאין צריך הגעלה מ"מ קליפה בעי בכלי נחושת ומיושבים כל קושי' הש"ך, ובזה יש לקיים שיטת ר"ת דס"ל דמהני הגעלה ע"י עירוי ותמהו המפורשים מע"ז גבי מר עוקבא דמהדר ליה אגדנפא, ולר"ת קשה הא אפשר ליה בעירוי, לפמ"ש י"ל דדוקא בשאר כלים מהני עירוי אבל בכלי נחושת דאינו בולע רק כדי קליפה לא מהני נמי הגעלה לפלוט ע"י עירוי והתם י"ל בכלי נחושת איירי ומיושב שיטת ר"ת עכ"ל בימי בחרותי שזכיתי ללמוד פוסק אצל האי גאון וקדוש מו"ה זלמן באנהרד רב"ד בק"ק פ"ב ז"ל והי' מקלס דבר זה מאוד: מג"א שי"ח ס"ק ל"ה, אפי' מכ"ר מותר לערות לתוך מים צוננין דהתחתון גובר על העליון ומצננו, [טור] ואע"ג דאסור לערות על תבלין כמ"ש בס"י דהוי כב"ר, הכא שאני שמתערבין החמין כיון שהצוננין מרובין, ונ"ל דאסור ליתן חתיכת בשר רותח לתוך רוטב צונן דכיון שאינו מתערב מבשל כדי קליפה, ומנחת חינוך במלאכות האופה הקשה מיומא דף ל"ד דעששות של ברזל הי' מטילין לתוך המקוה של כה"ג, הא אסור משום מבשל ע"ש ושבילי דוד סימן ק"ה,

וחו"ד צ"א, עי' מג"א תס"ז ס"ק ל"ג דחם לתוך צונן דצריך קליפה חומרא בעלמא הוא ועי' ילקוט גרשוני:

עט סופר חלק ד כלל קב נקצר ביום

פרט א':

מנחות דף ס"ד, מתני' מצות העומר להביא מן הקרוב וכו' מ"ט איבעית אימא משום כרמל [תקריב רך ומלא שתהא התבואה רכה ונמללת ביד ואי מייתי מרחוק נשיב לה זיקא ומתקשה בדרך האי כרמל במנחת עומר כתיב] וא"א משום דאין מעבירין על המצות:

דף ס"ו, מיום הביאכם תספרו, יכול יקצור ויספר ויביא ביום ת"ל שבע שבתות תמימות תהיינה אימתי אתה מוצא שבע שבתות תמימות בזמן שאתה מתחיל למנות מבערב יכול יקצור ויביא ויספר בלילה ת"ל מיום הביאכם הא כיצד קצירה וספירה בלילה והבאה ביום [אע"ג דביום הביאכם תספרו כתיב דמשמע אחר הבאה תספרו דהא מיום הביאכם כתיב ולא משעת הביאכם כיון דחשכה מבערב יום הביאכם הוא דהיום הולך אחר הלילה עי' צאן קדשים]: תוס' ד"ה ואימתי שירצה יביא, והא דכתיב כרמל דאפי' מרחוק לא מייתי משום כרמל היינו למצוה:

תוס' ד"ה זכר למקדש, היכא דשכח לספור בלילה פסק בה"ג שסופר ביום וכן הי' נראה מתוך סתם מתני' דף ע"א דתנן מצותן בלילה לקצור ואם נקצר ביום כשר, אבל נראה לר"ת עיקר אידך סתמא דמתני' במגילה כל הלילה כשר לקצירת העומר ודייקינן מינה דקתני לילה דומי' דיום מה דיום בלילה לא אף דלילה ביום לא ע"ש, ותוס' מגילה דף כ', אומר ר"ת שאם שכח לברך בלילה לא יברך ביום כמשמע במתני' דנהי דאיכא סתמא במנחות נקצר ביום כשר בדיעבד מ"מ סתמא דהכא עדיפא, ועוד נראה דאפי' למ"ד דמכשר קצירת עומר ביום דיעבד מודה הוא גבי ספירה דאין לברך ביום משום דשנה עליה הכתוב לעכב דכתיב תמימות ואי אתה מוצא תמימות אלא כשאתה מונה בלילה:

דף ע"א, מתני', מצות העומר לבא מן הקמה [שתהא קצירה לשמה כדכתיב מהחל חרמש בקמה] לא מצא [שכבר נקצר הכל] יבא מן העומרים, מצותו לבא מן הלח [דכתיב כרמל רך ומל] לא מצא יבא יבשר מצותו לקצור בלילה, נקצר ביום כשר ודוחה את השבת, ותקון משה כתב יש לדקדק דלא נקט בבא בתרייתא כאינך קמייתא והל"ל לא קצר בלילה יקצור ביום:

קול סופר על משניות כתב פלא בעיני שלא הקדים המשנה הזמן לאמור מצות העומר לקצור בלילה לא מצא יקצור ביום למה הקדים המשנה החפץ קודם הזמן עוד כתב על הרע"ב שכתב מן הקמה שיהא קציר לשמו, למה לא כתב לקיים מצות קצירה בלילה לפני הקרבה, ונ"ל דשני מצות יש א' שיהי' העומר נקצר לשם העומר, ב' שאותו קצירה יהי' בלילה ואפי' אם אי אפשר לקצור בלילה מצוה לקצור ביום לשם עומר ואפי' אם נקצר בעיו"ט לשם עומר יש לו מעלה כנגד עומרים וכן קצירה ביום לשם עומר אפשר דוחה שבת ומצאתי ראיה מירושלמי פ"ב מגילה ולכך הקדים מצוה לבא מן הקמה טרם שכתב מצותו לקצור בלילה והארכתי בחידושי בעזה"י [קונטרס על הסוגי' נדפס בתשובת מחנה חיים ח"ג על א"ע בסוף] ועי' מנחת חינוך סי' ש"ב שכתב נ"ל אף שרמב"ם סובר דקצירת עומר דוחה שבת אף דס"ל נקצר שלא כמצותו כשר מ"מ צ"ל דוקא בליל שבת חביבה מצוה בשעתה כמו איברים ופדרים דדוחין שבת דדוקא בליל שבת דאז עיקר מצותו לכ"ע שיקצרו בליל מויו"ט אבל אם לא קצרו במיו"ט בלילה או שקצרו ונפסל בודאי ביום שבת אסור לקצרו ונדחה העומר ואי דחביב מצוה בשעתה זה לא הוי בשעתה דעיקר המצוה בלילה כדיליף בפר"י מקראי כנ"ל פשוט:

דף ע"ב, ת"ר אם תקריב מנחת ביכורים מת"ל [הא כתיב בסיפיה דקרא תקריב מנחת בכורין] לפי שמצות העומר להביא מן הקמה מניין שאם לא מצא מן הקמה יביא מן העומרין ת"ל תקריב, ד"א תקריב לפי שמצוה להביא מן הלח ומנין שאם לא מצא מן הלח יבא מן היבש ת"ל תקריב, ד"א תקריב לפי שמצותן לקצור בלילה מנין שאם נקצר ביום כשר ודוחה שבת ת"ל תקריב, תקריב כל שהוא [אף מן עמרים] תקריב מ"מ [אף מן הרחוק מירושלים] תקריב ואפי' בשבת תקריב ואפי' בטומאה:

טהרת הקודש על מנחות כתב י"ל למה שנה הש"ס וחזר כל דרשות דברייתות דלעיל ודרשה דמרבינן נקצר ביום השמיט ולא חזר ושנה אותה כאן: נקצר ביום כשר, והתנן כל הלילה כשר לקצירת העומר ולהקטיר חלבים ואברים זה הכלל דבר שמצותו כל היום כשר כל היום דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה קתני לילה דומי' דיום מה דיום בלילה לא אף דלילה ביום נמי לא, אמר רבא לא קשיא הא רבי והא ר"א בר שמעון דתניא הי' עומד ומקריב מנחת עומר ונטמאת אם יש אחרת אומר לו הבא אחרת [אם יש אחרת אפי' במחובר מביאין אחרת וקוצרין וטוחנין אותה ביום שלא יאמרו מותר להקריב מנחת טמאה ואפי' דיחיד] ואם לא אומר לו הוי פקח ושתוק דברי רבי, ראב"ש אומר בין כך ובין כך אומר לו הוי פקח ושתוק שכל העומר שנקצר שלא כמצותו פסול, אמר רבה בב"ח אמר רבי ראב"ש בשיטת רע"ק רבו של אביו אמרה דתנן כלל אמר רע"ק

כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינו דוחה שבת וסבר לה כר' ישמעאל דאמר קצירת העומר מצוה דתנן ר"י אמר מה חריש רשות:

אף קציר רשות יצא קציר העומר שהיא מצוה ואי ס"ד נקצר שלא כמצותו כשר אמאי דחי שבת נקצריה מע"ש אלא מדדחי שבת ש"מ נקצר שלא כמצותו פסול, ועי' מג"ש פסחים דף ס"ח:

מר"ם שיק או"ח סימן רכ"ח מביא קושיא אמאי נקט בע"ש הא ערב שבת יו"ט ראשון של פסח וביו"ט אסור דכתיב לכם ולא לגבוה והי' לש"ס להקשות ליקצרי ביום ה', ותירץ הרי מבואר בתוס' ביצה דקצירה אסרוהו חכמים וט"ז בסימן תצ"ה הקשה הא ביו"ט סופג ארבעים, נ"ל הטעם כיון דאסור מדרבנן א"כ היי כמלאכה שאינה צריכה והוי כאופה מיו"ט לחול ולכן לוקה ע"ש:

ורבי לאו תלמידיה דר"ש הוא וכו', סבר לה כאידך דר"ש דתניא אר"ש בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי הקטר חלבים ואיברים כשרים כל הלילה ולא הי' ממתין עד שתחשך, וראב"ש לא שמיע ליה אלא שאני התם שהרי דחתה שחיטה את השבת אלא קסבר רבי קצירת עומר לא דחיא שבת וכו':

תוס' מנין שאם נקצר ביום כשר ודוחה שבת, לר"א דאמר אפי' אפשר ליעשות מע"ש דוחה את השבת ניחא, אבל לרע"ק לא יתכן אע"ג דמצותו בלילה כיון בדיעבד ביום כשר, וצריך לומר דדוחה את השבת לאו אקצירה קאי אלא אהקרבה וכו':

תוס' אף בלילה ביום לא, ע"כ ביום שלמחרת קאמר דאי ביום שלפניו הרי הקטר חלבים דכשרים ביום שחיטתן, ותימא דא"כ מאי קשה לימא מתני' דילמא נקצר ביום כשר היינו ביום שלפניו כהקטרת חלבים. וי"ל דלענין קצירה לא שייך לחלק בין יום שלפניו ליום שלאחריו כדילפי' בדף ס"ז קצירה וספירה, וצ"ק כתב אין מובן לי מה ראיה מהקטר חלבים דכשרים ביום ובלילה לאפוקי קצירת העומר דס"ד דביום לא וצ"ע:

תוס' אמאי דחה שבת, ניקצרה בע"ש ואע"ג דלכתחילה מצותה בלילה כיון דדיעבד כשר לא הוי דומיא דתמיד דכתיב ביה במועדו לומר דדחי שבת ומסתברא דדומיא דתמיד בעינן:

תוס' הבא אחרת תחתיה ביומא דף ו' מפרש דאפי' למ"ד טומאה הותר בציבור מביא אחרת להתיר שיריים, וצ"ק כתב כוונת התוס' בזה דלא תיקשה היכא מצי לאוקמי מתני' דהכא דקתני נקצר ביום כשר כרבי דילמא הא דקאמר רבי התם מביא אחרת דכיון שנטמא העומר וטומאה דחוי' היא בציבור הוי נמי שלא כמצותו מ"ה מכשיר להביא

אחרת לקצור ביום אע"ג דהוי נמי שלא כמצותו עדיף מטומאה אבל בעלמא ס"ל נקצר ביום פסול, מ"ה כתבו דהתם מפרש דאפי' למ"ד טומאה הותרה עכ"ל:

בספר מנחת כהן על מנחות משיג וכתב בשלמא בטומאה אף דטד"ב מ"מ התורה היתרה להקריב ק"צ בטומאה אבל אם נקצר ביום פסול א"כ דבר שפסלה התורה יקריב יותר ממה שהכשירה התורה ונ"ל דתוס' סברו כרמב"ם אף דנקצר שלא כמצוותו כשר מ"מ דחי שבת ומשמע הכא דיאמר לו הבא אחרת תחתי' אפי' כשחל בשבת דקצירת עומר דחה שבת לזה קשה מה"ת ידחו שבת דמה לי אם טומאה דחויה או שבת דחויה, ע"ז תירץ דיותר טוב לחלל שבת כדי להתיר שיריים וש"ס דיומא קאי למאן דס"ל דאי נקצר ביום כשר לא דחי שבת ולא איירי אלא כשחל בחול:

ואור חדש פ' בהר כתב נראה כוונתם דמיסתברא דדומיא דתמיד דאמרה התורה דדחי שבת והתם ליכא למיעבד באופן אחר התמיד כ"א ע"י חילל שבת ה"נ בכל דוכתיה דאמרה תורה דדוחה שבת היינו נמי באופן דליכא לתקן הדבר בלתי דחיית שבת ומוכח שפיר דנקצר ביום פסול, לפ"ז קשה מנ"ל לראב"ש דכל דבר שנעשה בעומר שלא כהלכתו פסול, וא"ל דא"כ מ"ט עומר דוחה שבת י"ל משום דמצותו בכך, וא"ל דדומיא דתמיד בעינן די"ל גם גבי תמיד גלי קרא דדוחה שבת אפי' היכא דאיכא למיעבד להיות בלא חילל שבת אפ"ה דחי שבת דהיינו בשנים שעשו מלאכה בשבת דף צ"ב אפי' בזה יכול וזה יוכל פוטר ר"ש א"כ למה ידחה תמיד שבת וה"ה בעומר ע"ש באריכות:

פרט ב'. רמב"ם:

פ"ז תמידין ומוספין, הלכה ו' מצותו להקצר בלילה בליל ט"ז בין בחול בין בשבת, וכל הלילה כשר לקצירת העומר ואם קצרוהו ביום כשר, מצותו לבא מן הקמה לא מצאו יביא מן העומרים מצותו לבא מן הלח לא מצאו יביא מן היבש, וכתב לח"מ תימא בגמרא משמע מאן דאית ליה דקצירת עומר דוחה שבת אית ליה דנקצר ביום פסול דאי ס"ד כשר אמאי דוחה שבת כיון דעומר נקצר שלא כמצותו כשר נקצרה בע"ש דהא כ"ע אית להו דרע"ק דאמר כל מלאכה שאפשר לעשותו מע"ש אינה דוחה שבת וכן פסק רבינו פ"א מקרבן פסח א"כ איך פסק דברים סותרים שדוחה שבת ואם נקצר ביום כשר, ועי' בה"ז באריכות:

ח"צ סי' קס"ו כתב דעת רמב"ם הוא דס"ל דהנך שינויי דאיתמרו בגמרא שינויי דחיקי נינהו ולא סמכינן עלייהו וכו' אנו אין לנו אלא ככל הנך סתמי משנתינו ואף דנקצר ביום כשר מ"מ עיקר מצותו בלילה כההיא דפסחים דף ס"ח דאר"ש בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתא שהרי הקטר חלבים ואברים וכו' ואע"ג דהתם כבר דחתה שחיטה:

את השבת מ"מ הכא כל עיקר מצותו לכתחילה היא בליל שבת שהוא זמנו ולכן בדין הוא שתדחה שבת אף אם נקצר ביום כשר שוב מצאתי בירושלמי דר"ה וכו':

צ"ק כתב נ"ל לישב בדרך אמת משום דהכא מסקינן דלרבי דס"ל דקצירה ביום כשר אינו דוחה שבת ולא אמרינן חביבה מצוה בשעתא כמו גבי הקטר חלבים דשאני התם מגו דדחתה שחיטה את השבת קודם להקטרה וע"כ איכא תנא דלא ס"ל הך סברה מגו דדחתה דרבי ישמעאל ריש פרקין תנא במתני' דבשבת הי' בא משלשה ובחול מחמשה וכו' לפ"ז דר"י דס"ל דבשבת הי' בא משלש ע"כ ס"ל דלא אמרי' מגו דנדחה מפני ג' נדחית מפני ה', אע"ג דנעשה בבת אחת אפ"ה לא אמרי' מגו דנדחה שבת מפני זה ידחה נמי מפני זה מכ"ש דלא אמרי' מגו דדחתה כבר שחיטה את השבת מ"ה ידחה אח"כ הקטרה את השבת וחכמים דפליגי על ר"י במתניתין וס"ל דאחד חול ואחד שבת משלשה הי' בא קשה נמי למה אצריכי טרחא יתירא דהא עשרון מובחר בלא טרחא אתי מחמשה כדמסיק התם אלא ע"כ דחכמים נמי ס"ל דבשבת אינו בא מחמישי משום דלא אמרי' מגו דנדחה מפני ג' ידחה ג"כ מפני ה' מ"ה בחול נמי אין משני והי' בא משלשה וכו' לפ"ז לכל הני תנאים למה דחו הקטר חלבים ואימורים את השבת דליכא למימר כיון דכבר דחתה שחיטה את השבת הא לא ס"ל מגו אלא ע"כ דס"ל משום חביבה מצוה בשעתא מש"ה פסק רמב"ם כוותיה גבי עומר משום חביבה מצוה בשעתה ע"ש ועי' תשובת מאהבה ח"ג סימן שפ"א, ובתשובת כנסת יחזקאל סימן מ"ב שמפרש כוונת רמב"ם אם קצרוהו ביום פי' ביום הנף שלא קצרהו בלילה כשר להקריב העומר דיליף מן תקריב כמו אם אין קמה מקריב מעומרים ע"ש ועי' בספר ויקן יוסף אות קצירת עומר מאריך בנפלאות בזה:

ירושלמי סוף פ"ק דר"ה, רשב"ל בעי קצירת העומר מהו שתדחה את השבת ביום התיב ר' אביי והא תנינן מצותו לקצור בלילה נקצר ביום כשר ודוחה השבת ולא קיבלה [רשב"ל דסובר ודוחה השבת אהקרבה קאי ולא אקצירה א"נ אקצירת ליל ט"ז קאי] א"ר אחא חזר רשב"ל מן הדא [מבעיא זו ואפשיטא ליה דקצירה ביום דוחה את השבת] ושירי קרבן כתב שרמב"ם סמוך על סוגי' זו שמפורש דהא דתנן במתני' נקצר ביום כשר היינו ביום ט"ז ואפ"ה דוחה שבת דלכתחילה צריך לקצור בלילה אבל אם לא קצרו בלילה אין דוחין בשביל כך הקרבת עומר:

תפארת ישראל במשניות מנחות פ"י כתב לישב במסקנא דלרבי קצירה לא דוחה שבת, ומקשי מברייתא דיליף גבי עומר ושתי לחם מקרא דוידבר משה, ומתרץ אצטרך הקרא לאפיית שתי לחם דלדחו שבת מדא"א למפינהו מאתמול, דתנור יקדשום אבל קצירה

וטחינה בשתי לחם לא דחו שבת, וה"ה קצירת עומר לא דחי ע"ש וקשה דעכ"פ לחזקיה סוכה דף נ' דס"ל כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת א"כ למה דחו אפיית שתי לחם שבת הרי אפשר לאפות בתנור קודש ולהתנות שלא יקדיש הלחם ולא יפסלו בלינה, אע"כ דסוגין דהכא רק אליבא דמ"ד דסובר כ"ש מקדשין אפי' שלא לדעת, אבל לרמב"ם בפ"ג מפסמ"ק ה"כ דפסק דכלי שרת מקדשין רק מדעת הדרא קושי' לדוכתא, אלא ע"כ אע"ג דאפי' ולישה בשתי לחם כולן אפשר למעביד מאתמול אפ"ה דחי שבת א"כ בעומר נמי ויפה פסק רמב"ם ע"ש:

עוד הקשה ממנחות דף ס"ד היו לפניו ב' בהמות כחושה ושמינה ושחט הכחושה אומרים לו שישחוט לכתחילה השמינה, מה התם דאי נימא שלא ישחוט שמינה לא תדחה המצוה לגמרי כי כשר הכחושה בדיעבד ואפ"ה דוחה שבת, מכ"ש בעומר דאי נימא שלא יקצר היום תתבטל המצוה לגמרי מכ"ש שראוי לאמור שיקצר בשבת ע"ש, לענ"ד לישב כמו בהקטר חלבים אמרי' יען שכבר נדחה שבת בשחיטה נדחה עוד גם בהקטרה, כן כאן ג"כ הסברה יען אם שחט הכחושה כשר בדיעבד, א"כ כבר נדחה שבת מקרבן זה על כן מותר לכתחילה לשחוט השמינה, אבל בנקצר בע"ש לא נדחה בעומר זה שבת כלל, על כן כיון שכשר בדיעבד למה ידחה שבת והבן:

בתשובות רבינו משולם איגרא או"ח סי' מ"ג כתב ג"כ לישב רמב"ם באריכות ואעתיק רק קצת שכתב הנה בכאן קשה הא התשב"ץ ח"ג סי' ל"ז דנשאל לראב"ד בפיקוח נפש דדוחה שבה, אם יש נבילה לאכול ויש בהמה לשחוט ומסיק ראב"ד דידחה שבת אע"ג דהוי סקילה ונבילה הוי רק לאו בעלמא וכתב התשב"ץ הטעם דכיון בלא"ה יהא נדחה שבת בבישול ואמרינן הואיל והותרה הותרה, והנה תוס' מקשה אע"ג דלכתחילה הוי מצוה דוקא בלילה מ"מ לא הוי דומיא דתמיד יע"ש, והנה באמת הא דבעינן למילף מתמיד הוי משום דאין עדל"ת ועשה שיש בו כרת דשבת הוי ל"ת ועשה שיש בו כרת, והנה כיון דתדין דאפי' לאו בעלמא נבילה מ"מ עדיף טפי למיחל שבת מכ"ש בכאן דכיון דבלא"ה ידחה שבת גבי הקטרה ממילא אפי' משום עשה עדיף דלחלל שבת כי היכי דיקיים עשה דהא עשה עדיף מלאו בעלמא, אך באמת י"ל דזה הטעם לא שייך רק אי נימא דשבת הותרה וא"כ שייך לומר מיגו דאשתרו לענין הקטרה אישתרי נמי לענין קצירה, משא"כ היכי דהוי רק דיחוי כאיתא בזבחים דף ל"ג מי דמי התם הואיל ואשתרי אבל טומאה דיחוי ע"ש: רשב"א מנחות כ"א תמלח אפי' בשבת, יש להקשות למאי איצטרך לומר אפי' בשבת פשיטא דמ"ש מכל שאר מילי דקרבן שנעשה בשבת ונ"ל דאצטרך דס"ד דלאו עיקר מצוה היא ולא תדחה ולא להוי אלא מכשירי מצוה דדוקא

שחיטה וזריקה והולכה בעזרה שהיא [ר"ה] דחו שבת דעיקר עבודה היא אבל מלוח זה אינו עיקר עבודה לא תדחה שבת לכך אצטרך לקרא דתקריב למדרש אפי' בשבת, ועדיין יש להקשות איזה מלאכה יש כאן דלצטרך קרא לומר דדחיא שבת והלא מולח אינו אלא משים מעבד ואין עיבוד באוכלין, ונ"ל דכיון דקרבן תמיד במוסף של שבת הי' כליל ואינו נאכל דלאו כעבוד באוכלין דמי מאחר שאינו נאכל, אי נמי מתקן קרבן הוא כמעבד דמי עכ"ל, עי' מל"מ פי"א משבת ואולי יש לישב בזה קושי' ש"ך כי יש חילק בין עיקר המצוה כמילה ובין הכשר מצוה בקצירה:

פרט ג':

רמ"א בסימן רס"ב, עבר ומל בלילה צריך להטיף דם ברית, מלו תוך ח' וביום יצא וש"ך הקשה מסוגי' אי ס"ד נקצר שלא כמצותו כשר אמאי דחי שבת, ואם איתא דנימל תוך ח' כשר ואין צריך להטיף דם ברית אמאי דחי מילה שבת לימל בע"ש, וכן הקשה על רמב"ם כן ע"ש, ושג"א סימן נ"ב כתב אין מזה ראיה דולטעמך אפי' את"ל אם נימול בתוך ח' לא יצא מ"מ אפשר למול אחר ח' וכשר כתנן קטן נימול לשמונה ולתשעה א"כ אכתי תקשה לר"ע אמאי מילה דוחה שבת לימל לאחר שמונה וכו' אבל נעלם מש"ך תוס' שם שכתבו אמאי דחי שבת נקצר בע"ש ואע"ג דלכתחילה מצותה בלילה כיון דדיעבד כשר לא הוי דומי' דתמיד דכתיב במועדו לומר דדחי שבת ומסתברא דומיא דתמיד בעינן, א"כ דוקא קדשים הוא דגמרי' להו מתמיד דקדשים מקדשים ילפי' אבל מילה מתמיד לא ילפי' וכו', ועוד אני אומר דאין סברא כלל לומר דאם מל תוך ח' יצא ידי חובת מילה דמשמע דקיים המצוה אלא דלא עביד מצוה מן המובחר מש"ה קשה ליה אמאי דחי שבת לימל בע"ש דהא ודאי ליתא דכל שמלהו קודם זמנו לא קיים מצוה כלל והו"ל כאלו נכרת הגיד דאין לו מה ימול וא"כ אין כאן קושיא כלל לימהל בע"ש דבזה אינו מקיים כלל מצות מילה וכו' ועוד האיך ס"ד דאם מל תוך ח' שיצא י"ח בדיעבד הא משנה שלימה שבת קל"ו מי שהי' לו ב' תינוקות אחד למול אחר שבת ואם מל בשבת לא עשה מצוה ע"ש, וא"ת א"כ תיקשה האי משנה דמל של אחר שבת בשבת חייב אמאי כיון דמל תוך זמנו לא עשה שום תיקון וכל מקלקלין פטורין ע"ש באריכות ועי' צל"ח פסחים ע"ב:

עוד כתב ואין לחלק בין להקדים או לאחר מגמרא שהקשה מהקטר חלבים, דלמא שם לאחר דוחה אבל בעומר להקדים אינה דוחה ע"ב ונראה בעומר לא שייך להקדים גם אם קצר בעיו"ט בכל זאת כאשר בא ליל ט"ז אז חל עליו המצוה בשעתה, בשלומא בהקטר חלבים אותן חלבים שיקטר בלילה מקטיר ביום אבל האיך שייך בקצירה להקדים שלא יחל עליו המצוה בשעתה אבל במילה שפיר הקשה הש"ך אם כשר תוך ח' למה דוחה

שבת שיוכל להקדים ולא יחול עליו מצוה בשעתה אח"כ אבל לא קשה שימתין עד אחר שבת ע"ז יוכל לומר חביבה מצוה בשעתה:

בספר מנחת כהן על מנחות ויד שאול סימן רס"ב כתבו גם אם נימא מל תוך ח' יצא היינו שיצא י"ח מילה אבל מ"ע דביום השמיני ודאי לא קיים, ובזה מיושב קושי' הש"ך דלא דמי לקצירה דשם אין מצוה רק שיהי' נקצר אבל מה שנקצר בלילה דוקא זה אין לנו מקום מפורש וכל דנימא אם נקצר שלא כמצותו כשר שפיר קשה אמאי ידחה שבת אבל במילה דהתורה כתבה ביום השמיני ימול אפי' בשבת פשיטא דמ"ע דיום השמיני דוחה שבת עכ"ל לענ"ד הקלושה מה שמילה דוחה עשה ול"ת מבואר בתוס' שבת קל"ב משום דנכרתו עליה י"ג בריתות וזה דוקא על גוף המילה, אבל כיון תוך זמנו כשר ובעבור יום השמיני אין מילה דוחה עשה ול"ת, ושפיר הקשה הש"ך בע"כ תוך שמונה פסול המילה ויום השמיני אפי' בשבת על עיקר המילה, וכן הגאון וכו' רבי חיים צבי אבדק"ק אונגוואר זצ"ל הקשה על ח"ס סי' שכ"א שכתב לישב קושי' לרמב"ם דמילה בעכו"ם כשר אמאי מילה דוחה שבת נימול ע"י עכו"ם, ותי' דאין שליחות לעכו"ם ועשה של אב ביום השמיני בטלה, הקשה הנ"ל בעבור מצות האב אינה נדחה שבת:

ישו"י באו"ח סימן של"א כתב שמילה הותרה בשבת ועל כן אף שאפשר לעשותה תוך ח' התירה תורה לעשותה בשבת אבל קצירת עומר דעיקר שדוחה שבת הוא משום צורך עבודה וכיון דאפשר לקציר שלא כמצותו אין צורך עבודה ומהראוי שלא תדחה שבת עכ"ל:

מחנה חיים בקונטרס על הסוגי' שנדפס סוף ח"ג על א"ע כתב פסחים דף ס"ו בתוס' ד"ה מה לתמיד שכן תדיר הקשה נילף מתמיד ומילה יע"ש, ונ"ל דבמילה הוא מקלקל רק מכח המצוה הוא מתקן גברא א"כ בלי חיוב המצוה לא הוה מחלל שבת א"כ מסתבר שהמצוה ידחה שבת יען שהמצוה גורם שיהי' נחשב מלאכה חידשה התורה ביום השמיני ימול ודוחה שבת אבל שחיטת הפסח הוי שחיטה מלאכה כמו תמיד איכא פירכא שתמיד תדיר וכ"ת מילה תוכיח שאני מילה שאלולא המצוה ליכא חיוב שבת, וי"ל קושי' הש"ך אם נימל תוך שמונה כשר למה דוחה:

שבת, לפמש"כ יש לישב שאני קצירה שהוה מלאכה אפי' בחולין א"כ בא רק מכח מצות עומר דוחה שבת ופריך הגמרא אם נקצר שלא כמצותו כשר למה דוחה שבת, אבל במילה גם אם מהני מילה שלא בזמנה דוחה מילה שבת דלולא פעולת המצוה לא הוה מלאכה בשבת דהא מקלקל הוא א"כ המצוה אוסר הפעולה והמצוה מתירה ע"ש בנפלאות:

כ"ס או"ח סימן ל"ה כתב לישב קושי' שג"א למה אינו מאחר לאחר שבת, ואחזתי בחלוקו של שג"א בעצמו דיש לחלק בין אקדומי מלאחר המצוה ולא משום זריזים מקדימים שהיא חבוב מצוה אלא משום חשש ביטול המצוה שמא ימות התינק וכו' בזה מצאתי לישב קושי' עצומה מאבא מאה"ג ז"ל בשבת ק"ז דיליף ר"ש מקלקל בחבורה חייב מדאיצטרך קרא להתיר מילה בשבת דלמא קרא אתי להיכא דאיכא צרעת דדרשי' את בשרו דדחי מילה בצרעת וה ודאי כשיש צרעת במילתו של תינק דליכא קלקל וקרא הכי מתפרש וביום השמיני אפי' בשבת ימול את בשר במקום צרעת ערלתו והיא קושיא עצומה, וי"ל הגם דלכ"ע שמא ימות לזמן קצר לא חיישי' עי' תוס' גיטין כ"ח, אבל בענין זה דמילה לא קשה למה התירה התורה מילה בשבת דא"כ מהא כל שזמנם בשבת נדחי' לאחר שבת אמרי' מש"ה התירה התורה דבכלל ישראל בכל העולם יש בכל שבת הרבה טובא שזמנם בשבת ובכל כל האי תינוקות יש לחוש שמא ימות אחד מהם עד למחר, אבל אי נימא דבכל מילה לאו חילל שבת דמקלקל הוא ופטור ולא הוצרכה התורה רק במי שיש לו צרעת דאיכא תיקון הדר תקשי למה התירה התורה דאפשר לדחותו ולחוש כ"כ שמא זה תינוק שיש צרעת ימות לזמן קצר זה רחוק שאינו מצוי וע"כ דבכל מילה איכא חילל שבת וא"ש ע"ד פלפלא טבא, בזה פי' מ"ר תן חלק לשבעה זה שבת וגם לשמונה אלו שמונת ימי מילה, וקשה למה הא אפשר לאחר שבת ובא סיפא דקרא ומפרש כי לא תדע מה תהי' רעה על הארץ שמא ימות התינק ובטלה מצות מילה ע"ש:
ח"ס חלק ששי סימן צ"ט, רמ"א בתשובה כתב בשני מוהלים ה"ל שנים שעשו מלאכה, ושג"א מתקשה הרי כל אחד עושה חבורה, לענ"ד חבורה אינו אב מלאכה כלל רק כמה מלאכות נעשה ע"י חבורה כגון השוחט נוטל נשמה או צובע ולפעמים מתקן גברא משום בונה כמבואר בסוגיא, לפ"ז כיון דחבורה בעצמה ליכא מלאכה כלל רק התיקן גברא דהוה כמו בונה ולא גמר הבנין אלא ע"י מילה ופריעה ה"ל ממש כמו זה עיקר וזה מניח, ולא נגמר המלאכה אלא ע"י שניהם ופטור כיון שחבורה בעצמה אינו אב מלאכה וצדקו דברי רמ"א ועי' בספר תקון משה ח"ג דף נ"ד:
תשובת ריב"א סי' נ' כתב ויש לעיין במ"ש רשב"א בשם רמב"ן שבת כ"ד דל"א גבי שריפת קדשים באפשר לקיים שניהם דאינו דוחה העשה לל"ת כ"א באפשר לעשותן באותו יום, וראיתו מבנין בהמ"ק דהו"א דדחי שבת אף דאפשר למחר, א"כ למ"ל לר"ש לומר באיברים ופדרים שאף שכשרים כל הלילה מותר להקטירן בשבת משום חביבה מצוה בשעתא הלא בלא"ה ג"כ שפיר דחי עכ"ל:

יומא דף ס"ה, מת המשתלח הא איתעבד ליה מצותיה פרש"י דשליח אינו מעכב, דברי ר"ש שם כתב קשה לפי שהחליט הש"ך כל שאינו אלא למצוה ואינו מעכב אינו דוחה שבת א"כ למה יהי' שלוח שעיר המשתלח עתי אפי' בשבת עכ"ל:
אחי מורי הגאון הקדוש בספרו לקוטי בית אפרים דף ד' מביא קושי' ממני לרמב"ם פ"ה מאיסורי מזבח אם מלח כ"ש כשר הקרבן, א"כ למה מותר למלוח הרבה ולעשות מלאכת עיבוד, ותי' יען שהוא מתקן הקרבן דאם לא מלח כלל לוקה, כעין סברה זו כתב המשל"מ פי"א משבת על הקושי' אין עיבוד באוכלין ע"ש, ועי' בהערות על מוצל מאש סימן נ"א אות ט"ו ועי' בתשובת ריב"א סימן נ"א, ובתשובת נחלת בנימן סי' ס"ט באריכות:

עט סופר חלק ד כלל קג דם שבישלו

פרט א':
מנחות דף כ"א, טעמא דמעטי קרא לדם, הא לאו הכי ה"א דם ליבעי מלח, כיון דמלחיה נפיק ליה מתורת דם דאמר זעירי א"ר חנינא דם שבישלו אינו עובר עליו [בין דחולין בין דקדשים ואכלו אינו עובר עליו דהא לא חייביה תורה אלא על הדם הראוי לכפרה ודם קדשים משבישלו לא חזי למילתיה ונפק מתורת דם ומליח הרי הוא כרותח] ור' יודא אמר זעירי דם שמלחו אינו עובר עליו, ור' יודא דידיה אמר איברים שצלאן והעלן אין בהם משום לריח ניחוח, מהו דתימא מישדא בה משהו למצוה בעלמא קמ"ל [ומשום ההוא משהו לא נפיק מתורת דם], ועי' בשמים ראש סי' ל"ד למה מייתי הגמרא הך דר' יודא דידיה אלא להורות דצלי ודאי לא ע"ש באריכות:
גופא אמר זעירי אר"ח דם שבישלו אינו עובר עליו, יתיב רבא וקא אמר לה להא שמעתא איתיבי אביי הקפה אה הדם ואכלו או שהמחה את החלב וגמעו חייב, לא קשיא כאן שהקפה באור כאן שהקפה בחמה, באור לא:
הדר בחמה הדר, בחמה נמי לימא הואיל ואידחי אידחי, דהא בעא מיניה רבי מני מר' יוחנן דם שקרש [קא ס"ד ואפי' דחולין] ואכלו מהו, א"ל הואיל ואידחי ידחה אישתק, א"ל דילמא ודאי כאן בחטאת החיצונות כאן בחטאת הפנימות אמר אדכרתן מילתא דאמר ר"ח דם שקרוש בחטאת ואכלו חייב ולקח ונתן אמר רחמנא והאי בר לקיחה ונתינה הוא, בחטאת הפנימיות ואכלו פטור, וטבל והזה אמר רחמנא והאי לאו בר טבילה והזאה הוא, [בחטאת החיצונות, הא דקתני הקפה את הדם בחמה ואכלו חייב והוא הדין לשל חולין הואיל וראוי לכפרה בקדשים] ורבא דידיה אמר אפי' בחטאת הפנימיות ואכלו חייב הואיל וכנגדו ראוי בחטאת החיצונות, אמר רב פפא הילכך דם

חמור שקרש ואכלו חייב הואיל וכנגדו ראוי בחטאת החיצונות [דם חמור אע"פ שאינו ראוי לקרבן ואיכא למימר דלא חייבה תורה כרת אלא על דם הראוי לקרבן אלא אפי' חמור דאין קרבן בטמאין אפ"ה חייב] פלא למה נקוט חמור ומאי קמ"ל הא מתני' דם אסור בטמאים, וחשק שלמה הנדפס בש"ס מביא דצ"ל דם המור אשר כתב רא"ש וטור רט"ז שחיה ידוע היא ומתקבץ דם בחטוטרת, וקמ"ל דכיון דאמרי' הואיל שכנגדה ראוי, דם המור נמי אע"פ שקרוש מתחלתו ומעולם לא נראה לכפרה מ"מ חייב הואיל שכנגדו ראוי. ויקן יוסף כתב על רש"י שכתב בחטאת חיצונית הא דקתני הקפה את דם בחמה ואכלו חייב וה"ה לשל חולין, משמע דגם להאי אוקמתא לעולם תירוצא קמא דמחלק באור פטור עדיין קיים הוא, וזה קשה א"כ מנ"ל דבאור חייב ואפשר שזהו קושיתם של ראשונים ע"ש באריכות:

תוס' פרש"י דבחטאת פנימית אינו עובר עליו וטעמא כמו שמפרש לקמן, ולא נהירא דא"כ בחטאת פנימית נמי משמע לפי שיטת רש"י שאם בשלו צלול הואיל וראוי לטבילה והזאה יהי' חייב עלה אם יאכלנה ואין הסוגי' מוכח הכי דאמרינן לעיל כיון דמלחי נפיק ליה מתורת דם ולא יתחייב עליו ועוד דרבא דידיה אמר אפי' בחטאות הפנימית ואכלו חייב משמע לפי' רש"י דרבא לית ליה דזעירי ולעיל קאמר יתיב רבא וקאמר להא שמעתא משמע דס"ל רבא כזעירי, לכן נ"ל דבזעירי היינו בבשלו באור כ"ע לא פליגי דאינו עובר עליו והא דמחלק הכא בין חטאת פנימית להחיצונות קאי אקפאו בחמה: כריתות דף כ"ב, תנן התם הלב קורעו ומוציא דמו לא קרעו אינו עובר עליו, אר"ז אמר רב ל"ש אלא בלב עוף הואיל ואין בו כזית, אבל לב בהמה דיש בו כזית אסור וחייבין עליו כרת וכו' ר"י מחייב בדם התמצית אר"א מודה ר"י לענין כפרה שנאמר כי הדם הוא בנפש יכפר דם שנפש יוצאה בו מכפר שאין הנפש יוצאה בו אינו מכפר ע"ש:

חולין דף ק"ט הלב קורע ומוצא דמו לא קרעו אינו עובר עליו, [אינה עובר עליו להיות בכרת, ובכריתות כ"ב מוקים לה בלב עוף שאין בדמה כזית אבל בבהמה חייב כרת אם לא קרעו לאחר בשולו]:

תוס' פי' בקונטרס וכו' ואי אפשר לומר כן במנחות כ"א אמרינן דדם שבישלו אינו עובר עליו אם אכלו, והא דמוקי לה בלב עוף משום דבכל ענין קתני מתני' דאינו עובר עליו בין חי בין מבושל, וריטב"א כתב אפשר שרבינו ז"ל סובר דההיא בדם קדשים דוקא אבל בדם חולין אע"פ שבשלו עובר כדאמרי' כבדא עלוי בשרא דם דאוריי':

חולין קי"א רב דימי מנהרדא מתני כבדא עלי בשרא אסור דם דאורייתא תוס' אע"ג דאמר במנחות דם שבשלו אינו עובר עליו מ"מ תחילה כשנפלט עד שלא נתבשל הי' דאוריי' אבל שחוטה תחילתו דרבנן, מיהו קשה לר"ת דם כבדא אפי' פירש לאו דאוריי':

רשב"א כתב יש לדקדק דם כזה שיוצא ע"י בישול היאך קאמר דהוי דאורייתא הא אמרינן דם שבישלו ושמלחו אינו עובר עליו, וכתבו בתוס' דהכי פירושא דם אפשר להיות דאורייתא כגון דם אם סחטו ויצא ע"י סחיטה שלא ע"י בישול ולא ע"י מליחה, וראיתו בס' העיטור דאיכא מ"ד דמיעבר הוא דלא עבר הא איסורא איכא מידי דהוי ח"ש ואיכא מ"ד דההוא דמנחות דוקא בדם קדשים וחולין מקדשים לא ילפי' אפי' להקל עכ"ל, וישו"י בסי' ס"ז מישב בזה רמב"ם דסובר דבשר חי אסור בלא מליחה, ומקשים ממשנה פי"א מנחות שעיר של יוכ"פ הבבליים אכלו חי ע"ש בתויו"ט, לפ"ז ניחא דטעמא של רמב"ם שבשר חי אסור בלא מליחה דחיישינן שמא יבשל ודם מבושל אסור מה"ת אבל בשעיר שהוא קדשים ושם דם שבישלו מותר מה"ת לכך לא גזרו בחי לאכול בלא מליחה ועיי' ילקוט גרשוני:

חולין ק"ך, תנן התם הקפה את הדם ואכלו או שהמחה את החלב וגמעו חייב. [הקפה הקרשו על גבי אור] תוס' הקפה בחמה אבל באור לא דם שבישלו אינו עובר עליו, חדר"ן כתב משמע דס"ל לרש"י ז"ל דלא סמכינן אההיא דזעירי דאמר דם שבישלו אינו עובר עליו וכן דם שמלחו אינו עובר וכן משמע מרמב"ם ז"ל שלא הביאה להאי זעירי, וגם רי"ף לא הביאה משמע דס"ל דלית הלכתא כזעירי, ואע"ג דהתם אקשי' מיהא עליה ותירצו דהכא מיירי בשהקפה ע"י חמה אוקמתא דחיקא היא דהא קתני הקפה דומיה דהמחה את החלב אפי' ע"י אור ואפ"ה חייב משמע דדם שבשלו חייב, ובן נראה מדף קט"ז דתנן התם חומר:

בחלב מבדם וכו' ולא קתני חומר בחלב שהחלב בין אכלו חי בין אכלו מבושל לוקה ודם חי לוקה מבושל אינה לוקה, ש"מ דדם מבושל לוקין עליו, ועוד אם איתא להא דזעירי האי דהקפה את הדם מיירי בשהקפה ע"י חמה, וע"י חמה ודאי דאסרוחא מסרחא, ואפי' לזעירי דאמר דדם שבישלו אינו עובר עליו נראה לי דדוקא אין לוקין עליו אבל איסורי דאוריי' איכא אלא שראיתי רא"ה ורשב"א ור"ן ורמב"ן דס"ל דדם שבישלו איסורו מדברי סופרים לבד, ודברים תמוהים בעיני, ויקן יוסף מביא רדב"ז שדם שבישלו לאו מיקרי דם ומש"ה לא קתני חומר ברם ע"ש:

פלתי ס"ט כתב לישב רש"י במסקנא דמילתא דזעירי דקאמר אינו עובר עליו אליבא דר"ח דמחלק בין פנימית לחיצונות ומכ"ש חולין ולרבא דלא מחלק בין פנימית לחיצונות

לעולם חייב ומכ"ש בחולין וליתי לזעירי כלל ולעולם חייב וכו' גם יש ראיה לרש"י מהא דילפינן בפסחים טע"כ מגע"כ והקשה תוס' מנלן בנזיר דלמא נזיר יש היתר לאיסורו ע"ש ועדיין קשה מנ"ל טע"ק בדם דהא יש היתר לאיסורו אם בשלו, ומוכח דלמסקנא דם שבשלו אסור. ויקן יוסף מביא דכיון דלא אסרה תורה אלא דם הראוי לכפרה א"כ אותו הדם שאסרה תורה אין היתר לאיסורו דאם יבשלו פנים חדשות באו לכאן ודמי לנבילה שמותרת כשנסרחה דודאי לא מיקרי יש היתר לאיסורו: סמ"ג קל"ו, אר"ז א"ר ל"ש אלא בלב עוף וכו' פרש"י שענוש כרת אף לאחר בישול ורוצה לומר שאינה סובר כאותו אמורא שאומר בהקומץ רבה דם שבשלו אינו עובר שנאמר כי הדם הוא בנפש יכפר לא חייב הכתוב אלא דם הראוי לכפרה וזה הואיל וקרוש הוא ע"י בישול אינו ראוי לכפרה לכה"פ בחטאות הפנימיות שנאמר וטבל והזה ומתוך שקרוש הוא אינו ראוי לטבילה והזאה אלא סובר רב כאותו אמורא שאומר שחייב על דם שבשלו הואיל וראוי לכפרה בחטאות החיצונות שנאמר ולקח ונתן ובר נתנה ולקיחה הוא אע"פ שהוא קרוש, אפס יש לישב דברי רב לדברי הכל ולפרש כי לא קרעו אינו עובר עליו מדבר בין אכלו חי בין אכלו מבושל ועל זה מפרש רב שבלב בהמה ענוש כרת אם אכלו חי:

בספר שם משמעון חולין ק"כ מאריך בירושלמי שמובא בתוס' שבועות כ"ג דר"י יליף שתיה בכלל אכילה מפסוק וכל דם לא תאכלו ואי בשקרש והתניא בתוספתא דם שקרש אינו לא אוכל ולא משקה אלא כמו שהוא ותורה קראה אכילה ע"כ, ומחלק בשקרש בחמה דהדרה לצלול עתה שקרוש לא אוכל ולא משקה אבל קרוש באור דלא חזרה לעולם אפשר דמודה התוספתא דהוי אוכל גמור, וירושלמי ע"כ אית ליה דם שבישלו אינו עובר דאל"כ מאי מוכיח מקרא דשתיה בכלל אכילה דלמא קרא איירי בשקרוש באור דמקרי שפיר אוכל אלא ע"כ דלא מצי איירי הכי דדם שבישלו אינו עובר עליו ע"ש: פרט ב':

רשב"א במנחות כתב ונראה לפסוק דכל דם דחולין בין בשלו בין מלחו עובר עליו מדמותבינן עלה דההיא דזעירי דאמר דאם בשלו או מלחו אינו עובר עליו מברייתא דהקפה דעובר עליו והו' מתרץ דלא קשיא כאן באור כאן בחמה דבאור אינו עובר עליו ובחמה עובר עליו והדר דמותבי' מדר' יוחנן דאין לחלק בין אור לחמה דכמו בחמה אינו ראוי' דבאור אין לעבור עליו דאינו ראוי לזריקה כמו כן דבשעה דקרש אינו ראוי לזריקה והואיל ונדחה ידחה וא"כ לפי דברי ר' יוחנן דאמר דם שהקפא בין באור בין בחמה אינו עובר עליו וא"כ ברייתא דתני' דהקפא עובר עליו היכי משכחת לה והוצרך לומר כאן בחטאות החיצונות דברייתא דעובר עליו מיירי בחיצונות דהואיל דאע"פ דקרש ראוי

לזריקה ומשום דכתיב ולקח ונתן והרי בר לקוח ונתינה הוא הלכך עובר עליו וכיון דדם דחיצונות שקרש חייב עליו כמו כן בחולין שקרש עובר עליו הואיל וראוי לזריקה הוא כחטאות החיצונות ומאי דאמר ר' יוחנן דאינו עיבר עליו ר"ל דווקא בפנימית דלאו בר טבילה הוא כיון דקרש, ומאחר דמסקינן דדם שקרש בחולין עובר עליו אין לנו לחלק בין קרש ע"י אור בין ע"י חמה וכי היכי דמוקמינן ההיא דר' יוחנן דקאי אינו עובר עליו בפנימית כמו כן נוקי להההיא דזעירי דבשלו ומלחו אינו עובר עליו בפנימיות אבל בחיצונות עובר שהרי אעפ"י שמלחו או בשלו בר לקיחה ונתינה הוא ואין לחלק בן אור לחמה ומאחר דהו' ראוי' לזריקה גבי חיצונות בחולין חייב עליו כיון דראוי לזריקה דם גמור ואפי' היינו באים לפרש דשנוי דמשני דמחלק בין חטאות חצונות לפנימיות הו' דוקא אקרוש וקפא בחמה אבל באור אף בחיצונות פטור דההיא דזעירי דבשל ומלחו אינו עובר מיירי גם בחיצונות ובחולין ובאור אפ"ה לאו הלכתא כוותייהו אלא כרבא דהו' בתראה דמחייב גם בפנימיות הואיל דכשנגדן ראוי בחיצונות וכמו כן יש לנו לומר דגם באור הואיל וכנגדו דם שקרש בחמה כמו זה שקרש באש ראוי בחיצונות וכיון דנבוא לומר דנחייב בדם שקרש ע"י האור הואיל ובר לקיחה הוא דהיינו כשנמלל ועדיין ראוי ליקח וליתן שלא נקרש לגמרי גם בבשלו לחייב אעפ"י שאינו ראוי' לזריקה ולקיחה ונתינה משום שלא לחלק בדם שנתבשל לחצאין דמאחר דאיכא דם שנתבשל דחייבין עליו כגון שלא נתבשל כל כך שנעשה יבש גם כשנתבשל הרבה יש לחייבו מפני שאין לנו לחלק בדם:

שנתבשל שלפעמים נחייב ולפעמים נפטור אלא שיש לנו לומר שלעולם מתחייב בכל דם שבשלו או מלחו, ועוד יש טעם לחייב בבשלו שהרי מדמה בשלו למלחו ומלחו בר לקיחה ונתינה הוא וראוי לזריקה ומאחר דבמלחו חייב כמו כן בבשלו חייב דהא מדמה להו:

רשב"א במשה"ב סוף שער שלישי כתב, ודם מבושל דקאמר דשרי מדאורייי' דאמרי' בקומץ דשרי, איכא מ"ד דלא אמרי אלא בקדשים, ואיכא מ"ד דאפי' בחולין ולא למשרי דאורייי' אלא שאין לוקין עליו משום דכל דם לא תאכלו למיכל אסור מידי דהוי חצי שיעור וכו' ואי נמי דכל שבשלו מותר לגמרי דאורייי' כיון דעקר דם דאורייי' החמירו בו כדאורייי' ואפי' בספקותיו, ודחשו גבי בי דוגי דאמרי' ודלמא עלאה מטא תתאה לא מטא ולא אמרי' כיון דבשלו הוה ליה דרבנן וספיקו לקולא:

שלטי גבורים סביב למרדכי סוף פרק כירה וק"ל אמאי אסרה למלוג תרנגולת בכלי ראשון נהי דמבשל הדם שבתוכה מה בכך הרי הוא דם איברים שלא פירש ואפי' פירש

אמרי' דם שבשלו אינו עובר ומותר לכל הפחות בעוף ע"ש, ושו"מ ח"ג סי' ר"ב מביא מרדכי שבעוף דם שבשלו לכ"ע אינו עובר, ועי' הגהות מרדכי שם, ובית יצחק יו"ד ק"ד: שג"א חדשות סי' ט"ז עושה פשרה בין השיטות בכריתות כ"א איתא דעל דם הנפש חייב כרת ועל דם איברים לאו בעונש כרת כתוב כי נפש כל בשר דמו הוא וכל אוכליו יכרת אבל גבי לאו לא כתוב בנפשו ולענין כפרה איתא התם דף כ"ב דם שנפש יצאה בו מכפר וגבי עונש כרת נאמר הנועם כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר להכי דם שא"ר לזריקה אינו בכרת ואם אינו ראוי לזריקה ה"ל כדם אברים בלאו: רי"ף בפרק כל הבשר, גרסי' בכריתות תנן התם הלב קרעו ומוציא דמו לא קרעו אינו עובר עליו, א"ר ל"ש אלא לב עוף שאין בו כזית אבל לב בהמה הואיל ויש בו כזית ענוש כרת, כתב ר"ן מיהו דוקא אם אכלו חי אבל בשלו אפי' בלב בהמה אינו חייב כרת דקי"ל דם שבשלו אינו עובר עליו אלא משום דמתני' קתני סתמא אינו עובר עליו ומשמע אפי' אכלו חי מוקמינן לה התם בכריתות בלב עוף אבל במבושל אפי' לב בהמה לא מיחייב וזה שלא כדברי רש"י, ולב אריה ק"ט כתב לא הבנתי מה הואיל רב בזה דמוקי מתני' בכל ענין אפי' בחי, הו"ל לאוקמי מתני' בכל ענין דמיירי אף בלב בהמה ובמבושל ויהי' דומי' דרישא גבי כחל דמיירי בבהמה דהא גבי כחל לא מיירי רק בצלי או לקדרה אלא ודאי משמע כרש"י דרב ס"ל דבלב בהמה חייבים עליו אפי' במבושל ע"ש ועי' ויקן יוסף ערך דם סימן ח', וכנפי יונה סי' ס"ט:

רמב"ם פ"ו ממ"א, הלכה ה' הלב בין לצלי בין לקדרה קורעו ומוציא את דמו ואח"כ מולחו ואם בשל הלב ולא קרעו קרעו אחר שבשלו ומותר ואם לא קרעו ואכלו אינו חייב עליו כרת בד"א בלב העוף שאין בו כזית דם אבל אם הי' לב בהמה חייב כרת שהרי יש בו כזית מדם הלב שחייבין עליו כרת, וכתב ה"ה יש מי שכתב שכשאמרו בלב חייב כרת דוקא אכלו קודם בשלו אבל אחר בשלו לא דדם שבשלו אינו חייב עליו כדאיתא במנחות, ולא נתבאר זה בדברי רבינו עכ"ל, ופלא הלא מבואר עי' לח"מ:

פ"ט הלכה ו' המבשל דם בחלב פטור ואינו לוקה על אכילתו משום בשר בחלב וטור פ"ז כתב דם שבשלו בחלב פטור ואין לוקין על אכילתו משום בשר בחלב, כתב ב"י משמע שלוקין משום דם יש לתמוה מדאמרי' בקומץ דם שבשלו אינו עובר עליו מיהו רש"י כתב דם שבשלו עובר, וצ"ל דס"ל דההיא דקומץ אתי' דלא כהלכתא ונראה שזהו דעת רמב"ם:

פרט ג'. דם מלוח:

תה"ב סוף בית רביעי שער רביעי, אם מהני הגעלה בכלי חרס באיסור דרבנן, כתב לכאורה משמע במנחות בקומץ דדם שמלחו אינו אסור אלא מדרבנן דאמר התם אמר זעירי דם שמלחו אינו עובר עליו ומשמע דלאו בשל קדשים בלבד אלא בשל חולין וכו' ואפ"ה אמרי' בחולין דף בפינכא דר' אמי דאימלחי ביה בשרא ותברא ואמאי ליעבד לה הגעלה וכו', [לבית יעקב תחילת מליחה אסור מדאוריי' ניחא] עי' תשובת ריב"א קי"ח: פמג"ד בפתיחה למליחה, כתב ראוי שתדע למ"ד דם שבשלו דרבנן ה"ה מלחו הוה דרבנן, מיהו היינו מליח שאין נאכל מחמת מלחו הא מליחה מעוטת הוה ד"ת וכו' וראיתי בבית יעקב סי' קע"א האריך ומסיק דם בתחלת בשולו ותחלת מליחה הוה ד"ת וראיה מתוס' דף קי"א שכתבו דכשנפלט עד שלא נתבשל הוה דאוריי', ולי נראה כמש"כ ש"ך ס"ח וד"מ דכל פליטה ע"י כ"ר או ע"י מליחה מיד הוה דרבנן ותדע דאל"כ מה פריך במנחות למה לי קרא למעט דם ממלח הא מליח כרותח, ואי בעינן שיהי' שיעור מליחה אין קושיא דהא אפשר לימלח ולהעלתו מיד, ואף שי"ל דם צלול מיד הוה רותח משא"כ לפלוט מחתיכה מ"מ מתוס' אין ראיה דה"ק תחלה כשנפלט ר"ל אם הי' נפלט תחלה ע"י סחיטה קודם הבישול הוה דאורייתא וכן כתב רשב"א שם, ועי' ט"ז ס"ט במעשה שאשה ששכחה וכו':

עוד כתב איכא לעיונא דם היוצא ע"י כבישה מעל"ע בצונן אי הוה דאוריי' או דרבנן ובסימן ק"ה מסיק דהוה דאוריית' לא דמי לדם שמלחו, וחו"ד סימן ע' סק"ד מביא או"ה בדם היוצא ע"י כבוש ואפי' ע"י תערובות מים הוא מדרבנן מטעם דאינו ראוי להקרבה דם אינו אסור רק בראוי להקרבה ע"ש לכן בספק כבוש בדם ג"כ מותר, מנ"ח ק"מ הקשה אם דם נתערב במים כיון דאין ראוי להקרבה אינו חייב משום דם א"כ מאי מקשה בפסחים כ"ב והרי דם דרחמנא אמר לא תאכל ותנן אלו מתערבין באמה וכו' מאי קושיא כיון דמתערבין במים בעזרה פקע איסור דם ע"כ מותר בהנאה, ואפ"ל דסוגי' אזלי למ"ד דם שבישלו עובר י"ל גם בדם המעורב עובר ע"ש, ובספר ויקן יוסף אות דם שמאריך בדם ע"י כבוש, אם מליחה כבישל לענין שבת עי' ר"ן סוף ע"ז שמשמע כבישל ועי' כב"י ח"ב או"ח כ"ג, ביו"ד מ"ג, פר"ח ס"ח, ומג"א שכ"א ס"ק ז', ושעה"מ ביו"ט פ"ג ומנ"ח מסך שבת אות י"א, בצל"ח ריש כיצד צולין אם מותר למלוח פסח קודם צלי, בזה יהי' מיושב קושי' מל"מ פי"א משבת למה איצטרך קרא תמלח בשבת הא אין עיבוד באוכלין עי' נב"י, עי' מג"א תקכ"ז ס"ק ג' במליח אע"פ שראוי לאכילה אין מערבין דאיתא בחולין מליח הוא כרותח כבוש כמבושל משמע דמליח אינו כמבושל עי' מחהש"ק דמליח לכה"פ כצלי, אם מליח וכבוש מדאוריי' עי' מר"ם שיק יו"ד צ"ג, נב"י ח"ב או"ח כ"ג, עי'

חיי אדם כלל ק"ב אי מותר לערב בדג מליח שקורין הערינג דקיי"ל מליח כרותח והו' כצלי וע"ש בנשמת אדם, וירושלמי פ"ב ביצה הלכה א' ודו"ק:
נקודת הכסף סי' פ"ז, מחלק בין דם שיצא ע"י בישול ומליחה מודה רמב"ם ורש"י שאינו עובר וזהו בחטאת החיצונה ג"כ פטור וכל שאינו ראוי לחטאת אינו עובר עליו, ורמב"ם מיירי שבישל דם בעין בחלב וגם סובר דשאני לב שדם כנוס בתוכו ע"ש שמאריך ועי' ש"ך פ"ז ס"ק ט"ו:
תשובת ר"י מינץ סי' ט"ו, לענין הלב שנתבשל עם העוף וכו' י"ל סברא להקל משום דבלב עוף אין כזית וכו' וכ"ת והא ח"ש אסור מה"ת, י"ל כשנתבשל או שנמלח אינו אסור אלא מדרבנן וכו' וכ"ת הא אמרינן בג"ה לא תזלזל בשיעורי דרבנן, וי"ל דשאני ח"ש דדם לב העוף שלא בא לעולם לידי חיוב לא למלקות ולא לכרת שלעולם לא תמצא בו כזית אלא איסור תמצא בו ועי' פר"ח סי' ס"ח שמשיג, ועי' שו"מ מה"ג ח"ב סי' ר"ב ועט סופר כלל ס"ב, פרט ט' מה שהבאתי מבני החריף נ"י מובן סברת מר"י מינץ כיון שלא הי' מעולם חל האיסר לא שייך ח"ש אסור ע"ש:
מר"ם שיק מצוה קמ"ט כתב מרן הגאון בעח"ס זצ"ל בסי' ק"ו כתב דדם מן החי יהי' אסור משום ציר אמה"ח והקשה לי המנוח הרב הגדול מהו' יעקב שלם מטאפאלטשאן זצ"ל דא"כ למה דם שבשלו יהי' מותר נהי דאיסר דם אזיל מ"מ איסור ציר אבמה"ח איכא, ובאמת גוף הקושיא ל"ק דכשם דהשחיטה מועלת להוציא בשר מאמה"ח מוציא נמי השחיטה דם מאמה"ח וא"כ לא קאמר מרן זצ"ל אלא דם שיצא מחיים בהקזה וכיוצא יש בו משום ציר אמה"ח ובבנ"ח דם שיצא בשעת שחיטה דלדידי' במיתה תליא מילתא אז אסור הדם גם משום ציר אבמה"ח אבל אצל ישראל ששחיטה התירה גם הדם שפיר איכ"ל דדם שבישלו מותר ע"ש לא זכיתי להבין שכתב שאסור לב"נ מצד ציר, כי ציר אסור מהטמאים ולא נאמרו זאת לב"נ כמבואר בפלתי פ"א כי א"א נתן חמאה וכו' ע"ש:
פרט ד'. קושיות:
א זבחים מ"ה, דברים שאין חייבין עליהן משום פיגול חייבין עליהן משום נותר ומשום טמא חוץ מן הדם וכו', מנה"מ אמר עולא אמר קרא ואני נתתיו לכם שלכם יהא וכו':
תוס' ד"ה אבל העצים וכו' אין להקשות למ"ד אין איסור חע"א בקדשים למה לי קרא בדם למעוטי מנותר וטמא דהא איצטריך להביא שתי שערות אחר כך דהוי כבת אחת, בספר ויקן יוסף הקשה, מה קושיא אימא איצטרך קרא היכא דאכל ח"ש דם שניתותר וחצי זית בשר של נותר דהשתא משום דם ליכא אלא איסורי לחוד, אבל משום נותר חייב דהוי כזית דכל הניתורים מצטרפין זה עם זה ולהכי אצטריך קרא דבדם ליכא איסור נותר

וכו': ב עוד הקשה תוס' דסברו דם שבשלו פטור א"כ שפיר צריך קרא למעוטי דם דאין בו איסר נותר ונפ"מ אם ניתותר דם ובשלו דהו"א דכיון דאין בו איסר דם הרי הוא חייב משום ניתר קמ"ל קרא דאין בו איסור נותר וכו': ג נב"י ח"ב יו"ד סי' ל"ו, הקשה מבכורות דף ז' חלב מנ"ל דשרי אלימא מדאסור רחמנא בב"ח וכו', למ"ד דם נעכר וכו' ויש מקום לאסור משום דם ודם שבשלו אינו עובר שפיר הוצרך לאסור בב"ח שהרי דרך בישול אסרה תורה ואז כבר אזיל ליה איסור דם ואסור משום בב"ח, וצריך לומר דסוגי' דכאן לית ליה הא דאמר זעירי, אולי היינו טעמא של רמב"ם שהשמיט הא דזעירי, והג"ה כתב בלא"ה לא אתי' סוגי' זו כזעירי דאל"כ ליכא שום ה"א דחלב יהי' אסור משום דם, הא נעכר ונעשה חלב אינו ראוי: לכפרה ואין בו איסר דם ע"ש, ועי' תשובת שמן רקח ח"ב סי' כ': ד הגהות יד שאול ביו"ד צ"א כתב נשאלתי מה פריך כיון דמלחו נפיק מתורת דם, הא לא נחשב כרותח רק כדי קליפה ושוב יתבטל בשאר דם וכשר עכ"ל, ולא זכיתי להבין התורה ציוה להקריב דם שנמלח ואם מלוח כרותח נפסל הדם ולא הקריב דם שנמלח כיון שנתבשל אין זה דם כמובן: ה פלתי פ"א, כתב אם איסר חלב משום דם נעכר ונעשה חלב מה מייתי ראיה מן חריצי חלב, הא גבינות מבושלים ולרוב פוסקים דם מבושל אינו עובר ע"ש:

ו שו"מ סוף ח"ג סי' ר"ב מביא קושיא מספר מקור מים חיים. לרשב"א דדם קדשים שבישלו ומלחו אינו עובר אבל בחולין עובר, א"כ מה פריך בפסחים דף ע"ה מהא דנתן כרעיו ובני מעים לתוכו, הא יש לחלק דבשלמא פסח דהיא קדשים ודם שמלחו אינו רק דרבנן הוא דאמרי' כבלעו כ"פ אבל בדם חולין לא סמכינן על סברא כבנ"פ, ושו"מ תי' מה שמחלק רשב"א בין קדשים לחולין יען דם קדשים לכפרה א"א לכפר שנקלש הטעם וע"ש ברש"י וזה דוקא בקדשים הניתן לכפר, אבל דם קדשים שאין זורקין על מזבח פשיטא דעובר עליו ע"ש ועי' ישו"י סי' ע"ד, בית יצחק יו"ד סי' ק"ד:

ז כ"ס יו"ד סי' ל"ה מביא מח"ס אי דם שבשלו דרבנן ליכא מסייע משום איסור דרבנן לא מבטלין מצוה דאורייי' לתת בתוכו וכ"כ תוס' שם לענין דם כבדא ע"ש:

ח גם מביא קושי' מבנו יכ"פ הרב הגאון וכו' מו"ה שמחה בונם ני', על תוס' מנחות כ"א ד"ה דם שבשלו שכתב והיינו דתנן בפ' כל הבשר הלב קורעו ומוציא דמו לא קרעו אינו עובר עליו דמיירו אחר בישולו ע"כ, צ"ע דנראה דתוס' מייתי ראיה ממתני' דם שבשלו מותר מדקתני אינו עובר עליו משום דהוא אחר בשולו והא בכריתות אמר רב מתני' בלב עוף דאין בו כזית וכתב תוס' חולין ק"ט דנראה לו לרב דמתני' אפי' בחולין אינו עובר עליו ולכן מוקי ליה בלב עוף, ואיך כתב תוס' דדם שבשלו מדרבנן מוכח ממתני' והא

רב מוקי בלב עוף ואין ראיה ממתני' ע"ש: ט: ט ערוך לנר סנהדרין דף פ"ז, בין דם לדם בין דם נדה, ק"ק מנ"ל דלענין אשה קאי דלמא פליגי לענין דם שבשלו או שמלחו דחייב לרמב"ם וזעירי ס"ל דאינו עובר אלמא לרמב"ם יש פלוגתא בזה ודלמא בהא פליגו וי"ל, ע"י ילקוט גרשיני אות דם:

עט סופר חלק ד כלל קד שליש

פרט א':

רא"ש פ"ק דגיטין, מ"ט רבה אמר לפי שאין בקיאין לשמה, ורבא אמר לפי שאין עדים מצויין לקיימו מ"ב א"ב דאתיוהו בי תרי וכו' ומפרש ריב"א דאתיוהו בי תרי ואמרי שבעל שלחם דתו לא מהימן בעל למימר לא שלחתיו הילכך לרבא לא צריך דכיון דודאי שלחם לא חיישי' שמא זייפו הבעל החתימו בעדים פסולין דאינו חשוד לקלקלה במתכוין וכו' אבל בחד אי לא אמר בפ"נ מצי למימר בעל לא שלחתיו ומזויף הוא אבל כי אמר בפ"נ ופ"נ לא מצי למימר בעל לא שלחתיו אע"פ שאין עדים שעשאו שליח, דכי היכי דהימנוהו רבנן לומר בפ"נ פ"נ הימנוהו נמי לומר שהבעל עשאו שליח כיון שגט יוצא מתחת ידו ולא מצי בעל מכחיש ליה ע"ש:

א מר"ם שיף הקשה, אמאי הימנוהו חכמים לשליח כתרי לענין בפ"נ בפ"נ ה"ל לתקן דלהימן השליח לומר שהוא שליח הבעל וכיון שהוא שלחו לא חיישי' שמא זייפו בעל והחתימו בעדים פסולים עי' קרבן נתנאל: ב פנ"י דף ס"ד כתב, קשה לי טובא על שיטת רא"ש ז"ל דהא אמרינן בגמרא דהא דהימנוהו כבי תרי היינו משום דלענין חששא לשמה רוב בקיאין הן וכן לענין קיום שטרות וכו' משא"כ לענין האי חששא דבעל אמר לפקדון שהיא חששא גמורה מדאוריי' אין מקום לומר דהימנוהו כתרי ע"ש: ג עוד הקשה שם לרא"ש נהי דלר"ח השליש נאמן כשאומר הבעל לפקדון משום דהא הימניה אכתי מה הועילו חכמים בתקנתן שיאמר הבעל שנפל ממנו ומצאו זה ורא"ש בתשובה סובר דחייש לנפילה כשנמצא ביד אחר שאומר שהוא שליש והלא מכחישו ואומר שנפל ממנו כמ"ש הש"ך נ"ו בשם רא"ש:

ד מח"א בהגהות לרמב"ם פ"ו מגירושין כתב צריך להבין דכיון דהימנוהו חכמים לומר בפ"נ ובפ"נ א"כ אמאי איצטרכו תו ליהמנוה לומר שהבעל עשהו שליח דלמאי איכא למיחש למזוייף ליכא למיחש דהא נתקיים הגט לנפילה ליכא למיחש כמ"ש הפוסקים לפקדון ליכא למיחש שהרי השליש נאמן במגו דאי בעי הוה יהיב לה עכשיו ואפי' התוס' שכתבו דאין זה מיגו טוב דשמא האשה לא תרצה לקבלו היינו היכא שהבעל

טוען לפקדון אבל היכא דליכא שום מערער הא ודאי אי הוה בעי הוה יהיב לה עכשיו עכ"ל, ושעה"מ פ"ו משיג וכתב לפי הנראה שאשתמיט מהרב תשובת הרא"ש כלל ס"ח שמובא בש"ך שסובר שחייש לנפילה:

ונראה לישב כל הקושי' עפ"י פנ"י בסוגי' שמביא ח"ץ כמו שלא חייש לנפילה דחד כן לא חיישינן למציאה דחד או לפקדון דחד, כמו בשליח קבלה אשר אשה עשתה עפ"י עדים, ובעל טוען שנפל ממנו והוא מצא הגט זה כנפילה דחד וכן פקדון דחד, ולא חיישינן, אבל בשליח הלכה שפיר יוכל לטעון הבעל שנפל ממנו ואחד מעולם מצא הגט והוא לא נתן הגט בידו זה כנפילה דרבים וחיישי' כזה, על כן אם השליח אומר בפ"נ ופ"נ ושליח נאמן עפ"י תקנת חכמים שראה הכתובה, א"כ ג"כ נאמן שהוא שלוחו, ולא חיישי' דלמא נפל מבעל והוא מצאו זה ג"כ כנפילה דחד, ושפיר כתב המח"א לנפילה לא חיישי' ורא"ש בתשובה מיירי מנפילה דרבים שפיר יוכל בעל לטעון שנפל, ומיושב קושי' מר"ם שיף למה צריך להימן בפ"נ עי' אות א' כי בלא זה א"א לתקן שיהי' נאמן שהוא שלוחו דבעל כקושי' פנ"י באות ב', כי זה חשש דאורייתא, רק ע"י שנאמן בפ"נ אז הוי נפילה דחד ע"כ נאמן שהוא שלוחו גם שארי קושי' מיושב ב"ה ועי', ומיושב רש"י המביא גט שליח הלכה כי שליח קבלה לא צריך כי הוי נפילה דחד ונאמן על שליחתו שבעל נתן בידו, ויש להסביר מש"כ ב"י בשם רי"ו דלרי"ף שפי' דסוגי' בשליח הלכה, בשליח קבלה אף ר"ה מודה דשליש נאמן ולא כתב הטעם לחלק בהנ"ל מובן:

תומי' ופנ"י הקשו על רא"ש למה ליה לאמר שהאמינו ג"כ על השליחות הא בשני עיירות גם ר"ה מודה דשליש נאמן כיון דלא שייך אם איתא וכו', ודעת סופר כתב לישב כי תומים נ"ו ס"ק י"א הקשה לשיטת רי"ף דפלוגתא דר"ה ור"ח מיירי בשליח הלכה איך שייך לומר אם איתא דלגירושין הוי יהב לה שמא מסר הבעל הגט מוקדם שכשר רק ע"י שליח משום דקלא אית לה, ונ"ל באמת הקשה פנ"י למה צריך ר"ה לומר דבעל נאמן מטעמא דאם איתא כיון דר"ה לית ליה דהא הימניה ולא שייך לאמור יען שטענה גרוע בשלוח הלכה כנפילה דרבים, וצ"ל תירץ אחר של פנ"י דפקדון טענה גרוע דלא מקדים אינש פורענותא לנפשיה, לפ"ז מתורץ קושי' התומים ממנ"פ אם מסר הגט ליד השליח ביום הכתיבה א"כ נאמן הבעל מטעם אם איתא, ואם מסר הבעל הגט ליד שליח יום אחר הכתיבה שוב בלא"ה נאמן הבעל אף בלא אם איתא משים דר"ה לא ס"ל דהא הימניה ואי דפקדון טענה גרוע דלא מקדים אינש פרענותא לנפשיה זה ליתא דחזינן דבעל הקדים פרענותא דלא מסר הגט לשליח אלא יום אחר הכתובה, ומיושב הרא"ש על כן הוצרך לאמור מדהימנא על פ"נ פ"נ נאמן על השליחות ונפ"מ אם הבעל מסר הגט

מקודם בכה"ג הבעל נאמן אף בשני עיירות, וכן כתוב בספר צרור החיים ע"ב, לישב קו' תומים, ומישב בזה רי"ף שפסק כרב חסדא דשליש נאמן והקשו ראשונים למאי נפ"מ מביא הך ומודה ר"ה דאי אמרה קמאי דידי ומהימנת במגו תיפק ליה בלא"ה שליש נאמן ע"ב:

תומים הקשה לפי רא"ש דכתיב מדהימנוהו רבנן לומר בפ"נ ובפ"נ נאמן ג"כ על השליחות א"כ מה הקשו תוס' מה הועילו חכמים בתקנתן שבעל יערער ויאמר לפקדון, דכיון דנאמן על בפ"כ נאמן ג"כ על השליחות, ותי' דתוס' סברי דהך אם איתא הוי כמו עדים א"כ אם עדים מכחשים את השליח ודאי אינו נאמן על השליחות ע"ש, ועי' רבינו ירוחם נתיב כ"ד ח"ג כתב בשם תוס' דאפי' יש עדים דלפקדון נתנו לו נאמן שליש, ומביט ח"א סי' רכ"א שכתב אליבא כ"ע אפי' איכא עדים דלפקדון יהביה ליה השליש נאמן ועי' מכתב אליהו שער ז' סי' יו"ד:

תומים מביא פר"ח מ"א ח"א פ"ב אם שני עדים מכחשים לשליש ושני עדים מסייעי' לשליש אמרי' אוקי תרי לבהדי תרי והשליש נאמן, ולבבי לא כן ידמה לי יש כאן ארבעה עדות אומרי' כך ושנים אומרים להיפך הא הו"ל עדות מוכחשת דתרי כמאה, א"כ אף אתה אמור השליש כתרי עדים והרי כאן ארבעה עדים כיון ששנים מכחשים ה"ל עדות מוכחשת דתרי כמאה ולכן דינו צ"ע עכ"ל:

פרט ב':

גיטין דף ס"ד, איתמר בעל אומר לפיקדון ושליש אומר לגירושין מי נאמן. תוס' הא דלא נקוט בעל אומר להלכה ושליח אומר לקבלה משום דלא שייך האי טעמא דקאמר דאם איתא דלגירושין לדידה הוה יהיב לה אלא כשאומר הבעל לפיקדון:

תוס' שליש אומר לגירושין, פי' שאומר שהי' שליח לקבלה ומיירי כשיש שנים שמעידין בפנינו אמרה דשויתי' האשה שליח לקבלה כדתנן במתני', וכתב מהרש"א דלא ניחא להו לפרושי שהשליש אומר שהוא שליח להולכה, דלפ"ז ע"כ איירי שהגט ביד אשה דאל"כ פשיטא דהבעל נאמן שהרי יכול לבטלו וא"כ אפי' ר"ח מודה דלא שייך דהא הימניה אלא כשהוא עדיין ביד השליח ע"ב, וכתב פנ"י אני תמה וא"א לומר כן שהרי תוס' כתבה בדיבור הסמך דמה שתקנו בפ"נ ובפ"נ משכונה לשכונה היינו משום דס"ל כר"ח דשליש נאמן א"כ משמע להדי' דאפי' הגט ביד אשה נמי שליש נאמן שכל דבריהם בענין בפ"נ ובפ"נ בגט ביד אשה איירי אלמא דלית להו האי סברה ע"ב, ואולי יש לישב עם סברה רא"ש שהבאתי כיון שחכמים האמינו על בפ"נ ובפ"נ האמינו ג"כ שהוא

השליח, ותוס' כתבה למ"ד משכונה לשכונה צריך לאמור בפ"נ אז נאמן גם אם אין הגט בידו. אבל:

כאן כתבה תוס' שקאי שהם בעיר אחת ולא צריך לאמור בפ"נ אז נאמן רק אם הגט בידו: רשב"א כתב הקשו בתוס' מה הועילו חכמים בתקנתן במביא גט ממ"ה דצ"ל בפ"נ דאי אתי בעל ומערער לא משגחי' ביה, מ"מ אם אמר לפקדון מסרתיו לשליש מהימן, ותירצו בשניהן בעיר אחת הילכך איכא למימר דאם איתא לדידה הוה יהיב לה אבל התם בשולח ממ"ה ליכא למימר ביה הכין וכו' ואין להקשות לר"ה דילמא משום כסופא הוא דלא יהיב לה לדידה כדאמרי' בהנזקין, דהכא שעשתה שליח לקבלה ורוצה להתגרש מאי כסופא איכא וכתב הפנ"י אני תמה על רשב"א שהעתיק כל דברי תוס' ואח"ז תיכף סמוך דבריו לפרש דלא אמרינן משום כסופא כיון שהיא עשתה שליח לקבלה לפ"ז לא הי' צריך לפרש ככל דברי תוס' דהא שפיר הועילו חכמים בתקנתן בשליח הלכה לא שייך דאם איתא משום כיסופא לא יהיב לדידה ע"ב:

קצת נ"ל כי מה שצריך ר"ה הטעם אם איתא ולא נאמן הבעל בלא טעם זה, כתב הפנ"י יען שטענה גרוע נגד טענת השליש ע"ב על תוס' הא דלא נקט בעל אומר להלכה שהאריך בזה, א"כ כאן בשליח קבלה שטענתו טענה גרוע כי זה כפילה דיחיד וה"ה פקדון דיחיד צריך אם איתא ושפיר הקשה רשב"א דלמא מחמת כיסופא וכו' אבל במוליך ממדינת הים שם הטענה טובה כי זה נפילה דרבים ולא צריך אם איתא כי בלא זה טענתו טענה ושפיר הקשה רשב"א ותוס' מה יועילו בתקנתן, גם דלא שייך אם איתא, [רק צ"ע א"כ מה צריך רשב"א להביא תי' תוס' באינה בעיר אחת ודו"ק] ומיושב ג"כ מה שהקשו תומי' ופנ"י על רא"ש למה ליה לאמור שהאמינו ג"כ על השליחות, הא בשני עיירות גם ר"ה מודה דנאמן דלא שייך אם איתא, בהנ"ל מיושב בשליח הלכה לא צריך טענה דאם איתא, בלא זה בעל נאמן כי זה נפילה דרבים:

תוס' וי"ל דסברי כר"ח דאמר שליש נאמן פנ"י הקשה לש"ך סי' נ"ו שכתב דשיטת תוס' בסמוך בד"ה שליש נאמן. דלא מהימן השליש אלא בששניהם מודה שהוא שליש אבל אם אחד מכחישו שאינו שליש אלא שנפל ממנו ומצאו, ר"ח נמי מודה דאין השליש נאמן. א"כ קשה מה משני תוס' הכא דהועילו חכמים בתקנתן משום דסברי כר"ח, אכתי לא יועילו אם הבעל יערער ויאמר שנפל ממנו ע"ש:

שו"מ מהדורא ד' ח"ג סי' פ"א מביא קושי' מא"ז הגאון ז"ל, כי רשב"א כתב בשליח הלכה לא שייך אם איתא לדידה הוי יהב משום כיסופא, ולא קשה קושי' תוס' מה יועיל חכמים בתקנתן עי' בפנ"י וקשה בעבד דהצריכו לומר בפ"כ ובפ"נ מה יועילו בתקנתן הא יאמר

לפקדון נתתיו ויהא נאמן דאם איתא לשחרור לדידיה הוי יהיב ולא שייך לאמר מפני כיסופא בעבד ע"ש: תנן האשה שאמרה התקבל לי גיטי צריכה שתי כיתי עדים ואמאי ליהמניה לשליש עי' מהרש"א שמביא רש"י ישן, אמאי בעי עדים כלל, לא בקבלה ולא בקריעה ולא בעידי אמורה ועי' פנ"י שפלא מהיכי תיתי ליהמן:

בספר דעת סופר מביא קושי' מח"ס לפימ"ש ר"ן דאין השליש נאמן אלא משעה שנזדמן יחד עם האשה אבל לא שתהא מגורשת למפרע, א"כ מאי פריך ממתני' לר"ח דהא צריך עדי קבלה שתהא האשה מגורשת למפרע משעה שמסר הבעל הגט ליד שליש:

פנ"י הקשה, לשיטת הש"ך דאפי' לר"ח לא מהימן אלא בטענת פקדון אבל כשאומר שנפל ממנו או שגזלה תו לא מהימן השליש, א"כ מאי מקשה להימניה לשליש הא אכתי בעינן עדים שמא יאמר הבעל שנפל ממנו ומצאו זה ועי' תומים נ"ו:

בספר דעת סופר מביא קושי' מישו"י וח"ס, מתוס' לעיל דף ד' ד"ה א"ר יצחק כתב תוס' בלא ר' יצחק נמי יש להוכיח דבא"י הי' דבח"ל באותה הגמוני' נמי צריך לרבה לאמור בפ"נ ובפ"נ כיון דאין בקיאין לשמה, ולפי מש"כ תוס' כאן שפיר צריך להביא הך דר"י, דבלא ר' יצחק לעולם הוי אמרי' דהעיר הי' בח"ל ואי דבח"ל גם באותה הגמוניא צ"ל בפ"נ ובפ"נ זה ליתא דבאותה הגמוניא אינו צריך לאמור בפ"נ משום דלא הועילו חכמים בתקנתן דאכתי יכול הבעל לערער ולומר לפקדון נתתי:

עוד הביא קושי' מישו"י מה מהני מה שבעל גמר בדעתו שיהא לגירושין אם יאמר השליש שנמסר לו לגירושין הא זה הוי כמו תנאי שהבעל התנה שגט יהא לגירושין אם יאמר השליש והא מעיקרא בשעת מסירת הגט לשליש לא הי' מבורר שיאמר השליש שהבעל מסר לו הגט לגירושין והא אנן קי"ל בדאוריי' אין ברירה ע"ב אולי י"ל עפ"י סברת רשב"א הבאתי במקנה כלל ל"ד פרט ד' דלא שייך דין ברירה אלא במה שאם לא נאמר הוברר הדבר למפרע אין לו קיום אבל בדבר שקיומו אינו תלוי בברירה כמוכר שדה אחת משדותי שהרי בשעת שנתן לו ממכרו אפי' למ"ד אין ברירה אפשר להתקיים, ועי' מקו"ח סי' תנ"ד במקום דיכול להתקיים לכשיתברר יכול להתנות אף לקנות למפרע, א"כ גם כאן כיון שיוכל להתגרש בשעה ששליש יתן לה יוכל גם לחול למפרע, ורק צריך לחקור אם אין זה כטלי גטך מעג"ק ולא באתי רק לעורר, לר"ן ששליש אינה נאמן למפרע רק משעה שבא לאשה שבידו ליתן לה: מכתב אליהו כתב בעיקר מחלוקת אם הבעל נאמן או השליש נאמן נמצאו ברי"ף שתי נסחאות וכו' ורמב"ם פסק כרב חסדא וכו' וטור פסק כר"ה וכו' ודוקא בשניהם בעיר אחת, אבל אם האשה בעיר אחרת מודה ר"ה לרב חסדא וכו', אמנם ראיתי לריא"ז בשלטי גבורים חולק אעפ"י שהי' בשתי עיירות

יכול הבעל לטעון ועי' מביט ח"א סימן רכ"א, ואמרי בינה על גיטין כתב על ריא"ז מלבד דקשה לדידיה קושי' תוס' מה הועילו חכמים בתקנתן, עיקר הדין תמוה כיון טעמא דר"ה משום אם איתא וכו' מהי תיתי לומר כן בשתי עיירות וכו' אולי סובר ריא"ז כמש"כ ריב"ן לב בחידושיו דכיון דמסקינן דלר"ה לית ליה הא הימניה דדוקא בממון דאתיהב למחילה אמרי' הימניה ממילא דאפי' בשני עיירות הבעל נאמן:

שו"מ כתב ברא"ש מצאתי דבר חדש מה דאמר ר"ה בעל נאמן דאם איתא זה הוי כמו מגו במקום עדים ע"ש בזה אמרתי דלכך ר"ח לא ס"ל כן דהא בב"ב דף ל"ג סבר דאמרי' מגו במקום עדים לפ"ז הי' מהראוי לפסוק כר"ה דהא אנן קי"ל דלא אמרי' מגו במקום עדים אך לפמ"ש שמ"ק בב"מ פ"א דדוקא היכא שיש לתרץ דבריו היא דס"ל מגו במקום עדים משא"כ היכי דליכא לתרץ דיבורו לא א"כ לק"מ עכ"ל:

סנהדרין דף ל"א, ההיא איתתא דנפק שטריה מתותי ידה אמרה ליה ידענא בהאי שטרא דפריע הוה, הימנה רב נחמן א"ל רבא לר"נ כמאן כרבי דאמר אותיות נקנה במסירה [המוכר שטר חוב קנה החוב במסירת אותיות והכא נמי קנאתה והוי כדידה ונאמנת לומר פרוע] א"ל שאני הכא דאי בעי קלתיה, א"ד לא הימנה ר"נ א"ל רבא לר"נ והא אי בעיא קלתיה כיון דאתחזק בבי דינא אי בעי קלתיה לא אמרינן, תוס' איתחזק בבי דינא פרש"י שכתוב בו הנפק, וקשה מ"מ ניהמנוה במגו דאי בעי קלתיה, וי"ל דאיתחזק בבי דינא שראוהו בידה עי' תוס' ב"ב דף ל' ד"ה לאו עי' ש"ך סי' ס"ה ס"ק ז' ונתיבות ריש סי' נ"ו:

איתיבי' רבא לר"נ, סימפן שיש עליו עדים יתקיים בחותמיו אין עליו עדים ויצא מתחת ידי שליש או שיצא אחר חיתום שטרות כשר אלמא שליש מהימן תיובתא דר"נ:

תוס' אין עליו עדים ויוצא, השטר והסמפונות מתחת יד שליש כשר משמע ליה אפי' איתחזק דומיא דיוצא אחר חיתום שטרות, מהרש"א פי' לדבריהם דלא נראה להם כפרש"י להאמין השליש בכל דבר הואיל ושניהם מודים, דאפי' לרבא נאמן לשליש אלא משום מגו דאי בעי קלתיה, וא"כ הכא באין עליו עדים בסמפון מאי מגו איכא לשליש ולכך הוצרכו לפרש שיוצא השטר וסמפון מתחת יד שליש דאית ליה מגו דאי בעי קלתי' לשטר ע"ש וש"ך נ"ו משיג לרבא השליש נאמן בלא מגו ע"ש באריכות:

נמ"י כתב אותיות נקנה במסירה, והוי כדידה ונאמנת לומר פרוע היא דתפיסתו ראיה על המסירה ואי בעי אמרה לקוח הוא בידי וכו' והא דקי"ל דשליש נאמן היינו מטעם מגו אי נמי מגו דאיבעיא אהדרתיה ללוה ומגו כי האי אע"ג דבעלמא לא אמרינן [פי'

למפרע] מ"מ השתא הוי ס"ד דרב נחמן דלאו לאחזוקי לנפשה קאמרה הכי אלא לצורך הלוה במגו כל דהו סגי ע"ש:

קצת להסביר למה בשליש אמרי' מגו למפרע כי בעה"ת שער נ"ב כתב לא תימא דוקא כי טעין ליה נפקד היית אז מהימן השליש דמ"מ הא קמודה ליה דהימניהו לפקדון, אלא אפי' טעון ליה גזלת ממני שליש נאמן וכו' ומסתמא אין אדם חוטא ולא לו, וכ"כ הטור סי' נ"ו דשליש נאמן מצד חזקה אא"ח ולא לו, ור"ש בספר כריתות כתב הטעם דלא אמרי' מגו למפרע מצד דאנן מוקמינן ליה בחזקת כשרות עד עתה אמרי' עתה נעשה רשע ומשקר, ומצאתי בספר זכרון שמואל שהולך בדרך זה ע"ש וקצרתי:

הגהות מרדכי סוף פ"ק דב"מ, ז"ל רבינו ברוך בסוף פ' זה בורר סימפון שאין עליו עדים ויוצא מתחת יד שליש כשר, אעפ"י שריב"ם וריב"א אומרים שהשטר והסמפון הם ביד שליש, נראה לי כפירש"י שאין ביד שליש אלא הסמפון ושניהם האמינו להיות שליש ביניהם, ועתה הלוה אומר שפרעו ואע"פ שמלוה כופר מאח' שהשליש אומר ודאי פרעו והמלוה אינו יוכל לחזור בו עתה מאחר שכבר נעשה המעשה שפרע והוא בעצמו מודה שהאמינהו לכך והכי אמרי' בהדיא סוף שנים אוחזין הטעם משום דהא הימניה מלוה לשליש, ואם נפרש נמי שהשטר ביד השליש מה צריך תו להזכיר סמפון, אלא שמע מיניה כדפרשינן והכי מייתי מיניה כי היכי דשליש מהימן משום דהא הימניה הכי נמי כשהשטר בידו נאמן לומר פרוע הוא אפי' אם המלוה אומר לפקדון נתתיו לך מטעם דאי בעי קלתיה, ובפרק התקבל בעל אומר לפקדון ושליש אומר לגירושין מי נאמן וכו'. עד שאני ממון דאתיהב למחילה עכ"ל, ועי' דעת סופר וקצה"ח סי' נ"ו כתב משמע מזה דקודם שנעשה מעשה יכול לחזור בו אמנם נראה דהיינו קודם שאמר השליש עדותו יכול לחזור בו אבל אחר שאמר עדותו אינו יכול לחזור בו ואע"ג דלא הי' מעשה עדותו הוא המעשה, ונתיבות משיג:

הנתיבות סי' נ"ו כתב דהא דאמרי' מה דעתך דאותיות נקנה במסירה לאו משום מיגו דלקוח הוא דאכתי לא אסיק אדעתיה מיגו כלל, רק כמ"ש: רש"י שקנאתה והוי כדידה, והיינו דשליש קנין גמור אית ליה בחפץ שהקנה לו שיהי' כך אם יאמר כך וטוען שליש אני דמי ממש לטוען לקוח הוא בידי דמה לי אם טוען לקוח הוא בידי לגופו או לפירותיו או שטוען קניתיו ע"מ להקנות דשייך ג"כ קנין ע"מ להקנות כמבואר נדרים דף מ"ח וכו' ומש"ה אני אומר דאפי' לרבא יש חילק בין מטלטלין לשטר לענין אם מכחיש השלישות וטוען נפל ממני או גזלתני לפמ"ש דשליש קנין ממש אית ליה ומצינו חילק לענין אם טעין לקוח ממש והלוה טוען נפל ממני או גזלתני בין מטלטלין לשטר, דבמטלטלין

כשטוען לקוח אין הלה נאמן לומר נפל ממני או גזלתני, ובשטר כשטוען לקוח נאמן הלה לומר נפל ממני ושאר טענות, וטעם כתב רמב"ן בספר הזכות פ' הכותב לפי שמטלטלין נקנה במסירה ותפיסתו עצמו שהוא תופס בהם הוא קונה לו נאמן הוא לומר לקוח הוא בידי ולא מפקינן מת"י דמוחזק אבל בשטר שאין תפיסתו קנין ואין מוחזק כלל אלא בנייר שלו אם טוען בענין כך נמסר לי עליו הראיה שאין שיעבד השטר יוצא מחזקתו של מלוה הכתוב בשמו וכו' לפ"ז נראה דבטוען שליש אני דינו ממש כטוען לקוח הוא בידי ושליש נאמן שכ"כ התומים בחפץ ודאי ליתא לדינו של ש"ך ובשטר דינו עם הש"ך ע"ש: וחידש בעיני שלא מביא בעה"ת שער נ"ב מביא ראיה ששליש נאמן אפי' בשטר מראשונים שכתבו האומר לחבירו כלי זה שבידך של פקדון שהפקדתי לך והלה אומר שליש אני ששליש נאמן ע"ש לפי הנ"ל אין ראיה מכלי לשטר ודו"ק:

עט סופר חלק ד כלל קה חרש

פרט א':

מתני' תרומות פ"א, חרש המדבר ואינו שומע לא יתרום ואם תרם תרומתו תרומה, חרש שדברו בו חכמים בכל מקום שאינו לא שומע ולא מדבר, כתב רע"ב לאו כללא היא דבריש חגיגה תני חרש ומדבר ואינו שומע בכלל, ועץ חיים כתב בשם הר"ש דלאו כללא הוא והוא מוקי לה דה"ק חרש שדברו בו חכמים בכל מקים והשוו אותו לשוטה ולקטן מפר שאין בהן דעת צ"ל שאינו לא שומע ולא מדבר אבל היכא דמיירי בחרש לא מפני חסרון דעת כמו בחגיגה דבעינן למען ישמעו אפי' מדבר ואינו שומע בכלל, ופמג"ד בפתיחה אות ה' כתב סתם חרש המוזכר אצל שוטה שאין שומע ואין מדבר וכשוטה וודאי יחשב, ואם נתחרש אח"כ י"ל ספק הוה, ושומע ואין מדבר מתחלת ברייתו אלם נקרא וכשנשתתק אח"כ נקרא בחכז"ל נשתתק בעי בדיקה עי' א"ע קכ"א ומתחלת ברייתו לא בעי בדיקה ע"ש:

פי' משניות כתב, דע כי כשנולד באדם החרשות אחר ששמע או נשתתק אחר שהי' מדבר מותר לו לתרום עכ"ל, ותוס' דרע"ק מתפלא דהרי הטעם דלא יתרום דא"א לו לברך. וא"כ בכל גווני, ואדרבא מתני' מיירי שנולד לו החרשות אח"כ דאם בנולד חרש ממילא אינו מדבר ואפי' בדיעבד אין תרומתו תרומה וצ"ע עכ"ל:

מתני' שבועות פיו אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן. פי' רע"ב כגון שטענו חרש ברמיזא, דחרש שאמרו חכמים בכל מקים אינו שומע ואינו מדבר, ועי' ח"מ צ"ו, אין

נשבעין על טענת חרש שו"ק, כתב הסמ"ע פי' שבועה דאורי', והטעם דחרש דומה לקטן דלאו בני דיעה נינהו כי חרש ר"ל שאינו שומע ואינו מדבר ותביעתו היא ע"י רמיזא:
שבת קנ"ג איבעי להו חרש וקטן מאי, אליבא דר"א לא תיבעי לך דתניא ר"י אמר בשם ר"א תרומת חרש לא תצא לחולין מפני שהוא ספק כי תיבעי לך אליבא דרבנן דתנן חמשה אם תרמו אין תרומתן תרומה אלו חשו"ק וכו' מאי לחרש יהיב ליה דקטן אתי לכלל דעת או דילמא לקטן יהיב ליה דחרש אתי לאחלופי בגדול פיקח ע"ש [פרש"י שהוא ספק אי דעת צלולתא היא אי לא]: גיטין דף ע"א, א"ר כהנא אמר רב חרש שיכול לדבר מתוך הכתב כותבין ונותנין גט לאשתו וכו' מיתיבי חרש לא הלכו בו אחר רמיזותיו ואחר קפיצותיו ואחר כתב ידו אלא במטלטלין אבל לא לגיטין תנאי היא וכו': רי"ף כתב והאי חרש דלא בדקינן לענין גטין דוקא שנשא כשהוא פקח ואח"כ נתחרש אבל חרש מעיקרו בדקינן ליה, דתנן חרש שנשא פקחת או פקח שנשא חרשת רצה יוציא רצה יקיים כשם שכונס ברמיזא כך יוציא ברמיזה פקח שנשא פקחת ונתחרשה רצה יוציא רצה יקיים נשטית לא יוציא נתחרש הוא או נשטה לא יוציא עולמית, ותנן נמי חרש רומז ונרמז בן בתירא אומר קופץ ונקפץ במטלטלין וא"ר נחמן כמחלוקת במטלטלין כך מחלוקת בגיטין: יבמות דף קי"ב, אר"י בן נורי מפני מה האשה שנתחרשה יוצאת והאיש שנתחרש אינו מוציא אמרו לו אינה דומה האיש המגרש לאשה המתגרשת שהאשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה והאיש אינו מוציא אלא לרצונו העיד ר' יוחנן בן גודגדא על החרשת שהשיאה אביה שהיא יוצאה בגט ע"ש: יבמות ק"ד חלצה ולא קראה חליצתה כשרה, אמר רבא השתא דאמרת קריאה לא מיעכבא ולפיכך אלם ואלמת שחלצו חליצה כשרה ותנן חרש שנחלץ והחרשת שחלצה חליצתה פסולה מ"ט לאו משום דלא בנו קרייה נינהו לא משום דלאו בני דיעה נינהו, אי הכי אלם ואלמת נמי אמר רבא אלם ואלמת בני דיעה נינהו ופומייהו הוא דכאיב להו, והא אמרי דבי ר' ינאי לפי שאינו באמר ואמרה וכו', [ומפרש טעמא דמתני' דחרש וחרשת מפני שאינן בואמר ואמרה דתנן בתרומות חרש שדברו חכמים בכל מקום שאינו לא שומע ולא מדבר]: ריטב"א כתב ק"ל, מ"ל למתלי בהא ולא תליא משום דלאו בני דעה ובעינן כוונה בחליצה וליכא, וי"מ דכיון דב"ד עומדין שם ומזרזים להתכוון כוונה איכא, והנכון כמו שמפרש בירושלמי גבי הא דאמרי' כל חרש ששנו חכמים במשנה אינו שומע ואינו מדבר ליתוה האי כללא לר', דהא תנן חרש שנחלץ וחרשת שנחלצה, פי' דמשמע להו דמתני' בחרש וחרשת דאוריי' שמדברים ואינם שומעים והיינו דקאמר לאו משום דלא בני קריא נינהו דמאי מהני קריאה כיון שאינם שומעים זה לזה דאי לא הא ק"ל חרש המדבר ואינו שומע או

שומע ואינו מדבר הרי הם כפקחים לכל דבריהם, ומהדרים משום דלאו בני דיעה נינהו פי' דלגבי הא מילתא דחליצה דעתא צילתא בעא דאפי' פקחים טעו בה, א"ה אפי' אלם נמי. כיון דחרש המדבר ואינו שומע אינו כפקח לענין זה ה"ה לאלם ששומע ואינו מדבר, ומהדרי' דהנהו פומיהו כאיב להו כלומר כי האלם אין דעתו מטורפת כלל כיון ששומע, אבל כשאינו שומע עומד נבהל ולא מצי לכווני כיון דלא שמע מאי קאמר ליה, עי' מר"ם שיק א"ע סי' קמ"ו, ובספר נחלי דבש על הלכו' חליצה אות ע"ז: ירושלמי תרומה פ"א, ויבמות פי"ב, תנינן הכל חייבין בראייה חוץ מחשו"ק חברייא בשם ר' לעזר למען ישמעון ולמען ילמדון עד כדין מדבר ואינו שומע שומע ואינו מדבר, ר' הילל בשם ר' לעזר למען ילמדון ולמען ילמידון, א"ר יונה הדא אמרה דלית כללין דרבי כללין דתנינא חרש המדבר ואינו שומע לא יתרום וסברינן מימר שומע ואינו מדבר חרש מדבר ואינו שומע חרש והתנינן חרש שחלץ וחרשת שחלצה חליצה פסולה, ואר"י בשאין יכולין לומר ואמר ואמרה ותנינן חרש שדיברו חכמים בכל מקום שאינו לא שומע ולא מדבר הדא מסייע לר' יונה אמר הדא אמרה דלית כללין דרבי כללין [הא דאמר רבי במתני' חרש שדברו חכמים בכל מקום שאינו לא שומע ולא מדבר לאו דוקא] עי' רמב"ן יבמות דף ק"ד:

רמב"ן ביבמות כתב הא דאמרו גבי חליצת חרש משום דלאו בני קריאה נינהו והקשה תיפוק ליה דבעינן שיתכוין שניהם, ואיכא למימר אעפ"י שחרש כשוטה לענין מצות מ"מ יש לו מקצת כיונה כשאחרים עומדים על גביו והא דתני' עד שיתכוונו שניהם לאפוקי חלוץ לה ובכך אתה כונסה וכיוצא בה אבל נתכוון להוציאה ממנו בחליצה זו היינו כיוונו וחרש יכול לכוון זו ברמיזה דדעתא קלישא אית ליה ומש"ה לא מעכבא בה אלא קריאה, ועי' קצה"ח סי' ער"ה שמביא חקירת ח"צ אם חליצה צריכה כוונת מצוה או כוונת קנין:

חגיגה דף ב' קתני חרש דומיא דשוטה וקטן מה שו"ק דלאו בני דיעה נינהו אף חרש לאו בר דיעה הוא וקמ"ל כדתנן חרש שדיברו חכמים בכ"מ שאינו שומע ואינו מדבר [שהשוו אותו לשוטה לפוטרו לא דברו אלא במי שאינו שומע ואינו מדבר הכי קים להו לרבנן דמי שאינו שומע ואינו מדבר דלאו בני דיעה נינהו] ועי' מר"ם שיק א"ע סי' ע"ט:

פרט ב'. חרש לכל דבר קדושה:

מגילה דף י"ט הכל כשירין לקראת מגילה חוץ מחרש שו"ק ר' יודא מכשיר בקטן, מאן תנא חרש דיעבד נמי לא א"ר מתנא ר' יוסי היא, דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזניו יצא, ר' יוסי אמר לא יצא, וממאי דר"י היא ודיעבד נמי לא דלמא ר' יודא היא ולכתחילה הוא דלא הא דיעבד שפיר דמי וכו':

כתב ר"ן האי חרש דהכא אפי' במדבר ואינו שומע ואע"ג דאמרינן דסתם חרש בכל מקום היינו שאינו שומע ואינו מדבר אבל מדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר הרי הן כפקחין לכל דבריהן אפ"ה הכא חרש המדבר ואינו שומע לא חזי למקרא דאתי לה כר' יוסי דאמר הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו לא יצא וכיון דאיהו לא נפיק גופיה לאחרינא נמי לא מפיק:

רמב"ם פ"א מגילה, אחד הקורא ואחד השומע מן הקורא יצא י"ח והוא שישמע מפי מי שהוא חייב בקריאתה לפיכך אם הי' הקורא קטן חי"ש השומע ממנו לא יצא, וכתב כ"מ במגילה תנן מאן תנא חרש דיעבד נמי לא רבי יוסי דתנן הקורא את שמע וכו' לפ"ז לא קי"ל כי האי מתני' דהא בברכות ט"ו אפסיקא הלכתא דלא כר' יוסי, לפיכך יש לתמוה על רבינו שפסק הקורא חרש השומע לא יצא ועי' לח"מ. וב"י תרפ"ט מביא רשב"ץ חרש המדבר יוצאין אחרים בקריאתו אבל בשופר אינו מוציא וטעמא משום דבשמיעה תליא מילתא דמברכין על השמיעה וכיון שאינו שומע אינו מחויב בדבר ולא מפיק אבל במגילה בקריאה תליא כיון דידע לקראת בר חיוב הוא:

ב"י בסי' נ"ה מביא מרי"ל חרש המדבר ואינו שומע אם יש לצרפו לעשרה לא ידענו מאי קא מיבעיא ליה למר הא קי"ל הרי הוא כפקח לכל דבריו כדתניא בחגיגה דף ב' ואי משום דיבור הוא מאי נפקא מינה הואיל ובר דיעה הוא ובר מצוה הוא אכל ביה עשרה שכינתא שריא עכ"ל מצאתי כתוב בתשובה אפי' אלם חייב במצות והרי הוא כפקח לכל דבריו ומצטרף לעשרה אע"ג דלא עני בהדייהו עכ"ל, וכדומה לי שתשובה זו היא ממהר"ם דבשומע מיירי דאילו אינו שומע ואינו מדבר זה חרש שדברו בו חכמים בכל מקום ודינו כדין שוטה וקטן לכל דבריו, ועי' מחבר:

רמ"א בסי' קצ"ט כתב חרש ושוטה אם מכוונים ומבינים מצטרפין לזימון אע"פ שאין החרש שומע הברכה וכתב המג"א דוקא חרש המדבר ואינו שומע ושוטה שאינו שוטה גמור, ובתשובת מרי"ל סימן רפ"ד כתב למ"ד דקטן מוטל בעריסה מצטרף לעשרה הכי נמי חרש ושוטה דאכל ביה עשרה שכינתא שריא אך לא קי"ל הכי עכ"ל, אפשר תלמיד טועה וסבר דאליבא דכ"ע הדין כן, ועי' מחהש"ק ותשובת נחלת בנימין סי' ל"א באריכות:

יו"ד סי' א', כתב המחבר חרש שאינו שומע ואינו מדבר שו"ק אם שחטו כשרה אם אחרים עומד על גביהן כתב הש"ך חרש אפי' פקח ונתחרש במשמע, וכתב פמג"ד ומזה שמעינן דכל שאינו שומע ואין מדבר בכלל שוטים יחשב ואין הטעם שלא הי' לו ממי ללמוד דהא אף פקח ונתחרש כן ע"ש, טו"ז כתב דחרש השומע יכיל לשחוט ואחר יברך

דל"ד לתרומה דאלם לא יתרום דשחיטה אינו מצוה ע"ש וסי' רכ"א סקמ"ב, ורמב"ם כ' מצוה קמ"ו לשחוט, ועי' תב"ש סקנ"ט בכל פעם ששוחט מקיים מ"ע וזבחת, ועי' כרתי סקל"ד, ועי' שב"ד או"ח כללי ברכות, תשו' מהרי"א או"ח סי' קס"ד, כנפי רננה סי' ג':

ב"י סי' נ"ה מביא תשובת מרי"ל חרש המדבר ואינו שומע אם יש להצטרפו לעשרה, לא ידענו מה קא מבעיא ליה למר הא קי"ל הרי הוא כפקח לכל דבריו כתניא בחגיגה דף ב', ואי משום דבור מנ"פ הואיל ובר דיעה הוא ובר מצוה הוא אכל בי עשרה שכינתא שרי עכ"ל, ועי' בספר החדש תורת חיים על או"ח ס"ק י"ג:

תב"ש כתב חרש וכו' אם מומחה עומד על גביו שחיטתן כשירה, ואע"ג דכתיב וזבחת ודרשי' אותו שהוא בר זבוח אכול מזבחו, אינהו נמי איתנהו בזבחה דהא מוזהרים עליהם שלא להאכילם נבילות וכו' וכ"כ ה"ה הובא ב"י או"ח רס"ו דאסור להאכילם בידים וכ"כ בתשובת מרי"ל סי' רכ"ג והוכיח דחרש ושוטה בני מצוות נינהו ופקחים מוזהרים עליהם, וז"ל דאי הוה כבהמה יחשב שחיטתו אפי' אחרים עע"ג כשחיטת גוי וקוף דפסלי מזבחת ואכלת, ועי' ש"ך ס"ק כ"ז:

פמג"ד בפתיחה כוללות כתב חרש אינה שומע ואינו מדבר הוא שוטה לכל דבריו, ורמב"ם חגיגה פ"ב כתב חש"ו פטורין מכל מצות, ובאחרים רואין שחיטתן כשירה, תב"ש מביא מרי"ל דחש"ו בני מצות נינהו ופקחיים מוזהרים עליהם וכו' והם בני מצות אלא דלאו בני דיעה ננהו וגם כשעוברים על לאו אין להם עונש בעוה"ז ובעוה"ב דאונס רחמנא פטרי' וכו' ועדיין יש לעיין דקטן פסול לכתיבת תפילין דאין בכלל וקשרתם ואפ"ה כשר לזביחה שאחרים אסורים ליתן לו הוי בר זבוח [נב"י ח"ב סי' א'] לפ"ז תפילין שכתבו חש"ו וגדול עע"ג דהוי לשמה אי פסולים המה דדמי לנקטעה כמ"ש מג"א ל"ט דכשר לכתיבת תפילין דגברא בר חיובא הוא ופומא כאיב ליה, ומה שאין מוציאן אחרים דלאו בני שליחות נינהו, וגם ערבות ל"ש בהו וכו, וראיתי בתב"ש גיטין דף מ"ה שכתב בפשיטות תפילין שכתב חרש פסולים דפטורי מכל המצות, וכ"ס או"ח סי' ז' מתקשה מה שפמג"ד מדמה לנקטעה ידו, דגברא בר חיובא וחרש לא חשוב בר דעת, ושיבת ציון סי' ד' ג"כ מאריך בו וכתב דל"ש לומר אינו בר זבוח ובר קשירה אלא באדם שפטור ממצות מחמת פטורי דגופא תורה לא ניתנה לקטנים אבל חרש מה שהוא פטור ממצות אינו מחמת גופא אלא מחמת סיבה ומקרה המונע אותו לקיים המצות א"כ חרש מקרי בר זבוח ובר קשירה ונתקיים דברי פמג"ד, מש"ה בגיטין דף מ"ה נקוט רק קטן ולא חרש וכן בסי' ל"ט ע"ש עי' שג"א סי' ז', אם מחלל שבת בעבור חרש שוטה עי' פחד יצחק אות

חרש, ועי' ח"ס או"ח סי' פ"ג משמע כיון שנפש ישראל הוא מותר לחלל שבת בעבורו, וע"ש אם מוהר ליתן חרש קטן בבית חנוך חרשים ללמוד דעת אבל יאכל שם טריפות: מחנה חיים א"ע ח"ב סי' ל"ד מאריך בענין זה ומתקשה מש"כ אחרונים בעבור שאסור ליתן ולהאכיל טריפות נקרא בר זבוח, כי אין זה מצות שלהם רק מצות אב כמו שיש מצוה שישבות עבדו ובהמתו, וגם שיבת ציון מתקשה על נב"י, א"כ חרש וחרשת דמותר אפי' לספות בידים עי' יבמות קי"ד א"כ למה כשר שחיטת חרש, וכתב על כן שחיטה של חש"ו כשר יען הוא מזרע ישראל אשר ה' חפץ לקיים שחיטה אם יאכל בשר, ורק רשות ולא חיוב, וכן בפקח אין מצות שחיטה חיוב רק רשות ואם יחפץ לא ישחוט לעולם, על כן קטן וגדול שם הוא, אבל בתפילין הוא מצוה מחוייבת ש"ה מצוה לכל בר ישראל לקשור, אבל חש"ו לא ציוה ה' שמחויב להניח תפילין על כן אינה בר קשירה ע"ש: במר"ם שיק א"ע סי' ע"ט תשובה גדולה בחרש שאינה: שומע ואינה מדבר ולמד בבית חינוך שיוכל לדבר קצת ומבין להשיב על כל מה שנשאל, ופסק עדיין לא יצא מידי ספק אינו בר דיעה לכל הפחות ואין לצרפו למנין ואין אוכלין משחיטתו ועי' בתשובת דברי חיים, ונחלת בנימין סי' ל"א, עי' הג"א ריש חולין חרש המדבר ואינו שומע אע"ג דגמיר הלכות שחיטה ומוחזק דשחיט שפיר לא אכלינן משחיטתו:

פרט ג'. קנין לחרש:

ירושלמי קידושין פ"ק הלכה ג', בעא קומי ר' זעירא הילך כסף זה שיצא עבדך לחירות א"ל יוציא, שתצא שדך להפקר א"ל לא יצאת מה בין זה לזה, זה זיכה לבן דעת וזה לא זיכה לבן דעת, הגע עצמך שהי' עבד חרש א"ל איש [כלומר הואיל ואינו בני דעת נינהו אמרי' לא פלוג] עי' מקנה כלל כ"ג פרט ו':

פ"ב הלכה א', התקדשי לי בסלע זו ואמרה השליכה לים או לנהר אינה מקודשת, תניהו לעני ה"ז מקודשת מכל מקום לא נכנס לתוך ידה כלום הכא את אמר מקודשת והכא את אמר אינה מקודשת, א"ר אבהו בשם ר"י רוצה היא מקודשת ותראה עושה טובה לעני, אר"פ ואתיא או כר' זעירא או כרבי אילא, דתניא אומר אדם לפועל הילך דינר זה אכול בו הילך דינר זה שתה בו אין חוששין על שכרו לא משום שביעית לא משום מעשרות ויין נסך. אבל אם אמר לו צא וקח לך ככר ואני נותן לך דמיו צא וקח לך יין ואני נותן לך דמיה חוששין על שכרו משום שביעית ומעשרות וייי"נ א"ר זעירא נעשה חנוני שלוחו של בעה"ב לזכות לפועל, א"ר הילא פועל זוכה לבעה"ב משל חנוני וחתר וזכה לעצמו אף הכא על דעתיה דרבי זעירא הבעל נעשה שלוחו של אשה לזכות לעני א"ר הילא העני זכה לאשה משל בעלה וחוזר וזוכה לעצמו מה נפק מן ביניהון הי' החנוני חרש

על דעתיה דר' זעירא לא חשש שאין שליחות לחרש, על דעתיה דר' הילא חששו הי' הפועל חרש על דעתיה דר' הילא לא חשש שאין זכות לחרש על דעתי' דר' זעירא חשש עי' במפרש שם, וריט"א בכורות פ"ה דף ע"ט בספר ורשב"א קידושין דף ח':

רמב"ם פ"ד מאישות הלכה ט', חרש שנשא פקחת וכן חרשת שנשאת לפקח אין קידושין גמורין מן התורה אלא מד"ס לפיכך אם בא פיקח וקידש אשת חרש הפיקחת ה"ז מקודשת לשני קידושין גמורין ונותן גט והיא מותרת לבעלה החרש, ועי' גירושין פ"י הלכה ה' במל"מ, ועי' שושנת עמקים כלל כ"ג ד"ה ודע דר"מ ז"ל:

ב"מ דף ח', אמר רבא השתא דאמרת אמרי' מגו, חרש ופקח שהגביה מציאה מתוך שקנה חרש קנה פקח וכו' אלא אימא מתוך שלא קנה פקח לא קנה חרש וכו', ורמב"ם פי"ז מגזילה ואבידה פסק מתוך שלא קנה פקח לא קנה חרש, ואב"מ סי' ל"ז ס"ק ג' כתב לשיטת רא"ש קידושין דף י"ט דקטן נעשה שליח כל שהוא לטובתו [עי' מקנה כלל כ"ג פרט ד'] א"כ חרש נמי לא גרע מקטן אמאי לא הוי כשני פקחין שהגביהו דאמרי' דה"ל כל אחד כאלו הגביה החצי לחבירו ובחרש נמי נימא הכי דה"ל שלוחו של פקח דה"ל לזכותו ולטובתו דיקנה המחצה דאם פקח לא קנה החרש נמי לא קנה וצ"ע עכ"ל, אולי כי שליחות צריך להיות מבעל ממון, ומגו דזכי לנפשו לא שייך בחרש אבל אב יש זכות בכסף קידושין ודו"ק, עי' שו"מ ח"ד סי' ק"פ:

רמב"ם פ"ד מזכיה השוטה אינה זוכה לא לו ולא לאחרים והמזכה לשוטה ע"י בן דעת זכה אבל החרש זוכה לעצמו כמו שבארנו בהלכות גזילה וכתב הלח"מ לא ידענו היכן הוא אולי בעבור שכתב מתוך שלא קנה פקח לא קנה חרש משמע אם פקח הי' קינה גם החרש קונה:

טור רמ"ג, אות י"ט אין מזכין למקבל על יד אחר אא"כ הוא הזוכה גדול ובן דעת אבל חרש שו"ק אין מזכין על ידם ואם יש בקטן קצת דעת זוכה לעצמו ואינו זוכה לאחרים וכן החרש זוכה לעצמו ולא לאחרים אבל שוטה אין לו זכיה אפי' לעצמו והמזכה לחשו"ק אפי' בן יומו ע"י פקח קנה: ב"י כתב המזכה לחשו"ק אפי' בן יומו, דין הקטן פשוט בכמה מקומות והחרש דינו כקטן כמו שנתבאר בסי' רל"ה, ודין השוטה פשוט הוא דאע"ג דאין לו דעת והוי כשלא בפניו הא קי"ל דזכין לאדם שלא בפניו, וכתב הקצה"ח מש"כ שהוא פשוט לדידי מספקא לי טובא דאמרי' ב"מ דף ע"א קטן דאתי לכלל שליחות אית ליה זכיה נכרי דלא אתי לכלל שליחות לית ליה זכיה, א"כ שוטה דלא אתי לכלל שליחות אינו דומה לקטן וראוי לומר ביה דאין לו זכיה ע"ש ועי' במקנה כלל ח' סוף פרט י"ח מחותני הגאון ז"ל, ועי' שו"מ ח"ד סי' כ"ד בזה:

נב"י ח"ר א"ע סי' ס"ד, כתב מה שהבאת ראיה מחרש דלמה תיקנו רבנן כלל נשואין לחרש כיון דמשכחת לתקן לו קידושי תורה שיקדש אחר בשבילו כדברי ר"י בר ברזילי, לה קשה מידי דעד כאן לא קאמר ר"י ברזילא אלא בקטן דאתי לכלל הוי' והוא בתורת קידושין אבל חרש דלעולם לא אתי לכלל הוי' אינו בתורת קידושין וא"א לאחר להיות שליח במקומו לזכות לו ולקדש לשמו דכיון שאינו בתורת אותו דבר אין לו זכיה, ועי' נב"י ח"ב א"ע סי' ס"ח:

המחבר סי' רס"ט הגביה חרש ופקח, כתב קצה"ח ונסתפקתי חרש ופקח שהי' שניהם רוכבין:

מי הוי כמו הגביה שניהם דלא קנו כלל או דלמא דוקא גבי הגבהה בעינן שיגביה אחד כולו מע"ג קרקע וכיון דתפס ליה חרש ה"ל כמונח חציו ע"ג קרקע אבל רכוב דהוי קנין דאזל מחמתי' לא מבטל אחד קנין חבירו וקנה פקח כולו עכ"ל ועי' אמרי בינה ח"ב בקנינים סי' כ"ה:

ר"ש פ"א תרומות מביא ירושלמי, מאן תני חרש דלא כר' יודא דאר"י מעשה בבניו של ר"י בן גודגדא שהי' חרשים והי' כל טהרות שבירושלים נעשין על גביהן, ועוד תנא ביבמות קי"ג ר' יצחק משום ר"א אומר תרומת חרש לא תצא לחולין מפני שהוא ספק ומשמע התם דהוא הדין אשת חרש ספיקא וחייבין עליה אשם תלוי למאן דלא בעי חתיכה אחת משתי חתיכות ולפי הך סברא לר' יודא דהכא מייתי ראיה מבניו של ר"י בן גודגדא חרש ודאי חייבין על אשתו משום אשת איש דקסבר דעת חרש דעתא צילותא ולא דעתא קלישתא ע"ש באריכות:

שו"מ ח"ד סי' כ"ד כתב קשה טובא בהא דאמרו בחרש כשם שכנס ברמיזא כך מוציא ברמיזא, הא אחרונים הקשו בקטן דאמאי לא יוכל לקדש אשה הא קטן זוכה בד"א מקנה והרי אשה מקנית עצמה אליו עי' אב"מ סי' מ"ג דגזה"כ הוא דכי יקח איש אשה כתיב והאי לאו איש הוא אבל גבי חרש דאיך שייך כשם שכנס ברמיזא מוציא ברמיזא דלמא שאני דהאשה הקנית עצמה אליו חכה לאדם שלא בפניו משא"כ הגט דחוב הוא לה איך יוציא ברמיזא והיא קושיא גדולה, וע"כ דחרש לא יוכל לזכות ע"י בן דעת ע"ש:

ועי' רשב"א ר"פ חרש, רצה יוציא רצה יקיים ירושלמי מתני' בקדשה בכסף אבל אם קידשה בביאה קדושיו מעשה וגירושין אינה מעשה עכ"ל, ושו"מ מסביר בטוב טעם ודעת. בשלמא בכסף דאין נתינתו נתינה וא"כ מה שקודש לא חל רק ע"י שתקנו חכמים דיקנה ברמיזא א"כ כשם שכנס כך מוציא ברמיזא אבל בקידש בביאה לפמ"ש כ"כ ר"ן בנדרים היא מבטלת דעתה ורצונה והוי כהפקר, והפקר מדעת זוכה קטן וה"ה חרש כל

שיש דעאמ"ק א"כ הקידושין קדושי תורה ואיך יועיל גיטו שאינו רק דרבנן ח"ב עכ"ל ועי' מל"מ פ"ב מגירושין הלכה י"ז שהקשה על ירושלמי ממתני' פרק חרש שני אחין חרשין וכו' ושם בביאה ע"ש וב"ש קע"ב ס"ק י"ד. ועי' שו"מ שם סי' ק"פ שמביא מר"י באסן אשת חרש שזינתה לא נאסרה על בעלה:

גיטין נ"ט, מתני' חרש רומז ונרות ובן בתירא אומר קופץ ונקפץ במטלטלין, גמרא אר"נ מחלוקת במטלטלין אבל בגיטין ד"ה ברמיזא, [פרש"י דקי"ל חרש שנשא משנתחרש אם רצה להוציא יוציא כשם שנכנס ברמיזא כך מוציא ברמיזא יבמות דף קי"ב] פשיטא במטלטלין תנן, מהו דתימא אף במטלטלין קמ"ל [פרש"י קמ"ל ר"נ במטלטלין דוקא נקט בן בתירא ולא בגיטין, ובקרקעות לא ברמיזא ולא בקפיצה דהכא הוא משום כדי חייו תקנו רבנן] א"ד אר"נ כמחלוקת במטלטלין כך מחלוקת בגיטין והאנן במטלטלין תנן אימא אף במטלטלין:

רי"ף חרש רומז ונרמז, בן בתירא אומר קופץ ונקפץ במטלטלין, אר"נ מחלוקת במטלטלין אבל בגיטין ד"ה ברמיזה וא"ד אר"נ כמחלוקת במטלטלין כך מחלוקת בגיטין וכתב רא"ש, מדהביא רי"ף הך מימרא דר"נ בהילכותיו משמע שפוסק כבן בתירא וכלישנא בתרא דר"נ לקולא וסברתו מדאמר ר"נ דבריו אליביה דבן בתירא אלמא דקסבר דהילכתא כוותיה, ולא מיסתבר לי דבכל התלמוד מפרשין האמורי' דברי התנאים לידע פירוש המשנה במה נחלקו אע"ג דלית הילכתא כוותייהו והבא להקל צריך ראיה:

שלטי גבורים כתב, ואחד חרש גמור שאינו לא שומע ולא מדבר ואחד נשתתק שאינו מדבר ושומע דינן שוה ובשניהם אין מעשיהם קיימי' עד שיבדקו אותם אם יש להם דעת כדרך שבודקין אותם לגיטין, ויראה שהמדבר ואינו שומע דינו כפקח ואין דעת רמב"ם כן וכו' שהחמיר יותר במדבר ואינו שומע ואין נראה, שאלה לרא"ש מי שהוא חרש ונושא ונותן יפה ומבין כשמדברים עמו בקול רם אע"פ שדעתו אינו מיושבת עליו כל כך אם יכול לעשות מחילה ולהיות מוכר ומקדש, תשובה דע כי כל מקום שהזכירו חרש אצל שוטה וקטן היינו שאינו מדבר ולא שומע כלל וכך הי' ממעי אמו אבל זה ששומע כשמדברים עמו בקול רם אינו חרש אלא שכבדו אוזן משמוע והרי הוא כפקח לכל דבריו ע"ש:

רמב"ם פכ"ט ממכירה, שלשה אין מקחן מקח ואין ממכרן ממכר דין תורה, החרש, השוטה, וקטן אבל חכמים תקנו שיהי' החרש והקטן נושא ונותן ומעשיו קיימין משום כדי חייו:

החרש כיצד נושא ונותן, חרש שאינו שומע ולא מדבר, או מדבר ואינו שומע כלום, מוכר ולוקח מטלטלין ברמיזא אבל לא בקרקע, ואף במטלטלין לא יתקיימו מעשיו עד שבקדו אותו בדיקות רבות ומתישבין בדבר, פ"ב מאישות הלכה כ"ו חרש וחרשת האמורים בכל מקום הן האילמים שאין שומעין ולא מדברים אבל מי שמדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר הרי הוא ככל אדם ומר"ם שיק סי' ע"ט הקשה שסותר עצמו ודו"ק עי' כ"מ פ"ב הלכה י"ז מגירושין:

אלם ששומע ואינו מדבר או מי שנשתק מקחו מקח וממכרו ממכר ומתנותיו קיימות בכל בין במטלטלין בין בקרקע והוא שיבדק כדרך שבודקין לגיטין או יכתב:

בכתב ידו. וכתב ה"ה יש תימה למה לא השוה מדבר ואינו שומע לשומע ואינו מדבר שהרי בגיטין דף ע"א הקשו על רב כהנא מברייתא שאמרו מדבר ואינו שומע זהו חרש שומע ואינו מדבר זה אלם זה וזה הרי הן כפקחין לכל דבריהם ע"ש וכ"מ כתב שסובר רבינו דכי תניא במדבר ואינו שומע שהוא כפקח היינו דוקא כששומע קצת אבל אם אינו שומע כלל דינו כחרש גמור, ולישנא דרבינו דייק הכי שכתב מדבר ואינו שומע כלום, [לפי ריטב"א ביבמות שהבאתי שאלם אינו דעתו מטורפת כלל כיון ששומע אבל כשאינו שומע עומד נבהל ולא מצי לכווין כלל, מובן כוונת רמב"ם] ומיושב גם רמב"ם פ"ד מחליצה מחרש וחרשת ליכא אפי' חליצה פסולה ועי' במפרש ירושלמי יבמות פי"ב ה"ו:

שו"מ ח"ד סימן כ"ד מביא בשם ת"ח לישב רמב"ם שפסק בחרש דאין יכול להוציא אחרים במגילה וכ"מ הקשה לפי מסקנא לר"י יצא בדיעבד ע"ש בלח"מ, ואמר דכיון דמה שיוכל להוציא אחרים הוא מתורת ערבות שכל ישראל ערבים זה לזה. וא"כ כל שלא יוכל להוציא לכתחילה איך שייך ערבות דהא אינו מחוייב כלל לכתחילה ומחבר הגאון ז"ל קלסיה, לענ"ד צ"ע, עי' תשב"ץ ח"ג סימן קי"ג, שכתב אינו יודע פסול לשליח ציבור מפני כובד השמע אלא לענין תק"ש שאם אינו שומע כלל אפי' כשצועקים באזניו היא פטור מתק"ש שהרי על השמיעה אנו מברכין וכיון שהוא פטור אף הוא אינו מוציא רבים י"ח, אבל לשאר מצות אינו נפסל שהרי מחויב הוא בהם שהרי פסקי הלכה כר' יודא שאמר אם קרא ק"ש ולא השמיע לאזנו יצא בדיעבד, זה שאינו שומע כלל יוצא אפי' לכתחילה דלכתחילה דידיה כדיעבד דאחרים דמי' ע"ש, א"כ כיון דמחויב שייך ערבות ויכול להוציא: גיטין דף ע"א א"ר כהנא א"ר חרש שיכול לדבר מתוך הכתב כותבין ונותנין גט לאשתו ע"ש הסוגי' עי' שו"מ חלק חמישי סי' ס"ה אם חרש יוכל ליבום נב"י ח"ר סי' נ"ד, שו"מ ח"ג סי' ו':

פר"ח א"ע קנ"א כתב ומסתברא נמי דאף שאינו שומע כשמדברים עמו בקול רם זולת ע"י מין חצוצרות דלא מקרי חרש, ועי' שערי תשובה תרפ"ט: תשובת מהרי"א ח"ב סי' נ"ד כ' הקשיתי הא בחרשת ושוטה שקדשה אביה הו' קידושי תורה כמבואר ר"פ חרש ובמ"ל פי"א מאישות, ולדעת הראב"ד ורז"ה וסייעתם קרא דקנס ולו תהי' לאשה גבי אונס גם בחרשת ושוטה קאי כמ"ש במשנה למלך שם בד"ה ולענין קנס דעת הרז"ה וכו' ובתשובת הלק"ט סי' ל"ז מח"ב העלה דההורג לחרש פטור דאינן בני מצות ולא יהי' יפה כחן מטריפה וכו' יעו"ש, וא"כ מאי פריך במכות בטלו לעשה דאונס היכא משכחת לה אי דקטלה קלב"מ וכו' הא משכחת לה בחרשת ושוטה בכה"ג וצ"ע עכ"ל:

עט סופר חלק ד כלל קו שיעורין כזית או רביעית

פרט א':

כריתות דף כ"ב תנן התם הלב קורעו ומוציא את דמו לא קרעו אינו עובר עליו, אר"ז א"ר ל"ש אלא בלב עוף הואיל ואין בו כזית אבל לב בהמה דיש בו כזית אסור וחייבין עליו כרת, וכ"כ רי"ף פרק כל הבשר סי' תתנ"ב: יבמות קי"ד, וצריכו דאי אשמעי' שקצים משום דאיסורין במשהו אבל דם דעד דאיכא רביעות אימא לא וכו', מנ"ח קמ"ח ובהגהות הרש"ש בש"ס מקשים סתירת הש"ס כאן ששיער רביעית ובכריתות מבואר השיער בכזית, והרש"ש כתב י"ל כיון שעדיין לא יצא ממקומו דם בלב לכן הוה תורת אוכל עליו כמו דאמרי' בב"ב דף פ' דבש בכוורת א"י מידי מאכל לעולם ע"ש בתוס' וכן בפסחים ל"ג גבי ענבים, ולפי מאי דאיתא בשבת ע"ז דרביעית דם אם יקרש יעמוד על כזית מיושב הסתירת דאידי ואידי חד שיעורא והא בקרוש והא בצלול לפ"ז מופרך המהרש"א שמש"כ דאי כתובו שרצים וטומאה איכא למיפרך מה להנך שכן בכזית אבל דם עד דאיכא רביעית, רמב"ם פ"ו ממ"א האוכל כזית מן הדם במזיד חייב כרת, ומח"א בהגהות כתב ביבמות נראה דאינו חייב אלא עד רביעית וצ"ל דאתי כמ"ד כזית קרוש בעינן וצריך שיהי' רביעית לח, ועי' ערוך לנר, ובנין ציון מ"ט, שו"מ מה"ז ח"ג קס"ט ועי' מנ"ח מוסך שבת אות ח':

תוס' זבחים ק"ט במעילה דף ט"ו תנן חמשה דברים בעולה מצטרפין זה עם זה, הבשר וחלב והסלת והיין והשמן, ונראה דמיירי לענין אכילה דמיחייב האוכל משום פיגול נותר וטמא וכו', והא דחלב ויין מצטרפין אע"ג דחלב בכזית ומשקין ברביעית ה"מ בשתיה אבל דרך אכילה ששרה פתו ביין שיעורין בכזית, והרש"ש הקשה מרפ"ו נזיר דלרעק אפי' שרה פתו ביין ויש בו כזית חייב, ופי' ר"ת שם בתוס' דף ל"ח דבאכילה כ"ע

לא פליגו בכזית כי פליגו בשתיה דלמ"ר ברביעית ולרע"ק בכזית מהיכא שמעי' לרע"ק דפליג על מ"ר בשתיה הרי לא אמר אלא דשרה פתו ביין וזה הוה כמו אכילה דאף מ"ר מודה בו דהוה בכזית, וכתב דלא קאמרי תוס' דדרך אכילה הוא בכזית אלא בפיגל ונותר וטמא דאיסורין כתיב בלשון אכילה אבל יין דנזיר דכתיב:

איסוריה בלשון שתי' לא מהני אפי' בדרך אכילה להיות שיעורו בכזית ולכן מוכח שפיר מרע"ק דאפי' שתיה בעיניה בכזית, וכ"כ מנ"ח, וב"י או"ח ל"ו כתב בפשיטות דשיעור משקין אסורי' ברביעית עי' מג"א ר"י, וברוך טעם:

תוס' חולין ק"ך בגמרא יליף מקרא דנפש דהמחה חלב וגמעו חייב תיפק ליה דשתיה בכלל אכילה הוא וברוך טעם דף כ"א כתב עפ"י תוס' נזיר ל"ח דלמשנה ראשונה הי' שיעור ענבים בכזית כמו כל אכילות ושיעור שתייה יין ברביעית כמו כל שתיה, ולמשנה אחרונה גם שיעור שתיה בכזית וילפו לה מדכתיב בחד קרא וכל משרת ענבים לא ישתה וענבים לחים ויבשים לא יאכל ואו מוסיף על ענין ראשון דכי היכי ענבים בכזית ה"נ שתיה, לפ"ז פשוט דבהמחה חמץ וגמעו אף דמקרי שתיה ובכל שתיה שיעור ברביעית, מ"מ מדאתי' לאיסורא מדכתיב כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש דינו כאכילה לחייבו בכזית, א"כ מתורץ קושי' תוס' דאי לאו קרא דהנפש לא הוי לחיובא בהמחה חמץ כ"א משום דבכל תורה שתי' בכלל אכילה הי' שיעורו ברביעית, כמו שיעור כל משקה של איסור, משא"כ כיון דאתא ממלת הנפש דכתיב בפסוק כל האוכל שיעורו כאכילה, ומישב קושי' פלתי צ"ב מאי פריך וסבר רב גדי אסרה תורה ולא חלב, והא אתמר חצי זית בשר וח"ז חלב שבשלם זה עם זה לוקה וכו', ואי ס"ד גדי אסרה תורה ולא חלב אמאי לוקה ח"ש הוא, ומאי קושי' לשיטת הסוברים טע"כ נהפך היתר לאיסר אף ללקות עליו וכו' לכאורה קשה למה מחייב רב בח"ז בשר עם ח"ז חלב שחלב דין משקה ברביעית כמו כל משקה של איסור, וצ"ל כיון דאיסר אכילת הבשר וחלב מחד לאו קאתו שיעור השתיה כשיעור אכילה ודמי לנזיר, אבל אי ס"ד גדי אסרה תורה ולא חלב, א"כ אף שנאסר החלב מחמת טע"כ מ"מ אין שיעורו אלא ברביעית ממילא אין שיעורם שוה הבשר בכזית וחלב ברביעית ולא יצטרפו כלל כמבואר בתוס' זבחים ק"ט, ועי' יומא דף פ"א ע"ש: מנחות דף נ"ד, תנן התם בשר עגל שנתפח ובשר זקינה שנתמעך משתערין לכמות שהן וכו', אמר רבה כל היכי דמעיקרא הוה ביה והשתא לית ביה הא לית ביה, וכל היכא דמעיקרא לא הוה ביה והשתא הוו ביה מדרבנן כי פליגו כגון שהי' בו כשיעור וצמק וחזר ותפח, דמר סבר יש דיחוי באיסור ומ"ס אין דיחוי באיסור וכו', ומי איכא למ"ד יש דיחוי באיסורין ותנן כביצה אוכלין שהניחה בחמה ונתמעטו וכזית פיגול וכו'

אין חייבין, הניחן בגשמים ותפחו חייבין תיובתא למ"ד יש דיחוי באיסורין תיובתא: תוס' דמעיקרא לא הוה ביה וכו' ותימא בשבת צ"א בעי רבא הוציא חצי גרוגרת לזריעה ותפחה ונמלך עליה לאכילה מהו קא מבעיא לי' הא כיון דאילו לא תפתח ונמלך עליה לאכילה פטור דליכא שיעורא בשעת הנחה וכו', וכן הקשה רמב"ן בשבת ורשב"א כתב לי נראה שאין דומה שיעור שבת לשאר איסורין דאלו פגול ונותר לא חייבה התורה בהם אלא כשיעור אכילה דהיינו כזית וכיון שכן כל שאין בו כזית אע"פ שתפח ונראה כזית הרי אין בו כזית ולא נהנה גרונו בכזית, אבל הוצאות שבת בחשיבותא תליא מלתא וכל שדרך הבריות להחשיב ולהצניע חייבין עליו בהוצאתו ועל כן אין שיעור הוצאה לכל הדברים אלא לכל אחד ואחד לפי מה שהוא חשוב עד שהעלהו הענין שאפי' מה שאינו חשוב לכל ואין מצניעין כמוהו, והצניעו המצניעו חייב וכיון שכן אף פחות מגרוגרת שתפחה ונראה ככזית מחשיבין אותו ומצניעין כמוהו ולפיכך חייב עכ"ל:

רמב"ם פי"ד ממ"א הלכה ד' כזית חלב או נבלה או פגול או נותר וכיוצא בהן שהניחו בחמה ונתמעט, האוכלו פטור, חזר והניחו בגשמים ונתפח חייבין עליו כרת או מלקות, הי' פחות מכזית מבתחלה ונתפח ועמד על כזית אסור ואין לוקין עליו עי' בית יצחק הלכות נט"י סי' ל' באריכות: פ"ד מאבה"ט הלכה י"ג, כזית מנבילה או כעדשה משרץ שצמקו וחסרו טהורין פחות מכעדשה משרץ ופחות כזית מנבילה שתפחו ועמדו על כשיעור מטמאין מדברי סופרים, היו בתחלה כשיער וצמקו וחזרו ותפחו עד שהגיע לשיעורן הרי אלו מטמאין כשהיו דין תורה וכן אתה אומר בכזית מן המת, וכתב כ"מ הר"י קורקס כתב ולא דמי לחיוב שבת דאיבעי אם יש דיחוי ורמב"ם פי"ח בהלכו' שבת כתב דהוי ספק, שאני התם שאם הניחה באותה שעה הוה מיפטר ולכך י"ל שלא תצטרף הנחה עם העקירה, עי' מל"מ פ"ד מטומאת אוכלין הלכה א':

פרט ב'. רמב"ם:

פ"א ברכות, מ"ע מה"ת לברך אחר אכילת מזון שנאמר ואכלת שבעת וברכת את ה' אלקיך, ואינו חייב אלא א"כ שבע שנאמר ואכלת שבעת וברכת ומדברי סופרי' אכל אפי' כזית מברך אחריו, ועי' כ"מ אם חייב מה"ת על שבע מינין או רק על חמשה מיני דגן אין לך דבר שמשביע אלא חמשה מיני דגן: וכן מד"ס לברך אחר כל מה שיאכל וכל מה ששתה והוא שישתה רביעית והוא שיאכל כזית, ומטעמת אינה צריכה ברכה לא לפניה ולא לאחריה עד רביעית, כ"מ בירושלמי אמרו שאם הוא בריה כגון פרידה של ענב או:

של רמון אע"פ שאין בו כזית מברך עליו תחלה וסוף, ועי' תוס' ברכות ל"ח ל"ט מ"ט ורבינו יונה, ובספר נטע שעשועים סי' א':

פ"ג הלכה י"ב במה דברים אמורים שאכל מכזית ולמעלה אבל אכל פחות מכזית בין מן הפת בין משאר אוכלין והשותה פחות מרביעית בין מן היין בין משאר משקין מברך בתחלה ולבסוף אינו מברך כלל, וכתב הכ"מ מ"ש רבינו דשיעורי דמשקין ברביעית טעמו מדאשכחן בעלמא לענין אכילת איסורין דחייב בשתית משקין איסורין ברביעית דומי' דאוכלין בכזית, ותוס' מסופק אם ברכה אחרונה בכזית או רביעית עי' טא"ח סי' ק"צ, ופמ"א ח"ב קל"ו כתב נפלאתי על כ"מ דמשמע בחולין ק"כ בשתיית משקין איסורין בכזית וכן הטמאין לאסור צירן ורוטבין בכעדשה כמו איסר גופן של שרצים כמו כן טבל וחדש ובתרומה כמו דאיסור אכילה בכזית ה"ה איסור שתייה בכזית ע"ש:

מל"מ שמעתי באומרים לי בשתית קאוי מברכין לאחריו אע"פ שיש מתחילת השתיה עד סוף השתיה יותר מכדי שתיית רביעית או יותר מכא"פ שאני הכא דדרך שתייתו בכך, ולי נראה דחילק זה ליתי' מרמב"ם פ"ח משאר אבות הטומאה אשה שהיא ראשון לטומאה ומניקה בנה הבן טהור אפי' שינק רביעית אפשר שיש מתחילה עד כוף יותר מכא"פ ושם דרך יניקה בכך ע"ש עיין מחהש"ק סי' ר"י:

שירי כנה"ג סי' ד', כתב סח לי החכם השלם כמה"ר ידידיה אבולעפיא שרב אביו ז"ל לא הי' מברך על קאווי ברכה אחרונה, ונתתי אל לבי לתור ולדרוש מהיכן יצא זה לרב ז"ל, ודנתי שיצא לו מתוספתא פרק בתרא דיומא שתה וחזר ושתה אם יש מתחילת שתיה ועד סוף שתיה אחרונה כדי רביעית מצטרפת ואם לאו אינן מצטרפין וכ"פ רמב"ם פ"ב משביתות עשר וטא"ח תרי"ב, וכיון לענין שתיה ביוכ"פ כל ששהה לשתות אין מצטרפין למד הרב ז"ל משם דאין מברכין על קאווי ברכה אחרונה כיון דאינה נשתת בב"א, לענ"ד דשאני התם דהדבר תלוי ביתובי דעתא וגמירי דלא מייתבא דעתיה בפחות מרביעית בב"א אבל הכא בהנאה תליא מילתא כל ששתה בין הכל שיעור רביעית כבר נהנה הגוף וחייב לברך וכו', ותוס' יום כפורים דף פ' כתב ומשיג שרמב"ם פי"ד ממ"א לענין יין נסך ודם כתב דין זה ובעלמא לא תלי מלתא משום יתובי דעת כמו ביוכ"פ אלא תלי' מילתא בהנאת גרון ומיעיו, משמע בהדי' דשתיית משקים ע"י שהיי לא חשוב הנאה להתחייב כרת או מלקות ה"נ לא חשיבא הנאה לברך עליה ע"ש, ופר"ח במים חיים סימן א', ומנ"ח סי' שי"ג שמביא מג"א פ"א ופמג"ד שם, ועי' בסוף הספר זכור לאברהם באריכות, ותשובת ג"וו כלל א' סי' ט"ז, ותשובת שמש צדקה סי' ב' שערי תשובה סי'

ר"ד, ומר"ם שיק סי' פ"ה מביא ח"ס הי' מברך, ועי' בספר נחלת בנימין סי' נ"ג, ומר"ם א"ש ח"ב סימן כ"ז, ועי' כלל הנאת גרון:

פ"א מחמץ הלכה א', כל האוכל כזית חמץ בפסח במזיד חייב כרת וכו' אחד האוכל ואחד הממחה ושותה, כתב הכ"מ מש"כ רבינו ממחה ושותה ברייתא חולין ק"כ הנפש לרבות השותה ועי' פסחים ל"ה, וכתב מנ"ח נראה מרמב"ם דגם שותה הוא בכזית ע"ש, ואני מצאתי מקור מקומו טהור בתוספתא פ"ק דפסחים, וז"ל אחד האוכל ואחד ממחה ושותה, אכל וחזר ואכל, וחזר ואכל אם יש מתחלת אכילת ראשונה ועד סוף אכילה אחרונה כדי אכ"פ מצטרפים ואם לאו אין מצטרפים, שתה וחזר ושתה אם יש מתחילת שתיה ראשונה עד סוף שתייה אחרונה כדי שתיית רביעית מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין, כשם שאכילה בכזית כך שתייה עכ"ל ופלא, השיער שתייה בכזית ושיעור הצורף כדי שתיית רביעית, גם ר"ן פרק יוכ"פ מביא התוספתא:

פ"ט ממ"א וכן האוכל כזית משניהם מבשר וחלב שנתבשלו כאחד לוקה, כתב מנ"ח נראה אם אכל לבד כזית ג"כ לוקה דאי הי' צריך לחלב שיעור יותר לא הי' מצטרף להחמיר כמבואר דשיעור גדול אינו מצטרף לשיעור קטן להחמיר [לפי תוס' זבחים ק"ט אולי יען שאוכל עם בשר דרך אכילה שיער כזית]:

פ"י הלכה כ"ב, יין ושמן של ערלה ויין של כ"כ שלוקין עליהן כדרך שלוקין על הזתים וענבים שלהן. אינו מבואר אם כזית או רביעית מנ"ח: פי"א הלכה ג', השותה מסתם יינם רביעית מכין אותו מכות מרדות וכתב כ"מ אע"פ ביי"נ כתב שיעורו בכ"ש משום ולא ידבק בידך מאומה בסתם יינם שאינו אלא מגזירת חכמים שיעורו כשאר משקין שהן אסורין ברביעית, ועי' לח"מ לענין מכות מרדות בעי רביעית אבל אסורא איכא אפי' בכ"ש: פי"ד השותה רביעית סתם יינם מעט מעט או שהמחה חמץ או חלב וגמעו מעט מעט או ששתה מדם מעט מעט אם שהה מתחילה עד סוף כדי שתיית רביעית מצטרפין צ"ע לענין איסור בכזית ולענין צירוף כמשקין להקל מנ"ח: פט"ו הלכה י"ד, רביעית של יין ערלה או כ"כ שנפלה לתוך מאתים וכו', מנ"ח כתב נראה דרביעית שיעור של משקין ע"ש:

הלכה ב' חלב כליות שנפל תוך גריסין וכו' כגון שהי' מחלב כזית בכל שלש ביצים מתערובת אם אכל כשלש ביצים הואיל ויש בהן כזית מחלב לוקה ע"ש הרי בחלב נמוח שהוא משקה שיעורו רביעית צ"ל אף:

דחלב בפ"ע כשנמוח דינו כמשקה מ"מ כשבא לתוך מאכל נחשב כאוכל כעין זה מצינו טהרות פ"ג משנה ב' גוש של זתים, ותוס' ע"ז דף ל' ברוך טעם: פ"ד משבועות הלכה ד'

נשבע שלא ישתה וכו' וכמה ישתה ויהא חייב נראה לי שאינו חייב עד שישתה רביעית כשאר האיסורין:

פ"ה מנזירות, הלכה ב', אם שתה רביעית ין או אכל כזית יין קרוש שהוא הפרי או ששתה רביעית חומץ וכו' וכן אם שרה פתו ביין והי' רביעית יין בכדי פרס מן הפת ואכל כדי פרס שנמצא שאכל רביעית יין ה"ז לוקה, ומנ"ח כתב אפשר לחלק כל היכי דכתיב שתיה הוא דווקא רביעית אבל היכי דכתיב אכילה רק שתיה בכלל אכילה הו"ל בכזית כלשון אכילה:

פ"י מתרומות, הלכה ב' אינו חייב בחומש עד שיאכל כזית שנאמר כי יאכל קודש ואין אכילה פחות מכזית וכשם שאכילת תרומה בכזית כך שתייה בכזית, אכל וחזר ואכל שתה וחזר ושתה אם יש מתחילת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת פרס ומתחילת שתייה ראשונה עד סוף שתייה אחרונה כדי שתיית רביעית הרי אלו מצטרפין לכזית, וראב"ד כתב במס' כריתות פרק אמרו לו אכלת חלב נראה שאף לשתיה בעינן כדי אכ"פ עי' כ"מ:

פ"ב ממעשר שני כל האוכל כזית מעשר שני או ששתה ממנו רביעית יין חוץ לחומת ירושלים לוקה שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך וכו' כתב מנ"ח מבואר להדיא דהשיעור הוא רביעית אף דהלאו הוא מלשון אכילה, שו"מ ח"ד סימן ר"ג שכתוב פרט כל אחד בפ"ע א"כ לא רצה הכתוב שיהי' בכלל לא תוכל לאכול ממילא הוי השתייה ברביעית:

פ"א ביאת מקדש כהן ששתה יין עבודתו פסולה וחייב מיתה והוא ששתה רביעית יין חי בב"א אבל אם שתה פחות מרביעית או שתה רביעית והפסיק בה פטור, שתה יותר מרביעית אע"פ שהפסיק ושהה חייב:

פי"א ממעשה קרבנות, כל אוכל כזית מבשר עולה לוקה וכו' וחלבה ובשרה וסלתה ושמנה ויין של נסכיה חמשתן מצטרפין לכזית, וכתב מנ"ח מבואר דהשותה יין של נסכים בפני עצמו ג"כ לוקה בכזית דאי ברביעית האיך מצטרף שיעור הקל לשיעור החמור להחמיר, ותוס' זבחים ק"ט הקשו כן ע"ש: פ"ב משביתת עשור, אכל מעט וחזר ואכל אם יש מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת שלש ביצים הרי אלו מצטרפות לכשיעור ואם לאו אין מצטרפות לכשיעור. שתה מעט וחזר ושתה אם יש מתחילת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה כדי שתיית רביעית מצטרפין לשיעור ואם לאו אין מצטרפין. וה"ה כתב יש מי שכתב שאף שיעור השתיה בכדי אכ"פ ע"ב, ור"ן פרק יוכ"פ מביא ראיה מכריתות דף י"ג כל המשקין מצטרפין לפסול כדי אכ"פ ע"ב, ולח"מ הקשה כיון דשיעור רביעית היכי שייך לומר מתחלת השתייה עד סופה

הא כיון דפסק עבר השיעור דשתייה רביעית הוי: פ"ח מאבות הטומאות, אינו מתטמא עד שיאכל מאכלים טמאים כחצי פרס שהוא כביצה ומחצה שוחקות וכן השותה אינו מתטמא עד שישתה ממשקין טמאין רביעית אם שתה מעט ושהה ושתה מעט אם יש מתחילה ועד סוף כדי אכ"פ מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין עי' כ"מ פ"י מתרומות עי' מר"ם שיק מצוה קמ"ט:

רא"ה סימן קמ"ח, אוכל כזית דם נפש במזיד ח"כ, ובסימן קנ"ד, אוכל מבהמה טמאה או שתה רביעית מחלבה במזיד לוקה, ובסימן המ"ד שלא לאכול מע"ש של יצהר חוץ ירושלים שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך וכו' ויצהר ושיער אכילת השמן לחייב עליו הוא בכזית ואעפ"י שהוא משקה לאכילה הוא עומד לכל בני אדם:

ר"ן בג"ה מביא רא"ה כתב כשמשערין ברוטב משערין לכזית ביצה ומחצה של רוטב שכן שיעורו שאם יקרש יעמוד על כזית ולמד כן משבת ע"ו ע"ש ואין דבריו נראין דכיון דאמרינן משערין ברוטב סתמא משמע דכמות שהוא משערינן אותו שכך שיעורו חכמים שאין לך נותן טעם יותר מששים אפי' ברוטב שאם לא כן היינו צריכין לחוש ולתת הדבר לשיעורין ולעיין באיסור והיתר אם הוא עב או דק, עי' פנים מאירות ח"ב סי' ט"ו וח"ס או"ח קכ"ז ובית אפרים או"ח סי' י"ד:

תוס' שבועות דף כ"ג ד"ה גמר שכר, ועי"ל דר"י יליף שתייה בכלל אכילה כדיליף בירושלמי מדכתיב וכל דם לא תאכלו ואי בשקרש והתניא בתוספתא טהרות פ"ב דם שקרש אינו לא אוכל ולא משקה אלא כמו שהוא והתורה קראה אותו אכילה, ומנ"ח כתב ואיני מבין דדם שקרש מסקינין במנחות דבחמה חייב עי' דף כ"א רק לענין ט"א דין זה:

פרט ג'. לקוטים:

מר"ם שיק או"ח סימן רנ"ב מאריך בנפלאות בענינים אלו, וכתב לענ"ד דרמב"ם סובר דבוודאי היכא דשתיה ואכילה מחד לאו נפקא אמרי' דשיעורן שוה דכשם שאכילה בכזית כך שתיה בכזית וכן מוכח מתוס' ע"ז דף ל' ע"ב ד"ה ומטמא, אבל היכא דיש לאו בפ"ע על מילי דשתיה, אז הכלל דשיעור משקין ברביעית, ולכך תרומה:

ואיסר ערלה ואינך דמידי דאכילה ושתיה מחד קרא נפקא ולכן שיעורם שוה ולכך גם בב"ח פסק רמב"ם פ"ט ממ"א באוכל כזית מחלב ובשר מצטרפין משום דמחד קרא נפקא אבל גבי מע"ש דיליף במכות דף חי מלא תוכל לאכול וכו' דגנך ותירשך לחלק וכאלו נכתב לאו בפ"ע על תירש מידי דשתיה ולכך שיעורו ברביעית וכן לענין נזיר דכתיב לאו בפ"ע בשתיה לזה פסק רמב"ם בנזיר דשיעור ברביעית אבל הא דפסק בדם כזית עדיין

צ"ע ע"ש: צל"ח פרק ע"פ מחדש כי טרח ומדד ומצא שביצים נתקטנו במחצית ממה שהי' בימים קדמונים א"כ כל שעורינו רביעית שאנו משערים ביצה ומחצה ושיעור חלה מ"ג ביצים וכזית מצה ומרור הכל צריך להיות בכפל, ועי' ח"ס או"ח קכ"ז שמאריך בו ומסיים לכן נ"ל להלכה ולמעשה הכלי המחזיק מים שנפלו ממ"ג ביצים וחומש ביצה יטול חלה בלא ברכה, ומה שמפילים פ"ו וחצי ביצה יברך ורביעית לכל דברים הנצרכים הוא כלי המחזיק מים הנופלים משלשה ביצים ואכילת יוכ"פ לחולה שיש בו סכנה הוא פחות קצת מכותבות שלנו שהוא פחות מביצה שלנו ע"ש וח"ס חלק ששי סי' ט"ז כתב טוב להחמיר להפסיק בחולה שאוכל ביוכ"פ בין אכילה לאכילה כשיעור חצי מיל ט' מועטין אם אפשר לחולה בכך, ועי' בתשובת אמרי אש או"ח סי' ל"ג: מג"א סי' ר"י כתב אם אכל מעט וחזר ואכל מעט אם שהה יותר מכא"פ נ"ל דאין מצרף וכ"מ ביומא דף פ' דלא מיתבא דעתי' בהכי, וכ"מ מרש"י דפי' טעמא דבעי כזית בברכה אחרונה משום דכתיב אכילה ואכילה בכזית וא"כ בחלב ודם ובכל איסורין נמי כתיב אכילה ואם שהה בכא"פ לא מיקרי אכילה וה"ה לענין ברכה, וע"ת סי' ר"ז מביא כנה"ג דמחלק ביוכ"פ ביתובי דעתא תליא מילתא וביותר מכדי אכ"פ לא מיתבי דעתא, אבל הכא בהנאה תליא כיון שחיך נהנה רביעית או כזית גם ביותר מכדי אכ"פ מצטרף ולמעשה צ"ע:

ופמג"ד כתב אם אכל עד ששבע בבהמ"ז חייב מה"ת אף שאכל מעט מעט, ורק אם אכל כזית דמברך בהמ"ז ואכלת אז אמרי' דיותר מכא"פ אין מצטרף עכ"ל, ומחנה חיים ח"ג על או"ח סימן ל"ט כתב בדברי פמג"ד הנ"ל חדשתי מי שאוכל ביוכ"פ תמיד ח"ש ביותר משיער כדי אכ"פ עד שהי' שבע שראוי לברך בהמ"ז מן התורה, יש עליו כרת, כי איך אפשר שיהי' שבע לברך ויהי נחשב שקיים מצות עינה, ומצא בפרמג"ד סי' תרי"ב סק"ד שכתב די"ל ועיניתם נפשותיכם אף ח"ש אסור מה"ת והלמ"מ לפטרו מעונש בח"ש, לפ"ז לכאורה דין חדש יש ביוכ"פ דאלו בשאר איסורים ח"ש לית ביה עשה כ"א איסור תורה בעלמא וחייל עליה שבועה, משא"כ ביוכ"פ דיש עשה בח"ש אין שבועה חל עליו ונפ"מ לפסולי עדות ע"ש:

בתשובת מוצל מאש סי' ט' חקר חקירות גדולות, א אם באכילת מצה וסוכה ופסח צריך לאכול תוך כדאכ"פ, ב באכילת קדשים שיאכלו כהנים אם צריך כדי אכ"פ, ג בסעודת שבת ויו"ט ד ברכת המזון ה אם נשבע שיאכל ככר זה אם צריך לאכול תוך כאכ"פ, ועי' כ"ס או"ח סי' ע"א, צ"ו, ובהערות למוצל בסוף הספר הארכתי ב"ה על כל פרט ופרט:

שבת דף ע"ז, תנא יבש בכזית [יין קרוש בכזית דמעיקרא הוי ביה רביעית ובקרוש רביעית שלימה בעינן דלאו בר מזיגה] וכתב המאירי, מאחר שכתבנו שכל כזית קרוש

הוא רביעית לח, יש דנין מכאן שאם נפל כזית חלב בקדרה ונימוח שאינה בטלה בשיעור ששים זתים אלא בשיעור ששים רביעיות בלח שהוא יותר שהרי כשנימוח נתרבה וחזר לו לרביעית ואתה צריך לששים כשיעורו ע"ש:

לבוש סי' צ"ק, מה שנסתפקו הפוסקים שיעור שתיית יין לחיוב ברכה אחרונה אם בכזית או ברביעית הספק הוא בזה האופן דושבעת זו שתיה וכיון דכתיב גבי ואכלת הוקשו להדדי, כמו אכילה בכזית ה"נ שתיה אלא בהך כזית עדיין מסתפקא לן אי ר"ל דשיעור הוא בלח כדי שהי' יכול להיות ממנו כזית בקרוש והיינו רביעית, או נימא דגם בלח לא צריך אלא כזית דומי' דאכילה ממש וכיון דמספקא לן יש ליזהר לשתות או פחות מכזית או רביעית שלם ואז יתחייב לכ"ע, אבל יותר מכזית ופחות מרביעית מכניס עצמו לספק ברכה אחרונה:

בית אפרים או"ח סימן י"ד מאריך בענין זה, והקשה מחולין ק"ח חצי זית בשר וח"ז חלב שבשלן זע"ז לוקה על אכילתו, וקשה האיך מצרפין חלב שהוא משקה שיעורו רביעית להשלים לשיעור כזית הא לא מצטרפין שני מינים שאין שיעורין שווין לשיעור כזית, וראיתי בנחלת בנימין סי' נ"ב דבב"ח שאני משאר איסורי' בשאר איסורים אע"ג דשניהם איסר משם אחד כגון שניהם פגול, מ"מ אם אחד אוכל ואחד משקה לא מצרפי' לכזית, דכל חדא וחדא איסור בפני עצמו. אבל איסור בב"ח דכל אחד מותר ובהצטרפם נעשה איסור בב"ח, הבשר שנתערב בו חלב אסור משום איסור בב"ח, וכן חלב שנתערב בו בשר אסור משום בב"ח, ואין מחלקין באיסור בב"ח לאמור בשר עם חלב שיעורו בכזית, וחלב עם בשר יהי' השיעור ברביעית דמ"ש הא כאן וכאן תערובות בשר וחלב:

בזה מיושב קושי' פלתי בסי' צ"ב, לר"ת דטע"כ דאורייי' מה פריך בגמרא בס"ד דאמרי' גדי אסרה תורה ולא חלב אמאי לקה על אכילתו ח"ז בשר וח"ז חלב הא ח"ש:

הוא, דלמא לעולם חלב לא אסרה תורה מ"מ מאחר שבשר נאסור, גם החלב נאסר משמנונית הבשר ע"ש ולהנ"ל ניחא דאם נאמר חלב לא נאסר מחמת שם בו"ח רק מחמת שקיבל טעם איסור ועל החלב שם משקין איסור הדרה קושי' בית אפרים האיך מצרפי' להשלים לכזית כי משקה שיעור רביעית, ומדויק לשון גמרא הא חצי שיעור הוא היינו אפי' כזית הוא ח"ש שלא מצרפי' החלב להשלים וע"ש:

חולין ק"כ הקשה תוס' ל"ל נפש תיפוק ליה שתיה בכלל אכילה, ומחנה חיים ח"ר סי' ל"ג כתב בהמחה חלב וכדומה לאחר שנשתה ונעשה משקה הוא עומד לשתיה הוי כאילו הי' משקה מעיקרא ושיעור שתיה בכל המשקין רביעית, ומיושב קושי' תוס' דמכח שתיה בכלל אכילה לא הי' חיוב אלא על שיעור שתיה שהוא רביעית לכן גילתה תורה אצל

אכילה נפש לרבות השותה שאם המחה כזית חלב ושתה חייב על כזית דכיון דשיעורו הי' מתחילתו בכזית ע"י אכילה אע"פ שהמחהו לא צריך רביעית ע"ש, באמרי אש חא"ח ל"ה חקירה גדולה דהיינו לשון השתיי' הנאמר בתורה אם היא ברביעית או נאמר שהוא בכ"ש ורק מהלכה הוא ברביעית ע"ש באריכות:
בית יצחק או"ח סי' מ"ד כתב דלמ"ד דם שבשלו עובר עליו לדידיה דם ברביעית משא"כ למ"ד דם שבשלו אין עובר עליו מוכח דדם שיעורו בכזית ע"ש:
נדה דף ל"ב אמר מר זוטרא לא נצרכה אלא לסוכה שמן של תרומה דתניא ולא יחללו את קדשי בני ישראל אשר ירימו לה' לרבות אה הסך ואת השותה [לרבות הסך בכלל בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר, שתיה בכלל אכילה דכתיב ואכלת מעשר דגנך תירוש חמרא הוא וקרי ליה אכילה] שותה למה לי קרא שתיה בכלל אכילה אלא לרבות הסך כשותה, בספר לקוטי שלמה מביא קושי' בשם האי גאון מו"ה נטע וואלף רב"ד דק"ק פ"ב זצ"ל לר"ן בבהמה מקשה דלהכי דם אסור בבן פקוע דכל היכי דאפשר לומר אכילה ממש לא הוי משקה בכלל, וא"כ בשלמא במע"ש שם ע"כ צ"ל שתיה בכלל אכילה דכתיב ואכלת ותירש חמרא הוא אבל בתרומה דכתיב בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר מנ"ל לרבות שתיה עכ"ל:

עט סופר חלק ד כלל קז קמא קמא בטל

פרט א':
ע"ז דף ע"ג, יי"נ אסור ואוסר בכ"ש, יין ביין ומים במים בפ"ש, יין במים ומים ביין בנ"ט, זה הכלל מב"מ במשהו ושלא במינו בנ"ט: כי אתא רב דימא א"ר יוחנן המערה יי"נ מחבית לבור אפי' כל היום כולו ראשון ראשון בטול [ראשון ראשון בטול ביין כשר שבבור ומותר בהנאה והאי דקתני לקמן דף ע"ד יי"נ שנפל לבור כולו אסור מוקי לה כשנפל בחבית גדולה ונשברה ונפלו כולן כאחד לגו היתירא ולא אמרי' קק"ב ליה ברוב] ורא"ש כתב שקק"ב ומותר גם בשתי' ולמה רש"י כתב רק בהנאה עי' פרט ג' הבאתי ערוך לנר:
תוס' פר"ת דוקא יי"נ ממש הוא דהוה במשהו אבל סתם יינם בששים וכו': תוס' קק"ב אפי' מתרבה יי"נ לבסוף מ"מ אמרי' קק"ב משמע הכא דרב דימא סבר קק"ב ותימא בבכורות אמרי' הלוקח ציר מע"ה וכו' אבל לקדירה לא דמצא מין את מינו וניער ולא אמר קק"ב, ורב דימא קאמר לה התם, ועוד קשיא ר' יוחנן אדר' יוחנן בשמעתין אר"י קק"ב, ובנדרים דף נ"ז אר"י גידולין של תרומה ורבו גידוליו על עקרו אסור לכהן לאכלן

משום טבל ולא אמרי' קק"ב. וי"ל בשמעתין נמי דקאמר קק"ב היינו שיפול מן יי"נ כל כך שיש ס' מהיתר אבל אם נפל כל כך לסירוגין שאין בהיתר ס' לבטלו חסור משום דמצא מין את מינו וניער, תדע וכי תעלה על דעתך אם אדם מערה חלב בקדירה של היתר מעט מעט עד שנתרבה החלב לבסוף כל כך שהי' בו נותן טעם שיהי' מותר, אלא ודאי לא אמרי' קק"ב וכו' וא"ת כיון דעד ס' קאמר כדפרשי' א"כ מה חדוש הוא לאשמעי' שיהא בטיל עד ס' וי"ל דאשמעי' אע"ג דקתני במתני' יין ביין במשהו דלא מיירי באיסורי לגו היתרא אלא מיירי בהיתרא לגו איסורא:

ח"ס בחידושיו כתב דעת ראב"ד דלא אמרי' חתר וניער בשום איסור נ"ל היינו כגון יי"נ שאין אדם מרגיש אם נתנסך או לא ערלה וכלאי כרם אינו מרגיש שהוא ערלה וכ"כ אבל חלב שמרגיש טעם חלב לאחר שנתרבה בזה לא אמרינן שיאכל ויטעם חלב, ובזה נסתלק תמיהת תוס' וק"ל:

תנן יי"נ אסור ואוסר בכ"ש מאי לאו דקא נפיל איסורא לגו היתרא, לא דקא נפיל היתרא לגו איסורא, ת"ש יין במים בנ"ט מאי לאו דקא נפל חמרא דאיסורי למיא דהיתרא, תוס' וא"ת ומאי קושי' הא אמרי' לעיל דלא אמרי' קק"ב כי אם עד ס' וא"כ שפיר קאמר דאוסר בנ"ט דהיינו כי ליכא ס' ע"ש: לחם סתרים הקשה לפי דעת ראב"ד שהביא הר"ן ז"ל:

דכי קאמר ר"י קק"ב היינו במקטף קטופי אבל בלא"ה נצוק חבור ולא בטל מאי פריך אימא דמתני' במערה בלי הפסק:

ת"ש יין במים בנ"ט מאי לאו דנפל חמרא דאיסור למיא דהיתרא, הקשה הנ"ל אימא אה"נ ומיירי בנפל בבת אחת ובהכי הוו ניחא דלא הוי מצי פריך בתר הכי ומדרישא במיא דאיסורא סיפא במיא דאיסורא משום דאנה"נ ותרווייהו בבת אחת, ובשלמא לעיל כי פריך מרישא דיין ביין לא מצי לאוקמי בנפל בב"א משום דהא כתב רש"י דהיינו מאי דקתני לקמן יין נסך שנפל לבור כולו אסור וא"כ תרתי למ"ל אבל סיפא דמיירי במין באינו מינו לוקי באיסורא לגו היתרא ובנפל בב"א:

רא"ש כתב ראשון ראשון בטל וא"ת מ"ש מהא דאמר שבת ס"ה דאין טובלין בנהרות בניסן שמא רבו נוטפין ולא אמר קק"ב וכן נדרים נ"ז בצל שעקרו בשבעות ושתלו בשמינית ורבו גידולים על עיקרו מותר ולא אמר קק"ב, ותי' ר"ת הא דקאמר ר"י קק"ב לא שיבטל לעולם אלא הוא בטל עד שיפול מן היין כל כך שלא יהא בהיתר ס' שיבטל יין האסור ע"ש:

ר"ן כתב ראשון ראשון בטל אא"כ נפל בבת אחת כדי נ"ט, טעמא דמילתא לפי שאותו דבר שעומד במקומו חשוב יותר מן הבא עליו ולפיכך כשהאסור עומד במקומו ואפי'

משהו אוסר את היין שבא עליו ואפי' חבית גדולה בב"א משום חומרא דיי"נ אבל כשהתר במקומו והאסור בא עליו ההתר מבטל את האסור אא"כ בא עליו אסור מרובה שיש בו כדי ליתן טעם בהיתר וזה כענין במקוואות פ"ד דרביעית מים שאובין בתחלה פוסלין את המקוה מפני שמי מקוה באין עליהן ואלו על פני המים אין השאובה פוסלת אלא בשלשה לוגין והכל הני מילי במין במינו אבל במין בשאינו מינו קיל טפי דחמרא דהתרא דנפיל בב"א למיא דאסורי ואין במים של אסור כדי ליתן טעם בו מותר והיינו דתנן יין במים בנ"ט ולפי דרך זה הדבר ברור שיש חלוק בין יי"נ לשאר איסורין שבי"נ מב"מ אם נפל התר מרובה בב"א לתוך אסור מועט נאסר ואלו בשאר אסורים בעינן שיהא באסור כדי נותן טעם וכן בזה הדרך בעצמו הוא החלוק שיש בין מין במינו ומין בשאינו מינו ביין נסך, ונראה לי שאף בשאר אסורין היכא דנפל התרא לגוי אסורא מעט מעט שאפי' כל היום כולו ראשון ראשון בטל ונאסר הכל וכו' ומיהו כל שנפל אח"כ התר מרובה בב"א שיש בו כדי לבטל עקר האסור שבתחלה סגי דהא תנן אין המדומע חוזר ומדמע אלא כפי חשבון והיינו טעמא משום דלא אמרי' חע"נ נבילה אלא בדברים המתבשלי' דומיא דבו"ח, ואין כן דעת רמב"ן שאומר דלא אמרי' בהיתר לגו אסורא קק"ב לא בשאר אסורין ולא ביי"נ בשאינו מינו אע"פ שאנו כן להקל בי"נ בנפל אסורא לגו היתר וה"ט לפי שאסור עשוי להתבטל ולא ההיתר [כ"ל רמב"ן דלא אשכחן ביטול בהיתר לפי שאין אדם עשוי לבטלו אלא אדרבא מוסיף הוא עליו והולך]:

אבל חבית דנפיש עמודיה לא, וטעמא דמילתא דחבית כיון דנפיש עמודיה חבורו חשוב כנופל בב"א דמי' אבל צרצור קטן אין כל היין שבצרצור כנופל בב"א לבור הלכך קק"ב ואע"ג דק"ל נצוק חבור אפ"ה לא מיתסר שאין הנצוק חבור אלא לומר שהיין של מעלה דינו כאותו יין שנתערב למטה והרי הוא כמותו וכיון שאותו שנפל למטה נתבטל ונעשה היתר האיך יאסר יין שלמעלה וכו' אבל ראב"ד אומר דכי אמרי' קק"ב ה"מ דמקטיף קטופי הא במערה ואינו מפסיק כיון דקי"ל נצוק חבור הרי הוא כאלו נפל בבת אחת וכו':

לענין הלכה כתב רש"י דאין הלכה כרב דימי א"ר יוחנן וכו' וכתב ראב"ד דאע"ג דלית הלכתא כר' יוחנן לענין יין ביין מיהו גבי יין במים ומים ביין וכן לכל איסור כחלב ודם שאם יפול האסור להיתר מעט מעט שאין בו כדי נתינת טעם בשעת נפילה אע"פ שנפל בו אסור כל היום כלו מותר דק"ק בטל וכיון שנתבטל הרי הוא היתר גמור ולא די לי שאינו מצטרף עוד לאסור אלא אף להיתר מצטרף לבטל אסור הנופל בו אחר מכאן וכו' אבל רמב"ן ז"ל כתב דאפי' בשאר איסורין נמי לא אמרי' קק"ב אלא אם נפל בהיתר אסור

מועט אע"פ שנתבטל מחמת מ"ש אם חזר ונפל שם איסור שבצרופו של ראשון יש בו כדי נ"ט נאסר היתר זה:

רמב"ן על ע"ז כתב יי"נ אוסר בכ"ש פי' ר"ת בי"כ ממש אבל סתם יינם בנ"ט כשאר איסורין: ותמהני לשמואל ורב דאמרי כל איסורין שבתורה במינן במשהו למה ליה למתני יי"נ בשלמא בסתם יינם א"ל סד"א כיון דגזירה דרבנן בעלמא הוא לא ליתסר במשהו קמ"ל ע"ש, אולי י"ל עפ"י סברת ר"ן בחולין [עי' כלל כ"ה פרט ד'] במב"מ אם יש טעם היתר מעורב בו בטיל, א"כ קמ"ל בייי"נ אסור במשהו אפי' אם טעם היתר מעורב בו מחומרא דיי"נ ולא מצד מב"מ לא בטיל, גם צריך להבין לפי תוס' זבחים ע"ג דבמשקה לא שייך כשתסרח אז בטל שם משקה א"כ ביין האיך שייך מין במינו, דא"א שיין נסך יהי' היתר, רק צריך לומר משום חומרא דיי"נ אמרי' בכ"ש ודו"ק:

פרט ב':

מנחות כ"ב, תנן התם דם שנתערב במים אם יש בו מראות דם כשר נתערב ביין וכו' ר"י אומר:

אין דם מבטל דם, א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו ולקח מדם הפר ומדם השעיר, הדבר ידוע שדמו של פר מרובה מדמו של שעיר רבנן סברו מכאן לעולין שאין מבטלין זא"ז ור"י סבר מכאן למין במינו שאינו בטיל: תוס' הדבר ידוע וכו' פי' והי' לו לדמו של שעיר להיות בטל, תימא דאיפכא הו"ל למידק דאמרינן ביומא כ"ג שעירב דם הפר בדם השעיר וההיא דם שנתערב במים אמרינן בזבחים ע"ח ל"ש אלא שנפלו מים לתוך דם אבל דם לתוך המים ראשון ראשון בטיל והילכך האי דם הפר הי' לו להבטל ראשון ראשון בדם השעיר ואפי' מאן דלית ליה ראשון ראשון בטיל בע"ז ע"ג הכא מודה משום דהו"ל נראה ונדחה, וי"ל דלא אמרי' ראשון ראשון בטיל כשמערה בשפע הרבה ביחד ע"ש ותוס' יומא נ"ז ותוס' זבחים ע"ז: תוס' מכאן לעולין שאין מבטלין זא"ז, וא"ת תיפוק ליה משום דאין מצות מבטלות זו את זו כדאמרינן בפסחים קט"ו גבי הלל שהי' כורך וכו' ושמא גבי אכילה שאני, טהרת הקודש על מנחות כתב פי' לגבי אכילה שאני משום דבהנאת מעיו לבד נמי יוצא ידי אכילה שהרי קי"ל בלע מצה יצא וטעמא משום דאיכא הנאת מעיו ולכן אע"פ שנתבטל טעם מצה בפיו מ"מ במעיו יש עיכול למצה באנפה נפשה ולא מהני סברא זו דאין מצות מבטלת זה את זה רק מחמת דקי"ל בהיתר שבטל באיסר שמתהפך ההיתר להיות איסור ואם היה זה נוהג אף במצות ודאי דלא הי' מהני מה שבמעיו מתעכלין כל אחד לעצמו מאחר שכבר נהפך תחילה להיות כמבוטל ולזה הוא דמהני אותה סברא שאין מצית מבטלות זא"ז דהיינו שאין הבטל נהפך להיות

כמבטל ולכן כשמוצא מקום אח"כ במעיו להיות נפרד מן המבטל חתר לאיתנו הראשון נמצא שאין דין זה שייך אלא לענין אכילה אבל כאן שעיקר המצוה בשעת זריקה אין שום מקום לומר שעל ידו יהי' חתר וניער לכן הוא מתבטל שפיר שהרי לעת עתה הוה כמו שאין כאן דם שעיר כלל:

דף כ"ג, אר"ח נבילה בטלה בשחוטה שא"א לשחוטה שתעשה נבילה ושחיטה אינה בטילה בנבילה [אם יש ב' חתיכות נבילה ואחת שחוטה ביניהן אינה בטילה ואם נגעה אחת מהן בתרומה אינה נשרפת אלא תולין] והקשה בהגהות מר"ש שטראשן, ק"ל דאי ברה"ר טהורה לגמרי כמש"כ תוס' ואי ברה"י שורפין עלה דהא עשאוה כודאי כדאיתא נדה דף ג':

בכורות כ"ב, ארל"ק משום ר"י נשיאה הלוקח ציר מע"ה משיקו במים וטהור ממנ"פ אי מיא רובא נינהו כיון דעביד השקה טהרי להו ואי רובא ציר נינהו ציר לאו בר קבולי טומאה הוא מאי איכא משום הנך מיעוטא דמיא הנך בטלו להו ברובא:

תוס' הנך מיעוטא דמיא בטלי ברובא, ולא דמי לשאר איסורין שהוא בנותן טעם דלא אתמר טע"כ לענין טומאה, וכן נבילה בטילה בשחוטה לענין טומאה אפי' חזר ונתבשל הכל ביחד:

א"ר ירמיה ל"ש אלא לטבול בהן פיתן אבל לקדירה לא מצא מין את מינו וניער:

תוס' מצא מין את מינו, לא דמי להא דאמרינן בחולין ק' סליק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו דהתם אין מינו נאסר אלא מכח האיסור שנתערב וא"א להבדילו ובכ"מ שישנו היתר הוא לפיכך שייך לומר סלק אבל היכא דמינו עצמו מטמא מחמת מגע מים הטמאים אין שייך לומר בו סלק:

יתיב רב דימי וקאמר להא שמעתא, א"ל אביי וכי טומאה שבטלה חזרה וניעורה והתנן סאה תרומה וכו' תוס' הקשה רב ר' אפרים דהכא אית ליה לרב דימי דאפי' טהרה עוררת טומאה ובע"ז ע"ג אית ליה דאפי' איסור אין עורר איסור דקאמר המערה יי"נ ראשון ראשון בטיל, וי"ל דהתם משמיה דר' יוחנן וכו' ונראה דמאן דאית ליה ביי"נ החמור באיסורא לגו היתר ראשון ראשון בטיל כ"ש בשאר איסורין או שמא בדבר הזה הקילו ביי"נ יותר מבשאר איסורין דבשאר איסורין חוזר וניער כשרבין האיסור כל כך שאין בהיתר ששים וכו' [צ"ב למה יקילו ביי"נ, אבל מובן עפ"י דברי הגאון רבי יחזקאל בנעט זצ"ל הבאתי כלל ל"ג פרט ו' ע"ש]:

איתיביה אפר כשר שנתערב באפר מקלה הולכין אחר רוב לטמאה ואי רובה אפר מקלה לא מטמא ואי אמרת טומאה כמאן דאיתיה דמי נהי דבמגע לא מטמא ליטמא במשא,

הא איתמר אר"י בר חנינא טהור מלטמא במגע אבל מטמא במשא, והאמר ר"ח נבילה בטילה בשחוטה שא"א לנבילה שתיעשה שחוטה נהי דבמגע לא מטמא ליטמא במשא וכו' איתמר עלה טהור מלטמא במגע אבל מטמא במשא, והא דתנן ראב"י אומר בהמה גסה ששפעה חררת דם וכו' אינה מטמא לא במגע ולא במשא אשתק ע"ש ועי' רש"י דף כ"ב להכי אינה מטמא שבטל הבשר ברוב דם וגנונים שיוצאין עמו:

תוס' ד"ה נבילה בטילה בשחוטה, ומסיק לענין מגע אבל לעניין משא מטמא ותימא אי דנגע בכל הזיתים אמאי טהור דאפי' נגע בכלו משמע דטהור דומיא דמשא ומיהו היכא דלא נגע כולו בבת אחת אלא נגע בזה וחזר ונגע בזה איפשר דטהור כיון דבכל פעם שנוגע אין יודע שיהא נוגע בטומאה ולא הוי נמי ספק טומאה ברה"י כיון דבטלה ברוב ע"ש וא"ת מ"ש דלענין טומאת משא לא:

מהני ביטול ברוב משום דסוף סוף הרי הנושא כזית נבילה ולענין איסור מהני דאפי' איסורין מבטלין זא"ז כדאמר רל"ק זבחים ע"ח וכו' וה"נ אם נימוחה הנבילה ושחוטה אע"ג דבמשא טמא יהי' פטור אפי' אוכל בכדי אכילת פרס אע"ג דמה נפשך הרי אכל כזית נבילה בכדי אכילת פרס וי"ל דלענין אכילה כל משהו ומשהו כשנכנס בבית הבליעה קמא קמא בטל ברוב היתר ודמי למגע כשנגע וחזר ונגע דטהור ואע"ג דמסתבר דטומאת משא גופיה ליתא אלא מדרבנן דהא נתבטל ברוב מ"מ נהי דגזור רבנן לענין משא לא גזור לענין איסור ע"ש:

ח"ס סי' פ"ג מביא שאחד רצה לישב קושי' תוס' סוף מעילה דפרוטה בכיס יהי' בטיל, לפי תוס' כאן במידי דאכילה שייך קמא קמא בטיל בבית הבליעה ולא בטומאה ה"ה בשמוציא כל הכיס בפ"א לא שייך ביטול וכו' וכתב הא שמעתא מרפסין איגרא א"כ כל איסור הנאה אין מועיל ביטול למוכרם בבת אחת וכו' וכתב, ולומר שיש בידי דבר ברור בפי' דברי תוס' זה אינו אמת כי נתקשיתי בהם הרבה ולא עלה בידי ע"ש [חידש שלא מביא מל"מ פ"א משכב ומושב] ועי' בתשובת הגאון מרי"א ענזיל סי' ל"א: ארצות החיים סי' כתב בשלומא לענין טומאת משא שפיר אמרי' כיון דהטומאה כדאיתא דמי א"כ נושא הטומאה עליו אעפ"י שמעורבת מ"מ מטמאת במשא, אבל בכלאים כיון שחוט הצמר בטל ברוב פשטים נהי כדאית' דמי מה בכך שנושא צמר ופשתים הא אין כח בצמר לאסור הפשתים והוי כנושא זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, אבל בטומאה כיון דהטומאה כדאיתא דמי אעפ"י שאינה אוסרת הטהרה המעורבת עמה מ"מ היא לבדה מטמאתו במשא ע"ש: חולין דף פ"ז, תנן התם דם שנתערב במים אם יש בו מראית דם כשר נתערב ביין רואין אותו כאילו הוא מים ר' יודא אומר אין דם מבטל דם, א"ר חייא

בר אבא א"ר יוחנן ל"ש אלא שנפלו מים לתוך דם אבל נפל דם לתוך מים ראשון ראשין בטל, אר"פ ולענין כיסוי אינו כן אין דיחוי אצל מצות ע"ש בתוס' ובמהרש"א:
זבחים פ"ח משנה ו' ר' יודא אומר אין דם מבטל דם, פי' רע"ב דמב"מ לר"י לא בטיל ואפי' לתוך כלי גדול, ותיו"ט כתב וכן לשון רש"י ומדבריהם למדנו דר"י בקמא קמא בטיל נמי פליג והדין עמהם ממתני' ה' פ"ג דאהלות כדפי' רע"ב שם, ומסוגי' דנדה דף ע"א פירשו כך ותימא על רמב"ם שנראה מלשונו שבפירושו דאף ר"י מודה בקמא קמא בטיל ועי' רא"ש באהלות:
נדרים דף מ', אמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין וכו' כתב רא"ש חיישינן שמא רבו עליו נוטפין על מי נהר ונתבטלו ברוב ולא אמר קק"ב שכל דבר שדרכו לגדל וגם גדל בלי הפסק לא אמר קק"ב כמו שנבאר לקמן דף נ"ח, וכיון דאינו בטל נהפכו כולם לנוטפים ע"ש ועי' תוס' ב"ק דף ק' מביא ר"י בן רבינו מאיר פירש בצל וכלאים ובנוטפן דווסתן בכך ליגדל מעט מעט לא בטיל קמא קמא כמו ביין נסך דהתם לא שייך למימר הכי ע"ש באריכות ועי' כב"י יו"ד ח"א סי' נ"ה, ועי' פר"ח ופרי תואר בסימן צ"ט באריכות:
דף נ"ז, ישמעאל וכו' בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו על עיקרו והכי קא מיבעיא ליה גידוליו היתר ועיקרו אסיר גדולי היתר מעלין את האיסור או לא, כתב רא"ש פשיטא ליה דגדוליו מותרין אפי' לא רבו כי העיקר אינו יכול לבטל גידולין אע"ג שגדל האיסור מעט מעט לא אמרי' קק"ב וה"ד נמי גידולי היתר בעיקר האיסור לא בטלי כי קא מיבעיא לי' אם רבו גידולי היתר על עיקר אם מבטלין אותו ברוב ואע"ג דעיקר לא מבטל גידולין היינו משום שגידולין חשיבו שתמיד גודלין והולכין או דלמא כי היכי דלא מבטל עיקר לגידולין ה"כ לא מבטלין גידולין לעיקר ולא דמי לשאר איסורין שמבטלין ברוב משום דהנך לא מתערבי לגמרי יחד אלא ניתוספו גידולין על העיקר עכ"ל ועי' בשבילי דוד או"ח שי"ח, קונטרס נפלא בסוגי', ובשבילי דוד יו"ד בפתיחה לתערובות:
תה"ב דף ע"ה [דפוס וויען], בנפל היתירא לגו איסור כלומר והוא שנפל ההיתר מעט מעט ואע"פ שלבסוף ריבה היין של ההיתר על היין נסך עד שאילו הי' מים ביין היה מבטל טעמו אסור משום דיין ההיתר נמי קק"ב ובשלא נפל שם בבת אחת כל כך מן ההיתר שיהא בו כדי לבטל טעמו של יי"נ אלו הי' כנגדו מים ביין, ואיכא למידק דא"כ לר' יוחנן מה הפרש בין יי"נ לשאר איסורין דכל שנפל לתוך היתר קק"ב ומן הדין אפי' ביי"נ, ואי נפל ההיתר לתוך איסור נמי קק"ב והאיסור המועט אוסר ההיתר המרובה דקק"ב מן ההיתר, וא"כ מאי קאמר ר"י כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנ"ט חוץ מטבל ויי"נ דבמינן במשהו. וראיתי לראב"ד ז"ל שחלק בדין זה בין במינן

לשאינן מינו דמב"מ קק"ב ואע"פ שנפל לשם היתר לבסוף אפי' כל היום כולו, אבל ממין בשאינו מינו אם חזור ונפל לתוכו עוד היתר עד כדי שלא יהא באיסר כדי נתינת טעם בכל ההיתר מותר ואע"פ שנאסר ההיתר תחילה עכשיו חזר וניער והטעם לזה מפני שאין מין בשאינו מינו אוסר אלא מחמת נתינת טעם והרי בטל טעמו, אבל במין במינו אינו מחמת טעמו שהרי אין טעמו ניכר בו כלל אלא מפני מיעוט נאסר וכיון שנאסר חזר להיות כמותו וחזר המיעוט להיות רב ע"ש באריכות:

פסקי רא"ש בע"ז אות כ"ח, יין שנתנסך לע"ז או מים שנתנסכו אוסרים במינם במשהו ושלא במינם בנ"ט ור"ת פסק סתם יינם בס' ואין דעת המפורשים כן וה"מ במערה מגיגית לבור אז אוסר כל מה שבבור אפי' אין בו כדי נתינת טעם אבל מערה מחביות או מצרצור אוסר במשהו אפי' בהנאה. והמערה מיין של היתר לתוך של איסור אפי' נתן בו כל כך עד שיהא בהיתר ס' כנגד האיסור אסור ובשאר איסורים אינו כן שאם נפל היתר לתוך איסור ושוב נפל בו יותר עד שהיה בו ס' מן האיסור מותר ויין נסך וכשר שנתערבו ונפל שם קיתון של מים רואים את היין של היתר כאילו אינו ואם יש במים ס' לבטל היין נסך מותר ולא אמרינן כבר חזר היין של היתר איסור ונצטרך ס' לבטל שני היינות וכ"ש כשנתערב היין של היתר עם המים תחלה ואח"כ נפל איסור היין לתוכו: לא זכיתי להבין:

פרט ג':

רא"ש פרק גי"ה סי' ל"ב כתב דבר שאינו בריה ולא חתיכה הראוי להתכבד בטל ברוב ויראה שמותר לאכול כאחת וכו' משום דגזירת הכתוב הוא דכתיב אחרי רבים להטות הילכך חד בתרי בטיל ונהפך איסור להיות היתר ומותר לאכלן כולן ביחד וכו' הילכך נראה דאם בשל שלשתן כאחד או בשלן עם חתיכות אחרות דהכל מותר ולא אמרי' נהי דכל זמן שהוא יבש הוא בטל ברוב מ"מ כשבשלו נפלט טעמו ואסור דלא מצינו דבר שמותר לאכלו שיהא צירו אסור וכו' מיהו אם ניתוסף עליו אסור עד שנתרבה על ההיתר מצא מין את מינו וניעור וכו' והטעם נכון שבו משום אף כי נתבטל האסור ברוב היתר והותר לאכילה אם אחר כך הוכר האיסור מתוך ההיתר פשיטא שאסור לאכלו, וכאשר נתערב בו שוב איסור היכיר מין את מינו וניעור מבטולו וניתוסף עליו והוי כאילו הוכר האיסור וכו' ואמרי' בבכורות אבל לקדירא מצא מין את מינו וכו' אלמא חזינן גבי טומאה דבטלה ברוב טהרה כשנתוסף על הטומאה משהו אמרת מצא מין את מינו וניער וה"ד נמי גבי איסור, אמנם צריך לדקדק שם בבכורות אתמר עלה אר"י טהור מלטמא במגע אבל מטמא במשא שהוא נושא כולו כאחד, א"כ איסור שנתבטל נמי נימא כיון דע"י מינו שניתוסף עליו חוזר וניער נהי שמותר באכילה משום ביטול ברוב יש לנו לומר שיאכלם

זה אחר זה ולא כולם כאחד משום דמנ"פ קא אכיל חתיכה דאיסורא, וי"ל משום דלא דמי לאיסור דבטומאה יש שני מיני טומאת מגע ומשא ולאותה טומאה שראוי שיטמא כגון משא שהרי הוא נושא כולו לענין זה לא נתבטל אע"פ שלענין טומאת מגע נתבטל וחוזר עוד וניער. אבל לענין איסור אם נשאר בו שום צד איסור לא הי' מותר באכילה, אלא ודאי אמרה תורה אחרי רבים להטות ונעשה המיעוט כרוב ולא נשאר בו שום איסור ומותר לאכלם כאחד ולבשל בקדירה, אלא אחר שריבה עליו מינו ניעור והוי ליה כאילו הוכר ואין כאן עוד ביטול וחזר להיות אסור מכאן ולהבא ע"ש:

יבמות דף פ"ב, תנן מקוה שיש בו מ' סאה מכוונת נתן סאה ונטל סאה כשר אר"י עד רובא וכו' תוס' קשה דנהי שאיבה דרבנן מי פירות מיהא פסולין מדאורייי' לטבול בהן וכו' עי"ל דמדאוריי' קמא קמא בטיל ואפ"ה בעינן רובא לכך פריך שפיר, וערוך לנר מביא בשם מהרש"א מ"ב שהקשה שהרי אפי' להחמיר לא אמרי' קמא קמא בטיל גבי בצל של שביעית ולענ"ד לק"מ שהרי ר' יוחנן דאליביא קיימין בפי' אית ליה קק"ב בנדרים דף נ"ז ע"ש: תו' אמר ר"י עד רובו, משמע דברובו לא אמרי' קק"ב וכן בשבת ס"ה גבי אבוה דשמואל וכו' ובנדרים נ"ו בצל שעקרו וכו' ותימא בע"ז אר"י המערה יי"נ אפי' כל היום קק"ב, ונראה לר"י דההיא דע"ז דאמרי' קק"ב היינו דוקא עד ס' אבל אם אין ס' מן ההיתר לא דא"א להתבטל כיין שיש טעם לבסוף דהא טעם כעיקר מן התורה, ומ"מ אע"ג דאיכא ס' מהיתר אי לאו דנפל קמא קמא היה נאסר כגון אם הי' נופל בבת אחת וכו':

ערוך לנר כתב עי' רש"י בע"ז דס"ל אפי' באין ס' נמי אמרי' קק"ב א"כ לדידיה קושי' תוס' במקומה עומדת, ונ"ל דרש"י כתב שם דמותר בהנאה ורא"ש שם הקשה עליו מ"ט לא התיר ג"כ בשתיה, ונ"ל דחדא קושי' מתורצת בחברתא, דלרש"י הוקשה קושי' תוס' שם דאי ראשון בטל דוקא עד ס' מאי פריך מהא דיין במים בנ"ט אע"כ דגם בפחות מס' מותר, אך לפ"ז יקשה וכי יערה אדם חלב לקדירה כל היום ויהי' מותר מטעם קק"ב, לכן הוכיח רש"י מה דמתיר ר"י ביין לא התיר רק הנאה אבל שתייה לעולם לא מתירין ממילא ל"ק ג"כ מה שהקשו תוס' מבצל שעקרו בשביעית התם לענין אכילה אייריי וכן מהא דמקואות ל"ק דהוי ג"כ כמו אכילה דגוף האיסור של שאובים לא הותר ע"ב, [מש"כ מבצל לא זכיתי להבין כי שם לקולא וסברת רש"י באכילה אסור לחומרא]:

ב"ק דף ק' מחיצת הכרם שנפרצה א"ל גדור נפרצה א"ל גדור וכו' ר"ת מפרש דלהכי נקט תרי זימני לאשמעי' שאם יש תוסף מאתים בין מה שהוסיף כשנפרצה ראשונה ובין מה שהוסיף כשנפרצה שנייה דאין מצטרפין לאסור דק"ק בטיל ודוקא כשיש הפסק בנתים

אבל בעלמא כלאים נאסרין במאתים ולא אמרי' כל פורתא שגדל מתבטל ע"ש באריכות ומהרש"א כתב לר"ת החמירו במי פירות כיון דפסול:

מדאוריי' לא אמרי' קק"ב רק בסתם יינם דהוי מדרבנן רק קשה מכלאים ע"ש:

פט"ז ממ"א הלכה כ"ח יין שנתנסך לעכו"ם שנתערב עם יין הכל אוסר בהנייה בכ"ש במה דברים אמורים כשהורק היין המותר על טפה יין נסך, אבל אם עירה יי"נ מצרצור קטן לתוך הבור של יין אפי' עירה כל היום כולו קק"ב, עירה מן החבית בין שעירה מן המותר לאסור או מן האסור למותר הכל אסור מפני שהעמוד היורד מפי החבית גדול:

הלכה ל' מים שנתערבו ביין או יין במים בנותן טעם מפני שהן מין בשאינו מינו, בד"א בשנפל המשקה המותר לתוך המשקה האסור, אבל אם נפל המשקה האסור לתוך המשקה המותר קב"ב, והוא שיורק מצרצור קטן שהי' מריק ויורד מעט מעט:

פ"א מאבות הטומאה הלכה ט"ז, בהמה ששפעה חררת דם אע"פ שנפטרה מן הבכורה אינה מטמא לא במגע ולא במשא עד שיהי' בה צורת כפל לפי שהיא בטילה ברוב היוצא עמה לפיכך היא טהורה:

הלכה י"ז נבילה שנתערבה בשחוטה אם רוב מן השחוטה בטלה הנבילה בשחוטה ואין הכל מטמא במגע אבל אם נשא הכל נטמא שא"א לשחוטה שתחזור נבילה אבל הנבילה אפשר שתטהר כשתסרח לפיכך תבטל, וראב"ד משיג דסוגי' קאי אליבא דר"י דסובר מב"מ לא בטיל אבל לרבנן ל"ש הכי בטלה ברוב ודוקא במגע אבל למשא לא ועי' גם בברכת הזבח שהקשה כן. כ"מ כתב מדברי רבינו שכתב ואין הכל מטמא במגע משמע שאפי' נגע בכל הזיתים ביחד טהור, ויש לתמוה מ"ש ממשא וכתב ר"י קורקס שהטעם כיון ע"י נגיעת בשרו בטומאה וכל זית הוא בפני עצמו חשיבה כל נגיעה באפי נפשה וכו' וא"ת מ"ש דבחררת דם דמשום ביטול ברוב אינה מטמאה לא במגע ולא במשא והכא אין ביטול ברוב מועיל אלא למגע ולא למשא, ותי' הנ"ל דחררת דם שאני שבטל ביטול כי נתערבה החררה בדם ונמחות בהם והוי הכל כמו הדם ואין כאן עוד דבר שיטמא אבל כאן אין לומר כן דבאפי נפשה קאי אלא שאינה ניכרת: הלכות פרה אדומה פט"ו הלכה ד' אפר פרה שנתערב באפר מקלה וקידש בכולן אם הי' הרוב אפר פרה מטמאין במי נדה ואם הי' הרוב אפר מקלה אין מטמאין במגע אבל מטמאין במשא:

ובספר תיקון משה ח"א בה' חנוכה כתב דקי"ל טיפת משקין מטמאין אחרים בכ"ש כמ"ש רמב"ם פ"ד מטומאת אוכלין הלכה ב' המשקין מטמאין בכל שהן ע"ש, ועי' רמב"ם פ"ב מט"א הלכה כ"ו מי שפיכות הרי הן בחזקת טומאה ירדו עליהן מי גשמים אם רבו עליהן הרי הן טהורים מחצה על מחצה הכל טמא אימתי בזמן שקדמו מי שפיכה

אבל קדמו מי גשמים וירדו עליהן כל שהוא ממי שפיכות הכל טמא שמשקין טמאין שירדו לטהורין מטמאין בכ"ש, וכ"מ כתב קשה דאדרבא הול"ל כשנפלו מי שפיכות למי גשמים קמא קמא בטיל וכן ברישא הול"ל הכי, ונ"ל דהכא שאין מים אלו מכונסים אלא הולכים ונגרים הלכך המים הבאים באחרונה הם שוטפים את הראשונים הלכך בתר בתרא אזלי', ועי' תוס' חדשים מכשירין פ"ב:

הלכות משכב ומושב הלכה י"ד, רוק הזב ושכבת זרע ומימי רגליו כל אחד משלשתן אב טומאה דין תורה ומטמא בכ"ש במגע ובמשא הרי הוא אומר ברוק וכי ירוק הזב בטהור ומימי רגליו ושכבת זרע א"א שלא יהי' בהם ציחצוחי זיבה כ"ש, ומל"מ כתב עמדתי על מש"כ מרדכי סוף חילין שהקשה רבינו משולם שיהי' בטיל ע"ש הא בטומאת משא לא שייך ביטול וכו', ונראה דס"ל הא דלא שייך ביטול במשא רק דרבנן וכו', וניחא ליה מה שהקשה תוס' נדה ס"א דבגד שאבד בו כלאים ליבטל ברובא לכאורה קשה דמה שייך ביטול סוף סוף נהנה מכלאים בטומאת משא ע"ש עוד נראה דס"ל דע"כ לא אמרי' דמטמא במשא אלא ביבש דכל אחד ואחד עומד בפני עצמו אבל בתערובות לח בלח אינו מטמא אפי' במשא וכבר בא חילק זה בכ"מ פ"א מאבות הטומאה ר"י קורקס, הן אמת שדברי רבינו תמוהים כפי הסוגי' פ"ג בכורות דהתם מדמה ההיא חררת דם להההיא נבלה בשחוטה ומלבד זה עוד אדרש בהלכות פרה פסק דאפר פרה שנתערב באפר מקלה דאף שהרוב הוא אפר מקלה מטמא במשא, ולפי מש"כ ראשונים דקמח בקמח הוי לח בלח קשייא אפר פרה לחררת דם ע"ש: פי' משניות, פסק הלכה ביין נסך בלבד כלומר שנתנסך לע"ז שהוא מטמא חמורה כמת והוא אוסר במינו בכ"ש ל"ש איסורא לגו היתרא ול"ש התירא לגו איסורא ובלבד שיערוה מכל רחב הפה יהי' הדבר היוצא ממנו יש לו שעור גדול, אבד עירה יי"נ טפה טפה ביין הרבה מן היין המותר הנה זה אינו אוסר אותו אבל אם הי' ערוי יין מותר על מעט מן היין נסך הכל אסור ואפי' עירה על משקל שיעורו ממנו מלא ספינה מיין נאסר הכל בהנאה:

ח"ס בחידושיו כתב מתני' יי"נ אסור ואוסר בכ"ש, הא די"נ אסור משנה שאינה צריכה היא לולא דמסתפינא דרמז לן אפי' אותו יי"נ שהוא רק אסור ולא מטמא והוא סתם יינם שאינה מטמא לשיטת רש"י דף ל' וקמ"ל הכא אפ"ה אוסר בכ"ש דלא כשיטת ר"ת ודלא כפי':

משניות לרמב"ם ע"ש היטיב, ויש לעיין ביין נסך שמטמא וא"כ א"נ קק"ב מ"מ טומאה לא בטיל כמ"ש תוס' בכורות ד"ה אבל, וא"כ אע"ג דאיסורא בטיל ומותר בשתיה להפוסקי' מ"מ עדיין טמאים מטומאת ע"ז קשה דבר לומר שמותר אפי' בשתיה ועדיין

מטמא מטומאת תקרובת ע"ז ור"ן כתב מה גבול ניתן בין צרצור דטפין קטנים ובין טיפין גדולים, ולהנ"ל נ"ל כל טפה ששיעורו בכזית שהוא שיער טומאתו שנפל בבת אחת לא אמרי' ביה קק"ב וצ"ע עכ"ל לפי דברי הגאון רבי יחזקאל זצ"ל עי' עט סופר כלל ל"ג פרט ו' כיון שנתבטל ע"ז אין עוד טומאה ודו"ק:

הנה רמב"ם סובר כרש"י קק"ב אפי' מתרבה האיסור, בזה נ"ל להבין מה שנב"י סי' כ"ו ופלתי ק"ה מתפלאים שרמב"ם לא כתב הדין של כבש רק בהלכות שבת פכ"ב ונראה ראב"ד הקשה בנפל איסר לקדירה גם אם אין ששים יהי' מותר כי ק"ק בטל ותי' בבישל פולט בבת אחת, אולם בכבישה פולט רק לאט לאט במשך כ"ד שעות עי' ברוך טעם שער תערובת פ"ב א"כ שפיר אמרי' ק"ק בטל וכבש מותר רק בשבת לענין מלאכה חייב, ומובן ר' יוחנן סובר בחולין דף קי"א כבוש אינה כמבושל, ר"י כאן סובר ק"ק בטל, גם מובן רש"י סובר כבוש רק בחומץ וציר שלא צריך כ"ד שעות תיכף חריפות גורם הפליטה, רק יש לפלפל כי רש"י פסק דלא כרב דימא:

תוס' ורא"ש הקשו למה נוטפין מרובין פוסלין ולא אמרי' ק"ק בטלי לולא דמסתפינא אמרתי דבר חדש עפ"י מרי"ם בתשובה יו"ד סי' ט' מסביר מה שפמג"ד ומל"מ האריכו שלא מצינו שהיתר יהפך לאיסר אם נתערב חתיכת היתר בשני חתיכות איסור שילקה, וכתב דוקא באיסר שנפל להיתר אם לא נהיפך האיסר להיתר יכריע המיעוט את הרוב היתר להיות אסיר כולו מספק לכך מכריע הרוב המיעט ונהפך, משא"כ היתר ברוב איסר גם אם לא נהפך מ"מ נשאר כולו אסור מספק ולא יכריע כלל הרוב איסור להיות מותר ממילא לא נהפך כלל וכשאר ההיתר היתר ואיסור אסור והכל איסור מספק קבוע ע"ש ובעט סופר ח"ג דף ס"א והנה ידוע ח"ס או"ח סי' ק"מ כתב רובו ככולו היינו מתוך כולו היינו אם איתא כאן מסאה ורובו כשר ומיעוטו שאובים נמשך אחר רוב אבל חסר קורטוב פסיל עי' במקנה כלל ל"ח פרט ט"ו באריכות, א"כ במיעט נוטפין תוך רוב זוחלין כשר לא צריך לאמור מצד ביטול ברוב כי המיעט אינו מתנגד ומכריע כלל לרוב, כי כשר ליטבול מצד רובו ככולו וכיון שלא צריך שרוב מכריע ליבטול המיעט ממילא אם רוב נוטפין אח"כ פסול ולא שייך קמא קמא בטל כי לא הי' שום ביטול כלל וה' יאיר עיני בתוה"ק שלא אבוש ולא אכלם, ועי' במקנה כלל ל"ח פרט י"ד ולא זכיתי להבין בח"ס סי' ר"ב שמאריך בענין שמואל סובר מב"מ לא בטיל, הא לא צריך ביטול רק מצד רובו ככולו:

המחבר או"ח קפ"ב ס"ו, יכולין לתקן כוס פגום ע"י שיוסיפו מעט יין ואפי' ע"י שיוסיפו עליו מעט מים מתוקן, וכתב מג"א מש"כ הב"ח אם החזיר מן הכוס לקנקן נעשה הכל פגים, ל"נ וכו' ועוד בנפל התירא לגו איסורא לא אמרינן ק"ק בטל ועי' מחהש"ק:
מג"א סימן רכ"א, הרואה נילוס כשהוא קטן לא יברך דק"ק בטל:
ברכות דף כ"ה, אמר ליה רבא לשמעיה עייל לי רביעית כרבי זכאי וכן הלכה ל"ש בתחילה ול"ש בסוף, רבינו יונה כתב לא תימא דדוקא כשהטיל הרביעית תחלה ואח"כ מי רגלים מותר משום דראשון ראשון בטיל אצל המים שהי' שם מתחלה אלא אפי' הי' מי רגלים תחלה ואח"כ הטיל הרביעית מותר ולא אמרי' ראשון ראשון בטיל כיון דמטיל אותו בבת אחת וכתב הפמ"ג משמע דוקא בבת אחת הא לא"ה קק"ב אם המ"ר הי' תחילה עכ"ל וקיצר ש"ע סימן ה' כתב צע"ג מהיכי תיתי לומר בענין זה דהוי מילתא דרבנן קק"ב: עיין כלל ל"ו פרט א' הבאתי קושי' למה הי' צריכין בחנוכה לנס הא היו יכולין להטיף ע"י צרצור טפין טפין תוך שמן הטהור ע"ש, לכאורה טומאה לא בטיל, ואולי לפי' תוס' שם שרק מדרבנן אמרי' טומאת משא לא בטיל, ועיי' תשובת מרי"א או"ח סי' ר"א:
מחנה חיים ח"ג באו"ח סי' ה' תשובה גדולה ונפלאה בענין אם היתר בטל באיסור ומביא מל"מ פ"ז מהלכות מעילה מביא מתני' המפריש מעות לנזירתו לא נהנין ולא מועלין, פרש"י משום דבכל מנה ומנה מצינו למימר זה הפריש לשלמים והקשה הגאון ר"י אלפנדרי ניזל בתר רובא ורוב המעות יש בו מעילה ודמי שלמים המיעט ליבטל ברובא ע"ש, ומחדש לישב עפ"י רמב"ן ב"ב ע"ט בחצר הקדש גם שקונה להקדש אבל אין בו מעילה כי לא נתקדש על פי בני ישראל עי' קצה"ח סימן ר' [ובמקנה כלל ט"ו פרט חי] א"כ לו שבטל מעות שלמים ברוב אבל אין בו מעילה דלא הוי מקדשי בני ישראל ע"ש:

עט סופר חלק ד כלל קח השוחט בשבת וביוה"כ

פרט א':
חולין דף י"ד השוחט בשבת וביוכ"פ אע"פ שמתחייב בנפשו שחיטתו כשירה רש"י כתב ביוכ"פ חייב כרת, כתב מגן אבות, דע לקמן דף מ"א איתא שם התרו בו אין לך מומר גדול מזה, ונראה מזה דבהתרו בו מודה:
הרא"ש דאף בפעם אחת נעשה מומר ומש"ה מדייק שפיר רש"י ביוכ"פ חייב כרת משמע דמפרש דהך אע"פ שמתחייב קאי איוכ"פ ובר"ן פי' דקאי אשבת דחייב סקילה

ונ"ל דרש"י שביק זה דחיוב סקילה דאינו כ"א בהתראה ובכה"ג גם בפעם אחד מיקרי מומר ע"ש:

תוס' אפי' במזיד בעי לאוקמי, תימא אי במזיד היאך שחיטתו כשירה והא מומר לחלל שבתות אסור לאכול משחיטתו כדמוכח דף ה', ועוד דבגמרא בעי לאוקמי במזיד כר"מ, ור"מ אית ליה דמומר לדבר אחד הוה מומר לכל התורה כולה, וי"ל דהתם בפרסי' והכא בצינעא, ומיהו למאי דמוקי כר"מ קשה, ועוד י"ל דמשום פעם אחת לא חשוב מומר וכו' ועוד אמרינן לקמן דף מ"א אפי' למ"ד אאדש"ל ה"מ עכו"ם אבל ישראל לצערי ק"מ ופריך משנים אוחזין וכו' ומשני הב"ע בישראל מומר והשתא כיון דמומר הוא בלא שום אחד מכל אלה תיפוק ליה דפסול, אבל אי בחדא זימנא לא איתסר שחיטתו ניחא מתחילת תי' תוס' משמע רק בפעם אחת באותו שחיטה לא נעשה מומר אבל שחיטה שניה אסורה כבר נעשה מומר ובסוף דברי תוס' משמע גם פעם ב' שחיטתו כשירה, ועי' רשב"א בתה"ב שער ד' כתב תוס' פרשו שאינו נעשה כמומר גמור לאסור שחיטתו אלא מראשונה ואילך לומר דאינו נעשה מומר אלא לאחר גמר שחיטתו והילכך ראשונה כשירה ומשניה ואילך שחיטתו פסולה ע"ש:

מרי"ק סי' ק"ס כתב דבר חדש, וז"ל באמצע התשובה ואין לדחות ולומר דפירשו תוס' דמשום חדא זימנא לא הוי משומד דהיינו דוקא לענין שלא תחשב שחיטתו כשחיטת גוי ולמיפסלה אפי' באחרים רואים אותו ששוחט שפיר התם הוא דלא סגי בחדא זימנא, אבל אם אין אחרים רואין אותו דשחט שפיר אפי' בחדא זימנא אימא לך דחשיד דכיון שעבד ע"ז אפי' פעם אחת תיכף נעשה חשוד לכל התורה כולה ומתני' דהשוחט בשבת דשחיטתן כשירה כגון שאחרים רואין אותו דשוחט שפיר, דא"כ יקשה לך מה מקשי' תוס' ממאי דמוקמי כר"מ והא פשיטא דמאי דקאמר ר"מ משומד לדבר אחד הוי משומד לכל התורה כולה דלאו למימר דמשום שעבר עבירה אחת שיחשב כגוי בשביל זה אלא דווקא לענין חשוד קאמר כדמשמע בבכורות דף אלא ודאי מדהקשו התוס' מדמוקי לה כר"מ ש"מ דסבירא להו דע"כ מתני' מיירי אפי' אין אחרים רואין אותו דאי דווקא באחרים רואין אותו ואין כאן חידש אלא משום דלא נימא גוי הוא הא ודאי פשיטא הוא דלא חשוב כגוי דאע"פ שחוטא ישראל הוא כדנפקא לן מחטא ישראל, ועוד דא"כ הי' לו לרבי שסדר המשנה לקבוע בבא זו דהשוחט בשבת בתר ההיא דהשוחט נכרי נבילה דקתני לעיל ועלה הוה ליה למיתני השוחט בשבת אם איתא דלא אתא אלא לאשמעי' דלא חשוב כשחיטת נכרי ולמה הפסיק ביניהם וקתני השוחט בלילה אלא ע"כ משום כך הפסיק בההיא דהשוחט בלילה והדר קתני השוחט בשבת לאשמעי' דההיא דשוחט

בשבת איירי אפי' היכא דאיכא למיחש דילמא לא שחוט שפיר דהיינו כגון שאין אחרים רואין אותו דומי' דשוחט בלילה, משום כך מקשה תוס' א"כ היכי מצי אתיא כר"מ הא אית ליה דמשומד לדבר אחד וכו' דילמא לא שחיט שפיר דהא חשיד נמי אלאו נבילה משום כך הוצרכו לתרץ משום פ"א לא הוי משומד:

א"ר הונא דרש חיי בר רב משמיה דרב אסורה באכילה ליומא ונסבין חבריא למימר ר' יודא היא, מר"ם ברבי כתב עפ"י חר"ן שכתב שלא נעשה מומר בתחילת שחיטה כי מקלקל הוא וקי"ל מקלקל פטור, ולא מצינו שום תנא אלא ר"י דסובר מקלקל בחבורה פטור בשבת ק"ו, ונסבין חבריא לאמור ר"י הוא דמתני' בלא"ה אתי כר"י ומתני' מוכח מקלקל בחבורה פטור ע"ש ובתשובת מאהבה ח"ר ק"כ:

א"ה בהמה לר"י ביו"ט היכי שחטינן, וכתב רשב"א קשה ודילמא כגון שזימנה מעיו"ט ע"ש, ועי' ביצה דף ל"ז לאיסר מוקצה לא חששו לאיסר תחומין חששו פי' רבינו שמואל לאסור מוקצה לא חששו שבהמה גדלה ומוסיפה שמנונית ביו"ט ע"ש בצל"ח שמאריך לענין ביטול, א"כ לר"י דסובר מב"מ לא בטיל ומוקצה אסור היכי שחטינן ביו"ט ועי' במקנה כלל ל"ט פרט ח' באריכות, דבר חדש ראיתי בשו"מ חלק ששי סי' כ"ז מביא בשם אבי זקינו הגאון מה' דוב בעריש היילפרין ז"ל בתערובות שלא ניכר האיסור לא אמרי' מב"מ לא בטיל וראיה כי דשיל"מ שיטת הר"ן משום דהוה כמב"מ ולכך לא בטיל, ואפ"ה כתב המרדכי בגיגית שבטיל כידוע: תוס' כגון שהי' לו חולה והבריא, וא"ת אם יש מוקצה לחצי שבת אמאי שרי לר"מ בשוחט לחולה והבריא וי"ל כיון שרגילות הוא שחוזר לחוליו לא הוי מוקצה כמו גמרו בידי אדם דשרי ע"ש, והקשה אחרונים א"כ קשה קושי' תוס' בפסחים דף מ"ו שכל מלאכות שבת יהי' פטור מצד הואיל יש חולה בסכנה ותי' דלא שכיח אבל בחולה שהבריא שכיח שחוזר לחליו, א"כ פטור מצד הואיל ואינו מתחייב בנפשו ועי' בספר עטרת חכמים סי' ד' שמאריך בו:

יעב"ץ מביא קושי' בשם ברוך טעם דכי מוקי בסמוך שהי' לו חולה פריך הגמרא אי הכי מ"ט דר"י דאסור, והקשה אמאי לא פריך דעדיפא מיניה מאי מתחייב בנפשו איכא כיון שיש לו חולה:

חולין דף כ"ט תוס' ד"ה כגון ששחט, וא"ת בדף מ' גבי הא דתניא השוחט חטאת בשבת בחוץ:

לעכו"ם חייב ג' חטאת מוקי לה בחטאת עוף שהי' חצי קנה פגום וכו' והשתא אכתי כיון דבבהמה נמי מחייב בסי' אחד משום שחוטי חוץ לישמעי' זבח ובחצי קנה פגום ואע"ג דסי' אחד לא מחייב משום שבת שלא תקן כלום מה בכך מ"מ כשיגמור סימן שני

מיהא ליחייב משום שבת, וי"ל דהא דמחייב בסי' אחד הכא היינו משום דגמר השני בפנים אבל התם דאיירי בשוחט לעכו"ם מכיון דנאסרה בסי' אחד לא חשיב סי' שני אלא כמחתך בעפר והוי כמו נתקלקלה בשחיטה דאמור בסמוך דאגלי מילתא למפרע דלא שחיטה היא כלל גבי פרה לכך נקט עוף דהכשרו בסימן אחד:

ב"ק דף ע"א גנב וטבח ביוכ"פ וכו' אמאי נהי דקטלא ליכא מלקות מיהא איכא וקי"ל דאינו לוקה ומשלם אמרו הא מני ר"מ היא דאמר לוקה ומשלם, אי ר"מ אפי' טובח בשבת והתניא גנב וטבח בשבת משלם דו"ה דברי ר"מ וחכמים פוטרין וכו' אמרו בטובח ע"י אחר וכו' ואי בטובח ע"י אחר מ"ט דרבנן דפטרי, אמרי מאן חכמים ר"ש דאמר שחיטה שא"ר לא שמה שחיטה, בשלמא ע"ז ושור הנסקל שחיטה שא"ר אלא שבת שחיטה ראוי היא דתנן השוחט בשבת וביוכ"פ אע"פ שמתחייב בנפשו שחיטתו כשירה, אמרי סברי כר' יוחנן הסנדלר, דתנן המבשל בשבת וכו' ר"י הסנדלר אומר בשוגג יאכל למ"ש לאחרים ולא לו במזיד לא יאכל עולמית וכו' פליגי בה רב אחא ורבינא ח"א מעשה שבת דאוריי', וח"א מעשה שבת דרבנן, בשלמא למ"ד דאוריי' אמטו להכי פטרי רבנן אלא למ"ד דרבנן אמאי פטרי רבנן אשארא אע"ז ושור הנסקל ע"ש:

שמ"ק כתב שמעי' מהא גנב ומכר וקבל דמים ול משך לוקח את מקחו כיון דמדאורייתא מעות קונות אע"ג דתקינו רבנן דלא ליקנו מכירה הויא ומשלם תשלומי ד' וה' מדאקשינן למ"ד מעשה שבת דרבנן מ"ט דרבנן דפטרי כיון דמדאורייתא שרי טביחה מעלייתא היא וליחייב עילוה ומפרקי' כי קא פטרי רבנן אשארא ומטביחה נשמע למכירה דכל היכא דמדאורייתא הויא מכירה אע"ג דמדרבנן לא הויא מכירה מיחייב עיליה ואע"ג דהני מילי לר"ש נינהו דאמר שחיטה שא"ר לא שמה שחיטה, מדר"ש נשמע לרבנן:

רא"ש כתב בפרק כירה הביא רב אלפס ז"ל כל זו הסוגיא ופלוגתא דר"א ורבינא וכתב דקי"ל בכל התורה כולה דר"א ורבינא הלכה כדברי המקיל, ושמעינן מיניה דליתי' לדר"י הסנדלר והלכך הלכתא כרב יודא דאמר המבשל בשבת בשוגג יאכל במ"ש בין לו בין לאחרים במזיד יאכל במ"ש לאחרים ולא לו, וקצרה דעתי מהבין דבריו מש"כ דקי"ל כדברי מקיל וליתא לדר"י הסנדלר, והלא רב אחא ורבינא לא נחלקו בסברת עצמן אלא בפי' דברי ר"י הסנדלר ח"א דר"י הסנדלר אסר מעשה שבת דאוריי' וח"א מדרבנן מדפריך גמרא בשלמא לדאמר דאורייתא אמטי להכי פטרי רבנן אלא למד"א דרבנן אמאי פטרי רבנן ואי בסברת עצמן פליגי מאי פריך לימא דחכמים סברי כר' יוחנן הסנדלר דאית ליה מעשה שבת דאוריי' וא"כ מדהני אמוראי בתראי פליגי בפי' דברי ר"י הסנדלר הי' מסתבר דהלכה כוותיה ע"ש, ועי' יש"ש שמשיג על רא"ש באריכות:

ים התלמוד כתב לישב ריי"ף לכאורה מהכ"ת לומר דהלכה כר"י הסנדלר נגד ר"א ור"י דפליגי עליו, אך כיון דמתוקמא כאן סתמא דברייתא כוותיה [או סתמא דמתני' דכאן לפי פירוש ריי"ף ורא"ש פה] א"כ מסתבר דהלכה כוותיה, והנה זה דווקא אם נאמר דמעשה שבת דאורייתא אבל אם נאמר דמעשה שבת דרבנן א"כ קשה קושי' דש"ס כאן אלא למ"ד דרבנן מ"ט דרבנן דפטרו ונצטרך לומר כי פטרו רבנן אשארא כדמתרץ לה הש"ס כאן א"כ ממילא אין הלכה כר"י הסנדלר נגד ר"א ור"י דפליגי עליו וזה כוונת ריי"ף כיון דקי"ל ר"א ורב רבינא הלכה כדברי המקיל וא"כ מעשה שבת מדרבנן ולא מתוקמא מתני' כר"י הסנדלר ממילא אין הלכה כר"י הסנדלר ברוך ה' שהנחני בדרך אמת עכ"ל, ועי' מג"א עם ביאר הגאון סימן שי"ח כתב ג"כ כהנ"ל:

פרט ב'. רמב"ם:

הלכות שחיטה פ"א הלכה כ"ט השוחט ביוכ"פ או בשבת בשוגג אע"פ שאילו הי' מזיד הי' מתחייב בנפשו או מתחייב מלקות על יוכ"פ שחיטתו כשרה עכ"ל, וצ"ב למה משנה הלשון ממתני' ונקוט יוכ"פ קודם שבת, ראיתי בספר תבואות השדה ח"ג שער ב' שמישב עפ"י פני אריה ב"ק דף ע"א שכתב שרק בשבת נעשה מומר יען שכופר במעשי בראשית עי' רש"י חולין דף ה' ולא ביוכ"פ [נגד תב"ש סי' ב' שפסק גם ביכ"פ נעשה מומר] ורמב"ם שכתב השוחט בשוגג אי הוי נקיט כמתני' שבת ויוכ"פ והוי נקט אח"כ בשוגג היה נראה דגם ביוכ"פ אינו כשר רק בשוגג דבמזיד נעשה מומר ובאמת זה אינו לכך נקט יוה"כ ואח"כ שבת ושוגג קאי על שבת ע"ש, ועי' רמב"ם פ"ד הלכה י"ד שכתב מומר לע"ז או מחלל שבת בפרסי' הרי הוא כעכו"ם ושחיטתו נבילה ולא נקט יוכ"פ:

הנה מבואר מרמב"ם שמומר דינו כעכו"ם ושחיטתו נבילה וכן מבואר מתוס' שמביא ראיה מאותו ואת בנו אבל רא"ה בבדה"ב כתב כבר תרגמה מורי רבנו משה ז"ל דישראל מומר לע"ז אין שחיטתו נבלה דמ"מ ישראל הוא ולא אמרי' נבלה אלא בשחיטת עכו"ם וכיון דמהני ההיא שחיטה לטהרה מידי נבלה דינא הוא דמיחייב באותו ואת בנו למאן דאמר:

שחיטה שא"ר שמה שחיטה מידי דהוי אשור הנסקל דמחייב באותו וא"ב ואם תאמר משנתינו מיירי בצנעה ובהא שחיטתו כשירה עכ"ל ועי' במשמרת, ועי' בגט פשוט סי' קכ"ג ס"ק ז' שהאריך אי מומר הו"ל לגמרי כגוי, ועי' חדושי ר"ן כתב ג"כ דשחיטת מומר לע"ז לא הוי כשחיטת נכרי ע"ב ועי' בספר בית יצחק יו"ד סי' ט"ז שמביא פנים יפות פ' משפטים הקשה לר"מ דסובר שמומר לדבר אחד מומר לכל התורה האיך משכחת שחייב דו"ה בטביחה לאחר גניבה הלא בגניבה הו"ל מומר לכה"ת, ואין לומר בטובח

ע"י אחר דא"כ למ"ל קרא לטובח ע"י אחר הלא כל הדין דו"ה ע"כ לא מירי אלא בטובח ע"י אחר, ותי' ר"מ לשיטתיה דסובר שחיטה שא"ר שמה שחיטה, ודבריו תמוהין דשחיטת מומר הו"ל נבילה כנוחר ומעקר ולכ"ע פטור מדו"ה ולפי רא"ה ור"ן הנ"ל מיושב דשחיטת מומר רק טריפה ע"ב:

פי' משניות כתב ואמר השוחט בשבת אם הי' שוגג ולפיכך שחיטתו כשרה ושמא תאמר ולמה לא תהא שחיטת מזיד בשבת כשירה הואיל ואינו מחלל שבת ואין שחיטתו פסולה אלא אחר גמר שחיטה ואם שחט אחר כך שחיטה שנייה היא שיהיה אסור דע שמשיתחיל לעשות חבורה בצואר הבהמה הוא מחלל שבת קודם שישחוט שום דבר מן הוושט והגרגרת, ואם תרצה לבאר יותר מזה תאמר בשעה שישחוט קצת הסימנים קודם שיגמר השחיטה הוא מחלל שבת ובשעה שיגמור השחיטה הוא פסול, והקשו כל אחרונים בגמרא הקשה ונוקמה במזיד ור"מ, וגם מב"ק דף ע"א כידוע, וחדר"ן כתב דלא מחייב עד גמר שחיטה דמקמי הכי הו"ל מקלקל בחבורה דקי"ל דפטור:

ח"ס יו"ד סימן י"ד ובחידושיו כתב על ר"ן אין כוונתו דאמת הוא שהוא מקלקל דזהו שיבוש מ"ש אחרוני' דמקלקל ע"מ לתקן דודאי תיקון גמור הוא מתחלה ועד סוף ככל מתחיל מלאכה החל וכלה, אך מומר אינו נעשה דבכל רגע אמרי' שימלוך ויפסק באמצע שחיטתו ויהי' מקלקל ע"כ לא נעשה מומר עד שגמר מעשיו הרעים ואז הוא מתקן מתחלה ועד סוף. והנה בהוריות דף י"א פליגי ת"ק ור' יודא, ולר"י אפי' לובש כלאים דרבנן נעשה מומר ה"ה מקלקל בשבת אע"ג דאיסר דרבנן הוא נעשה מומר ויפה כתב רמב"ם דלר"י לא מתוקמי מתני' במזיד דא"כ הו"ל מומר מתחלת השחיטה באיסר דרבנן אע"ג דמקלקל הוא ומ"מ ש"ס פריך שפיר ונוקמא במזיד כר"מ וכת"ק דר' יודא דהוריות שם דאינו נעשה מומר באיסור דרבנן, א"כ הו"ל מקלקל עד גמר שחיטה וק"ל וא"ש נמי בב"ק ע"א דלר"מ בטובח ע"י אחר בשבת דלר"מ ה"ל מקלקל ופטור ושחיטתי מותרת:

ברוך טעם בעטרת חכמים כתב בר"ן אי' בזה"ל ויש דוחים לומר דלא דמי שבת לע"ג דשוחט לע"ג כיון שאינו עובד אותה אלא עם גמר השחיטה בדין הוא שנכשיר שחיטתו שהרי נעשית בהכשר אבל השוחט בשבת הרי בתחילת השחיטה הוא חילל שבת וחובל הוא וכו' ואין זה כלום הוא אצלי דבשבת נמי לא מחייב עד גמר השחיטה ומקמי הכי הוי לי' מקלקל בחבורה דקיי"ל דפטור עכ"ל, ובפליתי סי' י"א אי' בזה"ל וליכא למימר דאף בשוחט כל דהוא הוי לי' מקלקל דלא תיקן להוציא מידי אמ"ה די"ל דהואיל דדעתי' לגמור השחיטה הו"ל מקלקל ע"מ לתקן כמו קורע ע"מ לתפור דחייב ע"ש אמנם לפענ"ד נכונים דברי הר"ן דאי' בשבת דף ע"ה שוחט בשבת משום מאי מחייב משום נטילת

נשמה וכ' עיי"ש הרי מבואר דחתיכת הסימנים לא מיקרי מלאכה רק מפני נטילת נשמה וה"ה בעושה חבורה כל דהוא או שוחט מקצת יש בו משום נטילת נשמה שהדם הוא הנפש אבל עצמות החבורה והחיתך אינה מלאכה ואם אדם שוחט מקצת סימנים ואין דם יוצא אינו מחייב משום מלאכת שבת כי אינה מלאכה אלא ביציאת הדם ומעתה י"ל דאי חשבינן תחלת השחיטה למקלקל אף שדעתו לגמור השחיטה ליכא למחייבא על תחלת השחיטה מטעם שכתב הפליתי דהוי מקלקל ע"מ לתקן כיון שדעתו לגמור השחיטה, דשאני בסותר ע"מ לבנות הסתירה בעצמות הוא מלאכה וכשעשאה שלא ע"מ לבנות לא מיפטר אלא משום מקלקל משא"כ כשעשאה ע"מ לבנות דכיון דבכה"ג לא שמי' קלקול הרי עשה מלאכת מחשבת, אבל בתחלת השחיטה אף שיוצא דם מיד הלא אין צריך כלל להכשר שחיטתו יציאות הדם שיוצא בתחלת השחיטה דאף אם אין יוצא דם ומקצת הנפש בתחילת השחיטה תתכשר הבהמה בגמר שחיטתו ע"כ לא שייך למחייבא על יציאת הדם בתחילת שחיטה מטעם מקלקל ע"מ לתקן דהא להכשר הבא בגמר השחיטה לא הועיל כלל קלקול זה שנעשית בתחילת השחיטה ביציאת הדם דגם בלעדו היתה גמר השחיטה גורם הכשר וא"צ לגמור השחיטה רק חתיכת הסימנים מתחילתן עד רובן והחיתוך שבתחילתו אינו מלאכה כלל וא"ש דברי הר"ן:

פרט ג'. אסדר קושי':

א מר"ם ברבי בחולין כתב נתקשה לו על ר"ן דכתיב בתחילת השחיטה לא נעשה מומר שמקלקל הוא, מב"ק דף ע"א דמשני מאן חכמים ר"ש היא וסבר כר"י סנדלר דאמר מעשה שבת אסור, לפי ר"ן לימא דמיירי בשוחט בפרסי' ור"ש לטעמי' דסבר מקלקל בחבורה חייב:

א"כ נעשה מומר בפעם ראשונה ושחיטתו נבילה ולא הוי שחיטה כלל, ור"מ סבר כר"י מקלקל בחבורה פטור מגן אבות כתב לישב די"ל דמכ"מ כיון דאיהו לכולא שחיטה קא מכוין שיתקן ע"כ בהתחלת שחיטה שעדיין הוא מקלקל אקרי לא קא מכוין ולא דמי לשם משמעון דהתם שם הוא מלאכה כמו שמעון אבל כאן בהסוף הוא מתקן והתחלה הוא מקלקל ואיהו לתקן קא מכוין ולא להקילקול ולא קא מחייב ר"ש במקלקל בחבורה כ"א במכוין לקלקל אבל לא במכוין לתקן ואיהו מקלקל ועי' סנהדרין פ"ה כיוצא בו גבי חובל באביו וכו' וזה נכון לענ"ד עכ"ל:

מחנה חיים או"ח ח"ב סי' מ"א כתב לישב כל מקלקלין פטורים רק בחובל ומבעיר גילה התורה דמקלקל חייב א"כ די אם עכ"פ נעשה הקלקול כאשר חשב לעשות כמו במילה למול שני עורות, אם נעשה מחשבתו לקלקל שחשב לעשות חייב עליו אבל אם

חשב לעשות קלקול גדול ועשה קלקל קטן אינו חייב דכל חיוב במקלקל בחבורה חייב חידש הוא ואין לך בו אלא חדושו ע"ש, ומיושב קושי' ב"ש קכ"ט בכותב גט בשבת הגט פסול ובשוחט בשבת כשר ע"ש בשחיטה באמת מקלקל כל זמן שלא נשחט הרוב, אבל בכתיבה הלא ב' אותיות הוי תיקון כמו שם משמעון דן מדניאל:

יג"פ הרבני החריף מו"ה שאול ני' ממאקעווע רצה לישב קושי' הנ"ל כיון שר' יודא סובר מקלקל בחבורה פטור א"כ זה השוחט לא נעשה מומר אם סובר כר"י ולא כר"ש:

ב ים התלמוד כתב קשה לי טובא הא אזלינן כאן לר"ש דס"ל מקלקל בחבורה חייב א"כ מאי מקשה מ"ט דרבנן דפטרו הא מבואר בסנהדרין דף ע"ב הבא במחתרת ושובר הכלים פטור בדמים קנינהו וא"כ כאן נמי קנאו בדמים ושלו הוא טובח דבתחלת שחיטה קנאו בדמים ע"ש:

ג עוד כתב, כתב רמב"ם פ"ג מהלכות גניבה עשה שליח לשחוט והלך השליח ושחט לו בשבת הגנב חייב דו"ה שהרי זה הגנב לא עשה עון מיתה, וכתב המל"מ דוקא כשעשאו שליח סתם לשחוט לו יהלך השליח ושחט בשבת אז הוא חייב דו"ה אבל אם עשאו שליח לשחוט בשבת פטור מדו"ה וטעמא מה שנתחייב הגנב בשחיטת השליח חידוש הוא ע"ש, א"כ קשה לפ"ז ע"כ איירי כאן כשלא ציוה הגנב לשחטו בשבת דאל"כ אין שליח לדבר עבירה לרמב"ם דהא נתערב בו איסור אחר, א"כ מאי פריך לקמן למ"ד מעשה שבת דרבנן מ"ט דרבנן דפטרו, הא ניהו דמעשה שבת אינו אלא מדרבנן מ"מ כיון דשליח שינה מדעת משלחו דהרי עכ"פ אסור מדרבנן א"כ השליחות בטל ולכך פטרו רבנן אבל לר"מ דס"ל במזיד יאכל ולא שינה כלום מדעת משלחו דהא למ"ש מותר באכילה לכך חייב, ותי' הפלא"ה כתב בטביחה לא בעינן תורת שליחות דר"י סובר לעיל דף ס"ח דמכירה חייב לפני יאוש אף דלא אהני מעשיו ע"ב:

ד פנ"י כתב מה דקשה למרש"ל על רא"ש דמוקי מתני' כר"י הסנדלר א"כ השוחט ביוכ"פ אמאי חייב הא נמי שחיטה שאינה ראוי היא, לא קשה מידי טעמא דר"י הסנדלר משום דכתיב קודש היא לכם משמע דוקא בשבת לאסור אבל לא ביוכ"פ דהא כתיב בהדיא בהאי קרא מחלליה מות יומת אלמא היכא דלא שייך מיתה כגון ביוכ"פ לא שייך הך דרשא כדמסקינן האי טעמא גופא לענין שוגג ע"ש, ופני אריה מביא ראיה ממתני' מגילה דאין בין שבת ליוכ"פ אלא שזה זדונו כרת וזה במיתה ואמרי' בגמרא הא לענין תשלומין זה וזה שוין, וקשה טובא דמתני' דהכא מחלק בין יוכ"פ לשבת לענין תשלומין דו"ה ע"ש:

ה יש לי צ"ע בסוגי' כי אחרונים הקשו למה לא אמרי' כל מד"ר ל"ת לא מהני, ותירצו כיון שאין יוכל לתקן העבירה לא אמרי' לא מהני [עי' מקנה כלל כ"ד פרט ג' באריכות]

הנה תוס' הקשה א"א למלוח בשבת ותי' באומצא וכתב הפלתי רק בבשר עוף שייך לאכול באומצא ולא בבשר בהמה, א"כ מיירי כאן בעוף, א"כ קשה לימא לא מהני א"כ הוא מקלקל ולא שייך שמתקן לבן נח כי רמב"ם פסק בהלכות מלכים פרק בעוף אין איסור אבמה"ח לב"נ:

ו לב אריה בחולין פני אריה בב"ק בסוגי' הקשו אהא דמקשה אי ר"מ אפי' טבח בשבת דתניא גנב וטבח בשבת משלם דו"ה דברי ר"מ, מאי קושיא דלמא משנה דגנב וטבח ביוכ"פ מיירי במזיד ומ"מ חייב דו"ה ולא הוי שחיטת מומר דמחלל יוהכ"פ לא הוי מומר לכל התירה, ומש"ה לא תני טבח בשבת דמחלל שבת מומר לכה"ת והוי כנותר ופטור מדו"ה, והא דתניא גנב וטבח בשבת חייב דו"ה מיירי בשוגג בשבת דלא הוי שחיטת מומר עי' בית יצחק יו"ד סימן ט"ז:

ז בית יצחק או"ח צ"ו הקשה שרמב"ם סובר מקלקל ג"כ איסור דאורייי' ונעשה מומר א"כ מאי פריך אפי' טבח בשבת, בשבת פטור דהוי מומר ושחיטה נבילה, אבל ביוכ"פ איסר בעלמא מיד נתכפר לו אקלות ולא נעשה מומר, עי' כלל מקלקל בחבורה אות י"ג:

ח פני אריה יש לתמוה ביבמות דף ל"ג מבואר שם דזר ששימש בשבת בפר של כ"ג הוה אסור בת אחת לרמב"ם דמשיתחל לעשות חבורה חייב משום שבת וחיוב זרות ליתא אלא בגמר שחיטה:

ט הפלא"ה כתובות דף ל"ד בגמרא שבת שחיטה ראוי היא, כתב לכאורה הא דלא נעשה מומר בתחלת שחיטה משום דבתחלת שחיטה הוא מקלקל, א"כ הכא דקיימי' לר"ש דס"ל מקלקל בחבורה חייב שפיר:

הוי מצי למימר דנעשה מומר בתחילת שחיטה ופסולה משום שחיטת מומר כמ"ש רמב"ם:

פרט ד'. בהמה מסוכנת:

ביצה דף כ"ה, מתני בהמה מסוכנת לא ישחוט אא"כ יש שהות ביום לאכול ממנה כזית צלי, רעק"א אפי' כזית חי מבית טביחתה, וישש כתב הלכה כת"ק ואע"ג דפריך לקמן מרע"ק היינו לענין שיוכל לאכול בלא בדיקה דבזה לא פליגי ת"ק ור"ע אלא בשיער שהות דת"ק סבר בעינן שהות כדי לאכול כזית צלי והלכתא כוותיה, וטור פסק כר"ע וליתא ועי' גם בפר"ח שמשיג על ב"ח ועי' שמן רוקח:

אמר רמי בר אבא, הפשט ונתוח בעולה וה"ד לקצבים מכאן למדה תורה ד"א שלא יאכל אדם בשר קודם הפשט ונתוח [לאפוקי] מקמ"ל אלימי לאפוקי מדר"ה דאמר ר"ה בהמה

בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיודע לך במה נשחטה נשחטה בחזקת היתר עומדת עד שיודע לך במה נטרפה:

תוס' בחזקת איסור עומדת פרש"י בחזקת איסור אבמ"ח, ולא נהירא דא"כ ל"ל למימר עד שיודע במה נשחטה כיון דחזינא שמתה א"כ לא שייך בה איסור אבמ"ח, לכן נ"ל דחזקת איסור ר"ל בחזקת שלא נשחטה עד שיודע לך וכו' ומשום איסור שאינו זבוחה דרחמנא אמר תזבח ואכלת שחוט ואכול ע"ש, ועי' ש"ש ש"ה פ"ו, שמישב רש"י מצד מחזקינן מאיסור לאיסור, וכ"כ רשב"א יבמות דף ל"א, ועי' שעה"ת ח"ג כלל י"א פרט ב'. עי' מר"ם ופנ"י היאך אפשר לומר לאפוקי מר"ה והיינו איסורא דהא רמי בר אבא גופא קאמר מכאן למדה תורה דרך ארץ:

והאנן תנן במתני' כדר"ה דתנן רע"ק אומר אפי' כזית חי מבית טביחתה מאי לאו מבית טביחתה ממש לא ממקום שטובחת אכילתה [מבני מעיה שהמאכל מתחתך ומתעכל שם]:

רמב"ם פ"א מיו"ט הלכה י"ב, מי שהיתה לו בהמה מסוכנת לא ישחוט אותה ביו"ט אא"כ יודע שיוכל לאכול ממנה כזית צלי מבעוד יום כדי שלא ישחוט ביו"ט מה שיאכל בחול, וכתב ה"ה פירוש כל שיש שהות ביום כדי לאכול אע"פ שאינו אוכל מותר משום הפסד ממונו התירו לו בכך, וכן מבואר בפסחים מ"ן אבל בריאה לא ישחטנה אא"כ צריך לאכול ממנה ביו"ט וכן כתבו ז"ל:

ושמן רוקח כתב בפסחים פריך רבה ממשנתינו על ר"ח דלית ליה הואיל יכול לאכול אע"ג דלא בעי לאכול בשלומא לדידי דאמרי הואיל וכו' אלא לדידך אמאי ישחוט, א"ל משום הפסד גמור בלבו לאכול ע"ש, והנה לפום רהיטא נראה דלרבה לא צריכנא לטעמא דהפסד ממונו א"כ קשה לכאורה על ה"ה שכתב משום הפסד ממונו התירו לו בכך וכן מבואר בפסחים, לכאורה לדידן דקיימ"ל כרבה אין אנו אחראין לטעמא דהפסד ממונו, אך האמת דגם לרבה דאית ליה הואיל עכ"פ איסור מדרבנן איכא אי לאו משום הפסד ממונו, ועיקר קושי' רבה לר"ח היתה דמשום הפסד ממונו לא שרינן איסור דאורייתא, עכ"פ מבואר מבפסחים שאין צריך לאכול רק שיהי' זמן לאכול ועי' בב"י וכו':

טור בסי' תצ"ח פסק בהמה מסוכנת שירא שמא תמות והוא אכל כבר וא"צ לה אסור לשחטו אא"כ יש שהות ביום לאכול כזית ממנה מבע"י ואפי' אין שהות ביום לבדקו יכול לאכול בלא בדיקה, וכתב ב"י כתב רא"ש התירו לאכול כזית מבית טביחתה בלא בדיקה משום הפסד ממונו, לכאורה משמע מדבריו דלא שרי לשחוט אא"כ יאכל כזית ממנה, וכן נראה מדברי רמב"ם וכו' אבל ה"ה כתב שם פי' כל שיש שהות ביום כדי

לאכלו אע"פ שאינו אוכל מותר דמשום הפסד התירו לו בכך וכו', ור"י כתב ואע"פ שלא אכל כזית כיון שגמר בלבו לאכלו למאן דלית ליה הואיל ואי מיקלעי אורחים, ולמאן דאית ליה הואיל אפי' גמר בלבו אין צריך כדמוכח בפסחים וכו' הלכך מאחר שרי"ף ורא"ש פסקו כמ"ד דאית ליה הואיל וגם רמב"ם פסק כן אפי' גמר בלבו אין צריך אלא כיון שיש שהות ביום כדי לאכול ממנה כזית צלי מבע"י שרי, מ"מ יש לתמוה על רבינו למה השמיט מלת צלי דמסתמא הלכה כת"ק, כתב רשב"א שלא התירו לשחוט אחר הסעודה אלא מסוכנת משום הפסד ממון של ישראל אבל הבהמה הבריאה אסור אפי' אם יאכל ממנה כזית ע"ב וט"ז תצ"ח ס"ק ד' כתב הב"י כתב בשם רשב"א אפי' אם יאכל כזית, זה ט"ס וצ"ל אא"כ יאכל:

ביצה דף ל"ד בעא ר' ירמי' מר' זירא מהו לשחטה ביו"ט מי מחזקינן רעותא וכו', והקשה פנ"י ושג"א סימן ס"ג מאי קמבעי ליה מ"ש ממסוכנת דמותר לשחטה אע"ג דאתילד רעותא טובא דקי"ל בחולין דף ל"ז דבהמה מסוכנת אסורה עד שתפרכס וכל כמה דלא קים לן שפרכסה בודאי הוי ספק נבילה ואפ"ה מותר לשחטו ביו"ט ע"ש ועי' פלתי סי' י"ז, עי' מ"ח או"ח ח"ב סי' ל"ח:

פמג"ד יו"ד סי' ט"ו כתב כפי הנראה דאם שחט ע"מ שימצא כשר א"כ כי נמצא טריפה אין כאן חיוב חטאת שהרי מלאכת מחשבת אסרה תורה משא"כ בשוחט לע"ז שמתכוין לכך וכדומה ומ"מ בעינן שם קצת תיקון עי' פסחים דף ע"ג שוחט ונמצא טריפה ורמב"ם פ"ב משגגות הלכה יו"ד עכ"ל, וצ"ע א"כ מה הקשה תוס' חולין:

דף י"א אמאי לא יליף מכל קרבנות דדחו שבת ולא חיישינן שמא ימצא טריפה ונמצא שמחלל שבת ע"ש, ולפי סברתו אין כאן חילל שבת כיון ששחט ע"מ שימצא כשר, אולי י"ל באמת שידעינן רוב מן התורה א"כ כל בהמות בחזקת כשרות ושוחט ע"מ שימצא כשר אבל תוס' קאי בס"ד שלא ידעי' לילך בתר רוב וצריך לחוש שיהי' טריפה שפיר הקשה תוס' לילף מקרבן והבן: ח"ס יו"ד סי' כ' ובח"מ סי' ק' כתב בפסחים ע"ג מסיק דכל שוחט טריפה מקלקל לולי שמוציא מידי אבמ"ח לב"נ והא תינח בהמה בריאה אבל הכא במסוכנת שמתירא שתמות קודם חשיכה אין כאן תיקון להוציא מאבמ"ח שהרי בלאה"נ הי' מתה ונמצא ממנ"פ אי תפרכס הרי יכול לאכול ממנה מבע"י ושפיר קשחט ואי לא תפרכס הרי קלקל בחתיכת והפסד עור ע"ש, לא זכיתי להבין גם שהי' מסוכנת בכ"ז הי' לחיות עוד כמה שעות ורק מחמת צער שחיטה לא הי' מפרכסת ומתה באמצע השחיטה ותיקון להוציא מאבמ"ח איזה שעות מקודם:

קצת נ"ל לישב למה שמותר לשחוט מסוכנת כי לכאורה תחילת שחיטה הוא מקלקל וקלקול ע"מ לתקן כתבו תוס' שבת כ"ו צריך להיות התיקון תיכף, ובפסחים דף ע"ג בשוחט חטאת עוף בחוץ מוקמי' בחולין בחצי קנה פגום וכאשר שוחט תיכף נעשה הקלקול ותיקון ביחד, אבל בבהמה כאשר יתחיל לשחוט מקלקל ורק אח"כ כשמתה נעשה התיקון ומקלקל פטור, ועדיין צריך תבלין ולא באתי רק לעורר:

מעין חכמה כתב קשה לי לר"מ דחייש למיעוט בהמה ביו"ט היכי שחטינן דלמא ימצא טריפה ועשה מלאכה אך אי אמרי' מתוך ניחא גם לתוס' דס"ל דבעינן צורך קצת ניחא מ"מ חלבים ראוים להדלקה, אך לרע"ק קשה בבכורות דף כ' סבר חלב אינו פוטר משום דחיישינן למיעוט דחולבות אעפ"י שאין יולדת, ובביצה סבר שמותר לשחוט בהמה מסוכנת אלמא דמתיר שחיטה ביו"ט וקשה לדידיה היכי אפשר בהמה לשחוט ביו"ט דהרי רע"ק לית ליה מתוך לכאורה י"ל רע"ק סובר לכם אפי' לכלבים ולא קשה לכאורה, אבל עי' צל"ח יען שראוי לאדם אין עומד לכלבים, א"כ אסור מצד מוקצה, אבל זה רק איסור דרבנן וצל"ח בסוגי' דמתוך מחדש באיסור דרבנן גם ב"ש סובר מתיך, א"כ גם לרע"ק סובר כן ומיושב הקושי' גם לרע"ק, ועי' שעה"ת ח"ג כלל ח' פרט ו':

פסחים מ"ו, איתיביה בהמה מסוכנת לא ישחט אלא כדי שיכול לאכול הימנה כזית צלי מבעוד יום יכול לאכול אע"ג דלא בעי לאכול בשלמא לדידי דאמרי' הואיל ואי בעי למיכל מצי אכיל מש"ה ישחוט אלא לדידך דאמרת לא אמרינן הואיל אמאי ישחוט וכו' מתיב ר' מרי שתי הלחם וכו' עי' ברש"י שכתב שאין מותר ביו"ט מן התורה אלא דבר הראוי לו אותה שעה וצרכי שבת טעמייהו משום הואיל דאורחים, ובהני ליכא למימר הואיל משום דההיא שעתא לא חזי עד שישחטו כבשים עליהן ויזרק דמן ע"ש שהקשה תוס' האיך שוחט בהמה, ועי' בעט סופר כלל ס"ג פרט א' הבאתי דבר נפלא מתשובת ריב"א לישב:

עט סופר חלק ד כלל קט סומא פסול לעדות

פרט א':

יבמות דף ק"א, מצות חליצה בשלשה דיינין ואפי' שלשתן הדיוטות וכו' ור' יודא הדיוטות מנ"ל נפקא ליה מלעיני, דאמר מר לעיני פרט לסומים ומדאיצטרך לעיני למעוטי סומים ש"מ דאפי' הדיוטות דאי ס"ד סנהדרין בעינן למה לי למעוטי סומין מדתני רב יוסף נפקא דתני ר' יוסף כשם שבית דין מנוקים בצדק כך בית דין מנוקים מכל מום שנאמר כולך יפה רעיתי ומום אין בך:

וכתב רשב"א איכא למידק והיכי לישתק קרא ולא ליכתב לעיני ולסמוך אכלך יפה רעיתי דכתב שלמה, וי"ל דה"ק הא דאתא שלמה וגלי דסנהדרין מנוקים מכל מום בעינן או משום דרמיזה באוריי' או משום דגמרינן לה הלכתא מסיני ואם איתא דלגבי חליצה נמי בעי סנהדרין למה לי דפרט בהו שלא יהי' סומין לשתוק קרא מיניה ותיתי מהיכא דאתו כולהו מומין דפסלו בסנהדרין דעלמא אלא ש"מ דלא בעינא מומחין:

ש"מ הדר ביה ר' יודא, תוס' פסק ר"ת דסומא באחת מעיניו כשר לחליצה כיון דלא ממעטינן מלעיני וסגי באחד ויכול לראות הרוק מפי היבמה וישש כתב תימא לי אמאי תלה דבריו במאי דהדר ביה ר' יודא מדינו הלא מסקי' להדיא אפי' ר"י גופא לא דריש במסקנא לעיני כמו ת"ק ומוקי לכדרבא, ולענין פסק הלכה אף שהא"ז הסכים עמו וכתב להדיא שכשר וכן יראה מרי"ף ורמב"ם אבל בספר אבי"ה כתב ז"ל ולא יהי' סומא אפי' באחת מעיניהם דלעיני הזקנים כתיב ע"ש באריכות, ועי' נב"י ח"ב סי' קנ"א ביאר דברי תוס', ועי' בספר דבש לפי על הלכות חלילה אות ח' ועי' ברכי יוסף ח"מ סי' ה' וסי' ז' באריכות גדול, גם מביא שבו"י סי' קכ"ו ודבר שמואל סי' רמ"ב אם אחד מדיינים עיניו כהות ואין רואה כי אם בבתי עינים אי שרי לחליצה:

סנהדרין דף ל"ד, דיני ממונות דנין ביום וגומרין:

בלילה, מנה"מ א"ר חייא בר פפא אמר קרא ושפטו את העם בכל עת, א"ה תחילת דין נמי כדרבא, דרבא רמי כתיב ושפטו את העם בכל עת, וכתיב והיה ביום הנחילו את בניו הא כיצד יום לתחילת דין לילה לגמר דין. מתני' דלא כר"מ דתניא הי' ר"מ אומר מת"ל על פיהם יהיה כל ריב וכל נגע וכי מה ענין ריבים אצל מעים אלא מקיש ריבים לנגעים מה נגעים ביום דכתיב וביום הראות בו, אף ריבים ביום ומה נגעים שלא בסומין דכתיב לכל מראה עיני הכהן אף ריבים שלא בסימין [אפי' גמר דין משמע] ההוא סמיא דהוה בשבבותיה דר"י ולא א"ל וכו' ר' יוחנן סתמא אחריתא אשכח דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה, [סתמא אחריתא אשכח דמכשר סומין, דלילה דומיא דסומא]:

תוס' סתמא אחרינא אשכח דיני ממונות מתחילין ביום וגומרי' בלילה תימא דילמא טעמא דמתני' דהכא משום דכתיב ושפטו את העם בכל עת, אבל לענין סומא מקשינן ריבים לנגעים:

תורת חיים כתב פרש"י דלילה וסומא כי חדא נינהו ואע"ג דמתני' לא מכשר לדון בלילה אלא גמר דין, פירש רב אלפס ז"ל דשפיר מייתי ראיה דהא כולי אינשי לא מצו למיחזי בלילה כדחזי סומא ביום באחד בעיניו וכיון דקתני דגומרין בלילה דין הוא לסומא באחד בעיניו שידין ביום לכתחילה, וקשה לפי' דא"כ וביום הראות בו דדרשינן מיניה דאין

רואין נגעים בלילה ל"ל תיפק ליה מדכתיב לכל מראה עיני הכהן דדרשינן מיניה פרט לסומא ואפי' בסומא באחד בעיניו קאמר ולכך יליף לה מדכתיב לכל מראה עיני הכהן לשון רבים ולא יליף לה מדכתיב וראה הכהן את הנגע וכיון דאפי' סומא באחד מעיניו אינו רואה אה הנגעים כ"ש דאין רואין נגעים בלילה כיון דכולהו אינשי לא חזו בלילה כדחזי סומא באחד בעיניו ביום וא"כ וביום הראות בו למה לי, לכך נראה דלילה מלתא אחריתי וסומא מלתא אחריתא, והא דקאמר ר"י סתמא אחריתי אשכח אע"ג דמתני' לאו בסומא איירי מ"מ מייתי ראיה שפיר דכיון דס"ל דגומרין בלילה אלמא אית ליה דלא מקשינן ריבים לנגעים לומר מה נגעים ביום וכו' א"כ ע"כ לא מקיש נמי ריבים לנגעים לענין סומין דאי מקיש לענין סומין אמאי גומרין בלילה והא אין היקש למחצה, וכ"כ רמב"ן וכן פרש"י בנדה, מיהו קשה לפ"ז דלמא טעמא דמתני' דהכא משום דכתיב ושפטו את העם בכל עת אבל לענין סומא מקשינן ריבים לנגעים כמש"כ תוס' אבל לפירש ר"ף דלילה וסומא כי הדדי נינהו ניחא ע"ש:

ר"ף כתב וסומא באחת מעיניו כשר לדון דיני ממונות דאמרי' ההוא סומא באחת מעיניו דהוה בשיבבותיה דר"י דהוה קא דאין דינא ולא הוה א"ל ר"י ולא מידי והיכי עביד הכי והא אר"י הלכה כסתם משנה ותנן כל הכשר לדון כשר להעיד ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון ואר"י לאיתויי סומא באחת מעיניו שאינו כשר לדון. ר"י סתמא אחרינא אשכח דתנן דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה, דהא כולהו אינשי לא מטו למיחזי בלילא כדחזי סומא באחת מעיניו ביום וקתני דגומרין בלילה וכיון דגומרין בלילה דין הוא לסומא באחת מעיניו שידון ביום לכתחלה ע"ש:

בעה"מ כתב וטעמו של ר"ף שכתב דכל אינשי בלילה וכו' טעמא ליתיה כלל אלא משום דלא מקשינן ריבים לנגעים דכרבנן קי"ל ולא כר"מ, ורמב"ן כתב גם רש"י פי' כר"ף בלילה דומיא דסומין ונראה שהוזקקו לכך משום דקשיא להו דילמא האי דלא מקשינן רבים לנגעים ומכשירן גמר דין בלילה משום דכתיב ושפטו את העם בכל עת אבל גבי סומין הכי נמי דמקשינן ריבים לנגעים דר"מ נמי לא מקשינן ריבים לנגעים ליום המעונן משום דכתיב בכל עת לפיכך פירשו מה שפירשו:

נמ"י כתב סומא באחת מעיניו, אבל סומא מב' עיניו פסול לדון דהא פסול להעיד וא"כ לדון נמי פסול דתנן כל הכשר לדון כשר להעיד הא פסול להעיד פסול לדון, והכי משמע ביבמות ק"א גבי פלוגתי' דר' יודא ורבנן דמ"ס מצות חליצה בשלשה ומ"ס בחמשה דאקשי' ור' יודא הדיוטות מנ"ל נפקא ליה מלעיני מדאיצטריך למעוטי סומין ש"מ דאפי' הדיוטות כשרים דאס"ד סנהדרין בעינן למה לי לעיני מדר"י נפקא כדכתיב כולך יפה

וכו' והשתא אי ס"ד סומים כשרים לדיני ממונות הא אצטרך שפיר לעיני למפסל סומין בחליצה ואכתי הדיוטות מנ"ל נהי דלא בעינן סנהדרין דילמא מומחין בעינן אבל אי בדיני ממונות פסילו סומין לא אצטרך לעיני אלא למכשר הדיוטות ע"ש ועי' קצוה"ח סי' ז' שמאריך בו:

ערוך לנר. ד"ה בלילה דומיא דסומא, קשה הרי לפי מה דאמרי' חולין דף י"ג לא אמרינן דלילה הוי דומיא דסומא אלא כשהוא בחושך ואין אבוקה כנגדו אבל באבוקה כנגדו הוי דומיא דיום. א"כ מה פריך הכא ממה דתנן וגומרי' בלילה דלמא זה אייריי באבוקה כנגדו דלא הוי דומיא דסומא אבל מ"מ תחילת דין אין בלילה אפי' לאור הנר דבכל מקום דממעט קרא ביום בעינן יום ממש, וי"ל כיון דסתמא קתני וגומרים בלילה משמע אפי' אין אבוקה כנגדו, ובזה מתורץ מה שהקשה תורת חיים למה לי קרא וביום הראות בו דאין רואין נגעים בלילה תיפק ליה ממה דממעטינן סומא מלכל מראה עיני הכהן ולילה דומיא דסומא, ולפי דברינו א"ש דאצטרך מיעוט וביום למעט אפי' לילה באבוקה כנגדו דלא הוי דומיא דסומא ע"ש:

נדה דף מ"ט, מתני' כל הכשר לדון כשר להעיד ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון, גמרא לאתויי מאי, א"ר יוחנן לאתויי סומא באחת מעיניו [דכשר להעיד ואינו כשר לדון אבל בשתי עינים אפי' להעיד פסול דכתיב או ראה] ומנו ר"מ היא, דתניא הי' ר"מ אומר מת"ל על פיהם יהי' כל ריב וכל נגע וכי מה ענין ריבים אצל נגעים, מקיש ריבים לנגעים מה נגעים ביום דכתיב וביום הראות בו אף ריבים ביום, ומה נגעים שלא בסומא דכתיב לכל מראה עיני הכהן אף ריבים שלא בסומא וכו':

תוס' ור"מ היא, וא"ת אמאי קאמר לאתויי סומא ופליג מתניתין אסתמא דסנהדרין דף ל"ב, לימא לאתויי אוהב ושונא דכשרין להעיד ופסולין לדון כדאמר בסנהדרין דף כ"ז לרבנן דרבי יהודא, וי"ל מתני' ע"כ לא מיתוקמא כרבנן דהא קתני כל הכשר לדון כשר להעיד והרי סומא בשתי עיניו לרבנן דכשר לדון דהא לא מקשינן ריבים לנגעים ואילו להעיד פסול מאו ראה ואפי' במה שראה קודם שנסתמא פסול להעיד כדאמר ב"ב קכ"ח וכו': ההוא סמיא דהוה בשבבותיה דר' יוחנן דהוי קדיין דינא ולא קא"ל ולא מידי היכי עביד הכי והאמר ר"י הלכה כסתם משנה ותנן כל הכשר לדון כשר להעיד ויש שכשר להעיד ואין כשר לדון ואמרי' לאתויי מאי, וא"ר יוחנן לאתויי סומא באחת בעיניו, ר"י סתמא אחרינא אשכח דתנן דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה [אלמא לא מקשינן ריבין לנגעים דכתיב וביום הראות בו בשר וכי היכי דלענין לילה לא מקיש לענין סומא נמי לא מקיש] :

ערוך לנר הקשה איך קאמר כל הכשר לדון כשר להעיד הרי איכא טריפה דכשר לדון ואין כשר להעיד דהוה אינו יכול להזימו כדאמרינן סנהדרין דף ע"ח וכ"מ עדות פ"כ ע"ש שמאריך לדינא אם טריפה כשר לדון:

פרט ב'. שיטת סמ"ע:

מ"ק דף ח', אמר מר יש יום שאתה רואה בו ויש יום שאי אתה רואה בו מאי משמע אמר אביי א"כ לכתוב רחמנא ביום מאי וביום ש"מ יש יום שאתה רואה בו ויש יום שאי אתה רואה בו, ורבא אמר כולה קרא יתירא הוא, דא"כ לכתוב רחמנא ובהראות מאי וביום ש"מ יש יום שאתה רואה בו ויש יום שא"א רואה בו ואביי ההוא מיבעי ליה ביום ולא בלילה, ורבא ביום ולא בלילה מנ"ל נפקא ליה מלכל מראה עיני הכהן ואביי ההוא מיבעי ליה למעוטי סומא באחת מעיניו, ורבא נמי מיבעי ליה להכי, אין הכי נמי ואלא ביום ולא בלילה מנ"ל נפקא ליה מכנגע נראה לי בבית לי ולא לאורי וכו':

המחבר בח"מ סימן ה' פסק סומא באחת מעיניו כשר אבל בשתי עיניו פסול כתב הסמ"ע בשתי עיניו פסול דכיון דלכ"ע בלילה אסור לדון ולזה ביממא לילה הוא, ובע"ש יליף דסומא בשתי עיניו פסול דאיתקש דינים לנגעים לא דק דהא בסנהדרין דף ל"ד קאמר דההיא משנה יחידאה היא ולית הלכתא כוותיה ומאן דמפיק מהא היקשא ס"ל דאפי' סומא באחד מעיניו פסול: עוד מביא מר"ם כתוב אם נתרצו הצדדים לדונם בלילה מותר לדונם דלא גרע מקבלו עליהם קרוב או פסול וכו' לכאורה נראה לומר לקמן בסי' ז' כתב המחבר דסומא באחד מעיניו כשר לדון אפי' תחלת דין משום דיכול לראות ובסומא בשתי עיניו פסול משום דהיה אצלו לילה אפי' ביום, וא"כ נאמר דה"ה איפכא דכשמדליק נרות בלילה ויכיל לראות ולהכיר בני אדם מותר לדון בלילה אפי' תחילת דין ועי' ש"ך שמשיג:

עי' תשובת פמ"א ח"ג סי' ט"ל, ושבו"י ח"מ קל"ט שהקשו על סמ"ע ממ"ק שאמרו כנגע נראה לי ולא לאורי ואיתקש ריבים לנגעים, ובכור שור בחידושיו לסנהדרין כתב להביא ראיה לסמ"ע לרי"ף קשה מ"ש במ"ק דף ח' דלאביי מבעי ביום ולא בלילה וקרא לכל מראה עיני הכהן לפסול סומא באחד מעיניו ופריך לרבא מנ"ל לפסול בלילה והשתא מאי פריך הא ק"ו הוא בלילה מסומא באחד מעיניו, ותו לאביי למה לי קרא ביום ולא בלילה נילף מק"ו מסומא באחד מעיניו אלא צ"ל דהתם דפסול בלילה היינו אפי' מדליק נירות וכמ"ש שם לי ולא לאורי וההוא עדיף מסומא באחד מעיניו והכא דאמרינן דגרע מסומא באחד מעיניו היינו בדלא הדליק נרות אלמא דסתמא דמתני' בדלא הדליק מיירי וא"כ מנ"ל לפסול לדין היכא דהדליק נירות והא דמדמי ר' מאיר ריבים לנגעים באמת

אליבי' אפי' מדליק נירות אסור לדין אבל לדידן דלא ס"ל כר"מ לא איירי כ"א בלא נירות עכ"ל ועי' תשובת כנ"י סי' פ':

בהגהות בש"ס ממלא רועים הקשה לסמ"ע לוקמי הך ושפטו בכל עת אם מדליק נירות ואתי לאורויי דלא תטעה דהשעה גורם דעת לילה אינו כשר לדון כמו שאינו ראוי לשאר דברים שמצותן ביום דחשוב להו בפ"ב דמגילה לכך כתוב דאין העת גורם דיכול לשפוט בכל עת רק האור גורם דצריך שיהי' אור: רמב"ם פ"ב מסנהדרין הלכה ט', בית דין של שלשה אם הי' כל אחד מהם סומא באחד מעיניו כשר מה שאין כן בסנהדרין, אבל הסומא בשתי עיניו פסול לכל, הג"מ כתב כר"מ וכסתם מתני' דכל הכשר לדון כשר להעיד, אבל בס"ה פסק כרבנן דפליגי ארבי מאיר וכו' ולח"מ הקשה דאי כר"מ באחד מעיניו נמי פסול ע"ש:

פ"ג הלכה ג' אין מתחילין את הדינין בלילה מפי השמועה למדו שהדינין כנגעים שנאמר כל ריב וכל נגע מה ראיית מעים ביום בלבד אף הדינין ביום, כנ"י סי' פ' כתב כוונת רמב"ם דכתב סומא בב"ע פסול אף לגמר שכתב מפי השמועה למדו מה נגעים ביום אף ריבים ביום ש"מ דס"ל לקושטא כקושי' תוס' דההיקש אליבא דכ"ע וגמר בלילה גזירת הכתוב מטעם ושפטו ובאחד מעיניו דכשר כטעם רי"ף דעדיף מלילה, לפ"ז יש שלשה דיעות לרי"ף גמר כשר בסומא בב"ע והתחלה פסול ולרמב"ם גם גמר פסול, לתוס' ומרדכי כשר אף התחלה:

פ"ט מטומאת צרעת הלכה ה' בעלי מומין כשירים לראיית נגעים ובלבד שלא יהי' סומא ואפי' באחת מעיניו ואפי' כהן שכהה מאור עיניו לא יראה את הנגעים שנאמר לכל מראה עיני הכהן:

המחבר בסדר חליצה כתב שלא יהי' סומים אפי' באחת מעיניהם ויש מחמירים שלא יהי' בהם שום מום:

משנה פ"ב נגעים, כהן הסומא באחד מעיניו או שכהה מאור עיניו לא יראה את הנגעים שנאמר לכל מראה עיני הכהן, תיו"ט כתב או שכהה מאור עיניו יראה לי דתרי עיניו שכהו קאמר אבל אי כהה חד עינא לא דסומא באחת מעיניו תנן ולכל מראה עינו הכי דייקא ולא שכהו מראה שתי העינים עי' ברכי יוסף ח"מ סימן ה', סומא חייב בברכת הלבנה, ובנרות חנוכה ואין לו לברך ברכת מאורי אש ודי לו הבדלה בתפילה, עי' פחד יצחק אות סומא אם אב חייב למול ילד שנולד סומא עי' מלא רועים אות סומא:

ואגב גררא אעתיק מ"ש במחנה חיים על או"ח ח"ג סי' ל"ו, ראיתי לטו"א שהתפלא על רשב"ם פסחים דף קי"ט דמפ' בגמ' מצה בזמן הזה דרבנן היינו בזמן הזה סומא חייב

יען דכולם חייבים רק מדרבנן אבל בזמן בהמ"ק דהי' מצה דאוריי' הסומא פטור יעוי"ש וכתב הטו"א וז"ל יופי' תמוה הוא דמאי ס"ד לומר דבזמן הבית שהי' הכל חייבים מה"ת הי' סומא פטור מדרבנן ובזמן הזה דקיל דכל עצמו של הגדה לכל אינו אלא מדרבנן שיהי' סומא מחייב מדרבנן אין זה אלא כעין יציבא בארעא וכו' עכ"ל והוא פלא גדול על הרשב"ם, ואמרתי לתרץ ב"ה דתוס' פסחים דף ק"ח ע"ב ד"ה הי' נתקשה למה נשים פטורות מסוכה אע"ג דאף הן הי' באותו נס ותי' התם בעשה דאורייתא בד' כוסות דרבנן תקנו גם לנשים והגאון רע"א בהג"ה במגילה פ"ב אות ח"י הסביר במצוה דרבנן תקנו לנשים עם אנשים ביחד אבל במ"ע דאוריי' שנתקנו חכמי' בעבור נשים בלבד לא תיקנו יעו"ש והוא בעצמו פלא ל"ל תיקנו בעבור נשים כמו שתיקנו בעבור סומא להיות מחויב לר"י במ"ע דאוריית' ועוד כיון שעשה תקנה בעבור סומא הי' לחכמים לתקן גם בעבור נשים וצריך ביאר, ונלע"ד בטעם שלא תיקנו להיות נשים מחייבות בעשה דאוריי' הוא דכל אשר דתקנו רבנן לחיוב לעשות נעשה מן המעשה דרבנן ל"ת דאורייתא דתורה אמרה לא תסור מדבריהם וכלל גדול דל"ת דאוריי' חמור מעשה דאורייתא עי' תוס' שבועות עוף י"ב ע"ב ד"ה לא זז משם דבעשה נתכפר מיד אבל בל"ת לא נתכפרה מיד מחילה גמורה יעו"ש וא"כ בעשה שז"ג אם אנשים יעברו עברו על איסור קל והנשים שיעברו על העשה עברו על איסור חמור הוא ל"ת דלא תסור א"כ יהי' הנשים מחוייבי' יותר מן האנשים לכן לא תקנו העשה שז"ג על הנשים אבל אם העיקר מ"ע דרבנן כחנוכה ומגילה וד' כוסות דהו' על אנשים ג"כ בלאו דלא תסור אז תקנו גם על הנשים שיהי' דומי' לאנשים בלאו דלא תסור והבן, וא"כ אפוא לר"י דסומא פטור מכל המצות עשה ומדרבנן הוא מחויב במ"ע של התורה יהי' הסומא חמור מן הפקח דמי שאינו סומא עבר רק על הקל הוא עשה והסומא שעבר על העשה עבר על הלאו דלא תסור שהוא לאו דאורייתא זה אי אפשר חוץ אם נאמר דסומא פטור מן התורה אפי' מן הל"ת שבתורה א"כ גם אם יעבור הסומא העשה דאוריי' לא עבר על לאו דאוריי' דהוא פטור גם על הל"ת מן התורה וכל חיובו הן בעשה והן בל"ת רק מדרבנן וא"כ אינו חמור הסומא מן האינו סומא ודו"ק, ולפ"ז לרבנן דסומא מחויב במצות מן התורה וק"ו בל"ת מן התורה א"כ בזמן המקדש קיים הי' על שאינו סומא רק עשה דאורייתא על הגדה לא יוכלו חכמים לחייב הסומא דא"כ יהי' על הסומא לאו דלא תסור לאו דאוריי' ועל מי שאינו סומא רק עשה אבל בזמן הזה דהכל דרבנן ויש לאו דלא תסור על איש ואיש מישראל ממילא תקנו גם על הסומא וא"כ פי' רשב"ם כפתור ופרח תלי' שעכשיו תקנו גם על הסומא דכולם מדרבנן וכל העובר עובר עבירת לאו דלא תסור והבן בעזהי"ת עכ"ל, ועי' בעט סופר כלל

מ"ט פ"ה שהבאתי שם דבר המתקבל מבני הרב המאוה"ג האבדק"ק דערעטשקע נ"י על הרשב"ם הנ"ל:

עט סופר חלק ד כלל קי קידוש החמה

פרט א':

ברכות דף נ"ט, ת"ר הרואה חמה בתקופתה לבנה בגבורת' וככבים במסילותם ומזלות כסדרן אומר ברוך עושה בראשית ואימת הוי אמר אביי כל כ"ח שנין והדר מחזו' ונפלה תקופת ניסן בשבתאי באורתא דתלת:

גהי ארבע [כל כ"ח שנים של תקופת ניסן שבסוף כ"ח כשחוזר מחזור גדול של חמה להיות תקופה נופלת בשעת תליית המאורות בשבתאי היא שעה תחילת ליל ד']:

רי"ף ת"ר הרואה חמה בתקפותה לבנה בטהרתה כוכבים במשמרותיהן בעתם אומר ברוך עושה בראשית כתב ר"י דבר ידוע הוא שלסוף מחזור של כ"ח שנה תקופת ניסן חוזרת למקום אשר הי' שם בתחילת בריית' והוא לעולם בליל רביעי למחר בבקר וכשרואה החמה מברך עושה בראשית:

רמב"ם ברכות פ"י הרואה את החמה ביום תקופת ניסן של תחלת המחזור של שמונה ועשרים שנה שהתקופה בתחלת ליל רביעי כשרואה אותה ביום רביעי בבקר מברך ברוך עושה בראשית, והג"מ מביא ערוך פי' חמה בתקופתה כוכבים ומזלות כסדרן בימות הגשמים ביומי שהי' ג' ימים מעוננים ולא נראה חמה וכוכבים באותה העת שיתראו צריך לברך וזולתי זו העת לא ע"כ: המחבר סי' רכ"ט הרואה בתקופה והוא מכ"ח לכ"ח שנה והתקופה בתחילת ליל ד' כשרואה אותה ביום ד' בבוקר אומר ברוך עושה בראשית:

מג"א כתב בבוקר משמע מיד בהנץ החמה וכ"כ בליקוטים שמהרי"ל צוה להכריז בערב שלמחר יזהר כל אדם כשרואה הנץ החמה יברך, ובמ"ב כתב שבשחרית כשיוצאים מבהכנ"ס מתאספים הקהל יחד ומברכין ברכה זו כן נהג מוהר"ש וכן דעתי לעשות אי"ה עכ"ל, ונ"ל דאם לא בירך עד ג' שעות לא יברך שכבר עברה ממקום הזה:

כעת נדפס תיו"ט על לבוש מביא מהרי"ל הנ"ל וכתב אבל בה' ר"ח בחשבון התקופות כתב שביום ד' ג' שעות נתלו המאורות ע"ש מ"מ נ"ל דיכול לברך כל היום ולפחות עד חצות עכ"ל ועי' ישועת יעקב:

דג"מ לענ"ד דכל היום זימנא הוא ובוקר דקאמר רמב"ם משום זריזות הוא ואפי' אם נימא דבוקר דוקא קאמר אולי למעוטי ערב אתי דהיינו משעה שהחמה נוטה למערב וא"כ עכ"פ עד חצות יברך בשם ומלכות וכן עשיתי הלכה למעשה בשנת תקמ"ה שלא זרחה

השמש עד שעה קודם חצות וברכתי בשם ומלכות עי' תשובה מאהבה ח"ב סי' רל"ז, בית אפרים סי' ז':

לבוש כתב הרואה חמה בתקפותה והוא מכ"ח שנה לכ"ח שנה והתקופה בתחלת ליל ד' כשרואה אותה ביום ד' בבקר מברך שאז היא עומדת בנקודה שהי' עומדת בתחילת התלותה ברקיע במעשה בראשית והוא כמו ג' שעות על היום ההוא וכן מברך ג"כ כשרואה לבנה בטהרתה וכוכבים במשמרותם ומזלות בעתם דהיינו כשתחזור הלבנה בתחלת מזל טלה וכו' וי"א בימות הגשמים כשיהיו ג' ימים רצופים מעוננים ולא נראים חמה ולבנה וכוכבים ובעת שיתראו אחר כך זהו הנקרא חמה בתקופתה ולבנה בטהרתה וכוכבים במשמרותיהם וכו' ואז צריכין לברך ברכה זו גם כן ולא ראיתי נוהגין כן:

א"ר לבוש ג' שעות לא ידעתי מניין זה וכו' נ"ל דיכול לברך כל היום ולפחת עד חצות וכו' ומ"מ לכתחלה יברכו כשיוצאים מבהכנ"ס בשחרית שמתאספים הקהל יחד:

שם לבוש, זו ג"כ תימא איך קאמר צריכין לברך ג"כ הא הנך י"א לא ס"ל סברא ראשונה כמבואר בב"י ומה"ט כתב כה"ג דאין נוהגין לברך כלל על החמה בתקפותה משום ספק ברכות להקל מ"מ לדינא מבואר מכל הפוסקים כסברא ראשונה וטעמא נ"ל די"א הוא עפ"י הירושלמי וסברא ראשונה הוא ש"ס דילן וקיבץ על רמב"ם מביא בשם הגאון שירושלמי קאי על רקיע בטהרה ולית שום ספק ברכה וצ"ע על כה"ג עכ"ל:

פמ"א ח"ב סימן ל"ח כתב הנה מבואר טעם ברכה זו משום שהחמה באה בנקודה בתחילת בריאתה א"כ אף שעננים מכסים השמש ראוי לברך והרואה חמה לאו דוקא גוף השמש אלא הרואה אור השמש המאירה ביום ונהנה ממנה ביום שנתלה במרכז הראשון צריך לברך עושה מעשה בראשית וכו' וכן אמרו בש"ס כי שמע תרנגל אומר ברוך שנתן וכתבו תוס' דף ס' דה"ה כי לא שמע דאין ברכה זו אלא להבחנה על הנאת אורה שהתרנגול מבחין והוא נהנה מן האור ה"כ בנידון שלפנינו וכו' ולא דמי לברכת הלבנה דלא מברכין אם נתכסה בעננים התם הטעם דאין מברכין על אור לבנה עד שיסבסם פי' שיהי' אור שלה מתוק ואדם נהנה ממנה משא"כ הכא דעיקר הברכה שזכינו לראות השמש בנקודה הראשונה בשעה שנתלו המאורות אע"פ שעננים מכסים אותה מ"מ אנו יודעים שהיא בעת ההיא בנקודה ראשונה והיא מאירה לנו באור היום ראוי לברך בבוקר, וכן אירע בניסן שנת תפ"ט שהיינו מצפים לברך ברכה והי' עננים ולא נראה גוף השמש והוראתי לברך עכ"פ בלא שם ומלכות וסמכתי על הראב"ד שכתב שכל ברכות שבפרק הרואה מברכים בלא שם ומלכות אבל לדינא נראה לי לברך אף בשם ומלכות:

שערי תשובה כתב, ונראה שהרוצה לסמוך ולברך בשם ומלכות ימתין עד חצות ואין לו לברך בלא שם ומלכות כלל בבוקר שיש לחוש דלראב"ד יצא בזה ושוב ה"ל ברכה לבטלה משא"כ אם אינו מברך בבוקר כלל שפיר מברך אח"כ בשם ומלכות כמו שאר הברכות אע"ג דלראב"ד אין צריך בהם שם ומלכות מ"מ ברכה לבטלה לא הוי ומי שחושש למג"א כשמגיע סמוך לשלש שעות על היום ועדיין הוא מכוסה בעננים יש לו לברך בלא שם ומלכות ע"ש שמביא: דסומא לא יברך ברכה זו אף דרש"ל ס"ל בברכת הלבנה גם סומא מברך הו"ל ספק ברכות וגם אפשר דרש"ל מודה בזה דבשכנה"ג מבואר דבארצות ישמעאל לא נהגו לברך ע"ש, ועי' תשובה ארוכה בסיף ספר תשובות שמלת בנימין:

תשובת משאת בנימן סימן ק"א כתב אל יעלה על לבך לומר מאחר שאנו סומכין על חשבון דרב אדא א"כ הי' לנו לברך הברכה בתקופת ניסן בראש המחזור של י"ט שנה לפי חשבון רב אדא שהרי באותו רגע חוזרין החמה והלבנה כל אחת על נקודה שלה כאשר היו בעת הבריאה, וי"ל דדוקא לפי חשבון של שמואל מברכין הברכה בראש המחזור של כח שנה, דלשמואל איכא תרתי חדא שהחמה חוזרת על נקודתה כאשר הי' בעת הבריאה, ועוד שתקופת ניסן שבראש המחזור נופלת בתחילת ליל ד' כמו שהי' בעת הבריאה שהרי בד' נתלו המאורות בתחילת הלילה, אבל לחשבון דרב אדא אעפ"י שהחמה והלבנה בכל תקופת ניסן שבראש המחזור של י"ט חוזרין על נקודתן כמו שהי' בעת הבריאה מ"מ לא יהי' זה בתחילת ליל ד' לעולם וכו' וא"ת היאך עבדינן תרתי דסתרי אהדדי לענין הברכה עבדינן כשמואל ולענין חשבון התקופות ועובר השנים אנו סומכין על חשבון דרב אדא לאו קושיא דהכא נמי לענין חשבון השנים קי"ל כר"א דאמר בתשרי נברא העולם, ולענין התקופות קי"ל כר"י דאמר בניסן נברא העולם ע"ש ועי' ח"ס סימן נ"ו מזה גם כתב לא ידעתי מ"ט לא נהגו נשים לברך ברכה זו ע"ש ועי' שו"מ מהדורא תנינא ח"ג סי' קס"ח ועי' כ"ס סימן ל"ד ששאלתי ממורי ז"ל למה אין מברכין שהחייינו כי יש צער שעדיין לא נתקיים המקרא אור החמה יהי' שבעתים כאור שבעת הימים ביום חבוש ה' שבר עמו ע"ש בנפלאות ועי' תשובת מר"ם שיק סימן צ' מזה, ועי' תשובת מהרי"א סי' ז' שפסק לברך גם ג' שעות לאחר חצות בספר עתרת החיים סי' כ"ח מביא פרי אדמה פסק אם חל ברכת החמה ביו"ט כגון יו"ב של פסח או יום שביעי ראוי לברך ואין לפקפק משום שהוא יו"ט, ובספר זכור לאברהם ח"ג מערכת ב' לענין קידוש הלבנה בשבת ויו"ט:

בסידור דרך החיים, הרואה חמה וכו' ואם השמים זכו בעיניו יכול להמתין עד שיצאו בשחרית מבהכנ"ס ומתאספין יחד ומברכין בקהל רב אבל אם נראה עננים ברקיע אין להמתין עד אחר שיצאו מבהכנ"ס דשמא יתקשרו בעננים ולא יהא נראה אח"כ ויש להכריז בערבית ליל ד' שלמחר יברכו על החמה ואין מברכין ברכה זו רק עד ג' שעות זמניות על היום ואח"כ עד חצות מברכין בלא שם ומלכות, עי' פמג"ד ועי' שמלת בנימין בסוף הספר, פחד יצחק אות חמה:

בספר שדי חמד מערכת ברכות כ', כ' בחת"ס דלא ידע מאי טעמא לא נהגו נשים לברך ברכה זו דהטעם שכ' בברכת הירח שהן גרמו מיעוט הירח לא שייך הכא ומ"מ מאי דנהוג נהוג ומאי דלא נהוג הבו דלא לוסיף עלה ועדיין צ"ע עכ"ל, ובשואל ומשיב מהדו' ב' ח"ג סי' קס"ח כ' דאסור לנשים לברך ברכה זו לפי שנשים בימי ירמיה היו מקטרות למלכת שמים ומפרש הרד"ק שם דהשמש נקרא מלכת שמים וא"כ יוכלו הנשים לטעות שמברכין להחמת בשביל שמשפעת טובה וכמ"ש הר"מ בפיה"מ בע"ז פ"ג שהיו רגילים בטלסמאות להוריד ההשפעה ע"כ אסור להן לברך ברכת החמה שלא יטעו ח"ו ובפה"ד שם אות ד' כ' בשם נוהג כצאן יוסף וס' מאורי אור אשכנזי דיברכו הנשים עי"ש, וגם האבל מברך ברכת החמה כ"כ בס' פתח הדביר שם בשם ס' מועד לכל חי, וכתב בס' רוח חיים סי' רכ"ט דאונן פטור מלברך וסומא יברך בלא שו"מ, ואם מכוסה בענן יברך בלא שו"מ (ולא חילק בין רשומה נראה לאינו נראה כמו שחילק החת"ס) ומברכים גם ביו"ט ושיש לברך ברכה זו בכל זמן מיד בהנץ החמה מחשש שמא יכסה הענן ואין לאחר אותה עד אחר תפלה משום ברוב עם הד"מ דזריזים מקדימין קודם לברוב עם וכו' עיי"ש ועי' תשובה ארוכה בתשובת ריב"א סי' ט"ז אם נשים מברכות:

ח"ס חאו"ח סי' נ"ו כתב דבלא נראה החמה ואין רשימה ניכרת בעבים לא יברכו ע"ש וכתב ברכנו ברכה זו באסיפת עם ה' פה פ"ב יום ד' ז' ניסן תקע"ג לפ"ק קודם הברכה אמרנו הללו את ה' מן השמים ואחר ברכת עושה מ"ב אמרנו פיוט אל אדון על כל המעשים עד וחיות הקודש מזמור השמים מספרים כבוד אל ואח"כ עלינו לשבח ואח"כ קדיש עכ"ל:

ברוך ה' שזכיתי לברך כעת ביום ה' ניסן תרנ"ז לפ"ק פעם ראשון בימי ילדותי בפ"ב בשנת תר"א ובשנת תרכ"ט בק"ק האלאש, כעת כאן ק"ק פאקש יע"א כן אזכה לברך בעיר הקודש פעם רביעי עם כל ישראל אמן, אמרנו הכל כאשר כתב בח"ס ועי' במלאה קטורת דרוש לקודש החמה נדפס תפילה מספר בקר יזרח, יה"ר מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו כמו שהחייתנו וקיימתנו והגעתנו לזמן הזה לברך ברכה זאת כן תחיינו

ותקיימנו ותזכנו לברכה בתקופות החמה אחרות הבאות עלינו לשלום שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך ותזכנו לראות פני משיחך ויתקיים בנו מקרא שכתוב על ידי נביאך כאמור והי' אור הלבנה כאור החמה ואור החמה שבעתים כאור שבעת הימים ביום חבש ה' את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא במהרה בימינו אמן סלה: העתקה מכתיבת יד קודש של ח"ס זצוק"ל אשר נתן לי בימי בחרותי להעתיק גאון ישראל כקש"ת) מו"ה שמעון סופר אבדק"ק קראקו זצוק"ל:

פרק א'. הערה לתלמידים:

באור פני מלך חיים, הוא המלך עליון יתברך אשר ברוב חסדו האציל וברא ויצר ועשה את שני המאורות הגדולים את המאור הגדול לממשלת העולם הקטן, ואת המאור הקטן לממשלת העולם הגדול אשר באורם נראה אור בהיר ובאומרינו המאור הגדול, הוא אור השכל הנחמד המושל באדם המכונה עולם קטן כידוע אשר על כן יאמר בספר מלחמות ה' נר אלקים נשמת אדם חופש כל חדרי בטן ואומר נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחת מוסר:

אמנם המאור הקטן בערך הגדול הנזכר הוא המאור הגדול המוזכר בתורה, ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטון לממשלת הלילה ואת הככבים, מתוך דברי המקרא הזה, אנו למדים שהוא רצונו השמש הנזכר לבדו הוא החשוב שבככבים והמאור הקטן שיש לו וכל הככבים טפלים להם כדכתיב ואת הככבים כל מקים שנאמר ואת הוא טפלה וכן אחז"ל הככבים נבראו לשמש הלבנה, ואל יפתוך מעתה המתפלספים לעשותם אדונים בפני עצמן ולדעתם אפשר שיאירו מעצמן מבלי שיקבלו תועלות מהחמה והם יותר מאור הלבנה, ואין לנו אלא דרך תוה"ק: ואמרנו שהמאור הגדול הלזה הוא קטן בערך אור השכל, בא וארא לאיזה תכלית היתה בריותו כדכתיב והי' למאורות ברקיע השמים ולהאיר על הארץ, ואומר והי' לאותות ולמועדים ולימים ושנים מבואר מתוך דברי הכתוב שתכלית בריאתו לשמש את יושבי ארץ להאיר להם ולקבוע להם זמנם חגם חדשם ושבתם, אמור מעתה מי משמש את מי הוי אומר הקטן את הגדול, והלא יפה תמה החכם במליצותיו פרק י"ג באומרו ולא יחשב פועל חכם שיכין כלים משקלם עשרת אלפים ככר לעשות מחט ברזל א', והנה החכם הזה יפה טען ולא יפה פרק כי חשב שנבראו לכוונה נעלמה ממנו לא ידע כ"א יוצרם, וחלילה לו להכניע יקר לזולל אלו תוכן דבריו, אמנם לבבי לא כך חשב ומי זה האיש יכחיש מקרא מלא אשר בראם בוראם לתכלית כוונה הנ"ל, אך אמנם ממנו נקח לעבוד את ה' אלקינו צא וחשוב מעתה כמה גודל תפארת אור שכלינו אשר לצרכו

ברא כל אלו לשמשנו להאיר לנו על הארץ ואנחנו נעשה ארובות בשמים לעלות שמה בשכליל ועוצם בנתינו אשר חננו הי"ת באמצע אור תורתו הקדושה ולא יפה אמרנו כי השכל המאור הגדול והאדון והשמש המשמש לו אור קטן בערכו:

וזה שאמר דהמע"ה במזמור השמים מספרים כבוד אל וגם בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם לשמש שם אהל בהם והוא כחתן יוצא מחופתו, וגם תורת קי תמימה משיבת נפש, וגם הורינו כי בהיות השמש היותר תקוף באורו החזק, והוא הפועל והמועל לכל אשר תחתיו, מ"מ יותר טוב ממנו תורת ה' התמימה בתמימות והיא משיבת נפש להאירה ולדבקה באור עליון שאין למעלה המנו וכבר בארנו במקום אחר כי אמרו בהיות כי השמש נבראת להטיב מ"מ יש בו צד מה של הזיק והוא ואין נסתר מחמתו כתיב, אמנם תורת ה' לא כן הוא שאין בה צד היזק כלל כי היא תמימה ושלימה בתעליותי' ולזאת הכוונה בעצמה סמכו אנשי כה"ג שתי ברכות אלו זא"ז מלמטה למעלה, תחלה ברכת המאורות וכללו בתוכה קדושת החיות והאופנים וסמכו אח"ז מה שלמעלה מהמאורות והמלאכים והוא ברכת התורה אהבה רבה ואהבת עולם כל זה מורה צדק היות אור השכל להכיר הבורא הכל, אור גדול ונורא, וע"י בחינתינו במאורות הנבראים לשמשנו יוכר גדולת בוראם ית"ש וגדולת שכלינו וכמה אנחנו מחובים לעבוד אותו שלא יהי' בריאות אלו לבטלה ע"ד שאחז"ל ליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימים העולם שנברא בעשרה מאמרות וכדומה:

ה' אלקינו ציוה עלינו בחורב לאמור ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובנתכם לעיני העמים ואחז"ל שבת ע"ה ארשב"נ אר"י מניין שמצוה על אדם לחשוב תקופות ומזלות שנאמר ושמרתם ועשיתם וגם איזהו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים הוי אומר זה חשבון תקופות ואמרו עוד שם אר"ש ב"פ אריב"ל משום בר קפרא כל היודע לחשוב תקופות ומזלות ואינו מחשב עליו הכתוב אומר ואת פועל ה' לא יביטו ואת מעשי ידיו לא ראו, ועוד שם והיודע לחשוב תקופות ומזלות ואינו חושב אסור לספר הימנו, והנה לא יאמן כי זה נאמר על החשבון הזה המסור בידינו היום הזה שאפי' תלמידים המתחילים יכולים ללמדו וגם לא על החכמה הנמסרה עתה לעמים המה משכילים בה יותר ממנו הרבה:

וחברו בה ספרים הרבה ולא עוד אלא שנודע לנו בברור כי גם קודם מ"ת היתה זאת החכמה בין האומות, וכבר הי' לאברהם אבינו ע"ה הרבה ויכוחים ע"י אותה החכמה עם אנשי דורו ועל זה נאמר איצטגנינות גדולה הי' בלבו של א"א ע"ה והי' או"ה משכימים לפתחו, ומה לי להאריך בזה צא וראה כמה המצאות נפלאות המציא תלמי המלך הנקרא

בטלמיוס אשר ממש על המצאותיו בנו כל יסודי התכונה ולמה זה אם כן יטלו חז"ל עטרה לעצמם בזה לאמור כי היא חכמתכם ובינתכם, אבל הוא סוד נפלא וחשבון דק ועמוק עמוק מי ימצאנו, לא לחנם מסורה עדות לב"ד בירושלים דוקא, בא וראה סוף מס' ברכות חנני' אחי ר' יהושע שבקש לעבר שנים ולקבוע חדשים בח"ל ובקשו לנדותו דכתיב כי מציון תורה ולא ממקום אחר, שמע מינה שהמקום גורם לידע סוד נפלא הזה, ואם מש"ר ע"ה נתקשה בקדוש החדש עד שהראהו באצבע כזה ראה וקדש, אל תאמן בעצמך שאפשר לנו לידע אפס קצהו והאמן בעצמך שכל מה שמתחכמים בו אנשי דורנו הכל הבל בנוי על יסודות שכלם, זה בונה וזה סותר מי עלה שמים וירד צררו רוח בחפנם אין אתנו יודע עד מה, א"כ מה זה שאמרו אנן בקיאונן בקביעות דירחא, הוי יודע שקלקלתינו תקנתינו כל זמן שהי' הלבבות שלימים בחכמה ומדע הי' חושבים חשבון דק ועמוק ההוא ושוקלים במאזני צדק רגע המולד האמיתי אע"פ שהי' מקדשים עפ"י הראיה מ"מ לא זו מחשבונם כמ"ש וביאר הטיב רמב"ם בהלכו' קדוש החודש וכמ"ש חז"ל פ"ק דסנהדרין, רבנן אחושבנייהו סמכו מעתה חסרנו כל והחכמה התחילה להשתכח מישראל עמדו חכמי הדורות ותקנו חשבון קל ואינינו אמיתי אלא בקרוב כי א"א למסור החשבון הצדק ההוא לכל אדם ע"כ תקנו חשבון וקראוהו חשבון אמצעי וע"י זה החשבון חשבו הם עד סוף ימות עולם, וקדשו כל המועדות עתידים להיות כדי שיהי' מקודשים מב"ד מומחים ואע"פ שהחשבון אינו מדוקדק סמכו על מה שאמר הכתוב אשר תקראו אותם מקראי קודש אתם חסר כתיב קרי ביה אתם אפי' מזידים ועי"ז החשבון תקנו כולי גולה וזהו המסור בידינו ומפיו אנו חיים. ובכל זאת אין אנו מרחיקים ומדחים כל הבא ללמדו דודאי תורה היא וללמוד הוא צריך ומכ"ש הרוצה להעמיק יותר בקדוש החודש לרמב"ם ז"ל ישכיל ויבין קצת מפלאי הבורא יתברך ועוצם חכמתו ובהתבונן בהם יגבה לבו בדרכי ה' בלי ספק, כמ"ש פתח דברינו, אך אין אנו ערבאין לכך כי עסקינו בהווית דאביי ורבא ולא באנו עתה אלא לרוות צמאון צמאם מהתלמידים המבקשים תפקדם ובחפשם בספרים לא מצאו ידיהם בבה"מ, יש קצרו ויש האריכו וכיון שלא השיגו לידע חשבון האמצעי וטעמו על ברייו לא יבואו לראות ולהבין חכמה היותר פנימי והוא חשבון האמיתי, ומי שלא נמסרו לו מפתחות החצונות בהי עייל, ע"כ אמרתי אחת היא תם וישר והגון לפני ליכתב קונטרס זה בעזרת השי"ת להטעים להם חשבון האמצעי בקוצר האפשרי כאשר יכולין שאת וטעם מפורש על כל דבר באופן שבלי ספק יהי' להם פתח פתוח ליכנס פנימי כל החפץ ימלא ידו ברכת ה' בספרי רמב"ם ופרשיו ע"כ לא תקיו שאכתוב לכם רובי תורת וחכמות הרבה בקונטרס הלזה, לא כן

בני כ"א הנצרך לחשבון האמצעי כי גם הוא מפורסים בספרים מ"מ אבארהו אי"ה כפי היכולת ורק מעט מזעיר יותר אפס קצהו ולא אאריך בזה, והוא לא' משתי סיבות, ה"א כבר הקדמתי הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא דעדיפא מניה, והשני והיא הסיבה היותר אמיתי אשר לא תגלה ערותי עליה כי יודע אני בעצמי שאין בי חכמה ולא יודע חשבון של מה בכך ואין לי עסק בגדולות ונפלאות ממני ע"כ לא אטריח קולמסי כ"א היותר מצטרך ואחר אחדל - והי' כי ישאלנו בני מחר לאמור מה זאת הארכתי בפרק זה הראשון ללא צורך לחכמה הלזו, גם אני אשיב אמרי אמת לשואלי דבר בכתבי הקונטרס הלזה הערוני רעיוני משאחז"ל בקשו לגנוז ספר קהלת אלא שהי' תחילתו וסופו יראת שמים אמור מעתה ק"ו בן בנו של ק"ו שאין עליו תשובה כי זחלתי ואירא מכתוב קונטרס בחושבנא בעלמא אם לא תהי' תחלתו יראת שמים ואהבתו וספור גדולתו ונפלאותיו, וברוב חסדו אשען ואבטח יהי' עמדי לעזר ולהועיל להורני נפלאות מתורתו:

פרק שני:

יתבארו בו כמה דברים וידיעות נאותי' לתלמידים בעזה"י מיסודי עוה"ז ובנינו ונעותיו:

א ביום ברוא אלקים ארץ יסדה ע"י ד' יסודות שסימנם ארמ"ע, אש, רוח, או אויר, מים, עפר, ולהם ד' טבעים שסימנם חלקי, חם, לח, קר יבש, והנה זאת הארץ היא יסוד העפר, והוא הגס והעבה מכולם, נבראת כדורית עגולה ככדור ממש, והמים סובבים אותה ממש מכל צד ופנה אין ריקות מהם ולא נראה אז מן הארץ כלל משום צד, ודק המים דקים מן הארץ ע"כ הם מוגרים במורד וקלים מ"מ הם עבים וגסים, והאויר סובב המים מכל צד כמו כן, והוא דק יותר מהמים וכל אשר תעלכה מדרגה אחר מדרגה הרי הוא מתדקדק יותר, ויסוד האש סובב כדור האויר כמו כן מכל סביבותיו, ואמרו שאינו מאיר כאש שלנו שא"כ הי' מאיר לנו הלילה, ואל תחשוב שמפני דקותו אינו נתפס בחוש הראות כמו האויר שהוא למטה ממנו ואינו נתפס בראוה מפני דקותו, זיא כי אם הי' מאיר הי' נתפס שהרי עינינו רואות זהרורי' החמה והככבים שהם יותר דקים בלי:

ספק שהרי הם למעלה מהם ומפני זהרוריתם נראה, ומזה מופת חותך שיסוד האש אינו גוף מאיר, ויש מן הקדמונים אומרים שיסוד אש איננו עליון אלא תחתון בגוף בטן הארץ הוא קבור, וע"ז כתוב וחשך ע"פ תהום שזה היסוד נקרא חשך ומזה נמצא האש בהרים באיי הים וויזייפוס במדינת ניאפלי, אטהאנא בציציליע ומגדל אש באיי הים, ועי' רמב"ן פ' בראשית: ב טבע האש הוא חם ויבש והאויר סמוך לו חם ולח והמים הסמוכים להאויר לח וקר והארץ קר ויבש, והי' זה שא"א לשני הפכים שיתפעלו בנושא אחד, כ"א א' לא' ע"כ יסוד האש בעצמו מתמעטת יבשתו א' לא' עד שסוף יסוד האש, וראש יסוד

האויר קרובים זה לזה בטבע וכן חמימות האויר מתמעט והילך עד שסוף האויר וראש המים קרובים בטבע, וכן המים עד העפר ולא הי' אפשר שיהי' האויר סמוך לארץ בלי אמצעי' המים, ולא האש סמוך למים בלי אמצעי' האויר, ויש חשבו כי חמימות יסוד האש אינו מטבע בעצמו כ"א ע"י סבובי הגלגלים שסמוכים לו וסובבים עליו כאשר יתבאר אי"ה, מזה נולד לו החום ההוא כאשר אנו רואים בכל גלגל ואופן שמתגלגל תמיד שהוא מתחמים ולפעמים יבער בו האש מרוב חמימותו - ואמרו הראשונים כי היסודות האלו לא ישקוטו ולא ינוחו מהתהפך זה לזה והמיר זה בזה, כיצד מסוף יסוד האש נעשה אויר, ומראש אויר יתהפך לאש וכן מהאויר מים ומהמים אויר ומהארץ נמוג ותהי' למים והמים יתערבו ויעשו עפר: ג ומאלו היסודות הארבעה נברא כל אשר ע"פ האדמה שסימנים דצח"מ דומם והם האבנים והמתכות וכל המוצאים כהגפרית וכסף חי וכדומה, צומח כולל כל אילן ירק ודשא, חי כל אשר רוח חיים באפו בים ובחרבה, מדבר, הוא האדם המושל על פני האדמה, ואנו מאמינים ומאשרים שכשם שנבראו על הארץ אלו ד' מינים הכלולים מד' יסודות כן נבראו במים הכולל רק משלשה יסודות, מים. אויר, אש, והם המזיקין שקורין וואשיר מענשען בל"א ר"ל איש המיימי, וישנם באויר בעלי ב' יסודות אויר ואש, והם השדים שהזכירום חז"ל שרואים ואינם נראים מפני דקותם כמו האויר, וכן יש ביסוד אש בריה מאש לבד, לא נודע אם הוא שד או מלאך או מה הוא, ועי' הטיב מש"כ רמב"ן פ' אחרי על פסוק לא יזבחו עוד זבחיהם לשעירים, ותמצא נחת:

ד גלוי וידוע לכל שאנו הולכים ומתניעים ועושים כל צרכינו כאות נפשינו בתוך יסוד האויר השוכן בגבולינו ואין האויר מעכב עלינו כלל כי אעפ"י שהוא גוף נברא מ"מ ברוב דקותו אינינו נרגש כלל ואינו מעכב עלינו לעשות כל צרכינו. משא"כ במים אלו היינו רוצים להלוך בתוכם הי' קשה עלינו כי הי' מעכבים אותנו מרוב עביים וגסותם והי' מחשיכים עלינו את האור העינים והי' חוצצים בינינו לשאיבת האויר ולזה הי' מהראוי' שידורו כל הנבראים האלו על המים הסמוכים לאויר, והאמנם זה מבואר הביטול כי הנבראים האלה הכוללים מד' יסודות שאחד מהם, עפר לא יסבלו המים לדקותם מהם לכן גזרה חכמתו ית"ש לרב טובו וחנו יגזר אומר וקוו המים אל מקום אחד ותראה היבשה ונתקבצו כל המים חוץ לטבעם ונתגלו פני היבשה והאויר אשר הי' ע"פ המים שבים נדחו ממקומם ע"י המים שבאו לשם ונעשו גבים על גבים ודחו האויר ובאו לכאן ע"פ הארץ ועי"ז אנו עומדים נצבים על הארץ ומשתמשים באויר וע"ז אנו מברכים רוקע הארץ על המים, שריקע הארץ על המים חוץ לטבע שהמים הי' ראוין להיות על הארץ

ועתה אע"פ שנדחו המים חוץ להעולם אל ים אוקיונס מ"מ נשארו מהם בהעולם ימים ונהרות ומה שבבטן הארץ והם המעיינות וזהו רוקע הארץ על המים:

ה ובזה יש לפקפק על התחדשות הפלוספים שהאויר ספוגיי כאשר בארו במופת, ואולי לא יוקח מזה ראיה על טבע האויר בעצמו כ"א אותנו שבגבולינו וסביבותינו יען כי הוא אורח נטה ללון ונדחה ממקומו הראוי ואל מקומו שואף זורח, אבל גלגל האויר העליון, אברשטען לופטקרייז בל"א, אפשר שאין טבע כך והם חדשו בזה כמה למודים בענין רעמים וזוועות ויש לדחות כנ"ל:

ו יסודות הללו הארבעה בענינם ביארם המלך דוד ע"ה, הללו את ה' מן הארץ ר"ל כדור העוה"ז בכללו נקרא ארץ ואמר תנינים וכל תהומות הם יסוד מים ובריות שבתוכם, אש וברד הוא אש היסודי, שלג וקטור רוח סערה עושה דברו הוא האויר בעצמו על כל מה שנתהוו ממנו, ההרים וכל גבעות הוא יסוד עפר, והרב יעב"ץ ז"ל בסדור שלו רוצה להסתייע מזה שאש היסודיי למטה מהארץ כי הפסוק חשב מלמטה למעלה, ולא הבנתי סדורו זא"ז איה הארץ אחר האש והמים אחריו והאויר אחריו והנה ביאר ג"כ הנולדים והווי' מיסודות אלו, והם דומם צומח חי מדבר, והוא באמרו הרים הם שמהם חוצבים המחצבים כמ"ש מהריעב"ץ הנ"ל על כן נקראו הרים כמו אשה הרה שבבטנם כל מיני מחצבם והוא הדומם, וכנגד הצומח אמר עץ פרי וכל ארזים, וכנגד החי אמר החי' וכל בהמה רמש וצפור כנף, ועל המדבר אמר מלכי ארץ וכל לאומים כולם יתנו צדקת הי"ת ב"ה ובש"ה, מזה תראה שהאמת שהכל נכלל בד' יסודות, וע"ז נבנה הרבה מיסודות הקבלה גבוה על גבוה, שעל ארץ העליונה סובבים מי החסד ועליהם אויר הרחמים ועליהם אש הגבוה ואעפ"י שאין סדורם מכוון כמ"ש אין לנו עסק בנסתרות ולא אתם יודע, מ"מ מסתיעי' אנו שכן מקובל הדבר לחכמי ישראל:

וכן מבואר הטיב בספר יצירה ודלא כחדשים מקרוב באו שהמציאו יסודו' חדשים חמוצים גפרתיו ע"י חכמת האלקימיי, ואנו אין לנו אלא דברי חכז"ל הקדושים מפיהם אנו חיים:

ז התנועה היא היתה אם כל חי וממנה יתהוה כל הווה ואופן התנועה בכדור הארץ הלזו שלשה וסימנים, אמ"י, אליו, ממנו, ישרה, או שטחיות, אליו היא תנועת רוב הנבראים שכשתזרק אבן למעלה יתנועע למטה והוא אליו אל המקום שממנו נלקח לשם יתנועע, וטעם לזה כי כל דבר יחזור לשרשו ושרש כל דבר מאלו הדברים הוא למטה על הארץ או המים, ולכן לא ינוחו באויר, ואל יטעך לשון למטה שכתבתי שאין הארץ תחת או למטה כי היא באמצע כל הסבובים כמ"ש למעלה, ולשון תחת הוא לשון לא אמיתי,

התנועה השני' ממנו והיא תנועת האש שמתנועע למעלה והוא ממנו למעלה מעלה מפני ששרשו למעלה, ומהריעב"ץ אומר שאש היסודי למטה ולעינינו נראה כאלו הוא מתנועע למעלה לרוב קלותו הוא נשוא על האויר אבל כשיכבה חתר למטה לשרשו ולכן כתיב ותשקע האש והוא דבר שכליי אבל אינינו מבין איך יהי' האש שבבטן הארץ קל מן הארץ עד שהוא נשוא בעננ האויר, והארץ תהי' כבדה ממנו והיא למעלה ממנו והלא ברור הוא כל שתעלנה המדרגות תתדקדקנה ותקלנה, והנה מאלו ב' התנועות האלו אנו מחדשים תנועה שלישי ישרה בשטח ישר והוא האויר היוצא מפה האדם או משום דבר שיתהווה הרי הולך ומתנועע בשטח ישר שהוא מקורו שהאויר בשטח ישר אצלינו לא למעלה ולא למטה והוא מובן:

ואתה דע לך כי עד כה דברנו מכוללות עולם השפל הזה ולא באנו אל גבול עולם הגלגלים קראוהו התוכנים עולם התיכון או האמצע כי יש עוד למעלה ממנו עולם העליון שבו האישיים העליונים אמנם לדעת המקובלים גם הגלגלים בכלל עולם התחתון יחשבו גם הם, ועולם המלאכים שני לו, ועולם הכסא שלישי לו וגבוה על גבוה עולם העליון הנקרא אצלם אצילות, ואין לנו ידיעה בזה מ"מ לכל הדיעות יקשה לנו מקרא מלא מהו זה שאמר הכתוב ויעש את הרקיע ויבדל בין מים למים והוא קשה להולמו לפי הנ"ל כי אם נמי נדחק שאויר שעל המים נקרא רקיע והבדיל בהם בין מים תחתונים לעליונים קשה הא על אויר אש הוא ולא מים ומכ"ש שמבואר שהאויר מכלל עוה"ז השפל הוא ולא רקיע הוא, אבל הענין צריך ביאור כי רחב ועמוק תמצאנו בספר חסד לאברהם ולא עוררתיך על הקושיא אלא שלא תחשבנו מכח קושי' זו ע"כ אמרתי לך תשובתך תמצא בספר הנ"ל עי' מעין ב' נהר א' ב' ג' ד' ה' ותמצא נחת, ובזה חתום מלאכת פרק זה בעזה"י:

פרק שלישי:

מעניני גלגלים וככבי לכת ומהו מחזור גדול של חמה וסבובה בגלגלה בעזה"י:

א ויקרא אלקים ליבשה ארץ, אחז"ל למה נקרא שמה ארץ שהיא רץ לעשות רצון קונה, מה"ר יעב"ץ במעמד ליום ג' דמזה סיוע לכת קאפירניקוס שהארץ סובבת ולא תקשי מוהארץ לעולם עומדת כאשר מבואר במקום אחר עכ"ד, הנה במ"ש שאין קושי' מוהארץ לעולם עומדת הדין עמו לפע"ד לא דבר שם מסיבובי ארץ בגלגל כי גם לדעת הזאת אין הכוונה שהארץ תסוב על צירה אלא כל הכדור היסודות כמות שהוא, הוא מתגלגל אשר הארץ באמצועי לו כהנה הבצל הזה שהוא כדורי' עשוי' גלדים גלדים כשתגלגלנו ויתנעע כולו מ"מ אמצעיות הבצל יקרא נח אעפ"י שהוא מתנעע עמו מ"מ כיון שאינו מתנודד ומקשקש בתוכו יקרא נח וא"כ ה"ה ומכ"ש הארץ שהוא נחה ואינה מתנודד ע"י סביבו'

הכדורים הייסודים והמים והרוח יש להם תנועה בעצמם ולא הארץ לכן יאמר והארץ לעולם עומדת, ומ"מ יאמר שהארץ רצה לעשות רצון קונה וקרא כל הכדור היסודי בכללו בשם ארץ ועליו יאמר שהוא רץ לעשות רצון קונה אך ראי' זו איני מכיר דאם כן הוא מה ענין זה לקרוא שם ארץ בשעת קיווי המים לימים שם זה הי' ראוי' לקרוא בשעת ברא מיד, אבל כוונת חז"ל בזה הוא ענין אחר, דידוע בשעת קיווי המים נעשה נחלים ונהרות ימים ומעיינות ונעשית הארץ במקום אחד נחילות נחילות חפירות חפירות למקוה המים ובמקום אחר העלתה החול וגבעות ולזאת היבשה קרא ארץ שרצתה לעשות רצון קונה בזה, ומאוד אני תמה על חכם מחכמי נוצרים שהביא ראיה לדעת הזאת דמוטב לומר שתגלגל הארץ סביבות החמה שגדולה כ"פ ולא החמה סביבה שהרי החמה גדולה מן הארץ כ"פ, ולא הבנתי ע"כ יתן תנועה מה לחמה שא"א לומר שהיא קבוע ולא מתגלגלת לא בגלגל היומי ולא בגלגלה ולא תטה לדרום ולצפון כלל כי כל אלו הפעולות תפעל הארץ בסיבותה וע"כ יתן תנועה מה לחמה וא"כ טוב לנו שניתן התנועה למתנועע, ממה שנייחס תנועה לבעל מנוחה כי מתנועת ארץ לא שמענו מ"מ אין בידי לדחות קופארניקוס ולא צד שכנגדו כי ראיותיהם עצומות משני הצדדים ולדעת אותה הכת יש לנו תנועה חדשה מלבד ג' תנועות שזכרתי בפרק דלעיל שסי' אמ"י, ועתה יתחדשו התנועה הסבובים, אמנם אין לנו עסק בדעת זאת הכת ונייח תנועה הסבובי' לגלגלי' שאין להם תנועה אחרת זולתי הסבבוי' הלז:

ב הגלגלים במספר במפקד הם תשע גלגלים גדולים הסובבים כדור היסודים באופן שהתחתון שבהם הוא סמוך מאוד ליסוד האש ואין ריקות והפרש בין: גלגל לגלגל כגלדי בצלים זא"ז וזהו סדורם ז' גלגלים הם לשבעה ככבי לכת שסימנם שצ"מ חנכ"ל, ר"ל שבתאי, צדק, מאדים, חמה, נגה ככב, לבנה, ונקרא ככבי לכת ע"ש מהירת לכתם ותנעותיהם, ובל"א נקראו זיבען בלאנעטען, ז' הככבים האלו נקראו ככבי לכת על מהירת תנועתם על שארי ככבים ולהם ניתן כח ושרות בעולם לדברים ידועים, וכל אחד שולט בשעה אחד מן היום וחוזר חלילה עד לעולם ואעפ"י שיש לו שרות על שעה שלו, מ"מ בכל יום יש שליטה יתירה לאותו ככב שתחלת היום הי' בממשלתו, וכן הלילה, וכן יהי' בכל חודש באיזה שעה שתהי' מולד הלבנה יהי' ממשלה יתירה לאותו הככב וכן למי שנולד בשעה מן השעות ויום מן הימים יחדש מן החדשים כאשר יתבאר אי"ה, כשנתלו המאורות והתחילו להתגלגל תחילת ליל רביעי הי' היינו באורתא דיום שלישי נגהי ד' והתחילה לשמש כסדרן שצ"מ חנכ"ל, נמצא שבתאי תחילת ליל ד' וחזרו חלילה עד שבא ככב לתחלת ליל מש"ק ועד"ז תהי' לעולם סדר לילה השבועה סי' כצנ"ש חל"מ

מ"ש ככב ליל א' בשבת צדק וכן כולם עד שתהי' תחילת ליל שבת קודש מאדים, וסי' הימים חל"מ כצנ"ש, ג"כ כנ"ל, אחז"ל שבת קנ"ו האי מאן דבחמה יהי', פי' שנולד בככב חמה, גבר זיותן יהי', אכול מדיליה, ושתי מדיליה, ורזוה גלין, פי' שיהי' לו זיו ותואר כחמה ויאכל משלו ולא יסוג גבול רעהו כחמה שכל האור שלה וסודותיו מתגלין כחמה המאירה ואם גניב לא מצליח. האי מאן דבככב נוגה יהי' גבר עתיר וזנאי, מ"ט משום דאיתיליד בי' נורא, פרש"י אש תלוי באותו מזל ויצר של תשמש בוער כתנור עכ"ל, האי מאן דבככב יהי' גבר נהיר וחכם מ"ט משום דספרא דחמה הוא, פרש"י מזל ככב הוא סופר של מזל חמה לכתוב דרך הלוכו ותקופותיו ומצוי אצלו תמיד עכ"ל והמפרש לרמב"ם פ"ג מיס"ת כתב שיש קוראים לו ככב כותב שהוא ממונה על הסופרים והכותבים האי מאן בלבנה יהי' גבר סבל מרעין בנאי וסתיר סתיר ובנאי אכיל דלאו דיליה שתי דלאו דיליה ורזוהי כסיין אם גנב מצליח פרש"י כלבנה שמתמעטת וחזרה ומתמלא וחוזרת ומתמעטת וסדותיו מכוסים כלבנה שמכוסה לפעמים ומסגת גבול החמה לשלוט גם ביום, האי מאן דבשבתאי יהי' גבר מחשבתו בטלין, א"ד כל דמחשבי' עלוהי בטלין פי' שבתאי לשון שביתה וביטל, האי מאן דבצדק יהי' גבר צדקן במצות האי מאן דבמאדים יהי' גבר אשיד דמא ומסיק רב אשי או מוהלא או אומנא או טבחא או גנבא, פרש"י דמאדים ממונה על החרב ועל פרעניות וכו':

ואעתק לך סדורם בס' יצירה וז"ל:

שבתאי, צדק, מאדים, חמה, נגה, ככב, לבנה:

שבת, חמישי, שלישי, ראשון, ששי, רביע, שני:

חכמה, עושר, ממשלה, חיים, חן, זרעי, שלם:

והבן משאחז"ל כי לשבת לא נמצא זווג ראה כי יום ה' יזדווג עם השני כי העשיר והשלם יאותו זה לזה כאחז"ל כד משלם שערי מכדי נקש ואתי תגרא וכתיב טוב פת חריבה ושלוה שם מבית מלא זבחי ריב ואי לא הא לא קיימי הא השליש עם הרביעי, כי הממשלה יאות למי שיש לו זרע כאחז"ל כשפוסקים גדולה לאדם פוסקים לו ולזרעו עד סוף הדורות ולא יהי' המושל חשוכי בנים ולמי שלא עמל בו יתן ממשלתו וכן כתיב למען יאריך ימים על ממשלתו הוא ובניו בקרב ישראל, הראשון עם הששי כי חיים וחן אדוקים זה בזה כי מי שאין לו חן לא יתאוה לחי עוה"ז ועל זה אחז"ל או חבורתא או ומיתותא וע"כ התפלל חוני מעגל על עצמו שימות על שלא נשאו פניו בני דורו אמנם השבת שהיא החכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים וכל חפצים לא ישוו בה, והחכם ימסר נפשו וימאס בחיים מעזוב חכמתו, ור"ע יוכיח שמסר נפשו ולא נתבטל מלימודו

וכן מבואר במס' שמחות שמאס בזרעו ע"ש כשמתו בניו לא עזב תורתו ובן עזאי שנפשו חשקה בתורה לא נשא אשה, ומכ"ש שלא תתדמה ותזדווג לשקר החן וכדומה עושר וכבוד ע"כ ניתן לה התורה לזוג שכל החכמי' משרתי' להתורה והיא עולה על כולם וניתנה בשבת, וע"כ נקראו ת"ח בעלי החכמה בשם שבת, והיא ר"ל התורה חיינו ואורך ימינו: ד הככבים אין סיבובם שוה כי הלבנה תסוב העולם בכל חודש, וחמה בכל שנה ולשאר חמשה ככבי לכת יש להם מהלך ידוע יש לשלושים שנה ושבעים שנה ויותר, ויש לקדמונים בהם חכמת הרבה וחשבו חשבונות רבות באמרם כשיתחבר שבתאי עם צדק זה תחת זה יהי' כך וכך בעולם, ועם מאדים יהי' כך וכשיתחברו שלשה יהי' כך, וכן ד' וה' וששי ושבעה וקראו זה מחברת קטנה ומחברות גדולה, ורבים משלומי אמוני ישראל מאמינים בזה, והרב אברבנאל האריך בספרו דניאל לחשוב עי"ז קץ משיח ומביא ראיה מיציאת מצרים שהי' במחברת פלוני וגלות הארץ במחברת פלוני ונמצא כן בספר הראב"ע הרבה והרלב"ג והרבה כזה:

ה הגלגל השמיני שעליהם הוא הגלגל שבו כל מארי ככבי שבת על שלא נמצא להם תנועה כ"א מעט מזעיר, וכ' ז"ל מה שהחמה סובבת ביום א' סובבים הם א' לשבעים שנה והם שובתי' מסובב לכן נקראו ככבי שבת, וחלקוהו לי"ב צורות וקראהו מזלות ע"ש, נזילה יזל מים מדליו, כי אמרו שכל ההשפעה יזל ע"י הככבים מזל מחכים מזל מעשיר, וי"ב מזלות ידועים בשמותם, טש"ת סא"ב מע"ק, גד"ד, טלה שור: תאומים, סרטן, ארי', בתולה, מאזנים עקרב, קשת, גדי, דלי דגים, וכל צורה מצירות הנזכרים הוא קבוץ מכמה ככבים, וכפרש"י ברכות פ' הרואה, ועוד להתוכנים כמה צורות בככבי הגלגל ההוא עד שחלקוהו למ"ח צורות ונתנו כח לכל א' לאמור זה מושל על המים וזה על האש וכדומה, לשון רמב"ם פ"ג מיסה"ת כל הככבים הנראים יש מהן ככבים קטנים שהארץ גדולה מא' מהם ויש מהן ככבים גדולים שכ"א מהן גדול מן הארץ כ"פ, והארץ גדול מן הירח כמו ארבעים פעמים והשמש גדולה מן הארץ ק"ע פעמים נמצא הירח א' ששת אלפים ושמונה מאות מן השמש בקרוב, ואין בכל הככבים גדול מן השמש, ולא קטן מככב שבגלגל השני עכ"ל:

ו כל הגלגלים האלה תנועת סבובם ממערב למזרח ויש עוד ט' גלגלים קטנים שאינם סובבים כל הארץ והם קבועים בגלגלי' גדולים הללו ואין צורך להזכירם עתה פה, אולי נצטרך לזה לקמן אי"ה אצל גלגל הירח וחשבון מולדה אמנם הגלגל התשיעי העליון עליהם נקרא גלגל החלק שאין לו שום ככב קבוע וכל הגלגלים מתגלגלים ע"י בכל יום ויום שהוא כ"ד שעות ותנועתו ממזרח למערב היפך כל התנועות ולכן נקרא גלגל היומי

ונקרא ג"כ גלגל החוזר שחוזר הפך תנועות כולם, נמצאת אתר אומר שהלבנה מתגלגלת בכל יום בגלגלה חלק שלושים מן העולם ממערב למזרח שהרי בשלושים יום בקרוב סובבת גלגלה, והחמה א' מחלק שס"ה ואחרים פחות מזה הרבה ומ"מ סובבים העולם בכל יום ממזרח למערב ע"י תנועת גלגל היומי והוא כבספינה גדולה. ששטה ע"פ המים ממזרח למערב במהירת רב והוא הולך בתוך הספינה עצמה ממערב למזרח שהספינה מוליכתו ע"כ לעיר ההיא שבמערב אלא שהוא עומד אז בקצה הספינה, וכן ה"נ ממש, ונמצאת אתה אומר שהחמה בכל יום תתאחר זריחתה או תמהר כפי עמודה בגלגלה ע"ד משל כשהי' גלגל היומי במעלה פלוני שלו נגד מדינתינו התחילה חמה לזרוח כי הי' אז החמה בגלגלה נגד זאת המעלה למחר לעת כזאת כבר עברה חמה דרך הליכה ממערב למזרח חלק א' משס"ה ומאחרית לבא לגבולינו אותו זמן וכן להקדים בענין זה והוא מובן:

ז כבר בארנו שמהלך השמש בכל שנה אבל הי' כוונתינו על שס"ה ימים ורביע יום וגם זה לחשבון שמואל שבו אנו סומכים בחשבון התקופות לפי מנהג העולם, אבל האמת כחשבן רב אדא כאשר יתבאר אי"ה, אמנם עתה נברר ענין התקופה ע"פ חשבון שמואל שהוא שס"ה יום ורביעי דע כי גלגל המזלות נחלק לד' רביעים טשת סאב, מעק, גדד, וכשתגיע החמה בגלגלה נגד אותו רביעי הגלגל יקרא תקופה מלשון היקף ועי"ז משתנה זמני השנה לד' זמני קר, וחם, קיץ, וחורף ויש בין זה לזה צ"א יום ז' שעות ומחצה, כשתצטרף ד' פעמים צ"א יום ז' שעות ומחצה יעלה שס"ה יום שש שעות שהוא רביע היום. לכן כשתדע תקופה א' ותרצה לידע תקופה שאחריה תשלך עליה צ"א יום ז' שעות ומחצה והיוצא לך הוא זמן התקופה, ואם תרצה לא תצטרך להשליך עליו צ"א יום כלל, ד"מ התקופה הי' ביום ה' א"כ צ"א יום שאחריו ג"כ יהי' יום ה' שהרי צ"א יום הם י"ג שביעיות וכל השבעיות כלים ביום א' כי יום ה' יהי' ז' ימים שאחריו ג"כ יום ה' וכן לעולם, נמצא שאינו מתאחרת התקופה אלא ז' שעות ומחצה ולא תצא התקופה ביום אחר אלא אם יצורפו כ"כ שעות עד שיהי' יום שלם לא זולת זה:

ח כשהתחיל הגלגל להתגלגל אור ליום ד' הי' שממשלתו שבתאי והתחיל להתגלגל ממזל טלה, דקי"ל לתקופות ניסן מנינן נמצאת אומר שהיתה אז החמה נגד מזל טלה בשעה ששבתאי שולט בתחלת ליל ד', וכן לא יקרה כי אם א' לכ"ח שנה, הא כיצד דבכל שנה מתאחרת התקופה ד' פעמים ז' שעות ומחצה והוא שלשים שעות, ולכ"ח שנה הוי שלשים פעמים כ"ח הם ק"כ פעמים שבעה כי כ"ח ד' פעמים שבעה נמצא שהכל כלים בשביעיות וחוזר לככב הראשון והוא שבתאי בליל ד' בתחילת הלילה, אעתיק לך

לשון רש"י בברכות נ"ט דאמרי' התם אמר אביי כל כ"ח שנין הדר מחזור ונפלה תקופות ניסן באורתא דתלת נגהי ארבע, וז"ל רש"י ז"ל שבתאי שם שעה ראשונה של ליל רביעי שבאותה שעה נתלו מאורות, וז' שעות הן וחוזרת חלילה שצ"מ חנכ"ל ותקופה מושכת מחבירת ז' שעות ומחצה כלומר מתאחרת אחר היום שנפלה בה חברתה ז' שעות ומחצה הרי שלשים שעות לד' תקופות הרי יום ורביעי לשנה, לארבעה שנים ה' ימים שאין תקופה נפלה תחילת הלילה אלא לסוף ד' שנים שהוא מחזור קטן וז' מחזורים קטנים למחזור גדול וסימן דב"ז הגא"ו, הרי שאינה בא לתחילת הלילה אלא מכ"ח שנים לכ"ח שנים, בראש כל מחזור קטן באה לתחילת הלילה ובראש מחזור הגדול באה לתקופת הראשונה שהי' תחלת ליל ד' עכ"ל, ומ"ש סימן דב"ז הגא"ו פי' בראש המחזור נופלת תחילת ליל ד' ד' שנים אחריה תחילת ליל ב', ואח"כ ליל ז' ואח"כ בה' ואח"כ בג', ואח"כ תחילת ליל א', ואח"כ תחילת ליל ו', וממילא ד' שנים אח"ז שבהם נמשכת ה' ימים יום ורביעי לשנה נופלת תחילת ליל ד', ודי לך בזה הערה לחשבון התקופות ויתבארו יותר בפרקים הבאים בעזה"י: פרק ד':

מה ענין מולד הלבנה ויתרון שנות החמה על שנות הלבנה יתבאר בעזה"י: א' הלבנה היא כדור עגול שאין לו אור כלל, והמפרש בפ"ג מיס"ת כתב שהיא לבן ע"כ נקראת לבנה ע"ש, וי"א שהיא שחורה ונקראת לבנה. ע"ד סגי נהור, הצד השוה שבכולם שהיא כדורית מלוטשת מצוחצחת עשוי' לקבל אור וזהרורית מן החמה הזורחת לנגדה להאיר לנו, ע"כ כל זמן שהיא עומדת מתנגדת לחמה זה כנגד זה אזי פניה שלמטה מאירי ואנו רואים אותה כולה אור, וכשהיא תחת השמש ממש אזי פניה שלמעלה של צד השמש ופניה התחתון שכלפי הארץ שחורה וכל שתתחיל לנטות קצת מן החמה תתחיל להראות לנו קצת מאורה ויחסר כלפי זה מצד שכנגדה באופן שלעולם הלבנה חציה מאירה, וחציה אינה מאירה, אלא שפעמים נראה לנו פניה המאירה ולפעמים פניו [כאן פסק רבינו הקדוש ז"ל]:

השמטות לסימנים כלל לז בעט סופר

יבמות דף קט"ז, יצחק ריש גלותא בר אחתיה דרב ביבי הוה קאזיל מקורטבא לאספמיא ושכיב ושלחי מהתם יצחק ריש גלותא בר אחתי דרב ביבי הוא קאזיל מקורטובא לאספמיא ושכיב, מי חיישינן לתרי יצחק או לא אביי אמר חיישינן רבא אמר לא חיישינן וכו' רי"ף כתב וקי"ל כרבא:

נמ"י כתב עובדא הכי הוה שידוע הי' כי יצחק ריש גלותא הוא יצחק מקורטבא ושלחו מאספמיא איש אחד ששמו יצחק ריש גלותא מת בעירם והעידו הבאים עמו שיצא עמהם מקורטבא לאספמיא אבל לא הי' העדים ולא אנשים אספמיא מכירין שיהי' היא אותו יצחק של קורטבא והינו דאמרו מי חיישי' שמא ריש גלותא אחר בא ממקום אחד לקורטובא ויצא והלך לאספמיא ומת שם או לא חיישי' אלא אמרי' שאותו יצחק שהי' דר בקורטבא הוא ולפיכך הביאו סמוך להני עובדי של שני ת"ח של שומשמי דאמרי' אי חיישינן דהני אחרינא נינהו והכא נמי מי חיישי' אותו יצחק אזל לעלמא והאי דשכיב אחרינא הוא, אבי' סבר חוששין משום דשיירות מצויות הי' וכו' ורבא סבר כיון שהעדים שראו בו שמת באספמיא ראו שאותו יצחק יצחק של קורטבא יצא עמהם ובא לאספמיא לא חיישי' שמא אחר הוא שבא לקורטבא והוא הוא שבא עמהם לאספמיא ואותו של קורטבא אזל לעלמא אלא אמרי' כאן נמצא בקורטבא וכאן הי' ואין תולין באדם אחר שאינו ידוע, ולא אמרו בגיטין לחוש לשני שוירי אלא במביא גט ממדינת הים ואבד ממנו במקום אחד ובמקום שהשיירות מצויות שא"א לומר כאן נמצא וכאן הי', הא נאבד באותו מקום שנכתב אפי' נמצא לאחר זמן ובמקום שהשיירות מצוות לא חיישי' אבל אמרי' כאן נמצא וכאן הי' אא"כ הוחזקו שני יוסף ב"ש, משא"כ ביצחק ריש גלותא דבקורטבא לא הוה להם אחר וכו' וא"ת והיכי פסקינן הכא כרבא מטעם כאן נמצא וכאן הי', ובפרק המדיר לא פסקינן כוותיה אלא כרב אשי דלית ליה דרבא, י"ל דלגבי ממונא הוא דלא אמרי' הכי הא לגבי אשה משום עגונא אמרי' וכו' ע"ש, ועי' נב"י ח"ב תק"ע סי' נ"ט שכתב דכאן נמצא וכאן הי' שייך היכי שלא זז משם ע"ב קצת צ"ע לפי הנ"ל, ועי' נב"י ח"ר סי' מ"ו, שמאריך בענין שדה שנאבד בו קבר וכו' ובתשובת מרי"א ענזיל סי' ט' משיג על נב"י וכתב האמת יורה דרכו חזקה זו דזה שנאבד הוא שנמצא אף שהיא חזקה אלימתא אבל אין כחה אלא להעמיד הדבר כמו שהי' קודם שנאבד לכך בשדה כמו קודם שנאבד הקבר הי' כל השדה טהור ה"נ אחר שנמצא וכן בככר קודם שנאבד הי' בחזקת בדוק וכו' אבל להתיר אשה מטעם חזקה זו בלי שום הכרה בט"ע ולא בסימן זה אינו דא"כ אם נאבד אדם במקום ידוע או נטבע במשאל"ס והעלו אח"כ אדם אחד אע"פ שלא הכירוהו כלל כיון שנמצא באותו מקום תהא אשתו מותרת מטעם חזקה זו זה נגד השכל דעכ"פ בעי הכרת טב"ע, אע"כ דבכל הני מילי דשדה וככר אין חזקה זו סתרת חזקת קמא אדרבא מחזירין הדבר לחזקתו ראשונה, משא"כ באדם שנאבד ונמצא שהוא סותר חזקת א"א ומאן אפקע לה ע"ש, ע' ש"ש שמעתא ז' פי"ח מאריך על נמ"י הנ"ל:

עוד כתב על פנ"י שכתב גבי אבידה דלא מהני ברי משום רובא דעלמא, צע"ג דהא אין הרוב מנגד לברי דידיה כי מי הוציא אותו מכלל רוב דעלמא שהרי א"א לומר שאבדה זו של רוב העולם היא אלא אחד מן הרוב ובמה יגרע זכותו של זה שלא יהי' נחשב לאחד מהם וראיה מקידושין דף ס"ג האומר קדשתי את בתי וא"י למי ובא אחד ואמר אני קדשתיה נאמן לכנוס ואמאי לא ניזול בתר רובא דעלמא אלא ודאי משום דאין רוב מנגד לו אלא האמת דהכא הוי ברי גרוע ביותר דידוע שאין מי שמכחיש אותו ע"ש באריכות ועי' ח"ס א"ע ח"ב סי' קמ"ד:

קצה"ח סי' רנ"ט כתב ראיתי לחקור בסימנין אם הוא דוקא באבידה אבל להוציא ממון לא מהני סימנין, והנה ביבמות דף קי"ו גבו שומשמי משמע דאם הי' סימן מובהק הוי מהני לאפוקי ממון וכן ש"ך רצ"ז האריך בזה והעלה בפשיטות דסימן מובהק ודאי מהני, וקשה לי טובא בחולין דף צ"ו אר"י בריה דר"מ תדע דט"ע עדיף מסמני' דאלו אתי תרי ואמרו פלניא דהאי סימנא קטל נפשיה לא קטלי' ואלו אמרי תרי אית לן ט"ע בגוי' קטלי' ליה, וכתבו תוס' א"ת האיך מחזירין שטר עפ"י סימנין הא אי אתי סהדי ואמרי פלניא דהאי סימני' לוה מפלוני מנה לא מפקינן מיניה, וי"ל דלא דמי שטר שאין אדם מוחזק בו שיאמר שלי הוא מחזירין שפיר אבל ממון שביד בעלים אין להוציא ע"י סימנין דה"נ לא מפקינן חפץ מיד בעלים אי: אתו סהדי ואמרי האי חפץ דהאי סימנא דפלניא הוא עכ"ל ומבואר דאין להוציא כלל ע"י סימנין ע"ש באריכות גם הקשה למה נקט נפ"מ לאהדורי גט ולא אמר נפ"מ להעיד על מיתת בעל ע"י סימנין להתיר אשתו, ולפי שכתבתי בפנים רק בגט ע"י שליח שנאבד כפרש"י אין אנו דנין להתיר אותה רק שגט כשר ושליח אבד ילפי' מאבידה להחזיר אבל לא נגד חזקה כקושי' נב"י, על כן לא נקט נפ"מ להתיר אשה זה נגד החזקה ועי':

ב"מ דף ל"ז, אמר לשנים גזלתי לאחד מנה ואיני יודע איזה מכם נותן לזה מנה ולזה מנה, ורמינהו גזל אחד מחמשה ואינו יודע איזה מהן גזל זה אומר אותי גזל וזה אומר אותי גזל מניח גזילה ביניהם ומסתלק וכו' ובספר צרור החיים מביא קושי' מגאון רבינו משולם טוסמניץ זצ"ל עפ"י סברת פנ"י להכי לא מדרי' באבידה מצד ברי ושמא דנגד ברי שלו יש רובא דעלמא, א"כ מ"פ בשלמא גבי שנים דטוענן ברי והוא שמא להכי נותן לזה ולזה, אבל גבי גזל אחד מחמשה דנגד כל ברי יש ד' האחרים שמכחישין ואוקי ממון בחזקת מרי ע"ש ובליקוטי שלמה:

ח"ס א"ע ח"ר סי' פ' כתב כי לא מצאתי מן התורה אלא ב' מיני חזקה, א' חזקת מנהג כאשה שבנה מורכב עליה ב' דידענו בדבר אחד שהי' כך אמרי' לעולם נשאר כך בחזקתו

וכך אך חזקת מה שביד אדם הוא שלו לא ידעתי לה מקום ושום סברא וכו' מש"ה אחז"ל אין להתיר עגונה על סי' כליו דחיישי' לשאלה ועמדו אחרונים דנימא חזקה מה שביד אדם שלו ולק"מ כי אין כאן חזקה כלל ע"ש:

ב"מ דף כ"ח איתמר א"ר יודא וכו' שמ"ק מביא כתב ראב"ד דאמר סימניה ולא אמר סי' מובהק דידה כיון דאית בה סי' מובהק ולא קאמר לה ש"מ לאו דידיה היא דאי דידיה היא מידע הוה ידע ליה וכי אמרו דמהדרי אבדתא בסימן שאינו מובהק דלית ביה אלא הוא עכ"ל ועי' ישו"י או"ח תרמ"ח ושו"מ מ"ב סי' כ"ז:

השמטה לחזקא דרבא עט סופר כלל סה

נזיר דף כ"ט, ר' יוסי בר יודא סבר מופלא הסמוך לאיש דאוריי' כתב רש"י איש הוי מבן י"ג שנה ולא בפחות שלא מצינו בכל התורה שיהא קרוי איש בפחות מבן י"ג אבל בבן י"ג מצינו שקראו הכתוב איש כדכתיב ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי איש חרבו וגמירי שמעון ולוי בההוא שעתא בני י"ג שנה הוי הרוצה לחשוב יצא ויחשוב [ע' תויו"ט פ"ה משנה כ"א דאבות ד"ה בן י"ג למצות] ועי' בתוספות יוכ"פ דף פ"ב כתב חפשתי לדעת מנ"ל לרז"ל דאינו נקרא איש עד י"ג שנה ויום אחד ומצאתי בתשובת הר"י סג"ל סי' נ"א שהביא אסמכתא לזה ומסיק דעיקר הוא הל"מ כדאמרי' בעלמא שיעורין הלכתא נינהו, [נכדי הבחור המופלג כ"ה אברהם יעקב נ"י הראה לי רש"י בסנהדרין דף י"ד כל מרבית ביתך ימותו אנשים, כשבאין לכלל אנשים בן שמנה עשרה שנה], ועי' ר"ה דף ח"י:

יומא דף פ"ב כתב רא"ש הא דקאמר דבן י"ב משלימין מדאורייי' היינו אפי' בתינק משום דסברי דתוך הפרק כלאחר הפרק ומיירי כשהביא סימנים ופסק כר' יוחנן דהכי פסק רבא בנדה דתוך הפרק כלפני הפרק וכו' קשה לי מה שהזכיר בכאן חיוב דאוריית' בבן י"ב שנים שהביא סימנים טפי מכל המצות, ועוד קשה ר' יוחנן גופיה סבר בנדה דתוך הפרק כלאחר הפרק: הגאון במשניות נדה פ"ה משנה ט' כתב זה הכלל עד בן י"ג שנה ויום אחד אפי' אם הביא שתי שערות אינן אלא שומא והרי הוא קטן לכל דבר ואפי' אם נשארו אותן השערות שהביא לפני י"ג ויום אחד עד לאחר י"ג ויום אחד אינן אלא שומא. בן י"ג ויום אחד אם הביא ב' שערות הרי הוא כגדול לכל דבר, לא הביא ב' שערות אע"פ שנראה בו סימני סריס הרי הוא כקטן לכל דבר עד שיהא בן עשרים שנה, בן כ' שנה הביא ב' שערות אם נראה בו כל סימני סריס בידוע שהוא סריס והרי הוא גדול למפרע מי"ג שנה ויום אחד ואילך, לא נראה בו כל סימני סרים אע"פ שיש בו מקצת סימני סריס הרי הוא כגדול מכאן ולהבא ועד ד' הוא כקטן, לא הביא ב' שערות אם נראה בו אפי'

מקצת סימני סריס בידוע שהוא סריס והרי הוא כגדול למפרע מי"ג שנה ויום אחד. לא נראה בו סימני סריס כלל ולא הביא ב' שערות ה"ה כקטן עד שיעברו רוב שנותיו שהוא ל"ה שנים ויום אחד, ואם הוא בן ל"ה ויום אחד אעפ"י שאין בו לא סימני סריס ולא ב' שערות בידוע שהוא סריס:

סנהדרין דף ס"ט, אמר רבה קטן אינו מוליד שנאמר אם אין לאיש גואל וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואל אלא בגזל הגר הכתוב מדבר ואמר רחמנא איש איש אתה צריך לחזור עליו אם יש לו גואלין ואם לאו קטן אי אתה צריך לחזור עליו בידוע שאין לו גואלין, תוס' וא"ת דמשמע דקטן בידוע שאין לו גואלים משום דאינו מוליד הא אמרי' לקמן בשמעתין דורות הראשונים היו מולידין בשמונה שנים, וי"ל דאע"פ בדורות אחרונים נתנו חכמים סימן להבאת שערות לקטנה בת י"ב שנה ויום אחד ולקטן:

בן י"ג שנים ויום אחד בדורות הראשונים שהי' ממהרים להביא שערות הי' זמן גדלות מקודם הרבה ע"ש:

נדה דף מ"ט אמר מר רבי יהודא אומר לפני פרק ולאחר הפרק נשים בודקת אותן בשלמא לפני הפרק בעי בדיקה דאי משתכח לאחר הפרק שומא נינהו, אלא לאחר הפרק למה ליה בדיקה והאמר רבא קטנה שהגיעה לכלל שנותיה אינה צריכה בדיקה חזקה הביאה סימנין ויש לי צ"ע לכאורה קשה מה מקשה למה לי' בדיקה, הא אפי' ברוב אמרינן היכי דאיכא לברורי מברינן, מכ"ש בחזקה שצריך לברר, ונראה ידוע סברת נב"י בס"ס צריך לברר אם יוכל לברר כל ספיקות אבל אם לא יברר רק ספק אחד לא צריך לברר, ונראה גם כאן בחזקה כי לא יוכל לברר הדבר כי אם לא נמצא שערות עדיין נשאר ספק נשרו על כן שפיר מקשה למה צריך לבדוק, כי גם אם לא נמצא שערות שמא נשרו אבל ב"ש קנ"ה מחדש אם יש שערות שומין ולא נשרו לא חיישי' שנשרו שערות שהביאה בגדלות א"כ כאן שבדק לפני פרק ומצא שערות שומין שפיר צריך לבדוק לאחר הפרק ולא יהי' שום ספק נשרו אם נראה שערות השומין אשר הי' לפני הפרק לא נשרו ודו"ק:

השמטה לכלל מ במקנה סוגיה דתרומת חמץ

מתני' האוכל תרומת חמץ וכו' צ"ע לפי רמב"ם פ"י בנזיר ששותה תרומה פטור כי נפשו חותה באיסר שבו, א"כ למה חייב כאן על תרומה כיון שאסור גם באיסר חמץ, לרש"י דיבר שמזיד בחמץ לא קשיא כיון שפשע בו לא חותה נפשו אבל לתוס' בשניהם שוגגים קשה, וי"ל כמש"כ כלל כ"ב פ"ז כיון שנחשב לאכילה שעבר ומביא קרבן נחשב ג"כ אכילה על תרומה ע"ש או י"ל כמו ביוכ"פ יען שיום גורם לאוכל תרומה חייב, אפשר

גם בחמץ שיום גורם חייב ויש להאריך על כן נקוט תרומת חמץ ביחד לאשמעי' זאת: עי' רמב"ם פ"ו משגגות אכל נותר ביוכ"פ ופלא עי' מקנה כלל כ"ב פ"ז לענ"ד ביוכ"פ לכ"ע צריך הנאת מעיו עי' ח"ס א"כ בהנאת גרון חייב על נותר ודו"ק:

א הנה רבות הקושי' בסוגי' ואכתב בקיצר, רש"י נקוט אפי' שגג וכו' והקשה תויו"ט מאי אפי' בע"כ בסיפה במזיד בלא התרה בו א"כ למה נקוט שוגג, וכבר כתבתי בכלל מ' שכוונת תויו"ט כי אם התרה בו יש מלקות ולא צריך לאמור יען דמים משלם ע"ש:

ב פי' משניות נקט מלקות וגם אסור בהנאה תרתי למה לו עי' אחרונים: ג הקשה רעק"א שרמב"ם סובר אפי' במזיד ישלם פירות ממילא לפי מידה א"כ קשה מאי קאמר בשלמא לפי מידה שפיר, הא עדיין קשה למה בסיפה פטור: ד קושי' הצל"ח למה קאמר כנב"ק שלא כהלכתא לאמור כר' יוחנן לוקין ואין משלמין ע"ש:

לענ"ד לעורר דבר חדש אשר לא ראיתי בשום אחרון על לשון המשנה הזיד פטור מלשלם וכו' הא כלל ידוע בקילד"מ מחויב לצאת ידי שמים, וב"ד אומר לו שמחויב לשלם רק אין ב"ד יורד לנכסי' עי' שמ"ק ב"מ צ' א"כ האיך שייך פטור מלשלם וצע"ג בזה יש לישב סגנון הסוגיא איבעי' להו לפי מידה וכו' תנן אוכל וכו' בשלומא לפי מידה וכו' כי נ"ל סברה ישרה ב"ה מה שחייב בקדל"מ לצאת ידי שמים לשלם רק אם הי' מפסיד אבל אם לא הי' מפסיד לשום אדם פטור מדיני שמים ג"כ כאשר כתבתי במקנה לישב שרמב"ם נקוט הפוגם בהקדש דוקא לוקין ומשלם, כי אז חייב מדיני שמים והקדש תופס בכל מקום יע"ש, א"כ אם לפי מידה משלם שפיר ולא קשה על רמב"ם ממזיד למה פטור יען שחייב מלקות כאשר כתב בפי' משניות, ולא שייך לצאת יד"ש כיון שאסור בהנאה, אבל לפי ממון קשה ומשני כרי"ג שמותר בהנאה, א"כ חייב לצאת יד"ש והקשה א"כ סיפא למה כתב פטור מלשלם הא חייב לצאת יד"ש ומשני כנב"ק שידוע שמחדש הצל"ח דף כ"ט לנב"ק פטור אפי' לצאת יד"ש ולא קשה קושי' צל"ח כר' יוחנן במלקות הי' חייב לצאת יד"ש היכי כתב פטור מלשלם, על כן כתב רמב"ם מצד לוקין ולא קשה הי' חייב לציש"מ כתב הא אסור בהנאה ודו"ק א"כ סבר רש"י בסיפא התרו בו גם שלוקה בכ"ז חייב לשלם לציש"ש ורק בעבור שאסור בהנאה וכתב אפי' שוגג ולא קשה קושי' תויו"ט גם במזיד בלא התראה כי לרש"י מיירי אפי' בהתראה ודו"ק הטיב:

השמטה למצות צריכות כוונה במקנה כלל נג

כ"ס סימן ק"ו אות א' כתב והנה מלבד דקשיא על שיטת רי"ף מסתמא דש"ס ביותר תמה אני על רי"ף דמביא בסוכה סוגי' דשם הקושיא ותירוצא דאביי ורבא ולפי שיטתו

אין צריך לכל זה דהא פסק מצות צריכה כוונה וצ"ע: באות י"ג כתב וקשה לי איך אמר רבא זאת אומרת התוקע לשיר וכו' מנ"ל דלמא דמשלחו ליה ס"ל כראב"י שלהי פסחים דהוא בר פלוגתא דידיה שם דס"ל מצה בזה"ז דרבנן ודלמא דוקא במצה בזה"ז דרבנן ס"ל מצות: א"צ כוונה, אבל בתוקע לשיר ס"ל דמצ"כ, ורצה לישב עפ"י חק יעקב סי' תע"ה כתב דבדרבנן א"צ כוונה ומסתבר לו דגם מתעסק יצא ומדשלחו לי' כפאו ואכל מצה ולא אמר אכל שלא במתכוון ש"מ דאי לא ידע שהוא מצה לא יצא דמתעסק לא יצא, ע"כ ס"ל דמצה בזה"ז דאוריי' ע"ש:

ונראה ע"ד פלפול לישב, עי' במקנה כלל נ"ג פרט א' הבאתי שמביט הלכות ר"ה כתב למ"ד מצות צריכה כוונה היינו מדרבנן, ואחרונים הקשו מדפריך אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה ומבואר דאי מצצ"כ אתי שפיר, ואי אמרת מדאוריי' יוצא בלא כוונה יקשה לכ"ע הא עובר על בל תוסף מדאוריי' ואכתוב בקיצור כי יש סברה שלא צריך כוונה יען סתמא לשמה ממילא לעבור לא שייך סתמא לשמה ועל כן לא קשה לאביי מישן בסוכה, אבל רבא סבר אפי' היפך כוונה יוצא עי' פנ"י יען ששלח כפאו ואכל כתב בכפ"ת שלא ידע שהוא מצה בכ"ז יוצא יען שלא צריך שום כוונה כמו בע"ז כ"ז ימול כותי כי קפידת התורה רק שגוף ישראל יאכל מצה וכן תוקע בשיר יצא ושפיר הקשה מישן בסוכה, ורי"ף סובר מדאורייתא לא צריך כוונה א"כ אין טעה בדבר מצוה ושפיר צריך להביא בהפכו בלולב אמרתי סברה אחת מה שתורה מצוה י"ל כוונת הנותן התורה רק שגוף יאכל מצה אפי' בלא ידע שאוכל מצה, אבל מה שגזרו חכמים שישראל יעשה מצוה זה חיוב על גברא ואם לא ידע שאכל מצה לא מקיים מצות דרבנן כלל ומיושב קושי' תוס' מפסחים בחזרת יען שדרבנן צריך כוונה יותר מדאוריי', ואם סבר רבא מצה בזה"ז דרבנן האיך יוצא בכפאו לאכול ולא ידע כלל שאוכל מצה ומיושב קושי' רבינו כ"ס ז"ל:

בספק ליל שמיני עי' סוכה מ"ח, ונב"י סימן מ' מרעיש למה לא ישנים בסוכה גדולי ישראל ורק יושבים ביום עוד הקשה האיך ס"ד בגמרא שסוברים רק ברכה ביום ראשון די א"כ אין אח"כ היכר והאיך יושבים בסוכה לראבי"ה דסובר שרק בעבור היכר ברכה מותר לישב בסוכה ע"ב וכ"ס ק"ז ואריכות, נלע"ד דבר נכון מבואר במג"א תרס"א אם יש הפסק בלילה לא שייך עוד בל תוסף ומיושב הכל ב"ה על כן לא הי' ישנים בסוכה כדי להפסיק לילה אחת ממילא מותר לישב ביום ולא שייך בל תוסף ומיושב הכל ב"ה:

חיי אדם מביא מגאון ז"ל שציוה לישן כאשר הי' קור גדול בליל שמיני ע"ש ובני הרבני החריף מו"ה שמואל בנימין נ"י אמר סברה ישרה באופן זה שהי' קור אז פטור לישב אפי'

ביום ראשון ולא שייך בל תוסיף רק אם באופן זה הי' חיוב לקיים המצוה בשעתה, וכ"כ מחהש"ק לאכול פירות בליל שמיני בזה לא שייך ב"ת כי גם בסוכות פטור לאכול פירות בסוכה: איזה הערות על מג"א אשר אמרתי בימי נעורי לגדולי ישראל וקלסו: המחבר או"ח סימן ח' כתב אם שלשה מתעטפים בטלית, אחד מברך והאחרים עונים אמן, וצ"ע עי' בטור סימן רי"ט מביא בשם רא"ש דמי ששומע ברכה ממחויב אין צריך לענות אמן, ולמה פסק כאן שצריך לענות אמן עי' כתב סופר סי' כ"ז:

שם פסק רמ"א אם פשט מלבוש ראשון קודם שלבש השני צריך לחזור ולברך, וכן בסעיף י"ד כתב אם נשאר עליו טלית קטן ופשט טליתו אין צריך לחזור ולברך אם הי' דעתו לחזור להתעטף ע"ש ומג"א ס"ק ט"ו האריך להקשות מ"ש משחיטה וסוכה ותפילין שלא צריך לברך ונראה אולי יש לחלוק בין מצות ציצית לשארי מצות, עפ"י מרדכי מובא במג"א סי' י"ג ס"ק ח' דלא אמרה תורה לא תלבש בגד בלא ציצית אלא מ"ע להטיל ציצית אם כבר לבש הבגד על כן בשבת אינו יכול להטיל ציצית אינו עובר ע"ש א"כ בכל מצות אדם תמיד בר חיוב נקרא שאסור לאכול בלי שחיטה, וחיוב להניח תפילין ומצוה לישב בסוכה וכדומה א"כ לא פסק מגברא החיוב לעולם, אבל בציצית כל זמן שאינו לובש טלית לא נקרא בר חיוב כי מותר ללבוש בגד בלא ציצית רק אח"כ כאשר מתלבש יבא החיוב להטיל ציצית על כן אם פשט מלבוש ראשון נסתלק גם ממצוה, ואם אח"כ ילבש בגד מחדש יתחיל המצוה לבא עליו על כן לא מהני ברכה ראשונה כי כבר פקע ממנו המצוה ראשונה כאשר פשט המלבוש, ומחדש רמ"א אם יש עליו טלית קטן א"כ בר חיוב הוא שיהי' לו ציצית כי אם נפסק אחד צריך לפשוט הבגד או צריך לעשות ציצית א"כ לא פסק החיוב ממנו על כן לא צריך לברך אם לובש הטלית אח"כ:

סי' פ"ח מג"א מחדש שנשים נדות כיון שמותרים ליכנס לבהכנ"ס בימים נוראים מותרים גם להתפלל ומביא רמז לדבר מיבמות הואיל והותר לצרעתו הותר לקריו ועי' מחהש"ק, לא זכיתי להבין שם מעשה אחת שמצורע מותר להכניס בהונות גם שנסתוסף לו עוד שהוא ב"ק ג"כ מו אבל באשה שני דברים ליכנס לבהכנ"ס ולהזכיר השם:

סי' קמ"ד ס"ק ז' הקשה מג"א למה גוללין וידחה כבוד ציבור, ובכהן גדול מתירין לקראות בעל פה ולא התירו לגלול בציבור ע"ב, ונראה שיש חילק גדול בין קריאת כה"ג ביוכ"פ שם המצוה רק עליו שהוא יקרא הפרשה ואין מצוה על ישראל רק עומדים שם לשמוע בעבור ברוב עם:

הדרת מלך, כמבואר ביומא דף ע' מי שרואה פר ושעיר הנשרפים אינו רואה כה"ג קירא בפרשה, ומובא במג"א סי' קמ"ז ס"ק י"א כשרואה מצוה רשאי להניחו לילך לראות מצוה

אחרת ע"ש על כן בעבור כבוד הציבור אשר אין מצוה מוטלת עליהם לשמוע רק בעבור ברוב עם התירו לקרוא בע"פ, אבל מצות קריאת התורה אשר כל ישראל מחויב לשמוע ואין להם רק ס"ת אחד וצריך לגלול לא שייך לאמור מפני כבוד הציבור לא יגלול ודו"ק, בענין זה שכה"ג קורא בע"פ ולא בס"ת אחרת בעבור ברכה שאינה צריכה כמבואר ביומא ע"ש, והקשה הט"ז ביו"ד סי' רע"ט למה צריך לברך ולא סגי בברכה שבירך תחילה וכיון גם על השניה כמו שמבואר בסי' ר"ו המברך על פירות ואח"כ הביאו לו יותר אין צריך לחזור ולברך וכן בשוחט, גם קשה אם אין לוי כאן שכהן מברך עוד במקום לוי אע"פ שהי' יודע בשעת ברכה שאין שם לוי והוא יקרא במקום לוי ע"ש, ונראה אם הברכה שבירך הי' יכול לחול תיכף סמוך לברכה על הדבר השני להיות בראשונה כמו פירות ושחיטה וכדומה אז שייך לאמור שברכה הי' חל עליו גם אם עשה באחרונה, אולם בדבר שא"א לעשות תיכף סמוך לברכה רק אח"כ, כמו הפרשה שיקרא כה"ג ביוכ"פ שצריך לקרוא כסדר של יום, וכן הפסוקי' אשר יקרא במקום לוי צריך לקרוא מתחילת הפרשה לכהן, לא שייך לאמור שברכה חל על השני על כן צריך לברך על השני, ומורי הגאון כ"ס זצק"ל קלסיה רק הקשה עלי מדין שמבואר אם לפניו פירות ובתוכם משבע מינים צריך לברך מתחילה על שבע מין. בכל זאת יוצא בברכה גם על שארי מינים אם יאכל אח"כ לכאורה צע"ג, ואמרתי רק אם רצה לאכול מפירות שבע מינים צריך להקדים אבל אם לא ירצה לאכול כלל מהם לא צריך להקדים ויוכל לאכול משארי מינים, וקיבל מורי ז"ל בפנים יפות:

קמ"ז כתב רמ"א אין לעשות מפות לס"ת מדברים ישנים שנעשו בהם דבר אחר לצורך הדיוט, וכתב המג"א נ"ל דוקא כמות שהן אסור להשתמש בהן אבל אם שינה צורתן ועשה מהן כלי אחר שרי דהרי הכיור נעשה ממראות הצובאות ע"ש והקשה בא"ר דה"ל להביא ראיה מחח ונזם וכומז, וכתב המחהש"ק לענ"ד אין ראיה דהני כיון דהותרו א"כ ודאי פנים חדשות באו לכאן משא"כ לעשות מבגדים ישנים אף שמשתנה עכשיו לכלי אחר מ"מ צורת הבגד עדיין עליו דהיינו צורה הראשונה, וא"א ללמוד התירו מחח ונזם דהותכו באש ונשתנה שינוי גמור לכן אייתי ראיה ממראות הצובאות שלא נשתנה אלא מאותן מראות גופייהו נעשה כיור ולא הותכה באש וכ"כ בחו"י ע"ש, בזה אמרתי לישב קושי' ר"ן ולח"ס בע"ז דף נ"ד מכלי אחז נלמד אאד"ש במעשה דלמא משום לאו ארח ארעא לאשתמושי בהו להדיוט ע"ש, ואמרתי סברה הנ"ל ג"כ להיפך אם פנים חדשות בא לעולם מותר להשתמש להדיוט הבאתי מכתב קדשו של רבינו מר"ם שיק ז"ל במקנה כלל ה' פרט ב', שקלסיה בכפילא ע"ש:

סי' קנ"ב כתב רמ"א אסור לסתור דבר מבהכנ"ס, כתב מג"א הא דאסור לנתוץ דוקא דבר מחובר מרמ"פ, והקשה פמג"ד בסי' קנ"א וח"ס סי' ל"ב משורף עצי הקדש שחייב, ואני הקשיתי מע"ז דף י"ג לשוויה גיסטרא לא תעשון כן נראה גם מטלטלין אסור, וחותני מורי הגאון זצ"ל אמר לישב שכוונת מרמ"פ מה שלא כתב בפירש בתורה שמצוה לעשות לע"ז על זה לא שייך לא תעשון כן ל"ה, כמו מזבחותיהם תתוצין על זה קאי לא תעשון כן לה', ונתיצה שייך רק במחובר ולא במטלטלין. אבל שריפה כתוב בפירש אשריהם תשרפון, ממילא גם לגבוה אסור במטלטלין ודו"ק:

רנ"ב כתב רמ"א מותר להעמיד כלי משקולות, בעת שנתחדש מעשה ידי אומן שעושה וועקאוהר באופן שקול דופק לעורר השחר, מדליק ג"כ הנר מאליו, ויש לחקור אם מותר לי העמיד בשבת בודאי אסור או מדאוריי' או מדרבנן ותליא בפלוגתי' מג"א בסי' רנ"ח עם אבן העוזר בסימן שכ"ח בענין ליתן ברחיים לטחון או להעמיד עלוקה עי' בהם, אבל אם מותר להעמיד בע"ש וקול דופק במחרת וידליק ג"כ נר, ונראה להתיר עפ"י נמ"י ב"ק דף כ"ב הקשה למ"ד אשו משום חציו האיך מותר להדליק נר בע"ש כיון שחשב בסופו כמו הוא מדליק ותי' שכוונה להיפך שסוף הפעולה נחשב לתחילת הפעולה א"כ בתחילה הי' חול ע"ש א"כ גם כאן מותר והארכתי בזה עי' תשובת ריב"א סימן ו' במפתחות ומר"ם שיק סי' קנ"ז ובגורן דוד:

רנ"ד ס"ק כ"ב, מביא קקיון דיונה הקשה למה מותר לרדות פת ולא העמידו דבריהם במקום כרת כמו ערל שנתגייר בערב פסח, והזאה יום שביעי שחל בע"פ, ואיזמל עי' במחהש"ק, ונראה לישב עפ"י ריטב"א במכות הי' לובש כלאים והתרה בו אל תלבש אל תלבש חייב על כל אחת ואחת, והקשה למה חייב כל פעם ופעם מאחר שאין בו מעשה, ותי' כיון שמתחילה עשה מעשה ובידו לתקן להסיר האיסור מעליו כמעשה יחשב, עי' תיו"ט מכות פ"ג, מעתה יש חילק גדול הנותן פת בתנור בשבת חייב על המעשה גם שנאפה ממילא אולם כך מלאכת אפיה ואם אינה מתקן לרדותו אין זה שוא"ת אלא מעשה יחשב ואין כח לחכמים להעמיד דבריהם בקום עשה, אבל ערל הזאה איזמל העמידו דבריהם בשוא"ת:

רס"ו מי ששכח כיסו עליו בשבת יכול לילך לחדר וכו' ומג"א הקשה משבת דף ל"ה שצריך להמתין בקבלת שבת עד שיצניע השופר, ועי' אבן עוזר ותו"ש:

שהקשה עוד, ונראה לחלק כי סברת אגודה יען שכבר טלטול בידו מוקצה א"כ אין חילק אם ילך עוד לחדר ומוקצה בידו, אולם אם מעולם לא הי' מוקצה בידו כמו שופר קודם קבלת שבת לא שייך שטלטל מוקצה ורק אם יקבלו שבת יהי' מוקצה, על זה לא שייך

סברת אגודה כיון שהי' בידו בחול יטלטל גם בשבת וכן מעות עם תפילין לא הי' מטלטל המעות לבדו ומיושב קושי' תו"ש ע"ב, וראיה מביצה דף כ"ח שפוד שצלו ביו"ט אסור לטלטלו ושומטו בקרן זויות ולא אמרי' כיון שהי' בידו מותר לו לילך עמו לחדר יען כל זמן שצריך לצורך יו"ט אין עליו שם מוקצה וגם לא הי' מאוס רק כאשר הסיח הצלי ע"ש ברש"י, וט"ז של"א וביו"ד רס"ו בט"ז, ועי' תוס' ביצה דף ג' ע"ב ד"ה אבל כופה כלי, ואם התחיל לטלטלו בשביל שצריך לגופו או למקומו מותר להוליכו אפי' בחדרו אם ירצה ע"ש יען שמותר לטלטל מוקצה בשביל שצריך למקומו אז מותר להולך לחדר:

רס"ח מג"א הקשה על מרדכי שסובר שיוצא בקידש שעושה קודם שבת גם שתוס' שבת דרבנן בכ"ז יוצא, והקשה מקטן שלא יוכל להוציא גדול ע"ב, וח"א כלל ו' ס"ק ג' משיג קטן אינו יכול להוציא אחרים אבל הכא שפיר כיון שהוא בעצמו מברך אע"פ שעדיין לא הגיע חיוב ד"ת יוצא בה ע"ש ולא זכיתי להבין, כ"ל המרדכי פ"ב דמגילה, נשאל לה"ר טוביה מוינא איך סגיא נהור פוטר בני ביתו מקדוש לר"י סומא פטור מן המצות אלא מדרבנן חייב היכי אתי דרבנן ומפיק ד"ת, והשיב דאשכחן דכוותי' גבי קדוש גופיה דאמרי' מתפלל אדם של שבת בע"ש ואומר קדושה על הכוס לרע"ק לא הוי תוספת שבת מן התורה ואפ"ה נפיק בההוא קידש דמקדש מבע"י דאינו אלא דרבנן על ידי קידש דאורייתא שיתחייב לאחר שתחשך, גם בהאי סגי נהור י"ל שמוציא וכו' אע"ג גבי נשים פריך בברכות וכו' י"ל דשאני נשים דלא יבואו לידי חיוב לעולם אבל זה יוכל לבא לחיוב דאוריי' אם נתפקח והואיל וכן יכול להוציא אחרים אעפ"י שהוא מדרבנן והם מד"ת ע"ש באריכות, א"כ שפיר הקשה מג"א מ"ש קטן מסומא שמוציא אחרים:

ולישב קושי' מג"א נ"ל כי מה שאחד מוציא חברו העיקר מצד שליחות ומי שאינו מחויב בדבר לא יוכל להיות שליח על כן אם עדיין הוא לא יצא יוכל להוציא אחרים מצד שליחות ולא צריך ערבות אבל אם הוא כבר יצא ואינו עוד מחויב בדבר א"א להוציא לאחרים כי אינו בר חיוב עוד, לזה צריך ערבות עי"כ נעשה גם הוא בר חיוב ויוכל להוציא לאחרים מצד שליחות, כל זאת מבואר בפמג"ד בפתיחה חלק שלישי אות כ"ח והבן מאוד. והנה אם סומא יוכל להעשות שליח חקר שם באות כ"ט ע"ש, ובעט סופר כלל ט"ו, ומחנה חיים על או"ח חלק ג' סי' ל"ו, וסובר המרדכי יען שסומא יכול להתפקח א"כ הוא בר שליחות כעין סברת תוס' גיטין כ"ג שקטן בר כריתות וכשר לכתיבת הגט אם לא צריך שליחות אולם להוציא גדול א"א יען שקטן אינה בר שליחות ולא ערבות עי' מג"א קצ"ט ס"ק ז', אבל אם בירך הקטן בהמ"ז כשהי' קטן גם כשיגדל עדיין לא נתעכל והוא שובע נ"ל שיוצא כמו בקידש שיצא קודם שבת ועי' בזה בכ"ס סי' ל"א, ועי'

מג"א קצ"ט מביא יש"ש שפסק קטן מוציא גדול מדאוריי', ומתקשה בו מאוד, ולחומר הנושא אולי סובר יש"ש אם אומר אמן שיוצא עפ"י סברת רא"ש מובא בטור או"ח רי"ט, שכייל שלשה דינים אם המברך מחויב בדבר לא צריך השומע לענות אמן בכ"ז יצא, ואם המברך בירך ברכה לבטלה לא מהני אפי' אמן, אולם אם המברך אינו מחויב בדבר אבל בכל זאת לא בירך ברכה לבטלה כמו התלמידים ברכו ברכת הגומל על רבם אז צריך לענות אמן ע"ש, והנה מי שמחויב בדבר מדרבנן אז אין הברכה לבטלה ומהני אמן ודו"ק וחילק זה בין אומר אמן ללא אמר הי' ס"ד בכ"מ פ"ה הלכה ט"ז לכוון ברמב"ם ע"ש, אבל פליאה בעיני האיך הי' ס"ד שרמב"ם סובר כן, הלא פ"א הלכה י"א כתב הי' המברך חייב מד"ס והעונה חייב מד"ת לא יצא ע"ש בכ"מ דלא מהני אמן. וכן בהלכה ט"ו כתב העונה אחריהן אמן לא יצא ע"ש:

רע"א דג"מ מאריך אם אנשים קבלו ערבות בעבור נשים, ועי' בספר מוצל מאש סימן י"ב ובספר סמא דחיי האריכו למעניתם בענין זה, בפרט במצות שנשים ג"כ חייבות יש ערבות ועיי' בכ"ס כ"ט מזה ואולי ראיה מפסחים דף ק"א שהקשה לרב למה לקדושי בביתיה כדי להוציא בניו ובני ביתו, מפשטיות הלשון משמע שיוציא בקידש של בהכנ"ס ועי' מג"א רצ"ו סק"י, א"כ לכאורה האיך מוציא נשים אם אין ערבות, בע"כ או אנשים קבלו ערבות בעבור נשים, או במצות שנשים חייבות יש ערבות, ויש להשיב יען שמוציא בניו מכח ערבות נעשה בר חיוב ואז יוכל להוציא נשים בלא ערבות שלהם כאשר כתבתי לעיל סימן רס"ח ומיישב דקדוק קטן שנקיט בכפילות הלשון בניו ובני ביתו בקיצר הול"ל בני ביתו בהנ"ל מובן כי רק ע"י בניו יוכל להוציא גם בני ביתו בלא ערבות ומיושב קושי' גדולה ממורי בכ"ס שהקשה האיך שב"ש מוציא המלכה אם אין ערבות בנשים, בהנ"ל מובן כיון ע"י המלך נעשה בר חיוב ע"י ערבות אז יוכל להוציא גם המלכה: ש"ו מביא מג"א מרדכי שאסור ליתן מתנה בשבת, והקשה המקנה בק"א סי' מ"ה, מה שכתב רמ"א אם שלח סבלונות בשבת בודאי לא שלח לקידושין דאין מקדשין בשבת גם מתנה אסור, ותירץ במתנה אין האיסור על הנותן אלא על המקבל ע"ש, וצ"ע לפ"ז קשה קושי' מג"א סוף סי' י"ג:

למה מותר ללבוש בשבת מפני כ"ה בלא ציצית שיוכל ליתן לעכו"ם ותי' שאסור ליתן מתנה בשבת, לפי המקנה אין הנותן עושה איסור, בזה מיושב קושי' ב"ש קל"ו סק"ז שהקשה למה התירו לעשות קנין בשבת יותר מטלטול ע"ש בהנ"ל ניחא בקנין רק היא עשתה איסור ולא הבעל הנותן, ובטלטול שניהם יעשו איסור:

שמ"ז כתב מג"א בעכו"ם ליכא איסר מסייע, אבל מרש"י ע"ז נ"ה אם עכו"ם הי' מצוה על טומאת חולין בא"י אסור לדרוך עמו בגת בעוטה משמע מסייע בעכו"ם אסור, ומביא ש"ך קנ"א שהקשה סתירת רא"ש עי' במחהש"ק ונראה שיש מסייע שאסור כמו אם תיכף כאשר מסייע נעשה האיסור כמו בשבת מתחיל האיסר תיכף בעקירה כאשר יעשה אח"כ הוצאה כמובן וכן כאשר ידרך עם עכו"ם היין תיכף נעשה האיסר בזה מסייע אסור גם בעכו"ם אבל כאשר ימכור נבילות וטריפות למומר או בהמה שיקריב העכו"ם אח"כ לא התחיל עבירה מתחילה בזה מסייע מותר ועי' רמב"ם פ"י ממעשר שרופא לא יתן לפיו דמאי, וברכ"י בספר עין זוכר מביא ראיה שאסור לסייע כר"ן פ"ק דע"ז מרמב"ם פ"ח משמיטה אם הגוי הי' מצוה על שמינות ארץ הי' אסיר להחזיקו אפי' בדברים, ולפי חילק הנ"ל כאשר נעשה האיסר תיכף בודאי מסייע אסור, והנה חקרתי אם גם באיסר דרבנן אסור לסייע כי לפ"ע שייך גם באיסור דרבנן כמבואר בתוס' ע"ז דף כ"ב:

ומצאתי ב"ה בפמג"ד קס"ג דליכא מסייע באיסר דרבנן, בזה יש לישב סתירת רא"ש שהקשה בפתחי תשובה סי' ק"ס ברבית דרבנן כתב רא"ש יש לפ"ע, ובמ"ק כתב מלאכת חוה"מ צריך להיות ד"ת יען בע"ז הקשה לא ישכור שדה לכותי' מצד לפ"ע משמע רק באיסר ד"ת שייך לפ"ע ע"ב, ונראה הט"א חגיגה דף י"א באבני שוהם הקשה מאי מקשה הגמרא מכותי' לפ"ע וכי לא נמצא לו עוד שדה אחר שיעבוד בחה"מ א"כ אין כאן לפ"ע ע"ש ונראה באמת לכה"פ מדרבנן אסור ושייך לשון לפ"ע על איסור דרבנן עי' חולין דף ז' סנהדרין נ"ו, קידושין במכה בנו הגדול, הא תינח אם מלאכה בחה"מ ד"ת אסור אז יש מסייע אסור מדרבנן, אבל אם מלאכה בחה"מ רק מדרבנן אסור וליכא מסייע בדרבנן רק לפ"ע וקשה קושי' ט"א שאין כאן לפ"ע ושפיר מדייק הרא"ש שאסור מד"ת ועי' פסקי תוס' סנהדרין ס"ג ב"נ לא נצטווה על לפ"ע ופלא ועי' מהרש"א:

תל"א המחבר פסק אם התחיל ללמוד מבעוד יום אין צריך להפסיק וכתב המג"א משמע דאם התחיל בלילה באיסר לכ"ע פוסק דבדיקת חמץ הוי דאורייי' כל זמן שלא ביטל וקי"ל בדאורייי' פוסק, וכתב המחהש"ק נסתפקתי אם עכשיו רוצה לבטל ואז לא יהי' הבדיקה כ"א מדרבנן ולא יצטרך להפסיק דכה"ג מצינו בסי' רל"ה בהתחיל באיסר אע"ג שצריך להפסיק לק"ש מ"מ א"צ להתפלל עד אחר שגמר אכילתו, א"ד הכא שאני כיון שצריך להפסיק לבטל צריך גם להפסיק לבדיקה דחדא מצוה הוא, וכה"ג מצינו לענין בהמ"ז אם נסתפק אם בירך בהמ"ז כיון דבהמ"ז דאורייתא צריך לברך מספק וצריך לאמור גם ברכת הטוב ומטיב אף שהוא מדרבנן עכ"ל ולא זכיתי להבין הדמיון אם מסופק בבהמ"ז וכיון שצריך לברך כי ספק דאורייי' הוא ואמרי' שלא בירך עדיין ממילא אם לא בירך בודאי

לא אמר ברכת הטוב ומטיב, אבל כאן שמבטל ממילא אין כאן עוד איסר דאורייתא, ובעבור בדיקה שמדרבנן הדין שלא צריך להפסיק מלימודו:

תל"ב הקשה מג"א האיך יברך השליח על חמץ שאינו שלו, ודג"מ מביא מתני' דתרומה ששליח מברך ונראה שכוונת מג"א עפ"י סברת ר"י מובא ברשב"א חולין דף י"ב בדבר שלא צריך רצין בעלים לא שייך שליחות כמו בשחט בהמת חברו ולא מהני עומד ע"ג ע"ש, ולא אלים כח הבעלים שיהי' השליח כמותם ועי' במחהש"ק תקפ"ה וח"ס רצ"ח, אם אין הבעלים עושים כלום במצוה אין כח השליח לברך ע"ש, ומי שבדק בית חברו בלא רשות ג"כ מהני ולא צריך שליחות והאיך יברך, אבל בתרומה שצריך שליחות בודאי השליח יוכל לברך כי השליח כמותו, על כן בטבילת כלים או מעקה וכדומה לא יוכל השליח לברך ועי' מחנה אפרים שלוחין סי' י"א, לפי סברת רשב"א דלא מהני בשחיטה עומד ע"ג לכאורה קשה מסי' ת"ס מבואר במצה של מצוה מהני עע"ג, גם שלא צריך שליחות, רבות בשנים הקשיתי למורי הגאון מר"ם שיק זצק"ל, וכתב לי בשחיטה אפי' למ"ד דצריך כיונה היינו כיונה שחיטת סימנים בודאי תלוי בעושה מעשה, משא"כ כוונת לשמה לשם אותו דבר כשם שקי"ל אא"א ד"ש שלו וא"א מקדיש דבר ש"ש וכתב תוס' ביבמות דהיינו בדבר התלוי במחשבה אין אדם יוכל לעשות אלא הבעלים, א"כ לענין לישת מצה מצוה לשם אכילתו שפיר כתב רשב"א דמהני בפרט שבירושלמי מובא בב"י תנ"ח מקיש מצה לשמה לפסח עכ"ל:

תרל"ז מביא מג"א ספר יראים מחדש גם אם גזל עכו"ם מותר אבל לא נקרא שלו, וצריך להבין הטעם, ונראה כי יש לחקור כל גזלן במה קנה הגזילה בלא דעת מקנה, גם היאוש אינה הפקר כמבואר בתוס' ב"ק ס"ח ומוסבר בפנ"י גיטין ל"ט כיון שאינה ברשותו לא יוכל להפקיר, וצ"ל שתורה הקנה לו בשעת גזילה שמחויב באחרות עי' רא"ש ריש הגוזל שצריך לשלם רק כשעת הגזילה, ועי' תוס' ב"ק דף י"א שמין לגזלן, ורק קודם יאוש ושינוי חייב:

לקיים והשיב הגזילה, ואם תשאל לענין מה קונה הגזלן עי' במחנה חיים ח"ר סימן ס"ט אם משתמש הגזלן בגזילה לא צריך לשלם שכר שימוש ע"ב, א"כ בעכו"ם גם אם אסור לא שייך אחריות מכ"ש שמותר גזל עכו"ם, אבל לא קנה החפץ כי א"א לקנות דבר בלא מקנה חוץ מהפקר וממון של עכו"ם אינה הפקר בודאי יכול עכו"ם לתפוס חפצו מיד הלוקח ממנו:

תרמ"ט פמ"ג הקשה סתירת רשב"א בחידושיו פסק שיוצא באיסר הנאה ובתשובה פסק בנדר הנאה מלולב שאינה יוצא ע"ב ונראה עפ"י פלס חיים דף ע"א בספר מישב קושי'

מח"א על ר"ן נדרים דף פ"ה כתב מי שהדיר בנכסיו הפקר הם, ודף מ"ז מי שהדיר אביו בנכסיו ומת בע"ח יטול ממנו, ועי' נתיבות סי' ער"ה, ותירץ הנ"ל אם הוא הדיר עצמו מנכסיו בזה הפקיר אותם, אבל בהדיר אביו כאשר יורש אח"כ אין לו כח להפקיר איה"נ, ושלו הם על כן בע"ח יטול ממנו ע"ש, ומיושב סתירת רשב"א כמובן:

תפ"ט מנ"א מביא קושי' כ"מ האיך מברכין על הספירה ביו"ט שני ולא חיישינן על לזילותא דיו"ט כמו שלא מברכין על סוכה בשמיני ע"ש, ולא זכיתי להבין בודאי לא קשה ליה האיך אנו סופרין ספירה ביו"ט שני ולא חיישי' לזילותא, כי לא נדחה מצות ספירה בעבור זילותא א"כ ממנ"פ ע"י ספירה נעשה זילותא דיו"ט ומה מזיק אם גם מברך, אבל בסוכה בלא ברכה בישיבה לבד לא נעשה זילותא כי לא ניכר שיושב למצוה על כן לא יברך: שם ח"י מביא רדב"ז למה לא מברכין על זבה ונדה, ותי' שאם לא זקקה לבעלה רשות בידה להשאר בטומאה ע"כ אינה מברכת על ספירה, והקשה ח"י א"כ החיך מברכת על טבילה וכן על שחיטה ע"ש ונראה רדב"ז סובר חילק גדול בין זבה לטבילה ושחיטה, כי ספירת נקיים רק הכשר לבסוף תוכל ליטבל ואם לאחר ספירה אין ברצונה ליטבל לא נעשה שום מצוה או תיקון בספירתה כי היא טמאה כשהי', על כן אינה מברכת, אבל לאחר הטבילה אם לא תרצה להזקק לבעלה בכל זאת התיקון בעשה שנסתלק ממנה הטומאה ואיסר נדה וכן בשחיטה נסתלק האיסר גם אם לא יאכל על כן מברך וה' יטהר כל בית ישראל: